ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΩΤΑ

Φιλοτίμῳ συνδρομῇ τῶν Φιλομούσων Ἑλλήνων.

ΚΑΙ ΤΟΥΔΕ ΚΤΗΤΩΡ
ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ

KÖR

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ. ΡΑΛΛΗ.

1839.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΡ. 1267.
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

ΤΟΙΣ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ

ΤΟ

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

ΚΑΙ ΤΟΥΔΕ ΚΤΗΤΩΡ
ΞΕΝΟΦΩΝ Α. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ Κ… ΠΟΛΕΙ

« Καὶ γὰρ παίζων οὐδὲν ἧττον ἢ σπουδάζων ἐλυσιτέλει τοῖς συνδιατρίβουσι. » Ἀπομν. Ξενοφ. Δ, I, §. 1, σελ. 110.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΕΙ̃ΝΑΙ παρατηρήσεως καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον, ὅτι ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς, ἂν καὶ κατεθλίβετο ὑπὸ τὸν τυραννικὸν ζυγὸν, δὲν ἔπαυε μ᾽ ὅλον τοῦτο ἀπὸ τὸ νὰ δίδῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν σοφῶν καὶ ἀξιολόγων, οἱ ὁποῖοι μὲ ζῆλον ἔνδοξον ἐσυνήργησαν εἰς τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς φίλης αὐτῶν Πατρίδος.

Ἀλλὰ μεταξὺ τούτων ὅλων τῶν σοφῶν καὶ ἀξιολόγων ἀνδρῶν ἀναλάμπει ὡς ὁ ἥλιος ὁ ἈΔΑΜΆΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗ̃Σ. Ἦτον ὁ ἔνδοξος οὗτος τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτης ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐναρέτων καὶ θαυμασίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐθυσίασαν ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν πρὸς ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Φενελὼν, ὁ Φραγκλῖνος, καὶ μύριοι ἄλλοι ἄνδρες, τῶν ἐθνῶν ἔνδοξοι εὐεργέται.

Φαίνεται ὅτι, κατὰ θείαν βουλὴν, ὁ Κοραῆς ἀνεφάνη εἰς τὸ ἡμέτερον γένος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ᾽ ἣν ἡ μεγαλόδοξος Ῥωσσία, μὲ τὰς λαμπρὰς αὐτῆς νίκας, εἶχε ταπεινώσειν τὴν ἔπαρσιν τοῦ τυράννου τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ περιβόητος τῆς Γαλλίας πολιτικὴ μεταβολὴ εἶχε διδάξειν ὅλα τὰ ἔθνη, ὁποῖα εἶναι τὰ αὐτῶν δικαιώματα.

Εἶχεν ἔκτοτε ἀρχίσειν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς νὰ αἰσθάνεται τὰς πληγὰς, μὲ τὰς ὁποίας τὴν κατέβαλεν ἡ ἐπάρατος

τυραννία, καὶ, στενάζουσα, νὰ ζητῇ ἄνεσιν καὶ θεραπείαν ἀπὸ τὰ ἀγαπητὰ αὐτῆς τέκνα.

Τοὺς στεναγμούς της ἔμελλε, μετ' οὐ πολὺ, νὰ ἀκούσῃ τὸ ἀγαπητὸν τέκνον, ὁ Κοραῆς, καὶ μὲ καταθλιμμένην καρδίαν νὰ τὴν ἀποκριθῇ τὰ θαυμαστὰ ταῦτα λόγια.

«Ἐγὼ, πατρίς μου, μήτ' ἐπιστήμην ἔχω ἱκανὴν νὰ ἐρευ-
» νήσω καὶ νὰ καταλάβω τὸ βάθος ὅλων τῶν πληγῶν σου,
» μήτε δύναμιν ἀρκοῦσαν νὰ τὰς θεραπεύσω· ἀλλ' ὅμως, ὅ,τι
» ἐμπορῶ νὰ κάμω διὰ σὲ, δυστυχεστάτη μου πατρὶς καὶ μή-
» τηρ, εἰς σὲ μετὰ χαρᾶς τὸ προσφέρω. Ἡ προσφορά μου εἶ-
» ναι πολλὰ μικρὰ, τὸ γνωρίζω· ἀλλ' εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ
» ν' αὐξήσῃ τὸν σωρὸν τῶν καλῶν, ὅσα δύνανται νὰ προσφέ-
» ρωσιν εἰς σὲ οἱ ἄλλοι μου ἀδελφοὶ, ἢ κἂν νὰ μὲ ἐλευθερώ-
» σῃ ἀπὸ τὴν καταισχύνην τοῦ μόνος ἐγὼ νὰ φανῶ κωφὸς εἰς
» τὴν φωνήν σου, μόνος ἐγὼ τυφλὸς εἰς τὰς πληγάς σου.» Προλεγ. Κοραῆ, εἰς τὸν Ἰσοκρ. σελ. κγʹ—κδʹ.

Πρὸς χάριν τῶν φιλομούσων ὁμογενῶν προσθέτω ἐνταῦθα σύντομον περίληψιν τοῦ βίου καὶ τῶν πονημάτων τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, διὰ νὰ μάθωσι καὶ οἱ φιλομαθεῖς νέοι ὁποῖον ἄνδρα ἐστερήθη ἡ Ἑλλάς.

Ἀδαμάντιος ὁ Κοραῆς ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὴν 27 Ἀπριλίου 1748. Οἱ θεοσεβεῖς καὶ ἐνάρετοι αὐτοῦ γονεῖς ἐχαίροντο χαρὰν ἀνεκλάλητον ἀπολαύσαντες τοιοῦτον υἱὸν, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις καὶ ἡ ἀνατροφὴ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν αἱ Χάριτες ὅλαι ὁμοῦ, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ τὸν στολίσωσι μὲ σπάνια καὶ θαυμαστὰ προτερήματα.

Εὐθὺς, ὅτ' ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται τὸν κόσμον, κατεφλέγετο ἡμέραν καὶ νύκτα ἀπὸ τὸν θεῖον τῆς παιδείας ἔρωτα· καὶ

ὅσον ἐθαύμαζε τὴν δόξαν τῶν παλαιῶν ἡμῶν προγόνων, τοσοῦτον μᾶλλον κατεθλίβετο, βλέπων τῶν νέων Ἑλλήνων τὴν ταπείνωσιν.

« Ταλαίπωρον Ἑλληνικὸν γένος, ἔλεγε πολλάκις, πότε μέλ-
» λεις νὰ λουσθῇς καὶ νὰ καθαρισθῇς ἀπὸ τὴν λέπραν τῆς
» ἀμαθείας, ἥτις σ' ἔφερεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν; »

Ἐζήτησαν οἱ φιλόστοργοι αὐτοῦ γονεῖς, νέον ἔτι ὄντα, καὶ ὡς μόνον βλαστὸν ἀγαθὸν τῆς οἰκογενείας των, νὰ τὸν νυμφεύσωσι μὲ πλουσίαν καὶ ὡραίαν νύμφην, διὰ νὰ τὸν ἔχωσι πάντοτε πλησίον αὐτῶν, ὡς χαρὰν καὶ παραμυθίαν. Ἀλλ' ὁ φιλόμουσος καὶ φιλόπατρις Κοραῆς, ἔχων τὴν θερμὴν ἐπιθυμίαν νὰ θυσιάσῃ ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἄνεσιν καὶ θεραπείαν τῶν πληγῶν τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος, ἀπέβαλε μὲ τρόπον λογικὸν καὶ εὔσχημον τὸ ζήτημα τῶν ἀγαπητῶν αὐτοῦ γονέων, καὶ, ἀφήσας τὴν τερπνὴν Ἰωνίαν, ἐπέρασεν εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην, μὲ τὴν φρόνιμον καὶ γενναίαν ἀπόφασιν, νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας τὸν λύχνον τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, καὶ νὰ τὸν μεταδώσῃ ἔπειτα εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ Ἑλλάδα.

1. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου, 1782, φθάνει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονπελλιὲρ, ὅπου, μετὰ σπουδὴν ἑξαετῆ, στεφανόνεται ἰατρὸς, μὲ ἐπαίνους καὶ εὐφημίας ὅλων τῶν διδασκάλων του, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκεῖ εὑρεθέντων σοφῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι τῆς περὶ πυρετολογίας θαυμαστῆς Θέσεως, γραμμένης ἀπὸ τὸν ἴδιον Λατινιστὶ, καὶ πλουτισμένης μὲ πλῆθος μαρτυριῶν καὶ σημειώσεων ἀξιολόγων.

Τὴν Θέσιν ταύτην ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ἐπιστήθιόν του φίλον, τὸν Δόμινον Βερνάρδον Κεοῦν (Bernard Keun), ἱερέα τῶν

ἐν Σμύρνῃ Ὀλλανδῶν, ἄνδρα ἐνάρετον, σοφὸν καὶ σεβάσμιον. (α)

2. Πρὶν ἀναχωρήσῃ διὰ τὸ Μονπολλιὲρ, εἶχεν ὁ φιλόπονος Κοραῆς μεταφράσειν ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, καὶ ἐκδώσειν τὴν ἱερὰν Κατήχησιν τοῦ Πλάτωνος Μητροπολίτου τῆς Μόσχας, καὶ μίαν ἄλλην μικρὰν περιέχουσαν σύντομον ἱερὰν ἱστορίαν κατ' ἐρωταπόκρισιν.

3. Τὸ 1787 ἔτος, ἐξέδωκεν εἰς τὸ Μονπελλιὲρ τὴν κλινικὴν ἰατρικὴν τοῦ Selle (Médecine clinique), τὴν ὁποίαν εἶχε μεταφρασμένην ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, καθὼς καὶ ἄλλα τινὰ ἰατρικὰ συγγράμματα, μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν καὶ Ἀγγλικὴν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐκδοθέντα ἔπειτα εἰς τοὺς Παρισίους.

Τὸ 1788 ἔτος, Μαΐου 24, ὁ κλεινὸς Κοραῆς ἐπέρασεν εἰς τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρισίους, συνωδευμένος μὲ συστατικὰς ἐπιστολὰς τῶν ἐν Μονπελλιὲρ περιφήμων διδασκάλων του Broussonet, Grimaud καὶ Chaptal, διὰ τῶν ὁποίων οἰκειώθη μὲ τοὺς πρωτίστους τῶν σοφῶν καὶ ἐναρέτων τῆς Γαλλίας ἀνδρῶν.

Ὀλίγον ὕστερον ἔγινεν αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος τῆς παραδόξου καὶ περιβοήτου πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Γάλλων, ἥτις ἀνεκάλυψεν ἀπροσδοκήτως, ὅτι εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐκρύπτετο μέγας ἀριθμὸς ἀνδρῶν φιλοσόφων.

(α) Εἰς τὴν νεαράν μου ἡλικίαν εὐτύχησα νὰ λάβω τὴν φιλίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ σεβασμίου καὶ ἐναρέτου Δόμινου Βερνάρδου Κεοῦν. Τὸν χρεωστῶ αἰώνιον εὐγνωμοσύνην, διὰ τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς ἐμὲ πατρικὴν εὔνοιαν, καὶ διὰ τὰ σοφὰ καὶ θαυμαστὰ παραγγέλματα, ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸ μελίρρυτον αὐτοῦ στόμα! Ὁ ἐκδότης.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη, καὶ ἡ πρὸ ὀλίγου συμβᾶσα τῶν γονέων του ἀποβίωσις, παρεκίνησαν τὸν φιλόσοφον Κοραῆν νὰ διαμείνῃ εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου, χορηγούμενος ἀπὸ ὅλα τὰ πρόσφορα μέσα, νὰ ἐκτελῇ τὸν ἐνάρετον αὐτοῦ σκοπὸν, τῶν ὁμογενῶν του τὸν φωτισμόν.

Τῆς ἐκτελέσεως ταύτης μόνον προσφυὲς μέσον ἔκρινεν ὁ σοφὸς Κοραῆς τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων τὴν ἔκδοσιν, μὲ σημειώσεις ἑλληνικὰς, καὶ μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, διὰ νὰ ἀναγινώσκωνται, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας.

Πρὶν ὅμως ἐγχειρισθῇ τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔργον, ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσῃ ὅλων τῶν ἐν Μονπελλιὲρ διδασκάλων του, καὶ ἐξαιρέτως τῶν ῥηθέντων Broussonet, Grimaud καὶ Chaptal, τὴν παράκλησιν.

Αὕτη ἦτο νὰ ἐκδώσῃ μὲ τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Ἱπποκράτους τὸ θαυμαστὸν σύγγραμμα, Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, καὶ τόπων.

4. Τὸ ἐξέδωκε, κατὰ τὸ 1800 ἔτος, μὲ μακρὰ προλεγόμενα καὶ σημειώσεις Γαλλικάς.

Διὰ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο πόνημα ἔλαβεν ὁ Κοραῆς μεγίστην φήμην εἰς ὅλην τὴν φωτισμένην Εὐρώπην· καὶ ἐδέχθη τὴν δεκαετῆ ἀμοιβὴν ἀπὸ τὰς ἰδίας χεῖρας τοῦ Ναπολέοντος, ἐπὶ θρόνου καθημένου, καὶ περικυκλωμένου ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐλικοὺς, ἀπὸ τοὺς προφέσορας τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπὸ ὅλας τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, καὶ ἀπὸ τοὺς διαφόρους πρέσβεις τῶν βασιλέων.

5. Προλαβόντως (1799.) εἶχεν ἐκδόσειν τοὺς χαρακτῆρας

τοῦ Θεοφράστου, μὲ τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν καὶ σημειώσεις.

6. Ἐκ διαταγῆς τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος μετέφρασεν ὁ Κοραῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Στράβωνος, ἔχων συνεργάτας τοὺς La Porte-du-Theil καὶ Gosselin.

Διὰ τὴν μετάφρασιν ταύτην ὁ σοφὸς Κοραῆς ἔλαβεν ἀπὸ τὸν μέγαν Ναπολέοντα σύνταξιν ἐτήσιον φρ. 2000—διὰ βίου, καὶ προσέτι δωρεὰν, ἓν ἀντίτυπον τῆς περιβοήτου περιγραφῆς τῆς Αἰγύπτου, ἐκτιμώμενον διὰ περίπου φρ. 6000.

7. Κατὰ τὸ 1801 ἔτος, ἐξέδωκε τὸ Σάλπισμα Πολεμιστήριον.

8. Κατὰ τὸ 1802, τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκκαρίου (ἐξέδωκε δεύτερον τὴν μετάφρασιν ταύτην κατὰ τὸ 1823 ἔτος).

9. Κατὰ τὸ 1803, ἐξέδωκε τὸ Γαλλιστὶ γραμμένον Ὑπόμνημα περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀνέγνωσεν εἰς τὴν τότε Ἑταιρίαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν (des observateurs des hommes), οἱ ὁποῖοι τὸ ἤκουσαν μὲ θαυμασμὸν καὶ ἔκστασιν.

Mémoire sur l'état actuel de la civilisation de la Grèce.

10. Κατὰ τὸ 1804, ἐξέδωκε τοῦ Ἡλιοδώρου τὰ Αἰθιοπικὰ, μὲ σημειώσεις Ἑλληνικὰς, καὶ προλεγόμενα εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν.

11. Κατὰ τὸ 1805, διὰ δαπάνης τῶν Ζωσιμάδων, ἐξέδωκε τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, μὲ προλεγόμενα διεξοδικώτατα, εἰς ὄνομα Αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔκαμε κρότον μέγαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

12. Κατὰ τὸ 1807 ἐξέδωκε τὸν Ἰσοκράτην εἰς Τ. 2.
Ἡ ἔκδοσις αὕτη ὑπερύψωσε τὴν δόξαν τοῦ Κοραῆ, μεταξὺ ὅλων τῶν σοφῶν ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν ὠνόμασαν ὁμοθυμαδὸν Πατριάρχην τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, καὶ Πρῶτον μεταξὺ τῶν Κριτικῶν φιλοσόφων τῆς Εὐρώπης.

Ἀκολούθως ἐξέδωκε κατὰ συνέχειαν,

13. τοὺς Παραλλήλους Βίους τοῦ Πλουτάρχου 6.
14. τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Στράβωνος 4.
15. τὰ Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους 1.
16. τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια τοῦ αὐτοῦ 1.
17. τὰ Ἀπομνημονεύματα Ξενοφῶντος καὶ τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος 1.
18. τὸν λόγον Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους 1.

Ὅλοι Τόμοι δεκαεπτὰ, ὁμοῦ μὲ τὸν Πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης. Καὶ πρὸς τούτοις τὰ ἑξῆς, ὠνομασθέντα Πάρεργα τῆς Ἑλλ. Βιβλιοθήκης·

19. Πολυαίνου Στρατηγηματικὰ 1.
20. Μύθων Αἰσωπείων Συναγωγὴν 1.
21. Ξενοκράτους καὶ Γαληνοῦ 1.
22. Μάρκου Αὐρηλίου 1.
23. Ὀνησάνδρου 1.
24. Πλουτάρχου Πολιτικὰ 1.
25. Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον 1.
26. Ἀῤῥιανοῦ Διατριβαὶ 2.
27. Ἀστεῖα Ἱεροκλέους 1.

28. Ἰλιάδος Ῥαψῳδίας, Α. Β. Γ. Δ. Τ. 4.
29. Συμβουλὴν τριῶν Ἐπισκόπων 1.
30. Ἀντωνίου Κοραῆ Ὠδὴν εἰς Δαγεσῶ 1.
31. Συνέκδημον Ἱερατικὸν 1.
32. Ἄτακτα 5.(α)

Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ πονήματα, ὅσα ἐπεξεργάσθη καὶ ἐξέδωκεν ἔτι ζῶν ὁ κλεινὸς Κοραῆς. Ὅλα μὲ μακρὰ Προλεγόμενα εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Δὲν ἐπαριθμῶ ἄλλα πολλὰ συγγραμμάτεια ἀνώνυμα, τὰ πάντα συντείνοντα εἰς τῶν ὁμογενῶν τὴν ὠφέλειαν. Μετ' ὀλίγον θέλομεν ἰδεῖν πόσα ἄλλα ἀξιόλογα πονήματα εἶχεν ὁ ἴδιος προετοιμάσειν, ἀλλ' ἕως σήμερον μένουσιν ἀνέκδοτα.

Ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ ἔφθασε τὴν ἡλικίαν πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἐτῶν, καὶ ἐχαίρετο καλὴν ὑγείαν, ἐξ αἰτίας ἴσως τῆς αὐστηρᾶς διαίτης, τὴν ὁποίαν, ὡς σοφὸς καὶ ἄριστος ἰατρὸς, ἐφύλαττεν εἰς ὅλην του τὴν ζωήν. Ταύτην βέβαια ἐφθόνησεν ἡ βάσκανος Μοῖρα, καὶ ἔφερεν ἀπροσδόκητον καὶ ἀπαραμύθητον δυστύχημα! Πίπτει ἀπὸ τὸ θρονίον του ὁ σεβάσμιος Κοραῆς, καὶ πληγόνεται καιρίως. Τρέχουν οἱ φίλοι του, καὶ οἱ ἄριστοι τῶν Παρισίων ἰατροὶ νὰ τὸν θεραπεύσωσιν· ἀλλ' εἰς μάτην! Ἦτον ὡς φαίνεται πεπρωμένον νὰ ἐκλείψῃ πάρωρα ὁ λαμπρὸς οὗτος φωστὴρ, καὶ νὰ ἀφήσῃ τὴν φίλην του Ἑλλάδα εἰς λυπηρὸν καὶ ζοφερὸν πένθος!

Τὸ προησθάνθη ὁ γενναῖος Κοραῆς, καὶ ὡς ἀποχαιρετῶν

(α) Ὁ πέμπτος τόμος τῶν Ἀτάκτων μείνας ἀνέκδοτος, ἐξεδόθη ἔπειτα παρὰ τοῦ Φ. Φουρναράκη, μὲ παράρτημα, περιέχον τοὺς πίνακας ὅλων τῶν λέξεων, ὅσαι εὑρίσκονται καὶ εἰς τοὺς πέντε τόμους.

τὴν φίλην του Πατρίδα, ἐπρόφερε συχνὰ ἀπὸ στήθους, καὶ μὲ ψυχὴν γαληνιαίαν, τὸν ἑξῆς Ψαλμὸν 136 τοῦ Δαβίδ.

» Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών.

» Ἐπὶ ταῖς ἰτέαις, ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν,

» Ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς, ὕμνον· ᾄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ᾠδῶν Σιών.

» Πῶς ᾄσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;

» Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου Ἱερουσαλὴμ, ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου. Κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ.

» Ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου.

» Μνήσθητι Κύριε τῶν υἱῶν Ἐδὼμ, τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλὴμ,

» Τῶν λεγόντων, ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε ἕως τῶν θεμελίων αὐτῆς.

» Θυγάτηρ Βαβυλῶνος ἡ ταλαίπωρος, μακάριος ὃς ἀνταποδώσει σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν.

» Μακάριος ὃς κρατήσει καὶ ἐδαφιεῖ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέτραν.

Τὴν 9. Ἀπριλίου, 1833, μετέβη ὁ Κοραῆς εἰς τὴν αἰωνίαν Μακαριότητα. Τὸν θρηνεῖ ἡ Ἑλλὰς, μὴν ἔχουσα πλέον τὸν ἀγαθὸν αὐτῆς υἱὸν, τὸν σοφὸν καὶ ἐνάρετον σύμβουλον τῶν λοιπῶν αὐτῆς τέκνων! Τὸν θρηνεῖ ἡ φωτισμένη Εὐρώπη, στερουμένη ἑνὸς τῶν ἀξιολόγων αὐτῆς φωστήρων! Τὸν θρηνεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅλον, ὡς ἄνδρα, ὅστις ἐπέρασεν ὅλην του τὴν ζωὴν, ἐργαζόμενος καὶ διδάσκων τὴν Εὐσέβειαν καὶ τὴν Δικαιοσύνην!

Ἐκτελέσθη ἡ κηδεία του μὲ λαμπρὰν καὶ ἀξιοθέατον παράταξιν. Διάφοροι ἐκ τῶν ἐκεῖ εὑρεθέντων φιλομούσων ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν ἐπρόφεραν λόγους ἐπιταφίους καὶ ἐγκωμιαστικούς.

Ἐνταφιάσθη εἰς τὸ πολυάνδριον τῶν Παρισίων, πλησίον εἰς τὸν τάφον τοῦ περικλεοῦς φίλου του Φ. Θυρώτου (F. Thurot), ὅπου, διὰ τῆς συνεργείας τῶν τριῶν ἐπιτρόπων τοῦ Κοραῆ,

ἀνηγέρθη μνημεῖον εὐπρεπὲς, μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν, παραγγελθεῖσαν ἀπὸ τὸν ἴδιον.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ
ΧΙΟΣ
ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΜΕΝ
ΙΣΑ ΔΕ ΤΗΙ ΦΥΣΑΣΗΙ Μ'ΕΛΛΑΔΙ
ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗΝ ΓΗΝ
ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ
ΚΕΙΜΑΙ

Ἐλπίζω, ὅτι οἱ φιλόκαλοι καὶ φιλόμουσοι Ἕλληνες θέλουν, μίαν ἡμέραν, μετακομίσειν ἀπὸ τοὺς Παρισίους εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν κόνιν τοῦ μακαρίου Κοραῆ, καὶ τὴν καταθέσειν εἰς λαμπρὸν καὶ περίβλεπτον Μαυσωλεῖον, πρὸς δόξαν αἰώνιον τῶν εὐγνωμονούντων Ἑλλήνων.

Ὁμοιότητα μεγάλην ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ μακαρίου Κοραῆ, μὲ τὴν ζωὴν τοῦ θείου Σωκράτους. Καθὼς ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ, ἀπαράλλακτα καὶ ὁ Κοραῆς, ἐπέρασε τὸν βίον του ὅλον, διδάσκων καὶ νουθετῶν τὰ συμφέροντα τῶν ὁμογενῶν του.

Τὴν ἔνδοξον πενίαν ἀπὸ τὸν ἄδοξον πλοῦτον ἐπροτίμησεν ὁ Σωκράτης· τὸ αὐτὸ ἠκολούθησε καὶ ὁ Κοραῆς.

Κατεδίωξαν τὸν Σωκράτην οἱ σοφισταὶ, καὶ τὸν διέβαλαν ὡς ἄθεον ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Μέλιτος· δὲν ἔμεινεν οὐδ' ὁ Κοραῆς ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τοιαύτην καταδρομὴν καὶ διαβολήν.

Τοῦ μὲν Σωκράτους τὰ θαυμαστὰ παραγγέλματα διατηροῦνται εἰς τὰ ἀθάνατα συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ

Ξενοφῶντος· τοῦ δὲ Κοραῆ αἱ πατρικαὶ νουθεσίαι σώζονται εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ πονήματα, εἰς τὰ ὁποῖα βασιλεύουν ὅλαι αἱ Χάριτες τῶν ἐνδόξων συγγραφέων Ἑλλήνων.

Κατὰ τὴν ὁλόγραφον τοῦ Κοραῆ Διαθήκην (α), ἀφίνει εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Χίων τὴν πλουσίαν καὶ βαρύτιμον αὐτοῦ Βιβλιοθήκην, καὶ τὰ ἀκόλουθα αὐτοῦ πονήματα, χειρόγραφα καὶ ἀνεπεξέργαστα.

Ἀρ. 1. Adnotationis in Athæneum.
2. Notes sur Eschyles.
3. Ἰλιάδος Ῥαψῳδία Ε, ἕως τὸν 250 στίχον.
4. Σημειώσεις εἰς τὸν Ἀθήναιον καὶ Ἡρόδοτον.
5. Ὕλη Λεξικοῦ Γαλλογραικικοῦ.
6. Ὕλη Λεξικοῦ Γαλλογραικικοῦ.
7. Γραμματικαὶ Σημειώσεις.
8. Ἴσον τῶν σταλθέντων σημειώσεων εἰς Ε. Barcker, διὰ τὴν νέαν ἔκδοσιν Λεξικοῦ Hederius.
9. Ἐξηγήσεις εἰς τὸν Ἀπολλώνιον περὶ συντάξεως.
10. Γαλληνοῦ εἰς τὸ περὶ χυμῶν Ἱπποκράτους, σελ. 1—401, (κείμενον) σελ. 1—72 σημ. σελ. 1—170 ἀντίγραφον.
11. Ἀρεταίου μετάφρασις Γαλλικὴ, ἀδιόρθωτος καὶ ἀτελὴς, σελ. 1—407.
12. Σημειώσεις εἰς τὸ προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος.
13. Observationes miscelanæe, pag. 1—905.

(α) Εἰς τὴν Διαθήκην ταύτην διορίζει ὁ Κοραῆς ἐπιτρόπους καὶ ἐκτελεστὰς τὸν Ἀλέξανδρον Κοντόσταυλον, τὸν Νικόλαον Ζ. Βλαστὸν, καὶ Ἰ. Ῥώταν.

14. Idem sine paginatione.

15. Idem in Athæneum, pag. 1—139.

16. Λεξικολογία.

17. Μετάφρασις Ἡροδότου εἰς τὸ Γραικικὸν, σελ. 1—1250, ἕως τὸν παράγραφον 56 τοῦ ϛ'. βιβλ.

18. Ἀφορισμῶν Ἱπποκράτους, μετάφρασις Γαλλικὴ, ἀδιόρθωτος καὶ ἀτελὴς, pag. 1—241.

19. Plus l'art de la médecine pag. 1—10, et une table, le tout incomplet.

20. Κείμενον καὶ σημειώσεις εἰς τὸ περὶ διαίτης ὀξέων, καὶ εἰς τὸ περὶ ἀρχαίας Ἰατρικῆς τοῦ Ἱπποκράτους, σελ. 116 τὸ κείμενον, αἱ σημ. σ. 117 — 408.

21. Σημειώσεις κατὰ Γαληνοῦ ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, σελ. 1—1067.

22. Ἔτι τινὲς σημειώσεις εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους, σελ. 1—21.

23. Γραμματικὴ τῆς Γραικικῆς γλώσσης ἀτελείωτος.

24. Collations des manuscrits Grecs, pag. 1—84.

25. Στίχοι Ἰωάννου Τζέτζου 1—141.

26. Περὶ μέτρων, σελ. 1—48.

27. Σχόλεια εἰς τὸ Ἀπολλωνίου περὶ συντάξεως, σελ. 1—24.

28. Λεξικολογία ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν εἰς τὸ Γραικικόν.

29. Λεξικὸν διαφόρων Συγγραφέων εἰς τὸν Ἱπποκράτην.

30. Adnotationes in varios Autores Græcos.

31. Ἄλλη Λεξικολογία ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν εἰς τὸ Γραικικόν.

Ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων καὶ ἀξιολόγων τούτων πονημάτων, ὁ Κοραῆς ἔχει πλῆθος ἄπειρον σημειώσεων ἰατρικῶν, φιλολογικῶν, ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν, γραμμένων ἀπὸ τὸν ἴδιον εἰς τὰ περιθώρια τῶν βιβλίων, ὅσα περιέχει ἡ πολύτιμος αὐτοῦ βιβλιοθήκη· ἐξαιρέτως τῶν κλασικῶν συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων· καὶ προσέτι τῶν Λεξικῶν τοῦ Ἡσυχίου, Σουΐδα, Ἐνρίκου Στεφάνου, Σνεϊδέρου, Σομαυέρα, τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, κ.λ. Ἀπορεῖ τις πῶς ἡ ἀνθρώπινος ζωὴ φθάνει νὰ ἐκτελεσθῶσι τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα πονήματα! Καὶ μ᾽ ὅλα ταῦτα ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, μέχρι τῆς ἀποβιώσεως, ἠκολούθη μὲ τοὺς εἰς ὅλον τὸν φωτισμένον κόσμον εὑρισκομένους φίλους του, ἐπιστολικὴν κοινολογίαν τοιαύτην, ὥστε, ἂν ἐσυνάζοντο εἰς ἓν ὅλαι του αἱ ἐπιστολαὶ, ἐδύναντο νὰ σχηματίσωσιν ὁλόκληρον βιβλιοθήκην.

Τῆς ὁλοκλήρου ταύτης συλλογῆς ἡ ἔκδοσις ἤθελεν εὐαρεστήσειν τοὺς φιλομούσους ὁμογενεῖς τόσον μᾶλλον, ὅσον τοῦ Κοραῆ τὸ ἐπιστολικὸν ὕφος, καὶ διὰ τὸ λεκτικὸν καὶ διὰ τὸ πραγματικὸν, εἶναι ἀμίμητον.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ φαίνεται κατὰ τὸ παρὸν δύσκολος, ἢ μᾶλλον ἀδύνατος ἡ ὁλόκληρος συναγωγὴ ὅλων τῶν ἐπιστολῶν τούτων, νομίζω ὅτι ἐκπληροῖ χρέος ἱερὸν εἰς τὸ γένος ὁ ἐκδίδων κἂν ἐκείνας ὅλας, ὅσας ἐξ αὐτῶν ἔχει, ἢ δύναται νὰ ἀπολαύσῃ.

Τριάκοντα ἔτη κατὰ συνέχειαν εὐτύχησα νὰ ἔχω μὲ τὸν ἔνδοξον Κοραῆν φιλίαν στενὴν, καὶ ἀκατάπαυστον ἐπιστολικὴν κοινολογίαν. Διὰ τοῦτο ἔχω ἱκανὰς ἐπιστολάς του, γραμμένας πρὸς ἐμὲ, καὶ πρὸς ἄλλους αὐτοῦ φίλους. Εἰς ὅλας αἰσθάνεταί

τις καὶ θαυμάζει τὸ γλαφυρὸν, τὸ κομψὸν, τὸ χαρίεν ὕφος τοῦ θαυμασίου τούτου ἀνδρὸς, τὸ ὁποῖον καταθέλγει τὴν ψυχὴν, ὄχι μόνον διὰ τὸ λεκτικὸν, ἀλλ' ἔτι πλέον διὰ τὸ πραγματικὸν, διαλαμβάνον ἀξιόλογα καὶ θαυμαστὰ παραγγέλματα περὶ ἠθικῆς, πολιτικῆς, φιλολογίας κ.λ.

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐκδίδω μόνον τὸ Ἀπάνθισμα, χωρὶς νὰ παραμελήσω οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ῥῆσιν, ἢ ἔκφρασιν, εὐάρεστον, κατ' ἐμὴν ἰδέαν, εἰς τοὺς φιλοκάλους Ἕλληνας, ὅσοι ἀγαποῦν τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν εὐφράδειαν τῆς σημερινῆς ἡμῶν γλώσσης.

Τῶν ἐπιστολῶν τάξιν χρονολογικὴν δὲν ἐφύλαξα, οὐδὲ διάταξιν, κατὰ τοῦ πραγματικοῦ τὴν ὕλην. Τοιούτου βιβλίου τὸ μικτὸν καὶ ποικίλον ἀποτελοῦν, ὡς νομίζω, γλυκυτέραν τὴν ἀνάγνωσιν.

Θέλει παρατηρήσειν ὁ νοήμων ἀναγνώστης, ὅτι εἰς ταύτας ὅλας τὰς ἐπιστολὰς, καθὼς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα πονήματα, ὅσα ἔγραψεν ὁ θαυμάσιος Κοραῆς, ὁ πρῶτος καὶ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς εἶναι τῶν ὁμογενῶν του ὁ φωτισμὸς, καὶ τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης ἡ ἀνάκτησις. Τοιοῦτον ἐνθουσιασμὸν εἶχεν ὁ ἔνδοξος οὗτος ἀνὴρ ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς πατρίδος, ὥστε παντοῦ, καὶ ὅπου ἔπρεπεν, ἐσπούδαζε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι μὲ τὸ φῶς τῶν παλαιῶν ἡμῶν προγόνων ἐφωτίσθησαν οἱ σημερινοὶ τῆς Εὐρώπης σοφοί· καὶ ὅτι μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν, μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀνέλαβαν καὶ ἀνέκτησαν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ποτὲ ἀπολεσθεῖσαν τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας λαμπάδα.

Χαίρεται βέβαια σήμερον ἡ μακαρία αὐτοῦ ψυχὴ, ἱσταμένη ἀοράτως, καὶ βλέπουσα, ὅτι ἡ λαμπὰς αὕτη φωτίζει ὅλην τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅπου βασιλεύει ὁ δικαιότατος

ἡμῶν ἄναξ, Ὄθων ὁ Α. καὶ ἐπιμελεῖται μὲ πατρικὴν στοργὴν τῶν νέων Ἑλλήνων τὸν φωτισμὸν, συστήνων παντοῦ, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας, φροντιστήρια, γυμνάσια, καὶ Πανεπιστήμιον. Πλῆθος νέων Ἑλλήνων συῤῥέουσιν εἰς αὐτὰ, ὡς αἱ μέλισσαι εἰς τὰ ἄνθη, διὰ νὰ συνάξωσι τὸ μέλι τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, καὶ νὰ τὸ διαδώσωσιν ἕκαστος εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ πατρίδα.

Λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον στάδιον τρέχετε, ὦ νέοι Ἕλληνες! Ὅλων τῶν φρονίμων ἀνθρώπων, ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀτενίζονται πρὸς σᾶς, διὰ νὰ ἴδωσιν ἂν τὸ διατρέξετε μὲ τιμὴν καὶ δόξαν, ἂν ἀναφανῆτε τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων ἄξιοι ἀπόγονοι, καὶ νὰ σᾶς στεφανώσωσιν ἔπειτα μὲ ἐπαίνους καὶ μακαρισμοὺς, ἀξίους τῶν προτερημάτων σας. Τοιούτους ἐπαίνους καὶ μακαρισμοὺς σᾶς εὔχεται ὁ φίλος τῆς εὐδαιμονίας σας.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΡΩΤΑΣ.

Ἐν Ἀθήναις, 20 Δεκεμβρίου, 1838.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

Πρὸς τοὺς φιλοπάτριδας Προεστῶτας τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς λοιπῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Ἐλεύθεροι Ἕλληνες!

Ἂν καὶ τὸ βαθύ μου γῆρας καὶ ἡ εὔνοια, τὴν ὁποίαν εὐτύχησα νὰ ἀπολαύσω ἀπὸ πολλοὺς ὁμογενεῖς, δικαιολογῶσι τρόπον τινὰ τὴν τόλμην νὰ συμβουλεύσω τοὺς ἀδελφούς μου, σᾶς παρακαλῶ ὅμως νὰ μὴ κρίνετε ὡς συμβουλὴν τὴν παροῦσαν μου ἐπιστολήν. Ἐλεύθεροι ὄντες, στοχασθῆτέ με ὡς συμπολίτην ἐλεύθερον, ὅστις, ἂν εὑρισκόμην μεταξύ σας, εἶχα τὸ πολιτικὸν δίκαιον νὰ συνεκκλησιάσω μὲ σᾶς, καὶ νὰ φανερώσω εἰς κοινοβουλευτικὸν συνέδριον, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος πολίτης, τὴν γνώμην μου.

Μὲ ἀπαρηγόρητον θλίψιν τῆς ψυχῆς μου, φίλοι ὁμογενεῖς, ἀκούω ὅτι, ἀφοῦ κατεπολεμήσετε γενναίως τοὺς ἀγρίους τυράννους τῆς Ἑλλάδος, πολεμεῖσθε τώρα ἀπὸ ἀσυγκρίτως ἀγριωτέραν τυραννίαν, τὴν τυραννίαν τῶν παθῶν. Κακὸν μέγα, δυστυχία ἀξιοθρήνητος, κοινὴ ὅμως εἰς ὅλας τὰς μεγάλας μεταβολὰς τῶν ἐθνῶν. Καὶ ἡ ἱστορία ἀρκετὰ μᾶς διδάσκει, καὶ τὰ συμβαίνοντα εἰς πολλὰ τῆς φωτισμένης Εὐρώπης ἔθνη ἀπὸ τριάκοντα ἔτη μέχρι τῆς σήμερον δὲν μᾶς συγχωροῦν νὰ διστάσωμεν, ὅτι τὰ ἀχώριστα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν πάθη τότε μάλιστα βράζουν καὶ ταράσσονται, ὅτε μεταβαίνουν

οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ παλαιὰν εἰς νέαν κατάστασιν, εἴτε πολιτικὴν, εἴτε θρησκευτικήν· καὶ πολὺ πλέον, ὅταν ἡ νέα κατάστασις ἦναι εὐδαιμονεστέρα τῆς παλαιᾶς. Διὰ τί τοῦτο; Διότι ὅσοι μὲν ἐκέρδαιναν ἀπὸ τὰ παράνομα προνόμια τῆς προτέρας καταστάσεως, καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι ἦσαν παρὰ τοὺς ἄλλους εὐδαιμονέστεροι, διότι ἦσαν ἀδικώτεροι, τὰ αὐτὰ ἄνομα προνόμια ἐπιθυμοῦν νὰ φυλάξωσι καὶ εἰς τὴν παροῦσαν, καὶ, ἂν δυνατὸν, νὰ τὰ αὐξήσωσιν, οὐδὲ καταδέχονται νὰ συμμερισθῶσιν ἰσονόμως καὶ ἀδελφικῶς τὴν εὐδαιμονίαν μὲ τοὺς ἀδελφούς των· ὅσοι δὲ πάλιν ὑπέφεραν ὅλα τὰ κακὰ τῆς παλαιᾶς καταστάσεως, οὐδ᾽ αὐτοὶ εὐχαριστοῦνται εἰς τὴν νέαν, ἂν δὲν τοὺς κάμῃ πάραυτα ἀντὶ πτωχῶν πλουσίους, ἀντὶ ἀδυνάτων δυνατοὺς, ὡς νὰ ἦτο πρᾶγμα ζηλωτὸν νὰ ἀποκτᾶται δύναμις ἢ πλοῦτος, χωρὶς δικαιοσύνην.

Ἀλλ᾽ ἐὰν εἰς τοὺς φωτισμένους τῆς Εὐρώπης λαοὺς αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ ἐγέννησαν ταραχὰς καὶ διχονοίας, εἶχαν ὅμως καὶ ἀπολογίαν τινὰ οἱ διχονοοῦντες. Εἰς αὐτοὺς, καὶ ὅταν ἀκόμη ἐδεσπόζοντο ἀπὸ βασιλεῖς ἀπολύτους, καὶ οἱ δυνατοί των ἦσαν ἀληθῶς δυνατοὶ, καὶ οἱ πλούσιοί των πλούσιοι, ἐπειδὴ δὲν ἐφοβοῦντο οὔτε τὴν δύναμιν, οὔτε τὸν πλοῦτον νὰ στερηθῶσιν ἀπὸ τὸν δεσπότην, ἐνόσῳ δὲν ἐπαράβαιναν τοὺς νόμους τοῦ δεσπότου. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, οὐδ᾽ οἱ πτωχοί των καὶ ἀδύνατοι ἐξουδενώθησαν τόσον, ὥστε νὰ ἀποκλεισθῶσιν ἀπὸ πᾶσαν ἐλπίδα καλητέρας τύχης.

Ἡμεῖς ὅμως, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τοιοῦτον ἄγριον τύραννον, ὁποίαν ἀπολογίαν ἔχομεν τῆς διχονοίας μας; τὰς ἀπολαύσεις πλούτου καὶ δυνάμεως, τὰς ὁποίας ἀπέλαυσαν τινὲς ἐξ ἡμῶν; Ἀλλ᾽ ὁ ἄνομος ζυγὸς τοῦ τυράννου μᾶς ἐβάρυνεν ὅλους ἐπίσης. Αὐτὸς «οὐκ ἐθαύμασε πρόσωπον πρεσβύτου, οὐδὲ νέον ἐλέησεν·» ὡς λέγει ὁ προφήτης, οὐδὲ διάκρισιν ἄλλην μεταξὺ

δυνατοῦ καὶ ἀδυνάτου, πτωχοῦ καὶ πλουσίου ἔκαμνε, πλὴν ὅτι ἡ μιαιφόνος του μάχαιρα ἐθέριζε μάλιστα τῶν δυνατῶν καὶ πλουσίων τὰς κεφαλάς. Δύναμις καὶ πλοῦτος χωρὶς ἐλευθερίαν εἶναι κατάρα πλέον παρὰ εὐλογία τοῦ Θεοῦ· εἰς μόνα τὰ ἐλεύθερα ἔθνη ἐμπορεῖ νὰ εὐδαιμονήσῃ ὁ πλούσιος καὶ δυνατὸς, ἐὰν μεταχειρισθῇ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον εἰς τὴν κοινὴν τῶν συμπολιτῶν εὐδαιμονίαν, ἐὰν ὁμονοῇ μὲ τοὺς συμπολίτας ὡς μ' ἀδελφοὺς, ἐὰν ὑποτάσσεται μ' αὐτοὺς εἰς τὸν ἱερὸν τῶν νόμων ζυγὸν, ζυγὸν ἐλαφρὸν, ὡς τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ· ἐπειδὴ οἱ δίκαιοι νόμοι ἄλλο βάρος δὲν ἐπιβάλλουν παρὰ τὴν ἰσονομίαν, ἤγουν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀδελφικὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλει καὶ τοῦ Εὐαγγελίου ὁ ζυγός.

Πιστεύσατέ μου, φίλοι ὁμογενεῖς, ἢ μᾶλλον πιστεύσατε τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας τοὺς χρησμούς. Τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην μεταβολὴν τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος, ἂν ἐπιθυμῆτε νὰ γένῃ μεταβολὴ εἰς τὸ καλὸν, πρέπει νὰ τὴν θεωρήσετε ὄχι μόνον ὡς πολιτικὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς θρησκευτικὴν μεταβολήν. . . . . Τί τολμᾷς νὰ ἐκφωνήσῃς, γηραιέ! Τὴν θρησκείαν μας νὰ μεταβάλωμεν! Ναὶ, φίλοι ὁμογενεῖς, τὴν θρησκείαν μας, ὄχι ὅμως τὰ ἱερά της δόγματα. Αὐτὰ εἶναι ὀρθὰ, καὶ δι' αὐτὰ ὀνομαζόμεθα καὶ ὀρθόδοξοι. Ἀλλ' ἡ θρησκεία δὲν στέκει μόνον εἰς τὰ δόγματα· ὁ στερεώτερος αὐτῆς θεμέλιος εἶναι ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, ἡ εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους χωρὶς προνόμια κοινὴ πάντων ὑποταγή. Ὅταν αὐτὴ λείπῃ, ἡ οἰκοδομὴ τῆς θρησκείας σαλεύεται, ὡς οἰκοδομὴ κτισμένη εἰς τὴν ἄμμον καὶ ὄχι εἰς τὴν πέτραν. Ταῦτα, φίλοι ἀδελφοί μου, δὲν εἶναι τῆς κεφαλῆς μου λόγια· σᾶς λέγω ὅσα ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ἕλληνας Κορινθίους, μετὰ διακόσια σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τῆς καταστροφῆς των.

Οἱ Ἕλληνες ἔπαθαν, διὰ τὰς διχονοίας των, τὴν δυστυχεστάτην ἀπ᾽ ὅλας τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς, τὴν στέρησιν λέγω τῆς προγονικῆς αὐτονομίας καὶ ἰσονομίας, κ᾽ ἐδέθησαν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων, ὅςις ἔμελλε νὰ φέρῃ ἔπειτα τὸν βαρύτατον ζυγὸν τῶν Γραικορωμαίων αὐτοκρατόρων, καὶ τελευταῖον τὸν ὁποῖον σήμερον ἀπετινάξατε ἀνυπόφορον ζυγὸν τῶν Τούρκων. Καὶ τῆς ἀθλίας ταύτης μεταβολῆς οἱ Κορίνθιοι μάλιςα ἐγεύθησαν τὰ πικρότερα κακά· ὁ νικήσας αὐτοὺς Ῥωμαῖος στρατηγὸς, ἄνθρωπος καὶ τὴν βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀγριότητα ἀληθινὸς Τοῦρκος, μὴν ἀρκούμενος νὰ λεηλατήσῃ τὰ πολύτιμα τῶν τεχνῶν ἔργα, τῶν ὁποίων τὴν ἀξίαν δὲν ἐκαταλάμβανεν, ἐπυρπόλησε καὶ τὴν πόλιν, ἐφόνευσε τοὺς Κορινθίους, ἐπώλησε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των· καὶ δι᾽ ἀμοιβὴν τῆς τόσης ἀγριότητος ἐτιμήθη ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ῥώμην ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμητὰς τῶν ἀλλοτρίων Ῥωμαίους μὲ τὸ ἐπωνύμιον ἈΧΑΪΚΌΣ.

Οἱ σωθέντες ὅμως νέοι Κορίνθιοι λησμονήσαντες, ὅτι διὰ τὰς διχονοίας, τὰς διχοστασίας καὶ τὰς ἔριδας τῶν γονέων των κατεστάθησαν ἀντ᾽ ἐλευθέρων δοῦλοι τῶν Ῥωμαίων, τὰς αὐτὰς διχονοίας ἀνενέωσαν καὶ ἐφύλαξαν ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν, ἑωσοῦ μετὰ διακόσια σχεδὸν ἔτη τῆς πολιτικῆς καταστροφῆς των εὐηγγελίσθη εἰς αὐτοὺς ὁ ἀπόστολος Παῦλος σωτήριον ἄλλην θρησκευτικὴν μεταβολὴν, ἥτις ἀποβάλλει πᾶσαν ἀδικίαν, καὶ στηρίζεται, ὡς καὶ πᾶσα νόμιμος κοσμικὴ πολιτεία, εἰς τὴν ἰσονομίαν. Ἀναγνώσατε, παρακαλῶ σας, φίλοι ὁμογενεῖς, μὲ τὴν πρέπουσαν προσοχὴν τὴν πρώτην τοῦ Παύλου πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν, διὰ νὰ πληροφορηθῆτε, ὅτι ἡ πολιτικὴ διαγωγὴ τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ δὲν πρέπει νὰ διαφέρῃ τίποτε ἀπὸ τὴν θρησκευτικήν· τὴν αὐτὴν βάσιν καὶ τὸν αὐτὸν θεμέλιον ἔχουν καὶ αἱ δύο, τὴν

ἰσονομίαν, ἤγουν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουν τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν τῶν πολιτευομένων.

Οὐδ᾽ ἡ σωτήριος ὅμως αὕτη διδασκαλία ἴσχυσε νὰ διορθώση τοὺς Κορινθίους καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἀδελφικῆς ἰσονομίας· ἀλλὰ καθὼς ἦσαν, ἐλεύθεροι ὄντες, κακοὶ πολῖται, καὶ μετ᾽ ἔπειτα κακοὶ δοῦλοι τῶν Ῥωμαίων, οὕτως ἠθέλησαν νὰ φανῶσι καὶ χριστιανοὶ κακοὶ, διαιρεθέντες εἰς αἱρέσεις καὶ φατρίας, καὶ, τὸ τολμηρότερον, καυχώμενοι ὅτι εἶχαν φατριάρχας αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους. Ὁ Παῦλος τοὺς ἔλεγεν. « Εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλὼς, εἴτε Κηφᾶς . . . . » πάντα ὑμῶν ἐστιν· ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ· Χριστὸς δὲ Θεοῦ. » καὶ αὐτοὶ ἐφώναζαν, « Ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου· ἕτερος δὲ, ἐγὼ « Ἀπολλὼ κ. τ. λ. » Ὁ Παῦλος τοὺς ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ χριστιανικὴ πολιτεία εἶναι ἓν σῶμα, διῃρημένη εἰς διάφορα μέλη, ἰσόνομα ὅλα, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖα εἰς συμπλήρωσιν τοῦ σώματος. Πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα. Οὐ δύναται δὲ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρί· ΧΡΕΙΑΝ ΣΟΥ ΟΥ̓Κ ἜΧΩ· ἢ πάλιν « ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσί· ΧΡΕΙΑΝ ὙΜΩ͂Ν ΟΥ̓Κ ἜΧΩ. » Ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθε- » νέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι, καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα » εἶναι μέλη τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτί- » θεμεν· » αὐτοὶ δὲ ἐξεναντίας ἐδιχονοοῦσαν· διότι καὶ ὁ πλέον ἀκέφαλος ἐξ αὐτῶν ἐσπούδαζε νὰ ἦναι κεφαλὴ ἢ ὀφθαλμὸς τῶν ἄλλων, κανεὶς δὲν εὐχαριστεῖτο νὰ πληρώσῃ τὴν χρείαν τοῦ ποδὸς, ὡς νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθώσῃ τί μέγα ἡ κεφαλὴ χωρὶς τῶν ποδῶν τὴν συνεργίαν.

Ἡ τόσον ὀλέθριος ἀῤῥωστία τῆς διχονοίας δὲν ἔθλιβε μόνους τοὺς Κορινθίους, ἀλλ᾽ ἦτο κατὰ δυστυχίαν ἀῤῥωστία κοινὴ ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, τόσον πλέον παράδοξος,

ὅσον οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ὅλων τῶν καλῶν τοῦ πολιτισμοῦ εὑρέται καὶ πρωταίτιοι. Ὡς αἱ Ἀθῆναι εὐτύχησαν ἐξαιρέτως εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐπιστήμας, οὕτως ἡ Κόρινθος ἐδοξάσθη εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὸν ἀπὸ τῆς ἐμπορίας πλοῦτον. Ὁ Ὅμηρος τὴν ὀνομάζει «Ἀφνειὸν Κόρινθον» καὶ ὁ Κικέρων, «Φῶς ὅλης τῆς Ἑλλάδος» (totius græciæ lumen).

¿Διὰ τί λοιπὸν δὲν ὠφελήθησαν οἱ θαυμαστοί μας οὗτοι πρόγονοι ἀπὸ τὰ τόσα καλὰ, τῶν ὁποίων κατεστάθησαν διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἄλλους; ¿Διὰ τί ἀφοῦ ἀπέκτησαν διὰ τῆς ὁμονοίας τὴν ἐλευθερίαν, δὲν ἐννόησαν ὅτι μὲ τὴν αὐτὴν ὁμόνοιαν ἔπρεπε καὶ νὰ τὴν φυλάξωσι; Διότι δὲν ἐκατάλαβαν ποτὲ εἰς τὶ στέκει, καὶ πῶς σώζεται ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία. Ἐφλέγοντο ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας ὅλοι· ἀλλὰ πᾶσα μία πόλις ἤθελε νὰ δεσπόζῃ τὰς ἄλλας, καὶ πᾶς ἕνας πολίτης ἐσπούδαζε νὰ κυριεύῃ τοὺς συμπολίτας του. Ἡ κατάρατος αὕτη φιλαρχία ἐγέννησε τὴν διχόνοιαν, διήγειρε τὰς πόλεις καὶ τοὺς πολίτας κατ' ἀλλήλων, ἄναψε τῶν ἐμφυλίων πολέμων τὴν πυρκαϊὰν, καὶ ὑπέταξε τοὺς Ἕλληνας πρῶτον εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἔπειτα εἰς ξένον ἔθνος, τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τελευταῖον εἰς τὸ βαρβαρώτατον καὶ ἀγριώτατον ὅλων τῶν ἐθνῶν τοῦ κόσμου τοὺς Τούρκους.

Ἡ τόσον αἰσχρὰ καὶ μακρὰ δουλεία δὲν ἐμπόρει βέβαια νὰ μᾶς διορθώσῃ· τῆς δουλείας ἴδιον εἶναι ὄχι νὰ διορθόνῃ ἀλλὰ νὰ φθείρῃ ἐπὶ πλέον τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ μόνην τὴν ἱερὰν ἡμῶν θρησκείαν ἠλπίζετο ἡ διόρθωσις, ἐπειδὴ εἶναι ἡ μόνη θρησκεία, ἥτις ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς της ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν· ἀλλ' ἡμεῖς ἐφθάσαμεν νὰ φθείρωμεν καὶ αὐτὴν τὴν θρησκείαν. Σιωπῶ τὴν κοσμικὴν καὶ ἐκκλησιαστικήν μας κατάστασιν, τὴν εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ῥωμαίων καὶ Γραικορωμαίων ἡγεμόνων μας, τῆς ὁποίας τὴν

ἀρχὴν ἴδετε εἰς αὐτὰς τῶν νεοφωτίστων Κορινθίων τὰς φατρίας, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐξετάσετε μόνην τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἐποχὴν, καὶ ταύτης τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, ὅσους ἐγνωρίσαμεν ἡμεῖς οἱ ἀκόμη ζῶντες. ¿Τίς ἀπὸ ἡμᾶς τολμᾷ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὅσα ἔπασχε τὸ ταλαίπωρον ἡμῶν γένος ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς, ἐξισοῦντο σχεδὸν μὲ τὰ κακὰ, τὰ ὁποῖα ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους Μουσουλμάνους; ¿Εἰς τίνα δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ διχόνοια καὶ φιλαρχία τῶν κατὰ πόλεις κοσμικῶν διοικητῶν, ἢ δημογερόντων; ¿Τίς ἐλησμόνησε πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν μας προεστώτων τὴν πλεονεξίαν, οἱ ὁποῖοι λαμπροφορημένοι καὶ δορυφορούμενοι, ὡς οἱ Σατράπαι τοῦ τυράννου, περιήρχοντο τὰς ἐπαρχίας, διὰ νὰ ἁρπάσωσιν ἀπὸ τοῦ πτωχοῦ τὸ στόμα ὅ,τι δὲν ἐτόλμησε ν' ἁρπάσῃ οὐδ' αὐτὴ τῶν Τούρκων ἡ ἀχορτασία; ¿Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν ἤκουσε πολλοὺς δυνατοὺς φοβερίζοντας τοὺς ἀδυνάτους; καὶ φοβερισμοὺς ποίους;. . . . Νὰ παραδώσῃ χριστιανὸς χριςιανὸν εἰς τουρκικὰ δικαστήρια, διὰ νὰ ζημιωθῇ, νὰ μαστιγωθῇ, ἴσως καὶ νὰ φονευθῇ!!! Ὦ διδάσκαλε τῆς ἰσονομίας καὶ τῆς ἀγάπης Ἰησοῦ!. . . . . Ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασι τὶ ποιοῦσι· « ἔλεγες διὰ τοὺς σταυρωτὰς εἰς τὸν πατέρα σου· ἀλλ' ἡμεῖς ποίαν ἄφεσιν εἴχαμεν νὰ ἐλπίζωμεν οἱ ἀδελφοκτόνοι ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν σου; ¿Ποίαν ἄφεσιν οἱ καταπατήσαντες τὸ εὐαγγέλιόν σου, καὶ μιμούμενοι τὰ ἔργα τῶν ἐχθρῶν τῆς ἰσονομίας, τῶν ἀσεβῶν μαθητῶν τοῦ Κορανίου;

Κρίνατέ με τώρα ἀγαπητοὶ ὁμογενεῖς, ¿δὲν εἶχα δίκαιον, λέγων, ὅτι τὴν πολιτικήν μας ταύτην νέαν μεταβολὴν χρεωςοῦμεν νὰ τὴν ἑνώσωμεν μὲ τῆς θρησκείας τὴν μεταβολήν; Μὴν ἐλπίζωμεν καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἂν δὲν ἐλευθερώσωμεν καὶ τὰς ψυχάς μας ἀπὸ τὰ τυραννικὰ καὶ μισάδελφα πάθη. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἐρρήξαμεν τὰς ἁλύσεις

μας, ἂν δὲν φροντίσωμεν νὰ ἐξαλείψωμεν καὶ τοὺς ὁποίους αἱ ἁλύσεις μας ἀφήκασι μώλωπας. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἀπετινάξαμεν τὸν ζυγὸν τοῦ μιαροῦ τυράννου, ἂν δὲν πλύνωμεν καὶ τοὺς ῥύπους μὲ τοὺς ὁποίους ἐμίανε τὰς ψυχάς μας ἡ τυραννία. ; Διὰ ποίαν αἰτίαν, ἐρωτῶ σας, φίλοι ὁμογενεῖς, ἐπαναστάθητε κατὰ τοῦ τυράννου; ; διὰ τί τὸν πολεμεῖτε; Διὰ τὰς ἀδικίας του· διότι εἶχε δύο ζύγια, δύο μέτρα ἄνισα, δύο νόμους ὁ ἄνομος, ἕνα διὰ τοὺς ὁμοθρήσκους του, καὶ ἄλλον δι' ἡμᾶς τοὺς ἀσεβεῖς, ὡς ἐτόλμα νὰ μᾶς ὀνομάζῃ ὁ ἀσεβέστατος. Ἂν αὐτὴ ἦναι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἐχύσατε καὶ χύνετε καθ' ἡμέραν τὸ αἷμά σας· ἂν σκοπὸν ἄλλον δὲν ἔχετε παρὰ νὰ ἁρπάξετε μόνον τὰ ἄνισα καὶ ἄδικα μέτρα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ τυράννου, διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεσθε ἐσεῖς μὲ τὴν αὐτὴν ἀνισότητα πρὸς ἀλλήλους, διὰ νὰ ὑψώνεσθε ὁ ἕνας ὑπὲρ τὸν ἄλλον, διὰ νὰ καταδυναστεύῃ ὁ πλούσιος τὸν πτωχὸν, ὁ δυνατὸς τὸν ἀδύνατον, καὶ ὁ πανοῦργος τὸν ἁπλοῦν καὶ ἄκακον πολίτην· ἐὰν λέγω τοιοῦτον ἔχετε σκοπὸν, πιστεύσατέ με, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ, ὅτι ἀδίκως ἐταράξατε καὶ τὴν ἡσυχίαν τοῦ τυράννου, καὶ τὴν ἡσυχίαν ὅλου τοῦ γένους μας . . . . . Ἀλλὰ τί λέγω ἡσυχίαν! τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐγίνετε αἴτιοι νὰ στερηθῶσι τόσαι μυριάδες ἀθώων ὁμογενῶν, ὅσους ἔσφαξαν καὶ σφάζουν καθημέραν οἱ αἱμοβόροι Τοῦρκοι. Τῶν ἀμέτρων τούτων μυριάδων τὸ αἷμα δὲν θέλει παύσειν νὰ ζητῇ μὲ κραυγὰς ὀδυνηρὰς ἐκδίκησιν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐναντίον σας, ἐὰν ἐζώσθητε τὴν ῥομφαίαν, ὄχι διὰ νὰ ἐλευθερώσετε τὴν πατρίδα ἀπὸ τὴν τυραννίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ γενῆτε σεῖς τύραννοι, ἢ νὰ γεννήσετε μὲ τὰς διχονοίας σας κανένα τύραννον τῆς πατρίδος.

Ἄρα ἐσυλλογίσθητε, ἀγαπητοί μου ἀδελφοὶ, ποίας μορφῆς καὶ ποίας βαφῆς τύραννος θέλ' εἶσθαι ὁ υἱὸς οὗτος τῆς διχο-

ροίας σας; Μὴ νομίσητε ὅτι μέλλει παρευθὺς νὰ δείξῃ πρόσωπον δεσπότου, ἢ νὰ λάβῃ τίτλον ἡγεμόνος ἢ βασιλέως· ἐξ ἐναντίας, ὡς ἀδελφοὺς καὶ συμπολίτας θέλει σᾶς μεταχειρισθῆν κατ᾽ ἀρχὰς, ἕωσοῦ νὰ περικυκλωθῇ ἀπὸ φίλους ἄλλους ὁμοίους του, κόλακας καὶ δορυφόρους τῆς πλεονεξίας του. Ἀφοῦ δυναμωθῇ καλὰ, τότε πλέον ἔχει νὰ σᾶς κυβερνᾷ ὡς ἀληθὴς δεσπότης μὲ τοὺς κατὰ πόλεις Σατράπας του, τῶν ὁποίων ἡ τρυφὴ πρέπει νὰ ποτίζεται ἀεννάως ἀπὸ τοὺς ἱδρῶτας σας. Ἄλλο δὲν θέλει διαφέρειν ἀπὸ τὸν Τοῦρκον τύραννον, πλὴν ὅτι θέλει ἀκούειν τὴν λειτουργίαν καὶ μεταλαμβάνειν τὰ μυστήρια μὲ σᾶς εἰς τοὺς αὐτοὺς ἱεροὺς ναοὺς, περικυκλωμένος ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους τυραννίσκους, καὶ προσκυνούμενος ἀπ᾽ ὅλους τοὺς συμπολίτας, ὅσοι ἔχυσαν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἀπὸ τόσα ἀνδράποδα. Ἄλλο δὲν θέλει διαφέρειν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, πλὴν ὅτι θέλει σκεπάζειν τὴν τυραννίαν μὲ τὸ κάλυμμα τῆς ὑποκρίσεως. Ὁ Σουλτάνος μιμεῖται ἀνυποκρίτως τὸν ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας του τύραννος τὸν τύραννον Μωάμεθ· ὁ δὲ ὀρθόδοξος ἡμῶν τύραννος μὲ τὴν μίαν χεῖρα θέλει κρατεῖν τὴν σιδηρᾶν τῆς προσωποληψίας καὶ ἀνισότητος ῥάβδον, καὶ μὲ τὴν ἄλλην τοῦ διδασκάλου τῆς ἀδελφικῆς ἰσονομίας Ἰησοῦ τὸ εὐαγγέλιον, ἤγουν θέλει περιπαίζειν καὶ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τοιαύτην κατάστασιν ἔχετε νὰ προσμένετε, ἀδελφοί μου, ἐὰν αἱ διχόνοιαι δώσωσιν εἴς τινας ἀπὸ σᾶς ἀφορμὴν νὰ κατακυριεύσωσι τοὺς συμπολίτας των.

« Ὕβρις φυτεύει τύραννον » εἶπεν ἕνας ἀπὸ τοὺς ποιητάς μας. Αἱ κατὰ μέρος ὑβριστικαὶ ὑπεροψίαι, καταφρονήσεις καὶ ἀνισότητες πολίτου πρὸς πολίτην, φυτεύουν, ποτίζουν καὶ ῥιζόνουν τοὺς τυράννους. Μὴν ὑποφέρετε διὰ τοὺς οἰκτειρμοὺς τοῦ Θεοῦ, φίλοι ὁμογενεῖς, νὰ φυτευθῇ τοιοῦτον δένδρον

ἀναμεταξύ σας. Αὐτὸ δὲν ὁμοιάζει τὰ ἄλλα δένδρα· ἀφοῦ μίαν φορὰν φυτευθῇ, οὔτ' ἀνομβρία, οὔτε πολυομβρία, οὔτε καύσων, οὔτε παγετὸς τὸ βλάπτει· πᾶσα γῆ εἶναι καλὴ δι' αὐτό· εἰς ὅλα τὰ κλίματα εὐτυχεῖ· παντοῦ ῥιζόνεται εὐκόλως, καὶ εἰς πολλὰ μικρὸν καιροῦ διάστημα ἐξαπλόνει τὰ φύλλα του, καὶ σκεπάζει τῶν πολιτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τῆς δουλείας τὸ σκότος, φράσσει τὰς ἀκοὰς καὶ παραλύει τὰς χεῖρας των, ὥστε οὔτε βλέπουν, οὔτ' ἀκούουν, οὔτε δύναμις πλέον εἰς αὐτοὺς μένει νὰ τὸ ξεριζώσωσι. Βλέπετε πόσην δυσκολίαν δοκιμάζετε εἰς τὴν ξερίζωσιν τοῦ παλαιοῦ μας τυράννου. Ἂν αἱ διχόνοιαι φυτεύσωσι κανὲν ἄλλον τύραννον μεταξύ σας, ἔχετε νὰ δώσετε ἀπολογίαν εἰς τὸν Θεὸν, ὄχι μόνον δι' ὅσα αἵματα ἀθώων ὁμογενῶν μας ἐχύθησαν (ὡς ἔλεγα), ἀλλ' ὅτι καὶ ἀφίνετε εἰς τοὺς ἀπογόνους σας κληρονομίαν πλέον αἱματώδη, τὸν ἐμφύλιον πόλεμον· διότι ἂν οἱ ἀπόγονοί σας βαρυμένοι ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἑτοιμάζετε εἰς αὐτοὺς τύραννον, ἐπιχειρήσωσι τὸν ἀφανισμόν του, τότε πλέον δὲν ἔχουν νὰ πολεμῶσι Τούρκους, ἀλλὰ μέλλουν νὰ σφάξωσι Γραικοὶ Γραικούς. Σπλαγχνίσθητε, φίλοι ἀδελφοὶ, τοὺς ἀπογόνους σας, μὴν ἀφήσετ' εἰς αὐτοὺς τόσον ὀλέθριον κληρονομίαν· ἀλλὰ παραδώσετέ των τὴν ἀποκτημένην μὲ τὰ αἵματά σας ἐλευθερίαν καθαρὰν ἀπὸ πᾶσαν πλεονεξίαν καὶ ἀνισότητα!

Τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο χρέος διὰ νὰ πληρώσετε, ἀνάγκη εἶναι νὰ φροντίσετε ἀπὸ ταύτης τῆς ὥρας, νὰ κόψετε ὅλας τὰς ἀφορμὰς τῆς τυραννίας· καὶ νὰ τὰς κόψετε δὲν εἶναι δυνατὸν, ἂν δὲν συνδεθῆτε ὅλοι μὲ τὸν ἱερὸν δεσμὸν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ὁμονοίας, ἂν δὲν προσφέρεσθε εἷς πρὸς τὸν ἄλλον ὡς ἀδελφοὶ ἰσόνομοι, ὡς μέλη τοῦ αὐτοῦ σώματος τῆς πολιτείας, ὡς τέκνα τῆς αὐτῆς πατρίδος, τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὀπαδοὶ τῆς αὐτῆς θρησκείας τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ

τῆς πίστεως Χριστοῦ. Μὴ πλανώμεθα ἀδελφοί μου· ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἐμπορεῖ τις νὰ ὁμολογῇ τὴν ὀρθοδοξίαν του, καὶ ἑπτάκις τῆς ἡμέρας νὰ γίνεται χειρότερος παρὰ τοὺς Τούρκους· ἑπτάκις τῆς ἡμέρας νὰ καυχᾶται ὅτι πιστεύει καὶ ἐλπίζει ὅσα περιέχει τὸ ἱερὸν σύμβολον, καὶ ἑπτάκις τῆς ἡμέρας νὰ ὁμοιάζῃ ἐκεῖνον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι « τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων. » Τὸ σύμβολον περιέχει ὅσα χρεωστεῖ νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ ἐλπίζῃ ὁ Χριστιανός· ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἀγάπην (καὶ λείπει βέβαια ἡ ἀγάπη ὅπου δὲν βασιλεύει ἡ ἰσονομία) ματαίως πιστεύει, ματαίως ἐλπίζει καὶ ματαίως κομπάζει ὅτι ὀρθοδοξεῖ. Σᾶς γράφω, φίλοι ὁμογενεῖς, ὄχι λόγους ἰδικούς μου, ἀλλὰ τοὺς ὁποίους ἔλεγεν ὁ Παῦλος εἰς τοὺς διχονοοῦντας, καὶ φατριάζοντας ὀρθοδόξους Κορινθίους. « Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα, μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη. »

Ὅταν ἐπαινῶ τὴν ὁποίαν παραγγέλλει ἡ θρησκεία μας ἰσονομίαν μὴ νομίσετε ὅτι νοῶ καὶ ἰσοτιμίαν. Τοιαύτη ἰσοτιμία ἤθελε φέρει τὴν ἀναρχίαν. Αἱ νόμιμοι πολιτεῖαι πρέπει νὰ ἔχωσι καὶ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, καὶ χορηγοὺς τῆς ἀναγκαίας εἰς τὰς πολιτικὰς χρείας δαπάνης, καὶ διοικητὰς τῆς χορηγίας. Τὸ ἐπρόβλεψε καὶ τοῦτο ἡ ἱερά μας θρησκεία, « Τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμήν. » Ἀλλὰ τὴν τιμὴν πρέπει νὰ τὴν προσμένῃ ὁ χρηστὸς πολίτης, καὶ νὰ τὴν δέχεται ἀπὸ τὴν κοινὴν ψῆφον τῶν συμπολιτῶν του, ὅταν ἀληθῶς ἦναι τιμῆς ἄξιος, ὄχι νὰ τὴν ἁρπάζῃ μὲ βίαν ἢ μὲ δόλον, ὄχι νὰ παραγκωνίζῃ τοὺς ἀξιωτέρους του, καὶ νὰ ἐνθρονίζεται αὐτὸς εἰς τὴν πρέπουσαν εἰς ἄλλους καθέδραν. Οἱ ἀρχόμενοι πάλιν χρεωστοῦν νὰ πείθωνται εἰς τοὺς ἄρχοντας, ὅταν οἱ ἄρχοντες τοὺς κυβερνῶσι κατὰ τοὺς νόμους· ὅταν δὲν ζητῶσιν ἀπ' αὐτοὺς μικρὸν ἢ

μέγα τίποτ' ἄλλο παρὰ ὅ,τι ζητοῦν οἱ νόμοι· ὅταν δίδωσιν εἰς αὐτοὺς κατ' ἔτος λογαριασμὸν ἀκριβέστατον εἰς τί, καὶ διὰ τί ἐξώδευσαν τὸν συναθροισμένον ἀπὸ τοὺς ἱδρῶτας των φόρον. Εἰς ἕνα λόγον κανεὶς δὲν ἔχει δίκαιον νὰ δεσπόζῃ τὸν ἄλλον, ἐπειδὴ ὅλοι εἴμεθα ἀδελφοί· μόνους τοὺς νόμους χρεωστοῦμεν νὰ γνωρίζωμεν δεσπότας. Τοῦτο ζητεῖ ἡ φιλοσοφία, τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ ἱερά μας θρησκεία. Ὅστις δὲν πείθεται εἰς τοῦτο, ἀλλὰ πλεονεκτεῖ, ἤγουν ζητεῖ νὰ ἔχῃ πλέον παρ' ὅ,τι δικαίως χρεωστεῖται εἰς αὐτὸν, οὔτε χριστιανὸς οὔτε χρηστὸς πολίτης εἶναι· εἶναι βάρβαρος, εἶναι Τοῦρκος, καὶ ὡς Τοῦρκος πρέπει νὰ ἀποκλείεται ἀπὸ πᾶσαν χριστιανῶν πολιτικὴν συνέλευσιν· ὡς μέλος σαπημένον τοῦ πολιτικοῦ σώματος, πρέπει νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὸ λοιπὸν σῶμα, διὰ τὸν φόβον μὴ διαδώσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας του τὴν γάγγραιναν τῆς πλεονεξίας. Ἂς ἀκούσωμεν καὶ πάλιν τί μᾶς λέγει ὁ Ἀπόστολος· « Μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· διότι ἔκδικος ὁ κύριος περὶ πάντων τούτων . . . . . Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ . . . . . Καὶ πάλιν « Πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις. » Ναὶ, ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ, ἂς ἀφανισθῇ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀκαθάρτου πλεονεξίας ἀπὸ τὴν πολιτείαν μας. Θεωρεῖτε καὶ κρίνετε τὸν πλεονέκτην, ὁποίας τάξεως καὶ ἂν ἦναι, ὡς ἀκάθαρτον προδότην τῆς πατρίδος. Προδότης τῆς πατρίδος λογίζεται, ὄχι μόνον ὅστις παραδίδει εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυράννων τοὺς ἀδελφούς του, ὡς ἔπραξαν τινὲς ἐξ ἡμῶν ἀλιτήριοι εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, ἀλλὰ καὶ ὅστις δὲν φεύγει τὰς πλεονεξίας, ἐκ τῶν ὁποίων γεννᾶται ἡ τυραννία.

Βλέπετε, φίλοι συμπολῖται, ὅτι δὲν σᾶς συμβουλεύω, ἀλλὰ σᾶς ἐνθυμίζω ὅσα ἀκούετε καθημέραν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν,

Καὶ οὐδὲ ταῦτα ἤθελα τολμήσειν νὰ γράψω, ἂν δὲν ἐφοβούμην μὴ φαρμακεύσῃ καὶ τοὺς ὁμογενεῖς μας ἡ κατάρατος πλεονεξία, ἡ μήτηρ τῶν διχονοιῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἐστερήθησαν οἱ πρόγονοί μας τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐνδέχεται νὰ φοβοῦμαι χωρὶς αἰτίαν, καὶ εὔχομαι νὰ ἦναι μάταιος ὁ φόβος μου· ἀλλὰ τοιαύτη φήμη διεδόθη ἐδῶ περὶ τῆς διχονοίας σας. Ἂν ἦναι ἀληθὴς, δείξατε εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, μὲ τὴν ἑξῆς ὁμόνοιαν, ὅτι δὲν ἐφάνητε μόνον ἥρωες κατὰ τῶν τυράννων, ἀλλὰ γνωρίζετε καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῆς μετανοίας· ἂν ἦναι ψευδὴς, δείξατε καὶ πάλιν, ὅτι συκοφαντεῖσθε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σας.

Ὅπως ἂν ἦναι, συμφέρει καὶ νὰ στερεωθῇ καὶ νὰ κηρυχθῇ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὅσον δυνατὸν ἐγρήγορα, ἡ μεταξὺ ὁμόνοια· συμφέρει διότι, χωρὶς αὐτὴν, δὲν θέλετε ποτὲ δυνηθῆν νὰ καταστήσετε πολιτείαν ἰσόνομον, καὶ ἀκολούθως ἐλευθέραν· συμφέρει, ὅτι ἡ ὁμόνοια θέλει σᾶς προξενήσειν φίλους καὶ προστάτας ὅλους τοὺς Ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης. Αὐτοὶ ἕως τώρα δὲν ἐσυμφώνησαν ἀκόμη εἰς τὴν περὶ τῆς μελλούσης ἡμῶν καταστάσεως κρίσιν, φοβούμενοι μὴ μᾶς ἀναγκάσῃ ἡ διχόνοια νὰ προσφύγωμεν εἰς ἕνα μόνον ἐξ αὐτῶν, τὸ ὁποῖον κρίνουν ἀσύμφορον εἰς τὴν παροῦσαν τῆς Εὐρώπης κατάστασιν· ἐὰν ὅμως πληροφορηθῶσιν, ὅτι ὄχι μόνον ὁμονοοῦμεν, ἀλλὰ καὶ ἀποφασίσαμεν νὰ κυβερνώμεθα αὐτόνομοι, μὴν ἀμφιβάλλετε ὅτι, ὄντες δίκαιοι καὶ φιλάνθρωποι, θέλουν μετὰ χαρᾶς μᾶς βοηθήσειν νὰ ἀποδιώξωμεν ὁλότελα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν τύραννον.

Ἂν ἐφροντίσετε τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ ἦτον ἀνάγκη νὰ συστήσετε Προσωρινὴν Κυβέρνησιν, ¿ διὰ τί ἀμελεῖτε νὰ τὸ φανερώσετε διὰ πρέσβεων εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας; Οἱ πρέσβεις τοὺς ὁποίους μέλλετε νὰ πέμψετε, πρέπει νὰ

ἦναι ἄνδρες φρόνιμοι, ἄνδρες ἀξιόλογοι, ἀρκετοὶ νὰ παραστήσωσιν εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἀσυγκρίτως πλειότερα καλὰ θέλουν ἀπολαύσειν διὰ τοὺς ὑπηκόους των ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Γραικῶν παρ᾽ ἀπὸ τὸν βάρβαρον τύραννον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ὑπήκοοί των ἐβλάπτοντο καὶ εἰς τὰ ἐμπορικὰ συναλλάγματα, καὶ εἰς τὴν τιμὴν, καὶ εἰς αὐτὴν πολλάκις τὴν ζωήν· ἀπὸ τύραννον ὅστις καὶ εἰς αὐτὰ τὰ χείλη τοῦ κρημνοῦ ἕτοιμος νὰ κατακυλισθῇ, δὲν ἔπαυσεν ἀκόμη νὰ τοὺς καταφρονῇ ὁ ὑπερήφανος.

Ταῦτα, φίλοι ὁμογενεῖς, ἐτόλμησα νὰ σᾶς γράψω ἀποβλέπων εἰς ὄχι κανὲν ἄλλο τέλος παρὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν Πατρίδος τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν εὔχομαι ἀπὸ ψυχῆς, εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος.

Ἐκ Παρισίων, 10 Ἰανουαρίου, 1822.

Ὁ ὁμογενὴς καὶ συμπολίτης

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

Β΄.

Υἱὲ τῆς Ἑλλάδος ἀγαπητὲ, καὶ γενναῖε τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὑπέρμαχε, Ὀδυσσεῦ!

Ἡ ἐπιστολή σου, τὴν ὁποίαν ἔλαβα τὴν 7 Ἰουνίου τοῦ παρόντος ἔτους, ἐκατάβρεξε τοὺς γηραλαίους ὀφθαλμούς μου μὲ δάκρυα λύπης καὶ χαρᾶς. Χαρᾶς, ὅτι βλέπω τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος ἀγωνιζόμενα προθύμως ν᾽ ἀναστήσωσι τὴν νεκρωμένην ἀπὸ τὸν τύραννον μητέρα των. Λύπης, ὅτι ὅλα της τὰ τέκνα δὲν ὁμοιάζουσι τὸν Ὀδυσσέα, ἀλλ᾽ εὑρίσκονται τινὲς μεταξύ σας, μὴ δυνάμενοι νὰ καταλάβωσιν, ὅτι αἱ διχόνοιαι, ἂν δὲν φέρωσι πάλιν ὀπίσω τοὺς Τούρκους, δὲν θέλουν ὅμως

φέρειν ποτὲ τὴν αὐτόνομον ἐλευθερίαν ἐκείνην, ἥτις χρεωστεῖται εἰς τὰ ἐκχυθέντα τίμιά σας αἷματα, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ ὅλη ἡ Ἑλλάς. Τὸ μέγα τοῦτο κακὸν ἐγνώρισες καὶ σὺ, φίλε, ὅτι πηγάζει ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ὅλοι κοινῶς ἐδιδάχθημεν εἰς σχολεῖον ἄνομον, ἀπὸ διδασκάλους ἀνόμους, τοὺς Τούρκους. Ἂν δὲν μᾶς ἔφθειραν ὅλους ἰσομέτρως, ὅλους ὅμως σχεδὸν μᾶς ἐμπόδισαν νὰ μάθωμεν τὸ μόνον σωστικὸν τῆς ἐλευθερίας μάθημα, τὴν δικαιοσύνην.

Ποία λοιπὸν ἰατρεία τοσούτου κακοῦ; Ν' ἀποθάνῃ μέγα μέρος τῆς παρούσης γενεᾶς, ὅσοι δὲν ἐμποροῦμεν πλέον νὰ ἀπομάθωμεν τὰ κακὰ μαθήματα, διὰ νὰ ἐλευθερώσωμεν κἂν τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ ὀλέθριόν μας βάρος· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀρκεῖ. Ἂν ἀφήσωμεν τοὺς ἐξοπίσω μας νέους χωρὶς παιδείαν, μέλλουν καὶ αὐτοὶ νὰ λάβωσιν ἡμᾶς τοὺς ἀνοήτους πατέρας των παράδειγμα τῆς διαγωγῆς των. Εἶναι λοιπὸν χρεία, ὡς καὶ σὺ, φίλε, τὸ λέγεις, νὰ παιδευθῇ τὸ γένος τὰ μαθήματα τῆς ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα δὲν εἶν' ἄλλα παρὰ τὰ μαθήματα τῆς δικαιοσύνης.

Διὰ τοῦτο ἐπιθυμεῖς διδασκάλους τοιούτων μαθημάτων τοὺς διεσπαρμένους εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην ὁμογενεῖς λογίους, καὶ τοὺς προσκαλεῖς νὰ πληρώσωσι καὶ αὐτοὶ τὸ εἰς τὴν πατρίδα ἀπαραίτητον αὐτῶν χρέος, καθὼς ἐσεῖς καθημέραν τὸ πληρόνετε μὲ τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνάς σας. Οὐδ' αὐτοὶ τὸ ἠμέλησαν, τινὲς ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται ἤδη μεταξύ σας· ἄλλοι δὲ ἐκίνησαν, διὰ νὰ ἑνωθῶσιν ἐντὸς ὀλίγου μὲ τοὺς ἀδελφούς των. Ὅσοι ἔμειναν ἀκόμη, ἐμποδίσθησαν ἀπὸ διαφόρους εὐλόγους αἰτίας, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ τὴν ἀδηλότητα τῆς αὐτοῦ μελλούσης αὐτῶν καταστάσεως· ἀδηλότητα, τὴν ὁποίαν ηὔξησαν μάλιστα τῶν Ἑλλήνων αἱ διχόνοιαι. Τώρα

ἀκούοντες, ὅτι ἐπιθυμεῖτε καὶ τὴν ὁμόνοιαν, καὶ τὴν παρουσίαν αὐτῶν ὡς διδασκάλων ὁμονοίας, δὲν ἀμφιβάλλω περὶ τῆς προθυμίας νὰ δείξωσι καὶ αὐτοὶ, ὅτι εἶναι τέκνα τῆς Ἑλλάδος. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ζητοῦν ἄλλο ἀπὸ σᾶς, πλὴν ὅ,τι ἤθελε ζητήσειν καὶ ὁ ὀλιγαρκέστατος Σωκράτης, τὴν ἀναγκαίαν αὐτῶν τροφὴν, καὶ τὴν βεβαιότητα, ὅτι μέλλετε νὰ τῶν εὐκολύνετε τὰ μέσα νὰ διασπείρωσι τὴν παιδείαν, διὰ νὰ μὴ κατασταθῇ ἡ διδαχή των « Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. »

Τοιαύτη βεβαίωσις ἤθελ' ἐνεργήσειν πολὺ, ἂν ἐκηρύττετο ἀπ' αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν. Δὲν ἠμέλησα νὰ γράψῳ καὶ περὶ τούτου καὶ περὶ ἄλλων τινῶν ἀναγκαίων τὴν 27 Αὐγούστου τοῦ παρελθόντος ἔτους, πρὸς τὸν σεβάσμιον Πρόεδρον τοῦ Συνεδρίου τῶν Ἀντιπροσώπων μακρὰν ἐπιστολὴν, τῆς ὁποίας τὴν ἀπόκρισιν δὲν ἔλαβα ἀκόμη. Ὅπως ἂν ἦναι, χαίρω, ὅτι γνωρίζετε ὅλοι κοινῶς τὴν ἀνάγκην τῆς παιδείας καὶ τὴν ἐπιθυμεῖτε, ὡς φύλακα τῆς ἐλευθερίας.

Ναί! φίλε Ὀδυσσεῦ, τὰ κατορθώματα καὶ σοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων σου, κατέστησαν τὴν νέαν Ἑλλάδα ὄχι ὀλιγώτερον θαυμαστὴν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος· σᾶς ἔμεινε τώρα νὰ τὴν καταστήσετε καὶ σεβαστὴν, στολίζοντές την μὲ τὴν παιδείαν, ἥτις ἔχει νὰ φέρῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀκόλουθον τῆς δικαιοσύνης ὁμόνοιαν, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τὰ ἄλλα ἔθνη νὰ σᾶς ἀφήσωσιν ἀνενοχλήτους καὶ κυρίους νὰ ὀργανίσετε τὴν πολιτείαν σας, ὡς εἶναι δίκαιον, ἐσεῖς μόνοι, ἐπειδὴ καὶ σεῖς μόνοι ἐχύσετε αἵματα δι' αὐτήν.

Χωρὶς τὴν ἱερὰν ταύτην ὁμόνοιαν, πίστευσε τὸν γηραιὸν πατέρα σου, υἱὲ ἀγαπητὲ (ἐπειδὴ μ' ἔκαμες τὴν τιμὴν νὰ ὀνομασθῇς υἱός μου), ὅτι καὶ ἐὰν παρὰ τὰ ἕως τώρα ἡρωϊκά σας ἀνδραγαθήματα δείξετε ἀκόμη ἡρωϊκώτερα εἰς τὸ ἑξῆς

ἄλλα, ἐὰν καὶ ἕως εἰς αὐτὴν τοῦ τυράννου τὴν καθέδραν προχωρήσωσι τὰ ἀνίκητά σας ὅπλα, μὴν ἐλπίζετε τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖτε, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἀγωνίζεσθε, ἀνεξαρτησίαν. Ὦ Θεέ! τρέμει καὶ τὸ σῶμά μου καὶ ἡ ψυχὴ συλλογιζομένου τὰ ἐκ τῆς διχονοίας ἐνδεχόμενα παθήματα. Μετὰ τόσας θυσίας, μετὰ τόσους ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Λεωνίδας καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἤθελαν θαυμάσειν, ἂν ἐπέστρεφαν εἰς τὸν κόσμον, ν' ἀναγκάσετε μὲ τὴν διχόνοιάν σας τοὺς ξένους νὰ ὀργανίσωσι τὴν πολιτείαν σας! Ἐσεῖς νὰ φυτεύσετε καὶ μὲ τὰ αἵματά σας νὰ ποτίσετε τῆς ἐλευθερίας τὸ δένδρον, καὶ νὰ ἔλθωσιν ἔξωθεν ἄλλοι νὰ σᾶς διδάξωσι πῶς καὶ πότε πρέπει νὰ γεύεσθε τοὺς καρπούς του!!! Στρατιῶται, Στρατηγοὶ, Νομοθέται, Κυβερνῆται, πάσης τάξεως πολῖται, ὑποφέρετε νὰ πάθῃ τόσην καταισχύνην ἡ κοινή σας μήτηρ, ἡ Ἑλλάς; Καὶ ποίαν χάριν ἔχει νὰ σᾶς χρεωστῇ, ὅτι τὴν ἐλευθερώσετε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐὰν δὲν καταστήσετε καὶ τὴν ἐλευθερίαν της αὐτονόμως ἀνεξάρτητον μὲ τὸν ἱερὸν δεσμὸν τῆς ὁμονοίας; « Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλὴ, ἰσχύει δὲ, ὥσπερ τεθεμελιωμένον βασίλειον » εἶναι λόγια τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πεῖραν.

Ὅσα λέγω, φίλε Ὀδυσσεῦ, περὶ ὁμονοίας, δὲν ἀποβλέπουν κατευθεῖαν ἐσέ· ἔδειξες μὲ τὴν ἕως τώρα διαγωγήν σου, ὅτι δὲν ἔχεις χρείαν ἀπὸ τοιαύτας παραγγελίας. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ εὑρίσκωνται μεταξύ σας τινὲς, ὄχι κακοὶ στρατηγοὶ, ὄχι κακοὶ πολῖται, ἀλλ' ἄνθρωποι ἀπατημένοι ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀνθρωπίσκων φαρμακερὰς συμβουλάς· ἄνθρωποι νομίζοντες, ὅτι ὅστις κρατεῖ ὅπλα, εἶναι καὶ ἐλεύθερος, εἶναι καὶ δυνατὸς, εἶναι καὶ ἀσφαλὴς, διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι κρατεῖ ὅπλα. Πλάνην μεγάλην πλανῶνται οἱ ταλαίπωροι. Μόνη

ἡ δικαιοσύνη φέρει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν· ὅπλα χωρὶς δικαιοσύνην, γίνονται ὅπλα ληστῶν, ζώντων εἰς καθημερινὸν κίνδυνον νὰ στερηθῶσι τὴν δύναμιν ἀπὸ ἄλλους ληστὰς, ἢ καὶ νὰ κολασθῶσιν ὡς λησταὶ ἀπὸ νόμιμον ἐξουσίαν. Ἡ ἀνδρία χωρὶς τὴν δικαιοσύνην εἶναι εὐτελὲς προτέρημα· ἡ δικαιοσύνη, ἂν ἐφυλάσσετο ἀπὸ ὅλους, οὐδὲ χρείαν ὅλως εἶχε τῆς ἀνδρίας, ὡς ἔλεγεν ὁ ἔνδοξος καὶ μέγας στρατηγὸς Ἀγησίλαος, « Οὐδὲν ἀνδρίας χρῄζομεν, ἐὰν πάντες ὦμεν δίκαιοι. » Καὶ αὐτὴ τοῦ Θεοῦ ἡ παντοδυναμία ἤθελ' εἶσθαι χωρὶς ὄφελος διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἂν δὲν ἦτον ἑνωμένη μὲ τὴν ἄπειρον δικαιοσύνην του.

Λανθάνεσαι, φίλε Ὀδυσσεῦ, ὅταν κρίνῃς ἀναγκαίαν καὶ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν μου. ; Τί ζητεῖς, καὶ τί ἐλπίζεις ἀπ' ἐμέ; Ἐὰν ζητῆς συμβουλὰς, παρ' ὅσας ἔγραψα πολλάκις πρὸς ἄλλους, καὶ γράφω πρὸς σὲ σήμερον, συμβουλὰς ὄχι τῆς κεφαλῆς μου, ἀλλὰ τῶν σοφῶν προγόνων μας, ἄλλας δὲν ἔχω νὰ δώσω· αὐτὰς καὶ οἱ αὐτοῦ διατρίβοντες λόγιοι ὁμογενεῖς εἶναι ἱκανώτεροί μου νὰ σᾶς τὰς ἐνθυμίζωσιν. Ἐὰν ζητῆς πράξεις, ζητεῖς ν' αὐξήσῃς τὴν λύπην μου. Ἂν εἶχα ϛρατιωτικὴν ἡλικίαν, χωρὶς ἀναβολὴν ἤθελα τρέξειν νὰ γραφθῶ στρατιώτης τῆς πατρίδος, στρατηγούμενος ἀπὸ τὸν Ὀδυσσέα. Ἀλλὰ μάθε, στρατηγέ μου, ἂν ἀκόμη δὲν τὸ ἔμαθες, ὅτι ἀπὸ τὴν 27 τοῦ περασμένου Ἀπριλίου ἤρχισα νὰ τρέχω μὲ ποδαγρικοὺς πόδας τὸ 77 ἔτος τῆς ἡλικίας μου· ἀπὸ τοιούτους ϛρατιώτας εἶμαι βέβαιος, ὅτι δὲν ἔχεις χρείαν. Τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη μου εἶναι τόσον βαρύτερα, ὅσον ἡ πατρὶς μ' ἐπλήρωσε πολὺ πλειότερον ἀπ' ὅτι ἤξιζαν οἱ μικροί μου κόποι, μὲ τὴν εὔνοιάν της, τὴν ὁποίαν δὲν ἀλάσσω μὲ τοὺς θησαυροὺς ὅλης τῆς γῆς· ἀλλὰ δὲν ἔχω πλέον ὁ ταλαίπωρος ἄλλο τὶ νὰ προσφέρω εἰς αὐτὴν παρὰ εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας της, καὶ

δεήσεις εἰς ὅλα της τὰ τέκνα, τοὺς ἀδελφούς μου, νὰ σέβωνται τὴν πατρίδα πλέον παρὰ τοὺς ἰδίους των γονεῖς. Ἡ δέησίς μου εἶναι αὐτοῦ τοῦ φιλοπάτριδος Σωκράτους παραγγελία· τοῦ ὁποίου τοὺς λόγους γράφω μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ὁλοκλήρους, διὰ νὰ τοὺς κοινωνήσῃς καὶ εἰς στρατηγοὺς καὶ εἰς στρατιώτας, καὶ πάσης ἄλλης τάξεως πολίτας, καὶ νὰ τοὺς μεταχειρίζεσθε ὡς ὁμονοίας σάλπιγγα, ὄχι μόνον πολεμοῦντες Τούρκους, ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἔρχεσθε εἰς ἀνάγκην νὰ πολεμῆτε τὰ τυραννικώτερα παρὰ τοὺς Τούρκους ἀνθρώπινα πάθη.

Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, υἱὲ τῆς Ἑλλάδος Ὀδυσσεῦ, νὰ εὐλογήσῃ τὰ ὅπλα σου, διὰ νὰ ἀληθεύσῃ εἰς μὲν ἐσᾶς τὸ « Εἷς » διώξεται χιλίους » εἰς δὲ τοὺς ἐχθρούς σας τὸ « γεννηθήτω » ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος καὶ ὀλίσθημα, καὶ ἄγγελος κυρίου » καταδιώκων αὐτούς! »

Ἐκ Παρισίων, 17 Ἰουνίου 1824.

Ὁ φίλος καὶ σοῦ καὶ τῆς
κοινῆς πατρίδος
Α. ΚΟΡΑΗΣ.

Ἰδοὺ τὶ ἔλεγεν εἰς τὴν φυλακὴν εὑρισκόμενος ὁ σεβάσμιος Σωκράτης:

« Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν » ἐστι πατρίς, καὶ σεμνότερον, καὶ ἁγιώτερον, καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ, καὶ παρὰ » Θεοῦ, καὶ παρὰ ἀνθρώπων τοῖς νοῦν ἔχουσι. Καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον » ὑπείκειν καὶ θωπεύειν Πατρίδα χαλεπαίνουσαν, ἢ Πατέρα· καὶ, ἢ πείθειν, » ἢ ποιεῖν ἃ ἂν κελεύῃ, καὶ πάσχειν ἐάν τι προστάττῃ παθεῖν, ἡσυχίαν ἄγον- » τα· ἐάν τε τύπτεσθαι, ἐάν τε δεῖσθαι, ἐάν τε εἰς πόλεμον ἄγῃ τρωθησό- » μενον ἢ ἀποθανούμενον, ποιητέα ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει. Καὶ » οὐχ ὑπεικτέον, οὐδ' ἀναχωρητέον, οὐδὲ λειπτέον τὴν τάξιν· ἀλλὰ καὶ ἐν » πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιητέον ἃ ἂν κελεύῃ ἡ πόλις τε » καὶ ἡ ΠΑΤΡΙΣ, ἢ πείθειν αὐτὴν ᾗ τὸ δίκαιον πέφυκε. Βιάζεσθαι δὲ οὐχ » ὅσιον, οὔτε μητέρα, οὔτε πατέρα· πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ. »

Ἂν ἀγαπᾷς νὰ μὲ γράφῃς, ἀγαπητὲ Ὀδυσσεῦ, πέμψε τὴν ἐπιστολήν σου εἰς τὸν ἐν Τεργέστῃ κύριον Ἰάκωβον Ῥώτα, ἢ εἰς τὸν ἐν Λιβόρνῳ κύριον Ζωρζῆν Ῥοδοκανάκην, ἢ τὸν ἐν Μασσαλίᾳ κύριον Θεόδωρον Πρασακάκην· καὶ δι᾽ αὐτῶν τὴν λαμβάνω ἀσφαλῶς. Καὶ πάλιν ἀσπάζομαί σε· καὶ πάλιν ὑγίαινε καὶ κατευοδοῦ!

Γ΄.

Ἐπιστολὴ τοῦ Α. Κοραῆ, πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὴν Ἀποστολήν.

Φίλοι Πολῖται!

Τὴν ἐννάτης Φεβρουαρίου ἐπιστολήν σας ἀνέγνωσα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν· καλῶς ἤλθετε, καὶ εἴθε κάλλιον νὰ ἐπιστρέψετε! Ἡ πατρὶς ἀποστέλλουσα δύο της τέκνα νὰ πραγματευθῶσι τὰ πρὸς σωτηρίαν της, φανερὸν ὅτι δὲν ἔσειλε τοὺς τυχόντας, ἀλλ᾽ ἐδιάλεξε τοιούτους, ὁποῖοι νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς τὸ πρὸς αὐτὴν σέβας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πολὺ πλέον παρ᾽ ἀπὸ τὸ δάνειον κρέμαται ἡ σωτηρία της.

Διότι, φίλοι Πολῖται, (τὸ λέγω στενάζων) ἡ Πατρὶς καὶ Μητρίς μας ἔμπνευσεν ἕως τώρα εἰς αὐτοὺς θαυμασμὸν διὰ τὰ λαμπρά της κατὰ τοῦ τυράννου τρόπαια, ἀλλ᾽ ὄχι ἀκόμη καὶ τὸν ἀναγκαῖον εἰς τὴν Ἀνεξαρτησίαν σεβασμόν. Τὰς κατὰ τῶν βαρβάρων νίκας μόνος ὁ φθόνος ἀρνεῖται, ὅτι δὲν ἐφάνησαν καὶ αὐτῶν τῶν προγονικῶν θριάμβων πλειότεραι· ἀλλὰ νίκας (λέγουσι καὶ οἱ μὴ φθονοῦντες) ἐγέννησε πολλάκις καὶ ἡ ἀπελπισία, πολλάκις καὶ αὐτὴ τῶν ἀντιπολεμούντων ἡ ἐσχάτη μωρία· ! τί ἄλλο προσμένομεν παρὰ παντελῆ ὄλε-

θρον, ἂν δὲν νικήσωμεν ἐχθροὺς, τῶν ὁποίων ἡ κτηνώδης θηριωδία ὑπερβαίνει καὶ αὐτὰς τὰς τίγρεις;

Μὴν ἐλπίσωμεν λοιπὸν ποτὲ νὰ μᾶς σεβασθῶσιν οἱ Ξένοι διὰ μόνας τὰς νίκας τόσον, ὥστε νὰ μᾶς ἀφήσωσιν ἀνενοχλήτους διόλου, ἂν δὲν τοὺς πληροφορήσῃ ἡ πολιτική μας σταθερὰ διαγωγὴ ὅτι συντρίβομεν τὸν ζυγὸν τοῦ τυράννου, διὰ νὰ ὑποταχθῶμεν ὄχι εἰς νέον ἄλλον ζυγὸν ἐθνικὸν ἢ ξένον κανένα, ἀλλ' εἰς ζυγὸν Νόμων, θεμένων, ὡς εἶναι τὸ δίκαιον, ἀπὸ τοὺς Ἀντιπροσώπους ὅλου καὶ μόνου τοῦ ἔθνους.

Τοιαύτην πληροφορίαν θέλουν λάβειν, ὅταν ἴδωσι τὸ Ἔθνος ὁμονοοῦν, ὅταν ἴδωσιν ὅτι ἀποστρεφόμεθα ὅλοι κοινῶς τὴν ἀνισότητα, φεύγομεν τοὺς τίτλους καὶ τὰς ἀρχὰς, οὐδὲ δέχετ' ἐξουσίαν καμμίαν κανεὶς ἐξ ἡμῶν, πλὴν ὡς βάρος ἐπιβαλλόμενον ἀπὸ τὴν Πατρίδα, μὲ ἐπιθυμίαν νὰ τὸ ἀποφορτισθῇ μετὰ χαρᾶς, ὅταν ἡ Πατρὶς δὲν ἔχῃ πλέον χρείαν νὰ τὸν βαρύνῃ· ὅτι οἱ κυβερνῶντες τὸ Ἔθνος, ἀντὶ νὰ πολυπλασιάζωσι τὰ πολιτικὰ Ὑπουργήματα, περιορίζουν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς μόνα τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, ὅτι οἰκονομοῦν αὐστηρῶς τοὺς ἱδρῶτας τοῦ Ἔθνους, οὐδὲ τοὺς ἐξοδεύουν, πλὴν εἰς ὅσα ὠφελοῦν τὸ Ἔθνος, ὁποῖα εἶναι πρὸ πάντων ἡ κοινὴ παιδεία, ὁ φωτισμὸς ὅλων τῶν μελῶν τῆς Πολιτείας, καὶ ἡ συνοδεύουσα τὸν φωτισμὸν βελτίωσις τῶν ἠθῶν, χωρὶς τῆς ὁποίας, οἱ πλέον δίκαιοι Νόμοι γίνονται ὕφασμα ἀράχνης.

Αἴ! Φίλοι Πολῖται, ἐξεπηδήσαμεν ὅλοι ἀπὸ σχολεῖον ἀνομίας τὸ Τουρκικὸν σχολεῖον, ἐξυλοκοπήσαμεν τὸν τύραννον διδάσκαλον, ἐσυντρίψαμεν τὰ καθίσματα, τὰς πινακίδας, κατεσχίσαμεν τὰς φυλλάδας τοῦ σχολείου μὲ θαυμαστὴν ἀνδρίαν, ἀλλὰ τὰ φαρμακερά του μαθήματα ἔμειναν εἰς ὅλων ἡμῶν τὰς ψυχὰς χαραγμένα, καὶ ἡ ἐκρίζωσίς των εἶναι ἔργον καὶ κόπου πολλοῦ καὶ χρόνου μακροῦ. Δι' ἡμᾶς τοὺς γέροντας

δὲν ἔμεινεν οὐδεμία πλέον διορθώσεως ἐλπίς· οὔτε ὄρεξιν ἔχομεν νὰ ἀπομάθωμεν τὰ κακὰ μαθήματα, οὔτε δύναμις μᾶς ἔμεινε νὰ διδαχθῶμεν ἄλλα νέα· ὡς ἐζήσαμεν, τοιοῦτοι μέλλομεν νὰ καταβῶμεν εἰς τὸν τάφον, μὲ τῆς ἀνισότητος τὰ τυραννικὰ φρονήματα, καταφρονοῦντες ἄλλους, ὡς δεσπόται, ὅταν ἔχωμεν τὴν ἐξουσίαν, ἢ ὑποφέροντες τὴν καταφρόνησιν τῶν ἄλλων, γινόμενοι τῆς ἐξουσίας των εὐτελέστατοι δορυφόροι καὶ κόλακες.

Ἀπὸ σᾶς τοὺς νέους μόνους ἐλπίζει τὴν σωτηρίαν της ἡ Πατρίς· ὅτι καὶ σεῖς μόνοι ἢ καθαρεύετε ἀπὸ Τουρκικὰ μαθήματα, ἢ ἔχετε κἂν ἀκόμη δύναμιν νὰ ἀποπλύνετε τὰς ψυχάς σας ἀπὸ τὸν μολυσμὸν αὐτῶν, καὶ νὰ ἀναβαπτισθῆτε εἰς τὸ σωτήριον λουτρὸν τῆς εὐνομίας καὶ τῆς ἰσότητος. Πλειοτέραν χάριν ἤθελε σᾶς γνωρίζειν ἡ Πατρὶς, ἂν ἐσπουδάζετε νὰ ἀναβαπτίσετε καὶ ἡμᾶς τοὺς Τουρκογέροντας· ἐνδεχόμενον βλέποντες τὴν φρόνιμον διαγωγήν σας νὰ ἐντραπῶσι τινὲς ἐξ αὐτῶν, καὶ νὰ συνεργήσωσιν, ἢ κἂν νὰ μὴ σᾶς ἐμποδίζωσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Τὸ στάδιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεδύθητε εἶναι λαμπρόν· σᾶς ἐπαινεῖ ἡ Πατρὶς ὅτι τὸ τρέχετε μετὰ χαρᾶς· ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς ςεφανώσῃ προσμένει νὰ τὸ ἀποτρέξετε. Ὀλίγοι κατὰ δυστυχίαν ἐφάνησαν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη οἱ καλοὶ σταδιοδρόμοι· καὶ συνέβη εἰς τὴν πολιτικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν θρησκείαν· πολλοὶ κλητοὶ, καὶ ὀλίγοι ἐκλεκτοί. ¡Πῶς θέλεις νὰ σταδιοδρομήσῃ εὐτυχῶς, ὅστις τρέχει φορτωμένος; Εἰς τοὺς σωματικοὺς ἀγῶνας πρῶτον ἔργον τοῦ μέλλοντος νὰ τρέξῃ εἶναι νὰ ἐκδυθῇ τὰ περιττὰ φορέματα, καὶ νὰ ἐλαφρώσῃ τὸ σῶμά του· εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἐξ ἐναντίας, οἱ πλειότεροι ἀπὸ τοὺς τρέχοντας τρέχουν καταφορτωμένοι τὰ πάθη των· ἄλλος τρέχει διὰ νὰ ἀποκτήσῃ χρυσὸν, ἄλλος ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἄλλος

διὰ κανένα τίτλον γελοιώδη Ἐξοχότητος ἢ Ἐκλαμπρότητος, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ, ὅτι μόνος σκοπὸς τοῦ δρόμου του πρέπει νὰ ἦναι νὰ χρυσώσῃ τὴν Πατρίδα του, νὰ τὴν καταστήσῃ μόνην ἄρχουσαν, μόνην Ἐξοχωτάτην καὶ Ἐκλαμπροτάτην, ὡς ἔπραξαν ἄλλοτε οἱ Ἀριστεῖδαι, οἱ Φωκίωνες, καὶ εἰς τοὺς καιρούς μας οἱ Βασσιγκτῶνες, οἱ Φραγκλῖνοι καὶ Γεφερσῶνες.

Τοὺς ὀλίγους τούτους στεφανωμένους νομίμους ἀθλητὰς χρεωστοῦν οἱ νέοι μας νὰ συλλογίζωνται νύκτα καὶ ἡμέραν· αὐτοὺς μόνους νὰ στήσωσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πολιτικῆς των διαγωγῆς παράδειγμα. « Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. » Τὸ νομίμως εἶναι τὸ ἰσονόμως, δικαίως, ἀδελφικῶς, χωρὶς ὑπεροχὴν πρὸς ἀλλήλους ἄλλην, παρὰ μόνην τὴν ὑπεροχὴν τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἀρετῆς· πᾶσα ἄλλη ὀνοματικὴ ὑπεροχὴ πολίτου συνοδεύει, ἢ γεννᾷ μὲ τὸν καιρὸν τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν λοιπῶν πολιτῶν. Ἂν καὶ καταλαμβάνετε τὴν δύναμιν τοῦ πολιτικοῦ τούτου ἀξιώματος, συγχωρήσατέ με νὰ τὸ σαφηνίσω μὲ παράδειγμα. Ὅταν ἐλαμπρύνετο τὸ Ἑλληνικὸν γένος μὲ ἐπιστήμας, κανεὶς ἀπὸ τοὺς λαμπρύνοντας αὐτὸ σοφοὺς ἄνδρας δὲν ἐπωνομάζετο ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΣ. Ὁ γελοῖος οὗτος τίτλος ἐγεννήθη καὶ ἐδόθη εἰς πολλὰ μικρόν τι μέρος τοῦ ἔθνους, πολλάκις διὰ πολλὰ μικρὰν καὶ ἀθλίαν μόνης τῆς ἀθλίας γραμματικῆς εἴδησιν, ὅτε τὸ λοιπὸν Ἔθνος δὲν ἤξευρε μηδὲ νὰ γράψῃ. Μὲ τοὺς Τσαρλατάνους ἰατροὺς παρόμοια σύγχρονος ἐγεννήθη καὶ ὁ τίτλος τοῦ ΕΞΟΧΩΤΑΤΟΥ· ὅταν τὸ γένος μας εἶχεν Ἱπποκράτας καὶ Γαληνούς, κανέν, ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἐπωνόμαζεν ἐξοχώτατον· τοιαῦται πτωχαλαζωνίαι δὲν γεννῶνται πλὴν εἰς τὰ πολιτικῶς καὶ ἠθικῶς φθαρμένα Ἔθνη.

Τῆς φθορᾶς ταύτης, φίλοι πολῖται, ἡ ἀπόλυσις καὶ ὁ καθαρισμὸς πρέπει νὰ ἦναι σήμερον ἡ μόνη μας φροντὶς νὰ ἐκδυθῶ-

μεν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, « τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ νὰ ἐνδυθῶμεν τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας. » Μόνη ἡ Δικαιοσύνη σώζει τὰ ἔθνη, μόνη ἡ δικαιοσύνη τὰ κάμνει σεβαστὰ, διότι μόνη πολυπλασιάζει τὴν δύναμιν τῆς Πολιτείας, συσφίγγουσα τὰ μέλη της ὅλα μὲ τὸν ἱερὸν δεσμὸν τῆς ἰσονομίας, καὶ ἀκολούθως ἀναγκάζει πᾶσαν ἄλλην ἀλλογενῆ κεβέρνησιν, ἂν ἦναι δικαία, νὰ σέβεται τὸ Ἔθνος καὶ νὰ τὸ βοηθῇ· ἂν πλεονεκτῇ, νὰ ἐντρέπεται νὰ ἐνοχλήσῃ ἡσυχίαν Ἔθνους, τὸ ὁποῖον καὶ διὰ τὰς λαμπράς του νίκας κατὰ τῶν τυράννων, καὶ διὰ τὴν φρόνιμον ἐσωτέραν του κυβέρνησιν, ἔφθασε νὰ κατασταθῇ Σεβαστόν.

Τὴν ὁποίαν δείχνει τὸ Ἀγγλικὸν Ἔθνος εὐνοϊκὴν διάθεσιν πρὸς τὸ γένος μας, δὲν ἀμφιβάλλω, φίλοι πολῖται, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ φρόνιμος διαγωγή σας θέλει τὴν αὐξήσειν ἐπὶ πλέον. Οἱ Ἄγγλοι πρῶτοι κτίσται καὶ πατέρες τῆς νέας ἐλευθερίας, χρεωστοῦν νὰ ἀγαπῶσι πλέον παρὰ κἀνεὶς ἄλλος τοὺς Ἀπογόνους τῶν πρώτων Πατέρων τῆς παλαιᾶς ἐλευθερίας· αὐτόνομοι ὄντες αὐτοὶ μάλιστα χρεωστοῦν, ὄχι μόνον νὰ σέβωνται τὴν αὐτονομίαν τῶν Γραικῶν, ἀλλὰ νὰ ἀναγκάσωσι μὲ τὸ παράδειγμά των καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὴν σεβασθῶσιν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τῶν Ἄγγλων ὁ λόγος, συγχωρήσατέ με νὰ σᾶς ἐνθυμίσω καὶ πάλιν ὅ,τι ἔλεγα ὀλίγον ἀρχήτερα, τὸ « πολλοὶ κλητοὶ καὶ ὀλίγοι ἐκλεκτοί· » ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐλεύθερα Ἔθνη θεωρεῖται κατὰ δυστυχίαν ἡ ὀλιγότης αὕτη. Ἡ διαφορὰ δὲν στέκει πλὴν εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς τὰ ἐλεύθερα εἶναι ὀλίγοι, εἰς τὰ νεωστὶ γευόμενα τὴν ἐλευθερίαν ἀσυγκρίτως ὀλιγώτεροι, καὶ εἰς τὰ δουλωμένα δὲν μένει οὔτε κλητὸς οὔτε ἐκλεκτὸς σχεδὸν κἀνένας.

Διὰ τοῦτο, φίλοι πολῖται, εἰς τῶν Ἄγγλων τὸ φιλάνθρωπον

καὶ φιλελεύθερον ἔθνος ὅλον πρέπει νὰ προσφέρεσθε ὡς εὐεργετούμενοι, καὶ νὰ προσφέρετε τὴν χρεωστουμένην εἰς αὐτοὺς τῆς πατρίδος μας κοινὴν εὐγνωμοσύνην. Ὅταν ὅμως ὁ λόγος ἦναι περὶ τῶν συμφερόντων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Αὐτονομίας, νὰ μὴν ἀκούετε καθενὸς τὰς συμβουλὰς, μηδὲ νὰ δίδετε εἰς καθένα πίστιν.

«Μέμνασ' ἀπιστεῖν, ἄρθρα ταῦτα φρενῶν»

εἶπεν ἕνας ἀπὸ τοὺς παλαιούς μας· ἔλεγε καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀοιδίμους τῆς μόνης ἀληθινῆς τῶν Ἀγγλαμερικανῶν ἐλευθερίας κτίστας, ὁ Φραγκλῖνος, ὅτι ὅσον ἀναγκαία εἶναι εἰς τὴν θρησκείαν ἡ δίχως ἐρεύνης πίστις, ἄλλο τόσον ἐπικίνδυνος γίνεται εἰς τὴν πολιτικήν. Διαλέγετε λοιπὸν, φίλοι πολῖται, τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς, καὶ αὐτῶν μόνων τὰς συμβουλὰς δέχεσθε μετὰ χαρᾶς· ἐξ αὐτῶν εἷς εἶναι ὁ φιλόσοφος Bentham· σπουδάσατε νὰ γνωρισθῆτε εἰς αὐτὸν ὡς νεοβάπτιστοι εἰς τῆς ἐλευθερίας τὸ λουτρὸν, διὰ νὰ σᾶς κατηχήσῃ καὶ νὰ σᾶς χειραγωγήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αὐτονομίας.

Ὁ φίλος σας

Α. Κ.

Δ'.

Ἐκ Χίου, Ἰουλίου 2 1819.

Σοφὲ Κοραῆ!

Ποτὲ δὲν σ' ἔγραψα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔπαυσα νὰ σὲ θαυμάζω. Εἰς τὸ πρῶτον δὲν ἐδόθη αἰτία, εἰς τὸ δεύτερον ἐπαρακινούμην ἀπὸ πολλὰ, καὶ ἀπὸ ὅσα φρονεῖς, καὶ ἀπὸ ὅσα γράφεις κοινῶς καὶ κατὰ μέρος ἀγαθὰ, καὶ ἀπὸ τὰς σοφὰς καὶ κριτικάς σου ἐκδόσεις καὶ σημειώσεις, ὅσαι μέχρι τῆς σήμερον ἐφάνησαν εἰς τὸ φῶς. Ἔτι δὲ πλειότερον σὲ ἐθαύμασα, ὅταν

ἀνέγνωσα ἐσχάτως εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν τὰς σημειώσεις σοῦ εἰς τὸν Θεόφραστον, ἐκδοθέντα ἀπὸ τὸν σοφὸν Σνεϊδέρον. Αὗται ὅμως καὶ μὲ ἐλύπησαν, συλλογιζόμενον ὁπόσα τοιαῦτα καλὰ διὰ τὸ γῆρας σου στερούμεθα. Μ' ὅλον τοῦτο εἶσαι ἱκανώτατος ἀκόμη νὰ μᾶς ὠφελήσῃς, καὶ πολὺ περισσότερον, ἂν ἀξιωθῇ τὸ Ἑλληνικὸν γένος νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἠθικῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλουτάρχου. Μανθάνω μὲ λύπην μου πολλὴν, ὅτι δὲν ἔχεις σκοπὸν νὰ ἐπιχειρισθῇς τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν· ἀλλ' ἀπὸ τίνος ἄλλου χεῖρας πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν αὐτὴν, ἐὰν σὺ ὁ μόνος ἱκανὸς δὲν τὴν ἀναλάβῃς; Τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον, μόνος ὁ νοῦς τοῦ Κοραῆ δύναται νὰ κατορθώσῃ εὔκολα. Καὶ διὰ νὰ φανερώσω εἰς σὲ τὴν λύπην μου καὶ ἐπιθυμίαν μου, μ' ὅλον ὅτι καὶ πρὸς τὸν μακαρίτην Ἀλέξανδρον Βασιλείου ἔγραψα τὰ αὐτὰ πολλάκις, γράφω τώρα καὶ πρὸς σέ· καὶ διὰ νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ μὴ μᾶς στερήσῃς τὰ *Ἠθικὰ τοῦ Πλουτάρχου*· ἀλλὰ, καθὼς τοὺς Παραλλήλους Βίους, οὕτω καὶ ταῦτα νὰ ἐκδώσῃς εἰς τὸ γένος σου, τὸ ὁποῖον εὐγνωμονεῖ διὰ τοὺς πολλοὺς κόπους σου καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σου νὰ ἰδῇς ἀνωρθωμένην τὴν Ἑλλάδα, καὶ κηρύττει ἀκαταπαύστως τὰς χάριτας. Ἀνάλαβε λοιπὸν, σοφὲ Κοραῆ, καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ δὲ πατὴρ τῆς σοφίας θέλει ἐνισχύσειν τὸ γῆρας σου, ὥστε νὰ φανῇ ἡ ἔκδοσις αὕτη πολὺ καλητέρα παρ' ὅσας μέχρι τοῦδε ἔκαμες. Ὑγίαινε.

Ὁ Μητροπολίτης τῆς Χίου

ΠΛΑΤΩΝ.

Πρὸς τὸν κύριον Κοραῆ εἰς Παρίσια.

Ε.

Σοφώτατε Ἱεράρχα!

Ἐγὼ πρῶτος ἐχρεώστουν νὰ προκαλέσω τὴν Πανιερότητά της εἰς ἐπιστολικὴν κοινολογίαν, καὶ νὰ παρακαλέσω τὰς ἀπ' Αὐτὴν ἐλπιζομένας ὠφελείας εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν πατρίδα. Ἀλλ' ἔμαθα ἀπὸ τοὺς ἐδῶθεν διαβαίνοντας συμπατριώτας, ὅτι ὄχι μόνον τὴν ὠφελεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅσους κρίνεις ἱκανοὺς νὰ τὴν ὠφελήσωσι δὲν παύεις νὰ παρακινῇς καὶ νὰ θαῤῥύνῃς μὲ τὰς πατρικὰς εὐχὰς καὶ συμβουλάς Σου. ὡς τὸ μαρτυρεῖ καὶ αὐτή Σου ἡ πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή.

Μακαρίζω τὴν Χίον, ὅτι ἔλαβε τοιοῦτον ποιμένα· ἀλλὰ πολὺ πλέον, Δέσποτά μου, μακαρίζω τὴν Πανιερότητά Σου ὅτι εὐτύχησες νὰ ποιμαίνῃς τοιούτους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν σὲ δώσειν πρόφασιν παρακοῆς καμμίαν τῶν χρησίμων εἰς τὴν προκοπὴν τῆς πατρίδος συμβουλῶν Σου. Ἔλαβες δῶρον ἀπὸ τὸν Θεὸν γῆν ἀγαθὴν, διὰ νὰ σπείρῃς ἐπ' εὐλογίαις, καὶ νὰ θερίζῃς ἐπ' εὐλογίαις· φέρεις ἀξίως καὶ τ' ὄνομα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποίου ὅμως εἶσαι πολὺ εὐτυχέστερος. Ἐκεῖνος παραιτήθη τὴν φροντίδα τῶν κοινῶν, διὰ πρόφασιν εὔλογον, ὅτι τῆς πατρίδος του ἡ νόσος ἦτο πλέον ἀνίατος· ἡ Πανιερότης Σου ἐξ ἐναντίας εὑρίσκεσαι εἰς ἐποχὴν χρόνου, ὅταν ἡ πατρὶς ἀρχίζῃ νὰ ἀναλαμβάνῃ ἀπὸ τὴν μακρὰν αὐτῆς νόσον, καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ἂν δὲν ἀπέκτησαν ἀκόμη τὴν σοφίαν τῶν συγχρόνων τοῦ Πλάτωνος Ἀθηναίων, τοὺς ὑπερβαίνουσιν ὅμως πολὺ εἰς τὴν ἀπὸ τὰ παθήματα τῆς Ἑλλάδος ἀποκτηθεῖσαν φρόνησιν, καὶ εἰς τὴν προθυμίαν νὰ ἀκούωσι μετὰ χαρᾶς τοὺς φιλοπάτριδας δημηγόρους των. Εἶναι ταῦτα, Δέσποτά μου, εὐτυχήματα ζηλοτυπίας ἄξια. Ὡς ἕρμαιον ἤθελα τ' ἁρπάσειν, ἂν ἤμην εἰς τὸν

τόπον τῆς Πανιερότητός σου· καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ παραβλέψῃ ὁ σοφώτερος καὶ νεώτερός μου, ὁ Χῖος καὶ θεῖος Πλάτων! Ἀθανάτισε λοιπὸν τὸ ἄξιον ἀθανασίας ὄνομά σου, καὶ γενοῦ παράδειγμα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Συνιεράρχας καὶ Συλλειτουργούς σου, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ (τὸ λέγω μὲ θλῖψιν μεγάλην τῆς ψυχῆς μου) ἀφήκασιν ὅλην τὴν φροντίδα τῆς ἀνορθώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς κοσμικούς.

Εἴθε, Δέσποτά μου, ὅσην ἔχω προθυμίαν, νὰ εἶχα καὶ τόσην δύναμιν, νὰ ἀκούω καὶ ἐγὼ τὰς συμβουλάς σου, καὶ νὰ πληρώσω τὴν ὁποίαν ἔχεις ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἠθικῶν τοῦ Πλουτάρχου! Τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν συνέλαβα πρὸ πολλοῦ, καὶ ἐσημείωσα τὸ περιθώριον τοῦ διωρισμένου εἰς ὑπόδειγμα διὰ τὸν τυπογράφον ἀντιτύπου μὲ διορθώσεις καὶ εἰκασίας. Ἀλλὰ τώρα βλέπω ὅτι δὲν εἶμαι εἰς κατάστασιν νὰ τὸ ἐκδώσω. Ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωμάτιον ἐξασθενεῖ καὶ μαραίνεται, καὶ τὸ χειρότερον συνεπισύρει καὶ τοῦ νοῦ τὴν ἀσθένειαν· « Ἔστι γὰρ καὶ διανοίας, ὥσπερ καὶ σώματος γῆρας. » Μία μόνη ἐλπίς μου λείπεται, νὰ ἀναγνώσω καὶ δεύτερον ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος τὰ Ἠθικὰ, νὰ προσθέσω, ἂν ἦναι δυνατὸν, ὀλίγας ἔτι εἰκασίας ἢ δευτέρας φροντίδας, καὶ νὰ τὰ στείλω εἰς τὴν αὐτοῦ τυπογραφίαν σας. Τοῦτο μόνον εὔχου με νὰ κατορθώσω, πρὶν ἀφήσω τὸν παρόντα κόσμον· εἰς τὸν ὁποῖον, Δέσποτά μου, σὲ ἀντεύχομαι νὰ διατρίψῃς χρόνους μακροὺς εἰς ὠφέλειαν τῆς Ἑλλάδος!

4 Ὀκτωβρίου 1819.

Εἰς τὰς προσταγὰς τῆς ὑμετέρας
Πανιερότητος ὅλος πρόθυμος ὁ
ΚΟΡΑΗΣ.

Πρὸς τὸν Πανιερολογιώτατον Μητροπολίτην τῆς Χίου, κύριον **ΠΛΑΤΩΝΑ**, *προσκυνητῶς, εἰς Χίον.*

ϛʹ.

Τιμιώτατοι καὶ φίλτατοι συμπατριῶται, ὅσοι πραγματεύεσθε εἰς τὴν Σμύρνην ξένοι Χῖοι.

Μετὰ τοὺς ἀπὸ βάθους ψυχῆς μου ἀσπασμοὺς, παρακαλῶ σας ὅλους κοινῶς, καὶ καθένα χωριστὰ, νὰ ἀκούσετε τὰς ἴσως τελευταίας ταύτας φωνὰς γέροντος συμπατριώτου· αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν κοινῶς μὲν εἰς ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιρέτως δὲ τῆς πατρίδος ἡμῶν Χίου, τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἐγὼ, φίλοι Χῖοι, εἶμαι συμπατριώτης σας, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀπὸ πατέρα Χῖον γέννησιν, τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν μέγα μέρος τῆς ζωῆς μου μετὰ σᾶς ἀναστροφήν μου, ἀλλὰ καὶ διότι ἐφύλαξα καὶ φυλάττω ἀπαράλλακτον τὸν χαρακτῆρα τῶν Χίων· διὰ τὸν ὁποῖον φυσικὰ ἡ πρὸς σᾶς ἀγάπη καὶ κλίσις μου εἶναι τόσον πολλὴ, ὥστε καὶ εἰς τὴν ξενιτείαν εὑρισκόμενος, ὁσάκις ἴδω Χῖον, νομίζω ὅτι βλέπω καὶ ἀπολαμβάνω τὸν μακαρίτην πατέρα μου.

Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἀγάπη ἄρχισε σχεδὸν μ᾽ αὐτήν μου τὴν γένεσιν. Ὅταν ὅμως ἔφθασα εἰς ἡλικίαν νὰ κρίνω τὰ πράγματα ὄχι ἀπὸ τὰς φυσικὰς τῆς ψυχῆς διαθέσεις, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀξίας αὐτῶν, σᾶς ἔβαλα εἰς τὴν ζυγαρίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἀπὸ τὸ ἓν μέρος Χίους, ἀπὸ τ᾽ ἄλλο ἄλλους διαφόρων τόπων καὶ πόλεων Γραικοὺς, καὶ ἐπληροφορήθην, καὶ ὁμολογῶ (χωρὶς καταφρόνησιν τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν μας ἀδελφῶν), ὅτι μεταξὺ τῶν Γραικῶν σεῖς εἶσθε καὶ οἱ ἀξιώτεροι τιμῆς, καὶ οἱ ἀξιώτεροι ἀγάπης, ὄχι διότι ἀναμάρτητοι (τοῦτο εἶναι μόνου τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ διὰ τὰ πολλά σας καὶ μεγάλα προτερήματα, τὰ ὁποῖα μηδ᾽ αὐτὸς ὁ φθόνος νὰ σᾶς ἀφαιρέσῃ δὲν ἐμπορεῖ.

Τοιαύτη πληροφορία, φίλοι Συμπατριῶται, καταλαμβάνετε καλὰ, ὅτι ἔπρεπε νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν ψυχήν μου καὶ μεγαλοφροσύνην. Ἀπὸ τὴν ὥραν ἀποῦ σᾶς ἐζύγισα, ἄρχισα καὶ νὰ καυχῶμαι καὶ πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ πρὸς τοὺς ξένους, ὅτι εἶμαι Χῖος, « ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς » τῶν ἀγαπητῶν μου Χίων· καὶ νὰ δοξάζω τὸν Θεὸν, πρῶτον, ὅτι μ' ἔπλασεν ἄνθρωπον, δεύτερον, ὅτι Ἕλληνα, καὶ τρίτον, ὅτι εὐδόκησε νὰ κατάγωμαι ἀπὸ τοὺς φρονιμωτέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ὡς τοιούτους, φίλοι Χῖοι, σᾶς ἐγκωμίασα καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Γαλλικά μου πονήματα, ὡς τοιούτους σᾶς ἐπαράστησα εἰς ὅλην τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, ὄχι διὰ τὴν συγγένειαν, ὄχι διὰ τὴν φιλίαν, ἀλλ' ἀπροσωπολήπτως δι' αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην, ἥτις προςάσσει, ἐν βάρει καταισχύνης, πάντα τίμιον ἄνδρα, νὰ μὴ βαπτίζῃ τὸν κάλαμόν του εἰς τὰ πηλὰ τῆς κολακείας, μηδὲ νὰ τιμᾷ τοὺς ἀναξίους τιμῆς.

Ἀλλὰ, πόσον περισσότερον πρέπει ν' αὐξάνῃ ἡ πρὸς τοὺς Χίους ἀγάπη καὶ τὸ σέβας μου, δὲν ἐμπορεῖτε νὰ λογιάσετε, ὅταν ἀκούω ὅτι μὲ τὴν φρόνιμόν σας διαδωγὴν, καὶ μὲ τὸν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ζῆλον, δικαιόνετε ὅσα ἐγκωμίασα τοὺς Ἕλληνας τῆς Χίου. Ὁ ζῆλος σας οὗτος, φίλοι Συμπατριῶται, μὲ θαῤῥύνει νὰ σᾶς προβάλω πρᾶγμα ἄξιον τῶν Χίων· ἐπειδὴ εἰς σᾶς ἐδόθη νὰ εὐκολύνετε τὰ δύσκολα, καὶ νὰ κάμετε δυνατὰ τὰ εἰς ἄλλους ἀδύνατα. Καὶ παρακαλῶ νὰ ἀκούσετε τὸν γέροντα συμπατριώτην σας μὲ προσοχὴν, μὲ ἀγάπην, καὶ μὲ πληροφορίαν ὅτι δὲν θέλει σᾶς εἰπεῖν, πλὴν ὅ,τι συμφέρει καὶ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ εἰς τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἡμέραι, ὅσας μέλλω νὰ ζήσω ἀκόμη, εἶναι πολλὰ ὀλίγαι· εἰς ποῖον ἄλλον καιρὸν εἶναι δίκαιον νὰ ἀναβάλω, ἐὰν ἔχω τὶ ὠφέλιμον καὶ ἔνδοξον νὰ συμβουλεύσω τοὺς ἀγαπητούς μου συμπατριώτας;

Ὅταν ἤκουσα, φιλέλληνες Χῖοι, ὅτι οἱ Σμυρναῖοι, παρακινούμενοι ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐδείξατε εἰς αὐτοὺς, σεῖς καὶ οἱ Κυδωνιᾶται, καλὸν παράδειγμα, ἐπροσκάλεσαν διδάσκαλον τὸν σοφώτατον Κούμαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ σᾶς παραστήσω πόσην χαρὰν ἐπροξένησεν εἰς τὴν ψυχήν μου τὸ χαρμόσυνον ἄκουσμα τοῦτο. Τῆς χαρᾶς μου ταύτης μάρτυρας ἔχω καὶ τοὺς ἐδῶ εὑρισκομένους ὀλίγους ὁμογενεῖς, καὶ τὰς τότε εἰς τοὺς φίλους τῆς Σμύρνης γραφείσας ἐπιστολάς μου. Μ᾽ ἐφαίνετο τῆς προνοίας τοῦ πατρὸς τῶν φώτων ἐξαίρετον δῶρον εἰς τοὺς Σμυρναίους, τὸ, ὁπόταν αὐτοὶ, ἐξυπνήσαντες ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν ὕπνον, ἐζήτησαν τῆς φωτισμένης Εὐρώπης τὰ μαθήματα, εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν νὰ εὑρεθῇ καὶ τοιοῦτος διδάσκαλος, τὸν ὁποῖον, μὲ τοῦ Διογένους τὸν λύχνον ἂν ἐζήτουν, δύσκολον ἦτο νὰ εὕρωσιν. Ὁ Κούμας, φίλοι Συμπατριῶται, εἶναι ἄκρος μου φίλος· ἤθελετ᾽ ὅμως ἀδικήσει τὸν συμπατριώτην σας Κοραῆν, ἐὰν καὶ παραμικρὰν ὑποψίαν ἐλαμβάνετε, ὅτι ἡ φιλία μὲ κάμνει νὰ τὸν ἐπαινῶ ὑπέρμετρα. Πολλὰς ἄλλας ἁμαρτίας ἡμάρτησα εἰς τὴν ζωήν μου· ἀλλὰ τῆς κολακείας ἡ βρῶμα δὲν ἐμόλυνε ποτὲ τὴν ψυχήν μου. Ὁ Κούμας, ἔξω τῆς πολυμαθείας, ἔχει καὶ τὸ χωρὶς τοῦ ὁποίου ἡ πολυμάθεια δὲν ἀξίζει τίποτε, νοῦν καὶ φρόνησιν, ἔχει ζῆλον ἀνυπόκριτον ὑπὲρ τῆς προκοπῆς τῆς Ἑλλάδος, ἔχει ἤθη χρηστὰ, εἰς βραχυλογίαν, ἔχει ὅλα ὅσα πρέπει νὰ ἔχῃ, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ βοηθήσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν παροῦσαν ἀθλίαν αὐτῆς κατάστασιν. Διὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ προτερήματα τοῦ φίλου Κούμα, ἐμακάριζα τοὺς Σμυρναίους, ὅτι τὸν ἐφύλαξεν ἡ πρόνοια δι᾽ αὐτοὺς, ἐπειδὴ αὐτοὶ, ὡς παρὰ πολλὰς ἄλλας πόλεις πλουσιώτεροι, εἶχαν καὶ περισσοτέραν χρείαν διδαχῆς καὶ παιδεύσεως. Διότι, φίλοι μου συμπατριῶται, εἶναι μαρτυρημένον ἀπὸ τὴν πεῖραν, ὅτι ἀπὸ δύο ἐπίσης ἀπαίδευτα ὑποκείμενα, ἀπὸ δύο ἐπίσης

ἀπαίδευτα ἔθνη, τὸ πλουσιώτερον εἶναι τὸ ἐλεεινότερον. Ἐὰν καὶ αὐτῶν μεταξὺ τῶν φωτισμένων ἐθνῶν ἦναι τόσον σπάνιοι οἱ φρονίμως μεταχειριζόμενοι τὸν πλοῦτον, τί πρέπει νὰ προσμένῃ τις ἀπὸ τοὺς πλουσίους τῶν ἀπαιδεύτων ἐθνῶν;

Διὰ ταῦτα ἤλπιζα ὅτι καὶ οἱ Σμυρναῖοι ἔμελλαν νὰ δεχθῶσι τὸν Κούμαν, ὡς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν σταλμένον δῶρον εἰς αὐτούς, μ᾽ ὅλην τὴν εἰς τὴν σοφίαν καὶ εἰς τὴν ἀρετήν του χρεωστουμένην περιποίησιν· καὶ οὕτως ἐφάνη ὅτι τὸν ἐδέχθησαν καταρχάς. Ἀλλὰ τώρα (πρᾶγμα ἀπροσδόκητον) ἀκούω ὅτι κατεφρόνησαν τρόπον τινὰ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφῆκαν καὶ τὸν διδάσκαλον καὶ τὸ διδασκαλεῖόν του χωρὶς τὴν ἀναγκαίαν χορηγίαν. Εἰς τίνα ν᾽ ἀποδώσω τὴν αἰτίαν τοιαύτης καταφρονήσεως, διὰ τὸ ὁποῖον μὲ χωρίζει ἀπὸ σᾶς μακρὸν διάστημα, δὲν ἐξεύρω. Ἐπειδὴ ὅμως μὲ φαίνεται ἀδύνατον νὰ φθάσωσιν οἱ Σμυρναῖοι εἰς τόσον ἐλεεινὴν φρενοβλάβειαν, συμπεραίνω ὅτι εἶναι ἔργον ὀλίγων τινῶν, ὄχι πονηρῶν (τοιοῦτος κανεὶς δὲν εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν προεστώτων τῆς Σμύρνης), ἀλλ᾽ ἁπλουστάτων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους κινεῖ ὁ διάβολος νὰ διώξωσιν ἀπὸ τὴν ταλαίπωρον αὐτῶν πόλιν τὰ πεμπόμενα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν φῶτα. Ἀπὸ τὸν διάβολον τὶς ἄλλος βέβαια ἐπιθυμεῖ, παρὰ εἰς αὐτὸν εἰς τίνα ἄλλον περισσότερον συμφέρει, νὰ στερεύωνται τῶν ἐπιστημῶν τὸ φῶς οἱ ἄνθρωποι; Αὐτὸς εἶναι πατὴρ τοῦ σκότους καὶ κατοικεῖ τὸ σκότος· ὅθεν φυσικὰ πρέπει νὰ φοβῆται τὰς ἐπιστήμας, ὡς οἱ κλέπται τὰ φανάρια.

Ἀλλ᾽ εἴτε πολλοί, εἴτε ὀλίγοι οἱ πλανηθέντες ἁπλοῖ καὶ καλοὶ ἄνθρωποι, εἴτε ἕνας διάβολος, εἴτε τῆς κολάσεως αἱ λεγεῶνες ὅλαι ἐσυμφώνησαν νὰ συντρίψωσι τῆς ταλαιπώρου Σμύρνης τὰ φανάρια, ὅπως ἂν ἔχῃ, φίλοι μου συμπατριῶται, τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀφ᾽ ἑαυτῶν συμπεραίνετε, χρείαν νὰ τὸ μάθε-

τε παρ' ἐμοῦ δὲν ἔχετε, πόσον ὄνειδος μέλλει νὰ προξενηθῇ εἰς ὅλους μας, ἐὰν ὁ Κούμας, ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἀναισθησίαν τῶν Σμυρναίων, ἀφήσῃ καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν, καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην, καὶ ἐπιστρέψῃ μὲ τὰ φῶτα του εἰς τὴν ὅθεν τὰ ἔλαβε σοφὴν Εὐρώπην.

Τοῦ γένους ἡμῶν ἡ παροῦσα κατάςασις, φίλτατοί μου Χῖοι, δὲν ὁμοιάζει τὴν πρὸ τριάκοντα χρόνων κατάστασιν. Τότε ἡ Εὐρώπη μᾶς ἐκαταφρόνει ὡς ἀπαίδευτον ἔθνος, ὡς λαμπρῶν προγόνων ἀναξίους ἀπογόνους, ἢ νὰ εἴπω ἀληθέστερον δὲν μᾶς ἐκαταφρόνει, ἀλλὰ (τὸ ἐλεεινότερον ἀπὸ πᾶσαν καταφρόνησιν) μηδ' ἐλάλει περὶ τῶν Ἑλλήνων παντάπασιν, ὡς νὰ ἦτον ἐξαλειμμένον ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ σεῖς οἱ γνήσιοι τῆς Ἑλλάδος υἱοὶ ἐφροντίσατε νὰ στολίσετε τὴν Χῖον μὲ ἐπιστημονικὰ μαθήματα, ἀφοῦ οἱ Κυδωνιᾶται ἔκαμαν τὸ αὐτὸ εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ οἱ Κωνστατινουπολῖται ἐκινήθησαν εἰς τῶν ἐπιστημῶν τὴν ἀπόκτησιν, ἄρχισαν καὶ οὗτοι νὰ περιεργάζωνται καὶ ἐρευνῶσιν ἡμῶν τὰ κινήματα· οἱ ἐχθροὶ, διὰ νὰ κατηγορῶσιν ὡς νεκρῶν νεκρὰ σαλεύματα, οἱ φίλοι, διὰ νὰ τὰ θαῤῥύνωσιν ὡς ἀναστημ..νων ἀπὸ τὸν ᾅδην κατὰ τοῦ θανάτου παλαίσματα.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ σᾶς περιγράψω πόσην ἡδονὴν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος ἡ εἴδησις, ὅτι ἡ Μεγαλόπολις Σμύρνη ἐσύστησε γυμνάσιον Ἐπιστημῶν, καὶ ἐκάλεσε διδάσκαλον τὸν Κούμαν, τοῦ ὁποίου ἡ προκοπὴ εἶναι γνωςὴ καὶ εἰς τοὺς σοφοὺς Εὐρωπαίους. Ὡσαύτως ἀδύνατον καὶ νὰ σᾶς παραστήσω πόσον ἡ αὐτὴ εἴδησις ἐπλήγωσε, τούς, ὅσοι κατὰ τῆς ταλαιπώρου πατρίδος ἡμῶν ἐξέρασαν τὰ ὁποῖα μηδὲ κατὰ τῶν ἀγρίων τῆς Ἀφρικῆς ἤθελε τολμήσει τις νὰ προφέρῃ. Ἔρχονται συχνὰ εἰς τὸν οἶκον μου οἱ σοφοὶ τῶν

Παρισίων νὰ μὲ ἐρωτῶσι τί κάμνουν, πῶς προκόπτουν οἱ Χῖοι, οἱ Κυδωνιᾶται, οἱ Σμυρναῖοι, μὲ τὴν αὐτὴν φιλανθρωπίαν, μὲ τὴν αὐτὴν ἐλπίδα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ ἀδελφὸς ἀδελφοῦ ἀῤῥώστου νὰ μάθῃ τῆς ὑγείας τὴν κατάστασιν. Καὶ ἀναγκάζομαι, ἀγαπητοί μου Χῖοι, μὰ τὴν ἀγάπην καὶ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος! νὰ τοὺς λέγω πολλάκις ὄχι μόνον ὅ,τι ἕως τώρα ἐκάμετε, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι δυνάμενοι νὰ κάμετε, ἀκόμη δὲν ἐκάμετε. Διότι (καὶ παρακαλῶ νὰ ἀκούσετε χωρὶς δυσαρέστησιν τὴν ὁποίαν ἀναγκάζομαι ταύτην τὴν ὥραν νὰ σᾶς ἐξομολογηθῶ ἀλήθειαν) ἀπορῶ πολλάκις καὶ λυποῦμαι συλλογιζόμενος, ὅτι τόσοι πλούσιοι ἐμπορικοὶ οἶκοι τῆς Χίου, τῆς Σμύρνης, καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, ὁμοῦ συναθροισμένοι δὲν ἐκατορθώσατε ἀκόμη μηδὲ μικρὸν σχεδὸν μέρος τῶν ὅσα ἐκατόρθωσεν ἕνας μόνος οἶκος τῶν Ζωσιμάδων. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο, φίλοι μου, ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπη σας δὲν εἶναι μικροτέρα τῆς ἀγάπης τῶν Ζωσιμάδων, αἱ ψυχαί σας δὲν εἶναι ὀλιγώτερον εὐγενεῖς ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν Ζωσιμάδων, τὸ αἷμα σας δὲν εἶναι ὀλιγώτερον Ἑλληνικὸν παρὰ τῶν Ζωσιμάδων. Κάποιος λοιπὸν διάβολος σπουδάζει νὰ ψυχράνῃ τὴν ἀγάπην σας, νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἐπαινετὴν εἰς τὸ καλὸν ὁρμὴν τῆς ψυχῆς σας, καὶ νὰ πήξῃ εἰς αὐτὰς τὰς φλέβας τὸ αἷμα σας, διὰ νὰ σᾶς στερήσῃ ἀπὸ τὰς ἀπείρους εὐλογίας, ὅσας λαμβάνουσι ζῶντες, ὅσας θέλουν λάβει μετὰ θάνατον οἱ φιλέλληνες Ζωσιμάδες.

Ἀφίνω τὸν διάβολον τοῦτον, ὅστις ἂν ἦναι, νὰ διαβολεύῃ καὶ νὰ διαβολεύεται, καί, ἐπιστρέφων εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, ἐρωτῶ σας, ἀγαπητοί μου Χῖοι, ποίαν ἀγανάκτησιν δὲν θέλουν αἰσθανθῆν οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος, πόσα χαρᾶς σκιρτήματα δὲν μέλλουν νὰ κάμωσιν οἱ ἐχθροί της, ὅταν ἀκούσωσιν ὅτι τὸν ὁποῖον καταρχὰς ἔδειξαν ζῆλον οἱ Σμυρναῖοι, ἦτο ζῆλος

κοῦφος· μόλις ἄναψε καὶ ἐσβέσθη ὡς ἀχύρων πῦρ· ὅταν ἐκ τούτου συμπεράνωσιν ὅτι παρόμοια καὶ τῶν Χίων, παρόμοια καὶ τῶν Κυδωνιατῶν ὁ ζῆλος θέλει σβεσθῆν, καὶ θέλουν πάλιν μείνει οἱ κενόδοξοι Γραικοὶ ἔθνος ἀπαίδευτον, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ἀνάξιον, ἔθνος καταγόμενον ἀπὸ ΣΚΥΘΑΣ ἀληθέστερον παρὰ ἀπὸ ἝΛΛΗΝΑΣ, ὄνειδος καὶ ἐξουθένημα ὅλων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς..... ΜᾺ ΤῊΣ ἙΛΛΆΔΟΣ ΤῊΝ ἈΝΆΣΤΑΣΙΝ! φίλοι συμπατριῶται, μὴ δυνάμενος ταύτην τὴν ὥραν νὰ κρατήσω τὰ δάκρυά μου, παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ τυφλώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς μου, νὰ κωφώσῃ τὰ αὐτιά μου, ἢ, τὸ συντομώτερον, κεραυνὸν ἐξ οὐρανοῦ νὰ ῥήξῃ καὶ νὰ μὲ κατακαύσῃ προτιμώτερον, παρὰ νὰ μ᾽ ἀφίσῃ νὰ ἴδω καὶ νὰ ἀκούσω τὴν τόσον φρικτὴν καταισχύνην τῆς πατρίδος μου.

Ἀλλ᾽ ὄχι! ὄχι! τοιαύτη παραχώρησις Θεοῦ δὲν θέλει συμβῆν εἰς ἡμᾶς. Ἀρκετὰ ἐπαίδευσε τοὺς Ἕλληνας· αἱ ἡμέραι τῆς ὀργῆς του ἐπέρασαν, κ᾽ ἔλαμψεν ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτειρμῶν του. Καὶ καθὼς ἐπροώρισε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνάστασιν, οὕτως ἐπροώρισε καὶ τοὺς Χίους νὰ δειχθῶσιν ὄργανα τῆς ἀναστάσεως ταύτης δραστικώτατα. Ὡς προωρισμένοι λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸ τόσον ἔνδοξον ἔργον τοῦτο, ὡς εἰς αὐτὸν μέλλοντες νὰ δώσετε ἀπολογίαν, ἐὰν καταφρονήσετε τὴν εἰς τὴν ὁποίαν σᾶς ἐκάλεσεν ἔντιμον κλῆσιν, ἀκούσατε ἀγαπητοὶ καὶ σεβάσμιοί μου ἀδελφοὶ, τί ζητεῖ, τί προσμένει ἀπὸ σᾶς, ὡς ἀπὸ τὰ πλέον φρόνιμά της τέκνα, ἡ κοινὴ μήτηρ καὶ πατρὶς ἡμῶν, ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς. ΠΡΩ͂ΤΟΝ· νὰ καλέσετε ἀπὸ τοὺς προεςῶτας τῆς Σμύρνης τοὺς φρονιμωτέρους καὶ τοὺς πλέον ζηλωτὰς τοῦ κοινοῦ καλοῦ, καὶ νὰ παραστήσετε εἰς αὐτοὺς μὲ εὔνοιαν καὶ πρόνοιαν ἀδελφικὴν, τὴν ὠφέλειαν καὶ τὴν δόξαν τὰς ὁποίας θέλουν ἀπολαύσειν ἀπὸ τῶν ἐπιστημῶν τὴν ὑπεράσπισιν, καὶ τὴν ἥτις

θέλει προξενηθῆν εἰς αὐτοὺς καταισχύνην, ἐὰν ἀκουσθῇ, ὅτι εὑρισκόμενοι μεταξὺ τῶν φιλεπιστημόνων Χίων καὶ Κυδωνιατῶν, ἔφθασαν ὅμως εἰς τόσην πέτρινον ἀναισθησίαν, ὥστε μηδὲ τὰ καλὰ παραδείγματα δὲν ἐνεργοῦσι πλέον εἰς αὐτούς· τοῦτο διὰ νὰ μὴ συμβῇ, νὰ συμβουλευθῆτε μετ' αὐτῶν, ὡς ἀδελφοὶ καὶ μιᾶς μητρὸς τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τὰ μέσα τῆς χρειαζομένης ἐτησίου χορηγίας καὶ δαπάνης, διὰ νὰ κρατηθῇ τὸ γυμνάσιον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ γυμνασίου ὁ διδάσκαλος Κούμας. Ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι τῶν Σμυρναίων ἐκατάλαβαν ὁποίαν ἔχει χρείαν ἡ Ἑλλὰς, καὶ ἐξαιρέτως ἡ πόλις αὐτῶν, ἀπὸ ἐπιστήμας, εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλουν μετὰ χαρᾶς ἑνώσει τὰς ψυχὰς αὐτῶν μὲ τὰς ψυχάς σας, εἰς τὴν φύλαξιν καὶ ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς τοὺς ἔπεμψεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν δώρου.

Ἐὰν ὅμως (τὸ ὁποῖον καὶ ἂν ἀκούσω δὲν θέλω πιστεύσει) οἱ Σμυρναῖοι δειχθῶσι κωφοὶ εἰς τὰς φωνὰς τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν Χίων, εἰς τὰς φωνὰς τῆς μητρὸς αὐτῶν καὶ πατρίδος Ἑλλάδος, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ πληρόνωσι πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴν δὲν γνωρίζουν, ἂς μείνῃ ἡ δόξα καὶ τιμὴ εἰς τοὺς Χίους· ἂς μείνῃ καὶ εἰς τοὺς Σμυρναίους ἡ μὲ τὴν ὁποίαν αὐτοθελήτως ἀπεφάσισαν νὰ στολισθῶσιν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καταισχύνη. Ἀλλὰ παρὰ τὴν πρέπουσαν εἰς τὸν ζῆλόν σας τοῦτον δόξαν, ἀγαπητοὶ Χῖοι, σᾶς πρέπει καὶ σᾶς προσμένει καὶ λαμπροτέρας ἄλλης δόξης ἔργον· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ, ἐὰν δὲν κατορθωθῇ τὸ πρῶτον. Παραστήσατε εἰς τὸν λογισμόν σας, φίλοι συμπατριῶται, ὅτι ἔπεσε σκορδοῦλα εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ, ἀντὶ ἀδιαφόρως νὰ θερίσῃ πάσης ἡλικίας ἀνθρώπους, ἐδιάλεξεν ὅλους τοὺς πατέρας καὶ ἀφῆκε τοὺς υἱούς των ὀρφανούς· ἐπειδὴ τί ἄλλο παρὰ ὀρφανοὶ

πρέπει νὰ λογίζωνται, ὅσων οἱ πατέρες δὲν ἐφρόντισαν τὴν παιδείαν; φαντάσθητε ὅτι ὅλα τοῦτα τὰ ὀρφανὰ καὶ ἀθῶα τῶν Σμυρναίων παιδάρια προστρέχουσιν εἰς ἐσᾶς, φιλοῦν τὰς χεῖράς σας, πίπτουν εἰς τοὺς πόδας σας, καὶ μετὰ δακρύων ζητοῦν ἀπὸ σᾶς εὐσπλαγχνίαν, ἔλεος, προστασίαν..... Καὶ πρὶν ἀνοίξετε τὸ στόμα, φιλέλληνες Χῖοι, ἐμάντευσα τὶ μέλλετε νὰ ἀποκριθῆτε, κινούμενοι ἀπὸ τοιοῦτον φρικτὸν θέαμα. « Μὴ λυπεῖσθε ὀρφανὰ τέκνα τῶν Σμυρναίων· ἀπὸ τῆς σήμε-» ρον γίνεσθε υἱοὶ τῶν Χίων. Ἐὰν οἱ φυσικοὶ πατέρες ἀπε-» φάσισαν νὰ μακρύνωσιν ἀπὸ σᾶς τὰ φῶτα, τοιαύτην βάρ-» βαρον ἀπόφασιν ἡμεῖς δὲν θέλομεν τὴν ὑποφέρει. Τῶν ἐπι-» στημῶν τὸ γυμνάσιον μέλλει νὰ κρατηθῇ μὲ δαπάνην τῶν » Χίων. Παρηγορήθητε λοιπὸν ἀγαπητά μας τέκνα, καὶ εἴ-» πατε εἰς τοὺς νεκροὺς γονεῖς σας, ὅτι ἔχετε πατέρας τοὺς » Χίους ».

Ἔπρεπε, φίλοι συμπατριῶται, νὰ εἶσθε ταύτην τὴν ὥραν παρόντες διὰ νὰ καταλάβετε ἀπὸ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ προσώπου, ἀπὸ τὴν φρίκην ὅλου μου τοῦ σώματος, τὶ αἰσθάνεται ἡ ψυχή μου. Τοῦτο μόνον σας τὸ ἔργον ἀρκεῖ νὰ ἀθανατίσῃ τὸ ὄνομα τῶν Χίων· τοῦτο μόνον εἶναι ἱκανὸν νὰ δείξῃ ὅτι ὑπερβαίνετε εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τοὺς προγόνους ἡμῶν τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας..... Ναὶ, φίλοι, « ὅτι τοὺς ὑπερβαίνετε »· καὶ ἀκούσατε πῶς. Δύο παραδείγματα παρομοίας φιλανθρωπίας πρὸς παιδάρια εὑρίσκω εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Τὸ πρῶτον εἶναι τῶν Τροιζηνίων· ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάσθησαν ν' ἀφήσωσι τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ναυμαχήσωσι πρὸς τοὺς Πέρσας, ἔστειλαν εἰς τὴν Τροιζῆνα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, καὶ οἱ ἀείμνηστοι Τροιζήνιοι ὄχι μόνον τὰ ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ μὲ τοῦ κοινοῦ ψήφισμα καὶ μὲ δαπάνην τοῦ κοινοῦ ἐπλήρωσαν καὶ τοὺς χρειαζομέ-

νους εἰς τὴν παιδείαν αὐτῶν διδασκάλους, εἰς ὅλον τὸ μεταξὺ ἐνόσῳ οἱ γονεῖς των ἐπολέμουν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Τὸ δεύτερον εἶναι τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι νόμον εἶχαν νὰ ἀνατρέφωσι καὶ νὰ διδάσκωσι μὲ ἔξοδα τοῦ κοινοῦ τοὺς ὀρφανοὺς υἱοὺς τῶν ὅσοι ἀπέθνησκαν εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν ταύτην καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Τροιζήνιοι τὴν ἔδειξαν εἰς τέκνα γονέων, οἱ ὁποῖοι ἐθυσίαζαν τὴν ἰδίαν ζωὴν διὰ τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὲ ἐλπίδα ὅτι θέλουν καὶ αὐτὰ ποτὲ μιμηθῆν τοὺς γονεῖς των. Ἐσεῖς θέλετε τὴν δείξειν εἰς τέκνα γονέων, οἱ ὁποῖοι μισοῦσι τόσον τὴν Ἑλλάδα, ὥστε θυσιάζονται ἑκουσίως αὐτοὶ, καὶ σπουδάζουν νὰ θυσιάσωσι τὰ ἴδιά των γεννήματα, εἰς τὴν σκορδοῦλαν τῆς ἀπαιδευσίας. Ἐκεῖνοι περιποιούμενοι καὶ παιδεύοντες τοὺς νέους, ἐφρόντιζαν νὰ μὴ παύσῃ ἡ ὑγεία καὶ εὐτυχία τῆς Ἑλλάδος· ἐσεῖς μὲ τὴν αὐτὴν περιποίησιν θέλετ' ἀποδείξειν ὅτι ὁ σκοπός σας εἶναι ἡ ἀναβίωσις τῆς νεκρωμένης Ἑλλάδος. Ὅσον εἶναι λοιπὸν δυσκολώτερον νὰ ἰατρεύσῃ τις ἄῤῥωστον παρὰ νὰ φυλάξῃ ἀπὸ ἀῤῥωστίαν τὸν ὑγιαίνοντα, νὰ ἀναστήσῃ νεκρὸν παρὰ νὰ φυλάξῃ ἀπὸ θάνατον τὸν ζῶντα, τόσον ἡ τοιαύτη σας φιλανθρωπία θέλει κριθῆν ἐνδοξοτέρα καὶ μεγαλητέρα τῆς φιλανθρωπίας τῶν προγόνων μας.

Διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, φίλοι συμπατριῶται, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ Πατρίδος, μὴν ὑποφέρετε νὰ σᾶς φύγῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοιαύτης καὶ τοσαύτης δόξης καιρός· ἀλλ' ἁρπάσαντες αὐτὸν ὡς δῶρον τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, γενῆτε κτίτορες, προστάται καὶ διοικηταὶ τοῦ γυμνασίου τῆς Σμύρνης, κηρύχθητε πατέρες καὶ ἐπιμεληταὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν ὀρφανῶν Σμυρναίων.

Εἰς τὸ λαμπρότατον ἔργον τοῦτο, φρονιμώτατοι Χῖοι, πρέπει νὰ ζητήσετε τὴν βοήθειαν καὶ συνδρομὴν τοῦ ἐν

Κωνσταντινουπόλει *ρουφετίου* τῶν συμπατριωτῶν μας Χίων· πρὸς τοὺς ὁποίους, ἐὰν τὸ κρίνετε εὔλογον, ἐμπορεῖτε νὰ στείλετε καὶ τὸ ἴσον τῆς παρούσης ταπεινῆς μου δεήσεως.

Τὸ γυμνάσιον ἀφ' οὗ τὸ λάβετε εἰς τὴν προστασίαν σας, εἶναι δίκαιον καὶ πρέπει ἐξάπαντος νὰ ὀνομασθῇ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΤΩΝ ΧΙΩΝ, διὰ νὰ μείνῃ ἀνεξάλειπτος ἡ μνήμη τῆς πρὸς τοὺς ὀρφανοὺς τῶν Σμυρναίων φιλανθρωποτάτης ταύτης εὐεργεσίας σας. Δὲν εἶναι πρώτη φορὰ ἀπου οἱ Χῖοι εὐεργετοῦσι τοὺς Σμυρναίους· καὶ τὸ παλαιὸν σχολεῖον εὐεργεσία τῶν Χίων εἶναι. Καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναβιώσῃ ὁ θεμελιωτὴς αὐτοῦ ὁ μακαρίτης Σαρῆ Παντελῆς, ἤθελε χωρὶς ἀμφιβολίαν προικίσει μὲ πολλὰ περισσότερα δῶρα τὸ νέον, ὄχι εἰς καταφρόνησιν τοῦ παλαιοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸν ἁπλούστατον τοῦτον κανόνα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ὅλα τὰ σοφίσματα τῆς κολάσεως δὲν ἐμποροῦν νὰ ἐμποδίσωσι νὰ καταλάβῃ ὅστις δὲν ἔχασε παντάπασι τὸν ἐγκέφαλον. Ποῖον κανόνα; « Καθὼς ἀπὸ δύο κακὰ ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος ἀναγ-
» καζόμενος διαλέγει τὸ μικρότερον, οὕτως ἀπὸ δύο καλὰ
» χρέος ἔχει πάντοτε νὰ διαλέγῃ τὸ μεγαλήτερον. » Τοῦτο διδάσκει ἡ φρόνησις, τοῦτο ἡ φιλοσοφία, τοῦτο καὶ ἡ ἱερὰ ἡμῶν θρησκεία. Καλὰ ἦσαν ὅσα ἕως τώρα ἐδιδασκόμεθα· καὶ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν χάριν εἰς τοὺς διδάσκοντας, ἐπειδὴ μᾶς ἐδίδασκαν ὅσα ἔξευραν· ἀλλ' ἡ παροῦσα τῆς Ἑλλάδος κατάστασις χρειάζεται καὶ καλήτερα, τακτικώτερα, σοφώτερα καὶ ὠφελεμώτερα, ὁποῖα χωρὶς ἀμφιβολίαν εἶναι τῆς Εὐρώπης τὰ μαθήματα, ὁποῖα μὲ πολλοὺς κόπους δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπου ἀπέκτησαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους ἡμῶν, ὁ μακαρίτης Εὐγένιος, ὁ μακαρίτης Θεοτόκιος, ὁ ἄξιος νὰ ζῇ πολλοὺς χρόνους τῆς Φιλαδελφίας Ἱεράρχης ὁ Πρώϊος, ὁποῖα πολλοὶ ἱερεῖς, διάκονοι, πολλοὶ ἐκ τῶν κοσμικῶν πε-

ριέρχονται σήμερον τὴν Εὐρώπην, μὲ σκοπὸν νὰ ἀποκτήσωσιν εἰς ὠφέλειαν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος· διότι τὰ ὀνομαζόμενα ταῦτα τῶν Εὐρωπαίων δὲν εἶναι τῶν Εὐρωπαίων, ἀλλὰ τῶν προγόνων μας μαθήματα, διότι ἂν οὗτοι τὰ αὔξησαν, τὸ κτῆμα τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔγινε διὰ τοῦτο κτῆμα τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Ἡ σοφία εἶναι καρπὸς τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, τὸν ὁποῖον ἡ κακή μας τύχη ἐξεῤῥίζωσε καὶ ἔφερεν εἰς τούτους. Ἀντὶ, φίλοι συμπατριῶται, νὰ στέλλετε πολλοὺς ἄλλους νὰ ζητῶσιν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους τοῦ καρποῦ τούτου τὰ σπέρματα, δὲν εἶναι κοινὴ τοῦ γένους καταισχύνη νὰ ἀποβάλλετε ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς σας, οἱ ὁποῖοι τὸν φέρουσιν εἰς τοὺς πόδας σας διὰ νὰ τὸν μεταφυτεύσετε εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα;

Ὄχι, φρόνιμοι Χῖοι, τοιαύτην ἀξιοθρήνητον καταισχύνην δὲν θέλετε συγχωρήσει νὰ πάθη ἡ Ἑλλάς. Φαντάσθητε ὅτι τὴν πατρίδα τόσων ἐνδόξων ἀνδρῶν, ποιητῶν, ῥητόρων, ἱστορικῶν, φιλοσόφων, ἰατρῶν, στρατηγῶν, νομοθετῶν, ἡρώων, πάσης τέχνης καὶ σοφίας τεχνιτῶν καὶ διδασκάλων, τὴν βλέπετε παροῦσαν εἰς τὴν συνέλευσίν σας, γυμνὴν, καταπληγωμένην, δείχνουσαν τοὺς μὲ τοὺς ὁποίους σᾶς ἔθρεψε μαστούς της, καὶ ζητοῦσαν ἀπὸ σᾶς διὰ τὰ χρεωστούμενα τροφεῖα νὰ σκεπάσετε τὴν γύμνωσιν, νὰ θεραπεύσετε τὰς πληγάς της, νὰ φράξετε τῶν ἐχθρῶν της τὰ στόματα. Φαντάσθητε, ὅτι ὅλοι οἱ προειρημένοι ἔνδοξοι ἄνδρες τῆς ἀδόξου τῆς σήμερον Ἑλλάδος ἐσηκώθησαν ἀπὸ τὰ μνήματα, καὶ παραστέκονται ἀοράτως εἰς τῶν Χίων τὴν συνέλευσιν, καὶ προσμένουν νὰ ἀκούσωσι τί μέλλετε ν' ἀποφασίσετε· συλλογίσθητε μὲ πόσην χαρὰν, ἐὰν ἡ ἀπόφασίς σας ἦναι ἀξία τῆς Ἑλλάδος, μὲ πόσην ἀγανάκτησιν, ἐὰν ἦναι ἀναξία, θέλουν ἐπιστρέψειν εἰς τὴν κατοικίαν τῶν νεκρῶν. Ἐὰν οἱ Σμυρναῖοι

κλείωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰς πληγὰς, καὶ φράσσωσι τὰ αὐτία των εἰς τὰς ὀδυνηρὰς φωνὰς τῆς πατρίδος καὶ μητρός των, δείξατε σεῖς μὲ τὴν εἰς αὐτὴν χρεωστουμένην εὐσπλαγχνίαν, καὶ τὴν εἰς τὰ ὀρφανὰ ἀπαίδευτα παιδάρια τῶν Σμυρναίων φιλανθρωπίαν, ὅτι εἶσθε γνήσια τῆς Ἑλλάδος γεννήματα.

Ἂν ἦναι συγχωρημένον νὰ παραβάλλω τὰ μικρὰ μὲ τὰ μεγάλα, τὴν εὐτελῆ μου φωνὴν μὲ τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, τὰ δάκρυά μου μὲ τὰ δάκρυα τῆς Ἑλλάδος, φαντάσθητε καὶ ἐμὲ τὸν γέροντα συμπατριώτην σας παρόντα εἰς τὴν συνέλευσίν σας, λέγοντα διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα τὸ μεταξύ μας διάστημα μ' ἀναγκάζει νὰ σᾶς γράφω, παρακαλοῦντα ὅλους σας κοινῶς, καὶ καθενὸς χωριστὰ ἀσπαζόμενον καὶ βρέχοντα τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον μὲ τὰ θερμά μου δάκρυα· διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς κοινῆς πατρίδος, νὰ μὴν ἀκουσθῇ εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, μηδὲ νὰ κηρυχθῇ εἰς τὰς ἐφημερίδας ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας, ὅτι οἱ Σμυρναῖοι, καταφρονήσαντες τὸ παράδειγμα τῶν γειτόνων Χίων καὶ Κυδωνιατῶν, ἠρνήθησαν τὴν Ἑλληνικὴν συγγένειαν, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνωσιν ἀπαίδευτοι, ὡς νὰ ἦσαν τῶν ἀγρίων τῆς Ἀφρικῆς ἀπόγονοι.

Περισσότερα δὲν ἔχω νὰ σᾶς εἰπῶ. Βέβαιος ὅτι δὲν θέλετε καταισχύνειν ὅσα ἐλπίζω, ὅσα ἐλπίζει ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ σᾶς, εὔχομαι εἰς ὅλους εὐδαιμονίαν, ἡ ὁποία ὅμως χωρὶς τὰ φῶτα τῆς παιδείας εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποκτηθῇ.

Κατὰ τὴν 8 Νοεμβρίου 1810.

ΚΟΡΑΗΣ, Ἰατρὸς, Χῖος.

Ζʹ.

Ἐκ Παρισίων, 12 Ὀκτωβρίου, 1822.

Φίλοι συμπατριῶται, οἱ πανταχοῦ εὑρισκόμενοι!

Μόλις λαμβάνω σήμερον μικρὰν ἄνεσιν ἀπὸ τὴν ψυχοφθόρον λύπην καὶ ἀγανάκτησιν, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ κατεβύθισεν ἡ ἀπροσδόκητος συμφορὰ τῆς πατρίδος, καὶ μεταχειρίζομαι τὴν ἄνεσιν, διὰ νὰ παρηγορήσω τὰς ψυχὰς τῶν συμπατριωτῶν ὅλων, ἐξαιρέτως ἐκείνων, ἂν ἦναι δυνατὸν, ὅσοι δὲν ἀπέλαυσαν ἀκόμη, ἢ ἔχασαν πᾶσαν ἐλπίδα ν' ἀπολαύσωσι τοὺς οἰκείους ἢ συγγενεῖς των.

Συλλογίζομενος ποῖον ἄρα εἶδος θεραπείας ἁρμόζει εἰς ἀνθρώπους, ὁποῖοι ἐφάνητε σεῖς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῶν συμφορῶν σας, εὕρηκα τὴν ἑξῆς.

Ὅσοι ἐσώθητε ἀπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ μακελλαρίου Σουλτάνου, νὰ ἐκδικηθῆτε τὸν τύραννον. Μία μόνη ἐκδίκησις σᾶς συγχωρεῖται, ἢ μᾶλλον σᾶς προστάσσεται, νὰ μὴ διασκορπισθῆτε, ἀλλὰ νὰ ἀποφασίσετε ὅλοι μεθ' ὅρκου, ὄχι μόνον νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν πατρίδα, εὐθὺς ὅτ' ἐλευθερωθῇ ἡ πατρὶς ἀπὸ τοὺς μιαροὺς Μουσουλμάνους, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν καταστήσετε πολὺ λαμπροτέραν τῆς πρώτης.

Ὁ σκορπισμὸς καὶ ἡ ἀμέλεια τῆς ἀνακτήσεως τῆς πατρικῆς γῆς θέλει δείξειν, ὅτι εἶσθε ἀνάξιοι νὰ ἔχετε πατρίδα, καταισχύνειν ὅσους ἡ προτέρα σας διαγωγὴ ἐκίνει εἰς ἔπαινον τῶν Χίων, καὶ χαροποιήσειν τοὺς ἐχθρούς σας.

Τὸν σκορπισμὸν καὶ τὴν ἀμέλειαν τῆς ἀνακτήσεως τῆς πατρίδος, πρέπει νὰ κρίνετε ὡς ἀσυγκρίτως μεγαλητέραν δυστυχίαν ὅσων κακῶν ἐπάθετε ἕως τὴν ὥραν ταύτην, δυστυχίαν, ἥτις μέλλει νὰ σᾶς καταστήσῃ κατὰ τὴν προφητικὴν

κατάραν πολὺ πλέον ἀξίους θρήνων παρὰ ὅσους ἔσφαξεν ὁ τύραννος. « Μὴ κλαίετε τὸν τεθνηκότα, μηδὲ θρηνεῖτε αὐτόν. » Κλαύσατε κλαυθμῷ τὸν ἐκπορευόμενον, ὅτι οὐκ ἐπιστρέψει » ἔτι, οὐδὲ ὄψετε τὴν γῆν πατρίδος αὐτοῦ ».

Μὲ χρηστὰς ἐλπίδας, δυστυχεῖς συμπατριῶται, ὅτι δὲν θέλετε ὑποφέρειν νὰ προσθέσετε εἰς τὰς ἀκουσίους δυστυχίας σας τὴν μεγαλητέραν ὅλων τῶν δυστυχιῶν, τὴν ἑκούσιον ἀπάρνησιν τῆς πατρίδος, ἰδοὺ πῶς ἐπεθύμουν νὰ πράξω ἐγὼ, ἂν εἶχα τὴν τύχην νὰ ἦμαι συνοδίτης σας καὶ συνεργὸς ὅσων καλῶν δύνασθε νὰ πράξετε εἰς θεραπείαν τῆς καταπληγωμένης πατρίδος. Καὶ διὰ τὴν ἀγάπην ταύτην τῆς πατρίδος παρακαλῶ σας νὰ ἀκούσετε τοὺς λόγους μου μὲ τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ἐδείξατε πρὸς ἐμὲ εὔνοιαν. Μὴν ἀπιστήσετε τοῦ νοός μου τὴν γεροντικὴν ἀσθένειαν, τὴν ὁποίαν ηὔξησεν ἔτι ἡ διὰ τὰς κοινὰς συμφοράς σας λύπη. Ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ πατρίδος, ὅ,τι μοῦ λείπει ἀπὸ τὴν κεφαλὴν, τὸ ἀποπληρόνει ἡ καρδία.

Ὁ τόπος τῆς γενέσεώς σας δὲν θέλει ἀργήσειν νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μιαροῦ Σουλτάνου, μὲ βεβαίαν ἐλπίδα ὅτι δὲν ἔχει πλέον νὰ μολυνθῇ ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν Μουσουλμάνων. Πρώτη σας πρᾶξις (τὴν ὁποίαν δὲν ἔχετε χρείαν νὰ διδαχθῆτε ἀπ' ἐμὲ) εὐθὺς ἀποῦ πατήσετε τὸ ἔδαφος τῆς κατασκαμμένης πατρίδος, εἶναι νὰ δοξολογήσετε πανδήμως συναθροισμένοι τὸν Θεόν. Ναὸν ἔχετε αὐτὸ τῆς γῆς τὸ ἔδαφος, σκεπασμένον μὲ θόλον λαμπρότατον τὸν οὐρανόν. « Οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ· ὁ » οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον » οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι λέγει Κύριος; » Κανένα ναὸν νὰ οἰκοδομήσετε δὲν εἶσθε ἱκανοὶ παρόμοιον τοιούτου ναοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδ' οἱ ἀπὸ βασιλεῖς κτιζόμενοι μεγαλοπρεπέστατοι

ναοὶ εἶν' ἄξιοι νὰ συγκριθῶσιν. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ναὸν δοξολογήσατε τὸν δημιουργὸν τοῦ ναοῦ, ὅτι σᾶς ἠξίωσε νὰ ἰδῆτε καὶ πάλιν τὸν τόπον τῆς γενέσεώς σας, καὶ παρακαλέσατέ τον νὰ χαρίζῃ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς νίκας κατὰ βαρβάρων, ψάλλοντες ὁμοφώνως καὶ μεγαλοφώνως μὲ τοὺς ἱερεῖς σας τὸ « Σῶσον κύριε τὸν λαόν σου, κ.τ.λ. »

Μετὰ τὴν χρεωστουμένην ταύτην δοξολογίαν ἔχετε νὰ πληρώσετε τὰς ἄλλας χρείας. Αἱ χρεῖαι σας εἶναι πολλαί· καὶ πρώτη ἀπ' αὐτὰς ἡ κτῆσις τῶν κατοικιῶν σας· καὶ βιασμένοι ὅμως νὰ φροντίσετε πρώτας τὰς κατοικίας σας, χρεωστεῖτε ἀπὸ τῆς παρούσης ὥρας νὰ ἀσχοληῆσθε εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ γυμνασίου, τῆς βιβλιοθήκης, εἰς προμήθειαν διδασκάλων, εἰς πάσης τέχνης ἐργοστάσια καὶ ὅσα ἄλλα χρήσιμα ἔχετε.

Καλὲ τί μᾶς λέγεις; ἤθελ' ἴσως μ' ἐρωτήσειν κανεὶς ἀπὸ σᾶς. Βιβλιοθήκας, γυμνάσια! ὅταν ἔχωμεν χρείαν ν' ἀνακτήσωμεν οἴκους πόλεως, οἴκους ἐξοχῆς, τόσας ἐκκλησίας! Μὴ ταράσσεσθε, φίλοι, ὅλα τὰ χρήσιμα γίνονται, ἂν προμηθευθῆτε τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, κατὰ τὸ ὄνομά των ὡς ἀναγκαῖα, καὶ ἀναβάλλετε εἰς ἄλλον καιρὸν ὅλα τὰ λαμπρά. Πρὸ τῆς δυστυχίας σας : τί σᾶς ἐτίμησεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα; τί σᾶς ἔκαμεν ὀνομαστοὺς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων; ὄχι βέβαια αἱ πλειότεραι παρὰ τὴν χρείαν πολυτελεῖς ἐκκλησίαι σας· ὄχι οἱ λαμπροί σας πύργοι, ἀλλὰ τὸ γυμνάσιον, ἡ βιβλιοθήκη σας, τὰ ἐργοστάσια, ἡ φρόνιμος τῶν κοινῶν διοίκησις, καὶ ὁ λοιπὸς πολιτισμός σας· εἰς ταῦτα λοιπὸν τὰ χρήσιμα πρέπει πάλιν νὰ δώσετε προσοχὴν ἐξαίρετον, ἂν θέλετε νὰ ἐκδικηθῆτε τὸν Μακελλάριον Σουλτάνον, νὰ εὐφράνετε τοὺς φίλους σας ὁμογενεῖς, καὶ νὰ λυπήσετε τοὺς παραπορευομένους καὶ κινοῦντας τὰς κεφαλὰς αὐτῶν.

Ἡ κτῆσις τῶν κατοικιῶν τῆς πόλεως πρέπει νὰ γένῃ ὅσον δυνατὸν ὀλιγοδάπανος κατὰ τὸ παρόν· τοῦτο μόνον ἂς φυλαχθῇ, ὡς κέρδος κἂν ἀπροσδόκητον, γεννημένον ἀπὸ δυστυχίας ἀπροσδοκήτους, ἡ συμμετρία τῶν οἴκων, καὶ μέγα πλάτος τῶν ὁδῶν, καὶ διάταξις τοιαύτη, ὥστε νὰ καταντῶσιν ὅλαι καὶ νὰ συμπίπτωσιν εἰς μίαν εὐρύχωρον ἀγορὰν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν μέσην νὰ κτισθῇ ἔπειτα μὲ τὸν καιρὸν κυκλοτερὴς νεροῦ λεκάνη, ἢ βρύσις ἀέναος, καὶ νὰ γενῇ ἡ πόλις σας μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας πόλεις τοῦ κόσμου. Τοῦτο διὰ νὰ τὸ ἀποκτήσετε, πρέπει νὰ μὴν ἀφεθῇ εἰς καθενὸς ἐξουσίαν νὰ κανονίσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἰδίου του οἴκου ὡς θέλει· ἀλλὰ νὰ ὑποχρεωθῶσιν ὅλοι οἱ πολῖται εἰς ἕνα κοινὸν κανόνα καὶ σχοινισμὸν, ὡρισμένον ἀπὸ τοὺς προεστῶτας τῆς πόλεως.

Ἂς ἔλθωμεν εἰς τοὺς πύργους τῆς ἐξοχῆς, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχω νὰ εἴπω πολλὰ, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν εἶναι κανεὶς ἀπὸ σᾶς, ὅστις δὲν θέλει κρίνειν ἀσέβειαν νὰ κτίσῃ λαμπρὸν καὶ πολυδάπανον πῦργον, εἰς καιρὸν ὅταν ἡ πατρίς του στερεῖται γυμνάσιον, ὄργανα φυσικῆς καὶ μαθηματικῆς, βιβλιοθήκην, τυπογραφίαν· πρόσθες ἔτι, ὅταν πολλοί του συμπατριῶται ἀναστενάζουν ἀκόμη αἰχμάλωτοι ἐσθίοντες ἄρτον θλίψεως, καὶ πίνοντες ὕδωρ θλίψεως, χωρὶς ἄλλην παρηγορίαν, παρὰ τὴν λεπτὴν ἐλπίδα ὅτι φροντίζετε τὴν ἐξαγοράν των. Ἡ ἐξοχὴ κατὰ τὸ παρὸν ἄλλο δὲν ἀπαιτεῖ παρὰ τὰς ἀναγκαίας κατοικίας, ἱκανὰς νὰ σκεπάζωσι τοὺς κυρίους τῶν ὑποστατικῶν, διὰ νὰ φροντίζωσι τὴν γεωργίαν αὐτῶν.

Ὅ,τι εἶπα περὶ τῶν πύργων δὲν φοβοῦμαι νὰ σκανδαλίσω κανένα, ἂν εἴπω τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς ἱεροὺς ναούς. Ἴδετε πῶς κρίνει αὐτὸς ὁ Θεὸς τοὺς ναούς. «Οὐχ' ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις κατοικεῖ» οἱ εὐάρεστοι εἰς αὐτὸν ναοὶ εἶναι οἱ ἔμψυχοι ναοὶ, οἱ ἐνάρετοι χριστιανοί. «Ὑμεῖς γὰρ ναοὶ Θεοῦ ἐστὲ

ζῶντος». Οἱ χειροποίητοι ναοὶ τόσον μόνον εἶναι ἀναγκαῖοι, ὥστε νὰ συνάγωσι τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν εἰς κοινὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν ὅσοι ναοὶ κτίζονται πλειότεροι τῆς χρείας, φανερόνουν μωρίαν τῶν κτιζόντων. Ἐὰν δὲ καὶ τοὺς στολίζωσιν ὑπὲρ τὸ μέτρον, οὐδὲ συνέλαβαν ποτὲ ἀληθινὴν ἰδέαν τῆς θρησκείας οἱ εὐλαβεῖς οὗτοι στολισταί. Ὁ ἀληθὴς στολισμὸς τῶν ναῶν εἶναι ἱερεῖς, διάκονες, ψάλται, ἱεροκήρυκες στολισμένοι μὲ παιδείαν καὶ σεμνότητα βίου, ἀρκετοὶ νὰ διδάξωσι καὶ μὲ τὸν λόγον, καὶ μὲ τὸ παράδειγμά των τοὺς χριστιανοὺς τὰ καθήκοντα τοῦ χρητοῦ χριστιανοῦ καὶ τοῦ πολίτου. Τοιοῦτον στολισμὸν τῶν ναῶν ἔχετε νὰ τὸν προσμένετε, ὄχι ἀπὸ τὰ πολυτελῆ τέμπλα καὶ μάρμαρα, ἀπὸ τὰ χρυσᾶ μανουάλια καὶ τ' ἄλλα χειροποίητα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν κατοικεῖ ὁ Θεὸς, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ γυμνάσια, ἀπὸ τὰς βιβλιοθήκας, ἀπὸ τὴν τυπογραφίαν, καὶ ἁπλῶς ἀπ' ὅλα τὰ μέσα τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας. « Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν » Δὲν ἀγαπᾷ ξύλα, λίθους, μέταλλα· ἀποστρέφεται τὰς ὕλας· καὶ δικαίως· διότι ἡ ἱστορία μᾶς ἐδίδαξε, καὶ ἡ καθημερινὴ πεῖρα μαρτυρεῖ, ὅτι ὅποιος χριστιανὸς προσέχει πολὺ εἰς τὰς ὕλας ταύτας, ὀλίγην προσοχὴν δίδει εἰς τὰ ἤθη του. Μὴ πλανώμεθα, φίλοι ὁμογενεῖς, ἢ χρεωστοῦμεν νὰ λατρεύωμεν τὸν ἀρχηγὸν τῆς θρησκείας ὡς αὐτὸς θέλει, καὶ παραγγέλλει διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων του, ἢ κἂν νὰ μὴ βλασφημῶμεν ὀνομαζόμενοι καὶ ἐπαγγελλόμενοι χριστιανοί. Ἂν οἱ Γραικορωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἔδιδαν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους μέρος τι μικρὸν, ὅσης εἶχον φροντίδος νὰ πολυπλασιάζωσι ναοὺς καὶ μοναστήρια, δὲν ἤθελαν παραδώσειν τὸ γένος εἰς ἄλλους πολὺ μωροτέρους ἡγεμόνας. Ὅσων ἐπάθαμεν κακῶν ἀπὸ τοὺς Μωραγρίους Μουσουλμάνους, χρεωστοῦ-

μὲν τὴν χάριν εἰς τοὺς ὑλικοὺς καὶ σάρκινους ἐκείνους χριστιανοὺς Αὐτοκράτορας. Ἂς φανῶμεν τώρα κἂν ἡμεῖς καὶ φρονιμώτεροι καὶ ἀληθέστεροι χριστιανοὶ παρ᾽ ἐκείνους, καὶ ἂς γενῶσιν εἰς ἡμᾶς μαθήματα ὅσα ἔπαθαν ἐκεῖνοι, καὶ μᾶς ἀφῆκαν κατὰ κληρονομίαν παθήματα.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν, φίλοι συμπατριῶται, πρέπει νὰ φροντίσετε νὰ ἦναι τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερῶν ναῶν ἀνάλογος μὲ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων, μηδὲ νὰ ὑπερβαίνῃ ποτὲ τὴν ἀναλογίαν ταύτην. Ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τοῦτο νὰ μὴ συγχωρῆται εἰς κανένα πολίτην νὰ κτίζῃ καὶ ἴδιόν του. Οἱ ναοὶ ὄντες κοινοὶ εἰς ὅλους τοὺς πολίτας, μὲ τοῦ κοινοῦ τὴν δαπάνην πρέπει νὰ γίνωνται. Ὁ κατὰ μέρος πολίτης, ἂν ἐπιθυμῇ νὰ κτίσῃ ναὸν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν πρὸς Θεὸν πλειοτέραν του εὐλάβειαν, ἔχει τοὺς κοινοὺς ναοὺς προχείρους, εἰς τοὺς ὁποίους δύναται νὰ προσκυνῇ ὁσάκις θέλει τὸν Θεὸν «ἐν πνεύ»ματι καὶ ἀληθείᾳ»· ἂν τὸν κτίζῃ διὰ φιλοτιμίαν, ἔχει πάλιν ποῦ νὰ δείξῃ τὴν φιλοτιμίαν του, βοηθῶν χρηματικῶς τὰ γυμνάσια, τὴν βιβλιοθήκην, τὴν τυπογραφίαν, ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται οἱ ἀληθινοὶ ἔμψυχοι ναοὶ τοῦ Θεοῦ. «Ὑμεῖς γὰρ »ναὸς Θεοῦ ἐστὲ ζῶντος.»

Ἐπειδὴ ὁ ἀληθὴς στολισμὸς τῶν ναῶν ἐδείχθη ὅτι εἶναι οἱ σεμνοὶ καὶ φωτισμένοι ὑπηρέται τῶν ναῶν, χρεωστεῖτε νὰ προσέχετε εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱερέων καὶ τοῦ Ἀρχιερέως σας. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἱερέως ἢ ἐφημερίου ἑκάστης παροικίας, πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς παροίκους, ἤγουν ἐκείνους, ὅσοι συνειθίζουν νὰ ἐκκλησιάζωνται ὅπου αὐτὸς ἐφημερεύει. Τὸν Ἀρχιερέα δὲ πρέπει νὰ δεχθῆτε μὲ νόμον ἀπαράβατον, νὰ μὴ δέχεσθε εἰς τὸ ἑξῆς κανένα πεμπόμενον ἔξωθεν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ μηδ᾽ ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἡ πολιτεία πρέπει νὰ τὸν ἐκλέγῃ, πρῶτον Χῖον, δεύτερον στολισμέ-

ναν μὲ παιδείαν, τρίτον ὄχι πολὺ νεώτερον τῆς ἑξηκονταετίας. Οὕτω κάμνοντες ἀκολουθεῖτε τὴν πρᾶξιν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, ὅτε οἱ ἱερωμένοι ἐκλέγοντο ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πολίτας, εἰς τοὺς ὁποίους ἔμελλαν νὰ ἱερατεύωσι. Καὶ ἂν σᾶς ἐναντιωθῇ κανεὶς, ἢ καὶ σᾶς ἀφορίσῃ περὶ τούτου, πολὺ πλέον δίκαιον ἔχετε νὰ τὸν ἀφορίσετε σεῖς, ὡς παραβάτην τῶν ἀρχαίων κανόνων.

Διὰ νὰ γίνεται ἡ ἐκλογὴ νόμιμος, ἰδοὺ πῶς ἐπεθύμουν νὰ ψηφίζεται ὁ Ἀρχιερεύς. Τριακόσιοι πολῖται (μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ δημογέροντες καὶ δώδεκα ἱερεῖς) συγκαλεσμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν, διαλέγουν ἐξ αὐτῶν πεντήκοντα καὶ ἕνα, καὶ οὗτοι ὁ εἷς καὶ πεντήκοντα ἐκλέγουν μὲ τῶν πλειόνων τὴν ψῆφον τὸν μέλλοντα ν' ἀρχιερατεύσῃ.

Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ναῶν εὐχῆς ἄξιον ἦτο νὰ προκρίνωνται πάντοτε οἱ κοσμικοὶ ἱερεῖς παρὰ τοὺς ἱερομονάχους· ἢ κἂν, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, καὶ ἱερομόναχον, νὰ ἦναι τοὐλάχιστον ἑξηκονταετὴς τὴν ἡλικίαν, καὶ μάλιστα ἂν μέλλῃ νὰ ἀναδεχθῇ καὶ τῆς ἐξομολογήσεως τὸ ἔργον.

Οὔτ' ὁ Ἀρχιερεὺς, οὔτ' οἱ ἱερεῖς σας δεν χρεωστοῦν εἰς κανένα τίποτε εἰς ὄνομα δώρου ἢ πληρωμῆς διὰ τὴν χειροτονίαν. Καθὼς οὐδ' ἀπὸ κανένα πρέπει νὰ ζητῶσιν ἢ νὰ λαμβάνωσι τίποτε διὰ τὴν ἱερουργίαν τῶν μυστηρίων. Ἐπειδὴ ὅμως ὡς ἄνθρωποι, ἔχουν καὶ αὐτοὶ χρείας ἀνθρωπίνας, χρεωστεῖτε νὰ τοὺς πληρόνετε ἀπὸ τὸ κοινόν. Καὶ ἡ δαπάνη δὲν θέλει εἶσθαι βαρεία, ἂν αὐτοὶ ἐκλεχθῶσι τόσοι, ὅσοι ἀρκοῦσιν εἰς ὑπηρεσίαν ἐκκλησιῶν ὀλίγων, καὶ τοιοῦτοι ὥστε νὰ μιμῶνται τὴν αὐτάρκειαν τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἔλεγαν « Ἔστι δὲ » πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας. Ἔχοντες δὲ » διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησώμεθα, οἱ δὲ » βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα

» τοῦ διαβόλου, κτλ.» Μυριάκις ἠκούσατε τὰ λόγια ταῦτα ἐπ' ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ στόμα των. Τότε ἦσαν λόγια ψιλά· διότι ὄντες καὶ αὐτοὶ δουλωμένοι, καὶ ἀκολούθως φθαρμένοι καὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν θρησκείαν, ὡς καὶ ἡμεῖς οἱ λαϊκοὶ, ἄλλο δὲν εἶχαν νὰ κάμωσιν οἱ ταλαίπωροι παρὰ νὰ λαλῶσιν. Ἐπειδὴ τὴν γλῶσσαν μόνον τῶν ἀφῆκεν ἡ τυραννία. Ἰδοὺ καιρὸς νὰ τὰ βάλλωσιν εἰς πρᾶξιν, ἂν τὰ πιστεύωνται καὶ τὰ σέβωνται ὡς Θεοῦ λόγια. Ἰδοὺ καιρὸς νὰ διορθώσωσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἡμᾶς μὲ τὸ παράδειγμά των. Ἡ ἐλευθερία δὲν μᾶς ἀφήνει πλέον καμμίαν πρόφασιν. Ἂν δὲν φροντίσετε σεῖς οἱ κοσμικοὶ τὴν ἀναμόρφωσιν ταύτην, δὲν εἶσθε ἄξιοι τῆς Ἐλευθερίας· ἂν δὲν τὴν δεχθῶσιν οἱ Ἱερωμένοι, δίκαιον ἔχετε νὰ τοὺς κρίνετε πλέον ὡς Ἰμάμιδες τοῦ Μωάμεθ, παρ' ὡς ἱερεῖς τοῦ Χριστοῦ.

Ἀκόμη ἐλαφροτέραν θέλετε κάμειν τὴν χρειαζομένην διὰ τοὺς ἱερεῖς δαπάνην, ἂν ἀποφασίσετε, ὄχι μόνον νὰ μὴν ἔχετε πλειοτέρους τῆς χρείας ἱερεῖς ἐντοπίους, ἀλλὰ μηδὲ νὰ δέχεσθε ἔξωθεν κανένα ξένον ἐρχόμενον ἀπὸ πόλιν ἄλλην, ἢ στελλόμενον ἀπὸ μοναστήριον, διὰ νὰ καταστήσῃ μετόχιον, καὶ νὰ φορολογῇ τὴν πόλιν σας. Τῶν μετοχίων ὁ καιρὸς ἀπέρασεν. Κύριος εἶναι καθένας ν' ἀπαρνηθῇ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, καὶ νὰ ζῇ καὶ νὰ ὀνομάζεται μοναχός· ἀλλ' οὔτε θεῖοι, οὔτ' ἀνθρώπινοι νόμοι συγχωροῦν εἰς κανένα νὰ τρέφεται ἀργὸς ἀπὸ τῶν ἐργαζομένων τοὺς κόπους. Ὁ τοιοῦτος ὄχι μόνον ἀδικεῖ, ἀλλὰ βιάζει καὶ τοὺς τρέφοντας αὐτὸν νὰ γίνωνται ἄδικοι. Καὶ ἄλλη διαφορὰ δὲν μένει μεταξύ των, πλὴν ὅτι ὅσοι τρέφουν τὸν ἀργὸν, σιμὰ τῆς ἀδικίας γίνονται καὶ γελοῖοι. Ἐπειδὴ ὅ,τι χρεωστοῦν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν οἰκογένειαν, καὶ εἰς ὅλην τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, τὸ ἐξοδεύουν νὰ τρέφωσιν ἀργοὺς ξένους καὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πολι-

τείας των· καὶ ὄχι μόνον νὰ τρέφωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς καταπλουτίζωσιν. Ἀναιροῦντες λοιπὸν τὰ μετόχια, καὶ τὰ ἀργύριά σας οἰκονομεῖτε διὰ τὰς χρείας τῆς πατρίδος, καὶ τοὺς ὁσιωτάτους μοναχοὺς λυτρόνετε ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Σατανᾶ· « οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου ».

Λείπεται νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ νοσοκομεῖα· ὄνομα καὶ πρᾶγμα φιλάνθρωπον, ἐπειδὴ στηρίζεται εἰς αὐτὰ τοῦ Εὐαγγελίου τὰ λόγια. « Ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἠσθένησα καὶ ἐπισκέψασθέ με ». Καὶ τοὺς ἀσθενεῖς χρεωςεῖ πᾶσα πόλις νὰ ἐπισκέπτεται, ὅταν δὲν ἔχωσι τὰ μέσα νὰ ἐπισκεφθῶσιν, ἢ κανένα πολίτην, ἢ συγγενῆ νὰ τοὺς ἐπισκεφθῇ. Καὶ τοὺς γυμνοὺς νὰ ἐνδύσῃ, ὅταν ἡ γύμνωσίς των προέρχεται ἀπὸ παντελῆ ἀπορίαν, καὶ ὄχι ἀπὸ ἀργίαν. Καὶ τοὺς ξένους νὰ δέχεται, ὅταν ὁ ξένος δὲν εὑρίσκῃ κανένα του συντοπίτην, ἢ γνώριμον νὰ τὸν δεχθῇ, ἢ δὲν ἔχῃ τὰ μέσα νὰ πληρόνῃ τὸ ἐνοίκιον, καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη ἔξοδα τῆς παρουσίας του. Διὰ τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι χρεία οὔτε νοσοκομείου, οὔτε ξενοδοχείου. Οἱ ἀσθενεῖς ἄποροι εἰς τὰς εὐνομουμένας πολιτείας εἶναι ὀλίγοι, διότι τῆς εὐνομίας τὸ πρῶτον σωτήριον ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ ἐργάζωνται ὅλοι οἱ πολῖται, νὰ κερδαίνῃ καθένας τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα ἐν ὅσῳ ὑγιαίνει, καὶ νὰ θησαυρίζῃ διὰ τῆς οἰκονομίας ὅ,τι τὸν χρειάζεται, ἂν ἀῤῥωστήσῃ. Ἠρωτήθη ἕνας ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰνδίας διὰ τί δὲν ἔκτιζε νοσοκομεῖα, καὶ ἀπεκρίθη ὅτι, « φροντίζω νὰ καταστήσω τοὺς ὑπηκόους μου τόσον πλουσίους, ὥςε νὰ μὴν ἔχωσι χρείαν νοσοκομείων ». [Ὁ ξένος καὶ πτωχὸς δίκαιον εἶναι νὰ βοηθηθῇ πρὸς μικροῦ καιροῦ διάςημα, καὶ νὰ λάβῃ ἀκόμη καὶ τὴν ἀναγκαίαν δαπάνην τοῦ ταξειδίου του, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἂν ὅμως προ-

τιμᾷ νὰ γένῃ συμπατριώτης σας, χρεωστεῖ νὰ ὑποταχθῇ εἰς κανένα ἐργόχειρον, ἢ ἄλλο ὅ,τι δύναται ἐπιτήδευμα, διὰ νὰ ζῇ ἀπὸ τοὺς κόπους του. Ἀδικία μεγάλη θέλει εἶσθαι νὰ τρέφετε ξένους ἀργοὺς, ὁπόταν οὐδὲ συμπατριώτας ἀργοὺς εἶναι δίκαιον νὰ ὑποφέρετε. Ἔχετε νοσοκομεῖον χωριστὸν διὰ τὴν σκορδοῦλαν· αὐτὸ σᾶς γίνεται τώρα περιττόν· ἐπειδὴ ἡ ἀπ' ὅλας τὰς σκορδούλας ὀλεθριωτέρα σκορδοῦλα, οἱ Τοῦρκοι, ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν νῆσον, σύρουν ἐξοπίσω των καὶ τὴν σκορδοῦλαν, διὰ νὰ τὴν χαίρωνται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀντὶ τοῦ νοσοκομείου λοιπὸν τούτου ἔχετε χρείαν Λαζαρέτου, διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων πραγμάτων καὶ προσώπων.

Ἔχετε νοσοκομεῖον λεπρῶν ἢ λωβῶν· καὶ ὅμως ἡ λέπρα δὲν εἶναι ἐνδημικὴ ἀῤῥωστία τῆς Χίου, οἱ πλειότεροι λεπροὶ σᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μιτυλήνην. Πιθανὸν ὅτι ὅταν καὶ οἱ Μιτυληναῖοι ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὴν φρικτὴν λέπραν τῶν Τούρκων, θέλουν φροντίσειν καὶ τοὺς λεπρούς των νὰ νοσοκομῶσι, καὶ τοὺς πτωχούς των νὰ ἐλεῶσι. Πᾶσα πόλις χρεωστεῖ νὰ βαστάζῃ τὰ ἴδιά της βάρη. Ἀρκετὰ, ἢ μᾶλλον ὑπέρμετρα, διὰ τὴν κακίαν τῶν τυράννων, ἔγιναν τὰ ἰδικάσας βάρη. Αὐτῶν τὴν ἐλάφρωσιν χρεωστεῖτε νὰ φροντίζετε. Ἂν φανῇ τις ἐντόπιος λεπρὸς, καὶ τόσον ἄπορος, ὥστε μήτε νὰ ἔχῃ, μήτε νὰ δύναται ν' ἀποκτήσῃ μὲ ἰδίους κόπους τὰ ἀναγκαῖα, δίκαιον εἶναι νὰ βοηθῆται, ἀλλ' εἰς τὴν κατοικίαν του, καὶ ὄχι εἰς χωριστὸν λωβοτροφεῖον. Καὶ τὸ αὐτὸ νοεῖται καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἀσθενεῖς καὶ πτωχούς. Ὁ φιλόπονος τεχνίτης φρίττει εἰς μόνον τοῦ νοσοκομείου τ' ὄνομα. Ὅθεν ὅταν δυστυχήσῃ, τὸ νοσοκομεῖον γίνεται δι' αὐτὸν προσθήκη εἰς τὰς ἄλλας του δυστυχίας. Ὁ μισόπονος, ἢ ὁ ἀνοικόνομος τεχνίτης, ἐξ ἐναντίας, στοχάζεται τὸ νοσοκομεῖον ὡς τελευ-

ταίαν ἄγκυραν καὶ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του· καὶ οὔτε πολλοὺς κόπους ὑποφέρει, οὔτε νὰ οἰκονομήσῃ τίποτε ἀπὸ τοὺς κόπους του τὸν μέλλει.

Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν νοσοκομείων. Τοὺς ἀργοὺς πολυπλασιάζουν, τοὺς φιλοπόνους ὀλίγον ὠφελοῦν. Ἡ Γεωργία, αἱ τέχναι, τὸ ἐμπόριον, ταῦτα μόνα εἶναι τὰ ἀληθινὰ τῶν πολιτῶν μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ ὑγιαίνοντες τρέφονται, καὶ ἄῤῥωστοι νοσοκομοῦνται. Τὰ πολλὰ νοσοκομεῖα καὶ πολλὰ μοναστήρια ἐφάνησαν πάντοτε εἰς τοὺς καιροὺς τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς δουλείας τῶν ἐθνῶν, ὡς τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία. Εἰς μόνην τὴν Γαλλίαν (ὅπου σήμερον διστάζω ἂν εὑρίσκεται πλέον λωβοτροφεῖον) ἐμετροῦντο ἄλλην φορὰν δύω χιλιάδες λωβοτροφείων, προικισμένων μὲ λαμπρὰ εἰσοδήματα, ὄχι διότι ἐπληθύνθησαν εἰς τόσον οἱ λωβοὶ, ἀλλὰ διότι πλῆθος ὀκνηρῶν καὶ ἀχρείων ἀνθρώπων ὑπεκρίνοντο τοὺς λωβοὺς καὶ συνέτρεχαν πανταχόθεν (λέγει ἡ ἱστορία) εἰς τὰ λαμπρὰ ταῦτα ὀκνηροτροφεῖα. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὰ μοναστήρια. Ἀφοῦ οἱ ὁσιώτατοι μοναχοὶ ἐγύμνωσαν τοὺς μωροὺς κοσμικοὺς ἀπὸ τὰ πλούτη των, ἐπενόησαν τρόπον θαυμαςὸν καὶ νὰ τὰ βάλλωσιν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὀκνηρῶν. Ἀπὸ τούτους, ὁποίαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς, ὅστις ἤθελεν ἐπαῤῥησιάζετο ἀκάλεστος εἰς τὸ πλησιέστερον μοναστήριον, καὶ εὕρισκεν ἐκεῖ καὶ τὸ γεῦμα καὶ τὸ δεῖπνον του ἕτοιμον.

Τὸ ὄχι μόνον συγχωρημένον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον δημόσιον οἴκημα, εἰς ὅλας τὰς εὐνομουμένας πόλεις, εἶναι τὸ ὀρφανοτροφεῖον. Ἀλλ' αὐτοῦ ἡ δαπάνη εἶναι πολλὰ μικρὰ, ἐὰν πρῶτον, δὲν δέχεται παρὰ τὰ ἀληθῶς ὀρφανὰ, ἤγουν παιδία τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον ἐδυςύχησαν νὰ ςερηθῶσι τοὺς γονεῖς των, ἀλλ' οὐδὲ συγγενεῖς ἔχουν ἱκανοὺς νὰ τὰ ἀναθρέψωσι· δεύ-

τερον, ἐὰν εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον, μετὰ τὰ ἀναγκαῖα γράμματα, διδαχθῶσι νὰ ἐργάζωνται καμμίαν τέχνην, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὸ κέρδος τὰ δύο τρίτα νὰ μένωσιν εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον, καὶ τὸ λειπόμενον νὰ θησαυρίζεται διὰ τὸ ἐργαζόμενον παιδίον, ἕωσοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς ἡλικίαν ν' ἀφήσῃ τὸ ὀρφανοτροφεῖον, καὶ νὰ τρέφεται μὲ τοὺς κόπους του.

Πολλὰ, φίλοι συμπατριῶται, εἶπα εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν χρείαν πολλῶν· «οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ.» Γνωρίζετε ὅτι τῆς ὁμονοίας τὸ ἱερὸν ὅπλον σᾶς ἔκαμνε πρὸ τῶν συμφορῶν σας ἰσχυρούς. Μὲ τὴν ὁμόνοιαν πάλιν ὁπλίσθητε, ἂν θέλετε νὰ κατασταθῆτε ἰσχυρότεροι. Μόνη τῆς ἰσχύος ἡ δίπλωσις ἔχει νὰ θεραπεύσῃ τὰς συμφοράς σας.

Συγχωρήσατέ με νὰ τελειώσω ὡς ἄρχισα, μὲ τοῦ Προφήτου τὰ λόγια « μὴ κλαίετε τὸν τεθνηκότα μηδὲ θρηνῆτε· κλαύσατε κλαυθμῷ τὸν ἐκπορευόμενον, ὅτι οὐκ ἐπιςρέψει ἔτι, οὐδὲ ὄψεται τὴν γῆν πατρίδος αὐτοῦ ». Σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς εὔχομαι, φίλοι συμπατριῶται, νὰ μὴν ὑποφέρετε νὰ πάθετε τὸ ἀπαρηγόρητον τοῦτο κακὸν, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πολὺ λαμπροτέραν τῆς προτέρας νὰ τὴν καταστήσετε.

Ὁ φίλος καὶ συμπατριώτης σας

ΚΟΡΑΗΣ.

Η΄.

Πρὸς τὸν κύριον Σπυρίδωνα Καλογερόπουλον, πρόεδρον τῆς φιλανθρωπικῆς ἑταιρείας, εἰς Ναύπλιον.

Ἐκ Παρισίων, 20 Φεβρουαρίου, 1827.

Φιλάνθρωπε Πρόεδρε!

Δι' ἐπιστολῆς μου (8 Δεκεμβρ. 1826) παρεκάλεσα τὸν φίλον πολίτην Θεόκλητον νὰ προσφέρῃ ἐκ μέρους μου εἰς τὴν

Εταιρίαν τινὰ σώματα ἀπὸ τὰ εἰς χεῖρας του εὑρισκόμενα Πολιτικὰ τοῦ Πλουτάρχου, διὰ νὰ μοιράζωνται δωρεὰν εἰς τὴν κάτοικον τῆς Ἑλλάδος Ἑλληνικὴν νεολαίαν, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὰ Σχολεῖα τὴν προγονικὴν γλῶσσαν, εἰς ὅσους ἡ τύχη δὲν συγχωρεῖ νὰ τὰ ἀγοράζωσι.

Τώρα δὲ πέμπω διὰ Μασσαλίας εἰς τὴν αὐτὴν Εταιρίαν 300 σώματα τοῦ κατὰ Λεοκράτους λόγου τοῦ Λυκούργου, καὶ ἄλλα τόσα τοῦ Ἐγχειριδίου τοῦ Ἐπικτήτου, διὰ νὰ μοιράζωνται ὁμοίως καὶ αὐτὰ εἰς πτωχοὺς σπουδαστὰς, κατοίκους τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνας.

Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν (ὡς εἶπα) ἐκ μέρους μου μικρὰ προσφορὰ εἰς τὴν πατρίδα· τὰ δὲ παρόντα (τὸν Λυκοῦργον λέγω καὶ τὸ Ἐγχειρίδιον) εἶναι πλουσίου δωρεὰ ὁμογενοῦς καὶ φιλογενοῦς ἀνδρὸς, τοῦ ὁποίου σιωπῶ τὸ ὄνομα ἐκ προσταγῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι δίκαιον τὰ σφετερισθῶ καὶ τὴν χρεωστουμένην εἰς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος. Δὲν ἀμφιβάλλω, φιλάνθρωπε Πρόεδρε, ὅτι ἡ Εταιρία θέλει δείξειν τὴν εὐγνωμοσύνην ταύτην, δεχομένη τὸ δῶρον, ὡς παρακαταθήκην, ἐμπιστευομένην εἰς χεῖρας σας, διὰ νὰ διαμοιράζεται εἰς τρόπον, ὥστε οἱ μὲν πτωχοὶ νὰ λαμβάνωσι τὰ βιβλία δωρεάν· τὰ δὲ συναθροιζόμενα ἀργύρια ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς νὰ τ' ἀγοράζωσι, νὰ δαπανῶνται πάλιν εἰς τὰς λοιπὰς χρείας τῶν αὐτῶν πτωχῶν σπουδαστῶν.

Συγχωρήσατε, φιλάνθρωποι Πολῖται, καὶ εἰς ἐμὲ τὸν γέροντα, πατέρα τὴν ἡλικίαν ὅλων ἴσως τῶν μελῶν τῆς Εταιρίας, καὶ πατέρα τολμῶ εἰπεῖν φιλοστοργώτατον, συγχωρήσατε λέγω, ὄχι νὰ σᾶς συμβουλεύσω, ἀλλὰ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω αὐτολεξεὶ, ὅ,τι σεῖς αὐτοὶ ἐκηρύξατε (12 Σεπτεμ. 1826) λέγοντες, ὅτι « ἡ παιδεία εἶναι ἡ μόνη, ἥτις ἄγει τὰ ἔθνη εἰς τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ εὐδαιμονίαν των ». Μὲ τοὺς

λόγους τούτους ὁμολογεῖτε καὶ σεῖς τὸ ἀποδειγμένον ἀπὸ τὴν μακρὰν πεῖραν τοῦτο, ὅτι ἡ φυλακὴ τῆς Ἐλευθερίας χρειάζεται ἀπαραιτήτως παιδείαν, καὶ ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι ἡ διάδοσις τῆς παιδείας εἶναι ὅλων τῶν φιλανθρώπων ἔργον τὸ φιλανθρωπότατον. Τὴν διάδοσιν ταύτην ἐπαγγέλλεσθε, καὶ ταύτην ἐξαιρέτως χρεωστεῖτε εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, διότι μεταβαίνοντες ἀπὸ αἰσχρὰν καὶ σκληρὰν δουλείαν, ἔχουν χρείαν καὶ ἐξαιρέτου ἐπιμελείας. Τὴν αἰσχύνην ἐξάλειψαν μὲ Μαραθώνια καὶ Σαλαμίνια κατορθώματα· ἀλλὰ τοὺς μένει ἀκόμη νὰ ἐξαλείψωσι καὶ τὰ δουλικὰ μαθήματα, ἱκανὰ νὰ γεννήσωσι νέαν δουλείαν. Τοῦρκοι δὲν θέλουν βέβαια μιάνειν πλέον τὸ ἐλευθερωθὲν τῆς Ἑλλάδος ἔδαφος. Ἀλλ' ἡ τυραννία δὲν εἶναι μόνον τῶν Τούρκων ἴδιον ἐπιτήδευμα. Εἰς ὅλας τὰς θρησκείας γεννῶνται δεσπόται· καὶ οἱ Χριστιανοὶ δεσπόται ἐφάνησαν πάντοτε ἀναιδέστεροι, διότι ἀναγκάζονται νὰ ὑποκρίνωνται καὶ θρησκείαν ἱερὰν, ἥτις ἄλλην ὑπεροχὴν δὲν συγχωρεῖ παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς, οὐδὲ δεσπότας ἄλλους γνωρίζει παρὰ τοὺς δικαίους νόμους.

Ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον ἠρχίσατε ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς παιδείας· χρεωστεῖτε ὅμως νὰ ἐπικτήσετε καὶ τὴν λοιπὴν αὐτῆς οἰκοδομὴν, φροντίζοντες τὸν πολυπλασιασμὸν τῶν σχολείων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων μας εἶναι τῆς Ἐλευθερίας γλῶσσα: καὶ ἂν ἐχρησίμευσέ τι (ὡς δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἐχρησίμευσε) εἰς τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ, σήμερον μᾶς ἔγεινεν ἀναγκαία εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Ἐλευθερίας. Ὡς ὁ ἐνδιάθετος λόγος μορφόνει τὸν προφορικὸν, παρόμοια πάλιν ὁ προφορικὸς κανονίζει τὸν ἐνδιάθετον. Ὅστις ἀσχολεῖται νὰ ἀναγινώσκῃ ἢ νὰ λαλῇ τῶν σοφῶν τὰ παραγγέλματα, τὰ ἐντυπόνει καὶ ἑπομένως εἰς τὴν ψυχήν του· ἢ τουλάχιστον ἐντρέπεται νὰ

τὰ παραβῇ. ;Καὶ ποία ἄλλη γλῶσσα πλουτεῖ πλέον τῆς Ἑλληνικῆς ἀπὸ τοιαῦτα παραγγέλματα; Πολυπλασιαζόμενοι οἱ σπουδασταί της διορθόνουν κατὰ μικρὸν καὶ τὰ ἤθη τοῦ κοινοῦ λαοῦ, ἢ διὰ μεταφράσεως Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων, ἢ δι' ἁπλῆς ζώσης φωνῆς, καὶ τὸν ἐλευθερόνουν ἀπὸ τὴν ἀνδραποδώδη ὑπόκλισιν, καὶ τὸν ἠλίθιον ἐκεῖνον θαυμασμὸν πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας, τόσον πλέον ὀλέθριον, ὅσον ἀπ' αὐτὸν μόνον γεννῶνται καὶ τρέφονται οἱ δεσπόται. Μόνη τῶν φώτων ἡ φιλάνθρωπος διασπορὰ δύναται νὰ διδάξῃ τὸν λαὸν, ὅτι τὰ ἀληθῆ του συμφέροντα εἶναι νὰ ὑποτάσσεται εἰς μόνους τοὺς νόμους, ὡς εἰς Θεοῦ φωνὰς, νὰ πείθεται εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν νόμων, τοὺς ἄρχοντας, νὰ τοὺς σέβεται ἐν ὅσῳ ἄρχουν, καὶ τοῦ λοιποῦ, ἂν ἦναι σεβάσμιοι· νὰ τιμᾷ καὶ ν' ἀγαπᾷ τοὺς συμπολίτας ἀδελφούς του· νὰ μὴ θυσιάζῃ ὅμως εἰς κανένα τὴν ἐλευθερίαν του, μηδ' ἀπὸ κανένα νὰ προσμένῃ τίποτε· ἀλλὰ νὰ ἔχῃ τὰς ἐλπίδας του, μετὰ Θεὸν, εἰς μόνους τοὺς κόπους του, ἂν θέλῃ νὰ ἀποφύγῃ τὴν προφητικὴν κατάραν. « Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον. » Τῶν πολιτειῶν ἡ ἀνεξαρτησία γεννᾶται ἀπὸ τὴν καθενὸς πολίτου ἀνεξαρτησίαν. Χαμερπὴς ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἡ πολιτεία, ὅταν συγκροτῆται ἀπὸ χαμερπεῖς πολίτας.

Παρακαλῶ, φιλάνθρωποι πολῖται, νὰ μοῦ γνωστοποιήσετε τὴν παραλαβὴν τῶν πεμπομένων βιβλίων, διὰ νὰ τὸ γνωστοποιήσω κ' ἐγὼ εἰς τὸν γενναῖον ἀνώνυμον δωρητήν. Καὶ σᾶς εὔχομαι ἀπὸ ψυχῆς καρποὺς πολλοὺς καὶ καλοὺς τοῦ φιλανθρώπου σας ἔργου.

Εἰς τὰς προσταγάς σας πρόθυμος

ΚΟΡΑΗΣ.

Θ'.

Ἐκ Παρισίων, 6 Ὀκτωβρίου, 1815.

Δὲν εἶναι, φίλε, παράδοξον, ἂν δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν ὥραν ταύτην ὅσα τότε σ' ἔγραφα βασανιζόμενος ἀπὸ τῆς ἀρθρίτιδος τοὺς πόνους. Σ' ἔλεγα, ἂν δὲν μὲ πλανᾷ ἡ μνήμη, νὰ συμπεράνῃς τῶν συκοφαντῶν τὸν δόλον καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ λόγοι μου, ὡς τοὺς ἐξηγοῦν αὐτοὶ, παραβαλλόμενοι μὲ ἄλλους μου λόγους· ἐπειδὴ αὐτὸς ἐγὼ, ὁ κατ' αὐτοὺς βλάσφημος, ὠνόμασα ὅμως ἀλλοῦ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας ΣΟΦΙΑΝ ΚΑΙ ΛΟΓΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖ· ἀλλ' ὁσάκις μ' ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ λαλήσω περὶ θρησκείας, τὰς μὲν εἰς αὐτὴν προσκολληθείσας ἀπὸ τοὺς ἀπαιδεύτους δεισιδαιμονίας ἐξεσύριξα, οὐδὲ θέλω παύσειν νὰ ἐκσυρίττω. Περὶ αὐτῆς δὲ ἐλάλησα πάντοτε μὲ τὸ πρὸς αὐτὴν χρεωστούμενον σέβας. Ὄχι μόνον διότι καὶ πραγματικῶς τὴν πιστεύω, καὶ πολὺ πλέον ἀπ' ὅ,τι ἐπαγγέλλονται νὰ τὴν πιστεύωσιν οἱ ἐχθροί μου· ἀλλὰ καὶ διότι, ἐὰν κατὰ δυστυχίαν δὲν τὴν ἐπίστευα, ἤθελεν ὅμως εἶσθαι καθαρὰ μανία νὰ πολεμῶ φανερὰ ὁλοκλήρου ἔθνους δόγματα. ¿ Εἰς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέπων, καὶ μὲ τίνα κατορθώσεως ἐλπίδα ἤθελα τάχα τὰ πολεμήσειν; Νὰ δώσω εἰς τὸ γένος μου θρησκείαν ἄλλην; Ποίαν; τὴν Ἰουδαϊκήν; τὴν Μ; ἢ τῶν προγόνων ἡμῶν τὴν Πολυθεΐαν; ἢ καὶ νὰ καταστήσω παντάπασιν ἀθρήσκους τοὺς ὁμογενεῖς μου; Καὶ τίνα τῶν ἡμετέρων ἤλπιζα νὰ πείσω; Καὶ τίς ὠφέλεια, ἢ ποία τιμὴ ἤθελ' ἐκ τοιαύτης ἀσεβείας προξενηθῆν εἰς ἐμέ; Ἐξ ἐναντίας ἐκινδύνευα νὰ ζημιωθῶ, τώρα εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν μου, τὴν ἀπὸ τοὺς φρονίμους τοῦ γένους μου ἀποκτηθεῖσαν διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κόπους μου τιμὴν, καὶ τὴν ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς τῆς φωτισμένης Εὐρώπης ἀκό-

μη πλειοτέραν ἀγαθὴν ὑπόληψιν. Ἐπειδὴ καὶ οὗτοι, ἂν καὶ διαφέροντες εἰς τινὰ, τὴν αὐτὴν ὅμως μὲ ἡμᾶς ἐπαγγέλλονται θρησκείαν, τὸν αὐτὸν αὐτῆς ἀρχηγὸν σέβονται Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὄχι, φίλε μου, μὴ πιστεύσῃς ποτὲ ὅτι δὲν ἐκατάλαβαν τὴν ἔννοιαν τοῦ « Ἔπλασαν Θεὸν κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὉΜΟΊΩΣΙΝ αὐτῶν »· πολλὰ καλὰ ἐκατάλαβαν, ὅτι ἡ φράσις δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν, ἢ σκιὰν σχέσεως μὲ τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Θεάνθρωπον Ἰησοῦν, οὐδ᾽ ἀποβλέπει εἰς ἄλλους, πλὴν εἰς τοὺς προσάπτοντας ἀσεβεῖς τὰ ἴδιά των πάθη καὶ τὰς τυραννικὰς τῆς ψυχῆς των διαθέσεις εἰς τὸν ἀπαθῆ καὶ αὐτάγαθον Θεόν. Ἀλλ᾽ ἡ ἐπιθυμία νὰ συκοφαντήσωσι δολίως τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν καὶ νὰ σπαράξωσι Νερωνικῶς τὰς πολιὰς τρίχας ἀνδρὸς, τὸν ὁποῖον φυσικὰ ἐχθρὸν ἴδιον νομίζουσιν, ἐπειδὴ συνεχῶς παρακινεῖ τὸ γένος του εἰς τὴν ὄχι φίλην αὐτῶν παιδείαν· ἡ ἐπιθυμία, λέγω, αὕτη τῶν ἐσκότισε καὶ τὴν μνήμην, ὥστε νὰ λησμονήσωσι καὶ τοὺς λόγους τοῦ Δαβίδ.

« Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσα σου περιέπλεκε δολιότητας, καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρός σου ἐτίθεις σκάνδαλον. Ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγασα· ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ΟΜΟΙΟΣ ». Ὅ,τι λοιπὸν ἔγραψα κατὰ τῶν πλασσόντων τὸν Θεὸν ΟΜΟΙΟΝ αὐτῶν, δὲν τὸ εἶπα ἐγὼ, ἀλλ᾽ ὁ προφήτης Δαβὶδ τὸ σαλπίζει καθ᾽ ἡμέραν ἐπ᾽ ἐκκλησίας εἰς τὰς κωφάς των ἀκοὰς, ἢ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Δαβὶδ, ἐλέγχων τοὺς ἀσεβεῖς ὑπολήψεις ἔχοντας περὶ αὐτοῦ.

« Πονηρὲ δολοπλόκε καὶ σκανδαλοποιὲ (λέγει πρὸς ἕκαστον ἀπ᾽ αὐτοὺς) κατατρέχεις τὸν ἀδελφόν σου μὲ τυραννικὴν ἀσπλαγχνίαν, διὰ νὰ ἀναπαύσῃς τὰ ταράσσοντά σου τὴν ψυχὴν πάθη, καὶ σπουδάζεις νὰ δείξῃς ὅτι τὸν κατατρέχεις χάριν

» ἐμοῦ. Ἀπὸ τὸ αὐτὸ στόμα ἐξερνᾶς τοὺς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ » σου δόλους, καὶ ἐκφωνεῖς τὰς πρὸς ἐμέ σου προσευχάς. Μὲ » πλάσσεις λοιπὸν πονηρὲ κατ' εἰκόνα καὶ Ὁμοίωσιν ἰδικήν σου. » Ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι Ὅμοιος».

Εἶναι, φίλε μου, ἀποδειγμένον εἰς τοὺς ὅσοι ἔχουν μυαλὸν, καὶ ὄχι ἄχυρα εἰς τὴν κεφαλὴν, ὅτι οἱ λόγοι μου ἀποβλέπουν αὐτοὺς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐλέγχει καὶ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Δαβὶδ, αὐτοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι περιορίζουσι τὴν θρησκείαν εἰς ψιλὴν δογμάτων ὁμολογίαν, χωρὶς ἔργα φιλανθρωπίας· αὐτοὺς ἐκείνους, ὅσοι νομίζουν ὅτι ἀρκεῖ νὰ ὀνομάζεταί τις χριστιανὸς εἰς τὸ νὰ ἦναι καὶ τὸ πρᾶγμα τοιοῦτος. Ἀλλ' ἐγὼ (ἂς μὲ συγχωρήσωσιν) ἔχω παντάπασι διάφορον ἰδέαν τοῦ χριστιανισμοῦ· ἂν ὄχι σύμφωνον μ' αὐτοὺς, τὴν αὐτὴν ὅμως, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας. «Πολλά ἐστι » (λέγει ὁ Χρυσόστομος Ὁμιλ. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ.) τὰ χαρα» κτηρίζοντα τὸν χριςιανισμὸν, μᾶλλον δὲ πάντων, καὶ κρεῖτ» τον ἁπάντων ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη καὶ ἡ εἰρήνη.» Λέγει καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης (λόγος εἰς τὸ Ποιήσ. Ἀνθρ.)» Τί ἐςι » Χριστιανισμός; Θεοῦ ὁμοίωσις, κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀν» θρώπου φύσει» Τὸ ὁποῖον σημαίνει νὰ ὁμοιούμεθα ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς ἡμᾶς μὲ τὸν Θεὸν, καὶ ὄχι νὰ πλάσσωμεν ἐκεῖνον ὅμοιον ἡμῶν. Τοιαύτη ὑπόληψις περὶ Θεοῦ καὶ ἀνάπλασις χαρακτηρίζει ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἔπλασε καὶ τοὺς Θεούς του ἀναλόγους μὲ τὰ ἤθη του. Τὰ βάρβαρα βαρβάρους καὶ ἀγρίους Θεοὺς, τὰ ἑλληνικὰ ἡμερωτέρους, ἀλλ' ὅμως ἐμπαθεῖς καὶ αὐτά· κατὰ τὴν ὡραίαν παρατήρησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Κλήμεντος (Στρωμ. βιβλ. ζ'. σελ. 711) «Ἕλληνες, ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους, οὕτως καὶ » ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς Θεοὺς ἀποτίθενται. Καὶ καθάπερ τὰς » μορφὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς ἕκαστος διαζωγραφοῦσιν, ὡς

» φησιν ὁ Ξενοφάνης, Αἰθίοπες μὲν μέλανας καὶ σιμοὺς, Θρᾶκες » δὲ πυῤῥοὺς καὶ γλαυκοὺς, οὕτω καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσι, » καὶ τοῖς αὐτοῖς *ἀναπλάττουσιν*, αὐτίκα, βάρβαροι μὲν θη- » ριώδεις καὶ ἀγρίους τὰ ἤθη, ἡμερωτέρους δὲ Ἕλληνες, πλὴν » ἐμπαθεῖς. Διὸ εὐλόγως τοῖς μὲν μοχθηροῖς φαύλας ἔχειν » τὰς περὶ Θεοῦ διανοήσεις ἀνάγκη· τοῖς δὲ σπουδαίοις ἀρί- » στας. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ τῷ ὄντι βασιλικὸς τὴν ψυχὴν καὶ » γνωστικὸς, οὗτος καὶ Θεοσεβὴς καὶ ΑΔΕΙΣΙΔΑΙΜΩΝ, τί- » μιον, σεμνὸν, μεγαλοπρεπὲς, εὐνοητικὸν, ἐνεργητικὸν, ἁπάν- » των ἀρχηγὸν ἀγαθῶν, κακῶν δὲ ἀναίτιον μόνων εἶναι τὸν « μόνον Θεὸν πεπεισμένος. »

Ἐρωτῶ σε τώρα, φίλε μου, ¿ τίνες εἶναι οἱ φαύλας διανοή- σεις ἔχοντες περὶ θρησκείας; ¿ Ἐγὼ, ὅστις φρονῶ καὶ λέγω, ὅ,τι λέγει ἡ Ἱερὰ Γραφὴ, ὅ,τι λέγουν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλη- σίας, ἢ οἱ κατατρέχοντες ἑβδομηκονταετῆ σχεδὸν γέροντα δι' αὐτά του ταῦτα τὰ φρονήματα; ¿ Τί τοὺς πταίω ἐγὼ, ἐὰν, ἀντὶ νὰ θυσιάσωσι τὰ πάθη των εἰς τὴν θρησκείαν, ὡς ἀλη- θεῖς χριστιανοὶ, σπουδάζωσι νὰ τὴν κάμωσι συνήγορον τῶν ἰδίων παθῶν; Ἐὰν, ὡς εἰς τὰ ἔθνη ὁ ψεύστης καὶ δολοπλό- κος ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τὸν Ἑρμῆν, ὁ φονικὸς τὸν Ἄρην, παρόμοια καὶ αὐτοὶ, διὰ νὰ καλύψωσι τὴν θηριω- δίαν τῆς ψυχῆς των, ζητοῦν νὰ μᾶς πείσωσιν ὅτι ταράσσουσι καὶ ταράσσονται κινούμενοι ἀπὸ θεῖον ζῆλον;

Ὄχι, φίλε, μὴ πιστεύσῃς ὅτι δὲν ἐκατάλαβαν τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων μου. Ἀλλ' ἐκατάλαβαν ἐν ταυτῷ, ὅτι οἱ λόγοι μου ἀποβλέπουσι μάλιστα τοὺς ἐμποδίζοντας τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ὄχι δι' ἄλλο, πλὴν διότι ἡ παιδεία τοῦ γένους ἀνακαλύπτει τὰς γυμνὰς ἀπὸ παιδείαν ψυχάς των. Καὶ παρατήρησε εἰς τίνα καιρὸν κινοῦσι τὴν ἀντίθεον ταύτην ταραχήν!

Βλέποντες ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀπήλαυσε τέλος πάντων Πατριάρχην Λόγιον, φιλογενῆ, καὶ ζηλωτὴν τῆς παιδείας, ἐτρόμαξαν, ὡς ἀπὸ πυρκαϊὰν ἑτοίμην νὰ καταναλώσῃ τὰς μηχανάς των, καὶ ἀνέλαβαν πάραυτα τὸ προσωπεῖον τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς μόνον ὑπόλοιπον ὄργανον καὶ μέσον νὰ σβέσωσι καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς παιδείας ἐνεργέστατον καὶ θερμότατον τοῦ φιλογενοῦς Πατριάρχου ζῆλον, καὶ τὴν ἀσθενῆ τοῦ ἀσθενοῦς ἐμοῦ γέροντος φωνὴν ὑπὲρ τοῦ γένους νὰ πνίξωσιν. Ὡς ἐτόλμησαν νὰ πλάσωσι Θεὸν ὅμοιον αὐτῶν, οὕτως ἤλπισαν νὰ πλάσωσιν οἱ φρενοβλαβεῖς καὶ Πατριάρχην κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτῶν.

Καὶ συλλογίσου, φίλε, ἐὰν κατὰ δυστυχίαν, εἰς τόπον τοῦ νῦν εὐκλεῶς καὶ εὐτυχῶς πατριαρχεύοντος, εἴχαμεν Πατριάρχην ἀπαίδευτον, ἢ ἀδιάφορον εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἢ, δι' ὀργὴν Θεοῦ, καὶ μισητὴν τῆς παιδείας, εἰς βραχυλογίαν Πατριάρχην ὅμοιον αὐτῶν, συλλογίσου, λέγω, εἰς πόσον ὄνειδος, εἰς πόσον ἐμπαιγμὸν τῶν ἀλλογενῶν ἤθελαν ῥίψειν καὶ τὸν κλῆρον, καὶ τὸ ταλαίπωρον ὅλον γένος τῶν Γραικῶν!

« Σὺ μὲν μᾶς πιστοποιεῖς (ἤθελαν μ' εἰπεῖν οἱ παρόντες,
» καὶ γράψειν οἱ ἀπόντες μου σοφοὶ φίλοι) περὶ τοῦ γένους
» σου, ὅτι κινεῖται εἰς ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς δόξης,
» χειραγωγούμενον ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς του· καὶ ὅμως
» βλέπομεν, ὅτι σὲ τὸν παρακινοῦντα καθημέραν εἰς τὴν
» ἀνάκτησιν ταύτην ἐνοχλοῦσι. » Καὶ ταῦτα μὲν παρὰ τῶν φίλων. Τὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν ποῖα; Ὅσα μὲν ἐξέρασαν ἄλλοτε κατὰ τοῦ γένους, καὶ ἰδιαίτερον κατὰ τοῦ κλήρου τῶν Γραικῶν, καὶ ὅσα ἀπολογούμενος ὑπὲρ τοῦ γένους ἀντεῖπα πρὸς αὐτοὺς, τὰ ἐνθυμᾶσαι. Ὅσα δὲ ἤθελαν ἐξεράσειν τώρα, θέλουν εἶσθαι πολλὰ χολωδέστερα, καὶ τόσον εἰς τὸ γένος λυπηρότερα, ὅσον οὐδ' ἀπολογίας πλέον τόπος μένει. Ἡ δί-

δαξέ με σὺ, φίλε, τί ἔχω ν' ἀποκριθῶ, ἐάν τις ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐκφωνήσῃ τὰ πικρὰ ταῦτα λόγια; « Τί μᾶς ζαλίζεις » καθημέραν τὴν κεφαλὴν μὲ τὰ ἐγκώμια τοῦ γένους σου; » Τί κομπάζεις περὶ τοῦ κλήρου τῶν Γραικῶν; Τί τὸν ἐπαι- » νεῖς ὡς προστάτην καὶ ὑπερασπιστὴν τῆς παιδείας; Παῦσε » νὰ μᾶς περιπαίζῃς. Οἱ ἱερεῖς σου δὲν εἶναι ὁποίους ζητεῖς » νὰ παραστήσῃς· ἀλλ' ἄνθρωποι φοβούμενοι τὸν φωτισμὸν » τοῦ ἔθνους διὰ τὰ κρυπτά των τέλη. »

Εἰς τοιοῦτον ὀνειδισμὸν καὶ ἐμπαιγμὸν παρὰ τῶν ἔξωθεν ἤθελε πέσειν τὸ ταλαίπωρον γένος, διὰ τοὺς μισογενεῖς σχολαστικούς, ἐὰν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν μᾶς ἐχάριζε τοιοῦτον Πατριάρχην, ὁποῖος εἶναι ὁ Παναγιώτατος ἡμῶν Πατήρ. Αὐτὸς καὶ ζῆλον ὑπὲρ τῆς σοφίας τοῦ γένους ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἔχει, καὶ φρόνησιν ἱκανὴν νὰ φυλαχθῇ ἀπὸ τὰς παγίδας τῶν μισοσόφων. Καὶ φιλοτιμίαν Ἑλληνικὴν ν' ἀπολαύσῃ, ὄχι μόνον τὴν ἀπὸ τὸ γένος ὅλον χρεωστουμένην τιμὴν καὶ δόξαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν καλὴν μαρτυρίαν, κατὰ τὴν σοφὴν τοῦ θείου Παύλου συμβουλήν. « Δεῖ δὲ αὐτὸν (τὸν » Ἐπίσκοπον) καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν· » ἵνα μὴ εἰς ὀνειδισμὸν ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου ».

Ὑγίαινε πανοίκιος!

Ὁ φίλος σου

ΚΟΡΑΗΣ.

Ι.

Σεβασμιώτατε Πάτερ!

Ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός μου Θεόφιλος, ὅστις ἠξιώθη νὰ σὲ ἴδῃ αὐτοπροσώπως, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τῆς γλυκείας συναναστροφῆς σου, ἡ φήμη καὶ τὰ συγγράμματά σου θαῤῥύνουσι

καὶ ἐμὲ, εἰς τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, νὰ γράψω πρὸς σὲ, τὸν κοινὸν παιδευτὴν τῶν τοῦ γένους ἡμῶν παίδων καὶ μειρακίων, ὅστις οὐδὲ τὰ ψελλίσματα τῶν τοιούτων ἀποστρέφεσαι. Ἀσπάζομαί σε λοιπὸν, Πάτερ σεβασμιώτατε! καὶ διδάσκαλε! τὴν δεξιὰν ἐκείνην καταφιλοῦσα, ἥτις τὴν Ἑλληνικὴν ἐκδίδωσι βιβλιοθήκην, καὶ τοὺς αὐτοσχεδίους συγγράφει στοχασμοὺς, καὶ σὲ παρακαλῶ θερμῶς νὰ στείλῃς μὲ τὰ βιβλία τοῦ κοινοῦ, κανὲν γαλλικὸν βιβλίον ἠθικὸν, ἢ καμμίαν μικρὰν ἐγκυκλοπαιδείαν διὰ τοὺς παῖδας, διὰ νὰ τὸ μεταφράσω καὶ ἐγὼ, καὶ οὕτω νὰ ὠφελήσω κατὰ τὴν δύναμίν μου, τὸ γένος ἡμῶν. Σὺ δὲ φύλαξ τῆς Ἑλλάδος ἄγγελε! σκέπε τὸν σεβασμιώτατον ἐκεῖνον πρεσβύτην, ὅστις τοσοῦτον τὴν Ἑλλάδα ὑπερφιλεῖ, καὶ διαφύλαττε αὐτὸν ὑγιῆ, διὰ τὴν βελτίωσιν αὐτῆς!

Αὐγούστου 2, 1814, Κυδωνίαις.

ΕΥΑΝΘΙΑ ἡ ἐξ Ἄνδρου.

ΙΑ.

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου, 1815.

Φιλτάτη Θυγάτηρ Εὐανθία!

Ἐπειδὴ πῶς ἄλλως ἔχω νὰ φανερώσω ὅσην μ' ἐπροξένησεν ἀπροσδόκητον χαρὰν ἡ ὡραία σου ἐπιστολὴ, πλὴν δίδων τὴν ὁποίαν ἤθελα σὲ δώσειν ὀνομασίαν, ἐὰν ἤμην ἀληθὴς καὶ γνήσιός σου πατήρ; Φιλτάτη λοιπὸν θυγάτηρ, ἐπαινῶ σου τὴν παιδείαν, καὶ μάλιστα τὴν προθυμίαν νὰ τὴν αὐξήσῃς, καὶ νὰ τὴν κοινωνήσῃς εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους.

Ἀλλ' ἂν ἀγαπᾷς νὰ τὴν αὐξήσῃς, πρέπει νὰ ἀποφύγῃς τὸν ὁποῖον τρέχεις μέγαν κίνδυνον, νὰ μείνῃς καὶ τῶν πλέον

ἀπαιδεύτων ὑποδεεστέρα. Ἂν ὁ ἀδελφὸς καὶ εὐεργέτης σοῦ ἦναι ἀρκετὸς νὰ σὲ διδάξῃ καὶ τὸν κίνδυνον καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποφυγῆς, δὲν θέλουν ὅμως εἶσθαι περιτταὶ οὐδ' ἐμοῦ τοῦ γέροντος αἱ συμβουλαὶ, ἐὰν ὡς φιλοστόργου πατρὸς παραγγελίας δώσῃς εἰς αὐτὰς προσοχήν.

Ἀνάγκη εἶναι πρὸ πάντων, φίλη Εὐανθία, νὰ μὴ σὲ λανθάνῃ τί σημαίνει ἡ σοφία. Ὅσα σ' ἐδίδαξε, καὶ ὅσα μέλλει νὰ σὲ διδάξῃ ὁ ἀγαπητός σου ἀδελφὸς, εἶναι ὄργανα καὶ μέσα τῆς σοφίας, ὄχι αὐτὴ ἡ σοφία. Ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα, ἢ κἂν τὰ πλειότερα, δύναταί τις νὰ μάθῃ, καὶ μ' ὅλα ταῦτα νὰ μείνῃ ἄσοφος, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτῶν τῶν ἀσόφων ἀσοφώτερος καὶ ἀπαιδευτότερος. Ἡ ἀληθινὴ σοφία, τέκνον ἀγαπητὸν, εἶναι, ὡς τὴν ὥριζαν οἱ πρόγονοί μας, ἡ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ.

Καθὼς διὰ νὰ κτίσῃ τις οἶκον, πρέπει νὰ ἦναι οἰκοδόμος, νὰ ῥάψῃ ἐνδύματα, ῥάπτης καὶ καθεξῆς, ὁμοίως δι' ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους χρείας, ὅ,τι θέλει τις νὰ κατασκευάσῃ μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας, ἀνάγκη εἶναι νὰ γνωρίζῃ τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς του. Παρόμοια καὶ διὰ νὰ ζήσῃ τις, ὡς πρέπει, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φύσις τὸν ἐγέννησε γένος, ἢ ἡ τύχη τὸν ἐδιώρισε βίου ἐπάγγελμα, πρέπει νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ βίου. Ἡ τέχνη αὐτὴ δὲν ἀλλάσσει· ἀλλὰ προσδιορίζεται μόνον ἀπὸ τὰς διαφόρους τῆς τύχης, ἢ τῆς φύσεως περιστάσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἄλλως ζῶσιν αἱ γυναῖκες παρὰ τοὺς ἄνδρας, ἄλλως πάλιν ἐκ τούτων οἱ Προφέσσορες παρὰ τοὺς πραγματευτὰς, καὶ οὗτοι πάλιν ἀπὸ τοὺς ἰδίως ὀνομαζομένους τεχνίτας· ὅλοι ὅμως εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς τέχνης τοῦ βίου ἐπιθυμοῦντες νὰ κτυπήσωσιν, ἤγουν νὰ ζήσωσιν εὐδαιμόνως. Ἀλλὰ τὸ εὐδαιμόνως τοῦτο σημαίνει ἐναρέτως· διότι ὅστις ἐλπίζει νὰ εὐδαιμονήσῃ χωρὶς ἀρετὴν, βόσκεται ἀπὸ ματαίας ἐλπίδας, πλανώμενος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ἕως

νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελευταίαν του ὥραν, καὶ τότε νὰ καταλάβῃ ὁ ἄτεχνος καὶ ἄτυχος, ὅτι ἔτρεξε τὸ στάδιον ὅλον τοῦ βίου χωρὶς τὴν πολύτιμον τέχνην τοῦ βίου. Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἔρευναν πῶς ἔχει ν' ἀποκτήσῃ τὴν τέχνην ταύτην ἡ καλὴ καὶ ἀγαθὴ Εὐανθία.

Τὴν σεμνότητα καὶ μετριοφροσύνην, ἀναγκαίας ἀρετὰς εἰς ὅλους, ἡ φύσις ὅμως τὰς ὥρισε στολισμὸν τῶν γυναικῶν ἰδιαίτερον. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἡ καθημερινὴ πεῖρα καὶ ἡ κρίσις, μὲ τὴν ὁποίαν, συμφώνως ἄνδρες καὶ γυναῖκες, κρίνομεν ὅλοι τοὺς ἔχοντας τὰς τοιαύτας ἀρετὰς, ἢ τὰς ἐναντίας κακίας. Ἀλαζὼν καὶ κομπαστὴς ἀνὴρ ψέγεται ὀλιγώτερον παρὰ γυναῖκα κομπάστριαν. Κατηγοροῦν τὸν ἄσεμνον ἄνδρα ὅσοι ἔχουσιν ἤθη χρηστά· ἀλλὰ γυναῖκα ἄσεμνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἄσεμνοι ἄνδρες ἀναγκάζονται νὰ κρίνωσι βδελυκτήν· ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς σεμνῆς καὶ μετριόφρονος γυναικὸς οἱ ἔπαινοι, εἰς τὸν μετριόφρονα καὶ σεμνὸν ἄνδρα γίνονται ἐκθειασμοί. Διὰ τί; διότι ἔλαβεν ἡ γυνὴ παρὰ τὸν ἄνδρα πλειότερα ἀπὸ τὴν φύσιν βοηθήματα νὰ ἦναι σεμνή.

Τὰ πλειότερα ὅμως ταῦτα βοηθήματα κινδυνεύουν νὰ ματαιωθῶσιν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀπάτην τῶν κακῶν παραδειγμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ὁ φίλος ἀδελφός σου μακρὰν σὲ κρατεῖ, καὶ σὺ ἀφ' ἑαυτῆς εὔκολον εἶναι νὰ κρατηθῇς, ἐπειδὴ εἶναι ἔξω σου. Ἀλλ' εἶναι τις ἄλλος ἀπατεὼν, Εὐανθία, τόσον πλέον δυσφύλακτος, ὅσον εἶναι ἐσωτερικὸς καὶ σύντροφος ἀχώριστος ἡμῶν, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις μᾶς ἀναγκάζει νὰ συναναστρεφώμεθα καθ' ἡμέραν, καθ' ὥραν, κατὰ πᾶσαν ὥρας στιγμήν. Ἐξεύρεις τίς εἶναι ὁ πλάνος οὗτος; Ἡ ἰδία μας ταλαίπωρος κεφαλή. Καὶ τὸ δυσκολώτερον τῆς ὁποίας ὀλίγον ἀρχήτερα ἔλεγα Τέχνης τοῦ Βίου μέρος εἶναι, νὰ φεύγῃ τις τοῦ πλάνου τούτου τὰς ἀπατηλὰς κολακείας·

Καὶ ἂν δὲν μὲ πιστεύῃς, ἄκουσε τὰ χρυσᾶ τοῦ χρυσοῦ μας Πλάτωνος λόγια: « Τὸ γὰρ ἐξαπατᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' αὐτοῦ » πάντων χαλεπώτατον· ὅταν γὰρ οὐδὲ σμικρὸν ἀποστατῇ, » ἀλλ' ἀεὶ παρῇ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν! » Ἡ δυσκολία τῆς φυλακῆς γίνεται τόσον μεγαλητέρα, ὅσον ἔχει προτερήματα πλειότερα ὁ ἀπατώμενος καὶ σπανιώτερα, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ ἦναι ὅλον τὸ ἐναντίον. Τοῦτο σὲ λέγω, ὄχι διὰ νὰ σ' ἐμποδίσω ν' αὐξήσῃς τὴν εἰς τὰ μαθήματα προκοπήν σου, ἀλλὰ νὰ σὲ κάμω προσεκτικωτέραν ἐναντίον τοῦ ἀπατεῶνος.

Ἰδοὺ τὶ ἐνδέχεται νὰ σὲ λέγῃ κολακεύων καθ' ἡμέραν ὁ Πλάνος. « Εὐανθία, σὺ εἶσαι τοῦ πολλὰ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν » λογίων γυναικῶν, καὶ εἰς τὰς Κυδωνίας, ἴσως ἡ μόνη λο- » γία. » Ἂν πιστεύσῃς τὰ δολερὰ ταῦτα λόγια τοῦ Πλάνου, αὐτὸς θέλει σὲ κάμειν ν' ἀμελήσῃς τὸ ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθης, ἢ διδάσκεσαι ἀξιολογώτερον μάθημα, τὴν ΤΕΧΝΗΝ ΤΟΥ ΒΙΟΥ. Πρόσεχε, τέκνον, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ. Ὅσον εἶναι μεγαλήτερος ὁ κίνδυνος, τόσον πλέον ἄγρυπνος πρέπει νὰ στέκῃς ἐναντίον τοῦ Πλάνου· Ὁσάκις αὐτὸς σὲ κολακεύει μὲ τοιούτους σατανικοὺς λογισμοὺς, πρόβαλλε σὺ ἐναντίον του τὸν ἀληθινὸν καὶ φρόνιμον τοῦτον λογισμόν. « Ἡ κοινὴ τοῦ » γένους ἡμῶν δυστυχία μὲ καταστένει μίαν τοῦ μικροῦ ἀρι- » θμοῦ. Ἐὰν ἐγεννώμην εἰς τοὺς χρόνους τῆς προγονικῆς λαμ- » πρότητος, ἤθελα εἶσθαι ἡ ἐσχάτη ἴσως τοῦ μεγάλου ἀριθ- » μοῦ τῶν καλῶς ἀναθραμμένων γυναικῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἐλ- » λὰς ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται τὸν πόθον τῆς λαμπρότητος ταύ- » της, πιθανὸν ὅτι μετ' ὀλίγας ἐτῶν ἑκατοντάδας, ἂν ἦτον » δυνατὸν νὰ ἀναβιώσω, θέλω πάλιν λογίζεσθαι μία τοῦ με- » γάλου ἀριθμοῦ. » Ὁποία ἦτον ἡ κατάστασις τῶν προγόνων ἡμῶν, ὁποία θέλει εἶσθαι, σὺν Θεῷ, τῶν ἀπογόνων μας, εἰς τοιαύτην σήμερον κατάστασιν εἶναι ἡ φωτισμένη Εὐρώπη·

ὅπου εὑρίσκονται πολλαὶ γυναῖκες στολισμέναι μὲ παιδείαν, ὄχι Προφεσσόρων ἀδελφαὶ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῆς ἐσχάτης τάξεως τῶν πολιτῶν.

Βλέπεις λοιπὸν ἀγαπητὸν τέκνον, ὅτι ἡ παιδεία, ἀντὶ νὰ σοῦ ἐξεπάρῃ τὸν νοῦν, πρέπει νὰ σὲ παρακινῇ εἰς δοξολογίαν Θεοῦ, πρῶτον μὲν ὅτι σ' ἐγέννησεν εἰς τοιαύτην χρόνου περίοδον, ὅταν ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν πατρὶς ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται τὰ καλὰ τῆς παιδείας· ἔπειτα ὅτι καὶ σ' ἐγέννησεν ἀδελφὴν ἀνδρὸς ἱκανοῦ νὰ σὲ στολίσῃ μὲ παιδείαν. Ἡ πλέον ὅμως εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν δημιουργὸν δοξολογία (πάλιν σὲ τὸ λέγω) εἶναι νὰ κατευθύνῃς ὅσην ἔχεις, καὶ ὅσην μέλλεις ν' ἀποκτήσῃς παιδείαν εἰς τὴν ἀνωτέραν ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν Τέχνην τοῦ Βίου, καὶ νὰ τὴν μάθῃς τόσον καλὰ, ὥστε νὰ ἦσαι καλὴ νὰ τὴν παραδίδῃς μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον, καὶ εἰς τὰς συνηλικιώτιδάς σου παρθένους, καὶ, ὅταν σὺν Θεῷ ὑπανδρευθῇς, εἰς τὰ τέκνα σου· διὰ νὰ δείξῃς μὲ ταύτην σου τὴν ἐπιμέλειαν, ὅτι εἶσαι γνήσιον τῆς Ἑλλάδος τέκνον, καὶ νὰ ἐπιταχύνῃς τὸ κατὰ σὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος.

Εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, φίλη θυγάτηρ, δὲν ἦτον νὰ γεννηθῇς πρὸ πολλῶν, ἢ μετὰ πολλὰς ἑκατοντάδας ἐτῶν, οὐδὲ νὰ ἐξισωθῇς μὲ τὰς παρελθούσας ἢ μὲ τὰς μελλούσας Ἑλληνίδας· εἰς τὴν ἐξουσίαν σου ὅμως εἶναι (μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι) νὰ ὑπερβάλῃς πολλὰς ἀπὸ τὰς ἀρχαίας, καὶ νὰ μὴ σὲ ὑπερβάλῃ καμμία ἀπὸ τὰς μελλούσας εἰς τὴν Τέχνην τοῦ Βίου, εἰς τὴν ὁποίαν μόνον στηρίζεται ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία, καὶ τῆς ὁποίας βραβεῖον εἶναι ἡ ἀθανασία.

Ταῦτα σὲ λέγει ἀπὸ βάθους πατρικῶν σπλάγχνων ὁ γηραιὸς Κοραῆς. Ταῦτα μελέτα καθημέραν, ἂν θέλῃς νὰ εὐδαιμονήσῃς ζῶσα, καὶ ν' ἀφήσῃς ἀφίνουσα τὴν ζωὴν, ἀθάνατον

ὄνομα. Σπούδασε, φίλον θυγάτριον, νὰ κατασταθῇς ὁμοία τῆς γυναικὸς, τὴν ὁποίαν ἐζήτει ὁ Σολομών· σπούδασε, ἂν ἐρωτᾷ τις εἰς τὸ ἑξῆς, ὡς ἐκεῖνος, «Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς » εὑρήσει;» νὰ τὸν ἀποκρίνωνται οἱ γνωρίζοντές σε» «Τὴν ἐξ » Ἄνδρου Εὐανθίαν.»

Καταγίνου εἰς ἀνάγνωσιν τῶν Ἑλληνικῶν Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων, καὶ μάλιστα τῶν κλασσικῶν. Ἀλλὰ καταγίνου ὡς μέλισσα, ἀπανθίζουσα ἀπ' αὐτοὺς ὅ,τι εἶναι χρήσιμον εἰς τὸ μέλι τῆς Τέχνης τοῦ βίου. Ἀναγίνωσκε συχνὰ τὸ συναξάριον τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος καυχήματος, τοῦ Σωκράτους, γραμμένον κομψότερον ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ἀληθέστερον ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα. Εἰς κανὲν ἔθνος δὲν ἐγεννήθη τοιοῦτος καλὸς τεχνίτης τοῦ Βίου, ὁποῖος ὁ Σωκράτης. Μὴν ἀμελῇς τὸν θαυμαστὴν τοῦ Σωκράτους, καὶ δεύτερον Σωκράτην, τὸν Πλούταρχον.

Φρόντιζε μάλιστα, ἂν θέλῃς ν' αὐξήσῃς τὴν εἰς τὰ καλὰ προκοπήν σου, νὰ μεταδίδῃς τοὺς καρπούς της εἰς τὰς συνηλικιώτιδάς σου Παρθένους. Δὲν ἐμπορεῖς τέκνον ἀγαπητὸν νὰ φαντασθῇς, πόσον γρήγορα αὐξάνουσι τὰ φῶτα, ὅταν μεταδίδωνται, καὶ πόσην ἡδονὴν προξενεῖ εἰς τὰς φιλανθρώπους ψυχὰς ἡ μετάδοσις αὐτῶν. Ὅταν κατὰ δυστυχίαν εὑρεθῇ τις περικυκλωμένος ἀπὸ βαρβάρους, πρέπει νὰ προσπαθῇ νὰ τοὺς φωτίσῃ· ἀλλέως κινδυνεύει νὰ βαρβαρωθῇ αὐτός. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς τίνα ὀνειδίζει εἰς τὸν Εὐριπίδην, ὅτι ἔχασε τὰ ἤθη του διὰ τὴν μακρὰν μεταξὺ τῶν βαρβάρων διατριβήν.

«Βεβαρβάρωσαι, χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις.»

Τὸν ὁποῖον σ' ἐσυμβούλευσα τῆς μελίσσης τρόπον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν προγονικῶν μας βιβλίων, τὸν αὐτὸν πρέπει, Εὐανθία, νὰ μεταχειρίζεσαι καὶ εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀλλογενῶν,

καὶ ἐξαιρέτως τῶν Γάλλων, ἐπειδὴ γνωρίζεις τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐπιθυμῇς καὶ νὰ μεταφράσῃς τι καὶ ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ συγγράμματα. Βιβλία ἄξια μεταφράσεως εἶναι καὶ πολλὰ καὶ καλά. ἀλλ' ὀλίγα ἀπ' αὐτὰ εἶσαι ἀκόμη εἰς κατάστασιν νὰ μεταφράσῃς, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας σου, καὶ διότι δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ἐξεύρῃς ἀκόμη τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τόσον καλὰ, ὥστε νὰ μεταφέρῃς τὰ νοήματα τῶν Γάλλων εἰς τὴν γλῶσσαν μας, ἡ ὁποία οὐδ' αὐτὴ ἀκόμη δὲν εἶναι οὔτ' ἀρκετὰ πλουσία, οὔτε ἀρκετὰ τριμμένη νὰ τὰ ἐκφράζῃ, χωρὶς κίνδυνον Γαλλισμῶν. Μ' ὅλον τοῦτο, τέκνον, καὶ αὐτή σου ἡ ἐπιθυμία εἶναι πολλῶν ἐπαίνων ἀξία.

Διὰ νὰ κάμῃς λοιπὸν ἀρχὴν, σὺν Θεῷ, σὲ πέμπω τὸ νεωςὶ ἐκδοθὲν κομψὸν ἠθικὸν συγγραμμάτιον ἀπὸ γυναῖκα σοφὴν καὶ σεβάσμιον, τὴν κυρίαν Guisot. Ἂν ὄχι ἄλλο, γυμνάζεσαι κἂν διὰ τῆς μεταφράσεως καὶ εἰς τῶν Γάλλων τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τὴν μητρικήν σου. Ἐὰν ὅμως ἐπιτύχῃς νὰ κάμῃς τὴν μετάφρασιν τοιαύτην, ὁποία καὶ νὰ ἀναγινώσκεται μὲ εὐαρέστησιν, τότε θέλεις λάβειν ἀμοιβὴν τῶν κόπων σου τὸν ἔπαινον τῶν ὁμογενῶν, καὶ τὰς εὐλογίας ἐμοῦ τοῦ γέροντος, ὅστις ἀποθνήσκω πλέον εὐχαριστημένος, ἀφοῦ ἴδω ὅτι ἡ παιδεία ἐπροχώρησε καὶ εἰς αὐτὰς τοῦ γένους μας τὰς γυναῖκας.

Ὑγίαινε καὶ πρόκοπτε εἰς τὴν Τέχνην τοῦ Βίου!

Ὁ εὐχέτης τῆς προκοπῆς σου,

ΚΟΡΑΗΣ.

ΙΒ΄.

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου, 1815.

Κύριε Θεόφιλε Καΐρη, τὴν σοφολογιότητά σου ἀσπάζομαι.

Τὴν ἐπιστολήν σου, ἕκτης Αὐγούστου τοῦ παρελθόντος,

ἔλαβα ὁμοῦ καὶ τὴν ἐπιστολὴν τῶν ἀξιεπαίνων ἐπιςατῶν τῆς Σχολῆς σου, καὶ τὴν πρόξενον πολλῆς χαρᾶς εἰς ἐμὲ ἐπιστολὴν τῆς ἀδελφῆς σου.

Τὸ γῆρας καὶ αἱ ἀσχολίαι δὲν μὲ συγχωροῦν ν' ἀποκριθῶ κατὰ τὸ παρὸν πρὸς τοὺς ἐντίμους καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἀξίους ἐφόρους τοῦ γυμνασίου· θέλω τοὺς γράψειν, ὅταν ἑτοιμασθῶσι τὰ ὄργανα. Τὴν πρὸς Εὐανθίαν ἐπιστολὴν ὅμως δὲν ἔκρινα δίκαιον ν' ἀναβάλω. Ἐπαινῶ πολὺ τὴν ὁποίαν ἔλαβες φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς της· καὶ ἐπειδὴ ἐπέτυχες τὸν μακαρισμὸν τῶν λαλούντων εἰς ὦτα ἀκουόντων, καὶ δὲν ἐπελέκησες, κατὰ τὴν παροιμίαν, ξύλον ἀπελέκητον, μὴν ἀποκάμῃς νὰ τὸ πελεκᾷς καὶ νὰ τὸ καλλύνῃς, ἕως νὰ τὸ καταστήσῃς ἁρμόδιον νὰ ἐμβῇ καὶ αὐτὸ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ, πολλῆς ἀκόμη χρείαν ἔχοντος ὕλης, Ἑλληνικοῦ ναοῦ τῶν Μουσῶν. Ἀπὸ τὰ εἰς αὐτὴν πεμπόμενα βιβλία τὸ τῆς Madame Guisot εἶναι, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ παρὸν δύναται νὰ μεταφράσῃ. Συμβούλευέ την μάλιστα νὰ μὴ προσκολλᾶται πολὺ εἰς τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ν' ἀκολουθῇ τὰς ἐννοίας τῆς *Συγγραφέως* (ἂς συγχωρηθῇ καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ εἶπε παίζων καὶ ὁ Ἀριστοφάνης τῆς *Γραμματέως*.) Τὸ κατὰ λέξιν φαίνεται πιστότερον· ἀλλ' ἔχει κίνδυνον νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν γλῶσσαν μας Γαλλισμοὺς, ὅταν μάλιστα ὁ μεταφράζων δὲν ἔχῃ τριβὴν οὔτε τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, οὔτε τῆς νῦν Ἑλληνικῆς.

Καλὸν ἦτον νὰ φροντίσῃς καὶ περὶ τοῦ γραμματικοῦ μέρους τοῦ γυμνασίου. Δὲν ἐξεύρω τίς παραδίδει τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ὅστις ἂν ἦναι, συμβούλευσέ τον νὰ μάθῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἐὰν δὲν τὴν ἐξεύρῃ. Ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων τὴν ἀγνοοῦν, στεροῦνται πολλὰ καὶ καλὰ βοηθήματα εἰς τὴν τελείαν ἀπόκτησιν τῆς Ἑλληνικῆς.

Εἶπα, ὅτι τὸ γῆρας μ' ἐμποδίζει ν' ἀποκριθῶ κατὰ τὸ

παρὸν πρὸς τοὺς τιμιωτάτους Ἐφόρους· καὶ εἶπα τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι καὶ γηραλαιότερος, καὶ ἑπομένως ἀσθενέστερος εἶμαι ἀπ' ὅτι μ' ἀφῆκες, δὲν ἔχει χρείαν ἀποδείξεως· ἀλλ' ὅτι καὶ πλειοτέρας ὅσων ἐγνώριζες ἔχω τώρα ἀσχολίας, τοῦτο βέβαια εἶναι ἄγνωστον εἰς σέ. Διὰ ταῦτα λοιπὸν ἐμελέτησα νὰ ἀναβάλω τὴν πρὸς τοὺς Ἐφόρους ἐπιστολήν· ἀλλ' ὅμως ἐσηκώθη,

Πόλεμος οὐ φατὸς,
Πρὸς ἐμὲ καὶ Θεοὺς,

ἐντὸς τῆς συνειδήσεώς μου. Τὴν ἐπρόβαλα ὁ ταλαίπωρος τὴν ἀσθένειάν μου· ἀλλ' αὐτὴ ἀδυσώπητος μ' ἀπεκρίθη ὅτι ψευδῶς καυχῶμαι φίλος τῆς Ἑλλάδος, μὴν ἀποκρινόμενος παραυτα εἰς ἐπιστολὴν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι δείχνουν τοσαύτην προθυμίαν διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἑλλάδος. Γράφω λοιπὸν καὶ πρὸς αὐτοὺς, διὰ νὰ κατασιγάσω τῆς συνειδήσεώς μου τὸν ἔλεγχον.

ΙΓ'.

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου, 1815.

Τιμιώτατοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ Κυδωνιακοῦ Γυμνασίου, καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἐθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν ὁποῖον ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐδίδαξε πλειότερα παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμούμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανόνετε τὰς κεφαλάς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον, καὶ δείχνετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι εἶσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα Ἕλληνες.

Ἂν σᾶς ἔλεγα, σεβάσμιοι φίλοι τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολή σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλαίου μου σώματος, ἤθελεν ἴσως σᾶς φανῆν ὑπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο

σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιςολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράϋνεν ὀλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἤθελεν ἴσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὁλότελα, ἐὰν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρείαν ἀπ᾽ ἐμὲ ν᾽ ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν εἴχετε τοιαύτην χρείαν, ὁ σοφὸς καὶ καλός σας διδάσκαλος, κὺρ Θεόφιλος, ἀρκετὸς εἶναι νὰ σᾶς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σᾶς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῆ σας· ὅλαι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ᾽ ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον, καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἕως τώρα εἰς τοὺς βράχους καὶ κρημνοὺς τῆς ἀπαιδευσίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν, κατὰ θεῖον ἔλεος, εὑρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετέ τον ἀκοπίαστα· καὶ ὅ,τι ἐξοδεύετε διὰ τὸ ἔνδοξον τοῦτο πρὸς τὴν παιδείαν ταξείδιον, στοχάζεσθέ το, ὄχι ὡς δαπάνην, ἀλλ᾽ ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον· τὸν ὁποῖον δὲν θέλετε ἀργήσειν ν᾽ ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καὶ πλέον ἀκόμη τὰ ἀγαπητά σας τέκνα. Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἂν ἀφήσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδείαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψειν πλέον παρὰ τὴν ἐσχάτην πενίαν· ἂν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσετε μὲ παιδείαν, ἡ παιδεία μόνη ἀρκεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμώτερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

Ὁ φίλος διδάσκαλός σας θέλει σᾶς εἰπεῖν τί ἔπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ᾽ ἔτος διορισθέντα 400 γρ. καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τιμιώτατόν μου φίλον κὺρ Ἀλέξανδρον Βασιλείου. Ἐκεῖνος, κ᾽ ἐγὼ, συμβουλευόμενοι ὁμοῦ, θέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ᾽ ἐδῶ, καὶ ἄλλα

ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὅσων ἔχετε χρείαν βιβλίων. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγα πλῆθος ἀπ' αὐτά· ἀλλὰ τοῦτο μὴ σᾶς φοβίσῃ, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Ὅλα γίνονται, ὅταν ἀκολουθῆτε μὲ τὸν ὁποῖον ἀρχήσατε ζῆλον· ἀργὰ ναὶ, ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἐγκαλέσῃ κανεὶς περὶ τούτου τοὺς Κυδωνιάτας, οἱ ὁποῖοι ἐξοδεύοντες ὅ,τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρόνουν καθημέραν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος των, καὶ τοὺς ὁποίους ἄμποτε νὰ ἐμιμοῦντο καὶ πολλαὶ πόλεις ἄλλαι πλουσιώτεραι!

Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκόνος, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὁλότελα· ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τούτου. Ἀκούσατε λοιπὸν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ' ἐσυνέβη· μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ἰδίωμα, ἐξεκοκκίνησα, μὰ τὴν κοινήν μας πατρίδα! ὅταν ἦλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξίους εἰκόνων ἄνδρας. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι, νὰ ταχύνωσι τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι ὅλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, ὄχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα καὶ πάλαι, ἀξίους εἰκόνος ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μου Κυδωνιᾶται, μήτ' ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προξενήσετε κἂν εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωσιν, ὅ,τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος ἡ παροῦσα κατάστασις νὰ ἴδετε. Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφθῇ καὶ νὰ τυπωθῇ χρειάζεται τουλάχιστον 300 γρό-

σία. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν αὔξησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Α. Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλειοτέραν ὠφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας. Ταῦτα σᾶς λέγει, ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς.

Ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας.

ΚΟΡΑΗΣ.

ΙΔ΄.

Ἐκ Παρισίων, 19 Ἰουνίου, 1819.

Χρηστὴ Εὐανθία!

Εὐλογημένη νὰ ἦσαι! ἐπειδὴ ζητεῖς εὐλογίαν. Ἔλαβα τὴν μετάφρασιν τοῦ ἐγκωμίου, καὶ σὲ λέγω, Εὖγε! ὄχι διότι εἶναι ἀναμάρτητος, ἀλλὰ διότι τὰ ἁμαρτήματα εἶναι πολὺ ὀλιγώτερα ὅσων ἐφοβούμην διὰ τὴν ἡλικίαν σου. Αὐτὰ εἶναι τὸ πλέον περὶ τὰς λέξεις, τῶν ὁποίων τὴν δύναμιν νὰ ἐκφράσωσιν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, οὐδὲ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν εὑρίσκονται πολλοὶ οἱ δυνάμενοι. Ἐκατόρθωσες εἰς πολλὰ μέρη τὸ δυσκολώτερον· ἤγουν ἐφύλαξες τὸν ῥητορικὸν τόνον τοῦ συγγραφέως. Μὲ κακοφαίνεται ὅτι ἡ γεροντικὴ ἀδυναμία μου δὲν μὲ συγχωρεῖ κατὰ τὸ παρὸν, ν' ἀναθεωρήσω τὴν μετάφρασιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους κατὰ λέξιν, διὰ νὰ τὴν δώσω εἰς τοὺς τύπους· θέλω ὅμως σκεφθῆν ὡριμώτερον περὶ τούτου, καὶ σὲ γράψειν τὴν ἀπόφασιν καὶ κρίσιν μου.

Μεταξὺ τῶν ζητηθέντων διὰ σὲ βιβλίων ἀπὸ τὸν ἀδελφόν σου, θέλεις εὑρεῖν καὶ ἕνα Στράβωνα εἰς 4 τόμους, δῶρον ἀπ' ἐμέ. Πλειότερα νὰ σὲ γράψω δὲν ἔχω δύναμιν. Ἐνδυνα-

μοῦ σὺ εἰς τὰ καλὰ καὶ τίμια, καὶ γράφε με τὰς προόδους σου. Ὑγίαινε, τέκνον ἀγαπητόν!

Ὁ εὐχέτης σου
ΚΟΡΑΗΣ.

ΙΕ΄.

Ἐκ Παρισίων, 19 Ἰουνίου, 1819.

Σοφολογιώτατε κὺρ Θεόφιλε!

Μὲ εὐχαρίστησιν ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολήν σου τῆς 3 Φεβρουαρίου, καὶ διὰ τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῆς Κυδώνης, καὶ διὰ τὰς ὁποίας, ἐλεήσας τὸ γῆρας μου, μὲ παρηγορεῖς παρηγορίας. Ὁ χρηστότατος Δόβρας ἀνεχώρησε δύο ἡμέρας πρὶν λάβω τὴν ἐπιστολήν σου.

Τὰ σταλθέντα γρ. 200 διὰ βιβλία τῆς ἀδελφῆς σου ἠλλάχθησαν εἰς φρ. 155, καὶ ἐδαπανήθησαν κατὰ τὴν εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης ἐπιστολῆς σημείωσιν. Παρὰ τὰ βιβλία τῆς σημειώσεως θέλεις εὑρεῖν εἰς τὸ Κιβώτιον τὸν τέταρτον καὶ τελευταῖον τόμον τοῦ Στράβωνος διὰ σὲ, τοῦ ὁποίου τοὺς τρεῖς πρώτους πιθανὸν ὅτι ἔλαβες πρὸ πολλοῦ. Ἔτι τὴν ἕκτην παράδοσιν τῆς Ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Ἐῤῥίκου Στεφάνου, καὶ τρεῖς τόμους (25 26 καὶ 27) τοῦ Λεξικοῦ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, διὰ τὸ γυμνάσιόν σας. Ἡ παράδοσις τοῦ Στεφάνου ἐπληρώθη φρ. 27 $\frac{70}{100}$, καὶ οἱ τρεῖς τόμοι τοῦ Λεξικοῦ φρ. 26, 25. Ταῦτα συμποσοῦνται φρ. 53, 95, τὰ ὁποῖα παρακάλεσε τοὺς Ἐπιτρόπους (ἀσπασάμενος ἐκ μέρους μου) νὰ ἐμβάσωσιν πρὸς τὸν ἐν Τεργέστῃ κύριον Ἰάκωβον Ῥώταν (καθὼς ἀκόμη καὶ τὴν τιμὴν, ἂν ἕως τώρα δὲν τὴν ἔστειλαν πρὸς τὸν αὐτὸν Κ. Ῥώταν, τῶν προσταλθέντων δι' αὐτοῦ, πέμπτης παραδόσεως τοῦ Στεφάνου,

φρ. 27, 70, καὶ τριῶν τόμ. 22, 23 καὶ 24 φυσ. ἱστορ. φρ. 26, 25.)

Περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Φενελῶνος δὲν ἐμπορῶ νὰ μαντεύσω τὰς ἀφορμὰς τοῦ φόβου σου· ἐγὼ ἐλπίζω πολλὰ καλὰ ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν· κακὸν τί νὰ φοβηθῶ δὲν εὑρίσκω.

Τῶν ἐπιγραφῶν ἡ πρώτη μᾶς διδάσκει ὅτι τῆς Κυδώνης ἢ Κυδωνίας οἱ κάτοικοι ἐλαλοῦσαν τὴν αὐτὴν διάλεκτον καὶ οἱ γείτονές των Λέσβιοι. Τῆς δευτέρας ἡ διὰ τοῦ ω̃ γραφὴ τῆς Ποροσελήνης, καὶ τὄνομα *Λίτρα*, δείχνουν ὅτι εἶναι ὄχι παλαιὰ, ἀλλὰ τῆς ἐποχῆς τῶν Ῥωμαίων. Ἡ νῆσος ὠνομάζετο Πορδοσελήνη, τὴν ὁποίαν ἔπειτα ὠνόμασαν τινες Ποροσελήνην (χωρὶς τὸ *δ*), εὐλαβούμενοι τὸ ἄσεμνον τῆς *Πορδῆς*, ὡς λέγει ὁ Στράβων. Ἡ Λίτρα εἶναι τῶν Σικελιωτῶν Ἑλλήνων λέξις, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν ἔλαβαν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι (ὀνομάταντες αὐτὴν libra), καὶ οἱ μεσογειότεροι Ἕλληνες. Οἱ Ἄνδριοι ἐπολιορκήθησαν ἀπράκτως ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλέα, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος· ἔπειτα ἐξ ἐχθρῶν ἔγιναν φίλοι τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, καὶ ἐστράτευσαν μ' αὐτοὺς, κατὰ τὸν Θουκυδίδην, πρῶτον κατὰ τῶν Κορινθίων, ἔπειτα συνέπλευσαν καὶ κατὰ τῆς Σικελίας. Πιθανὸν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν πρώτην ἢ δευτέραν ἐποχήν. Ὁ *Εὐδομίσκος* εἶναι νομίζω, σφάλμα τοῦ ἀντιγράψαντος τὴν ἐπιγραφήν· ἔπρεπε νὰ ἦναι διὰ τοῦ ᾱ *Εὐδαμίσκος*.

Καλῶς κρίνεις περὶ τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Θεοφράστου. Πιθανὸν ὅτι ἐγνώρισες ἤδη τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν Σωζομένων τοῦ φιλοσόφου τούτου, ἀπὸ τὸν κλεινὸν Σνεΐδερον εἰς τέσσαρας τόμους παχυτάτους· τὴν *ἐγνώρισες* λέγω διὰ τοῦ Λ. Ἑρμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέγνωσες τὴν ἐπίκρισιν τοῦ φίλου μου Ι. Κ. ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ τὴν ἀπο-

κτήσῃ τὸ γυμνάσιόν σας· διότι ἂν καὶ δὲν ἐκαθαρίσθη ἀκόμη ἀπ' ὅλα της τὰ ἐλλείμματα, εἶναι ὅμως ἀναμφιβόλως ἡ δυνατὴ καλλίστη ἔκδοσις εἰς τὴν παροῦσαν ἐποχὴν, οὐδὲ παρὰ τὸν Σνεϊδέρον ἦτο σήμερον ἄλλος δυνατὸς νὰ ἐκδώσῃ τὸν Θεόφραστον. Εἰπέ με πῶς κρίνεις τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Ι. Κ.

Τὸν σοφολογιώτατον κύριον Γρηγόριον ἀσπασάμενος ἀπὸ μέρους μου, δὸς τοὺς 4 τόμους τοῦ Στράβωνος, περιεχομένους εἰς τὴν δέσμην N°. 5.

Τοὺς Ἐπιτρόπους τοῦ γυμνασίου σας φίλησε ἐκ μέρους μου, διὰ τὴν ὁποίαν δείχνουσι προθυμίαν νὰ κατασχίσωσι τὰ ῥάκη τῆς πατρίδος των, καὶ νὰ τὴν ἐνδύσωσι λαμπρά. Ὑγιαίνετε καὶ προκόπτετε εἰς τὰ καλὰ, ὡς ἐπιθυμεῖ ὁ θερμὸς εὐχέτης σας.

ΚΟΡΑΗΣ.

ΙϚ΄.

29 Ἰουνίου, 1810, Ἐκ Παρισίων.

Μ' ὅλην τῆς κεφαλῆς μου τὴν ζάλην καὶ τρικυμίαν, καὶ ὡς λέγει ὁ Λουκιανὸς, δεκακυμίαν, ἀσυγχώρητον ἔκρινα νὰ μὴ σὲ κοινωνήσω πάραυτα τὴν ἀπροσδόκητον Λοταρίαν, τὴν ὁποίαν μ' ἔπεμψεν ἡ τύχη, ἀμοιβὴν τῆς ἐκδόσεως καὶ μεταφράσεως τοῦ Περὶ ἀέρων, ὑδάτων κ.λ. τοῦ Ἱπποκράτους. Ἡ πλήρωσις τῆς ἀμοιβῆς μέλλει (μὲ λέγουν) νὰ γένῃ τὸν ἐρχόμενον Νοέμβριον, πάνδημος, ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτὰς τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπὶ θρόνου καθημένου, καὶ περικυκλωμένου ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐλικοὺς, ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον, ἀπ' ὅλας τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἀπὸ τοὺς διαφόρους πρέσβεις τῶν βασιλέων. Συλλογίσου καλὰ ταῦτα, καὶ παράβαλέ τα μὲ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματός μου, καὶ μὲ τῆς ψυχῆς μου τὴν ἀτολ-

μίαν, καὶ θέλεις καταλάβειν, ὅτι εἶναι χρεία τῶν θερμῶν σου δεήσεων καὶ προσευχῶν, νὰ μὴ γένῃ εἰς ἐμὲ ἡ ἡμέρα τῆς ἀμοιβῆς, ἡμέρα ἀποπληξίας. Ὅταν λάβω τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν μέγαν, καὶ κρίσιν τοῦ Πανεπιστημίου περὶ τοῦ *Περὶ ἀέρων* (ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἐζήτησε τὴν κρίσιν τῶν ἀξίων ἀμοιβῆς συγγραμμάτων), θέλω σὲ τὴν πέμψει. Μὲ τὴν ἔδειξε χθὲς τὸ ἑσπέρας ὁ Κλαυέριος τυπωμένην. Τὸ περὶ ἐμοῦ ἄρθρον εἶναι διεξοδικὸν, καὶ γέμον ἀπὸ ἐγκώμια τῆς ΣΟΦΟΛΟΓΙΟΤΗΤΟΣ ΜΟΥ. Σχάζω καὶ γελῶ ἐντάμα. Ἂν ἦναι ἀληθῆ τὰ ἐγκώμια, διὰ τί μοῦ κλείουσι τὴν εἴσοδον τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, διὰ τί δὲν τὴν ἀνοίγουν, παρὰ μὲ συνθήκην νὰ ἐξευτελισθῶ πρῶτον, περιερχόμενος τοὺς οἴκους των, καὶ δεόμενος ὡς ψωμοζήτης τὰς ψήφους των; Ὄχι ποτὲ, μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι!

30 Ἰουνίου. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχεται πρός με ὁ Visconti (εἷς τοῦ Πανεπιστημίου), διὰ νὰ μὲ συγχαρῇ, καὶ μὲ λέγει πρᾶγμα ἄγνωστον πρὸ τούτου εἰς ἐμέ. Ἐκρίθην, φίλε, ἀπὸ Ἐνώμοτον κριτήριον (Jury), συγκροτημένον ἐκ προσταγῆς τοῦ μεγάλου ἀπὸ μέλη τοῦ Πανεπιστημίου. Tant mieux! μήτε χάρις, μήτε προσωποληψία χώραν εἰς τὴν κρίσιν δὲν ἔλαβαν.

Si les honnêtes gens s'avisaient de faire cause commune, leur ligue serait bien forte. Quand les gens d'esprit et d'honneur s'entendront, les sots et les fripons joueront un bien petit rôle. Il n'y a malheureusement que les fripons qui fassent des ligues; les honnêtes gens se tiennent isolés. Mais la probité sans courage n'est digne d'aucune considération, etc. Considérations sur les mœurs de ce Siècle, par Duclos, χρυσοῦν συγγραμμάτιον.

ΙΖʹ.

Χωρὶς ἀνάγκην δὲν πρέπει νὰ καταργῆται, ἢ νὰ μεταμορφόνεται λέξις συνήθης εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ ἔθνους. Ἡ μεταμόρφωσις πρέπει νὰ γίνεται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ προξενῆται σύγχυσις μὲ ἄλλην λέξιν ἢ φράσιν, καὶ ἐπομένως ἀμφιβολογία.

Ἡ μεταμόρφωσις ἢ ἀλλοίωσις τῆς λέξεως πρέπει, ὅσον δυνατὸν, νὰ ἦναι τοιαύτη, ὁποία νὰ παρασταίνῃ εἰς τὸν ἀκούοντα, χωρὶς δισταγμὸν, τὸ αὐτὸ νόημα, τὸ ὁποῖον ἐσυλλάμβανε καὶ ὅταν ἄκουε τὴν ἀκόμη ἀμεταμόρφωτον λέξιν.

Ἐὰν ταῦτα ἦναι ἀξιώματα, ὡς ἐγὼ τὰ νομίζω, τὸ *Μεθαύριον* εἶναι κάλλιον τοῦ *Μεταύριον*.

Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, ἂν ἄλλην φορὰν προφέρω τὸ *Μεθαύριον*, *Μεταύριον*,

Ἀπολοίμην καὶ διαπροισθείην, διατμηθείην τε λέπαδνα!

Ἀλλ' εἶσαι σὺ ὁ αἴτιος, ὅστις ἀναγκάζεις ἑβδομηκονταετῆ σχεδὸν ταλαίπωρον γέροντα, νὰ μωρολογῇ περὶ πραγμάτων ἀδήλων καὶ ἀνυποτάκτων εἰς θεωρίας! Ναὶ, φίλε, *ἀνυποτάκτων*. Ὡς λέγουσι περὶ τοῦ Πλάτωνος, ὅτι εἰς τὸ γῆρας του ἄρχισε νὰ πιστεύῃ τὴν κίνησιν τῆς γῆς, καὶ ἄλλα τινὰ, τὰ ὁποῖα νεώτερος ἐγέλα· οὕτως, ὅσον γηράσκω, γίνομαι ἐγὼ Πυῤῥωνικὸς ἐξ ἐναντίας περὶ πολλῶν, καὶ μάλιστα περὶ τῆς γλώσσης. Φοβοῦμαι ὅτι ἡ περὶ αὐτῆς ἔρευνα καὶ φροντὶς μὴν ἦναι ματαιοπονία, καὶ νομοθέται τῆς γλώσσης γένωσιν, ὅσοι οὔτ' ἐξέτασαν οὔτ' ἔμαθαν τίποτε περὶ αὐτῆς:

Ὁ Αἴαντας ὁ γίγαντας ἐλέφαντας ὁμοιάζει,
Καὶ τὸ πλατὺ σκουτάρι του μιὰν φάλαγγα σκεπάζει.

Οἱ γλυκύτατοι οὗτοι στίχοι παραβάλλονται εἰς τὴν σημείωσιν μὲ τὸν ἀηδέστατον τοῦτον τοῦ Ὁμήρου:

Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθεν, φέρον σάκος ἠΰτε πύργον.

Καὶ πάλιν,

« Κ' ὁ Ὀδυσσέας ς' τὰ σφοδρὰ στράτευματά του στράφτει ».

Καὶ ὁ στίχος οὗτος, παρόμοιος τοῦ, qui t'a tâté tes tétons, παραβάλλεται εἰς τὴν σημείωσιν μὲ τὸν βδελυκτὸν τοῦτον στίχον τοῦ Ἀνοήτου Ὁμήρου:

Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους.

ΙΗ.

10 Ἰουλίου, 1816.

Εἰς τὰς περὶ Μουσικῆς καινοτομίας, ἂν καὶ νὰ τὰς κρίνω δὲν ἦμαι καλὸς, τοῦτο μόνον εὑρίσκω κακὸν, ὅτι ἄρχισαν ἐκεῖθεν, ὅπου ἔπρεπε νὰ τελειώσωσιν. Ὁμοιάζουσι τὸν φθισικὸν, ὅστις, κατὰ τὸν Πλούταρχον,, ἐσυμβουλεύετο τὸν ἰατρόν του διὰ παρωνυχίδα τοῦ δακτύλου, κ' ἔλαβεν ἀπόκρισιν τὸ « Οὐκ ἔστι σοι περὶ παρωνυχίας » Mon cher ami, il ne s'agit d'un mal d'aventure. Δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς περὶ τερερισμάτων· ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ αὐτὴ ἤθελ' ἐξ ἀνάγκης φέρειν καὶ τὴν μουσικὴν τῆς φωνῆς·

Μόνος σὺ μὲ κάμνεις μακρομωρολόγον, καὶ φοβοῦμαι ὅτι μὲ μαγεύεις. Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν εἶναι τὸ τελευταῖον βῆμα τοῦ πολιτισμοῦ, οὐδὲ γεννᾶται κατὰ δυστυχίαν εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη ἀδιαφόρως. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ἡμεῖς οἱ ἀρχάριοι τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ μεταβῶμεν παραυτα ἀπὸ τὸ ὕφος τοῦ *Χρονογράφου* καὶ τῆς *Ἁμαρτωλῶν σωτηρίας*, ἢ καὶ τὸ χειρότερον τῶν δύω, τὸ ὕφος τῶν Ἀττικῶν σχολαςικῶν μας, εἰς τὸν ὀρθὸν χαρακτῆρα τῆς ἐκφράσεως τῶν ἐννοιῶν!

Εὖγε καὶ ὑπέρευγε! ὅσα μ' ἀναγγέλλεις διὰ τὸν Ε. Τοῦτο μόνον δὲν εἶναι ἄξιον τοῦ *εὖγε*, ὅτι μοῦ τὰ ἐκράτεις ἕως τώρα κρυφά. Εὖγε! ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔχεις ἀπόφασιν νὰ τὸν στείλῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅσα ἐξεύρει εἶναι πολλὰ διὰ τὴν ἡλικίαν του. Πρόσεχε ὅμως, φίλε, νὰ μὴ γίνωνται ὑπέρπολλα· ὅτι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀνάλογόν τι μὲ τὸ συμβαῖνον εἰς τὸν στόμαχον. Ὅταν τούτου τὴν δύναμιν ὑπερβαίνωσι τὰ βρώματα, δὲν τρέφουσι πλέον, ἀλλὰ γεννῶσι κακοχυμίας. Καὶ αἱ κακοχυμίαι τοῦ νοῦ, ὅταν μάλιστα ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν ἁπαλὴν ἡλικίαν, γίνονται πλέον δυσθεράπευτοι παρὰ τὰς κακοχυμίας τοῦ σώματος. Βάλλε λοιπὸν μεταξὺ τῆς σπουδῆς τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου νέου, καὶ τὰς ὁποίας ὁ Πλάτων παραγγέλλει *ἀβλαβεῖς ἡδονάς*, αἱ ὁποῖαι καὶ τὴν πέψιν τῶν μαθημένων εὐκολύνουν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐνισχύουσιν εἰς τὰ μέλλοντα μαθήματα. Στεῖλέ τον λοιπὸν ἀγαθῇ τύχῃ! εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄμποτε καὶ αἱ θυγατέρες σου νὰ ἔβλεπαν, κἂν πρὸς ὀλίγον, τὴν πατρῴαν γῆν! Διότι, φίλε, ἂν αἱ περιστάσεις μᾶς ἀναγκάζωσι, καμμίαν φορὰν, νὰ φωλεύσωμεν μεταξὺ τούτων, εἶναι νομίζω χρέος νὰ μὴν ἀποξενόνωμεν παντάπασι τοὺς νεοσσοὺς ἀπὸ τὴν πατρικὴν μας φωλεάν.

ΙΘ΄.

21 Νοεμβρίου, 1816.

Εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὰ πρώτιστα στοιχεῖα τῆς ἀναγεννήσεως ἢ ἀναφωτίσεώς μας· ἀπ' ὅ,τι κάμνομεν, καλήτερα νὰ κάμωμεν, χρειάζεται θαῦμα· ἀλλ' οἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖνοι χρόνοι τῶν θαυμάτων, ὅτε μὲ μόνην τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν διεδίδοντο χαρίσματα γλωσσῶν, προφητείας, καὶ πάσας σοφίας,

ἐπέρασαν, οὐδὲ θέλουν ἐπιστρέψειν πλέον. Τώρα χρειάζονται ἱδρῶτες ἀκάματοι, συνωδευμένοι μὲ τὸ *Γνῶθι σαυτόν*.

Παρακαλῶ τὸν φίλον Π. νὰ μὴ κρίνῃ περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβῶς δὲν τὸν ἐσυγχώρησε τὸ ἐπάγγελμά του. Βεβαίωσέ τον, ὅτι μ' ὅλον ὅτι ἐδαπάνησα μέρος τι τῆς ζωῆς μου εἰς τῶν τοιούτων τὴν ἔρευναν, ὁμολογῶ (χωρὶς ὑπόκρισιν μετριοφροσύνης) ὅτι ὅσα εἶπα, λέγω, καὶ θέλω εἰπεῖν εἰς τὸ ἑξῆς, εἶναι καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἀβέβαια. Ἐνδέχεται νὰ ἦναι καλὰ, ἐνδέχεται νὰ ἦναι καὶ ἐσφαλμένα. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ δυστυχίαν ἦναι ἐσφαλμένα (καὶ τὸ σφάλμα θέλει εἶσθαι τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, μεγάλου Κριτικοῦ, ὄχι ἰδικόν μου), φρονιμωτέραν ἄλλην συμβουλὴν εἰς τὸ ἔθνος νὰ δώσῃ τις δὲν ἔχει, παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ χυδαϊσμοῦ, ἤγουν, « νὰ γράφῃ καθὼς *μιλεῖ*, καὶ νὰ μὴ *γυρεύει* νὰ *σιάσῃ* τὴν γλῶσσαν *ὁποῦ* ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς *γονιούς* του· » ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι κἂν γλῶσσα τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους, γλῶσσα τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ ἀπόστολοι τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὁσάκις διδάσκουσι τοὺς ἀπαιδεύτους νησιώτας Γραικούς· καὶ βλέπεις πόσους ἔσυραν εἰς τὸν Παπισμὸν, μεταχειριζόμενοι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους· ἂν ἐμεταχειρίζοντο τὴν γλῶσσαν, τὴν λέγουσαν *αὖθις*, ἀντὶ τοῦ *πάλιν*, καὶ *ἐπιτρέπω*, ἀντὶ τοῦ *συγχωρῶ*, καὶ ἁπλῶς τὰ μακαρόνια, δὲν λέγω τοῦ Π. (ποίαν ἰσχὺν ἔχει εἰς τὰ τοιαῦτα ἡ μαρτυρία τοιούτου παχυδέρμου ἀνδρός;) ἀλλὰ τοῦ ὄντος σοφοῦ καὶ δοξάσαντος ὁπωσδήποτε τοὺς ὁμογενεῖς Ε, κανεὶς δὲν ἤθελε τοὺς ἀκούσειν.

Κ΄.

ΙΙ Φεβρουαρίου, 1817.

Ἐγὼ, φίλε μου, εἶμαι τώρα εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ κατάστασιν τῶν καραβοκυρίων, οἱ ὁποῖοι πλησιάζοντες τὸν λιμένα, περιμαζεύουσι τὰ πανία των. Βλέπω πλησίον τὸν λιμένα, καὶ αἰσθάνομαι τὴν ὀσμὴν τῆς γῆς, ἥτις ἔχει νὰ καλύψῃ τὸ σαρκίον μου.

ΚΆ.

Ἐκ Παρισίων, 4 Ἰανουαρίου, 1815.

Αἱ δυστυχίαι εἶναι τῆς ἀρετῆς ἡ παλαίστρα, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνεται ὁ ἀνδρεῖος ἀπὸ τὸν ἄνανδρον ἀθλητήν. ; Πότε ἄλλοτε ἔχει τις νὰ δείξῃ μὲ πλειοτέραν βεβαιότητα, ὅτι εἶναι φρόνιμος, ἂν δὲν τὸ δείξῃ εἰς τὴν συμφοράν του; Τὸ νὰ συμβουλεύῃ τις τὰ καλὰ δὲν χρειάζεται μεγάλην γνῶσιν· τὸ νὰ τὰ ἐργάζεται, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, εἶναι μόνης ἀνδρείας καὶ φρονίμου ψυχῆς προτέρημα.....

Καὶ νὰ σ' ἐξομολογηθῶ γεροντικὴν ἀσθένειαν, ἢ μᾶλλον μωρίαν: ἐπιθυμῶν κατὰ πάντας τρόπους νὰ φημίζω εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς τῆς πατρίδος τὰ προτερήματα, καὶ μὴν ἔχων ἀκόμη ἀληθῆ προτερήματα καὶ καλὰ νὰ δείξω εἰς αὐτοὺς, καταφεύγω εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς γῆς καὶ τοῦ κλίματος, καὶ εὑρίσκω ὀλίγην παρηγορίαν, ὁ ταλαίπωρος, τῆς λύπης μου, δείχνων εἰς αὐτοὺς ἀντὶ ἀνδραγαθιῶν, *ἀμπελαγαθίας* καὶ *συκαγαθίας*.

Ὦ πόσον γλυκυτέρα τῶν Ἑλληνικῶν ὀπωρῶν, καὶ εὐτυχεστέρα ἔτους ἀρχὴ ἤθελεν εἶσθαι δι' ἐμὲ, διὰ σὲ, δι' ὅλον ἡμῶν τὸ γένος! ἐὰν, ἀντὶ τῶν Κλαζομενίων σταφίδων, ἐδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, ὅτι αἱ γεννήσασαι ποτὲ τὸν

φιλόσοφον Ἀναξαγόραν Κλαζομεναὶ, δὲν ἔπαυσαν νὰ γεννῶσιν ἄνδρας λογίους, ὡς δὲν ἔπαυσαν νὰ γεννῶσι σταφίδας θαυμαστάς! Ὑπομονή· δὲν θέλομεν μείνειν πάντοτε περιωρισμένοι, καὶ ὡς ποντικοὶ προσκολλημένοι, εἰς σῦκα καὶ σταφίδας. Ὁλονὲν ἐνεργεῖται τῆς Ἑλλάδος ἡ μεταμόρφωσις· ἀλλὰ τῆς εὐτυχοῦς ταύτης μεταβολῆς ἐγὼ μόλις βλέπω τὴν αὐγὴν τώρα, ὅταν πλησιάζω εἰς τὰς σκοτεινὰς πύλας τοῦ θανάτου. Ἄμποτε νὰ ἴδῃς σὺ, φίλε, τὴν λαμπρὰν καὶ ἀνέφελον ἡμέραν ἐκείνην, ὅτε αἱ *συκαγαθίαι* καὶ *ἀμπελαγαθίαι* θέλουν δώσειν τὸν πρῶτον τόπον εἰς τὰς *Γραικαγαθίας!*

Δὲν ἴδα ἀκόμη τὰ εἰδύλλια. Ἂν ἄρεσαν σὲ καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, καλὸν σημεῖον, ἐπειδὴ ἔχετε καὶ οἱ δύο ὄσφρησιν καλήν. Ὁποῖα καὶ ἂν τὰ εὕρω, θέλω τὰ κρίνειν καλὰ διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἀποδείχνουσι βρασμὸν γενικὸν τῶν Ἑλληνικῶν κεφαλῶν· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἀναγκαιότερον καὶ εὐτυχέστερον κατὰ τὸ παρόν. Ὁ βρασμὸς φυσικὰ καταρχὰς νοστιμώτατα βρώματα νὰ ἑψήσῃ δὲν εἶναι δυνατόν· καλὸν εἶναι ὅτι ἄρχισε, καὶ ὁ ἐξαφρισμός του θέλει ἐξάπαντος ἀφήσειν καθαρὸν τὸν Ἑλληνικὸν καὶ νόστιμον ζωμόν. Ὁ ἐξαφρισμὸς οὗτος ὅτι ἐνεργεῖται καθημέραν, πλὴν τῶν σχολαστικῶν, τῶν ὁποίων τὰ ψυχάρια εἶναι ζυμωμένα μὲ χολὴν, ὅλοι τὸ αἰσθάνονται. Τὸ μέγα μέσον, ἢ ἂν θέλῃς, ἡ μεγάλη κουτάλα, ὁ Λ. Ε, ἄρχισε νὰ λαμβάνῃ τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν μορφήν. Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ σᾶς ἐπιθυμεῖτε εἰλικρινῶς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ταλαιπώρου πατρίδος, πρέπει ὄχι μόνον νὰ μὴν ἐμποδίσετε τὴν παῦσιν τοῦ θείου τούτου μέσου, ἀλλὰ νὰ συνδράμετε εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τελειοποίησιν αὐτοῦ. Ὀλίγας ἡμέρας ἔχω ἀκόμη νὰ ζήσω· ὅθεν παρακαλῶ μὲ δάκρυα (ὄχι διὰ τὸν θάνατον, ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον μὴν ἀποτύχετε σεῖς τὸ ποθούμενον) καὶ σὲ καὶ τοὺς

ὁμοίους σου, νὰ κρίνετε τὸν Δ. Ε. ὡς τὸ μέγα σας κανόνιον, μὲ τοῦ ὁποίου τὰς φλόγας μέλλετε νὰ κατακαύσετε τὸ πολύμορφον καὶ πολυκέφαλον θηρίον τῆς ἀπαιδευσίας, καὶ νὰ..... Ἀπὸ τὸ γυμνάσιον τῆς Χίου ἐλπίζω πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ, ὄχι μόνον διότι κυβερνᾶται ἀπὸ διδασκάλους σοφοὺς καὶ Σωκρατικοὺς, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ θείαν πρόνοιαν ἐφυτεύθη εἰς πόλιν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔμαθαν, παίζοντες καὶ γελῶντες, νὰ κατορθόνωσι τὰ σπουδαῖα.

ΚΒ΄.

Τῆς ἀνατροφῆς τὸ ἔργον δικαίως σὲ βάλλει εἰς μερίμνας· διότι εἶναι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἔργον πολλὰ δύσκολον καὶ πολλῆς ἀγρυπνίας χρείαν ἔχον. Δὲν εἶναι τόσον ἡ ἔλλειψις τῶν βιβλίων τὸ αἴτιον τῆς δυσκολίας, ὅσον ἡ ἔλλειψις τῆς μεθόδου, καὶ ἀνθρώπων ἐπιτηδείων νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν μέθοδον. Τριάκοντα χρόνοι εἶναι ἀποῦ ἦλθεν ἐξεπίτηδες ἀπὸ τὴν Λόνδραν Ἄγγλος τις, Κροῖσος τὸν πλοῦτον, (δὲν ἐνθυμοῦμαι τ' ὄνομά του) διὰ νὰ μὲ μετοικήσῃ δι' ἀνατροφὴν μονογενοῦς υἱοῦ του, μὲ ὑπόσχεσιν ἀμοιβῆς ἁδρᾶς καὶ ἰσοτιμίας ἀδελφικῆς· καὶ τὴν ἀπέβαλα, καταφρονήσας καὶ τὰς μέμψεις τοῦ Βιλλοισῶνος, ὅστις δὲν ἔβλεπεν ἄλλο παρὰ τὴν μέλλουσαν τύχην μου. Ἂν εἶχα υἱὸν, δὲν ἤθελ' ἀναδεχθῆν τὴν ἀνατροφήν του, πλὴν διὰ τὴν ἀπὸ ἔλλειψιν ἄλλου ἀνάγκην. Τοῦτο σὲ λέγω, ὄχι διὰ νὰ σὲ ἀπελπίσω, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀκονήσω τὴν ἀγρυπνίαν σου. Σπούδασε μάλιστα τὴν ἀνατροφὴν τοῦ στήθους, ἥτις μόνη μορφόνει τοὺς ἀληθεῖς ἄνδρας καὶ τὰς ἀνδρείας γυναῖκας, παρὰ τὴν ἀνατροφὴν τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πλάσσονται οἱ καταχρηστικῶς ὀνομαζόμενοι χρηστοήθεις οὗτοι καὶ ἐράσμιοι (aimables) καὶ κομψοὶ ἀν-

δριαντίσκοι. Ἔχε καὶ τοῦτο εἰς τὴν μνήμην σου, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι πρᾶγμα ἐθιστὸν καὶ ἀποκτᾶται, ὡς ὅλα τὰ ἀποκτώμενα, ἀπὸ μακρὰν συνήθειαν, ἥτις καταντᾷ εἰς ἕξιν καὶ σχεδὸν εἰς δευτέραν φύσιν. Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο πρέπει ν' ἀρχίσῃ μ' αὐτὴν τὴν νηπιώδη ἡλικίαν. Καθὼς, ὅστις συνειθίσῃ παιδιόθεν τὸν καφὲν, ἢ τὸν βρωμισμένον ταβάκον, κρίνει τὴν στέρησίν του μεγάλην δυστυχίαν, ἀπαράλλακτα, φίλε μου, καὶ ὅστις συνειθίσῃ ἀπὸ μικροῦ νὰ χαίρῃ εἰς τὰ δίκαια, καὶ νὰ ἀγανακτῇ εἰς τὰ ἄδικα, τὴν αὐτὴν ἕξιν καὶ συνήθειαν θέλει ἔχει καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ζυμωθῇ μὲ τοιαύτην ἕξιν τὸ παιδίον, πρέπει νὰ ἦναι περικυκλωμένον ἀπὸ χρηστὰ παραδείγματα, καὶ μακρυσμένον, ὅσον δυνατὸν, ἀπὸ κακοὺς λόγους καὶ κακὰς πράξεις. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι προσέχεις εἰς τοῦτο ὡς εἰς ἠθικὴν παρθενίαν. Εἰς τὸν καιρὸν τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς ταραχῆς παρετηρήθη καὶ τὸ ἀξιοσημείωτον τοῦτο· ἀπὸ τοὺς σφάζοντας ἀδίκως, οἱ πλειότεροι ἦσαν ἀπὸ τὸ αἱματηρὸν ἐπάγγελμα τῶν κρεωπωλῶν· συνειθισμένοι παιδιόθεν νὰ σφάζωσι πρόβατα καὶ μοσχάρια, δὲν ἔκαμναν πλέον διαφορὰν μεταξὺ λαιμοῦ ἀνθρωπίνου καὶ λαιμοῦ κτήνους. Ἂν θέλῃς καὶ παράδειγμα νεώτερον, στρέψε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν. . . . . Ἀναθραμμένος εἰς κλοπὰς καὶ φόνους, πῶς δύναται ὁ ταλαίπωρος ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν ψυχήν του τὰ τόσον καλὰ μαθήματα; Πῶς θέλεις νὰ ὑποταχθῇ εἰς νόμους, ὅστις ἐβύζασε τὴν ἀνομίαν μὲ αὐτὸ τὸ μητρικὸν γάλα;

ΚΓʹ.

Ἐκ Παρισίων, 19 Ἰουλίου, 1818.

Ναὶ, φίλε, χωρὶς ζημίαν! Βλέπω τὸν ὀργασμὸν τῶν πνευμάτων, ὄχι πλέον καθημέραν, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν

αὐξάνοντα τόσον, ὥστε ἤρχισα νὰ φοβοῦμαι, ὄχι μὴ φωτισθῇ τὸ γένος, ἀλλὰ μὴ, πρὶν ἀποκτήσῃ φῶτα ἀρκετὰ, κεφαλαί τινες ἐνθουσιαστικαὶ ἐπιχειρίσωσι, πρὸ τοῦ πρέποντος καιροῦ, τὴν συντριβὴν τοῦ ζυγοῦ, καὶ γένῃ ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. Ὁ ὀργασμὸς, ἀντὶ νὰ μετριασθῇ, πρέπει ὅμως ὁλονὲν νὰ ῥιπίζεται ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς. Τοῦτο μόνον ἐχρειάζετο, νὰ προνοῶσιν οἱ ῥιπίζοντες ἐν ταὐτῷ καὶ τῆς φλογὸς τὴν διεύθυνσιν, ὥστε νὰ θερμαίνεται τὸ γένος, χωρὶς νὰ καίεται, ἢ, κατὰ τὸ θαῦμα τῆς βάτου, νὰ καίεται χωρὶς νὰ κατακαίεται. Ἔχω περὶ τούτου τινὰς στοχασμούς· ἀλλ᾽ ἐγήρασα ὁ ταλαίπωρος, καὶ δὲν μοῦ ἔμεινεν ἄλλο πλὴν ψιλὴ καὶ ἄκαρπος προθυμία. Ὅπως ἂν ἦναι, ἐπειδὴ γράφω πρὸς φίλον ἄνδρα, εὔλογον ἔκρινα νὰ σὲ κοινωνήσω καὶ τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς φόβους μου, μὲ ἐλπίδα ὅτι θέλεις τὰς κοινωνεῖν εἰς τοὺς ὁμοίους σου πρὸς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος.

ΚΔʹ.

Τὰ τοιαῦτα, φίλε, δὲν ἔχουν θεραπείαν ἐν ὅσῳ λείπει ἡ παιδικὴ ἀνατροφὴ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα· καὶ θέλει λείπει ἐν ὅσῳ βασιλευόμεθα ἀπὸ Τύραννον. Οἱ νέοι μας ἀφίνουν τὴν πατρίδα κακῶς ἀναθρεμμένοι, καὶ κολοβωμένοι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὴν τρυφὴν, ἂν ἦναι ἀπὸ δυνατῶν οἴκους, καὶ τὴν καταφρόνησιν πάσης ἰσονομίας καὶ εὐνομίας, ἢ ἀπὸ τὴν βαναυσίαν, ἂν ἐγεννήθησαν ἀπὸ βαναύσους. Αἱ ἐπιστῆμαι εἰς τοιαύτας ψυχὰς γίνονται φυσικὰ ὅπλα εἰς μωρῶν ἢ μαινομένων χεῖρας, μὲ τὰ ὁποῖα κτυποῦν τυφλὰ ὅντινα ἀπαντήσωσιν, οἱ μὲν, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν ὑπεροχὴν, τὴν ὁποίαν εἶχαν εἰς τὴν πατρίδα διὰ τὸν πλοῦτον ἢ τὴν δύναμιν· οἱ δὲ βάναυσοι, ἐκδικούμενοι διὰ τὴν ὁποίαν ἐδοκίμαζαν καταφρόνησιν ἀπὸ τοὺς

ὑπερέχοντας, ὄχι κατ' αὐτῶν τῶν ὑπερεχόντων μόνων, ἀλλὰ κατὰ παντὸς, ὅστις κατὰ δυστυχίαν του τοὺς ἀπαντήσῃ.

ΚΕ.

Σὺ τὸν ἐπαινεῖς δικαίως, καὶ τὸν ἐπήνεσα κ' ἐγὼ διὰ τὴν ἕως τώρα φρόνιμον διαγωγήν του. Ἀλλὰ τὸν ἐπήνεσα μὲ τρόπον, ὥστε νὰ τὸν δώσω καὶ νὰ καταλάβῃ ἐν ταὐτῷ, ὅτι προσμένω τὸ τέλος, διὰ νὰ μεταβάλω τοὺς ἐπαίνους εἰς μακαρισμούς. Διότι, φίλε μου, δὲν σὲ λανθάνει ὅτι ἄλλο εἶναι ἔπαινος, καὶ ἄλλο μακαρισμός. Αὐτὸς τρέχει ἀκόμη τὸ πολλὰ δεινὸν στάδιον· ἐνόσῳ τρέχει, ἐπαινεῖται, διότι ἕως τώρα οὐδ' οἱ ἐχθροί του τολμοῦν νὰ εἴπωσιν ὅτι ἔτρεξε κακά. Ἀλλὰ γίνεσαι σὺ ἐγγυητὴς, ὅτι θέλει τρέξειν καὶ μέχρι τέλους εὐτυχῶς καὶ μακαριστῶς; Ἐγὼ βέβαια δὲν ἐγγυῶμαι οὐδὲ τὸν Σωκράτην, ἂν τὸν ἴδω τρέχοντα, πρὶν τελειώσῃ τὸν δρόμον του. Χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος ἐνίσχυσιν ἀληθινῶν φίλων, διὰ νὰ νικήσῃ καὶ τὰ κοινὰ εἰς ὅλους μας πάθη, καὶ νὰ φράξῃ καὶ τὰς ἀκοάς του εἰς τῶν ἐντοπίων καὶ ξένων κολάκων τὰς φαρμακερὰς εὐφημίας. Εἰς ταύτην τὴν ἐνίσχυσιν ἀποβλέπουν αἱ ἐπιστολαί μου, καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχω τὸν σκοπὸν, συμφέρει νὰ τὰς γνωρίζῃ μόνος αὐτὸς ἕωσοῦ ζῶ. Ἀφοῦ κλείσω τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐπαρακάλεσα τὸν Φ. νὰ τὰς ἀντιγράψῃ καὶ νὰ σὲ τὰς στείλῃ· καὶ ἡ ἐπιθυμία σου δὲν μέλλει νὰ μείνῃ πολὺν καιρὸν ἀπλήρωτος. Κράτησέ την λοιπὸν, πρὸς χάριν μου ἀκόμη, χωρὶς ὅμως νὰ παρακαλῇς διὰ τοῦτο τὸν θάνατόν μου· διότι δὲν εἶναι δίκαιον ν' ἀποθάνω ἐγὼ, διὰ νὰ ἀναγνώσῃς σὺ ὅσα ἔγραφα ζῶν.

Τὸν θάνατον τοῦ Ἥρωος ἠξεύραμεν ἀρχήτερα· ἔκαμες ὅμως καλὰ νὰ μοῦ τὸν περιγράψῃς. Τοιαῦτα συναξάρια εἶναι ὠφέ-

λιμα νὰ ἀναγινώσκωνται καὶ νὰ μνημονεύωνται πολλάκις. Τελειόνεις λέγων ὅτι « ἡ Ἑλλὰς γεννᾷ καὶ πάλιν Μιλτιάδας, » Λεωνίδας, Ἀριστείδας καὶ Σωκράτας. » Τοὺς πρώτους δύο εὐτύχησα καὶ ἐγὼ, πρὶν ἀποθάνω, νὰ ἀκούσω· τοὺς Ἀριςείδας καὶ Σωκράτας εὔχομαι σὲ νὰ ἴδῃς. Ἀπὸ Τουρκικὸν σχολεῖον, Ἀριστεῖδαι καὶ Σωκράται δὲν ἐκβαίνουν· χρειάζεται καιρὸς διὰ νὰ μάθωσιν ἄλλων σχολείων μαθήματα.

ΚϚʹ.

Ἐπειδὴ κρίνεις καλὴν τὴν ἐξήγησιν τοῦ μακαρισμοῦ, καλὴν τὴν κρίνω κ' ἐγώ· δὲν ὠφελεῖ ὅμως τίποτε ἀπὸ τὸ στόμα μου, καὶ μάλιστα θαμμένη εἰς Προλεγόμενα, τὰ ὁποῖα πολλὰ ὀλίγοι μέλλουν ν' ἀναγνώσωσιν. Ἐκεῖ κάτω, φίλε μου, ἐχρειάζετο ἱεροκήρυξ φιλόπατρις καὶ ῥητορικὸς νὰ ἐκτείνῃ εἰς διδαχὴν, καὶ νὰ ἐκφωνήσῃ ἐπ' ἄμβωνος καὶ αὐτὸν, καὶ ἄλλας μυρίας τοιαύτας περικοπὰς τῆς νέας Διαθήκης. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἔπρεπεν εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας, κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν νὰ ἐκφωνῶνται λόγοι περὶ δικαιοσύνης καὶ ὁμονοίας. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις, παρὰ τὰς ἐπ' ἄμβωνος ὁμιλίας, ἐχρειάζετο καθημερινὴ, ἢ τουλάχιστον δὶς τῆς ἑβδομάδος, ἐφημερὶς Ἠθικοπολιτικὴ, τυπωμένη καὶ διαμοιραζομένη εἰς τοὺς ταλαιπώρους Ἕλληνας. ¿ Πόσοι ἀπὸ τούτους ἐκατάλαβαν ἀκόμη, ὅτι ἡ παροῦσα μας κατάστασις, εἶναι ἀναγέννησις καὶ ἀναβάπτισις, εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν νὰ ἀνανεώσωμεν τὴν παλαιὰν ὑπόσχεσιν « Ἀποτάσσῃ τῷ Σατανᾷ; — Ἀποτάσσομαι, ¿ Καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ; — Ἀποτάσσομαι ». Ἂν τοῦτο δὲν πράξωμεν, γινόμεθα ἀληθινοὶ ἀποστάται, ὡς μᾶς κατηγοροῦν οἱ ἐχθροί μας, ἐπειδὴ ἠρχίσαμεν ἀώρως τὸ ἔργον μας, καὶ ἐξηγριώσαμεν τὸν τύραννον τόσον,

ὥστε νὰ ἐξολοθρεύσῃ μέγα μέρος τοῦ ἔθνους μας. Ἂν ἀλλάξωμεν ὅμως καὶ ζωὴν, τότε γινόμεθα φυγάδες τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀληθινοὶ Ἀποτάκται, καὶ ὄχι Ἀποστάται. Τοιαῦται διδαχαὶ καθημεριναὶ ἐχρειάζοντο τὴν ὥραν ταύτην ἐκεῖ κάτω· καὶ κατὰ δυστυχίαν δὲν ἀκούω κανένα διδάσκοντα. Ὁ ταλαίπωρος Β., ὁ μόνος ἱκανὸς εἰς τοῦτο, ἠναγκάσθη ἀπὸ τὴν . . . . . νὰ φύγῃ. Ἂν ἔχῃς αἰτίαν νὰ τὸν γράψῃς, παρακίνησέ τον νὰ ἐπιστρέψῃ τώρα.

ΚΖ΄.

Ἀδύνατον εἶναι νὰ σοῦ παραστήσω τὴν προξενηθεῖσαν εἰς τὴν ψυχήν του ταραχὴν, ἂν δὲν τρέψω τὴν διήγησιν εἰς εἰκόνα. Ὑπόθες λοιπὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ μέσον τῆς νυκτὸς πλανώμενον εἰς τὰ δάση, καὶ κινδυνεύοντα νὰ πιασθῇ ἀπὸ κυνηγοῦντας αὐτὸν λῃστὰς, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἢ νὰ ἐξεύρῃ ποῦ νὰ καταφύγῃ. Τοῦτο εἶναι ἀρκετὰ δεινὸν, ἀλλ' ὄχι τὸ δεινότατον. Ὑπόθες, ὅτι εἰς τὴν τόσην ἀμηχανίαν, ἀνεκάλυψε μεταξὺ τοῦ σκότους μακρόθεν φῶς, καὶ τρέχει, συχνὰ προσκόπτων, καὶ συχνὰ ἀνεγειρόμενος πρὸς τὸ φῶς, καὶ τέλος εὑρίσκει οἰκίας, ἢ καλύβης θύραν ἀνοικτὴν, καὶ σώζεται εἰς αὐτὴν, ἢ νομίζει ὅτι ἐσώθη. Ἀλλὰ μόλις ἤρχισε νὰ γαληνίζῃ ἡ ψυχή του, καὶ ἀκούει, ἢ συμπεραίνει, ὅτι αὐτὴ ἐκείνη ἡ κατοικία εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγεν, εἶναι ἀληθῶς τὸ σπήλαιον τῶν διωκόντων λῃστῶν. ¡Εἰς ποίαν κατάστασιν φρικτὴν νομίζεις, ὅτι εὑρίσκεται τοῦ ταλαιπώρου τούτου ἡ ψυχὴ τὴν ὥραν ἐκείνην;

ΚΗ.

Παρηγοροῦ μὲ τὸν λογισμὸν, ὅτι ὅλη ὅλων ἡμῶν, ἀπὸ πρώτης γενέσεως μέχρι τελευτῆς, ἡ ζωὴ ἄλλο δὲν εἶναι, πλὴν ποτήριον συγκερασμένον ἀπὸ λυπηρὰ καὶ χαρμόσυνα· καὶ ἡ σύγκρασις αὕτη εἶναι ἔργον τῆς προνοίας, διὰ νὰ μὴν ἀηδιάζωμεν ἀπὸ τὸ μέλι τῶν χαρμοσύνων, μηδὲ νὰ ἀγανακτῶμεν πάλιν ἀπὸ τὴν πικρίαν τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ νὰ κρατώμεθα πάντοτε εἰς τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον διακρίνει τοὺς ἀληθῶς ἄνδρας ἀπὸ τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους.

Παραδείγματος χάριν, ἐσυγκέρασες σὺ τὴν λύπην μου μὲ τὴν φρόνιμον τοῦ φρονίμου Β. συνθήκην, καὶ μὲ τὰς ἀγγελίας τῶν θριάμβων τῆς Ἑλλάδος. Τοὺς θριάμβους λογίζομαι ὡς προδρόμους τῆς ἐλευθερώσεως τῆς Χίου, ὅπου πάλιν μέλλει νὰ διδάσκῃ ὁ Βάμβας. Ὁ εὑρισκόμενος ἐδῶ, φίλος μου Μακρῆς, ἕτοιμος νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατέβη πρὸ ὀλίγων μηνῶν, διὰ δυστυχίαν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν τάφον, καὶ ἔσβεσε, μὲ τὴν σβέσιν τῆς ζωῆς του, πολλάς μου χρηστὰς ἐλπίδας!

ΚΘ΄.

Ἐπέρασα εἰς πίστιν τοῦ λογαριασμοῦ σου τὴν δαπάνην τῶν 50 φρ. καὶ οὕτω σὲ παρακαλῶ θερμῶς νὰ τὰ περάσῃς καὶ σὺ εἰς χρέος μου. « Δαπανώμενος ἐφ᾽ ἃ μὴ δεῖ, ὀλίγος ἔσῃ ἐφ᾽ ἃ δεῖ. » Ἱκαναὶ εἶναι αἱ πρὸς σέ μου ἄλλαι χάριτες. Ἐγὼ πληρόνων αὐτὰ, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ δίκαιον, πολὺ πενέστερος δὲν γίνομαι. Σὺ ἐξ ἐναντίας, ὅ,τι δαπανᾷς ὑπὲρ τὸ πρέπον, συλλογίζου ὅτι δαπανᾷς ἀπὸ τὰ πρὸς χρείαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων σου. Χρεωστεῖς ὄχι μόνον νὰ τὰ ἀναθρέψῃς καὶ νὰ τὰ παιδεύσῃς χρηστῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ τ᾽ ἀφή-

σης εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ μὴν ἀναγκάσθῶσι νὰ φθείρωσι τὴν χρηστὴν ἀνατροφὴν δι' ἔνδειαν τῶν ζωαρκίων, ἢ τουλάχιστον νὰ πολεμῶσι καθημέραν πόλεμον ὀδυνηρὸν, καὶ ὄχι πάντοτε εὐτυχῆ, μὲ τοὺς κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας των πειρασμούς. Ταῦτα λέγων, κἄν τι ἐξεύρω ὁ καταπολεμούμενος ἐγὼ γέρων. Πρόσεχε, φίλε μου.

29 Ἀπριλίου, 1827.

Μ' ἔφερεν ὁ Κοντόσταυλος λείψανον ἱερὸν, ξηρὸν κλάδον φυτοῦ, ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ κτίστου τῆς Ἀμερικανικῆς εὐδαιμονίας Wasington. Ἐὰν ἡ πολιτική μας μεταβολὴ ἐπρόσμενεν ἀκόμη μόνα εἴκοσι ἔτη, ἕως νὰ πολλαπλασιασθῶσιν οἱ ἔχοντες θυγατέρας, ὁμοίας τῆς ἀνωνύμου, ἤθελε βέβαια βλαστήσειν καὶ μεταξύ μας, ἂν ὄχι κανένας Wasington, τουλάχιστον κανὲν ὑποκοριστικὸν τοῦ Wasington. Ἀλλὰ τώρα, φίλε, καθ' ὅσα ἰδιαιτέρως μὲ γράφουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι πρᾶγμα ἀξιοθρήνητον ἡ πολιτική της κυβέρνησις. Φιλοδοξία, ἢ μᾶλλον κενοδοξία, πλεονεξία, φιλοπρωτεία, ἀβουλία καὶ παντελὴς παραφροσύνη, ἐκυρίευσαν τὰς κεφαλὰς ὀλίγων τινῶν, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν πρὸ πολλοῦ ἀφανίσειν τὰς ἐλπίδας τῆς πατρίδος, ἂν δὲν εὐτυχοῦσε νὰ ἔχῃ πολεμιστὰς Μαραθωνίους, καὶ νὰ πολεμῇ τύραννον μωρότερον παρ' αὐτούς. Εἰς τὴν Κόρινθον καταπολεμοῦν ἀλλήλους τ' ἀρχοντόπουλα τῆς Κορίνθου, διὰ σταφίδας (ὡς μὲ γράφουν) καὶ ἄλλας πλεονεξίας.

« Καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος » λέγει ὁ Δαυὶδ, διὰ τοὺς παράνω τῶν ὀγδοήκοντα, ὡς εἶμαι σήμερον ἐγώ· μ' ὅλον τοῦτο διὰ νὰ ἐλαφρόνω τοὺς πόνους, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ κάθημαι μὲ χεῖρας σταυρωτὰς, ἢ νὰ κυνηγῶ μύιας. Ἀπεφάσισα λοιπὸν νὰ ἀνακομβοθῶ εἰς νέον ἔργον, μὲ ὄχι πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι θέλει μ' ἀφήσειν ὁ θάνατος νὰ τὸ τελειώσω·

Τοῦτο σύγκειται ἀπὸ δύο χονδροὺς τόμους, ἴσως καὶ τρεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους περιέχονται ὅλα τὰ σκουπίδια τῆς Βιβλιοθήκης μου· ἀληθῶς σκουπίδια καὶ σκύβαλα, ἐπειδὴ οὔτε καιρὸν οὔτε δύναμιν ἔχω νὰ τὰ ἀναθεωρήσω καὶ νὰ τὰ διαθέσω εἰς καλητέραν τάξιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης δύναται νὰ σύρῃ, σκαλίζων, καὶ ὀλίγους τινὰς μαργαρίτας, ἀποκοττῶ τὸ ἔργον. Ἡ ὕλη τοῦ Λεξικοῦ θέλει εὑρεθῆν εἰς τὸν δεύτερον τόμον· διότι τὸ γῆράς μου μ' ἀναγκάζει ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὰ εὐκολώτερα.

Βίοτος τρέχει κυλισθεὶς,
Ὀλίγη δὲ κεισόμεθα
Κόνις, ὀστέων λυθέντων.

Τούτους ἀπαραλλάκτως τοὺς στίχους ἐνθύμισα καὶ τὸν Πρόεδρον, διότι ἡ πρὸς ἐμὲ ἐπιστολή του ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ μὲ δώσῃ αἰτίαν νὰ τὸν ἐξηγήσω καθαρὰ καὶ sans façons, τί ἐλπίζω, καὶ ἐλπίζει ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἀπ' αὐτόν. Μακαρία ἡ πατρὶς, ἂν πράξῃ ὅσα μὲ ὑπόσχεται εἰς τὴν ἐπιστολήν του! καὶ μακάριος αὐτὸς, ἂν φιλοτιμηθῇ νὰ κατασταθῇ εὐδαίμων ἀπὸ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος!

Λ'.

Φίλε, καὶ εἰς τὰ γραμματικὰ, καὶ εἰς τὰ φιλοσοφικά σου, ἐνθυμοῦ πάντοτε τὴν ὡραιοτάτην καὶ φιλοσοφικωτάτην παραβολὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ « Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν » χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω κ.τ.λ. » Μήτ' ὀπίσω, μήτε δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἀλλ' εἰς μίαν μόνην, τὴν ἔμπρος εὐθεῖαν γραμμὴν, ἔχε τοὺς ὀφθαλμούς σου ἀτενεῖς καὶ πηγμένους, καὶ προβίβαζε τὸ ἄροτρόν σου μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι τὴν ἀγεώργητον καὶ ἄγονον Ἀφρικανὴν ταύτην γῆν, θέ-

λεις τὴν ἰδεῖν, μίαν ἡμέραν, στολισμένην μὲ γεννήματα καὶ δένδρα παντὸς εἴδους. Ὅ,τι ἕως τώρα (1811) ἐσυνέργησα εἰς τὴν ἀροτρίασιν ταύτην, εἶναι τόσον ὀλίγον, ὥστ' ἐντρέπομαι κἂν νὰ τὸ λέγω· ἀλλὰ σὲ βεβαιόνω, μὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνάστασιν! ὅτι μηδὲ τ' ὀλίγον τοῦτο καλὸς ἤθελα σταθῆν νὰ κατορθώσω, ἂν δὲν εἶχα, πάντοτε παροῦσαν εἰς τὴν μνήμην μου, τὴν εἰκονικὴν καὶ κομψοτάτην παραβολὴν τοῦ ἀρότρου. Ἦσο βέβαιος καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀροτρίασίς σου, ἂν ἦναι κατὰ τοὺς κανόνας, τοὺς ὁποίους μόνη ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ δώσῃ, θέλει ἐρημώσει τὰ σχολεῖα τῶν ἄλλων διδασκάλων, ἢ τοὺς ἀναγκάσειν « ἑκόντας ἀέκοντι θυμῷ » νὰ καινουργήσωσι καὶ αὐτοὶ, καὶ νὰ κατευθύνωσιν, ὡς πρέπει, τὸ ἕως τώρα ἰωμένον καὶ διεστραμμένον ἄροτρον αὐτῶν.

Σήμερον ἄλλη φιλοσοφία δὲν εἶναι ἀξία νὰ ὀνομάζεται φιλοσοφία, παρὰ τὴν ἐκλεκτικήν.

Τὸν Θεόφιλον Καΐρην ἐγνώρισα καλῆς ψυχῆς νέον, καὶ τὸν εἶπα πολλὰ, θαῤῥυνόμενος μάλιστα ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εὔνοιαν εἰς ἐμὲ, καὶ σχεδὸν στοργὴν υἱοῦ πρὸς πατέρα. Ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλει καταισχύνειν τὰς ἐλπίδας μου.

ΛΑ.

Πολλάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιαράς μου ἀγρυπνίας, καὶ αὐταὶ αἱ ἀγρυπνίαι μὲ συμβαίνουσι πολλάκις, μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅταν αἱ νύκτες εἶναι μακραὶ, ἀναλίσκω τὸν καιρὸν, συλλογιζόμενος τὰ πάθη μου. Ἀφ' οὗ τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα ἓν πρὸς ἓν, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὁποῖα ἦσαν αἱ πατρικαὶ παιδεύσεις, διὰ τὰς ἐν οἴκῳ ἀταξίας μου, καὶ οἱ ῥαβδισμοὶ τοῦ φροντιστηρίου διὰ τὰ γραμματικὰ, καὶ διαβαίνων ἔπειτα εἰς τὰ πλέον ἀνιαρὰ, τὴν

μετὰ τοῦ Εὐσταθίου συντροφίαν, τὴν εἰς Ὁλλανδίαν ἀποδημίαν, τὰς περιηγήσεις ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπαρχόντων, τὴν δευτέραν ἐκδημίαν μου εἰς Γαλλίαν, ἀφ' οὗ λέγω τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἢ κἂν ὅσα ἐνθυμοῦμαι, μὲ φαίνεται νὰ ἀκούω μίαν φωνὴν ἀοράτως: « Ἀχάριστε, ἂν ἡ πρόνοια σὲ ἐπαίδευσε πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, σὲ ἔκαμεν ὅμως καὶ μεγάλας εὐεργεσίας. » Καὶ τότε ἄρχομαι ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἀπαριθμῶ τὰ τῆς προνοίας δωρήματα, καὶ σὲ βεβαιόνω, φίλε μου, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν ὑπολογισμὸν, εὕρηκα πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν ἀνώτερον ἀπὸ τὰ κακά. Οὕτω παρηγορούμενος μὲ τοιούτους λογισμοὺς, ἀπεκοιμήθην μίαν νύκτα πρὸς τὸ ἐξημέρωμα· καὶ εἶδον καθ' ὕπνους θέαμα περίεργον, καὶ ἄξιον νὰ παρηγορήσῃ ὄχι μόνον ἐμὲ, ἀλλὰ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας. Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνων, παρεστάθη εἰς τὴν κλίνην μου, κολοσσαῖος τὸ μέγεθος, ἐκράτει τρυτάνην εἰς χεῖρας του, ὡς ἐκείνην, μὲ τὴν ὁποίαν ζυγίζουσι, καμμίαν φορὰν, τὰ ξύλα ἔμπροσθεν εἰς τὸ Κουμέρκιον. « Παραπονεῖσαι, μὲ λέγει, ὡς ἠδικημένος » ἀπὸ τῆς προνοίας. Ἀλλ' ἰδοὺ τῆς Δικαιοσύνης ἡ τρυτάνη! » Βάλε εἰς τὸ ἓν μέρος ὅσα κακὰ ἐδοκίμασας ἐν τῷ βίῳ, καὶ » πρόσεχε μὴ λησμονήσῃς τίποτε ». Ἐγὼ τρέμων ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὡς βλάσφημος, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ δικαιολογηθῶ, ἄρχισα μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐπιφορτίζω τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης, μὲ ὅσα κακὰ ἐδυνήθην νὰ συλλογισθῶ, καὶ φοβούμενος μὴ νικηθῶ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, συνεφόρουν ἀκόμη καὶ πολλὰ ἄλλα εὐτελῆ καὶ ἀνάξια λόγου· ὁποῖα παραδείγματος χάριν ἦσαν, νὰ ὑπάγω καμμίαν φορὰν εἰς τὸν Κουγλουτζᾶν περιπατῶν· νὰ κρημνισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ ὀσπητίου, τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας βαθμοὺς (ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ), χωρὶς ἄλλην βλάβην, παρὰ τὴν

συντριβὴν ἑνὸς ποτηρίου, τὸ ὁποῖον ἐκράτουν εἰς χεῖρας. Εἰς ὀλίγα λόγια ἐφόρτισα τὴν πλάστιγγα ὅσον ἦτον δυνατὸν, καὶ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ τὰ δοκοῦντα κακά. Τὸ θαυμαστὸν ἦτον, ὅτι ὁ Ἄγγελος δὲν ἔλεγε τίποτε πρὸς αὐτά· ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπάτην. Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὴν συγκομιδὴν ὅλων μου τῶν κακῶν, Ἔχεις ἄλλο τι περισσότερον; μὲ λέγει ὁ ἄγγελος. Ὄχι ἀπεκρίθην ἔντρομος. « Σὺ » μὲν, λέγει, ἐπεφόρτισας τὴν πλάστιγγα, μὲ ὅσα ἤθελες, καὶ » δὲν σὲ ἐκώλυσα κατ' οὐδέν· ἐγὼ δὲ θέλω βάλειν εἰς τὴν ἑτέ» ραν πλάστιγγα τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν συγκα» τάθεσίν σου· σὲ δίδω ἄδειαν νὰ μὲ ἐναντιωθῇς εἰς ὅ,τι κρί» νεις ἢ κατὰ πολλὰ βαρὺ, ἢ ἀνοίκειον νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν καλῶν ». Ἤρχισε λοιπὸν, ἀδελφέ μου, νὰ στοιβάζῃ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα. ¡ Καὶ ποῖα δωρήματα; ὁποῖα ποτὲ δὲν συλλογιζόμεθα, τόσον ἐτυφλώθημεν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν! Ἔρριψεν εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὕπαρξιν, καὶ τὸ νὰ μὴν ἀποθάνω μέχρι τοῦ νῦν, μολονότι πολλὰ νοσήσας, ὡς δώρημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸ βλέπων με ἀποροῦντα, « Δὲν ἀνέγνως ποτὲ, μὲ λέγει, τὴν γραφήν; » Ναὶ, τὸν ἀπεκρίθην, ἐπειδὴ μετέφρασα μίαν Κατήχησιν, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθροισα τὰ ὡραιότερα ῥητὰ τῆς γραφῆς. Μεταξὺ αὐτῶν, μὲ λέγει, πρέπει νὰ εὕρηκας καὶ τὸ « ἐν αὐτῷ » γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν ». Ἀλλὰ τί κακόν μου καιρὸν ἤθελα, Πρωτοψάλτα, νὰ τὸν ἐνθυμίσω τὴν Κατήχησιν; Ἁρπάζει ἓν ἀντίτυπον (δὲν ἐξεύρω ποῦ τὸ εὗρεν εὐθὺς), καὶ τὸ ῥίπτει εἰς τὴν πλάστιγγα, ὡς δώρημα Θεοῦ καὶ αὐτό. Ἐζήτησα νὰ ἐναντιωθῶ, προφασιζόμενος τοὺς μόχθους τῆς μεταφράσεως, καὶ σπουδάζων νὰ δείξω ἀληθῶς ὅτι εἶναι πόνημα ἰδικόν μου, καὶ ὄχι δώρημα ἄλλου· καὶ αὐτὸς μὲ ἀπεστόμωσε μὲ τὸ « Χωρὶς αὐτοῦ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδέν »·

καὶ μὲ τὸ « Πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον»· καὶ μὲ τὸ « Τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν»· καὶ μὲ ἄλλους μυρίους τόπους τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης. Ἐθαύμασα, φίλε μου, πόσον ἦτον δυνατὸς ἐν ταῖς γραφαῖς ὁ Ἄγγελος, καὶ ποῦ ἀνέγνωσε τὴν γραφὴν, μὴν ὄντων (καθὼς ἐξεύρεις) ἐν οὐρανοῖς μήτε βιβλίων, μήτε τυπογράφων. Ἀνέβασεν ἔπειτα εἰς τὴν πλάστιγγα τοὺς μακαρίτας γονεῖς μου, μὲ πᾶσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν, νὰ μὲ προξενήσωσιν ὅλα τὰ μέσα τῆς σπουδῆς· ἀνέβασε τοὺς καλούς μου συγγενεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας μου, ὡς τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ δωρήματα· ἡ πλάστιγξ ἤρχισε νὰ κινῆται· ἐγὼ ἔτρεμον ὅλος, ἐνθυμούμενος τὸ « Οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν»· ἀναβιβάζει τέλος, τὸν Δόμινον Keun. Εἰς αὐτὰ ὅλα δὲν εἶχον τι νὰ ἐναντιωθῶ· ἔπειτα βλέπω τὴν Λογιότητά σου πλησίον τοῦ Ἀγγέλου, ἕτοιμον νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν πλάστιγγα. Τότε ἀληθινὰ ἤρχισα νὰ φοβοῦμαι, ὅτι ἔχω νὰ μείνω ἀναπολόγητος, μάλιστα βλέπων, ὅτι διὰ τὸ ψύχος (ἐπειδὴ ἦτον χειμὼν) ἦσουν ἐνδεδυμένος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κοταπεφορτισμένος μὲ δύο βαρυτάτας γούνας, καὶ εἶχες ἐπὶ κεφαλῆς σου καλουπάκιον, ὄχι ὡς τὰ σημερινὰ τῶν Χίων, ἀλλ᾽ ὡς ἐκεῖνα τὰ παλαιὰ, ὡς ἐφόρει ὁ μακαρίτης Θεόδωρος ὁ Λακάνας, ὁ Χατζῆ Παντελῆς, καὶ ἄλλοι πρὸ τούτων. Οὐαὶ, ἔλεγον εἰς ἐμέ! Ἂν ἀναβῇ ὁ Πρωτοψάλτης μὲ τοιαύτην σκευὴν, ἡ πλάστιγξ ἔχει νὰ κλίνῃ ἐξάπαντος. Μὴν ἔχων τί ποιήσω, εἶπον τὸν ἄγγελον, ὅτι δὲν στέργω νὰ σὲ ἀναβάσῃ οὕτως ἔχοντα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος· καὶ αὐτὸς, αὐθέντα μου, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἤρχισε νὰ σὲ ἐκδύνῃ ἓν πρὸς ἓν τῶν ἐνδυμάτων σου, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ μπινισίου, καὶ καταντῶν εἰς τὸν χιτῶνα, εἰς τρόπον ὥστε σὲ ἀφῆκε γυμνὸν, παντάγυμνον, ὡς ἐξῆλθες ἐκ κοιλίας μητρός σου, καὶ ὡς ἀπελεύσῃ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν

μητέρα τὴν γῆν. Μὲ ὅλην τὴν ἀπορίαν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόμην, μὲ ἦτον ἀδύνατον νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα· ὄχι μόνον διὰ τὴν γυμνότητα εἰς τὴν ὁποίαν σὲ ἔβλεπον, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχες, καὶ τὰς ἀρὰς τὰς ὁποίας ἐξέχεες κατ' ἐμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους. Τέλος πάντων σὲ ἀνεβίβασεν, *τζὶπ τζιμπλάκην*, εἰς τὴν πλάστιγγα κατὰ τὴν θέλησίν μου· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος; μολοντοῦτο ἡ τρυτάνη ἔκλινε πρὸς τὸ ἔδαφος. Καὶ ὁ Ἄγγελος θέλων νὰ μὲ καταισχύνῃ περισσότερον, « Αὐτὰ, μὲ λέγει, ὅσα » συνεφόρησα εἰς τὴν πλάστιγγα δὲν εἶναι μήτε τὸ ἑκατοστη» μόριον ἐκ πάντων, ὅσα σὲ εὐεργέτησεν ἡ πρόνοια, καὶ ὅμως » ὑπερβαίνουσιν ὅσα κακὰ ἐδοκίμασας, ἢ φαντάζεσαι νὰ ἐδο» κίμασας. Γενοῦ λοιπὸν εὐγνωμονέστερος, καὶ ἐνθυμοῦ πάν» τοτε τὸ « Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἔδωκέ » μοι; » Καὶ τοῦτα τὰ λόγια ἦσαν τοῦ ἐνυπνίου τὸ ἐπιμύθιον. Ἔπειτα ἀνέπτη πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τοσαύτην ταχύτητα, ὥστε, ἂν δὲν σὲ ἥρπαζον ἀπὸ τὸν πόδα, διὰ νὰ σὲ ἐκβάλω ἀπὸ τὴν πλάστιγγα, ἤθελε βέβαια σὲ συναναβιβάσειν μαζῆ του, καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν ἐκατέβαινες πλέον. Αὐτὸ τὸ ἔκαμα, ὄχι φθονήσας τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδόν σου, ἡ ὁποία ἤθελε βέβαια σὲ ἀξιώσειν μὲ τὸν Ἐνὼχ καὶ τὸν Ἠλίαν, μὲ προσθήκην νέας ἑορτῆς εἰς τὸ μηνολόγιον· ἀλλ' ἀπορῶν τί ἔμελλα νὰ γενῶ χωρὶς τῆς λογιότητός σου. Ζῆθι λοιπὸν εὐδαιμόνως, καὶ μένε ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν οἰκογένειάν σου, καὶ διὰ τὸν φίλον σου!

ΛΒ'.

Ἴσως ἤκουσας, ὅτι ἀποθανόντα τὸν περίφημον Βολταῖρον, ὁ Κλῆρος τῶν Παρισίων δὲν ἐσυγχώρησε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς

τοὺς Παρισίους, ἀλλ' ἔκαμαν τρόπον, ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του νὰ τὸν θάψωσι πολλὰς λεύγας μακρὰν τῶν Παρισίων. Τῶν καλογήρων ἡ πρόφασις ἦτον, ὅτι ὁ Βολταῖρος ἦτον ἄνθρωπος ἀσεβέστατος, καὶ εἶχε κωμῳδήσειν ῥητῶς εἰς τὰ συγγράμματά του τὴν θρησκείαν. Ὅτι ὁ Βολταῖρος ἔγραψε κατὰ τῆς θρησκείας, τοῦτο εἶναι ἀληθές. Ἀλλ' οἱ Καλόγηροι δὲν ἐκινήθησαν εἰς αὐτὸ ἀπὸ ζῆλον τῆς θρησκείας. Οὗτοι κατέφαγον πολλάκις τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ αὐτοὺς ποτὲ δὲν κατέφαγεν». Ἂν ἔγραψεν ὁ Βολταῖρος κατὰ τῆς θρησκείας, οὗτοι ἐστάθησαν οἱ αἴτιοι. Εἰπέ με, παρακαλῶ σε, ; πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εὐλαβῆταί τις τὴν θρησκείαν, ὅταν βλέπῃ τοὺς διδασκάλους καὶ ὁδηγοὺς τῆς θρησκείας πράττοντας ὅλα τὰ ἐναντία, ἀπ' ὅσα αὐτὴ διδάσκει; Ἔπειτα ἡ σημερινὴ θρησκεία εἶναι πλέον ἡ αὐτὴ καὶ ἀπαράλλακτος θρησκεία, καθὼς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἰησοῦ; Οἱ Καλόγηροι τὴν μετεμόρφωσαν, καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ διακρίνῃ τις, ἂν ἦναι θρησκεία τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ θρησκεία τοῦ... Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀμαυρωμένην ἀντίθεον Καλογηροθρησκείαν κατέτρεξεν ὁ Βολταῖρος, καὶ ἄνοιξε τέλος πάντων τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κοινοῦ λαοῦ, καὶ τοὺς ἐλευθέρωσεν ἀπ' ἐκείνην τὴν δεισιδαίμονα ἀνθρωπολατρείαν, τὴν πρὸς τοὺς Καλογήρους. Εἶχαν λοιπὸν δίκαιον νὰ μισήσωσιν ἕναν ἄνθρωπον, ὅςις τοὺς ἐφατρίασε, τοὺς ἐγύμνωσε, καὶ τοὺς ἔδειξεν ὁποῖοι εἶναι τῇ ἀληθείᾳ λύκοι. Ὁ λαὸς, ἐνθυμούμενος τὰ ὅσα κατ' αὐτῶν εἶχεν εἰπεῖν ὁ Βολταῖρος, καὶ τὴν κώλυσιν τῆς ταφῆς του, ἠθέλησε νὰ ἐκδικήσῃ τὸν νεκρόν του ἀπὸ τὴν Καλογηρικὴν καταδρομὴν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ τοῦ λειψάνου του μετακομιδὴν εἰς τοὺς Παρισίους. Ὑπῆγαν λοιπὸν πλῆθος ἀνάριθμον εἰς τὸν τάφον του, τὸν ἐξέχωσαν, καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τοὺς

Παρισίους, τῇ δεκάτῃ Ἰουλίου, 1791, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, πρὸς τὸ ἑσπέρας, καὶ τὸν ἔθηκαν ἐπάνω εἰς τὴν Βαστιλίαν, εἰς τὸ προάστειον τῆς πόλεως, διὰ νὰ τὸν κηδεύσωσιν ἐντίμως τῇ ἐπαύριον.

Ἐξεύρεις ὅτι ἡ Βαστιλία εἶναι ἐκείνη ἡ περίφημος φυλακὴ, τὴν ὁποίαν ἐκρήμνισεν ὁ λαὸς, εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ταραχῶν. Πλησίον τῆς Βαστιλίας κατοικῶ κ' ἐγὼ, καὶ ἡ πομπὴ ὅλη ἔπρεπε νὰ περάσῃ κατάντικρυ τῶν παραθύρων μου. Τὸν ἔθηκαν ἐπίτηδες εἰς τὴν Βαστιλίαν, διὰ νὰ τὸν ἐκδικήσωσι καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰν τυραννίαν τῆς Αὐλῆς, ἥτις εἶχε τὸν φυλακώσειν εἰς αὐτὸ τὸ φρούριον, ἀκόμη εἰκοσαετῆ νέον ὄντα. Καὶ τὸν ἔβαλαν εἰς τὴν Βαστιλίαν, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἴδιον τόπον τῆς κρημνισμένης οἰκίας, ὅπου ἀληθῶς εἶχε φυλακωθῆν ζῶν, ἀνεγείραντες σωρὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους λίθους τῆς κρημνισμένης Βαστιλίας, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν τοιαύτην ἐπιγραφήν: « *Δέξαι Βολταῖρε τὰς τιμὰς τῆς πατρίδος σου* » *εἰς τοῦτον τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου σὲ ἐφυλάκωσε δέσμιον* » *ἡ τυραννία* ». Τῇ ἐπαύριον τῷ πρωῒ, 11 Ἰουλίου, ἔβαλαν τὴν θήκην, περιέχουσαν τὰ ὀστᾶ του, ἐπάνω εἰς μίαν λαμπρὰν ἅμαξαν. Ἐξῆλθεν ἡ ἅμαξα συρωμένη ἀπὸ δώδεκα λευκοὺς ὡραίους ἵππους. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τῆς ἁμάξης ἦτο γραμμένον: « Ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθῃ αὐτεξούσιος, πρέπει νὰ κυβερνᾶται » καὶ νὰ δεσπόζεται μόνος του. » Ἀπὸ τὸ ἄλλο, « Ὁ ἄνθρωπος » ἔχει τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κολάζῃ τοὺς τυράν- » νους του. » Ἐπάνω εἰς τὴν θήκην τοῦ λειψάνου του ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου, ἀπαραλλάκτως ὅμοιον, κείμενον εἰς τὴν κλίνην ὕπτιον, σκεπασμένον μὲ ἐπάπλωμα, πλὴν τοῦ προσώπου· εἰς τὴν θήκην ἦτον ἡ παροῦσα ἐπιγραφή: « Ποιη- « τὴς, φιλόσοφος, ἱστορικὸς, ἐφώτισε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, » καὶ μᾶς προετοίμασεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἐλευθερίας. »

Εἰς κάθε ἄλογον ἦτον ἕνας ἱπποκόμος, ἐνδυμένος Ῥωμαϊκὴν στολήν. Πρὸ τῆς ἁμάξης ἦτον καὶ ἄλλο ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου, καθήμενον εἰς θρόνον, καὶ τριγύρου του αἱ εἰκόνες ὅλων τῶν μεγάλων ἀνθρώπων, φερόμεναι ἐπάνω εἰς κοντάρια, οἷον τοῦ Ῥουσῶ, τοῦ Μιραβῶ καὶ τῶν τοιούτων. Κατόπιν αὐτοῦ τοῦ καθημένου ἀγάλματος, εἰς μίαν μικρὰν βιβλιοθήκην, ὅλα του τὰ συγγράμματα, εἰς ἑβδομήκοντα τόμους χρυσοδεμένους (ἐπειδὴ ἐξεύρεις, ὅτι αὐτὸς ἄρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τῶν δεκαεπτὰ ἐτῶν τῆς ἡλικίας του, καὶ ἔγραφεν ἕως τοῦ ὀγδοηκοστοῦ τρίτου ἔτους. Τὸ πρῶτον του σύγγραμμα ἦτον μία τραγῳδία, ὁ Οἰδήπους λεγόμενος, τὴν ὁποίαν ἔγραψε πρὸ τοῦ Βολταίρου καὶ ὁ ἡμέτερος Σοφοκλῆς). Τὴν βιβλιοθήκην ταύτην περιεκύκλωναν ὅλοι οἱ σπουδαῖοι καὶ Ἀκαδημιακοὶ τῶν Παρισίων. Δὲν σὲ λέγω τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὸ ἄπειρον πλῆθος, ὅσον προηγεῖτο καὶ ἠκολούθει αὐτὴν τὴν παράδοξον λιτανείαν, ὅσον ἦτο διεσπαρμένον εἰς τοὺς τόπους ὅλους τῆς πόλεως, ὅθεν εἶχε νὰ περάσῃ ἡ πομπή, τὸ πλῆθος τῶν ξένων, ὅσοι ἦλθαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, «Πάρθοι, Μῆδοι καὶ Ἐλαμῖται,» ἐπειδὴ εἶχον τὴν εἴδησιν πρὸ ἑνὸς σχεδὸν μηνός. Τοῦτο μόνον σὲ λέγω, ὅτι εἶδον πρὸ τούτου καὶ τὴν κηδείαν τοῦ Μιραβῶ, ἀλλὰ δὲν ἐξεύρω ποίαν νὰ ὀνομάσω λαμπροτέραν. Τὸ λείψανον ἐξῆλθεν εἰς τὰς ἐννέα ὥρας τὸ πρωῒ ἀπὸ τὴν Βασιλίαν, καὶ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ μεσονύκτιον. Ὅλα ταῦτα εἶδον ἀπὸ τὸ παράθυρόν μου, μὲ πολλοὺς ἄλλους σοφοὺς Γάλλους καὶ Ἄγγλους, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἐπίτηδες εἰς τὸν οἶκόν μου τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Δὲν μὲ ἐξέπληξε, φίλε, μήτε ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς κηδείας, μήτε ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ὅστις ἠστραποβόλει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐθάμβωσε τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἀλλ᾽ ὅταν εἶδα τὰ βιβλία του φερόμενα εἰς θρίαμβον, καὶ περικυκλωμένα ἀπὸ πλῆθος Ἀκαδημιακῶν,

τότε ἤθελον νὰ σὲ ἔχω πλησίον μου, μάρτυρα καὶ τῆς ἀγανακτήσεώς μου καὶ τῶν δακρύων μου· δακρύων, φίλε μου, ἀληθινῶν, δακρύων ἀπαρηγορήτων, τὰ ὁποῖα μ' ἔκαμε νὰ χύσω ἡ ἀνάμνησις, ὅτι οὕτω καὶ οἱ προπάτορές μου, οἱ ἀμίμητοι Ἕλληνες, ἤξευραν νὰ τιμῶσι τὴν σοφίαν. Καὶ ποῖοι ἄλλοι παρ' αὐτοὺς ἔγιναν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ὅλων τῶν καλῶν, ὅσα βλέπεις τὴν σήμερον εἰς τοὺς Εὐρωπαίους; ¿ Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι κατέστησαν ἄρχοντα τῆς Σάμου τὸν Σοφοκλέα, διὰ ἀμοιβὴν μιᾶς τραγῳδίας, τὴν ὁποίαν ἐσύνθεσε; ¿ Δὲν εἶναι αὐτοί . . . . . ἀλλὰ τί ματαίως νὰ ἀνανεόνω παλαιὰς καὶ ἀνιάτους πληγάς; Βάρβαρον καὶ ἀχρειέστατον γένος, ἔλεγον εἰς τὸν ἑαυτόν μου, Κάκιστοι Τοῦρκοι, πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὸ γένος μου ἤθελαν εἶσθαι τὴν σήμερον ἰσότιμοι τοῦ Βολταίρου, ἂν ἡ ὑμετέρα τυραννία δὲν εἶχε καταστήσειν στήραν καὶ ἄγονον τὴν καρποφόρον μητέρα τῶν σοφῶν, τὴν Ἑλλάδα!

Καὶ ὑμεῖς ἄθλιοι . . . . ! ἀντὶ νὰ ζητῆτε νὰ ἰατρεύσετε τὰς πληγὰς τοῦ γένους, ἐγίνετε χείρονες καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὑμεῖς οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἦσθε τὸ ἅλας καὶ τὸ φῶς τῶν κοσμικῶν, ἐμωράνθητε, ἐσκοτίσθητε, καὶ παντάπασιν ἠχρειώθητε! Ἔπειτα ζητεῖτε σέβας καὶ εὐλάβειαν παρὰ τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι μήτε Θεὸν σέβεσθε, μήτε θρησκείαν εὐλαβεῖσθε! . . . . . Οὕτω μίαν φορὰν ὁ ἀνόητος ὄχλος τῶν Ἀθηναίων ἔκλεξε διὰ προεστῶτα ἕνα βυρσοδέψην, ἄνθρωπον διαβολεμένον καὶ πονηρόν.

« Ἐπρίατο δοῦλον, βυρσοδέψην παμφλαγόνα,
» Πανουργότατον, καὶ διαβολώτατόν τινα. »

Πρὸς δὲ τοὺς ἐκλέξαντας αὐτὸν ἀνοήτους λέγει τὰ μελισσαγῆ ταῦτα στιχίδια:

Ὦ δῆμε καλὴν γ' ἔχεις
Ἀρχὴν, ὅτε πάντες ἄν-
Θρωποι δεδίασί σ' ὥς-
Περ ἄνδρα τύραννον·
Ἀλλ' εὐπαράγωγος εἶ,
Θωπευόμενός τε χαί-
Ρεις, κἀξαπατώμενος,
Πρὸς τὸν λέγοντ' ἀεὶ,
Κέχηνας· ὁ νοῦς δέ σου
Παρὼν ἀποδημεῖ.

Αὐτὴ ἡ ἁγία ἐλευθερία ἐβασίλευεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου μὴν ἔχοντες γαζέτας, τὰ ἐκένωναν βραςὰ ζεστὰ ἐπὶ θεάτρου ὅσα παράπονα εἶχον κατὰ τῶν κρατούντων. Καὶ ἀπὸ τὰ τοιαῦτα εἶναι πλήρεις αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους.

ΛΓ'.

Φίλε μου καὶ Ἀδελφὲ χαίροις!

Καιρὸς παντὶ πράγματι· εἶναι λοιπὸν καιρὸς καυχήσεως, καθὼς εἶναι καιρὸς ταπεινοφροσύνης· καὶ ὅστις, ἐν καιρῷ τοῦ καυχᾶσθαι, ταπεινοφρονεῖ, ὑποκρίνεται ταπεινοφροσύνην, δὲν εἶναι ἀληθῶς ταπεινόφρων. Ἀδελφέ μου, ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς μου εἶναι τοσαύτη, ὥςε τετράκις ἐπεχείρησα νὰ σὲ γράψω, καὶ τετράκις ἐμποδίσθην ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, ὥραν ἀρίστου: ἀλλ' ἡ χαρὰ ἠφάνισε τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀφῆκα τὸ γεῦμα, διὰ νὰ σὲ περιγράψω τὴν νίκην μου. Παρέστησα λοιπὸν τὴν Θέσιν μου ἐνώπιον τῶν διδασκάλων μου, καὶ μιᾶς συνδρομῆς διακοσίων πεντήκοντα ἀνδρῶν, τῶν πλειόνων σοφῶν, ἰατρῶν, φιλολόγων. Τὴν προλαβοῦσαν νύκτα δὲν εἶχον καλύψειν τοὺς ὀφθαλμούς· τοσαύτη ἦτον ἡ ἀμηχανία καὶ ὁ φόβος μου, καὶ μέχρι τῆς

δεκάτης ὥρας (ταύτην τὴν ὥραν γίνονται αἱ κοιναὶ διαλέξεις) ἔτρεμον ὡς τὸ ὀψάριον: ἀλλ' ἐπλανώμην· οἱ διδάσκαλοί μου, ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες, μὲ ἔκαμαν (δακρύω πάλιν) τὰ πλέον λαμπρὰ ἐγκώμια· εὕρηκαν τὴν Θέσιν μου γραμμένην μὲ μέθοδον, πλήρη ὡραίων παρατηρήσεων, στολισμένην μὲ πολλὴν φιλολογίαν, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ περιγράψω τὰ ὅσα εἶπαν οἱ κριταί μου. Ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους λοιπὸν τούτους ὁ φόβος μετεβλήθη εἰς θάῤῥος· τὸ θάῤῥος εἰς τόλμην, καὶ ἂν ἡ συνέλευσις παρετείνετο ἀκόμη ὀλίγον, ἴσως ἡ τόλμη ἤθελε τραπῆν εἰς ἀναισχυντίαν. Ἀπεκρίθην εἰς τὰς ἐρωτήσεις των μὲ σαφήνειαν, ἀνεσκεύασα τὰς ἀντιῤῥήσεις των. Εἶχον ἐκθέσειν ὅτι πολλὰ νομιζόμενα τῶν νεωτέρων εὑρήματα, τὰ ἤξευρεν ὁ Ἱπποκράτης πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν. Ὑπερασπίσθην τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μου, ἐτίμησα τὸ γένος, τοὺς φίλους καὶ τὸν Πρωτοψάλτην μου. Ὅλη ἡ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη. Ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελῶς εὐτυχής. Τὸ γλυκύτερον, ἔλεγεν ὁ Ἐπαμινώνδας, (μετὰ τὴν ἐν Λεύκτραις μάχην) ἀφ' ὅσα μὲ συνέβησαν εἰς τὴν ζωήν μου, ἦτο, τὸ νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου. Τὴν χάριν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο· καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείψειν τὰ τραύματα τῆς καρδίας των· ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφορήσειν, ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω.

Εἶμαι εὐχαριστημένος, φίλε, καὶ δοξάζω ἐκ βάθους ψυχῆς τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, ὅστις μεταξὺ πολλῶν, δεινῶν τὰ ὁποῖα συνεχώρησε νὰ πάθω ἐπὶ ζωῆς μου, μ' ἔκαμε καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, καὶ τοιουτοτρόπως πανσόφως καὶ πανοικτειρμόνως, μίξας τὰ καλὰ τοῖς κακοῖς, μ' ἐστήριξε μέχρι νῦν, κλονούμενον ὑπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. Πρώτη καὶ μεγίστη εὐερ-

γεσία Θεοῦ (τὸ γνωρίζω καλώτατα, φίλε μου,) τὸ νὰ γεννηθῶ ἀπὸ γονεῖς ἐντίμους καὶ φίλους τῆς προκοπῆς· οἱ ὁποῖοι μετεχειρίσθησαν ὅλα τὰ μέσα, διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφήν μου. Δευτέρα εὐεργεσία, νὰ γνωρίσω ἕνα φιλάνθρωπον Ἄνθρωπον, τὸν Δόμινον Keun, ὅστις μ᾽ ἐχορήγησεν ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ διασκεδάσω τὴν ἀμάθειάν μου. Τρίτη εὐεργεσία, τὸ ταξείδιον τῆς Ὀλλανδίας, ὅπου γνωρίσας ἀνθρώπους σοφοὺς, καὶ ἀποῤῥίψας τὸν ζυγὸν τῶν ἀθλίων γραμματικῶν, ἤρχισα νὰ σπουδάζω τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, μὲ μέθοδον παντάπασι διάφορον· ἡ ὁποία μέθοδος, ὄχι μόνον μ᾽ ἔκαμε νὰ μαντεύσω πολλὰ δυσνόητα τῶν προγόνων μου, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελα νοήσειν ποτὲ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἰσχνοτάτου Θεοδώρου, καὶ τοῦ παχυτάτου αὐτοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Νεοφύτου, ἀλλὰ νὰ διορθώσω καὶ τὴν μητρικήν μου διάλεκτον, ἐκ μόνης τῆς ἀναλογίας, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς τὴν αὐτῆς μητέρα τὴν παλαιάν.

Δὲν εἶναι ἀκόμη μία ὥρα, ἀφ᾽ οὗ ἦλθεν ἕνας ἰατρὸς περίφημος εἰς τὴν κάμαράν μου· ἀφ᾽ οὗ μὲ ἐχαιρέτησεν, « Ἦλθον, » λέγει, νὰ ζητήσω τὴν βασίλισσαν τῶν Θέσεων. Σήμερον τὸ » πρωῒ τὴν ἀνέγνωσα μὲ μεγάλην ἡδονὴν, καὶ ἐπληροφορήθην, » ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ ὑπὸ ζυγὸν δουλείας, εἶναι πάντοτε » Ἕλληνες, καὶ δὲν ἐσβέσθη εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τῶν προ» γόνων των. »

Δὲν σὲ λανθάνει, ὅτι ἓν ἀπὸ τὰ παλαιὰ αἴτια τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηνῶν, τὸ πρώτιστον καὶ δραστικώτατον, ἐχρημάτισεν ὁ πληθυσμὸς τῶν συκοφαντιῶν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἔπασχαν ἀπὸ τὴν νόσον τῆς συκοφαντίας. Ἀλλ᾽ αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἡ μητρόπολις αὐτῆς, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν.

Οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους, αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἀριςοφάνους, γέμουσιν ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν καλῶν τούτων ἀνθρώπων.

Ὁ Ἀριστοφάνης φέρει εἰς τὴν σκηνὴν (ὄρν. 1451) ἕν' ἀπ' αὐτοὺς καυχώμενον, ὅτι ἐκληρονόμησε τὸ ἔργον *Ἀναντᾶν Μπαμπαντᾶν.*

. . . . . Τὸ γένος οὐ καταισχυνῶ
Παππῶος ὁ βίος συκοφαντεῖν ἐστί μοι.

Αὐτὸ τὸ ὄνομα Συκοφάντης, εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτας εὑρέθη, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κυρίαν σημασίαν, διὰ τοὺς καταδίδοντας τὴν ἐξαγωγὴν τῶν σύκων, εἶναι καὶ διὰ πᾶν εἶδος διαβόλων ἄλλων. Δι' αὐτοὺς ἀπέθανεν ὁ Σωκράτης· δι' αὐτοὺς ἐκινδύνευσαν ν' ἀποθάνωσιν ὁ Ἀναξαγόρας, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Θεόφραστος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ σοφοὶ καὶ στρατηγοί.

ΛΔ'.

Φίλτατε Βάμβα!

Ὀδυνηρὸν εἶναι τὸ μεταξὺ ἡμῶν διάστημα! καὶ μάλιστα εἰς ἐμὲ τὸν γέροντα, εἰς τὸν ὁποῖον οὔτ' ἡ δύναμις, οὔτ' αἱ λοιπαὶ περιστάσεις συγχωροῦν, νὰ πηδήσω τόσον πλατὺ χάσμα. Μ' ἀφῆκες (πάλιν τὸ λέγω) εἰς ἐκεῖνον ἀκριβῶς τὸν καιρὸν, ὅτε μάλιστα εἶχα χρείαν τῆς παρηγορίας καὶ βοηθείας σου.

Σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ῥοπή.

Καὶ ὅμως ζῶ ἀκόμη, ὄχι μετὰ τόσας ῥοπὰς, ἀλλὰ μετὰ τόσα ῥόπαλα, χειρότερα ἀπὸ τὰ ξύλινα, ἐπειδὴ μοῦ ἐπλήγωσαν αὐτὴν τὴν ψυχήν. Ἂν δύναταί τις νὰ μὲ παρηγορήσῃ τώρα, καὶ νὰ μὲ φέρῃ εἰς λήθην τῶν παρελθόντων, καὶ ὑπομονὴν τῶν παρόντων, εἶναι βέβαια αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βάμβα.

Ἡ πρόοδος τῆς Σχολῆς σας μ' εὔφρανε· καὶ εἶμαι κατὰ πάντα σύμφωνος μὲ τὴν ὁποίαν κάμνεις κρίσιν περὶ τῶν

συμφερόντων εἰς τὴν νῦν τοῦ γένους κατάστασιν, μαθημάτων. Τῆς ἠθικῆς ἡ παράδοσις μάλιστα μὲ εὔφρανε πολύ. Ναὶ, φίλε, πρώτιστον καὶ ἀναγκαιότατον μάθημα, εἰς ἔθνη μεταβαίνοντα ἀπὸ τὸ σκότος τῆς ἀπαιδευσίας, εἰς τὸ φῶς τῆς παιδείας, εἶναι αἱ ἀκριβεῖς καὶ ὡρισμέναι ἔννοιαι τῶν ὀνομαζομένων κακιῶν καὶ ἀρετῶν, ἢ μᾶλλον τῆς κακίας καὶ ἀρετῆς. Ἐπειδὴ μία εἶναι ἡ μήτηρ καὶ πηγὴ τῶν κακιῶν, ἡ ἈΔΙΚΊΑ, ὡς μία τῶν ἀρετῶν ὅλων, ἡ ΔΙΚΑΙΟΣΎΝΗ. Διὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ὁ Ξενοφῶν (διδαγμένος ἀπὸ τὸν Σωκράτην) « Παίδευσις γὰρ καλὴ διδάσκει χρῆσθαι νόμοις, » καὶ λέγειν περὶ τῶν δικαίων καὶ ἀκούειν ».

ΛΈ.

Ὁ ἀνθρώπινος βίος, φίλε μου, ἀπὸ γενέσεως μέχρι τελευτῆς, εἶναι πόλεμος, καὶ ὡς εἰς πόλεμον διωρισμένους ἐχρεώστουν οἱ μακαρῖται γονεῖς μας νὰ μᾶς ὁπλίζωσι παιδιόθεν, διδάσκοντές μας, ὅτι ἡ πρόνοια οὔτε τὰ καλὰ μᾶς χαρίζει ἄμικτα καὶ καθαρὰ ἀπὸ κάθε κακὸν, οὔτε πάλιν συγχωρεῖ νὰ πάσχωμεν τὰ κακὰ, χωρὶς νὰ τὰ γλυκάνῃ μὲ τίποτε καλόν. Τοιαύτην διδασκαλίαν ἔπρεπε νὰ φυτεύσωσιν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὰς νεαράς μας ψυχὰς, πρὶν δοκιμάσωμεν καλὰ ἢ κακὰ, διὰ νὰ εἴμεθα προετοιμασμένοι καὶ εἰς τὰ δύο. Ἀλλὰ μηγαρὶ ἐγνώριζαν οἱ ταλαίπωροι κ' ἐκεῖνοι, πῶς ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀναθρέψωσι; μηγαρὶ ἦσαν δυνατοὶ νὰ μᾶς δώσωσιν ὅ,τι δὲν ἔλαβαν οὐδ' ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των; Εἰς ἡμᾶς τοὺς γέροντας ἔμεινεν ἡ ἀνάγνωσις τῶν προγονικῶν συμβουλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ « Μὴ θέλε τὰ γινόμενα » γίνεσθαι, ὡς βούλει, ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς » γίνονται, καὶ εὐροήσεις »· (καθαρὰ ἐξήγησις τοῦ « Γενηθήτω τὸ θέλημά σου » τῆς Κυριακῆς προσευχῆς.)

ΛϚʹ.

Ἐκ Παρισίων, 12 Σεπτεμβρίου, 1815.

Δὲν εἶμαι, ἀκόμη, φίλε μου, εἰς ὑγείας σταθερᾶς κατάστασιν διὰ νὰ γράφω ἐπιστολάς. Ἀλλ᾽ ὅμως πρέπει νὰ σὲ στείλω μικρὰν ἀπόκρισιν, διὰ νὰ σ᾽ ἐλευθερώσω κἂν ἀπὸ τὴν ὑποψίαν τοῦ θανάτου μου. Ἔφριξα, φίλε μου, ἀφ᾽ οὗ ἐκατάλαβα τὰ λεγόμενα, συλλογιζόμενος ἕως ποῦ δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀποθηριωθῇ κατὰ τοῦ πλησίον! Ἂν καὶ τῷ ὄντι ἀμαθέστατοι οἱ πονηροὶ συκοφάνται, τὴν ὁποίαν ὅμως πασχίζουν νὰ προσκολλήσωσιν φρικώδη δόξαν, περὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, μὴ πιστεύσῃς ποτὲ, ὅτι εἶναι γυμνῆς τῆς ἀμαθείας των ἀποτέλεσμα. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἐκατάλαβαν τῆς ῥήσεως τὴν ἔννοιαν.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθονῇ, συκοφαντεῖ, διώκει, ἀδικεῖ, καὶ ἁπλῶς ἀφίνει ἑαυτὸν νὰ φέρεται ἀχαλίνωτα, κεντώμενος ἀπὸ τὰ πάθη κατὰ τοῦ πλησίον· ἔπειτα διϊσχυρίζεται, ὅτι ὁ διωγμὸς εἶναι ζῆλος ὑπὲρ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀθέων. Ὁ τοιοῦτος βέβαια δὲν ὑπερμαχεῖ κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὅστις βδελύττεται τοὺς μολυσμένους ἀπὸ τοιαῦτα πάθη.

ΛΖʹ.

. . . . . Ἀπὸ δύο αἰτίας, τὴν πρώτην πολλὰ ἐπαινετὴν, ἐπειδὴ τοιαύτη εἶναι καὶ ἐμοῦ, καὶ πρέπει νὰ ἦναι παντὸς ἀνθρώπου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνδρὸς, ἡ περὶ τῶν τοιούτων εὐχὴ καὶ θέλησις. Λέγω τὴν ἀγάπην τῆς δικαιοσύνης· ἀλλ᾽ ὅμως, φίλε, εἶναι φρόνησις καὶ τὸ « πρὸς τοὺς καιροὺς πολιτεύεσθαι » περὶ τοῦ ὁποίου ἤθελεν ἴσως μᾶς διδάξει πολλὰ, καὶ περίεργα, καὶ παράδοξα περὶ ἀνθρώπων μεγάλης

ὑπολήψεως « Τὰ πολιτικὰ πρὸς τοὺς καιροὺς » σύγγραμμα οὕτως ὀνομαζόμενον καὶ κατὰ δυστυχίαν μὴ σωζόμενον, τὸ ὁποῖον συνέγραψεν ὁ Θεόφραστος, μάρτυς αὐτόπτης τοῦ πολιτικοῦ θανάτου τῆς πατρίδος του. Ἡ ἀνάστασις (τὴν πολιτικὴν λέγω) πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ γένῃ μὲ ξένας χεῖρας· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ κρεμασθῶμεν, κέρδος εἶναι τὸ νὰ κρεμασθῶμεν « ἐξ ἀξίου γοῦν τοῦ ξύλου » ὡς λέγει ὁ Κωμικός. Ἐὰν τοῦτο δὲν γένῃ, κέρδος ἀκόμη λογίζεται καὶ ἡ κρεμάλα ἡ ἐκ τῶν . . . . . ἀλλὰ κέρδος τοιοῦτον, ὁποῖον σημαίνει ἡ παροιμία,

Ἂν μὴ παρῇ κρέας, ταρίχῳ στερκτέον.

Τὸ τάριχος ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν αἰσθάνωμαι ὅτι εἶναι τάριχος, καὶ νὰ μὴ τὸ μασσῶ μὲ ἀηδίαν.

ΛΗ.

Ὅτι τὰ ὀνόματα ἔχουσιν ἐπιῤῥοὴν μὲ τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις καὶ διανοίας, μὴν ἀμφιβάλλῃς. Πρέπει ὅμως νὰ ἦναι προπαρασκευασμένη, διὰ τῆς παιδικῆς ἀγωγῆς, ἡ ψυχὴ εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὴν ἐπιῤῥοὴν, ἀπαράλλακτα καθὼς ἡ γῆ πρέπει νὰ ἦναι γεωργημένη διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν βροχήν. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐντὸς ὀλίγου θέλει σὲ διδάξειν ἡ πεῖρα, περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸν προφέσσωρας τῆς Ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης.

Ὡς τόσον, ὅσον ἄθλια καὶ ἂν ἦναι τὰ τοιαῦτα, εἶναι ἀπαραίτητα, ἐπειδὴ, ὡς ἡ πεῖρα τὸ ἔδειξεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, αὐτὰ προηγοῦνται πάντοτε τῶν καλῶν, καθὼς καὶ εἰς τὰς πομπὰς καὶ λιτανείας προηγεῖται πολὺς ὄχλος μὲ τὰ μικρά των κηρία, ἔπειτα φαίνεται ὁ Δεσπότης μὲ τὸν κλῆρον του καὶ μὲ

τοὺς ἄρχοντας, κρατοῦντας τὰς μεγάλας λαμπάδας· καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν μέσην.

Ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι τὸ νὰ περιπατῇ τις χωλὰ, παρὰ τὸ νὰ ἦναι ἀκίνητος παντάπασιν, ὡς λίθος. Ἕως τώρα εἴμεθα εἰς ταύτην τὴν ἀθλίαν ἀκινησίαν· τώρα εἶναι ὀλίγοι χρόνοι ἀφ' οὗ ἠρχίσαμεν νὰ σαλευώμεθα. ¿ Πῶς εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τοσαύτην ἀκινησίαν, νὰ μεταβῶμεν πάραυτα εἰς τὴν ὁλόκληρον καὶ ἀπαρεμπόδιστον χρῆσιν τῶν μελῶν; Τοιαύτης χωλότητος δείγματα ἔδωκα πολλὰ κ' ἐγὼ εἰς ὅσα ἔγραψα, ὀλιγώτερα ἐλπίζω νὰ εὕρῃς εἰς τὸν Αἰλιανὸν, καὶ ἀκόμη ἴσως ὀλιγώτερα εἰς τὸν Ἰσοκράτην, τοῦ ὁποίου ἡ τύπωσις ἄρχεται μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Εἴμεθα, φίλε, ὅσοι καὶ ἂν ἤμεθα τῆς παρούσης γενεᾶς, οἱ περισσότεροι χωρὶς ἀνατροφὴν, ἢ μὲ ἀνατροφὴν ὄχι ἀνάλογον τῆς ὀλίγης σοφίας, τὴν ὁποίαν ἀπεκτήσαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ διὰ τοῦτο ἀνεπιτήδειοι εἰς τὸ νὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν εἰς ὠφέλειαν τοῦ γένους. Ὁμοιάζομεν ἐκείνους, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν *Σογραντᾶρ Γκιορμοὺς*, ἤγουν τοὺς νεοπλούτους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἄλλο δὲν προσμένεται, παρὰ συνερίσεις καὶ φιλοτιμίαι μικροπρεπεῖς, ἐπιδείξεις καὶ σαλακωνίαι γελοιώδεις, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐλεεινῶν ἀνθρώπων ἐλεεινὰ ἔργα. Μὴν ἀπελπίζεσαι ὅμως· τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς οἱ λόγιοι, εἰς τοὺς ὁποίους θέλει δώσειν, καὶ μὴ θελόντων, χώραν ὁ θάνατος ὅλων ἡμῶν, θέλουν εἶσθαι ὠφελιμώτεροι εἰς τὸ γένος, παρ' ὅλους ἡμᾶς.

ΛΘ΄.

Περὶ τοῦ Κάντ, εἶμαι σύμψηφος μὲ τὴν γνώμην τοῦ Β. Οἱ ταλαίπωροι Γερμανοὶ (καὶ μὴ σὲ κακοφανῇ) δὲν ἔμαθαν

ἀκόμη νὰ ἐκθέτωσι τὰς ἐννοίας των μὲ σαφήνειαν· κα ἐκ ταύτης τῆς ἀμαθείας ἔῤῥευσεν ἡ κλίσις εἰς τὰ συστήματα καὶ τὰς φιλοσοφικὰς αἱρέσεις, αἱ ὁποῖαι διαμένουσιν ἀκόμη εἰς αὐτοὺς, εἰς καιρὸν ὅταν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἄλλην φιλοσοφίαν δὲν ἐξεύρουν, παρὰ τὴν Ἐκλεκτικήν. Εἶχε μέγα δίκαιον ὁ μέγας Φριδερίκος, ὄχι νὰ καταφρονῇ τὴν γλῶσσαν των, ἡ ὁποία ἦτο γλῶσσα μητρική του καὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ λέγῃ, ὅτι ἔχουσι πάντοτε χρείαν νὰ στρατηγῶνται ἀπὸ κανένα εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Il leur faut toujours un général en philosophie. Εἶχαν τὸ πάλαι στρατηγὸν τὸν Λεϊβνίτιον (ὅστις ἦτο καὶ στρατηγὸς καλὸς, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος). Τὸν Λεϊβνίτιον διεδέχθη ὁ Οὐόλφιος· τώρα ἔχουσι τὸν Κάντ· μετὰ πολλὰ ὀλίγους χρόνους ἴσως θέλουν στρατηγηθῇ ἀπ' ἄλλον, σκοτεινότερον ἀπὸ τὸν Κάντ. Ἡ ἀσάφεια γεννᾷ τὰς αἱρέσεις εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, καθὼς καὶ εἰς τὴν Θρησκείαν, καὶ αὗται πάλιν ἀμοιβαίως τρέφουν καὶ αὐξάνουσι τὴν ἀσάφειαν. Μ' ὅλον τοῦτο εὔλογον ἔκρινα νὰ προσθέσω εἰς τὰ σταλθησόμενα ἓν σῶμα τῆς μεταφράσεως ἢ παραφράσεως τοῦ Degerando, ἂν ὄχι δι' ἄλλο, διὰ τοῦτο κἂν, ὅτι ὁ διδάσκων πρέπει νὰ ἔχῃ, ὄχι μόνον ὅσα τὸν ἀρέσκουν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπαρέσκοντα, διὰ νὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητάς του τοὐλάχιστον τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας τὸν ἀπαρέσκουσι, καὶ νὰ τοὺς μανθάνῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νοεῖν καὶ συλλογίζεσθαι. Τοῦτο νοεῖται δι' ἐκείνους τοὺς διδασκάλους, ὅσοι δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ γένωσιν αὐτοὶ αἱρεσιάρχαι καὶ στρατηγοὶ φιλοσοφίας.

Ἐγὼ πάλιν σὲ τὸ λέγω, ὅτι εἶναι εὐτυχία τὸ νὰ μὴν ἐδυνήθη ἀκόμη κανεὶς ἀπὸ τοὺς Φιλοχυδαίους νὰ γεννήσῃ μίαν μυθισορίαν, ὡς ἐκείνην φερ' εἰπεῖν τοῦ Ἡλιοδώρου· καὶ τότε ἤθελες ἰδεῖν μὲ πόσην εὐκολίαν ἤθελεν ἀνατρέψειν ὅλους τοὺς ἡμετέρους κανόνας καὶ τεχνολογίας. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐγὼ δὲν

θέλω γένειν μάρτυς τοιαύτης λυπηρᾶς μεταβολῆς, ἐπειδὴ αἱ ἡμέραι μου ἐπαλαιώθησαν. Φαντάζομαι ὅμως ἀπὸ τοῦ νῦν, καὶ γελῶ μόνος μου, ἐνθυμούμενος πόσον ἔχω νὰ γελάσω, ὅταν λάβω εἰς τὰ Ἠλύσεια πεδία (διότι εἰς τὸν τάρταρον βέβαια δὲν εἶναι ἡ γνώμη μου νὰ ὑπάγω) ἐπιστολὴν τοῦ Β., γραμμένην μὲ ὅλην τὴν Φιλιππιδικὴν κομψείαν, καὶ φκιασμένην, Dieu sait comment· διότι εἰπέ με ἐν συνειδήσει, τί ἔχεις ἢ τί δύνασαι νὰ κάμῃς, ὅταν μία τοιαύτη μυθιστορία γένῃ κοινὴ ἀνάγνωσις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, σπουδαίων καὶ μὴ σπουδαίων, εἰς ὀλίγα λόγια ὅλων τῶν τάξεων τῆς πολιτικῆς κοινωνίας; ἐξ ἀνάγκης ἡ κήλησις τῆς ἀναγνώσεως ἔχει νὰ ποιώσῃ τὴν φράσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα ὅλου τοῦ ἔθνους, καὶ τόσον εὐκολώτερον, ὅσον τὰ ἐννέα δεκατημόρια τοῦ ἔθνους, ὄντες χυδαῖοι κατὰ δυστυχίαν, θέλουν δημαγωγηθῆν περισσότερον εἰς τὸν χυδαϊσμὸν αὐτὸν τοῦ γράφοντος. Ἡ μόρφωσις τῶν γλωσσῶν, φίλε, κρέμαται ἀπὸ διαφόρους περιστάσεις, καὶ δὲν νικᾷ πάντοτε, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν σπανιάκις νικᾷ ὅστις λαλεῖ δικαιότερα.

Νομίζω ὅτι ἡ διαφθορὰ τῆς γλώσσης εἶναι συγγενὴς νόσος τῆς διαφθορᾶς τῶν ἠθῶν, καὶ, κατὰ τοὺς ἱπποκρατικοὺς κανόνας, ζητεῖ καὶ συγγενῆ καὶ παρομοίαν θεραπείαν· ὅταν διαφθείρῃ τὸ ἔθνος τὰ ἤθη του, ὁ σοφὸς νομοθέτης, θέλων ν' ἀναμορφώσῃ τοὺς συμπολίτας του, δὲν δίδει μήτε δύναται νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς, τοὺς ἀρίστους νόμους· « ἀλλὰ τοὺς δυνατοὺς » ἀρίστους » ὡς τὸ εἶπε ῥητῶς ὁ Σόλων πρὸς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατέκριναν τοὺς νόμους του. Διὰ τί τοῦτο; ὅτι εἰς τοιαύτην κατάστασιν τοῦ ἔθνους, φυσικὰ οἱ δημαγωγοὶ καὶ δημοκόλακες εἶναι πολλοί· καὶ τὸ ἐφθαρμένον ἔθνος περισσότερον ἀκούει τοὺς κολακεύοντας τὰ πάθη του, παρὰ τοὺς ἰατρεύοντας, καθὼς πάλιν τὸ ἔλεγεν ὁ αὐτὸς Σόλων. « Τό,τε

» γὰρ θεῖον καὶ οἱ νομοθέται οὐ καθ' ἑαυτὰ δύναται ὀνῆσαι » τὰς πόλεις, οἱ δὲ ἀεὶ τὸ πλῆθος ἄγοντες ὅπως ἂν γνώμης » ἔχωσιν.» Πῶς λοιπὸν νὰ τολμήσῃ νὰ προφέρῃ τὸ στόμα τοῦ χρηστοῦ νομοθέτου νόμους ἀρίστους, ὁπόταν κινδυνεύῃ νὰ μὴν εἰσακουσθῇ μήτε εἰς τοὺς δυνατοὺς ἀρίστους; Νομοθετεῖ λοιπὸν τοὺς δυνατοὺς ἀρίστους, ὄχι ὡς διόρθωσιν, ἀλλ' ὡς προπαρασκευὴν καὶ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἐλπιζομένην εἰς τὸ ἑξῆς διόρθωσιν, καθὼς καὶ οἱ ἰατροὶ προπαρασκευάζουσι τὸ ἀκάθαρτον σῶμα, μὲ ποτὰ ἄλλα ἐλαφρότερα καὶ μαλακτικὰ ἐπιτήδεια, πρὶν δώσωσιν εἰς αὐτὸ τὸ καθάρσιον. Ἂν ζητήσῃ νὰ δώσῃ τοὺς ἀρίστους, χαρὰ μεγάλη διὰ τοὺς δημαγωγοὺς, ἐπειδὴ εὑρίσκουσιν εὐλογοφανῆ πρόφασιν, νὰ τὸν συκοφαντήσωσιν ὡς τύραννον, καὶ νὰ φράξωσι τοιουτοτρόπως τὰς ἀκοὰς τοῦ ὄχλου εἰς τοὺς δυνατοὺς ἀρίστους νόμους. Προσάρμοσον ὅλην ταύτην τὴν θεωρίαν εἰς τὴν φθορὰν τῆς γλώσσης, καὶ μόνη ἡ προσαρμογὴ αὕτη θέλει εἶσθαι ἱκανὴ νὰ σὲ χειραγωγῇ εἰς τὸ ἑξῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃς χρείαν ἀπὸ ἄλλους κανόνας.

Δι' αὐτὸ τοῦτο ὅτι τὸ ἔθνος εὑρίσκεται εἰς ὀργασμὸν, χρειάζεται περισσοτέρα προσοχὴ εἰς ἐκείνους, ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὴν δόξαν τοῦ ἔθνους. Δὲν εἶναι ἄλλη ἐπικινδυνωτέρα μοῖρα χρόνου, παρ' ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται ἡ διάβασις ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος εἰς τὴν παιδείαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὴν ἐπιστήμην· διότι ἂν ἐλάμβανεν ἀρχὴν ὁ φωτισμὸς ἀπὸ τὴν παιδείαν, δὲν ἦτο κανένας κίνδυνος. Ὅλοι ἐξερχόμεθα τῆς πατρίδος, σχεδὸν χωρὶς ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν, ἡ ὁποία μόνη δίδει τὴν κρίσιν τοῦ καλοῦ (le goût) καὶ τὴν εἰς αὐτὸ κλίσιν. Μανθάνομεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἄλλος τὴν φυσικὴν, ἄλλος τὴν ἰατρικὴν, καὶ ἄλλος ἄλλο, ὡς ἠθέλαμεν μάθειν καὶ μίαν τέχνην ὁποιανδήποτε. Ἡ μόνη ἰδέα, ὅτι ἐξεύρομεν κἂν τι περισσότερον ἀπὸ τὸ λοιπὸν ἔθνος, μᾶς φυσᾷ, μᾶς κάμνει

θρασεῖς, καὶ φυσικὰ σκαιοὺς, καθὼς εἶναι οἱ νεόπλουτοι, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι « *Σογραντᾶν γκιορμοὺς* » καὶ ἀνθ' ἑνὸς Β., ὅστις δύναται νὰ κρίνῃ καὶ τί ἐξεύρει καὶ τί ἀγνοεῖ, εὑρίσκεις μυρίους,

Γερητοθεοδώρους Διομειαλαζόνας,

γόητας καὶ φένακας, Ποιητὰς, Πεζογράφους, Γραμματικοτεχνολόγους τῆς παλαιᾶς, Νομοθέτας καὶ φκιάσας τῆς νέας, καὶ ἀναμορφωτὰς τοῦ ἔθνους. Αὐτὰ, φίλε, θέλουν κρατήσειν, ἕως οὗ νὰ αὐξήσῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν πεπαιδευμένων εἰς τὸ γένος, ἕως οὗ νὰ μάθῃ καὶ αὐτὸς ὁ χυδαῖος ὄχλος ὀλίγον, νὰ διακρίνῃ τοὺς φίλους του, ἀπὸ τοὺς κολακεύοντας τὰ πάθη του . . .

. . . Καὶ κατὰ τὸν Δικαιόπολιν τῆς Κωμῳδίας,

Στένω, κέχηνα, σκορδινῶμαι, στρεύγομαι,
Ἀπορῶ, γράφω, παρατίλλομαι, λογίζομαι,
Ἀποβλέπων εἰς . . . .

Τὴν πόσταν, καὶ προσμένων ματαίως ἀπ' αὐτὴν τοῦ πολλὰ θλίβοντός με βάρους τὴν ἀνακούφισιν. Τί νὰ κάμω, ἀπορῶ, τί νὰ συλλογισθῶ ἀμηχανῶ, πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν παράδοξον ταύτην σιωπὴν, μήτε κανόνας γραμματικῆς, μήτε πιθανολογίας λογικῆς ἔχω. Κρόνιον ὄμμα βέβαια ἐνέσκηψεν (ὡς λέγει ὁ Καλάσιρις τοῦ Ἡλιοδώρου) εἰς τὴν Ἑ.

Μ'.

Λυπεῖσαι ὑπὲρ τὸ πρέπον περὶ τῆς δυσκολίας, τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷς εἰς τὰ πειράματα τῶν μεταφράσεων. Μάθε ὅτι κ' ἐγὼ τοιαύτην δοκιμάζω, καὶ ἄλλοι σοφώτεροι παρ' ἐμὲ τοιαύτην θέλουν δοκιμάσειν. Τὸ σφάλμα εἶναι τῆς γλώσσης, ἡ ὁποία εἶναι ἀκόμη ἄγναπτος καὶ ἄκαμπτος εἰς τὴν θέλησιν τοῦ γράφοντος, ὡς ἀδέψητον δέρμα, καὶ μὴν ἀπελπίζε-

σαι. Τοῦτο μόνον ἴσως πρέπει νὰ λυπούμεθα, ὅτι δὲν ἐγεννήθημεν πεντήκοντα χρόνους βραδύτερον· ἀλλ' ἔπεσεν εἰς ἡμᾶς τὸ ἀηδέστατον ἔργον τῆς γνάψεως, καὶ ἦτον γραμμένον εἰς ἡμᾶς νὰ τὴν *προφκιάσωμεν*, διὰ νὰ τὴν παραδώσωμεν εἰς τοὺς μεθ' ἡμᾶς εὐκολωτέραν νὰ τελειωθῇ. Ἀλλ' ὅμως πάλιν διὰ τί νὰ λυπούμεθα; Λέγει πολλὰ φρόνιμα ὁ Ἐπίκτητος, ὅτι εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ παρόντος βίου εἴμεθα ὅλοι ὑποκριταὶ, ἄλλος ἄλλου δράματος (role)· ἀλλ' ὁ μοιράζων τὰ δράματα εἶναι ἄλλος· καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν μένει παρὰ νὰ ὑποκριθῶμεν καλῶς τὸ δοθὲν, « Ἂν πτωχὸν ὑποκρίνασθαί σε θέλῃ, ἵνα καὶ » τοῦτον εὐφυῶς ὑποκρίνῃ, ἂν χωλὸν, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώ» την κ. τ. λ. » Ἢ δὲν κατανοεῖς ἀπὸ τοῦτο, διὰ τί οἱ πρὸ ἡμῶν ἔφευγον, ὡς θάνατον, τὸ νὰ γράφωσιν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν; Ἐπλανήθησαν ὅμως πολὺ, καὶ, κατὰ τὴν παροιμίαν, φεύγοντες τὸν καπνὸν ἔπεσαν εἰς τὸ πῦρ, ἐπειδὴ ἔγραψαν τοιαῦτα, ὁποῖα καὶ ἔπαυσαν σχεδὸν νὰ ἀναγινώσκωνται· ὁπόταν, ἂν ἐκαλλιέργουν τὴν κοινὴν, ἤθελαν εὐκολύνει πολλὰ εἰς ἡμᾶς τὴν περαιτέρω καλλιεργείαν αὐτῆς. Ὅ,τι λοιπὸν δὲν ἔκαμαν ἐκεῖνοι δι' ἡμᾶς, ἂς σπουδάσωμεν ἡμεῖς νὰ τὸ κοπιάσωμεν διὰ τοὺς μεθ' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι εὐτυχέστεροι παρ' ἡμᾶς, δὲν θέλουν ὅμως ἀχαριστήσειν εἰς τοὺς κόπους ἡμῶν.

. . . Καὶ μὴν ἐρωτᾷς πόσον εἶμαι αἰσχυντηλὸς καὶ ἄτολμος εἰς τὰ τοιαῦτα. C'est une bêtise, si vous voulez, mais cela n'est pas moins vrai.

Τὸ γὰρ ἀποστῆναι χαλεπὸν
Φύσεως, ἣν ἔχει τις ἀεὶ,

καὶ μάλιστα εἰς τὸ γῆρας, τὸ ὁποῖον πραΰνει καὶ τοὺς τολμηρούς.

Περὶ Σουλιώτων τί θέλεις νὰ σὲ εἴπω; εἰς τόσον σκότος

τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῶν μεταβολῶν, μετοικίσεων, μίξεων τῶν ἐθνῶν, τίς δύναται νὰ εἰπῇ τι βέβαιον; . . . Ἐμπορεῖς νὰ μεταχειρισθῇς προσφυῶς τὸ παράδειγμα τῶν Γάλλων. Τοὺς προγόνους των Γάλλους ἢ Γαλάτας, ἀπ' ὅλα τὰ παλαιὰ ἔθνη βάρβαρα, τὸ ὀλιγώτερον βάρβαρον, καὶ μὲ περισσότερα ἠθικὰ προτερήματα στολισμένον, καὶ τὸ πρῶτον παιδευθὲν, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν Φωκαέων τῆς Μασσαλίας πρῶτα, ἔπειτα καὶ τῶν Ῥωμαίων, ἐλθόντες ἀπροσδοκήτως, ἄλλο ἔθνος, ὠμότατον καὶ βαρβαρότατον, (κατὰ τὴν Έ. ἑκατονταετηρίδα) οἱ ὀνομαζόμενοι Φράγκοι, τοὺς ἐκυρίευσαν τόσον, οἱ ὀλιγώτεροι τοὺς περισσοτέρους, ὥστε καὶ νὰ ἐξαλειφθῇ παντάπασι τὸ ὄνομα Γάλλοι, καὶ νὰ γένῃ κοινὸν, καὶ εἰς τοὺς δουλώσαντας καὶ εἰς τοὺς δουλωθέντας, τὸ Φράγκοι, (Français), τὸ ὁποῖον ὀνομάζονται σήμερον· ἀπαράλλακτα, καθὼς οἱ δουλωθέντες Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ὠνομάσθησαν Ῥωμαῖοι. Μ' ὅλον τοῦτο τὴν σήμερον, ὅςις ἀπὸ τοὺς Γάλλους θέλει νὰ σεμνολογηθῇ διὰ τὴν εὐγένειάν του (χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ ἂν κατάγεται ἀμέσως ἀπὸ τοὺς δουλώσαντας, ἢ ἀπὸ τοὺς δουλωθέντας, ἤγουν ἂν ἦναι Φράγκος ἢ Γάλλος), τοὺς Γάλλους ὀνομάζει πάντοτε, καὶ ὄχι ποτὲ τοὺς Φράγκους· εἰς τοὺς Γάλλους σεμνύνεται, καὶ ὅταν θέλῃ νὰ ἐπαινέσῃ τινὸς τὴν ἀνδρείαν, τὴν γενναιότητα, καὶ μάλιστα τὸ ἁπλοῦν καὶ ἄδολον τῆς ψυχῆς, λέγει C'est un véritable Gaulois. Ἔστω, ὅτι οἱ Σουλιῶται κατάγονται ἀπὸ τοιοῦτον τι μίγμα νικητῶν καὶ νικηθέντων, μὴ διὰ τοῦτο εἶναι ὀλιγώτερον Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας, τῶν ὁποίων πολλοὶ εἶναι ἀπόγονοι παρομοίου μίγματος Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ἢ καὶ καθαρῶν Ῥωμαίων; Εἰς τοὺς πολέμους των μὲ ποῖα παραδείγματα τοὺς ἐνεψύχωναν οἱ δημηγόροι των, ὄχι βέβαια Βουλγάρων ἢ Βλάχων, ἀλλὰ Ἑλλήνων.

ΜΑ.

Παρατηρήσεως ἄξιον, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποδείχνει, ὅτι οἱ κατήγοροι τοῦ γένους κινοῦνται περισσότερον ἀπὸ πάθος παρὰ ἀπὸ φιλοσοφικὴν ἔρευναν τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, εἶναι καὶ τὸ νὰ μὴν φαίνεται κανὲν ἴχνος φιλανθρωπίας εἰς τὰς κατηγορίας των. Ἀλλὰ τί λέγω φιλανθρωπίας; τόσον εἶναι τὸ μῖσος κατὰ τῶν δυστυχῶν ἀπογόνων τῶν Ἑλλήνων (τοὺς ὁποίους δὲν παύουν ὅμως νὰ ἐγκωμιάζωσι), τόσος ὁ φόβος μήποτε ἡ προγονικὴ δόξα ἐξυπνίσῃ τέλος πάντων τοὺς Γραικοὺς, ὥστε μὴν ἀρκούμενοι νὰ τοὺς ἀπελπίζωσι μὲ τὰς ἀσπλάγχνους κακάς των προφητείας, πολεμοῦν προφανῶς, καὶ τοὺς ὅσοι, φιλανθρωπότεροι παρ' αὐτοὺς, ἐσυμπόνεσαν τὰς δυστυχίας τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι ἐπεθύμησαν ἢ ἐπροφήτευσαν τὴν παῦσιν αὐτῶν . . . . . Ἐνθυμᾶσαι τοῦ Στωϊκοῦ Κλεάνθους τὴν ἱστορίαν, πῶς ἐσπούδαζεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν νύκτα ἐργαζόμενος μὲ μισθὸν εἰς τοὺς κήπους, καὶ τὴν ἡμέραν ἀσχολούμενος εἰς τὰ μαθήματά του. Τοιοῦτος εἶναι ὁ νέος Κλεάνθης (σπουδαστὴς τῆς ἰατρικῆς)· πῶς ζῇ δὲν ἐξεύρω· μὲ τὸν ἄνεμον ἴσως, ἐπειδὴ εἶναι πτωχίστατος. Ἔχει καὶ τοῦτο πλέον τοῦ Κλεάνθους, ὅτι βοσκὸς, (ναὶ φίλε, βοσκὸς) προβάτων ὢν, ἔῤῥιψε τὴν καλαύροπα τοῦ Πανὸς, καὶ ἥρπασε τοῦ Ἑρμοῦ τὸ κηρύκειον. Γνωρίζει καὶ τὴν Ἑλληνίδα καὶ τὴν Λατινίδα καλῶς. Εἶναι ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ψαλίδα.

Λέγεις ὅτι δὲν ἔχεις δύναμιν μήτε καιρὸν ν' ἀναγνώσῃς Πλάτωνα, Ἰσοκράτην, καὶ τ.λ. Εἶναι ὅμως, φίλε μου, ἀναγκαῖον, νὰ οἰκειωθῇς μὲ ἕνα κἂν συγγραφέα ἀπὸ τοὺς δοκίμους. Πόσην ἐπιῤῥοὴν ἔχει ἡ ἀνάγνωσις αὐτῶν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς νέας γλώσσης, εἶναι μακρὸν νὰ σὲ παραστήσω

δι' ἐπιστολῆς. Τοῦτο μόνον σὲ λέγω, ὅτι μέγα μέρος τῶν περὶ ταύτης κακῶν κρίσεων προέρχεται ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῆς παλαιᾶς γλώσσης. Ἄγνοιαν ὀνομάζω σχετικῶς πρὸς τὴν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν ἔχουσι ταύτης ὀλίγοι τινὲς τῶν ἀλλογενῶν, καὶ τὴν ὁποίαν δυνατὸν ν' ἀποκτήσωμεν εὐκολώτερον καὶ περισσότερον ἀπ' αὐτούς. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἦλθαν εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ πολλὰ μικρὰν εἴδησιν τῆς Ἑλληνικῆς (καθὼς ἐγώ)· ἐδόθησαν εἰς τὰ μαθηματικά· ὁ νοῦς πεποιωμένος μὲ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ἀπαιτουμένην εἰς τοὺς σταθμοὺς καὶ τὰ μέτρα, καὶ γενικῶς εἰς τὸ ποσὸν, ζητεῖ νὰ εἰσάξῃ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν. Εὐχῆς ἄξιον ἦτον βέβαια νὰ μὴν ἔχωσιν ἀνωμαλίας πολλὰς αἱ γλῶσσαι. ¿Ἀλλ' εἶναι τάχα καλὸν, ἢ καὶ δυνατὸν νὰ διωχθῶσιν ὅλαι αἱ ἀνωμαλίαι ἀπ' αὐτάς; δυσκολεύομαι νὰ τὸ πιστεύσω. Ναὶ δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδύνατο νὰ *Φκιάσῃ* τὴν Ἰλιάδα, ἢ ὁ Δημοσθένης τὸν περὶ Στεφάνου λόγον, μὲ γλῶσσαν γεωμετρικῶς κανονισμένην. Ἀλλὰ περὶ τούτων χρειάζεται σκέψις χρονιωτέρα καὶ ὡριμωτέρα. Ἱκανὸν εἶναι πρὸς τὸ παρὸν νὰ φεύγωμεν τὰς πολλὰς καὶ δεινὰς καὶ ἀηδεῖς ἀνωμαλίας, ὅσαι γεννῶνται φυσικὰ ἀπὸ τὸν ἀλόγως κατάκορον μακαρονισμόν.

ΜΒ'.

¿Δὲν ἐξεύρεις τί συνέβη; Γνωρίζεις τὸν συγγραφέα τῆς ἀδελφικῆς διδασκαλίας. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος λαμβάνει, κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας, χοντρὴν ἐπιστολὴν ἀνώνυμον ἀπὸ Τεργέστην, περιέχουσαν ἀντιῤῥητικὸν τῆς Ἀδ. διδ. χειρόγραφον. Τῆς ἀνωνύμου ἐπιστολῆς ἡ ἔννοια εἶναι αὔτη (μὲ κακοφαίνεται ὅτι δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σὲ τὴν ἀντιγράψω), ὅτι

δύο νέοι ὁμογενεῖς πεπαιδευμένοι εὕρηκαν, εἰς χεῖρας ἑνὸς *μπουταλᾶ*, τὸ ληρῶδες ἀντιῤῥητικὸν, ὅστις εἶχε σκοπὸν νὰ τὸ τυπώσῃ. Μὲ τρόπον εὔμορφον (πρᾶγμα ἀληθινὰ νόστιμον) τὸ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ *μπουταλᾶ*, καὶ τὸ πέμπουσι, διὰ τοῦ γράφοντος τὴν ἐπιστολὴν ἀνωνύμου (ὅστις μήτ' αὐτὸς δὲν φαίνεται σπουδῆς ἄμοιρος) πρὸς τὸν συγγραφέα τῆς Ἀδ. Διδ. Ὁ χαρακτὴρ τῆς γραφῆς τοῦ ἀντιῤῥητικοῦ δὲν εἶναι βέβαια τοῦ *λεγομένου*, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ βλέπω διεσπαρμένας ἐδῶ κ' ἐκεῖ τινὰς διορθώσεις, τὰς ὁποίας ὑποπτεύομαι πολὺ, ὅτι εἶναι ἀπὸ χειρὸς τοῦ *λεγομένου*. Κατὰ δυστυχίαν ἔκαυσα ὅλα του τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐμπόρουν νὰ μὲ πληροφορήσωσι διὰ τῆς παραβολῆς. Ἂν εὑρίσκεται ἀκόμη κανὲν εἰς ἐμὲ, χρειάζομαι καιρὸν πολὺν διὰ νὰ τὸ εὕρω. Εἶπα ὅτι ὁ γράφων δὲν φαίνεται νὰ ἦναι σπουδῆς ἄμοιρος· ἀλλὰ (τὸ χρησιμώτερον) φαίνεται νὰ ἔχῃ καὶ φρόνησιν· διότι λέγει ῥητῶς πρὸς τὸν συγγραφέα τῆς Ἀδ. διδ. ὅτι τὸν πέμπει τὴν ἀντίῤῥησιν, ὄχι διὰ νὰ χάσῃ τὸν καιρόν του νὰ ἀποκριθῇ εἰς τοιαύτην φλυαρίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ μὲ τὴν βεβαίωσιν, ὅτι πολλοὶ εὑρίσκονται τὴν σήμερον εἰς τὸ γένος, καὶ νέοι καὶ πρεσβύτεροι, καὶ τῶν λαϊκῶν καὶ τῶν κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν πείθονται πλέον εἰς τοιούτους λήρους. Ἂν δὲν ἐλυπούμην τὴν δαπάνην, καὶ τὴν ἐκ μέρους μου καὶ τὴν ἐκ μέρους σου, ἤθελα συμβουλεύσειν τὸν συγγραφέα, νὰ σὲ πέμψῃ καὶ τὴν ἀνόητον ἀντίῤῥησιν, καὶ τὴν συνοδεύουσαν φρόνιμον ἐπιστολήν. Δὲν εἶναι τρόπος νὰ μάθῃς, τίς εἶναι οὗτος ὁ ἀνώνυμος ἐπιστολογράφος; Ἂν ἔβλεπες τὴν ἐπιστολήν του, ἴσως τὸν ἐγνώριζες ἐκ τοῦ χαρακτῆρος.

ΜΓ΄.

Μὴ σὲ ταράττῃ ὅτι τὸ Γίνω σχηματίζεται μέρος οὐδετέρως, καὶ μέρος *μέσως*, ἢ *ἀποθετικῶς*. Δὲν εἶναι τοιοῦτον τὸ *Εἰμὶ* τῶν παλαιῶν; Ὁ ἐνεστὼς *Εἰμὶ*, ἀπὸ τοῦ *Ἔω*, ὁ μέλλων *Ἔσομαι* ἀπὸ τοῦ *Ἔομαι*. Ὅλα ταῦτα, φίλε, εἶναι ἀνωμαλίαι.

Θέλω, θέλεις, θέλει εἶσθαι, κατὰ τὸν τύπον τοῦ Κεῖσθαι, ἐπειδὴ λέγομεν εἶμαι, εἶσαι, εἴμεθα, εἶσθε, ὡς Κεῖμαι, κεῖσαι, κείμεθα, κεῖσθε.

Ἡ χρονολογία τοῦ γίνομαι, ἢ Γείνομαι, εἶναι καὶ αὐτὴ μικτὴ ἀπὸ σχηματισμὸν οὐδέτερον καὶ παθητικὸν, ἤγουν ἀποθετικόν. Λαμβάνει μέρος τῶν χρόνων ἀπὸ τὸ Γίνομαι ἢ Γείνομαι, καὶ μέρος ἀπὸ τοῦ γείνω ἢ Γίνω, κατὰ τὸν τύπον τοῦ *κτείνω*, ἢ Γένω (ὅθεν ἔγινε τὸ *Γίγνω* ἄχρηστον) κατὰ τὸν τύπον τοῦ Μένω, ὅθεν ἔγινε τὸ ποιητικὸν μίμνω.

Σχηματισμὸς παθητικὸς Γίνομαι, σαι, ται, ἐγινόμην (ἤμουν) ἐγίνεσο, ἢ ἐγίνουσουν, ἐγίνετο.

Ἀόριστος ἔγεινα, (ὡς τὸ ἔμεινα).

Μέλλων παρατατικὸς θέλω γίνεσθαι.

Μέλλων ἀόριστος, θέλω, θέλεις θέλει γενεῖ, (ἤγουν *γενεῖν* κατὰ τὸ *μενεῖν*, ἀόριστ. δεύτ.)

Προστακτικὸν ἐνεστὼς γίνου, ἄς γίνεται, ἀόριστος γένου, τρίτον πρόσωπον τοῦ προστ. ἀορίστου (τὸ ὁποῖον μᾶς ἔλειπε) ἄς γείνῃ, ἢ ἄς γενῇ ἀδιαφόρως, ἐπειδὴ αὐτὰ ἀναλυόμενα εἰς τὸ Ἄφες, εἶναι καθαρὰ ὑποτακτικὰ *ἄφες ἵνα γείνῃ* (ὡς τὸ μείνῃ ὑποτ. ἀόρ. ά.) ἢ ἄφες ἵνα γενῇ (ὡς τὸ μενῇ ὑποτακτ. ἀόρ. β΄.)

Οὗτοι εἶναι, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ, οἱ παθητικῶς σχηματιζόμενοι χρόνοι· τὰ λείποντα πρέπει νὰ ἀναπληρωθῶσι ἀπὸ τὸ *Γένω*, κατὰ τὸν τύπον τοῦ *μένω*.

Μὴ παραξενευθῇς εἰς τὸν διπλοῦν μέλλοντα τῆς κοινῆς γλώσσης, τὸν παρατατικὸν δηλαδὴ καὶ τὸν ἀόριστον. Τὸν ἔχει ἡ κοινὴ γλῶσσα· καὶ τοῦτο εἶναι προτέρημά της. Βέβαια κανεὶς δὲν θέλει ποτὲ φαντασθῆν, ὅτι τὸ *θέλω γράψειν* εἶναι ταυτόσημον τοῦ *θέλω γράφειν*. Τὸ πρῶτον σημαίνει τὸ ἅπαξ καὶ ἀόριστον τῆς ἐνεργείας, τὸ δεύτερον τὴν συνέχειαν, ἤγουν παράτασιν τῆς ἐνεργείας. Οὗτος ὁ παρατατικὸς μέλλων δὲν εὑρίσκεται εἰς τοὺς Γάλλους· εἰς αὐτοὺς τὸ j'écrirai σημαίνει καὶ τὰ δύο. Εἰς τοὺς παλαιοὺς εὑρίσκεται, ἀλλὰ σύνθετος ὡς καὶ εἰς ἡμᾶς. *Γράψω* θέλει νὰ εἴπῃ *θέλω γράψειν*· ἀλλ' ὅταν ἤθελαν νὰ ἐκφράσωσι τὸ *θέλω γράφειν*, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ εἴπωσιν *Ἔσομαι γράφων*. Τοῦτο οἱ φιλόσοφοι Γραμματικοὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ τὸ τάξωσιν εἰς τοὺς χρόνους, καὶ ὅμως ἔβαλαν τὸν σύνθετον χρόνον τοῦ παρακειμένου, *τετυμμένοι εἰσί*.

Ὡσαύτως θεωρεῖς ἄλλην ἀταξίαν τοῦ Μετ' ὀλίγον μέλλοντος, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται μόνον εἰς παθητικὸν σχηματισμὸν, καὶ ὄχι *τετύψω* εἰς ἐνεργητικόν· διὰ τί; ὅτι τοῦτο εἶναι ἄχρηστον· ἀλλ' ἔπρεπεν ἀντ' αὐτοῦ νὰ θέσωσιν εἰς τὴν ἐνεργητικὴν συζυγίαν τὸ *Τετυφὼς ἔσομαι*, τὸ ὁποῖον εἶναι συχνότατον εἰς τοὺς συγγραφεῖς, καὶ εἶναι ἀληθὴς χρόνος ῥήματος, ὡς καὶ τὸ *τετυμμένοι εἰσί*. Αὕτη ἡ παράβλεψις ἔκαμεν ἀκόμη σκοτεινοτέραν τὴν ἔννοιαν τοῦ Μετ' ὀλίγον μέλλοντος. ¿Τίς θέλεις νὰ τὰ σαφηνίσῃ καὶ νὰ τὰ λαμπρύνῃ ταῦτα; Ἂς ἔλθω πάλιν εἰς τὴν παράτασιν. Ἔξω ἀπὸ τὸν παρακείμενον, καὶ τὸν ὑπερσυντελικὸν καὶ τὸν ἀόριστον, οἱ ἄλλοι χρόνοι ὅλοι δέχονται παράτασιν.

ά. Ἐνεστὼς παρατατικὸς	Γράφω
β'. Ἐνεστὼς ἐντελὴς	Γέγραφα
γ'. Παρῳχημένος παρατατικὸς	Ἔγραφον

δ΄. Παρωχημένος έντελὴς — Ἐγεγράφειν
έ. Παρωχημένος ἀόριστος — Ἔγραψα
ς΄. Μέλλων παρατατικὸς — Ἔσομαι γράφων
ζ΄. Μέλλων ἐντελὴς — Ἔσομαι γεγραφὼς
ή. Μέλλων ἀόριστος — Γράψω.

Ταῦτα, φίλε μου, ἤθελαν εὐκολύνειν πολὺ εἰς τοὺς ταλαιπώρους νέους καὶ τὴν μάθησιν τῆς παλαιᾶς, καὶ τὴν μετὰ νοῦ καὶ κρίσεως ἔρευναν καὶ διόρθωσιν τῆς νέας.

Περὶ δὲ τῆς αἰτίας, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν νοστιμεύεσαι τὰ νέα συντάγματα τῆς γλώσσης, δὲν εἶναι μόνη ἡ βαβυλωνικὴ σύγχυσις καὶ ἀνωμαλία τῆς συντάξεως, μήτε ὁ ἄκρατος μακαρονισμός. Εἶναι καὶ ἄλλο τι, φίλε, αἴτιον τῆς ἀηδίας, ἡ ἀκατάλληλος καὶ ἄτοπος θέσις καὶ συνύφανσις τῶν λέξεων.

Μὴ παύῃς νὰ λέγῃς πρὸς αὐτοὺς, φίλε, ὅτι δὲν θέλουν ποτὲ γράψειν καλὰ, ἂν δὲν δώσωσι τόνον καὶ νεῦρα εἰς τὴν γλῶσσαν· τὰ δὲ νεῦρα πρέπει νὰ εὑρίσκωνται πρῶτον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ γράφοντος, ἐὰν ἔχῃ δηλαδὴ φρονήματα ἐλεύθερα. Περὶ τοῦ ἀναγκαίου τούτου δεσμοῦ τῶν ἐννοιῶν καὶ τῆς φράσεως, καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου εἰς τὸν προφορικὸν ἢ γραπτὸν, ἴσως εἴπω τι εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Ἰσοκράτους.

27 Ἰανουαρίου, 1807.

ΜΔ΄.

Ἐπαινετὸς εἶναι ὁ σκοπός σου ν' ἀνασκευάσῃς τὰς φλυαρίας τοῦ Βερτόλδου· καὶ ἄμποτε νὰ μὴ τὸν παραιτηθῇς. Πάσχισον ὅμως ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ κάμῃς σφοδρὰν τὴν ἀντίῤῥησιν, καὶ μὴ φοβῆσαι νὰ φανῇς ἄγροικος. Εἶναι τρόπος καὶ τέχνη, φίλε, de dire à un homme qu'il est bête,

sans qu'il ose s'en plaindre, τὴν ὁποίαν τέχνην κατέχουσιν μάλιστα οἱ Γαλάται. Ἡ τέχνη αὕτη συνίσταται μάλιστα ἀπὸ τὴν σύγκρασιν τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν ὀνειδισμῶν, καὶ ἀπὸ τὴν μετὰ προσοχῆς ἐκλογὴν τῶν συνωνύμων λέξεων καὶ φράσεων. Τὸ αὐτὸ σημαίνει « ἄνθρωπος ἄλογος » καὶ « ἄνθρωπος ἐναντιούμενος εἰς τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς » μ' ὅλον τοῦτο, ἡ δευτέρα φράσις εἶναι ὀλιγώτερον σκληρά· καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ γένῃ ἔτι πλέον ἀνεκτὴ, ὅταν τὴν συγκολλήσῃς μὲ θαυμασμὸν, οἷον, « Πῶς εἶναι δυνατὸν, ἀπὸ τοιούτου πεπαιδευμένου ἀνδρὸς στόμα νὰ ἐξέλθωσι λόγοι ἐκ διαμέτρου ἐναντίοι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν νοῦν; (le sens commun)» Τὸ αὐτὸ σημαίνει νὰ ὀνομάσῃς καθαρὰ τινὰ *ἠλίθιον*, καὶ νὰ εἴπῃς ὅτι « Εἶναι πρᾶγμα ἀπίθανον πῶς ὁ » εὐφυὴς Bertholdy ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ τοιαῦτα, ὁποῖα μήτ' » ἀπὸ τοῦ πλέον ἠλιθίου τὸ στόμα δὲν ἤλπιζε τις ν' ἀκού» σῃ »· καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλὰ, τὰ ὁποῖα ἀφίνω εἰς τὴν κρίσιν σου. Πάλιν καὶ πάλιν σὲ λέγω, ὅτι πρέπει νὰ ἦναι σφοδρὰ, ἤγουν τοιαύτη, ὁποία καὶ αὐτοῦ τὴν καρδίαν νὰ πληγώσῃ (καὶ διὰ τί ὄχι; ἐπειδὴ ὁ ἀχρεῖος τολμᾷ νὰ μᾶς πληγώσῃ ἀδίκως), καὶ ἄλλους εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοιαύτας φλυαρίας. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τρόπου τῆς δικαίας ἐκδικήσεως. Διὰ νὰ γένῃ ὅμως ἐμβριθεστέρα ἡ ἀντίῤῥησις, εἶναι χρεία, φίλε μου, (καὶ πρόσεχε καλὰ, νὰ ζήσῃς, εἰς τοῦτο, ὡς κεφάλαιον οὐσιῶδες), νὰ ἀποῤῥίψῃς πάντα δισταγμὸν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ γένους, τῆς νῦν τε καὶ τῆς μελλούσης, καὶ νὰ παραστήσῃς τὴν ἀναγέννησίν του, ὡς πρᾶγμα φανερὸν, ὡς πρᾶγμα φωνάζον, εἰς ὀλίγα λόγια, ὡς πρᾶγμα ἀποδεδειγμένον, καὶ νὰ τὴν παραστήσῃς μὲ τόνον καὶ ἔμφασιν προφητικὴν (avec le ton d'un inspiré). Ὅσον καθαρώτερα τὴν παραστήσῃς, τόσον γελοιώτερον θέλεις τὸν

ἀποδείξειν· ἐπειδὴ εὕρηκε καιρὸν ἁρμόδιον νὰ στηλιτεύσῃ τὸ γένος, ἐκεῖνον ἀποτόμως (précisement) τὸν καιρὸν, ὅταν τὸ γένος ἀνιστάνεται ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ νὰ ἐξεράσῃ κατὰ τῶν Γραικῶν, ὅσα δὲν ἐτόλμησε κανεὶς νὰ εἴπῃ, μήτε ὅταν οἱ Γραικοὶ εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀθλιεστάτην κατάστασιν. Πρόσεχε, πάλιν λέγω, καλὰ εἰς τοῦτο, καὶ ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐπαναλαμβάνω, εἶναι ὁ φόβος μήπως ταράττῃ τὴν ψυχήν σου δισταγμὸς περὶ τούτου. Μὲ φαίνεται ἀδύνατον νὰ ὀπισθοποδήσῃ πλέον τὸ γένος· καὶ οὕτω, χωρὶς ἀμφιβολίαν, ὡς ἀδύνατον ἐπιθυμῶ καὶ συμβουλεύω νὰ τὸ παραστήσῃς, ἂν θέλῃς νὰ κάμῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμά της ἡ ἀντίῤῥησις. Τὸ παράδειγμα τῶν Θηβαίων εἶναι παντάπασιν ἀνόητον. Αὐτοὶ εὑρίσκοντο πρῶτον εἰς τὴν αὐτὴν ἐκείνην τοῦ χρόνου περίοδον, κοινὴν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἤγουν τὴν περίοδον τῆς παρακμῆς· ἔπειτα εἶχαν ἀμελήσειν πάντοτε καὶ τὴν παιδείαν, ὥστε νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν εἰς τὴν γνωστὴν παροιμίαν « Ὗς Βοιωτία ». Ποίαν ὁμοιότητα ἔχει αὐτὴ ἡ κατάστασις, μὲ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν, μετὰ πολυχρόνιον ὕπνον καὶ λήθαργον, ἐξυπνεῖ, ὄχι ἕνας ἢ δύο ἢ καὶ δέκα, ἀλλὰ ὅλον τὸ γένος, καὶ μέρος αὐτοῦ παιδεύεται, μέρος συντρέχει καὶ βοηθεῖ τὴν αὔξησιν τῆς παιδείας; Εἰπέ τον, νὰ μὲ χαρῇς, ὅτι ΤΖΑΜΠΟΥΝΙΖΕΙ, καὶ μὴ φοβῆσαι τίποτε. Δὲν ἦτον κακὸν νὰ κάμῃς κατάλογον, εἰς τὸ τέλος τῆς ἀντιῤῥήσεως, τῶν ὅσα ἀξιόλογα βιβλία μετεφράσθησαν ἀπὸ τὰ 1790. Μεταχειρίσου καὶ τὴν εἰρωνίαν, ὅπου τὸ συγχωρεῖ ἡ περίστασις, καὶ τὴν μάστιγα τοῦ γελοίου, ἥτις ἔχει μεγάλην δύναμιν. Μὴν ἀμελήσῃς ὅπου εὑρίσκεις δύο του προτάσεις, μείζονα καὶ ἐλάσσονα, ἀπὸ τὰς ὁποίας συμπεραίνεται ἄλογόν τι, ἢ γελοῖον, νὰ ἐκθέτῃς καθαρὰ τὸ συμπέρασμα. Ἄρα κατὰ τὸν

Bertholdy ἕπεται τοῦτο. Εἰπὲ μὲ θάῤῥος, ὅτι ἐπειδὴ ὁ μουσοῦ Μπερτόλδος περιῆλθε μὲ τόσην ἀπροσεξίαν τὴν Ἑλλάδα, τὸν συμβουλεύεις νὰ κάμῃ δευτέραν περιήγησιν· εἰπὲ ὅτι τὸν συμβουλεύεις νὰ ἐξετάσῃ τὰς τυπογραφίας τῆς Λειψίας, τῆς Βιέννης, καὶ τῆς Βενετίας, διὰ νὰ μάθῃ πόσα συγγράμματα μετεφράσθησαν εἰς δέκα χρόνων διάστημα, καὶ νὰ παραβάλῃ τὸν ἀριθμὸν, μὲ τὸν ὅσα ἐτυπώθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἕως τὰ 1790. Εἰπέ τον ὅτι, ὅταν κρίνῃ ἔθνη ὁλόκληρα, πρέπει νὰ βαπτίζῃ τὸν κάλαμόν του, ὄχι μόνον εἰς μελάνιον, ἀλλὰ καὶ εἰς ΝΟΥ̃Ν. Συγχώρησόν με νὰ ἐπαναλάβω καὶ τρίτον, ὅτι πρέπει νὰ παραστήσῃς τὴν βελτίωσιν τῆς Ἑλλάδος ὡς πρᾶγμα βέβαιον. Ὅτι ἔχει, φίλε, μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν διαλεκτικὴν, τὸ νὰ ἀποδείξῃς τὸ νομιζόμενον ἀπὸ τὸν ἀντίπαλόν σου ἀδύνατον, ὅτι ἔγινε, ἢ κἂν ὅτι ἤρχισε νὰ γίνεται.

Τὸ δὲ, ὅτι καὶ « ἀφ' οὗ τοσοῦτοι Γραικοὶ βασιλεῖς ἐχρημάτισαν, τὸ ἔθνος ἐπροχώρησεν εἰς τὸ χεῖρον » εἶναι θαυμαστὴ λαβὴ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου σου, ἂν τὸν πιάσῃς (ὡς ἐλπίζω) ἀπὸ τὸν λαιμὸν, καὶ ἀποδείξῃς τὴν ἀνιστορησίαν του. Εἰς τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, ἄξιον νὰ ὀνομασθῇ μόλις εὑρίσκεις ἄλλον παρὰ τὸν Εὐστάθιον· ὁ δέκατος τρίτος εἶναι ἀκόμη πτωχότερος· ὁ δέκατος τέταρτος μέτριος. Εἰς τὸν δέκατον πέμπτον (ὅτε εὑρέθη καὶ ἡ τυπογραφία, καὶ ἤρχισε νὰ κινῆται πρὸς βελτίωσιν καὶ ἡ Ἰταλία), φαίνεται ἀληθῶς, ὅτι ἔγινεν ὄχι εὐκαταφρόνητος ἀναλαμπὴ τοῦ χωσμένου πυρὸς, ἡ ὁποία ἤθελεν ἀνάψειν ἐξ ἅπαντος τὴν αὐτὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἄναψε καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἂν ἡ Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔφθανε νὰ τὴν καταχώσῃ πάλιν. Ταύτην τὴν κίνησιν, φίλε, καὶ τὴν ἀναλαμπὴν, τὴν μαρτυροῦν οἱ Χρυσολωράδες, οἱ Λασκάριες, οἱ Γαζῆδες, οἱ

Γεμιστοὶ, οἱ Ἀργυρόπωλοι, οἱ Βησσαρίωνες, καὶ ἄλλοι τοὺς ὁποίους δὲν ἔχω καιρὸν νὰ ζητήσω, ὅλοι γεννήματα τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος, καὶ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἄξιζαν τὸν Εὐστάθιον, ἴσως καὶ τὸν ὑπερέβαλλαν εἰς τὴν πολυμάθειαν. Τὸ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀνανέωσις τῶν φατριῶν Ἀριστοτελικῆς καὶ Πλατωνικῆς. Ὅλα ταῦτα τὰ εὑρίσκεις εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὡς τόσον εἶναι τῶν πιθανῶν πιθανώτατον, ὅτι ἡ ἀναλαμπὴ αὕτη ἦτον τόσον σφοδρὰ, ὥστε ἂν ἐγίνετο μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀρχήτερα, ἢ ἂν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο μίαν ἑκατονταετηρίδα βραδύτερον, τὸ γένος ἤθελε καὶ τὴν βασιλείαν φυλάξειν, καὶ ἀκολουθήσειν τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς τὸ βέλτιον τῶν λοιπῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ τυπογραφία λοιπὸν πληθύνουσα τὰ βιβλία, ἤθελεν ἀνάψειν τὸ πῦρ εἰς πυρκαϊάν.

Καὶ εἰς τὸν Ἰσοκράτην καὶ εἰς τὸ Διονυσίου Περὶ Συνθέσεως (τὸ ὁποῖον ἐκόπωσε τὴν ὑπομονήν σου) κάμνε, ὡς κάμνω κ᾽ ἐγὼ, καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς συγγραφεῖς, τὰ ἀνωφελῆ εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν ἡμῶν, ἢ καὶ παντάπασι μωρὰ, (ἐπειδὴ εἶναι καὶ πολλὰ τοιαῦτα, ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεῖον Πλάτωνα) ὑπερπήδα τα, φίλε, καὶ τρέχε περαιτέρω. Ἤθελα εἶσθαι βέβαια μωρὸς, ἐὰν σὲ ἔλεγα νὰ δαπανᾷς τὸν καιρόν σου εἰς τὸ ἀπὸ τῆς προσῳδίας προσγινόμενον κάλλος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει οὐδεμίαν προσαρμογὴν εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν τὴν σημερινὴν, ἡ ὁποία μήτε μακρὰ μήτε βραχέα γνωρίζει. Ἔχει ὅμως ὁ Διονύσιος ἄλλα πολλὰ παραγγέλματα καλὰ περὶ τῆς συνθέσεως, τὰ ὁποῖα μετὰ προσοχῆς μελετώμενα, ὠφελοῦν καὶ τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν· ὅτι ἂν δὲν ἔχῃ προσῳδίαν Ἑλληνικὴν, εἶναι ὅμως καὶ εἰς αὐτὴν κάποιος ῥυθμὸς ἴδιος· καὶ δὲν εἶναι (ὄχι δὲν εἶναι) ἀδιάφορον εἰς τὴν ἀκοὴν νὰ θέσῃς τὴν λέξιν εἰς τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς περιόδου.

Τὸν Τεργέστινὸν καλὸν κἀγαθὸν, ἂν τὸν ξετρυπώσῃς, στεῖλέ τον ἕνα Πρόδρομον, ἂν ἦναι δυνατὸν, ὡς πεσόντα οὐρανόθεν (βλέπεις ἐδῶ, εὐρυθμότερον ἦτον εἰς τὴν ἀκοὴν « ὡς » οὐρανόθεν πεσόντα » ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γράφω εὐρύθμως εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομαι;), ἤγουν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἐξεύρῃ πόθεν τὸν ἔρχεται, ἂν καὶ ἦναι βέβαιον ὅτι θέλει τὸ νοήσει, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔβρεξεν εἰς ἐμὲ, ὡς ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ τὴν ἐπιστολὴν, καὶ τὸ, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγράφη ἡ ἐπιστολή.

ΜΕ΄.

Εἰς τὰς προλαβούσας μου, φίλε, δὲν σὲ διηγήθην τὰ νέα μου παράξενα καὶ ὀδυνηρὰ πάθη, πρῶτον μὲν διὰ νὰ μὴ μὲ νομίσῃς μεμψίμοιρον, ἔπειτα διότι ὥραν ἐξ ὥρας ἐπρόσμενα τὴν θεραπείαν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνδέχεται νὰ μοῦ συντέμωσι (γρηγορώτερα τῆς φύσεως) τὸν μὲ τριβόλους καὶ ἀκάνθας σπαρμένον τοῦ βίου μου δρόμον, καλὸν εἶναι νὰ ἐξεύρῃς κἂν τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης συντμήσεως. Ἡ μέριμνα καθημερινὴ, καὶ ἡ διὰ ταύτην ἀνιαρὰ τῆς ψυχῆς μου διάθεσις, ἐγέννησαν εἰς τὸ ταλαίπωρόν μου σῶμα, εἶναι τώρα ἓξ ἑβδομάδες κ' ἐπέκεινα, ὅλα τῆς ἀποπληξίας ἢ παραλύσεως τὰ πρόδρομα συμπτώματα, ἤγουν ἐπαύξησιν τῆς ἀγρυπνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἤμην ὑποκείμενος, ἀδυναμίαν τῶν σκελῶν, ἀτονίαν τοῦ στομάχου, ἰλίγγους καὶ σκοτοδινιάσεις τῆς κεφαλῆς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. . . . .

Πρέπει, φίλε, νὰ τελειώσω· ὅσον περισσότερον γράφω, τόσον ἀναξύω τὰς πληγάς μου, καὶ αὐξάνω τῆς κεφαλῆς μου τὸν ἴλιγγον.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλα νεώτερα. Ὁ τῆς Τεργέστης ἀνεκαλύφθη

τέλος πάντων δι' ἐπιστολῆς γραμμένης τὴν 15 Αὐγούστου. Εὐχαριστεῖ διὰ τὸν σταλέντα Πρόδρομον, καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι αὐτὸς εἶχε πέμψει τὸ ἀντιφιλοσοφικὸν φλυάρημα τοῦ Χηνώδους Καπουκίνου. Grand merci! ὄχι δὶ ἐμὲ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐμπόδισιν τοῦ προξενουμένου ἀπὸ τὰ τοιαῦτα κακοῦ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν ἀπαιδεύτων. Ἄμποτε νὰ εἶχε πέσῃ εἰς χεῖρας του πρὶν τυπωθῇ καὶ ἡ Ἀντιφώνησις! Θέλω τὸν ἀποκριθῆν μ' εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ πότε δὲν ἐξεύρω.

ΜϚ΄.

Ἔχεις δίκαιον νὰ ταλανίζῃς τοὺς ἡμετέρους διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς τακτικῆς καὶ στοιχειωτικῆς ἢ συστηματικῆς ἕξεως. Ἡ νόσος αὕτη κατέχει καὶ ἀπαιδεύτους καὶ πεπαιδευμένους· τοὺς πρώτους διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν των, καὶ τοὺς δευτέρους διὰ τὴν διεστραμμένην αὐτῶν παιδείαν:

Τὸν ἄνδρα τοῦτον βιβλίον διέφθορε.

Σὲ στέλλω τὸν Πολυδεύκην, παλαιὰν ἔκδοσιν, ὅμως πολύτιμον εἰς τοὺς ὅσοι τιμῶσι τοὺς λόγους καὶ τοὺς λογίους, ἐπειδὴ τὸ ἀντίτυπον εἶναι ἐκεῖνο ἀδιστάκτως, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο ὁ Γαλλικὸς Εὐριπίδης, ὁ μέγας Ῥακίνας, ὡς δηλοῖ τὸ ὄνομά του γραμμένον, ἀπὸ τὴν ἰδίαν του χεῖρα, καὶ παραβεβλημμένον μὲ ἄλλα βιβλία του, ὁμοίως σημειωμένα, καὶ τὰ ὁποῖα σπανίως τώρα εὑρίσκονται. Ἐπειδὴ τὰ συναθροίζουσι μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν ὅπου τὰ εὕρωσι, καὶ τὰ φυλάττουσιν οἱ λόγιοι, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον τῶν ὅσοι ἐδόξασαν τὸ ἔθνος· ἀπαραλλάκτως ὡς ἤθελαν κάμει, παραδείγματος χάριν, οἱ πιναροὶ ὀρεσκῷοι, ἂν εὕρισκον βιβλίον ὡμολογημένον, ὅτι ἐχρημάτισε πάλαι κτῆμα τοῦ Εὐριπίδου, ἢ τοῦ Σοφοκλέους.

Τὸ αὐτόματον τὸ ἔφερεν εἰς τὰς χεῖρας μου ἀπὸ δημοσίαν πώλησιν βιβλίων, ὅπου ἠγόρασα τὸν Ἀμμώνιον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ πωλῶν (ἐξ ἀπροσεξίας ὡς φαίνεται) προσέθηκεν ἐπίμετρον εἰς τὸν Ἀμμώνιον, καὶ τρόπον τινὰ ὡς *κατμᾶν*, τὸν Πολυδεύκην τοῦ Ῥακίνα.

. . . . . Διὰ τὸ φρικτὸν διήγημα τοῦ νομισθέντος μάγου, τοῦ ὁποίου παράδειγμα δύσκολα εὑρίσκεται εἰς τοὺς Γραικούς. Εἰς τὰ τοιαῦτα, ἡμεῖς ἀρκούμεθα εἰς τὸ νὰ ἐξορκίζωμεν καὶ τοὺς μάγους, καὶ τοὺς δι' αὐτῶν ἐνεργοῦντας δαίμονας, μὲ τὸ σημεῖον τοῦ παντοδυνάμου σταυροῦ· ἀλλ' εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη, βλέπεις ὅτι καμμίαν φορὰν καὶ τοὺς ὀπτῶσι τὰ μέλη, ὡς ὁ Νέρων, ὡς ὁ Φάλαρις.

« Δεῖ δὲ πρὸς τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς τὰς πράξεις θεωρεῖν ». Τοῦτο δὲν εἶναι χηνῶδες, ἀλλὰ τοῦ φιλοσόφου Πλουτάρχου ὀρθὴ κρίσις, καὶ μέτρον ἀληθέστατον, μὲ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ μετρῶνται καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ αἱ πράξεις των. Ὡς νὰ μὴν ἦτον μέγα καὶ θαυμάσιον πρᾶγμα ἡ εὕρεσις μόνη τῆς τραγῳδίας εἰς τοὺς Ἕλληνας, ζητεῖ παρ' αὐτῶν καὶ τὴν τελείωσιν. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο εὑρίσκονται καὶ ἐντελέσταται, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, καὶ εἰς ἐκείνους τραγῳδίαι· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τὰς ζητῇ εἰς τὸν Σοφοκλέα, ὄχι εἰς τὸν Εὐριπίδην, τοῦ ὁποίου ὁ καθ' αὑτὸ σκοπὸς ἦτον, ὄχι νὰ κάμῃ τραγῳδίας, ἀλλὰ νὰ διδάξῃ ἐπὶ σκηνῆς τὴν φιλοσοφίαν του εἰς ὕφος στίχων μαγικόν. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθη καὶ « σκηνικὸς φιλόσοφος »· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωκράτης (ὅστις ἔκρινε τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν) τοῦ Εὐριπίδου μόνου τὰς τραγῳδίας ἐθεώρει. Οἱ ταλαίπωροι Γ.. ἔχουσι περὶ τῶν τοιούτων δόξας καὶ κρίσεις πολλὰ συγκεχυμένας, εἴτε ἀπὸ φυσικὴν ἀθεράπευτον ἀναισθησίαν τοῦ καλοῦ, εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ τῶν Γάλλων ζηλοτυπίαν.

ΜΖʹ.

Τόσον εἶναι φανερὸν ὅτι, εἰς τὴν μέσην τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, ἔγινεν ἀναλαμπὴ τοῦ πρὸ πολλοῦ σϐεσθέντος λύχνου τῆς σοφίας εἰς τοὺς Γραικοὺς, ὥστε ἡ εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν περίοδον εὑρεθεῖσα τυπογραφία, ἐὰν εὑρίσκετο πενῆντα ἔτη ἀρχήτερα, ἡ ἀναλαμπὴ ἤθελε γένει ἀληθινὴ ἔξαψις· καὶ ἢ ἡ καταστροφὴ τῆς Γραικορωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐμποδίζετο, ἢ τὸ γένος ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ κάμῃ εἰς κανὲν ἄλλο μέρος νέον σύστημα, καὶ νὰ μὴ παραλυθῇ παντάπασιν. . . . .

Εὕρηκα τοῦ Ἱπποκράτους τὸν τόπον. Εἶναι εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον *Περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν* βιϐλίον §. 38, Τόμ. Β. σελ. 243, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἀμφιϐάλλεται ἂν ἦναι τοῦ Ἱπποκράτους, εἶναι ὅμως παλαιοῦ συγγραφέως, ἴσως ἀρχαιοτέρου παρὰ τὸν Ἱπποκράτην. Ὁ λόγος εἶναι περὶ Ἰκτέρου. « Ἰσχάδων » λευκῶν χοίνικα ἑψήσας ἐν δυσὶ χοεῦσι, διηθῆσαι καὶ ἐξαι- » θριάσαι· ἔπειτα τὸ ὕδωρ τοῦτο πινέτω, ἤν τε ψιλὸν αὐτὸ » βούληται, ἤν τε ξὺν τῷ οἴνῳ κιρνάς. Πινέτω δὲ μὴ ἀθρόον » πουλὺ, ἀλλὰ ΚΑΤᾺ ΦΟΡᾺΝ (a chaque fois, κάθε φορὰν) » ἡμικοτύλιον, ὅπως μὴ διάῤῥοια αὐτῷ ἐπιγένηται . . . . »

Ὄχι βέϐαια, δὲν εἶναι ἴδιον διανοίας πλημμέλημα τῶν Γραικῶν τὸ *κομπόδεμα*, ἀλλὰ κοινὸν καὶ τῶν παλαιῶν καὶ νέων, καὶ τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἀσόφων ἐθνῶν. Καὶ μὴ ταλανίζῃς περὶ τούτου τὸ μνημονικόν σου. Ἰδοὺ ὅσα ἐσημείωσα πρὸ χρόνων πολλῶν περὶ τούτου, τὰ ὁποῖα πρέπει, φίλε μου, νὰ μεταχειρισθῇς εἰς τὴν ἀντίῤῥησίν σου, εἰς καταισχύνην τῶν σοφιστῶν.

Εἰς τοῦ Ἁρποκρατίωνος τὸ λεξικόν· « Καταδεδέσθαι, ἀντὶ » τοῦ πεφαρμακεύσθαι, καὶ δεδέσθαι φαρμάκοις ». Δείναρχος

ἐν τῇ κατὰ Πυθίου εἰσαγγελίᾳ». Ὁ κατὰ Πυθίου λόγος τοῦ Δεινάρχου (τὸν ὁποῖον καλεῖ μάρτυρα ὁ Ἁρποκρατίων) δὲν σώζεται. Ὅτι ὅμως εἶναι ὁ λόγος περὶ μαγικῶν κομποδεμάτων, εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὸ ἑξῆς τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Πλάτων εἰς τὸ ΙΑ βιβλίον περὶ νόμων σελ. 933, λαλεῖ περὶ δύο εἰδῶν φαρμακειῶν· τῆς πρώτης, ἥτις γίνεται δι' ἀληθοῦς φαρμακοποτίσεως· τῆς δευτέρας «Ἢ μαγγανείαις τέ τισι καὶ ἐπῳ» δαῖς, καὶ καταδέσεσι λεγομέναις πείθει»· κατωτέρω (τὸ χωρίον εἶναι μακρὸν) λέγει καὶ τὸν τρόπον πῶς ἐγίνοντο· «Κήρινα μιμήματα πεπλασμένα, εἴτ' ἐπὶ θύραις, εἴτ' ἐπὶ » τριόδοις, εἴτ' ἐπὶ μνήμασι γονέων κ.τ.λ.» Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων· ὅτι δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι εἶχον τὰς καταδέσεις των, φαίνεται ἀπὸ πολλοὺς αὐτῶν ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὰς μαρτυρίας εὑρίσκεις εἰς τὰ καλὰ λατινικὰ λεξικὰ (λέξ. Defigo καὶ Obligo).

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰ νέα σοφὰ ἔθνη. Δὲν ἔχεις χρείαν νὰ ζητῇς μερικὰ παραδείγματα διὰ τοὺς Γάλλους· ἄνοιξον τὸ λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας, καὶ θέλεις εὑρεῖ τὸ ζητούμενον εἰς τὴν λέξιν Nouer, τὸ Nouer l'aiguillette. Ἄνοιξον καὶ τὸ Γερμανικὸν λεξικὸν (ἐπειδὴ ὁ Ἰουδαῖος Μπερτόλδος εἶναι τῆς σοφῆς Γερμανίας γόνος) καὶ θέλεις ἰδεῖν Die Mestel Knüpfen· καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ εἰς τὰ Ἀγγλικὰ, καὶ τὰ Ἰταλικὰ καὶ ὅλων τῶν ἐθνῶν τὰ λεξικὰ εὑρίσκεται ὁ κατάδεσμος οὗτος, ἂν καὶ δὲν ἔχω τὸν καιρὸν νὰ τὰ ἐξετάσω. Ἀλλὰ μὴν, εἰς καμμίαν γλῶσσαν τοῦ κόσμου δὲν εὑρίσκεται λέξις, χωρὶς τὸ δι' αὐτῆς σημαινόμενον πρᾶγμα, ἄρα ὁ Μπερτόλδος est un imbécille, ou si vons aimez mieux, un sot.

ΜΗ.

..... Μ' ὅλον τοῦτο, « καιρὸς παντὶ πράγματι » καὶ ὅςις ἔχει τὴν ἐπιστήμην τῆς οἰκονομίας τοῦ καιροῦ, πολλὰ δύναται νὰ κατορθώσῃ εἰς μικρὸν διάστημα καιροῦ. Διὰ τὴν πρὸς τὸν Μπερτόλδον ἀντίῤῥησιν καλὸν ἦτον νὰ προσκαλέσῃς εἰς βοήθειάν σου τὸν Ἰόλαον. Δὸς εἰς αὐτὸν τὴν ὕλην καὶ τὴν τάξιν τῶν ἐπιχειρημάτων σου· καὶ ἃς τὴν διασκευάσῃ (rédiger) αὐτός.

Μὴ παραξενεύεσαι περὶ τοῦ καταφερομένου κατὰ τῆς Σειρᾶς Ἰατροῦ. Τοῦ κακοῦ τὸ αἴτιον εἶναι, καθὼς τὸ εἶπα (νομίζω) καὶ ἄλλοτε, ὅτι σοφιζόμεθα οἱ δυστυχέστατοι, χωρὶς προλαβούσης παιδικῆς ἀγωγῆς οἱ περισσότεροι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, μὲ προλαβοῦσαν κακὴν καὶ βάρβαρον ἀγωγήν. Ξενιτευόμεθα ἔπειτα μετὰ τοιαύτην ἀγωγὴν, ὡπλισμένοι μὲ μόνα τὰ ΚΑΛΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ. Εἰς τοιαῦτα πτωχὰ καὶ σαθρὰ θεμέλια ἐποικοδομοῦμεν λαμπρὰ κτίσματα τῆς μαθηματικῆς, φυσικῆς, ἰατρικῆς κ.τ.λ. Φυσικὰ πίπτομεν εἰς τὴν οἴησιν τῶν νεοπλούτων, τοὺς ὁποίους τὸ σοδομιτικὸν ἔθνος ὀνομάζει *σογραντὰν γκιορμούς*. Μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι τοῦτο εἶναι τὸ αἴτιον « Τὸν ἄνδρα τοῦτον βιβλίον διέφθορεν ». Καὶ ὁ φθαρμένος οὕτω γίνεται χειρότερος ἀπὸ τὸν παντάπασιν ἀπαίδευτον κακὸν, καθὼς τὸ παρετήρησε καὶ ὁ Πλάτων (περὶ Νομ. Ζ. σελ. 819) « Οὐδαμοῦ γὰρ δεινὸν, οὐδὲ σφοδρὸν » ἀπειρία τῶν πάντων, οὐδὲ μέγιστον κακόν· ἀλλ' ἡ πολυ» πειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίγνεται πολὺ » μεῖζον ζημία ».

ΜΘ΄.

Πόθεν ν' ἀρχίσω, φίλε, ἀπορῶ. Πολλὰ καὶ ὅσα ἐπιθυμῶ νὰ σὲ γράψω· καὶ πολλὴ ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ τὰ γράψω. Μόλις ἀναλαμβάνω τώρα ἀπὸ τὴν ὀλιγήμερον μὲν, ὀδυνηρὰν ὅμως προσβολὴν τῆς ἀρθρίτιδος, τὴν ὁποίαν ἐπρόβλεψα πρὸ δύο μηνῶν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐμποδίσω μήτε αἱ ἀσχολίαι, μήτε αἱ βαρύνουσαι τὰς ἀσχολίας ἀνίαι., μ' ἐσυγχώρησαν. Συλλογίσου τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸν Στράβωνα, πλῆθος ἐπιστολῶν ἀπὸ διάφορα μέρη ἀνάριθμον, φιλοτιμίαν ὁπωσδήποτε, ἢ καὶ φόβον τοῦ νὰ μὴ λυπήσω κανένα μὲ τὴν σιωπήν μου, πρόσθες εἰς ταῦτα καὶ καταδρομὴν ὄχι ἀπὸ τὸν Θ. Μ., ἢ ἄλλους τοιούτους ἀλλοφύλους ἐχθροὺς, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς· καὶ θέλεις καταλάβειν εἰς ποῖον λαβύρινθον εὑρίσκομαι.

Εἰπὲ τὸν Κ. ὅτι θέλω κάμειν ὅ,τι δυνηθῶ· ἀλλ' ὅτι δὲν εἶμαι « ἀπὸ δρυὸς, ἢ ἀπὸ πέτρης ». Πίστευσόν με, φίλε, ὡς τιμημένον ἄνθρωπον, ὅτι πνίγομαι ἀπὸ τὰς ἀσχολίας· καὶ πιθανὸν ὅτι θέλω γενῆν σφάγιον καὶ παρανάλωμα τῶν πολλῶν κόπων· ἂν ἦτο κἂν ὠφέλιμος ἡ τοιαύτη θυσία εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπομονή!

Δὲν μὲ γράφεις τὴν τιμὴν τῶν δύο σωμάτων τοῦ Μακαρονιστοῦ Φραντζῆ. Ἡ ἀνάγνωσις τριῶν ἢ τεσσάρων σελίδων μόνων ἐξηγρίωσε τὴν ποδάγραν μου. C'est une horreur. Ἔπειτα θαυμάζομεν ὅτι ἔπεσεν ἡ Γραικορωμαϊκὴ βασιλεία. Ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος ἐκρημνίσθη, ἀπὸ Θουκυδίδας, Ἡροδότους, καὶ Ξενοφῶντας, εἰς Φραντζῆδας, πῶς ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Σκύθας; Μὴν ἀμελήσῃς νὰ μὲ γράψῃς τὴν τιμήν· ὅτι ἂν φαντάζεσαι νὰ μὲ χαρίσῃς τὸν Φραντζῆν, μάθε ὅτι θέλεις μ' εὑρεῖν ἀχάριστον.

Ν΄.

Ταύτας τὰς ἡμέρας ἀπεδήμησε καὶ ὁ Διάκονος Θεόφιλος, ὅστις ὑπάγει νὰ διαδεχθῇ τὸν Βενιαμὶν εἰς τὰς Κυδωνίας. Χαριτωμένος νέος, καὶ « *Ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι* ». Δύσκολον εἶναι νὰ εὕρῃ τις εἰς ἄλλον τόσην ψυχῆς ἁπλότητα, μὲ τόσον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ζῆλον ἑνωμένην. Μ' ἐζήτησε πολλάκις, ἐλθὼν ἐπίτηδες, συμβουλὰς περὶ τῶν μέσων, τοῦ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν εἰς τὰ καλὰ πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ὀλίγον ἔλλειψε νὰ τὸν πέμψω εἰς τοῦ Πεσταλότζη, διὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνας, νὰ μάθῃ παρ' ἐκείνου τὴν πολυθρύλλητον νέαν μέθοδον τῆς παιδαγωγίας. Ἀλλ' ὁ καιρὸς δὲν τὸ ἐσυγχώρει, ἐπειδὴ ἦτο σύμφορον νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰς Κυδωνίας τὸν Μάϊον μῆνα. Μετ' αὐτοῦ ἀπεδήμησε καὶ ἄλλος νέος φίλος ἀχώριστος τοῦ Θεοφίλου, ὁ Ἑπτανησιώτης Μεταξᾶς, καὶ αὐτὸς χρηστοηθέστατος καὶ ζηλωτὴς τῶν καλῶν.

ΝΑ΄.

Φίλε, ἔτος εὐτυχέστατον, μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀκολούθων, εὔχομαι καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς σούς! Μηδ' εἰς ἐμὲ ἀτυχὲς ἤθελεν εἶσθαι, ἐὰν εἶχα μὲ περισσοτέραν ὑγείαν κόπους ὀλιγωτέρους. Τέσσαρες ἑβδομάδες εἶναι, ἀποῦ μελετῶ νὰ σὲ γράψω, καὶ τὸν σφοδρῶς τρέχοντα χρόνον τρέχων ἐξόπισθεν ἐγὼ, ὡς τρέχουσιν ὅσοι ἔχουν τὴν ἡλικίαν μου, νὰ πιάσω δὲν ἐμπορῶ. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ Ἥρως ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ τὸ τέλος τοῦ ἔργου· ἐπροσφέραμεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν δεύτερον τόμον προσωπικῶς, καὶ ὅσον ἀποβλέπει ἰδίως εἰς ἐμὲ, κωμικῶς· ἐπειδὴ ἦτον ἀνάγκη νὰ παρασταθῶμεν εἰς αὐτὸν μὲ στολὴν καὶ σκευὴν αὐλικήν. Ὅθεν παράστησον εἰς τὴν φαντασίαν

σου ἐνδυμένον μὲ φορέματα δανειστὰ, μὲ σκιάδιον ἰσομέγεθες μὲ πέτασον ἀλεξίβροχον, καὶ περιεζωσμένον ῥομφαίαν, καὶ κινδυνεύοντα πολλάκις νὰ πέσῃ διὰ τὴν εἰς τὰ σκέλη τῆς ῥομφαίας ἐμπλοκήν· ποῖον; ἐμὲ, καὶ κράτει, ἂν ἦναι δυνατὸν, τὸν γέλωτα.

ΝΒʹ.

Εὐχαριστοῦμαι πολλὰ ὅτι εὐχαριστεῖσαι εἰς τὴν δεξίωσιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνεις αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς ἐντίμους καὶ σοφοὺς Ἐλουητίους. Αὐτὸ πρέπει νὰ διασκεδάσῃ τὴν ἀτολμίαν σου, περὶ τῆς ὁποίας ὅμως μὴ παραπονεῖσαι τόσον. Εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα, καὶ πολλάκις σημεῖον ψυχῆς γενναίας.

Ἐνθυμᾶσαι τὸν μῦθον τῶν ποντικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποφάσισαν ὅλοι μίαν ἡμέραν νὰ πνιχθῶσιν εἰς λίμνην, διότι δὲν ὑπέφερον νὰ ζῶσιν εἰς καθημερινοὺς φόβους, ἐμποδίσθησαν, ἰδόντες μὲ πόσην δειλίαν οἱ βάτραχοι ἐκρημνίσθησαν εἰς τὸν πάτον τῆς λίμνης, φοβηθέντες τὴν ὁρμὴν τῶν ποντικῶν; Ὁ μῦθος δηλοῖ, ὅτι τοιαύτην παρηγορίαν αἰσθάνομαι κ' ἐγὼ, ὁσάκις ἀκούω, ὅτι εἶναι καὶ ἄλλοι ἄτολμοι εἰς τὸν κόσμον.

Ἀλλὰ νὰ σὲ εἴπω ἄλλο παραδοξότερον, τὸ ὁποῖον ἴσως δὲν ἤκουσας. Ἐξεύρεις ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ποῖος δεσπότης ἦτον ὁ Λοδοβῖκος ΙΔʹ. Ἐξεύρεις ὅτι εἶχε καὶ εἶδος ἀληθῶς ἄξιον τυραννίδος, καὶ τοσοῦτον καταπληκτικὸν, ὥστε μόνον τὸ βλέμμα του ἐπάγωνε τὸν βλεπόμενον. Καὶ ὅμως ὁ τοιοῦτος καὶ τηλικοῦτος Λοδοβῖκος, ἔχανε τὰ πασχάλιά του, ὡς λέγει ἡ παροιμία, ὁσάκις εἶχε Διβάνι (Lit de justice).

Ἔχω τώρα ἐδῶ (καὶ ἂς εἶναι καὶ τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον πρὸς παρηγορίαν μας) καὶ ἄλλον ἄτολμον, τὸν Σ. Σ.

Περὶ δὲ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου,

ἐπιθυμητὸν ἦτον βέβαια νὰ ὑπεβάλλετο ἡ κοινὴ εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται ἀδύνατον, καθὼς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα. Νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶναι τόση ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἰδῶ τὴν γλῶσσαν ἑλληνίζουσαν, ὅσος εἶναι ὁ φόβος μου, μὴ βαρβαρωθῇ ἀκόμη περισσότερον ἀφ᾽ ὅ,τι εἶναι βάρβαρος. Βλέπεις ὅτι δὲν λείπουσιν ἀπὸ τὸ γένος, ἄνδρες καὶ μὲ προκοπὴν καὶ μὲ ζῆλον, οἱ ὁποῖοι διϊσχυρίζονται ὅλον τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ γράφωμεν καὶ νὰ λαλῶμεν, ὡς γράφουσι καὶ λαλοῦσιν οἱ ξυλοφόροι καὶ ὑδροφόροι. Ἡ γνώμη μου βέβαια ἀπέχει μακρὰν ἀπὸ τοιοῦτον σύστημα· καὶ στοχάζομαι ὅτι, ἂν ὁ σπουδαῖος ἔχῃ χρέος νὰ συγκαταβαίνῃ εἰς τὸ μέτρον τῆς καταλήψεως τοῦ ξυλοφόρου, οὕτω καὶ ὁ ξυλοφόρος πρέπει νὰ προθυμῆται νὰ ἀναβαίνῃ καὶ αὐτὸς ὀλίγον, εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνῃ τὰ λεγόμενα ἢ τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν σπουδαῖον, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ συναπαντηθῶσι καὶ οἱ δύο εἰς τὸ μέσον τῆς κλίμακος. Ἐὰν τὸ μέσον τοῦτο ἦναι καλὸν, ἐξηγεῖται εὔκολα καὶ ἡ πλάνη τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ χυδαϊσμοῦ· ἀλλ᾽ ἐὰν τὸ ἐπιθυμούμενον ἦναι δυνατὸν, δικαίως ἤθελεν ἀπορήσειν τις, πῶς αὐτοὶ ἀπεπλανήθησαν τόσον μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα ἔχει σοφίσματος ἔμφασιν: δὲν εἶναι ὅμως σόφισμα. Ἐξέτασον, φίλε μου, χωρὶς πρόληψιν, ὅσα ἕως τὴν σήμερον εἶναι γραμμένα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν· μόλις εὑρίσκεις ἓν μεταξὺ τῶν δέκα, τὸ ὁποῖον δύνασαι νὰ ἀναγνώσῃς χωρὶς ἀηδίαν καὶ νυσταγμόν. Πόθεν τοῦτο; ἐκ τούτου βέβαια, ὅτι οἱ συγγραφεῖς δὲν ἐμελέτησαν ποτὲ τὴν γλῶσσαν μέχρι πόσου εἶναι δεκτικὴ ἑλληνισμοῦ. Εἰς ἑκάστην σελίδα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, εἰς ἕκαστον στίχον γίνεται προφανὴς ἡ ἀπορία καὶ ὁ κλονισμὸς τοῦ νοὸς καὶ τοῦ καλάμου τοῦ γράφοντος. Εἰς ἕκαστον στίχον αἰσθάνεσαι μὲ βάρος

τῆς ψυχῆς, ὅτι ὁ γράφων ἔπασχε τοῦ δυστυχοῦς Σισύφου τὴν κόλασιν, τὴν ὁποίαν τόσον θαυμασίως ἐπερίγραψεν ὁ Ὅμηρος.

> Ἤτοι ὁ μὲν, σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε,
> Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον· ἀλλ' ὅτε μέλλοι
> Ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότ' ἀποστρέψασκε Κραταιὶς,
> Αὖτις ἔπειτα πέδον δε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής·
> Αὐτὰρ ὅγ' ἄψ ὤσασκε τιταινόμενος· κατὰ δ' ἱδρὼς
> Ἔῤῥεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρει.

Σὲ τὸ εἶπα, νομίζω, καὶ ἄλλην φορὰν, ἐὰν, ἀπὸ καλὴν ἢ κακὴν τύχην, ἐγεννᾶτό τις (τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀδύνατον) μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ χυδαϊσμοῦ, καλὸς νὰ γεννᾷ τοιούτους γραφικοὺς στίχους, μήτε θεοὶ μήτε δαίμονες θέλουσι πλέον δυνηθῆν νὰ ἐμποδίσωσι τὸν χυδαϊσμὸν τῆς γλώσσης, ἐὰν ἦναι τότε δίκαιον νὰ ὀνομασθῇ γλῶσσα χυδαία, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τοιοῦτοι ποιηταὶ, καὶ τοιαῦτα ποιήματα. Τῆς γλώσσης τὸν βαρβαρισμὸν ἐγὼ τὸν ὁμοιάζω μὲ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Τρωάδος, ἡ πρόοδός του εἶναι πολλὰ μεγαλητέρα, παρ' ὥστε νὰ καταγινώμεθα εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ὅλων· ἱκανὸν εἶναι νὰ σώσωμεν τὸν γηραλαῖον Ἀγχίσην, καὶ τοὺς πατρίους θεοὺς, καθὼς ἔκαμεν ὁ Αἰνείας. Ἡ σωτηρία τῶν οἰκειοτάτων εἶναι, νὰ ἀποσκορακίσωμεν κἂν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ὅλας τὰς ξενικὰς λέξεις, καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι πολλὰ δύσκολον, ἐὰν μόνον ὁ καθαριστὴς ἦναι εἰς ἄκρον εἰδήμων τῆς παλαιᾶς γλώσσης· ὅτι εἶναι καὶ αὐτοῦ κίνδυνος μὴν ἐκριζώσῃ μὲ τὰ ζιζάνια καὶ τὸν σῖτον. Πολλόταται λέξεις εἰς τὸ φαινόμενον ξενικαὶ, ἀκριβῶς ἐξεταζόμεναι, εἶναι γεννήματα (ὀλίγον δύσμορφα, ἀλλ' ὅμως γεννήματα) τῆς παλαιᾶς γλώσσης. Περὶ τούτων ἔχω πολλὰς σημειώσεις· ἀλλὰ τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς δὲν ἐπιδέχεται τοιαύτην παρέκβασιν.

ΝΓ'.

Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν, φίλε μου, εἶναι τέχνη δύσκολος, καὶ δὲν ἀποκτᾶται μὲ αὐτοσχεδιασμοὺς, ὡς εἶναι οἱ ἰδικοί μου, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ κόπον πολὺν, καὶ χρόνον μακρόν. Ἤθελεν εἶσθαι θαῦμα, καὶ ὑπὲρ αὐτὰ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν τὰ θαύματα θαυμαστότερον, ἐὰν ἡμεῖς, μόλις ἐξυπνίσαντες ἀπὸ τὴν μακρὰν βαρβαρότητα, ἐλαμβάναμεν ἐν τῷ ἅμα καὶ ἐννοίας ἀκριβεῖς τῆς μορφώσεως τῆς γλώσσης, καὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν, καὶ ἐὰν (τὸ γελοιότερον) τὰς τοιαύτας ἐννοίας ἦσαν καλοὶ νὰ μᾶς τὰς δώσωσιν, ἄνθρωποι ὁποῖος εἶναι ὁ Ντ., ἤγουν ἄνθρωποι, ἢ μᾶλλον ἀνθρωπίσκοι, γυμνοὶ καὶ ἀπὸ ἱστορίαν, γυμνοὶ ἀπὸ γενικῆς γραμματικῆς θεωρίαν, γυμνοὶ ἀπὸ ἀλλογενῶν γλωσσῶν εἴδησιν, γυμνοὶ καὶ ἀπ᾽ αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ τὴν ἔμαθαν, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν καὶ σύγκρισιν τῶν δοκίμων συγγραφέων, ἀλλ᾽ ἀπὸ γραμματικὰς ἀθλίας, καὶ ἀπὸ ἀνάγνωσιν σοφιστῶν, τὸ περισσότερον τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καὶ κανόνων. Τοῦτο, λέγω ἤθελεν εἶσθαι θαῦμα ὑπὲρ πάντα τὰ θαύματα, ἐὰν ἐγίνετο εἰς ἡμᾶς· ὁπόταν εἰς τὸ πλέον φωτισμένον ἔθνος τῆς Εὐρώπης, εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν τῶν φώτων, περιέχουσαν ἑπτακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, τοὺς Παρισίους, μόλις (καὶ τοῦτο χωρὶς ὑπερβολὴν) εὑρίσκονται πεντήκοντα εἰδήμονες τῆς τέχνης τοῦ γράφειν. Αἱ πρῶται τῆς ἐξυπνίσεως ἐνέργειαι καὶ κινήσεις, εἶναι σκορδινισμοὶ, εἶναι χασμήσεις, εἶναι ψηλαφήσεις (tatonemens), καὶ παντοδαπαὶ ἀπορίαι καὶ ἀμηχανίαι. Τοιαῦται χασμήσεις, καὶ τοιοῦτοι σκορδινισμοὶ εἶναι (χωρὶς μετριοφροσύνης ὑπόκρισιν), καὶ ὅσα ἐγὼ τολμῶ νὰ λέγω καὶ νὰ γράφω περὶ μορφώσεως τῆς γλώσσης. Ἀλλ᾽ ὅμως ἡ τόλ-

μὴ μου εὑρίσκει κἄποιαν ἀπολογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμα ὁπωσδήποτε περὶ τῶν τοιούτων ἔρευναν, εἰς τὴν ὁποίαν διέτριψα μεταξὺ φωτισμένου ἔθνους μακρὰν διατριβὴν, καὶ εἰς τὴν, νὰ χειραγωγοῦμαι ἀπὸ σοφωτέρους μου, εὐπείθειαν.

Καταγίνου εἰς τὴν μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσιν, ἐκ μὲν τῶν παλαιῶν, τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, ἐκ δὲ τῶν νέων, τῶν ὅσα ἔγραψαν οἱ Γάλλοι περὶ τῆς θεωρίας τῆς γλώσσης, ἂν θέλῃς νὰ καταλάβῃς τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος.

Ἡ ἡλικία μου, αἱ σωματικαί μου ἀσθένειαι, αἱ ψυχικαί μου ἀνίαι, αἱ ἀκατάπαυστοι ἀσχολίαι, καὶ ἡ τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἰς ἐμαυτὸν κάμνω βίαν, διὰ νὰ μὴν ὀπισθοποδήσω, εἶναι τοσαύτη, ὥστε μὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποφέρω ἐξωτερικὴν ἄλλην βίαν, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι, χωρὶς νὰ ἀπολεσθῶ.

Σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ῥοπή.

ΝΔ'.

Μήτε θεοὶ μήτε δαίμονες εἶναι πλέον καλοὶ νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἐνδεχόμενον νὰ θυσιάσωσι κατ' ἀρχὰς τρεῖς ἢ τέσσαρας (ἐκ τῶν ὁποίων ἴσως καὶ ἐμὲ) τὰ Νερωνικὰ καὶ Φαλαρικὰ γερόντια· ἀλλ' ἡ παιδεία δὲν θέλει ὀπισθοποδήσειν. Ἂν καρποὺς ἀκόμη δὲν ἐγέννησεν, ἐῤῥιζώθη ὅμως τόσον σφοδρὰ, ὥστε ὄχι πέντε ἢ δέκα πιναροὶ καὶ φθειριῶντες ἅγιοι, ἀλλ' ὁ χορὸς ὅλος τῶν δαιμόνων τῆς κολάσεως καλὸς δὲν εἶναι νὰ τὴν ἀνασπάσῃ. « Ἐπέρασεν ὁ » καιρὸς, (ὡς λέγει ἡ παροιμία) ὅταν ἔδεναν τοὺς σκύλους » μὲ τὰ *Λουκάνικα* ».

Ἀλλάντας ὠνόμαζον οἱ παλαιοὶ τὰ Λουκάνικα. Τὸ ὄνομα *Κήρυξ* εἰς τοὺς παλαιοὺς ἦτον ὄνομα ἱερατικόν. Τὸ immoler τῶν Γάλλων εἶναι ἀπὸ τὸ Λατινικὸν Immolare, παρά-

γωγον τοῦ Mola, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε *κριθὴν πεφρυγμένην*, (τὸ *φρύγω* εἶναι τὸ *φρυγανίζω*, *Καβουρδίζω* τὸν καφὲν); τὴν ὁποίαν ἔῤῥιπταν ἐπάνω εἰς τὸ ζῶον πρὶν τὸ σφάξωσι.

ΝΕ.

Μίαν φορὰν ἦλθε πρὸς ἐμὲ ὁ, καθὼς κάλλιστα τὸν ἐπονομάζεις, ἄτεγκτος. Χωρὶς πρόληψιν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν φιλοφρονητικῶν του σχημάτων ἀνεκάλυψα τὴν θηριωδίαν του. Τὴν ἐπληροφορήθην ἔπειτα, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ θρασύδειλον τέλος τοῦ προλόγου. Ἀπαράλλακτα τὰ φοβερίσματα τοῦ Δ., ὅστις λέγει κ' ἐκεῖνος, εἰς δὲν ἐνθυμοῦμαι ποῖον μέρος τῶν σοφῶν του διατριβῶν, ὅτι ὅστις τὸν ἐγγίσῃ, πιάζει τέττιγα ἀπὸ τὸ πτερόν. Τὸ θρασύδειλον τοῦτο, ἔξω τῆς θηριωδίας, παραστένει καὶ κάποιον θερσιτικὸν καὶ κωμικὸν τῆς φορτικῆς κωμῳδίας. Τὸ κακὸν εἶναι, ὅτι τὰ τοιαῦτα λέγονται εἰς ἀπαίδευτον, καὶ ἀναγινώσκονται ἀπὸ ἔτι ἀπαίδευτον ἔθνος, qui ne comprend pas la valeur des mots. Ἐξεύρεις, φίλε μου, τίς τὸ πρωτέκβαλεν ἀπὸ τὸ στόμα του τοῦτο τοῦ τέττιγος; Ὁ διὰ τὴν κακήν του γλῶσσαν περιβόητος Ἀρχίλοχος. « Ἐκεῖνος τοίνυν πρός τινος ἀκούσας κακῶς, » Τέττιγα, ἔφη, τὸν ἄνδρα εἰληφέναι τοῦ πτεροῦ » (Λουκιαν. ψευδολογιστ. Τ. 8. σελ. 59) Οὗτος ὁ καλὸς Ἀρχίλοχος (ὡς λέγει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ὁρατίου) ἀνάγκασε τὸν ταλαίπωρον Λυκάμβην, καὶ τὴν θυγατέρα του Νεοβούλην, μὲ τὴν λοίδωρόν του γλῶσσαν, νὰ παύσωσι τὰς ἀνίας των μὲ τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον. Καὶ ἂν τὰ τοιαῦτα ἔκαμαν τὴν μνήμην τοῦ Ἀρχιλόχου στυγερὰν, ὅστις εἶχεν ἴσως καὶ κάποιον δικαιολόγημα, (ἂν ἀληθῶς ὁ Λυκάμβης, ὑποσχεθεὶς νὰ τὸν δώσῃ τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα, ἀθέτησε τὴν ὑπόσχεσιν) καὶ ἐδόξασε καὶ

τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὰ ποιήματά του· τί πρέπει νὰ συλλογισθῇ τις περὶ τοιούτων Θερσιτῶν, οἱ ὁποῖοι μεταχειρίζονται Ἀρχιλοχείους ἀπειλάς; Ἐλησμόνησα νὰ σὲ εἴπω, ὅτι κατ' ἄλλους, ὄχι ὁ Λυκάμβης αὐτὸς, ἀλλ' αἱ τρεῖς του θυγατέρες ἐκρεμάσθησαν, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ ἐπίγραμμα,

Σῆμ' τόδ' Ἀρχιλόχου παραπόντιον, ὅς ποτε πικρὴν
Μοῦσαν ἐχυδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ
Αἱμάξας Ἑλικῶνα τὸν ἥμερον. Οἶδε Λυκάμβης,
Μυρόμενος τρισσῶν ἅμματα θυγατέρων.
Ἠρέμα δὴ παράμειψον ὁδοιπόρε, μήποτε τοῦδε
Κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Ἤσο βέβαιος, φίλε, ὅτι ἡ ἀπαιδευσία τοῦ ἔθνους θαῤῥύνει τοὺς τοιούτους ἐξωλεστάτους εἰς τοιαύτας ἐξωλεστάτας ἐξομολογήσεις, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη, κανεὶς τὴν σήμερον, ὅσον ἐξωλέστατος καὶ ἂν ἦναι, δὲν ἤθελε τολμήσειν νὰ ἐκφωνήσῃ μήτε τὸ «Ἔνεστι καὶ μύρμηκι κᾂν σέρφῳ χολὴ» μήτε τὰ πτερὰ τοῦ τέττιγος.

ΝϚʹ.

Φίλε ἀσπάζομαί σε.

Ἔξω τοῦ *πεδαντισμοῦ*, φοβοῦμαι δύο ἄλλα πράγματα, μήπως εἶναι καὶ ὀλίγη Λευϊτικὴ συνήθης φιλαρχία, ἢ καὶ δυστυχὴς ὀργανισμὸς τῆς κεφαλῆς. Τοῦτο μάλιστα τὸ τελευταῖον ὑποπτεύομαι, διὰ τὴν λίθινην ἀναισθησίαν του εἰς τὰ θέλγητρα τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, ἐγὼ καιρὸν δὲν ἔχω νὰ δαπανῶ εἰς τοιαύτας ἐπιστολικὰς κοινολογίας, τοσοῦτον ἀηδεστέρας εἰς ἐμὲ, ὅσον ὁ γράφων πολεμεῖ κατ' εὐθεῖαν τοὺς ἔρωτας, οἱ ὁποῖοι μὲ αἰχ-

μαλώτισαν παιδιόθεν, καὶ χωρὶς τῶν ὁπίων ἡ φιλοσοφία εἶναι βασίλισσα χωρὶς ἀμφιπόλους (Dames d'honneur), ἤγουν δὲν εἶναι τίποτε.

Λέγεις, ὅτι τὸ αἷμα σου βράζει, ὡς νέου, ὅταν ἀναγινώσκῃς τὸν Δημοσθένην· τόσον ὀλιγώτερον ἀμφιβάλλω περὶ τούτου, ὅσον ἐγὼ, εἶναι πολὺς καιρὸς, ἀποῦ μήτε νὰ τὸν ἀναγνώσω πλέον τὴν νύκτα ἐμπορῶ, διότι ἡ ἀνάγνωσίς του ἀποτελεῖ εἰς ἐμὲ ἀγρυπνίαν, καὶ ἀκολούθως ἀῤῥωστίαν. Ἀλλὰ καὶ σὺ κ' ἐγὼ, καὶ ἄλλοι ὡς ἡμεῖς, εἴμεθα ὅλοι σχολαστικοὶ (pédans) κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ φιλοσόφου· ὅτι παρετήρησας, νομίζω, καὶ τὸ ἀπότομον τῆς περὶ τῶν μὴ ὁμοφρονούντων μ' αὐτὸν κρίσεως, καὶ τὸ ἀνυπομόνητον τῆς ἀντιδοξίας, (l'intolerance) τὸ ὁποῖον εἶναι τοῦ ἀληθινοῦ καὶ γνησίου *πεδαντισμοῦ* ὁ χαρακτήρ. Παρηγοροῦ ὅμως ἐνθυμούμενος, ὅτι ἄλλος φιλόσοφος, ὁ Ἀριστοτέλης, ἔγραψε περὶ Ῥητορικῆς καὶ Ποιητικῆς, καὶ κατεδέχθη νὰ σχολιάσῃ τὸν Ὅμηρον· καὶ μὴ παύῃς νὰ ἑνόνῃς μὲ τὸν Smitt καὶ τὸν Stevart τὸν Πλάτωνα, τὸν Ξενοφῶντα, καὶ τὴν χορείαν ὅλην τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων, ἀληθῶς ἐγκυκλοπαιδικῶν ἀνδρῶν. Ἔκαμνες καλὰ νὰ διαβάσῃς καὶ τὸν χαριέστατον βωμολόχον Ἀριστοφάνην. Μὴ σὲ φανῇ παράδοξος ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀντίφασις τῶν δύο ἐπιθέτων. Βωμολόχος εἶναι βέβαια εἰς πολλὰ, ἀλλ' ἔχει τόσας χάριτας ἄλλας ὁ διάβολος, ὥστε ἠξιώθη ἀπὸ τὸ σόμα τοῦ Θείου Πλάτωνος τὸ χαριτωμένον καὶ μελίῤῥυτον τοῦτο δίστιχον,

> Αἱ χάριτες τέμενός τι λαβεῖν, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται,
> Ζητοῦσαι, ψυχὴν εὗρον Ἀριστοφάνους.

Δὲν εἶναι δύσκολος· ἡ μεγαλητέρα του δυσκολία εἶναι, εἰς ὅσα λέγει αἰνιττόμενος περιστάσεις ἐκείνου τοῦ καιροῦ· ἀπὸ τὰς αἰνίξεις ταύτας ἐξήγησαν πολλὰς οἱ σχολιασταί του,

ἄφησαν ὅμως καὶ ὄχι ὀλίγας ἀνεξηγήτους. Τοῦτο ὅμως τὸ ἀτύχημα εἶναι κοινὸν εἰς ὅλους. Ἔξω ἀπὸ τὰς Ἀττικὰς χάριτας τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου, ἔξω ἀπὸ τὰς εὐφυεστάτας ἀστειότητας, καὶ ἀπὸ τὰ δριμύτατα (piquants) σκώματα κατὰ τῶν διεφθαρμένων του συμπολιτῶν, εἶναι ὁ μόνος ποιητὴς, εἰς τὸν ὁποῖον λαμβάνει τις καθαρὰν ἔννοιαν τῆς τότε καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἔννοιαν, ἡ ὁποία χρησιμεύει πολλὰ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Δημοσθένους, καὶ ὅλων ὅσοι εἶπαν τι περὶ τῆς τότε Δημοκρατίας. Εἰς τὰς εἰς τὸν Ἰσοκράτην σημειώσεις μου θέλεις εὑρεῖν τοιαύτας τινὰς παραλληλίας (rapprochemens) μὲ τὸν Κωμικόν.

ΝΖʹ.

Τὸ σύστημά του δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σὲ περιγράψω· ἔχει κάποιαν ὁμοιότητα μὲ τὸ τοῦ Demainieux. Ἀρκεῖ νὰ σὲ εἴπω ἐν συντομίᾳ, ὅτι ἐπιστηρίζεται εἰς τοῦτο· ὅτι οἱ ἀνάλογοι τύποι τῶν λέξεων πρέπει νὰ ἔχωσι καὶ ἀναλόγους σημασίας, ἢ, (τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ) αἱ ἀνάλογοι σημασίαι, πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναλόγους τύπους· παραδείγματος χάριν· ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ διορθόνω, λέγομεν διόρθωσις, διὰ τί ἀπὸ τὸ βαδίζω, ἐλπίζω, ὁρίζω κ.τ.λ. νὰ μὴ λέγωμεν βάδισις, ὅρισις, ἔλπισις, ἀλλὰ βάδισμα, ὁρισμὸς, ἐλπίς; Καὶ μέχρι τούτου εἶναι σύμφωνος μὲ πολλοὺς ἐκ τούτων, καὶ μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον· ἀλλ' οὗτοι ταῦτα φιλοσοφοῦντες, δὲν ἐφαντάσθησαν ποτὲ, νὰ ἐξορίσωσιν ἀπὸ τὴν παιδείαν τῶν νέων τὴν Λατινικὴν φωνὴν, ἥτις εἶναι εἰς αὐτοὺς ὅ,τι εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ Ἑλληνικὴ, ἢ ἀληθέστερον νὰ εἴπω, ἥτις μήτε εἶναι παντάπασιν εἰς αὐτοὺς, ὅ,τι εἰς ἡμᾶς ἡ Ἑλληνική.

Ὁ Φεδερίκος εἶχε νοῦν, καὶ ἐμιμήθη τοὺς Ῥωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἐπαιδεύοντο (τουλάχιστον ὅλοι οἱ ἔγκριτοι) εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὁποίας ἔφεραν εἰς τελειότητα καὶ τὴν μητρικὴν αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι νόμος ἠθικοπολιτικός: ὁσάκις φυτρώσῃ ἔθνος ὑπερβάλλον τ' ἄλλα, καταπίνει ὅλα τ' ἄλλα, ἤγουν τὰ ὑποτάσσει καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὰ ἔθη, καὶ εἰς τὰ ἤθη, ὄχι μόνον τὰ χρηστὰ, ἀλλ' ἐκ δυστυχίας πολλάκις καὶ τὰ κακά.

Τέλος, ὅτι ἡ μὲν φιλοσοφία χρειάζεται γλῶσσαν ἰδίαν, τρόπον τινὰ Ἀλγεβραϊκὴν, διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς παραδόσεως, καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν πάσης πλάνης. Τοῦτο, φιλόσοφε, ὅςις ἂν ἦσαι, τὸ συνομολογῶ μὲ σέ· ἀλλ' ὅτι πρέπει διὰ τοῦτο, νὰ ἐξοστρακίσωμεν ἀπὸ τὴν παιδείαν τῶν νέων τὴν ἐπαφρόδιτον τῶν προγόνων ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τοῦτο σὲ λέγω μὲ τὸν Λουκιανὸν, « Ἡράκλεις! Ἰὼ Ἡράκλεις! ἄγροικον τοῦτο » εἴρηκας, καὶ δεινῶς βοιώτιον, ξυναπολέσαι ἑνὶ πονηρῷ το- » σούτους, καὶ προσέτι τὴν στοὰν, αὐτῷ τε Μαραθῶνι, καὶ » Μιλτιάδῃ, καὶ Κυναιγείρῳ » ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν μνήμην πρέπει νὰ ἠλεκτριζώμεθα ἡμέραν καὶ νύκτα! Ὄχι διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἄμε εἰς κανὲν ἀοίκητον μέρος τῆς Ἀμερικῆς, σύστησον ἐκεῖ ἀποικίαν μισέλληνα, καὶ δίδαξον αὐτοὺς τὸ σύστημά σου, ἀλλ' ὄχι εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς Ἑλλάδος!!! Σὲ παρακαλῶ, καὶ

> Πρὸς ὅ, τι σοι φίλον ἐκ σέθεν ἄντομαι,
> Ἢ τέκνον, ἢ λέχος, ἢ χρέος, ἢ Θεὸς,

νὰ στέκῃς μακρὰν ἀπὸ τὰς περὶ φιλοσοφικοῦ λίθου τερατολογίας καὶ ἱππέων, καὶ πεζῶν, καὶ ναυβατῶν!

Λυπεῖσαι (λέγεις) ὅτι δὲν αἰσθάνεσαι, διὰ τί ἄλλη ἄλλης θέσεως τῶν λέξεων εὐαρεστεῖ εἰς τὴν ἀκοὴν περισσότερον.

Μὴ γὰρ ἐγὼ, μὴ γὰρ ἄλλος κανεὶς ἐμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τοῦτο τὸ ἀκατανόητον διὰ τί; Συμβαίνει εἰς τὴν ἀκοὴν ὅ, τι καὶ εἰς τὰς ἄλλας αἰσθήσεις· μηγαρὶ δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν διὰ τὶ βρῶμα βρώματος διαφέρει εἰς τὴν νοστιμότητα, καὶ διὰ τὶ τὸ αὐτὸ βρῶμα διαφέρει κατὰ τὴν διάφορον σκευασίαν. Μ' ὅλον τοῦτο, καὶ εἰς τὴν γεῦσιν ἡ παραλλαγὴ τῆς αἰσθήσεως δὲν προέρχεται (τουλάχιστον δὲν μὲ φαίνεται νὰ προέρχεται) ἀπὸ τὴν διάφορον θέσιν καὶ σύγκρασιν τῶν μερίδων ἢ ἀτόμων τῶν χυμῶν;

Ἔδωκα τοὺς χαιρετισμούς σου πρὸς τὸν Κουζ. . . ., καὶ μὲ εἶπε νὰ σὲ ἀντιχαιρετήσω· ἐπρόσθεσεν εἰς τοὺς ἀντιχαιρετισμοὺς, ἢ ἀντιχαιρετήσεις (ὡς θέλει ὁ Φ.) καλὴν παρηγορίαν, διὰ τὴν ὁποίαν θέλεις εὐφρανθῆν· ὅτι θέλει δηλαδὴ σπουδάσει νὰ σὲ πληρώσῃ, αὐτὸς!!! ὅσα ὁ λιθοφιλόσοφος σοῦ ἐπῆρε. Ἐγέλασα πολὺ ἐνθυμηθεὶς τὸν μῦθον τοῦ Νασραντὶ Χότζα. Ἴσως δὲν τὸν ἐξεύρεις. Οὗτος λοιπὸν ὁ Νασραντὶ Χότζας, βιαζόμενος μίαν τῶν ἡμερῶν ἀπὸ τὸν δανειστήν του, τὸν ὁποῖον πολλάκις μὲ διαφόρους ψευδεῖς ὑποσχέσεις εἶχεν δυσωπήσει, «Τώρα πλέον (τὸν λέγει) ἐτελείωσαν τὰ » ψεύματα· ἀκόμη ὀλίγων ἡμερῶν ὑπομονὴν, καὶ εὕρηκα τὸν » τρόπον νὰ σὲ πληρώσω» Ποῖος εἶναι ὁ τρόπος οὗτος (τὸν ἐρωτᾷ ὁ δανειστής); Εἰς τὸν δρόμον (λέγει ὁ Ναστραντὶ » Χότζας), ὅθεν καταβαίνουσι τὰ καμήλια φορτωμένα βαμ» βάκια, ἔστησα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη φρύγανα (τζαλία), εἰς » τὰ ὁποῖα, ἐξ ἀνάγκης διὰ τὸ στενὸν τοῦ δρόμου, τριβόμε» ναι αἱ Πάλλαι θέλουν ἀφήσει πολὺ μέρος βαμβακίου· ἀπὸ » τὴν πώλησιν τούτου θέλω σὲ πληρώσειν» Ἀκούσας ὁ δανειστὴς τὸ τοιοῦτον ἀπροσδόκητον, ἐξηράνθη ἀπὸ τὰ γέλοια. Καὶ ὁ Ναστραντὶ Χότζας χωρὶς νὰ ταραχθῇ, «Γελᾶς βέβαια (τὸν εἶπε) βλέπων ὅτι εὐκόλυνεν ἡ δουλεία σου, *Γκιουλέρσιν*

καχπόγλου ἰσὶν κολαϊλαρτὶ» Κρίμα εἰς τὸν κόπον μου, ἂν ἐξεύρῃς τὸν μῦθον, ὅστις σὲ συμβουλεύει νὰ χαίρεσαι διὰ τὴν μέλλουσαν πληρωμὴν τῶν 300 σοῦ φρ.

ΝΗ.

Δὲν ἐξεύρω τὶ νὰ εἴπω περὶ τῆς τύχης μου. Τρεῖς ἑβδομάδες εἶναι ἀποῦ κοιτάζομαι τὸ βραδὺ, μὲ ἀπόφασιν νὰ σὲ γράψω τὸ πρωΐ, καὶ ἀνατέλλουσι πάντοτε μὲ τὸν ἥλιον, παρὰ τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην καὶ τὸν Στράβωνα, τὰ ὁποῖα εἶναι, ὡς καὶ αἱ σωματικαί μου ἀσθένειαι, ἀδιασπάστως προσκολλημένα εἰς ἐμὲ, μυρίαι ἄλλαι ἀσχολίαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας πολλαὶ, ἂν καὶ γελοῖαι, εἶναι κατὰ δυστυχίαν τοιαῦται, ὁποῖαι νὰ μὲ περισπάσωσι μὲ πολλήν μου ἀγανάκτησιν ἀπὸ τὰ προκείμενα.

..... Διὰ τὴν αὐτὴν ἀδυναμίαν ἂς προσμένῃ ἔτι μικρὸν καὶ ὁ Κ. τὴν εἰς τὰ ἐρωτώμενα ἀπόκρισιν. Εἰπέ τον ὡς τόσον νὰ διακόψῃ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἕως νὰ σὲ στείλω τοὺς δύο πρώτους τοῦ νέου, τὸ ὁποῖον πρέπει ἀπαραιτήτως ν' ἀκολουθήσῃ. Ἤθελεν εἶσθαι χρυσοῦν ἔργον, ἐὰν ἀντὶ μεταφράσεως ὁλοκλήρου, ἔκαμνεν ἐκλογὴν τῶν ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα, ἢ χρήσιμα εἰς τὴν παροῦσαν ἡμῶν κατάστασιν. Οἱ Ἑλληνικοὶ ἔνδοξοι πρέπει νὰ εὑρίσκωνται ὅλοι χωρὶς ἐξαιρέσεως, καὶ τῶν Ῥωμαίων οἱ περισσότεροι, μάλιστα ὅσων γίνεται μνήμη εἰς τοὺς Βίους τοῦ Πλουτάρχου, καὶ ἄλλα Ἑλληνικὰ συγγράμματα. Περὶ τῶν ἐνδόξων ἢ ὡς ἐνδόξων τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀρκοῦν οἱ ἐπισημότεροι. Εἶναι πλῆθος ἄπειρον ἄλλων, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν ἔνδοξον αὐτῶν ἀδοξίαν, ἢ διότι δὲν ἔχουν οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὰ πράγματα καὶ μὲ τὰς ἰδέας τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ μᾶς ἦναι παντά-

πασιν ἀδιάφοροι, τουλάχιστον πρὸς τὸ παρόν. Διὰ νὰ φέρω παράδειγμα ἀπὸ τοὺς Μοναχοὺς, εἶναι ἀναρίθμητοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μοναχικῶν ταγμάτων εἰς τοὺς Δυτικούς· ἀλλὰ παρὰ παρὰ τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον Λοϋόλαν, ἀρχηγὸν (fondateur) τοῦ τῶν Ἰησουϊτῶν τάγματος (καὶ τοῦτο διὰ τὸ πολυθρύλλητον αὐτῶν) καὶ ἄλλων τριῶν, ἢ τεσσάρων ἴσως ἀρχηγῶν ἄλλων, τί μᾶς χρησιμεύουσι τὰ ὀνόματα τῶν λοιπῶν;

ΝΘʹ.

Κατὰ δυστυχίαν, εἰς τὴν γλῶσσαν μας δὲν εὑρίσκεται ἀκόμη μήτ' ἡ ἁρμονία τῆς Ἰσοκρατικῆς συντάξεως, μήτε ἡ μαγεία τοῦ Πλατωνικοῦ χαρακτῆρος. Ναὶ, φίλε, Μάγος εἶναι, κυριολεκτικῶς μάγος, ἐπειδὴ μὲ κάμνει πολλάκις νὰ ἐντρέπωμαι, ὅτι τὸν συγχωρῶ καὶ τὰς ἀσυλλογιστίας του, (καὶ ἔχει πολλὰς τοιαύτας) διὰ χάριν τῆς λεκτικῆς τέχνης μὲ τὴν ὁποίαν τὰς μορφόνει. Διὰ ταύτας λοιπὸν τὰς αἰτίας μελέτα τον συχνὰ, καὶ ἔκαμνες καλὰ ν' ἀκολουθήσῃς καὶ τὴν συμβουλὴν τοῦ Κ., ἤγουν νὰ μεταφράσῃς τὴν ἀπολογίαν. Μακρὰ δὲν εἶναι. Προσοχὴν μόνον χρειάζεται, καὶ καιρὸν περισσότερον ἀφ' ὅσον εἶναι χρεία νὰ μεταφράσῃ τις ἱστορικὸν βιβλίον. Ἡ ἐκ τῆς μεταφράσεως ὠφέλεια εἶναι πολλαπλασία τοῦ κόπου, καὶ διὰ τὴν Σ., εἰς τὴν ὁποίαν προξενεῖς ἀνάγνωσιν ἡδυτάτην καὶ μεστὴν χάριτος· καὶ διὰ τὸν λεκτικόν σου χαρακτῆρα. Ἔχε το, φίλε, ἀξίωμα τοῦτο, ὅτι ματαίως κοπιάζουσι νὰ μορφώσουν τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ὅσοι δὲν εἶναι βαπτισμένοι καὶ καταμοσχευμένοι εἰς τὰ προγονικὰ συγγράμματα. Ὁμοθυμαδὸν ὅλοι οἱ Γάλλοι λέγουν, ὅτι ὁ Ῥακίνας ἔφερε τὴν γλῶσσάν των εἰς τελειότητα, καὶ τελειότητα τοιαύτην, ὥστε νὰ νομίζεται ἡ πρώτη γλῶσσα τῆς

Εὐρώπης· ἀλλ' ὁ Ῥακίνας ἔξευρεν ὅλα τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν, καὶ ἐξαιρέτως ἀπὸ στήθους τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Εὐριπίδην. Ἐὰν εἰς αὐτοὺς ἔκαμε τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι πολὺ περισσότερον θέλει συνεργήσειν εἰς τὴν τελείωσιν τῆς ἡμετέρας, ἥτις ὄχι μόνον λέξεις ἀπείρους, ἀλλὰ καὶ φρασεολογίας (locutions et tournures) πολλοτάτας ἐφύλαξε τῆς προγονικῆς ἀπαραλλάκτους. Κάμε λοιπὸν τὴν μετάφρασιν τῆς ἀπολογίας, *ἀγαθῇ τύχῃ!* καὶ ἀφ' οὗ τὴν γράψῃς καὶ τὴν μεταγράψῃς τρεῖς καὶ τέσσαρας φορὰς, καὶ τὴν δείξῃς καὶ τὸν Κ. διὰ τὸ « Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα » ἂν στοχάζεσαι ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἀγαθοὶ ὑπὲρ τοὺς δύο, στεῖλε μέ την μὲ πλατὺ περιθεώριον, διὰ νὰ σημειώσω κ' ἐγὼ ὅ, τι μ' ἔλθῃ εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ νὰ σὲ τὴν πέμψω ὀπίσω. Εἰς τοῦ Ἰσοκράτους τῆς ἐκδόσεώς μου τὰ προλεγόμενα, τὰ ὁποῖα τυπόνονται ταύτην τὴν ὥραν, μὲ ἐπιγραφὴν « Ἀκολουθία τῶν αὐτοσχ. στοχ. περὶ » τῆς Ἑλλην. παιδ. καὶ γλώσσης » θέλεις εὑρεῖν πολλὰ περίεργα περὶ τῆς γλώσσης, τὰ ὁποῖα καλὸν ἦτον ν' ἀναγνώσῃς πρὶν ἐκδώσῃς τὸ κατὰ τοῦ Β. ἀντιῤῥητικὸν, διὰ νὰ χειραγωγηθῇς εἰς τὴν σύνθεσιν, ὄχι ἀπὸ τοὺς στοχασμούς μου· (δὲν εἶμαι ἀρκετὰ μωρὸς, ὥστε νὰ τοὺς προβάλλω τύπον καὶ ὑπογραμμὸν εἰς τοὺς ἄλλους), ἀλλὰ ἀπὸ παρατηρήσεις παλαιῶν φιλοσόφων κριτικῶν, ἀγνώστους κατὰ δυστυχίαν εἰς τοὺς περισσοτέρους ἡμῶν, καὶ, τὸ δυστυχέσερον, εἰς τοὺς μορφωτὰς τῆς γλώσσης. Ἄλλο δὲν εἶναι ἰδικόν μου εἰς τοὺς σοχασμοὺς τούτους, μακαρονισμένους μὲ βίαν μεγάλην, χωρὶς νὰ λάβω κἂν τὸν καιρὸν νὰ τοὺς ἀναθεωρήσω, πλὴν ἡ θέσις καὶ τάξις, τὴν ὁποίαν ἔδωκα εἰς τὰς παρατηρήσεις, καὶ τὰ συμπεράσματα, εὔκολα γεννώμενα ἀπὸ τὴν παράλληλον θέσιν ταύτην, τὰ ὁποῖα, ἢ λανθάνομαι πολὺ, ἢ εἶναι ὁ ἀληθὴς

μίτος τῆς Ἀριάδνης, ὅστις ὡδήγησε τοὺς προγόνους εἰς τὴν τελείωσιν τῆς γλώσσης των, καὶ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ κρατῶμεν καὶ ἡμεῖς, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ πλανηθῶμεν εἰς τὸν λαβύρινθον τῆς σημερινῆς γλώσσης. Εἰς τοὺς αὐτοὺς στοχασμοὺς ἐτόλμησα κατὰ πάρεργον νὰ μεταφράσω, ἢ μᾶλλον νὰ παραφράσω, καὶ ὀλίγους στίχους τῆς Ἀπολογίας. Γελῶ,

Οὔ τοι, μὰ τὴν Δήμητρα, δύναμαι μὴ γελᾷν.
Καί τοι, δάκνω γ' ἐμαυτόν· ἀλλ' ὅμως γελῶ.

ὅταν παραβάλλω τὴν μετάφρασίν μου μὲ τὸ κείμενον τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔγινε πλέον, καὶ, τὸ χειρότερον, ἐτυπώθη.

Εἰς τὸ περὶ δεισιδαιμονίας ἄρθρον μάλιστα ἦτο καλὸν, ἦτον ἀναγκαῖον, νὰ ἀναφέρῃς τὰ πρὸ μικροῦ συμβάντα εἰς τὴν Βέρναν (Berne en Suisse), ὅπου πιστεύουσιν ἀκόμη εἰς ὀπτασίας, καὶ φονεύουσι τοὺς οἰκειοτάτους, μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς ἐμβάσωσιν εἰς τὸν Παράδεισον· καὶ τὰ συμβάντα εἰς τὴν φωτισμένην Ἀγγλίαν, ὅπου, κατὰ τὴν δεκάτην ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, οἱ ἱερωμένοι θέλουσι καὶ τάττουσι τοὺς καθολικοὺς εἰς τάξιν εἱλώτων· Ἂν εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη γίνωνται ἀκόμη τοιαῦτα ἀτοπήματα τυραννικὰ ἐν ὀνόματι τῆς Θρησκείας, τί παράδοξον, ἂν, εἰς ἔθνος τετρυχωμένον ἀπὸ μακρὰν δουλείαν, εὑρίσκωνται ὀλίγα τινὰ ἀρσενικὰ γραΐδια, ἐχθρὰ καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος; Φοβούμενος μὴν (ἂς ἦναι καλὰ ὁ Ἰουστινιανός!) δὲν ἔχῃς εἴδησιν ἀκόμη περὶ τῶν νέων τούτων συμβάντων, σὲ περικλείω τὰς δύο ἐφημερίδας, διὰ νὰ ἔχῃς νὰ ἀναφέρῃς καὶ τὴν πηγὴν ὅθεν τὰ ἔλαβες, καὶ τὸ ἀκριβὲς μηνολόγημα. Ἂν ἐξεύρῃς ἄλλα τοιαῦτα, μὴν ἀμελήσῃς νὰ τὰ προσθέσῃς, ἂν ἦναι συγχωρημένον. Τὸ αἷμα, παραδείγματος χάριν, τοῦ ἁγίου

Ἰαννουαρίου (βοήθειά μας!), τὸ ὁποῖον κοκκινίζει καὶ ἀνανεοῦται καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν Νεάπολιν εἰς Σωτηρίαν τῶν Λαζαρόνων.

Περὶ δὲ Σουλιώτων, ἂν ἐξετάσωμεν τοὺς ἀναντιῤῥήτως Ἕλληνας, αὐτοὶ μήτε τοὺς Μακεδόνας δὲν ἐνόμιζαν Ἕλληνας, μήτε πολὺ μέρος τῆς Θεσσαλίας. Τοιαύτη ἦτον τουλάχιςον ἡ γνώμη τῶν Ἀθηναίων, ὡς φαίνεται ἀπὸ τοὺς κατὰ Φιλίππου λόγους τοῦ Δημοσθένους. Εἰς τὰς τοιαύτας ἐθνικὰς ἀμφισβητήσεις, τὸ μόνον ἀκριβὲς κριτήριον εἶναι ἡ γλῶσσα, μάλιστα ὅταν ἦναι ἑνωμένη μὲ τὴν θρησκείαν, καὶ ὄχι αἱ μεγαλαυχήσεις μιᾶς μερίδος τοῦ ἔθνους, ἥτις διὰ τὴν αὔξησιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἀποκλείει τὰς ἄλλας μερίδας τῆς συγγενείας. Τὰ ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ πόλεων τοῦ περισσοτέρου μέρους τῆς Ἠπείρου εἶναι Ἑλληνικά· ἐκεῖ ἦτον ὁ Ἀχέρων, ἐκεῖ ὁ Ἅδης, ἐκεῖ τὸ περιβόητον χρηστήριον τῆς Δωδώνης, τὸ ὁποῖον ἦτον ὁ Ἅγιος Ἰαννουάριος ὅλων κοινῶς τῶν Ἑλλήνων· ἐκεῖ ἐβασίλευσε μετὰ τὰ Τρωϊκὰ ὁ διώνυμος (Πύῤῥος καὶ Νεοπτόλεμος) υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως. Il faut être bien difficile pour s'appesantir sur des questions de cette nature.

Ἀκόμη ὁ καλὸς χριστιανὸς (ἂς ἦναι καλὰ ὁ Ἰουςινιανός!) δὲν μὲ ἔπεμψε τὰ μὲ χρεωστεῖ· καὶ μ' ὅλον τοῦτο, ἴσως ταύτην τὴν ὥραν προσεύχεται εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν, ἢ ἐπιπλήτει τὴν γυναῖκα του, ὅτι ἔβαλεν ἐλάδιον εἰς τὴν φακήν!

Τὴν κατάρά σου (καὶ διατὶ ὄχι καὶ τὴν ἰδικήν μου;) νὰ ἔχῃ ὁ Ἰουστινιανός! Εἰς τὴν Παλαιογραφίαν τοῦ Μονφολκονίου (Montfaucon) εὑρίσκω, ὅτι ὁ μεγαλουργὸς οὗτος αὐτοκράτωρ ᾠκοδόμησε 365 ἐκκλησίας, ὅσας ἡμέρας δηλαδὴ ἔχει ὁ χρόνος. Bravo! Bravissimo!

Ξ'.

Χαίρω ὅτι σὲ ἄρεσεν ἡ ἀπολογία τοῦ Σωκράτους. Δὲν ἐξεύρω, ἂν ἔδωκες ἱκανὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Τραγῳδοῦ Ῥακίνα, θεμένην εἰς τὰ ἔσχατα τῆς βίβλου. Εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ διὰ τὸ πραγματικὸν καὶ διὰ τὸ λεκτικὸν αὐτῆς μέρος· διὰ τὸ πραγματικὸν, ὅτι ὁ καλὸς κ' ἀγαθὸς ἄνθρωπος οὗτος ἐλέγχει τὴν δεισιδαιμονίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὑπερασπίζων τὸν Σωκράτην· διὰ τὸ λεκτικὸν, ὅτι δὲν γράφουσι πλέον οἱ Γαλάται σήμερον οὕτω, φίλε μου. Εἰς ὅλην τὴν ὑφὴν τοῦ λόγου βασιλεύει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Διονύσιος ὀνομάζει Χάριτα, καὶ τὸ ὁποῖον, καθὼς ὀξύτατα παρατηρεῖ, εὐκολώτερον δύναταί τις νὰ αἰσθανθῇ παρὰ νὰ ἐξηγήσῃ τί πρᾶγμα εἶναι εἰς ἄλλους: Il y a des noms si respectables, qu'on ne saurait, pour ainsi dire, les attaquer sans attaquer le genre humain. Μάθε ἄλλο ἀνέκδοτον. Ὑπόμνημα τῆς σοφίας τοῦ πρεσβυτέρου Ῥακινάδου τούτου ἄλλο τίποτε, παρὰ τὴν ὁποίαν βλέπεις ἐπιστολὴν ταύτην, δὲν ἔμεινε. Τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ ἔχομεν τὸ Περὶ Θρησκείας, ποίημα καλὰ στιχουργημένον, ὡς κρίνουσιν οἱ πρόσφοροι τῶν τοιούτων κριταὶ, ἀλλὰ πολὺ λειπόμενον τῆς χάριτος, τὴν ὁποίαν ὁ πατὴρ Ῥακίνας μετήντλησεν εἰς τὰς τραγῳδίας του, ἀπὸ τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ χαριτωμένου Εὐριπίδου ἀνάγνωσιν. Ἐκ τούτου προέρχεται, ὅτι, εἰς τὸ Λεξικὸν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τ' ὄνομα τοῦ πρεσβυτέρου Ῥακινάδου δὲν εὑρίσκεται. Συμβούλευσον τοὺς μεταφραστὰς νὰ τὸν βάλωσι, καὶ ἐπειδὴ τὰ σωζόμενά του δὲν εἶναι, πλὴν αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ, ἂς βάλωσι καὶ τὴν μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς, ἐπειδὴ μάλιστα ἀποβλέπει τὴν δόξαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ συντείνει εἰς τὸ νὰ στη-

λιτεύσῃ τὴν χηνώδη ἀναισθησίαν τῶν πολεμούντων τὸ ἀνθρώπινον γένος, qui attaquent le genre humain.

Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι, ἐν ὅσῳ ἡ κεφαλή μου εὑρίσκεται εἰς ἡσυχίαν, δὲν ἐμπορῶ νὰ γράψω τίποτε. Πρέπει νὰ πυρωθῇ πρῶτον καὶ νὰ ἐξάψῃ, καὶ τότε ν' ἀρχίσω καὶ νὰ τελειώσω τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Καὶ καταλαμβάνεις καλὰ ὅτι, εἰς τοιαύτην κατάστασιν ψυχῆς, φεύγουσι πολλάκις ἀπὸ τὸν κάλαμον, καὶ μὴ θέλοντος τοῦ κινοῦντος αὐτὸν, κάποιαι τραχύτητες. Καμμίαν φορὰν συλλογίζομαι, καὶ τοῦτο (ἴσως ἐσφαλμένως) μήπως, εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ γένους, ὠφελοῦν περισσότερον τὰ πυρωμένα μὲ τὰς ὀλίγας ἁμαρτίας, παρὰ τὰ πολλὰ μετρημένα καὶ ψυχρά. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ λογιάσῃς πόσον κατέχει καὶ τυραννεῖ τὴν ψυχήν μου ἡ μανιώδης αὕτη κενοδοξία, ἢ κενόδοξος μανία, νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἀλλογενεῖς μᾶς ἔφεραν μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας. Μὲ φαίνεται πρᾶγμα ἄξιον νὰ σημειωθῇ μὲ χρυσᾶ γράμματα εἰς τὴν Ἱστορίαν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀφ' ἑαυτῆς ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν πτῶσιν της. Ἐκ ταύτης τῆς μανίας ἐξήγει ὅσα τραχέα εὑρίσκεις εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου μου. Ὡς κλίνεις φυσικὰ εἰς τὸν τόνον, σπούδαζε νὰ κάμνῃς τὴν σύνθεσίν σου γλυκυτέραν εἰς τὴν ἀκοήν.

Δύο πράγματα μάλιστα εἶναι σπουδῆς καὶ προσοχῆς ἄξια εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τόνος καὶ γλυκύτης, ἐπειδὴ εἶναι (ὡς ὅλαι αἱ βάρβαροι γλῶσσαι) παραλυμένη καὶ πολλὰ ἄνοστος εἰς τὴν ἀκοήν. Μαρτύριον ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὸ διάστημα τῶν περασμένων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, καὶ ὅσα γράφονται ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀντιφιλοσόφους, καὶ ἀπὸ ὄχι ὀλίγους τῶν ὑποκρινομένων ν' ἀγαπῶσι τὴν φιλοσοφίαν. Ἀπὸ ταῦτα τίποτέ τις ν' ἀναγνώσῃ χωρὶς ναυτίαν δὲν ἐμπορεῖ. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι τρόπον τινὰ ἀντικείμενα

ὁ τόνος καὶ ἡ γλυκύτης, ἐδῶ μάλιστα χρειάζεται ἡ τέχνη νὰ τὰ συγκερνᾷ τις οὕτως, ὥστε μήτε διὰ τὸν τόνον νὰ πικραίνεται ἡ σύνθεσις, ὡς τὸ πάσχει πολλάκις ὁ Θουκυδίδης, μήτε διὰ τὴν πολλὴν γλυκύτητα νὰ παραλύεται ὁ τόνος, ἁμάρτημα σύνηθες εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Φεῦγε, ὅσον δύνασαι, τὰς πολλὰς καὶ συνεχεῖς συγκρούσεις τῶν συμφώνων· καὶ ὁσάκις ἀναγκάζεσαι νὰ μεταχειρίζεσαι λέξεις πολυσυμφώνους, μοίραζέ τας εἰς τὴν περίοδον, καὶ τόπιζέ τας, ὅσον δυνατὸν, μακρὰν μίαν τῆς ἄλλης.

Ἐὰν εὑρίσκῃς εἰς τοὺς Αὐτοσχεδ. στοχασ. συνθέσεις ἐναντίας εἰς τούτους τοὺς κανόνας, (καὶ εἶναι βέβαια πολλαὶ τοιαῦται εἰς αὐτοὺς), μὴ σκανδαλίζεσαι· ἀλλ' ἀκολούθει, ὡς φρόνιμος, τὴν εὐαγγελικὴν συμβουλὴν, « Ὅ,τι ἂν λέγωσιν » ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε »· Καὶ δὲν τὰ λέγω ἐγὼ, φίλε· τὰ παρετήρησαν καὶ τὰ ἐδίδαξαν ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ. Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν εἶναι ἀναντιῤῥήτως μέρος φιλοσοφίας, ἂν καὶ ἀγράμματοι φιλόσοφοι τὴν νομίζωσιν ἔργον σχολαστικὸν (pédantisme). Ἡ Δήλωσις τοῦ φίλου Κ. τελευτᾷ εἰς ταῦτα τὰ λόγια « διὰ τοῦ γένους *τὼν τὸν* φωτισμόν ». Τὸ σφάλμα βέβαια δὲν εἶναι μέγα, καὶ ἂν εἶχα καιρὸν, ἴσως εὕρισκα μεγαλήτερα. Ἀλλ' ἐσημείωσα τὸ τραχὺ τοῦτο *τοντὸν*, διότι μ' ἔφερεν εἰς μνήμην τὸ ἐξῆς γελοῖον ἀνέκδοτον.

Ἐξεύρεις ὅτι οἱ Παρισινοὶ Ἀθηναῖοι περιπαίζουσι τοὺς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἀμοίρους τῆς τέχνης τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν. Ἦτο (λέγουσιν, ἢ πλάττουσιν) εἰς χορείαν μὲ τὰς θυγατέρας του εἷς ἀπὸ τοὺς μεσημβρινοὺς Γάλλους· μία τῶν θυγατέρων του ἐσυγχόρευε μὲ νέας καὶ νέους ἄλλους πολλούς. Ὁ ταλαίπωρος πατὴρ εἶδεν, ἢ ἐφαντάσθη ὅτι εἶδεν, ἕν' ἀπὸ τοὺς συγχορευτὰς νέους, βάλλοντα τὴν χεῖρα εἰς τοὺς μα-

στοὺς τῆς θυγατρός. Σύρει μὲ ὀργὴν μεγάλην ἀπὸ τὸν χορὸν τὴν θυγατέρα, καὶ τὴν ἐρωτᾷ τὸ κομψῶς συνθεμένον ἐρώτημα τοῦτο, qui t'a tâté tes tetons? Μὰ τὴν ἀλήθειαν! Τὰ ἓξ ταῦτα Τ, εἰς τόσον μικρὰν φράσιν, εἶναι καλὰ νὰ σπαράξωσι καὶ αὐτὰ τοῦ Δ. τὰ αὐτία, ἂν δὲν ἦσαν παντάπασιν ἀναίσθητα.

. . . . . Λέγει ὁ Πολύβιος (Βιβλ. Δ, κεφ. 87) περὶ τῶν δολίων συκοφαντῶν, « Καινὸς γὰρ δή τις οὗτος εὕρηται τρόπος » διαβολῆς, τὸ μὴ ψέγοντας, ἀλλ' ἐπαινοῦντας, λυμαίνεσθαι » τοὺς πέλας. Εὕρηται δὲ μάλιστα καὶ πρῶτον τοιαύτη κα» κεντρέχεια καὶ βασκανία καὶ δόλος, ἐκ τῶν περὶ τὰς αὐλὰς » διατριβόντων, καὶ τῆς τούτων πρὸς ἀλλήλους ζηλοτυπίας » καὶ πλεονεξίας ». Ἐδῶ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι διαβολή, ἀλλ' ἁρπαγή, τὴν ὁποίαν, διὰ νὰ κλείσῃ τὴν εἴσοδον εἰς πᾶσαν ἐπιφώνησιν (reclamation), ἐμελίτωσε μὲ τόσα ἄνοστα ἐγκώμια. Ἴσως στοχάζεσαι ὅτι μ' ἐλύπησε πολὺ ἡ δόλιος αὕτη ἀποσιώπησις. Ὄχι, φίλε! ἀλλὰ δαιμονίζομαι ὁσάκις βλέπω τὰ δόλια. Τοῦτο ἔκαμε καὶ τὸν Σοφοκλέα νὰ ἐκφωνήσῃ,

> Ὄλοιντο! μή τι πάντες οἱ κακοί, τὰ δὲ
> Λαθραῖ' ὃς ἀσκεῖ μὴ πρέποντ' αὐτῷ κακά.

Εἰς τὸν κόσμον τοῦτον πάντοτε οἱ γόητες προχωροῦν. Ὁ κόσμος ν' ἀλλάξῃ, διὰ χάριν ἡμῶν, τρόπος δὲν εἶναι. Ἄλλο δὲν μένει εἰς βλέποντας καὶ νοοῦντας τὰ τοιαῦτα, πλὴν ὁ γέλως τοῦ Δημοκρίτου, ἢ ὁ κλαυθμὸς τοῦ Ἡρακλείτου, ἢ καὶ μικτόν τι ἀπὸ τὰ δύο, τοὺς μὲν νὰ γελᾷ, τοὺς δὲ νὰ κλαίῃ.

ΞΑ.

Μ' ὅλον τοῦτο, φίλε μου, εἰς τὰ τοιαῦτα δὲν χρειάζονται φιλονεικίαι· τῶν γλωσσῶν τὸ πρᾶγμα δὲν ὁμοιάζει ἄλλα

πράγματα. Εἶναι πρᾶγμα ἐπίζηλον, ἢ *Πίζηλον*. (délicat) ἡ μόρφωσίς των. Εἶναι πολλὰ παραδείγματα εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλώσσας, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι, πολλάκις εἰς τὴν εἰσαγωγὴν καὶ μόρφωσιν καὶ λέξεων καὶ φράσεων, νικᾷ ἡ ἀμάθεια τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ τότε μάλιστα, ὅταν, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μάστιγα τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καταφεύγῃ εἰς φατρίας καὶ συνωμοσίας, καὶ συγκροτῇ δορυφορίαν ἀνδραρίων, οἱ ὁποῖοι σκέψιν οὐδεμίαν περὶ γλώσσης ποτὲ δὲν ἔκαμαν. Διὰ τοῦτο, πάλιν σὲ λέγω, φίλε, φεῦγε τὰς περὶ τούτου φιλονεικίας, αἱ ὁποῖαι ἐπικυροῦσι πολλάκις τὸ ὁποῖον ζητεῖ τις νὰ ἀκυρώσῃ. Εὔχου μόνον τὴν ἀποτροπὴν τῶν χειροτέρων, καὶ γράφε ὡς κρίνεις, ἀφίνων κ' ἐκείνους νὰ μακαρονίζωσι καὶ νὰ ἠτριάζωσιν ὡς ἀγαποῦν. Ἔπειτα, ἐὰν ἡ γλῶσσα ἦναι, ὡς ἀναμφιβόλως εἶναι, πρᾶγμα δημοκρατικὸν, ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τὸ δικαίωμα νὰ λέγωσι τὴν γνώμην των. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι, μόλις ἐγνωρίσθη τὸ δικαίωμα τοῦτο, μόλις ἄρχισε νὰ κινῆται τὸ ἔθνος εἰς μόρφωσιν τῆς φωνῆς του, καὶ ἀνεβλάστησαν δύο φατρίαι· ἡ μία κλίνουσα εἰς τὸ ὀχλοκρατικὸν, καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ ὀλιγαρχικόν. Τὸ σύστημα τῶν ὀχλοκρατικῶν εἶναι ἁπλούστατον, ἐπειδὴ εἰς ἕνα μόνον σκοπὸν ἀποβλέπει, ὡς καὶ εἰς τὰς κακὰς πολιτείας, τὴν ὑπερίσχυσιν τοῦ ὄχλου. Τὸ ὀλιγαρχικὸν, ἐξεναντίας, εἶναι πολυκέφαλος ὕδρα. Ἔχει τὴν ὀλιγαρχικήν του φατρίαν ὁ Π. ζητεῖ νὰ συγκροτήσῃ ἄλλην ὁ Ε.· συμπεραίνω ἀπὸ γραφόμενα τινὰ, ὅτι καὶ ἡ Β. Α. διϊσχυρίζεται καὶ αὐτὴ νὰ δώσῃ νόμους εἰς γλῶσσαν, ἥτις ἀκόμη δὲν ἔλαβε τοὺς ἀληθινούς της νομοθέτας, ὁποῖοι εἶναι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ κλασσικοί. Καμμίαν ἡμέραν θέλεις ἰδεῖν καὶ τὴν Ἰ. Α., κρίνουσαν καὶ αὐτὴν, ἂν πρέπῃ νὰ λέγωμεν *Τραβῶ* (trare) ἢ *Σύρω*. Τὸ νόστιμον εἶναι ὅτι, τὸ *Τραβῶ* εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν αὐτὴν

ἐκείνην μετάφρασιν τοῦ Θουκυδίδου, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μεταφραστὴς, φοβούμενος μὴ τὸ *Ὀργίζομαι* τοῦ συγγραφέως δὲν εἶναι σαφὲς, τὸ ἑρμήνευσε μὲ τὸ σαφέστατον εἰς ὅλους *Χαλεπαίνω!!!*

Ἔχει δίκαιον ὁ Τυανεὺς Ἀπολλώνιος (ἐπιστ. πρὸς Ἀλέξ. σελ. ξά.) νὰ λέγῃ « Οἰκειότερος ἑκάστῳ χαρακτὴρ ὁ ἴδιος, » ἐπείπερ καὶ βεβαιότερος ».

ΞΒʹ.

Ἀλλὰ τί θέλεις; σὲ τὸ εἶπα καὶ ἄλλοτε· ἀνάγκη εἶναι νὰ γραφθῶσι καὶ νὰ τυπωθῶσι πρῶτον πολλὰ τοιαῦτα ἐξαμβλώματα, πρὶν ἔλθωσι τὰ ὑγιῆ καὶ ὁλόκληρα γεννήματα. Τοιαύτη ἐστάθη εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου μυελοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐνισχύσωμεν τοὺς *ἐμοῦντας*, ἂν θέλωμεν νὰ ἔλθωσι καὶ οἱ *ἀκριβοῦντες*.

Μὲ βάλλει εἰς ἀπορίαν, μὴ, καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἡ δυστυχία προέρχεται, ὄχι ἀπὸ μόνην ἀμάθειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικὸν ὀργανισμόν τινα τῆς κεφαλῆς των· μὴν ἡ φύσις ἐφέρθη εἰς αὐτοὺς ὄχι ὡς μήτηρ, ἀλλ' ὡς μητρυιά. Λέγει περὶ τῶν σωματικῶν ἀῤῥωστημάτων ὁ Ἱπποκράτης, « Φύσεως » ἀντιπραττούσης κενεὰ πάντα ». Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ τῶν ψυχικῶν. Τί θέλεις νὰ κάμῃ ἡ παιδεία, ὅταν πέσῃ εἰς δυστυχεῖς κεφαλὰς προγόνων, καὶ ὄχι υἱῶν τῆς φύσεως;

Κανόνα καὶ νόμον εἰς τὰς γλώσσας ἄλλον δὲν γνωρίζω, παρὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἐνδόξων· ἕως νὰ γεννηθῶσιν αὐτοὶ, χρεωστοῦμεν ἡμεῖς, ἂν δὲν λανθάνωμαι, νὰ λαλοῦμεν καὶ νὰ γράφωμεν περὶ γλώσσης μὲ ὑποστολήν. Λέγει ἀνερυθριάσως εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, « δέξασθε τοίνυν, ὦ παῖδες Ἑλλήνων, » ἐκ τῶν πόνων τῶν ἐμῶν καὶ τουτί ». Θέλουν τὸ δεχθῆν οἱ

ταλαίπωροι καὶ τοῦτο, καὶ τούτου χειρότερα, ἐπειδὴ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ βιβλία. Ἀλλὰ σὺ, κατάρατε λογοκάπηλε, πῶς ὑποφέρεις νὰ κάμνῃς ἐργαστήριον καὶ πορισμὸν τὴν γυμνότητα τοῦ γένους σου, καὶ νὰ πέμπῃς εἰς αὐτοὺς ἐκδόσεις ἀντιγραμμένας ἀπ' ἄλλους, καὶ καλὰς, ἂν ἦσαν μόνον ἀντιγραμμέναι, καὶ ὄχι μολυσμένας μὲ τὰς ἀνοήτους σημειώσεις σου!

Ταλαίπωρον Ἑλληνικὸν γένος! πότε μέλλεις νὰ λουσθῇς καὶ νὰ καθαρισθῇς ἀπὸ τὴν λέπτραν τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἠλιθίου ἀπαιδευσίας!

ΞΓ΄.

Βλέπω καὶ πάλιν τὰ ὑλακτήματα (clabaudages) τῶν Β. νομοθετῶν τῆς γλώσσης, καὶ ἀπορῶ περὶ τῆς τόσης αὐτῶν σοφίας. Μ' ὅλον ὅτι ἡ ἡλικία μου, καὶ ἡ εἰς τὴν Εὐρώπην μακρὰ διατριβή μου μεταξὺ ἀνδρῶν φωτισμένων, ὑποθέτουσιν ἔρευναν περισσοτέραν τῶν τοιούτων, σὲ βεβαιόνω, χωρὶς ὑπόκρισιν μετριοφροσύνης, ὅτι ποῦ μέλλει νὰ καταντήσῃ, ἢ ποίαν μορφὴν θέλει λάβειν ἡ σημερινὴ ἡμῶν γλῶσσα, δὲν τὸ ἐξεύρω, μὰ τὴν φιλίαν μας! δὲν τὸ ἐξεύρω. Παρὰ τὸν ὅρκον, ἄλλη ἀπόδειξις τῆς ἀληθοῦς ἀγνοίας μου εἶναι, ὅ,τι πολλάκις σὲ εἶπα, ὅ,τι σὲ λέγω πάλιν, καὶ νὰ λέγῃς τὸν Κ. σὲ συμβουλεύω. Ποῖον; Ἂν νομίζετε τὴν μέσην ὁδὸν (ὡς κ' ἐγὼ τὴν νομίζω) καλὴν, πατεῖτε την μὲ σιωπὴν καὶ ἡσυχίαν, διὰ τὸν κίνδυνον μὴ συσταθῶσιν αἱρέσεις. Ὅτι, ἂν τοῦτο συμβῇ, γίνεται πλέον ἄδηλον εἰς τίνα μέλλει νὰ μείνῃ ἡ νίκη· εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, ἢ εἰς σωρὸν ἀν....., οἱ ὁποῖοι ἔχουν εἰς χεῖρας καὶ ὅπλα, τὰ ὁποῖα στεροῦνται οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἔχει βέβαια ὁ Κ. ἐπιτήδειον ὅπλον τὴν σχολήν του, καὶ τοὺς ἀκροατάς του, οἱ ὁποῖοι πιθανὸν, ὅτι θέλουν τὸν συνοδεύσειν εἰς

τὴν μέσην ὁδόν. Ἀλλ' εἶναι ἱκανὸν τὸ ὅπλον τοῦτο νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν Λ. Ε, εἰς τὸν Β. Λ. καὶ εἰς Β . . . φατρίαν; Μὴ πολὺ θάῤῥος, φίλε μου, εἰς τὸν ὀρθόν σου λόγον, μηδ' εἰς τὴν μέσην ὁδόν σου. Βάδιζέ την ἥσυχα, sans faire semblant de rien, καὶ ἄφες καὶ τοὺς μακαρονίζοντας καὶ τοὺς χυδαΐζοντας, ἀκόμη καὶ τοὺς ὑποκρινομένους, ὅτι ἀκολουθοῦν καὶ αὐτοὶ τὴν μέσην ὁδὸν, νὰ πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους, ἕως νὰ τοὺς ὑποτάξῃ, ἢ ὁ ὀρθὸς λόγος, ἢ κἂν συγγραφεύς τις, πεζὸς ἢ ἔμμετρος, διάφορος ἀπ' αὐτοὺς ὅλους τοὺς ἀνόστους καὶ ἀνοήτους λέξεων συῤῥάπτας. Ζητοῦν οἱ ἐξοχώτατοι οὗτοι ἰατροὶ νὰ ἰατρεύσωσι τὴν γλῶσσαν, πρὶν ἐρευνήσωσιν, ἢ νοήσωσι, ποῖον εἶναι τὸ πάθος τῆς γλώσσης, καὶ πόθεν πρέπει ν' ἀρχίσωσι τὴν θεραπείαν. Ζητοῦν νὰ οἰκοδομήσωσι, πρὶν συνάξωσι τῆς οἰκοδομῆς τὴν ὕλην, ἡ ὁποία εἶναι αἱ ἀναρίθμητοι λέξεις, σπαρμέναι εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄγνωστοι ἀκόμη εἰς τὰ λεξικὰ, καὶ τῶν ὁποίων πρέπει πρῶτον νὰ διωρισθῇ ἡ ἀξία (la valeur des mots), καὶ ὁ τόπος τῆς οἰκοδομῆς, ὅπου πρέπει νὰ ἐμβῇ πᾶσα μία. Διὰ ταύτην τῆς ἀξίας τὴν ἄγνοιαν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαίων καὶ τῶν σημερινῶν, χυδαΐζουν καὶ οἱ χυδαΐζοντες, μακαρονίζουν καὶ οἱ μακαρονίζοντες. Ἀλλ' ἡ γνῶσις τούτων εἶναι πρᾶγμα ἀδιάφορον, ἔλεγε δὲν ἐξεύρω εἰς ποῖον μέρος τοῦ Λ. Ε., χωρὶς νὰ στοχασθῇ, ὅτι τὰ ἀναρίθμητα σφάλματα τοῦ Λ. προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν de la valeur des mots, μηδὲ νὰ συλλογισθῇ, ὅτι « Ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις » ὡς ἔλεγεν ὁ φρόνιμος Ἐπίκτητος.

« Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον ».

ΞΔʹ.

Εἶναι, φίλε, δεκαοκτὼ μῆνες καὶ ἐπέκεινα, ἀφοῦ ἀπεφάσισα νὰ σὲ γράψω τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, καὶ ἠναγκάσθην νὰ τὴν ἀναβάλω ἡμέραν ἐξ ἡμέρας μέχρι τῆς σήμερον, διὰ τὴν ὀλίγην ἐξουσίαν τοῦ νὰ διαθέσω τὸν καιρόν μου ὡς θέλω. Ἴσως καὶ τώρα ἤθελα τὴν ἀναβάλειν καὶ πάλιν, ἐὰν ὁ φόβος τοῦ νὰ μὴ πάθω ὅ,τι ἔπαθε πρὸ τεσσάρων μηνῶν ὁ γνωστὸς εἰς σὲ Ἰατρὸς Cabanis, δὲν μ' ἐβίαζε νὰ σ' ἐξομολογηθῶ τὰ κατ' ἐμέ. Ἔπαθεν ὁ εἰρημένος Ἰατρὸς παράλυσιν ἀποπληκτικὴν, πάθος συμβαῖνον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τοὺς ὅσοι ἀσχολοῦνται πολὺ εἰς τὸ γράφειν· ἀλλ' εἰς ἐμὲ πολὺ πιθανώτερον, ὅστις ἔξω τῆς ἀδιακόπου προσοχῆς καὶ προσηλώσεως τοῦ διανοητικοῦ, ἀναγκαίας εἰς τὸ ἔργον μου, πολεμοῦμαι καὶ ἀπὸ ἀνίας ἄλλας ἰδιωτικὰς ὄχι ὀλίγας, καὶ ἀπὸ τὴν ὀδυνηρὰν τοῦ μέλλοντος ἀδηλότητα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στοχασθῇς πόσον, καὶ ταύτην τὴν ὥραν ὅταν σὲ γράφω τὸ ὄνομα τοῦτο « Ἀδηλότης » μοῦ θορυβεῖ τὴν ψυχήν. Δὲν φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ὅστις ἔπρεπε μᾶλλον νὰ ἦναι ἐπιθυμητὸς εἰς ἐμὲ, ἂν δὲν ἦτον ἐπίσης μεμπτὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία, καθὼς ὁ φόβος αὐτοῦ· ἀλλὰ φοβοῦμαι τὴν μακρὰν ἀῤῥωστίαν τοῦ σώματος· καὶ, τὸ τρισχειρότερον, τὴν ἀῤῥωστίαν τοῦ νοῦ, ὁποίαν φέρουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὰ ἀποπληκτικὰ καὶ παραλυτικὰ πάθη.

Τὴν παραμονὴν ἢ προπαραμονὴν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Ἀουστριακῶν, ἐπαῤῥησιάσθη ὁ πρῶτος τόμος τοῦ Στράβωνος εἰς τὸν Αὐτοκράτορα. Διὰ νὰ φθάσῃ ὁ τυπογράφος νὰ τὸν παῤῥησιάσῃ πρὸ τῆς ἀποδημίας, (ἔξευρε ἐν παρόδῳ καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον ἀποτέλεσμα τῆς ἀκμῆς καὶ τελειώσεως τῶν τεχνῶν), τὸν ἐστίχωσε, φίλε μου, εἰς μίαν μόνην νύκτα,

καὶ στίχωμα τοιοῦτον, ὡς δύνασαι νὰ στοχασθῇς, ὁποῖον πρέπει εἰς Αὐτοκράτορα. Τὸν ἐδέχθη μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, ὄχι ὅμως χωρὶς νὰ δείξῃ ἐνταυτῷ καὶ κάποιαν δυσαρέστησιν, διὰ τὴν ἀργοπορίαν τῆς μεταφράσεως, λέγων, « Πολὺς καιρὸς ἀφοῦ δὲν ἤκουσα τίποτε περὶ Στράβωνος ». Ἀφ' οὗ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1806 ἔτους, λαμβάνομεν καὶ οἱ τρεῖς ἀπροσδοκήτως τρεῖς ἐπιστολὰς ἀπὸ τὸν Ἀστυνόμον, εἰς τὰς ὁποίας ἐφανέρωνεν ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ διώρισεν, εἰς ἕκαστον ἀπὸ μᾶς χωριστὰ, ἐτήσιον σύνταξιν 2000 φρ. Ἐδέχθημεν μετ' εὐχαριστίας τὴν βασιλικὴν δωρεάν· ἀλλὰ τὴν ἐνομίσαμεν (τουλάχιστον ἐγὼ) ὡς ἐμπορικὴν οἰκονομίαν, ἤγουν ὅτι συμπεραίνοντες ἀπὸ τὸν δαπανηθέντα καιρὸν εἰς τὸν πρῶτον τόμον, ὅτι ὁ διὰ τοὺς ἀκολούθους χρειαζόμενος ὑπερβαίνει τὸν χρόνον τῆς ζωῆς καὶ τῶν τριῶν ἡμῶν, μετέβαλεν τὸν κατ' ἔτος μισθὸν 3000 φρ. εἰς τὸ ἔντιμον, ἀλλ' ἐπιζήμιον δι' ἡμᾶς, ὄνομα τῆς ἐπὶ ζωῆς συντάξεως (pension viagère) τῶν 2000 φρ. Ὁ μάλιστα λυπούμενος ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἤμην ἐγὼ, ὄχι διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ μισθοῦ, ἀλλ' ὅτι, δι' ὀλίγων ἡμερῶν ἀναβολὴν, ἀπέτυχα τοῦ σκοποῦ μου, ὅστις ἦτο, νὰ παρακαλέσω δι' ἀναφορᾶς τὸ Κράτος, νὰ ὀνομάσῃ ἄλλον ἀντ' ἐμοῦ εἰς τὴν μετάφρασιν. Αὐτή μου ἡ ἀπόφασις ἦτον ἀμετάπειστος, καὶ διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ ἔργου, καὶ διὰ τὰς ἀπ' αὐτὸ προξενηθείσας εἰς ἐμὲ ἀνίας καὶ ἀηδίας, καὶ τέλος πάντων διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ δοθῶ ὅλος δι' ὅλου εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ στοχάζεσαι καλὰ, ὅτι τοιαύτη ἀναφορὰ ἦτο καὶ εἶναι πλέον ἀδύνατος, μετὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν εὐεργεσίαν τῆς ἐτησίου συντάξεως, ἥτις μ' ἐδέσμευσεν ἀδιαλύτως εἰς τὸ ἔργον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κάτεργον τοῦ Στράβωνος, μ' ὅλον ὅτι (καθὼς εἶπα) τὴν ἐνόμιζα ἀκόμη ἐμπορικὴν οἰ-

κονομίαν. Ἀλλὰ δὲν ἦτον ἡ σύνταξις τοιαύτη. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου ἔτους ἐσυνείθιζεν ὁ Μινίστρος τῶν ἐσωτερικῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἡ φροντὶς καὶ ἐπισκοπὴ τοῦ Στράβωνος, νὰ μᾶς ἐρωτᾷ δι' ἐπιστολῆς, ποῦ τῆς μεταφράσεως εὑρισκόμεθα, καὶ μετὰ τὴν παρ' ἡμῶν ἀπόκρισιν, ἐδιώριζεν ἐκ νέου τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν 3000 φρ. δι' ἕκαστον ἀπὸ μᾶς. Ὀλίγας λοιπὸν ἡμέρας μετὰ τὴν μηνυθεῖσαν διὰ τοῦ Ἀστυνόμου βασιλικὴν εὐεργεσίαν, λαμβάνομεν καὶ τὴν συνήθη κοινὴν εἰς τοὺς τρεῖς ἐπιστολὴν τοῦ Μινίστρου τῶν ἐσωτερικῶν, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς ἔλεγεν, ὅτι, ἐπειδὴ ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐτησίου δοσοληψίας καὶ τῶν λογαριασμῶν του, μᾶς παρακαλεῖ νὰ τὸν πληροφορήσωμεν περὶ τῆς μεταφράσεως, διὰ νὰ διορίσῃ καὶ πάλιν τὸν ὀφειλόμενον εἰς ἡμᾶς μισθόν. Ἡ συνήθεια ἦτο, νὰ συμβουλευώμεθα οἱ τρεῖς περὶ τοῦ ποῦ εὑρισκόμεθα, καὶ ἕως ποῦ τῆς μεταφράσεως ἐλπίζομεν νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἔτους, καὶ οὕτω ν' ἀποκρινώμεθα κοινῶς πρὸς τὸν Μινίστρον. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν τοὺς ἀφῆκα μήτε βουλῆς, μήτε σκέψεως καιρὸν, λέγων ὅτι αὐτοὶ μὲν εἶναι κύριοι νὰ πράξωσιν ὡς θέλουσιν, ἐγὼ δὲ, ἀρκούμενος εἰς τὴν ἐτήσιον σύνταξιν τῶν 2000 φρ., ἄλλον ἐτήσιον μισθὸν δὲν δέχομαι κατ' οὐδένα τρόπον. Χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν, συγκατένευσαν εἰς τὴν γνώμην μου. Καὶ οὕτως ὑπηγόρευσα καὶ τὸ νόημα τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μινίστρον, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν εἷς ἀπ' αὐτοὺς, ὡς παρὰ τῶν τριῶν. Ἰδοὺ καὶ τὸ ἶσον τῆς Λακωνικῆς ἐντίμου ἀποκρίσεως τοῦ Μινίστρου:

Messieurs, Les sentimens que vous m'exprimez dans votre lettre du 23 de ce mois sont dignes des lumières qui vous distinguent, et de la juste réputation que vous vous êtes acquise. Je remplis un de mes plus doux devoirs en payant un juste tribut d'éloges au zèle

qui vous anime; et j'en attends avec confiance un resultat aussi utile à la science qu'honorable pour la France. Recevez etc.

Εἷς ἀπὸ τοὺς φίλους μου δὲν ἐπαίνεσε τὴν πρᾶξίν μου ταύτην, διϊσχυριζόμενος ὅτι, μήτ' ὀλιγώτερον μήτε περισσότερον ἤθελαν μᾶς παροτρύνειν εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου, διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ. Ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ δίκαιον· τὸ μὴ ἐνδεχομένως ὅμως ἀλλὰ βεβαίως ἀληθὲς εἶναι, ὅτι λαμβάνων 5000 φρ. κατ' ἔτος, ἔπρεπε νὰ σχάσω αὐξάνων ἀναλόγως τοὺς κόπους μου, ἢ νὰ κηρύξω πόλεμον εἰς τὴν συνείδησίν μου. Εὑρίσκεις τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο εὔλογον; ὄχι βέβαια. Τώρα κἂν ἡ ἀργοπορία (ἥτις δὲν εἶναι ὅλη ἀπ' ἐμὲ) τοῦ ἔργου δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν φιλοκέρδειαν.

ΞΕ.

Πάλιν σὲ συμβουλεύω, φίλε, μὲ τοὺς τοιούτους νὰ μὴν ἐμπλέκεσαι· ἀλλὰ νὰ τοὺς εὔχεσαι μόνον ζωὴν καὶ ὄρεξιν νὰ γράφωσι καὶ νὰ τυπόνωσι πολλά· καὶ ἄφες τὴν φροντίδα εἰς τὴν θείαν τυπογραφίαν νὰ τοὺς μαστίζῃ καὶ νὰ τοὺς στίζῃ, ἐπειδὴ δὲν θέλουν ν' ἀφήσωσι νὰ πέτωνται ἐλευθέρως, καὶ νὰ χάνωνται εἰς τὸν ἀέρα τὰ « Ἔπεα πτερόεντα » ἀλλὰ τῶν δένουσι τὰς πτέρυγας μὲ τὰς ἀλύσεις τοῦ τύπου, καὶ παραδίδονται ἑκουσίως οἱ μωροὶ εἰς τὸ κριτήριον τῆς ἱστορίας δέσμιοι (ils se livrent à la justice de l'histoire), κατὰ τὴν ὡραίαν φράσιν τοῦ Suard. Ὦ θεία τυπογραφία! Αἰωνία του ἡ μνήμη τοῦ εὑρόντος σε!

10 Μαρτίου, 1811.

Ἡ διατριβὴ τοῦ καταράτου Δανοῦ, δὲν εἶναι διατριβὴ ἐψευσμένη καὶ σοφιστικῆς λογικῆς· ἀλλᾶ φανερὰ ὕβρις. Συγ-

χωρεῖται ὅστις *συλλογίζεται*, καὶ ἂν οἱ *συλλογισμοί* του ἐκβαίνουσι τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς. Ἡ πλάνη εἶναι ἀξία οἰκτιρμοῦ καὶ συμπαθείας, ὄχι ἐκδικήσεως. Ἀλλ' ὁ κατάρατος οὗτος Σκύθης ὑβρίζει καθαρὰ καὶ ἐκ προαιρέσεως (caso pensato)· καὶ ὄχι μόνον ὑβρίζει, καὶ « κειμένῳ ἐπεμβαίνει » ὡς ἄνανδρος (comme un lâche), ἀλλὰ καὶ συκοφαντεῖ. ; Ποῖον, παρακαλῶ σε, καὶ πότε ἀφώρισεν ὁ ἡμέτερος Πατριάρχης, δι' ἀνάγνωσιν βιβλίων Εὐρωπαϊκῶν ἀλλογλώσσων; καὶ πόθεν αὐτὸς ἔμαθε τὸν τοιοῦτον ἀφορισμόν; Ποῖος εἶναι ὁ διὰ τοιαύτην αἰτίαν ἀφορισθείς; Ὁ Πρώϊος, ὅστις καὶ ἀναγινώσκει καὶ παραδίδει εἰς τοὺς μαθητάς του, καὶ λαμβάνει συχνὰ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην Εὐρωπαίων βιβλία; ἀλλ' αὐτὸν ἀντὶ νὰ τὸν ἀφορίσῃ, τὸν ἐπροβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Φιλαδελφίας. Ἱερεὺς τῆς Ἄνδρου, ἐφημερεύων εἰς τὰς Κυδωνίας, πέμπει τὸν ἀνεψιόν του ἱεροδιάκονον Θεόφιλον (μαθητεύσαντα πρότερον εἰς τὸν Βενιαμὶν) εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ τελειώσῃ τὰ μαθήματά του (εὑρίσκεται τώρα ἐδῶ ὁ διάκονος Θεόφιλος, σωφρονέστατος καὶ χαριτωμένος νέος). ; Ἀφώρισεν ὁ Πατριάρχης τὸν θεῖον ἢ τὸν ἀνεψιὸν, ἢ καὶ τὸν διδάσκαλον τοῦ ἀνεψιοῦ Βενιαμίν;

Ἐξεύρεις λοιπὸν, φίλε μου, τί εἶπα τὸν Ζ., ὅτι εἰς τοιαύτην μεθυσμένου μεθυσμένην συκοφαντίαν, ἤθελα κάμειν ἐγὼ, ἐὰν ἤμην Πατριάρχης; Ἤθελα ὑπάγειν πρὸς τὸν Σεβαστιάνην, νὰ προσκλαυθῶ καὶ νὰ σχίσω τὰ ῥάσα μου, ὅτι συκοφαντοῦμαι εἰς τὰς Γαλλικὰς ἐφημερίδας, ὡς ἄγριος ἐχθρὸς καὶ διώκτης τῶν φώτων, ὁπόταν ἦναι γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι εἰς τὰ Ἰωάννινα, εἰς τὴν Χῖον, εἰς τὰς Κυδωνίας, εἰς αὐτὸ τὸ Βυζάντιον, ὅπου εἶναι ὁ πατριαρχικός μου θρόνος, παραδίδονται Εὐρωπαϊκὰ μαθήματα, καὶ ἐμβαίνουσι συνεχῶς, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, σανδίκια βιβλίων καὶ ὀργά-

νων φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν, σταλμένων ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ϛπόταν τοὺς διδασκάλους τῶν Εὐρωπαϊκῶν μαθημάτων, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀφορίσω, ἐγὼ (διὰ νὰ μὴ τοὺς χάσω) τοὺς ἀναβιβάζω καὶ τοὺς περιορίζω εἰς θρόνους ἀρχιερατικούς.

Τοιοῦτον κίνημα ἤθελε κάμει ὁ Πατριάρχης Κοραῆς. Καὶ ἦσο βέβαιος, φίλε μου, ὅτι οὗτοι (καθὼς εἶναι βεβαρυμένοι ἀπὸ τὴν ἀναισχυντίαν του καὶ αὐτοὶ), ἢ ἤθελαν τὸν ἀναγκάσειν νὰ ἀναῤῥοφήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα δημοσίᾳ ὅσα ἐξέρασεν, ἢ τὸν ἀπαγορεύσειν νὰ γράφῃ πλέον εἰς τὴν ἐφημερίδα, ἤγουν νὰ τοῦ κόψωσι τὸ ψωμίον· ἐπειδὴ πληρόνεται χονδρὰ διὰ τὰς φλυαρίας του.

ΞϚʹ.

4 Αὐγούστου, 1812.

Χρειάζεται, φίλε, πεντήκοντα τουλάχιστον ἀκόμη ἐτῶν παιδείαν τὸ γένος, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς κατάστασιν νὰ κατορθώσῃ τίποτε αὐτοκινήτως καὶ αὐτουργῶς. Μὴν ἀπατώμεθα μὲ κενὰς ἐλπίδας· δεῖξον με τοὺς καλοὺς νὰ διευθύνωσι τοιαύτην ἐπιχείρησιν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἤγουν νὰ μὴ γένῃ μὲ τὸν ὄλεθρον τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους. Ἡ παιδεία θέλει τὸ κατορθώσει χωρὶς κανένα κίνδυνον, μάλιστα ἂν τὸ *αἰὼν* ἐμποδίσῃ τοὺς ἀντιπάλους (καθὼς τοὺς ἐμπόδισεν ἕως τώρα) νὰ μᾶς μιμηθῶσι....

Ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δηλοῖσι βροτοῖσιν,
Ζώειν ἀχνυμένοις....

ἤλπιζεν ὁ ταλαίπωρος νὰ εὕρῃ μικρὰν ἀνάπαυσιν εἰς τὸ γῆρας του, καὶ ὅλον τὸ ἐναντίον τώρα, ὅσον αἱ τρίχες του λευκαίνονται, τόσον πυκνοῦται καὶ μαυρίζει τὸ νέφος τῶν κόπων καὶ τῶν ἀσχολιῶν του.

Τὸ *Ἤθελαν* καὶ Εἶχαν vous avez beau dire, εἶναι ὄχι μόνον τῆς Γραικικῆς γλώσσης ἴδια, ἀλλὰ, τὸ περιεργότερον, καὶ ἀναλογώτερα παρὰ τὰ τῆς Ἑλληνικῆς θείας γλώσσης. Αἱ λέξεις εἶναι σημεῖα τῶν ἐννοιῶν· ὅταν δύο διάφοροι ἔννοιαι σημαίνωνται μὲ τὸ αὐτὸ σημεῖον, τὸ σημεῖον παύει νὰ ἦναι σημεῖον. *Ἔλαβον* (εἷς ἐγὼ) *Ἔλαβον* (πολλοὶ), τοῦτο εἶναι τῆς παλαιᾶς ἀνωμαλία καὶ ἀκαταλληλότης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐλευθέρωσεν ἡ φθορὰ τῆς γλώσσης, λέγουσα, *Ἔλαβα* (ἐγὼ εἷς) *Ἔλαβαν* (πολλοί). Ἀλλ' εἴτε φθορὰ, εἴτε βελτίωσις, αὐτὴ εἶναι σχεδὸν δύο χιλιάδες ἐτῶν ἀπ' οὗ ἐμβῆκεν εἰς τὴν γλῶσσαν. Ὁ Ἡρακλείδης λέγει (εἰς τὸν Εὐσταθ. σελ. 1759) « Οἱ ἑλληνίζοντες ἐν Κιλικίᾳ.... » ἀποβάλλοντες τὸ ν καὶ μετατιθέντες τὸ ο μικρὸν εἰς βραχὺ » ᾶ προφέρονται, *ἔλαβα* λέγοντες καὶ *ἔφαγα*· καὶ τρίτα τοῦ» των πληθυντικὰ εἰς *αν* λήγοντα λέγουσι ». Δὲν ἐξεύρω ἂν ἀπὸ τὴν Κιλικίαν ἐπέρασεν ὁ τύπος εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἢ ἀπὸ ταύτην εἰς τὴν Κιλικίαν· ἐπειδὴ εἰς τῶν Ἑβδομήκοντα τὴν μετάφρασιν εὑρίσκονται συχνὰ, *ἔφυγαν*, *ἔλαβαν*, *ἐγκατέλιπαν*, *ἦλθαν*, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἂν οἱ Ἑβδομήκοντα τὰ ἐμεταχειρίσθησαν, κλεῖσε καὶ σὺ τοὺς ὀφθαλμοὺς, et avalez-les, sans faire tant de façons.

Σὲ εἶπα νομίζω καὶ ἄλλην φορὰν, ἀφ' οὗ γράψῃς μίαν περίοδον ἢ σελίδα, νὰ τὴν ἀναγινώσκῃς τρανὰ, καὶ νὰ γίνεσαι ἀκροατὴς τῶν ἰδίων σου. Παραδείγματος χάριν ταύτην σου τὴν περίοδον « ἡ σφετέρισις τῶν ξένων, καὶ ἡ ἀποσιώ» πησις τῆς πηγῆς, ὅθεν ἐρύσθησαν τὰ φιλολογικὰ » ἀναγινώσκων μὲ σιωπὴν τὴν εὕρηκα καλήν· ἐκφωνουμένη ὅμως (ὡς ἂν ἔλεγες καὶ ψαλλομένη) μὲ φαίνεται οὕτω καλητέρα. « Ἡ σφετέρησις τῶν ξένων, καὶ τῆς πηγῆς, ὅθεν ἠρύσθησαν » τὰ φιλολογικὰ, ἡ ἀποσιώπησις » Ἔπειτα καὶ τὸ *ἠρύσθη*-

σαν εἶναι ὀλίγον σκληρὸν, δηλαδὴ ὄχι γραικικόν. On pourrait encore vous chicaner sur l'*ἀποσιώπησις τῆς πηγῆς*. Ἡ πηγὴ μήτε λαλεῖ, μήτε σιωπᾷ· καὶ ἂν (ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ) τὸ δεχθῇ τις ὡς μεταφορικὸν, ἡ ἀποσιώπησις γίνεται στέρευσις, παῦσις τοῦ νεροῦ. Δὲν ἦτο κάλλιον, *Ἡ ἀποσιώπησις* τοῦ ὀνόματος *τῆς πηγῆς*;

« Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ » Εὔχομαι εἰς τὴν πόλιν ταύτην βροχὴν χρυσίου ἀληθεστέραν ἀπὸ τὴν μυθευομένην εἰς τὴν νῆσον Ῥόδον χρυσῆν τοῦ Διὸς βροχὴν, ὡς λέγει ὁ Πίνδαρος·

Βρέχε θεῶν βασιλεὺς ὁ μέγας
Χρυσαῖς νιφάδεσι πόλιν.

ΞΖ΄.

Ἔκρινα (καὶ δὲν μεταβάλλω τὴν κρίσιν μου) πάντοτε τὸ ἔθνος (τῶν Α.) τραχὺ φυσικὰ τόσον, ὥστε μήδ' ἡ τοσαύτη εἰς τὰς ἐπιστήμας πρόοδος, καὶ ἡ βαθυτέρα, χωρὶς ἀμφιβολίαν, παρὰ κανὲν ἄλλο ἔθνος ἐξέτασις καὶ θεωρία τῶν καθηκόντων, δὲν ἴσχυσε νὰ τοῦ ἐξαλείψῃ παντάπασιν ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα, τὴν ὁποίαν εἶχαν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τραχύτητα, μήδ' ἐκατάλαβαν τί νοεῖ ὁ Εὐριπίδης, ὅταν λέγῃ,

Οὐ παύσομαι τὰς χάριτας
Μούσαις συγκαταμιγνὺς
Ἡδίσταν συζυγίαν.
Μὴ ζώην μετ' ἀμουσίας!

Μόνοι εἰς τοὺς παλαιοὺς οἱ Ἀθηναῖοι, μόνοι εἰς τοὺς νέους οἱ Γάλλοι (χωρὶς πρόληψιν, φίλε μου,) ἐκατόρθωσαν ταύτην τὴν ἡδίστην συζυγίαν.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἥτις (μὴν ἀμφιβάλλῃς) ἔχει τὸν αὐτὸν λόγον εἰς τὴν παλαιὰν, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ σημερινὴ ἡμῶν γλῶσσα, πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους· καὶ καθὼς ἡ γλῶσσα ἐμολύνθη μὲ τουρκικὰς καὶ ἰταλικὰς λέξεις, κατὰ τὴν φύσιν καὶ θέσιν τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους λαλεῖται, ἀπαράλλακτα καὶ ἡ Μουσικὴ ἀνακατώθη, εἰς μὲν τὸ Βυζάντιον μὲ μελωδήματα τῶν Μιναρέδων, εἰς δέ τινας ἄλλους τόπους (ὡς εἰς τὴν Χίον καὶ Κρήτην) μὲ Ἰταλικὰ τονίσματα. Τοῦτο σὲ λέγω, φίλε, διὰ νὰ καταλάβῃς, καὶ ἄλλους νὰ διδάξῃς, ὅτι ἡ περὶ τῆς σημερινῆς μουσικῆς ἡμῶν ἔρευνα εἶναι πρᾶγμα ἀξιόλογον· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς, ὅτι καθὼς ἡ ἔρευνα τῆς σημερινῆς γλώσσης συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀρχαίας, οὕτως καὶ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς Μουσικῆς, θέλουν ὁπωσδήποτε σαφηνισθῆν πολλὰ μέρη τῶν σωζομένων παλαιῶν Μουσικῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκόμη αἰνίγματα. Ἐλυπήθην πολλάκις ὅτι ἀφῆκα τὴν πατρίδα μου, παντάπασιν ἀμύητος μουσικῆς· καὶ μάλιστα ὅτε διέτριβον εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπου ἐφρόντισα νὰ διδαχθῶ ὀλίγον τὰς ἀρχὰς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγὼ ἐστάθην ἀνάξιος, ἂς σὲ κοινωνήσω κἂν τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ, ὁποῖος πρέπει νὰ ἦναι ὁ μέλλων νὰ κάμῃ τὴν ἔρευναν ταύτην.

Ὅτι πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἀπὸ τὰς ξένας τουλάχιστον τὴν Γαλλικὴν, τοῦτο οὐδὲ σημειώσεως χρείαν ἔχει. Ὡσαύτως πρέπει καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν, καὶ τὴν νέαν τῶν Εὐρωπαίων Μουσικήν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὡς λέγει ὁ σχολαστικὸς, πρέπει νὰ ἔχῃ ὅλους τοὺς σωζομένους τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς συγγραφεῖς, ἤγουν τὸν Ἀριστόξενον, τὸν Ἀλύπιον, τὸν Νικόμαχον, τὸν Ἀριστείδην καὶ ἄλλους τινὰς, ὅλους ἐκδο-

μένους εἰς δύο τόμους, ἀπὸ τὸν Μειβόμιον (Meibomius) εἰς τὸ Amsteldam 1652. Παρὰ τούτους, τὰ Ἁρμονικὰ τοῦ Πτολεμαίου, τυπωμένα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὸν Περὶ Μουσικῆς διάλογον τοῦ Πλουτάρχου, μεταφρασμένον εἰς τὸ Γαλλικὸν ἀπὸ τὸν Burette, καὶ τυπωμένον εἰς Παρισίους 1735, καὶ ὅμως δυσευρετώτατον.

Ἐκ τῶν νέων, εἶναι δυσαρίθμητα ὅσα ἔγραψαν. Ὀνομάζω ὀλίγα τινά:

Elémens de Musique par d'Alembert, Paris 1772.	Γαλλικὰ
Dictionnaire de Musique par J. J. Rousseau, Paris 1768.	
Mémoires sur la Musique des Anciens par Roussier 1774.	
Histoire générale de la Musiqne, par Blainville, Paris 1767.	

Εἰς τὸ Ἰταλκιὸν εἶναι, Saggi sul ristabilimento dell'arte armonica de' Greci e de' Romani etc. da S. V. Requeno, Parma 1798.

Εἰς τὸ Γερμανικὸν ἐπαινεῖται πολὺ τὸ εἰς ἐμὲ ἄγνωστον σύγγραμμα τοῦ I. N. Forkel, τυπωμένον εἰς Λειψίαν, 1792, καὶ ἐπιγραφόμενον: Allgemeine litteratur der Musik, oder Anleitung zur Kenntniss musikalischer bücher, welche von den âltesten bis auf den neusten Zeiten bey den Griechen, Rômern und den meisten neuern Europâischen Nationen sind geschrieben worden etc. etc. etc.

Ὁ αὐτὸς Forkel ἔγραψεν ἀρχήτερα καὶ ἄλλο: Allgemeine Geschichte der Musik.

Εἶναι καὶ ἄλλα εἰς Λατινικὴν γλῶσσαν.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι ἐκ τῶν εὐπορίστων σχεδὸν ὅλα. Εἶναι ὅμως ἓν ἄλλο ὑπόμνημα, ἰδιαιτέρως γραμμένον ἀπὸ Γάλλον, περὶ τῆς σημερινῆς ἡμῶν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, Γέννημα, ὡς μ' ἐφάνη, πολλῆς καὶ λεπτομεροῦς ἐρεύνης, κατὰ τὴν ὁποίαν τουλάχιστον κάμνει παραβολὴν αὐτὸς μὲ τὴν νέαν τῶν Εὐρωπαίων μουσικήν. Ἀλλὰ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εὑρίσκεται θαμμένον εἰς πολύτομον καὶ μεγαλότομον βιβλίον, ἐπιγραφόμενον Description de l'Egypte, τυπωμένον εἰς τὴν ἐδῶ Αὐτοκρατορικὴν τυπογραφίαν.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σὲ κοινωνήσω τὸ εὐτύχημά μου τὸ ἀπροσδόκητον.

Ὀλίγας ἑβδομάδας πρὶν φύγῃ ἐδῶθεν ὁ μικρὸν χρόνον βασιλεύσας Βορβονίδης, ὁ Μινίστρος του, αὐτοκινήτως, ἔστειλε δῶρον εἰς τοὺς τρεῖς ἡμᾶς ἐργάτας τοῦ Στράβωνος (ἓν ἐξεμπλάριον εἰς καθένα) τὴν περὶ τῆς ὁποίας σ' ἐλάλησα *Περιγραφὴν τῆς Αἰγύπτου*. Εἶναι, φίλε μου, αἱ δύο παραδόσεις, ὡς εἶπα, συνιστάμεναι εἰς ἐννέα τμήματα ἢ τόμους εἰς φύλλον, εἰς 6 ἄτλαντας μήκους τετραπλασίου καὶ πλάτους τριπλασίου, ὅσον εἶναι τὸ πλάτος τούτου τοῦ χαρτίου, καὶ ἕτερον ἕν ἄτλαντα μέγιστον, μήκους πενταπλασίου, καὶ πλάτους τριπλασίου, ὅσον τὸ πλάτος τοῦ χαρτίου. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι τὸ ὑλικὸν μεγαλεῖον τοῦ συγγράμματος, τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ εἶναι 4 ἢ 5 χιλιάδες φράγκων. Τὸ δὲ λογικὸν, τί νὰ σὲ εἰπῶ; Ἀκόμη δὲν τὸ ἐφυλλομέτρησα ὅλον, καὶ διὰ τὰς πολλάς μου ἀσχολίας, καὶ διότι τὸ μέγεθος κάμνει τρόπον τινὰ δύσχρηστον, ἢ κἂν κοπώδη, τὴν ἀνάγνωσίν του. Ἀφ' ὅσον ὅμως ἐπέρασα συμπεραίνων, σὲ βεβαιόνω, ὅτι εἶναι ἀξιολογώτατον σύγγραμμα, καὶ τὸ μόνον ἕως τώρα περιέχον ἀκριβεστάτην εἴδησιν τῆς Αἰγύπτου, ἐπειδὴ εἶναι καρπὸς τῆς ἐκστρατείας τῶν Γάλλων, καὶ τριετοῦς αὐτῶν διατριβῆς εἰς

τὴν Αἴγυπτον. Οἱ ἐννέα τόμοι περιέχουσι τὸ κείμενον, συνθεμένον ἀπὸ διαφόρων σοφῶν ὑπομνήματα ἱστορικὰ, φυσικὰ, πολιτικὰ κ. λ. μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ περὶ μουσικῆς, τὸ ὁποῖον κατέχει τόμον ὁλόκληρον τῆς δευτέρας παραδόσεως. Οἱ ἓξ ἄτλαντες, χαλκογραφημένας θαυμασίως εἰκόνας ζώων, φυτῶν καὶ ὀρυκτῶν τῆς Αἰγύπτου. Ὁ μέγιστος ἄτλας, τὰς παλαιὰς πελωρίους καὶ γιγαντοπρεπεῖς οἰκοδομὰς παλατίων, ναῶν, ὑπογαίων κ. τ. λ. κ. τ. λ.

ΞΙΙ.

Τὸ ἰδικόν μου πλησιάζει εἰς τὴν φράσιν σου, ἔχει ὅμως ἄλλον λόγον (καὶ τοῦτον Ἀττικόν). Τίνα; τὸ νὰ βάλλεται τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως εἰς αἰτιατικὴν, ἂν καὶ τὸ κατηγορούμενον ἦναι εἰς ὁριστικὴν ἔγκλησιν. Ἐὰν εἶπα, «*Ταύτην » μου τὴν κρίσιν* εἶμαι βέβαιος ὅτι *δὲν θέλει σοῦ βαρύνει » τὴν ψυχὴν*» ἐμεταχειρίσθην τὴν αὐτὴν τοῦ Ἀριστοφάννους (Ὄρν. 1269) σύνταξιν τὴν ἑξῆς:

> Δεινόν γε τὸν κήρυκα, τὸν παρὰ τοὺς βροτοὺς
> Οἰχόμενον, εἰ μηδέποτε νοστήσει πάλιν·

τοῦ ὁποίου ἡ κατάλληλος σύνταξις εἶναι, *Δεινὸν εἰ ὁ Κῆρυξ μὴ νοστήσει*, ὡς ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἰδική μου, ἂν ἔλεγα, *εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ κρίσις μου αὕτη δὲν θέλει σοῦ βαρύνει τὴν ψυχήν*. Τοιαῦται συντάξεις εἶναι πολλαὶ εἰς τοὺς Ἀττικοὺς, ὄχι μόνον εἰς τὴν αἰτιατικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας πτώσεις· καὶ πολλάκις τὰς μιμοῦμαι, ὄχι διὰ κακόζηλον ἐπιτήδευσιν, ἢ καινοτομίας μανίαν, ἀλλὰ διότι, φίλε μου, ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα εἶναι trainante et languissante, καὶ φέρει στίγματα τῆς δουλείας πολλὰ, τῶν ὁποίων ὁ ἀφανισμὸς χρειάζεται πολλῶν ἀνδρῶν συνδρομήν.

5 Σεπτεμβρίου 1816.

Ἐφανταζόμην, ὅτι διὰ νὰ καθαρισθῇ, ἢ νὰ σαρωθῇ τὸ γένος ἀπὸ τὰς ἀκαθαρσίας του, ἔπρεπεν ὅσοι εἶναι τῆς αὐτῆς ἡλικίας μ' ἐμὲ νὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι, ὡς ἐμπόδια τῆς σαρώσεως· ἀλλὰ τώρα βλέπω, ὅτι ἀνάγκη νὰ σβεσθῶσι καὶ ὅσοι πρὸ μικροῦ ἐγεννήθησαν. Ἂν ἦναι ὀλίγοι τινὲς σαρωταὶ ἐξ ἑνὸς μέρους, ἀσυγκρίτως πλειότεροι ἀπὸ τ' ἄλλο εἶναι ἀκόμη οἱ προθυμούμενοι νὰ κοβαλῶσι νέα σκύβαλα. Τόσον εἶναι δύσκολος, φίλε μου, ὁ φωτισμὸς τῶν βαρβάρων, ἢ βαρβαρωθέντων ἐθνῶν. Εἶναι σχεδὸν ἔτη τεσσαράκοντα, ἀποῦ ἀρχίσαμεν νὰ κινώμεθα ἀπὸ τὴν ληθαργίαν μας, καὶ, βλέπεις, ἀκούονται ἀκόμη σχόλια εἰς κανόνας!!! Gewandheit *εὐκαμψίαν*, διὰ τί ὄχι *εὐστροφίαν*; Κανὼν γενικὸς καὶ λογικὸς, (ἐπειδὴ στηρίζεται εἰς τὸ λογικὸν ἀξίωμα τοῦτο: «ὁ φωτισμὸς τῶν ἀπαιδεύτων πρέπει νὰ γίνεται διὰ τῶν εὐκολωτέρων καὶ συντομωτέρων μέσων») οὗτος. Ἀπὸ δύο συνωνύμους λέξεις, ἐκείνη πρέπει νὰ διαλέγεται καὶ νὰ εἰσάγεται εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐλπὶς ἢ ὑπόληψις εἶναι, ὅτι θέλει εὐκολώτερον καταλάβειν ὁ ἀπαίδευτος. Εἰς τὸν τοιοῦτον καὶ ἡ *εὐκαμψία* καὶ ἡ *εὐστροφία* εἶναι ἐπίσης ἄγνωστοι λέξεις· ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν δευτέραν εὑρίσκει κἂν χειραγωγίαν, καὶ νὰ εἴπω οὕτως, μίτον Ἀριάδνειον τὸ *Στρέφω*, τοῦ ὁποίου τὴν σημασίαν ἐξεύρει πολλὰ καλά. Τὸ *Κάμπτω* εἶναι εἰς αὐτὸν Κινέζικον.

ΞΘ'.

Νέον τι δὲν ἐσυνέβη. Ταύτας τὰς ἡμέρας ἐξεδόθη ποιημάτιον Γαλλικὸν, ἐπιγραφόμενον Ἡ ἘΛΠΙΣ, τὸ ὁποῖον ἐκθειάζουσιν οἱ ἐπισημότεροι ἀπὸ τοὺς Ἐφημεριδογράφους.

Η ὕλη εἶναι ἄφθονος, καὶ ὄντως ἀξία ποιητικοῦ οἴστρου. Τί παράδοξον, ἐὰν ὁ συγγραφεὺς (ὅστις εἶναι ἀνώνυμος) εἶχε ψυχὴν ἱκανῶς εὐαίσθητον, διὰ νὰ παραστήσῃ γραφικῶς τὰς ἴυγγας ὅλας καὶ τὰς γοητείας τῆς μαγίσσης ἐλπίδος; Ἀπὸ τὴν μάγισσαν ταύτην ἀπατώμενος ζῶ ἀκόμη· μήτε θέλω βαρυνθῆ τὴν ζωὴν, ἐν ὅσῳ ἀπολαύω τὴν εὔνοιαν καὶ ἀγάπην τοιούτων φίλων, ὁποῖος εἶσαι σύ. Ἔρρωσο!

Οἶδας τὸν γράψαντα.

Ὁ.

Ἐλησμόνησα νὰ σὲ ζητήσω τὴν μικρὰν ἐκείνην συλλογὴν, τὴν ὁποίαν ἔκαμες τινῶν παροιμιῶν τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἐὰν δὲν τὴν ἔσχισας, παρακαλῶ νὰ μὲ τὴν πέμψῃς. Διὰ νὰ μὴ σὲ φανῇ ὁλότελα παιδαριῶδες τὸ ζήτημά μου, τοῦτο μόνον σὲ λέγω κατὰ τὸ παρὸν, ὅτι παρετήρησα, εἰς πολλὰς χυδαϊκὰς παροιμίας, περισσότερον ἑλληνισμὸν, παρὰ εἰς τὴν λοιπὴν ὁμιλίαν. Τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀρχαιότητός των.

Εὑρίσκω, παραδείγματος χάριν εἰς τὴν συλλογήν μου (ὅτι ἔχω κ᾽ ἐγὼ συλλογὴν ἰδίαν):

« Τὰ κιρνᾶς, χάνεις, καὶ τὰ χρεωστεῖς πληρόνεις.
» Οὐαὶ τὸν δαίρουν δεκαοκτὼ, καὶ δὲν τὸν δαίρει ὁ νοῦς του.
» Ποντικοῦ βουλὰς κόψει κάτα ».

Εἰς τὴν πρώτην βλέπεις τὸ *Τὰ* Ἰωνικῶς ἀντὶ τοῦ *ἃ*· εἰς τὴν δευτέραν τὸ *Τὸν*, ἀντὶ τοῦ *ὃν*· καὶ εἰς τὴν τρίτην *Κόψει* μέλλοντα ἀκέραιον.

Τὸ γένος, φίλε μου, κατεφρονήθη πολὺ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς προγονικῆς του γλώσσης· καὶ ἕως μὲν τώρα ἴσως μὲ δίκαιον· ἀλλ᾽ εἶμαι βέβαιος ὅτι πέντε ἢ ἓξ

συγγραφέων ἐκδόσεις *χαριέστεραι*, καθὼς τὰς ὀνομάζουν οἱ ἡμέτεροι γραμματικοὶ, ἤγουν τοιαῦται, ὁποῖαι καὶ γραφικὰς ἁμαρτίας νὰ διορθόνωσι μὲ κρίσιν, καὶ ῥήσεις δυσνοήτους νὰ ἐξηγῶσι, πέντε λέγω ἢ ἓξ τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, εἶναι ἀρκεταὶ νὰ φιμώσωσι τὰ στόματα τούτων· διὰ τί; διότι καὶ μὴ θέλοντες οἱ σοφοί τῶν ἐκδόται, ὅταν λαμβάνωσιν ἀφορμὴν νὰ ἐκδώσωσι τινὰ συγγραφέα, πρέπει νὰ συμβουλεύωνται καὶ τῶν **Γραικίσκων** (καθὼς ὑβριστικῶς τοὺς ὀνομάζουσι) τὰς ἐκδόσεις. Σὲ τὸ εἶπα, καὶ πάλιν σὲ τὸ τὸ λέγω, ἀδύνατον εἶναι, ἀπὸ ἴσης σπουδῆς καὶ ἴσων μέσων (toutes choses égales) οἱ **Γραικοὶ** νὰ μὴν ἐξεύρωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρὰ τούτους ἀκριβέστερον. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καθὼς σὲ εἶπα, πρέπει νὰ ἦναι ἀνεκλάλητα, καὶ νὰ γίνωνται sans affectation et sans faire semblant de rien· δύο φορὰς ἔχει δίκαιον, ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπαθῶς καὶ μετριοφρόνως.

Ὁ φόβος μου ὅμως τὸν ὁποῖον σὲ ἔλεγον εἶναι, μὴ μᾶς καταισχύνωσιν οἱ Καλόγηροι. Ἐξ ἑνὸς μέρους εἶναι βέβαια τιμὴ μεγάλη, ὅτι ὁ κλῆρος τῶν Γραικῶν ἐπενόησε πρῶτος καὶ κατεχέρισε τοιοῦτον πρᾶγμα (Ἀκαδημίαν εἰς τὸν Ἄθωνα)· ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πόση καταισχύνη θέλει εἶσθαι εἰς ἡμᾶς, ἂν ψάλωσι καμμίαν παλινῳδίαν, καὶ μᾶς δείξωσιν ἄνθρακας τὸν θησαυρόν; Διὰ τοῦτο, φίλε μου ἀγαπητὲ, εἶναι τώρα κοινὸν χρέος ὅλων, νὰ συνδράμωσι καὶ νὰ συνεπισχύσωσι τὸ πρᾶγμα « καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ » καθὼς λέγει ἡ παροιμία.

ΟΑ.

. . . . . Ἔπειτα ἔπρεπε νὰ τελειώσω καὶ τὸ « Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος » ὑπομνημάτιον. Ἐτελειώθη λοιπὸν

καὶ αὐτὸ μὲ τὴν εὐχήν σου, καὶ ἀνεγνώσθη τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων (ὁπόταν οἱ ἡμέτεροι συμπατριῶται περιήρχοντο κατ᾽ οἴκους, ἀσπαζόμενοι ἀλλήλους, καὶ χορταζόμενοι ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τὰ γλυκύσματα) εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν. Ἡ συνάθροισις ἔτυχε νὰ ἦναι πολυπληθὴς, καὶ εἴχομεν προεδρεύοντα τὸν Fourcroy. Ἐπῆρα ἐντάμα μου τὸν Κλαυέριον εἰς παραμυθίαν τοῦ φόβου, τὸν ὁποῖον εἶχα, ὄχι τῆς ἀποδοκιμασίας, ἀλλὰ τῆς ἀδιαφορίας. Ἀλλὰ τὸ ὑπόμνημα, φίλε μου, εὐηρέστησεν ἀσυγκρίτως περισσότερον ἀφ᾽ ὅ,τι ἤλπιζον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδω εἰς τὸ φιλόκαινον τῶν Γάλλων, καὶ (νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν) εἰς τὸ φιλάνθρωπον· ἤκουσαν πράγματα τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς αὐτοὺς παντάπασιν ἄγνωστα. Ἡ προσοχὴ ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἀναγνώσεως, ἡ ὁποία ἐκράτησεν ὥραν καὶ τεταρτημόριον τῆς ὥρας, ἦτον τοσαύτη, ὥστε μήτε νὰ βήξῃ δὲν ἤκουσα κανένα. Ἐκ διαλειμμάτων εἰς τοὺς τόπους περὶ Σουλιώτων, περὶ Ὑδριωτῶν, περὶ Χίων, καὶ ἄλλους τινὰς, ἤκουσα ἐπιφωνήματα εὐαρεστήσεως. Ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ τὸ τυπώσω, καὶ μὲ τὴν ἔδωκαν ἀπὸ φιλανθρωπίαν, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλει γένειν νέον κέντρον εἰς τὴν νέαν ταύτην ἀλλοίωσιν τῆς Ἑλλάδος· πλὴν μὲ συνθήκην τοῦ νὰ τυπώσω μόνον ὀλίγα, καὶ διὰ μόνην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὄχι νὰ μοιράσω ἀπ᾽ αὐτὰ εἰς τοὺς Παρισίους. Ὅθεν καταγίνομαι τώρα εἰς τὸν τύπον. Ὅταν τελειωθῇ, θέλω σὲ πέμψει τινὰ ἀντίτυπα. Ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν ἐσυμπέρανα, φίλε, ὅτι ἦτον ἀναγκαῖον νὰ γένῃ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, ὡς μία διαμαρτυρία (protestation) διὰ τὸ μέλλον, καθὼς καὶ φανερὰ καὶ sans façons τὸ εἶπα πρὸς τὸ τέλος τοῦ ὑπομνήματος, ὅτι ἐάν ποτε ἡ τύχη φέρῃ τὰ ὅπλα των εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ νομίσωσιν, ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι θέλουσι

φέρει καὶ τὰ φῶτα. Ἐπειδὴ οἱ Γραικοὶ, ἔτι ὑπὸ τὸν ζυγὸν ὄντες, ἐκατάλαβαν τὴν ἀνάγκην τῶν φώτων, καὶ χωρὶς ἐξωτερικῆς βοηθείας, τὰ ζητοῦν καὶ τὰ φέρουσι πανταχόθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Κλαυέριος (πολιτικῶς θεωρῶν τὸ πρᾶγμα) μὲ συμβουλεύει, ὡς πρᾶγμα ἀναγκαῖον, νὰ πέμψω ἓν ἀντίτυπον πρὸς τὸν πρῶτον Ὕπατον· καὶ (νὰ σὲ εἴπω τὴν ἀλήθειαν) δὲν ἐξεύρω τί νὰ κάμω.

Εἶα νὰ σὲ εἰπῶ τώρα καὶ περὶ τῆς ἐπιτροπείας ἡμῶν. Ἐκάλεσα χθὲς εἰς τὸ στενὸν οἰκηματιόν μου τοὺς εὑρισκομένους ἐδῶ ναυκλήρους Γραικοὺς, τῶν ὁποίων ἡ χυδαιότης δὲν σὲ λανθάνει, διὰ τὴν ὁποίαν σὲ βεβαιόνω ὅτι ἐπρόσμενα ἀπ' αὐτοὺς μίαν ἠλίθιον ἀδιαφορίαν. Ἀφ' οὗ διὰ ζώσης φωνῆς ἔκαμα πρὸς αὐτοὺς μικρόν τι προοίμιον καὶ προανάκρουσμα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἔδειξα τὸ συνοδικόν· ἔπειτα ἀνέγνωσα τῶν ἐπιτρόπων τὸ γράμμα. Ἀφίνω σε νὰ στοχασθῇς, φίλε, ποίαν καὶ πόσην ἔκπληξιν ἐδοκίμασα, βλέπων τὴν χαρὰν, καὶ νὰ εἴπω ἀκόμη τὸν ἐνθουσιασμὸν, μὲ τὸν ὁποῖον ἐδέχθησαν τὰ εὐαγγέλια ταῦτα. Ἄξιον ἀνθρωποτηρητικῆς ἐπιστασίας σημεῖον καὶ τοῦτο, ὅτι ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ ἅμα αἰσθάνεται καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν της καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς θεραπείας. Ἔμεινε τώρα νὰ ἰδῶμεν ἐὰν δείξωσι καὶ ἐμπράκτως καμμίαν βοήθειαν. Ὡς τόσον ἀνεχώρησαν πολλὰ εὐχαριστημένοι ἀπὸ πολλὰ εὐχαριστημένον ἐμέ. Ἂν μὲ φέρωσι καμμίαν χρηματικὴν συνεισφορὰν, θέλω τοὺς ἐπαινέσειν ὡς φιλοπάτριδας· εἰδὲ μὴ, θέλω ἀποδώσειν τὸν ἐνθουσιασμόν των εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Θεοῦ Βάκχου, ὅτι, καθὼς ἐξεύρεις, φίλε, εἴμεθα τώρα εἰς τὰ δωδεκαήμερα, καὶ ἡ κατάχρησις τοῦ οἴνου γίνεται καὶ αὐτὴ εἰς δόξαν Χριστοῦ.

Ὅταν, φίλε, λάβῃς τὸ ὑπόμνημα, παρακαλῶ σε νὰ σημειώσῃς τὴν ἐποχὴν τῶν ἐν αὐτῷ λεγομένων· καὶ ἀπὸ ταύ-

της καταχερῶν εἰς τὸ ἑξῆς, νὰ μὲ κοινωνῇς ὅσα ἔρχονται εἰς εἴδησίν σου περὶ τῆς Ἑλλάδος· ἂν προσθέτῃς καὶ τὰς ἐπικρίσεις σου, tanto meglio· εἰδὲ μὴ γυμνὰ τὰ συμβαίνοντα· εἶναι δὲ ταῦτα περὶ τῆς προόδου τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἄθωνος, περὶ διδασκάλων, περὶ μαθητῶν, περὶ εἴδους μαθημάτων κ.τ.λ. περὶ Σουλιωτῶν, περὶ Ὑδριωτῶν, περὶ τῆς ναυτιλίας των· περὶ βιβλίων ἀξιολόγων μεταφραζομένων· καὶ ποῦ νὰ σὲ τὰ λέγω ὅλα; περὶ τῆς Χίου καὶ τῶν ἐν Χίῳ. Αἱ σημειώσεις αὗται, συσσωρευόμεναι μὲ τὸν καιρὸν, δύνανται νὰ μὲ χορηγήσωσιν ὕλην δευτέρου ὑπομνήματος· ἦτον καλὸν, ἂν δὲν σὲ ἦτον ὀχληρὸν, νὰ μὲ τὰ σημειόνῃς εἰς χωριστὰ φυλλάρια, διὰ νὰ τὰ ἔχω πρόχειρα καὶ νὰ μὴν ἀναγκάζωμαι νὰ τὰ ζητῶ εἰς ἐπιστολάς. Ἐξεύρεις ὅτι αἱ πολλαί μου ἀσχολίαι γίνονται ἔτι περισσότεραι, διὰ τὴν φυσικὴν τοῦ σώματός μου ἀσθένειαν.

Μὲ χαρὰν ἤκουσαν οἱ Γάλλοι τὴν σύστασιν τῆς Ἀθωνικῆς Ἀκαδημίας· ὅθεν ἂς προσέχωσιν ὅλοι κοινῶς οἱ Γραικοὶ, νὰ μὴν ἐντροπιασθῶμεν.

ΟΒʹ.

Τόσον ἐξαίρετον κλίσιν ἔχει ὁ φίλος εἰς τὰ νεκρὰ, ὥστε ἀνέστησε καὶ τὴν ἀπηρχαιωμένην δόξαν τῶν Γραμματικῶν, περὶ τῶν διαλέκτων τῆς Ὁμηρικῆς ποιήσεως, καὶ τοῦτο κατέναντι τῶν Εὐρωπαίων, διὰ νὰ φανερώσῃ εἰς αὐτοὺς, ὅτι εἴμεθα ἔτι προσκολλημένοι εἰς τὰς παλαιὰς μωρίας. Ὑπόθες τὸν Κορνήλιον, τὸν Ῥακίναν, ἢ τὸν Βολταῖρον, ὅτι ἀντὶ νὰ γράψωσιν ὡς ἔγραψαν, μετεχειρίζοντο τὰς διαφόρους τῆς Γαλλίας διαλέκτους· ὑπόθες τὰ ποιήματά των σύγκραμα τῆς Προβιγκιακῆς, τῆς Ὀκκιτανικῆς, τῆς Λεμοβικίου, καὶ

ἄλλων Γαλλικῶν διαλέκτων, καὶ θέλεις καταλάβειν ἂν ἦτον τρόπος νὰ ἀποκτήσωσι τοσαύτην εὔκλειαν καὶ δόξαν. Τοιαύτην μεθυσμένην μίξιν τῶν ἀμίκτων βέβαια ὄχι Ὅμηρος, ἀλλὰ μήτ᾽ ὁ φιλοπότης Ἀνακρέων δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσειν ποτὲ νὰ κάμῃ. Φυσικὰ ὁ Ὅμηρος ἔπρεπε νὰ γράψῃ εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐλάλουν οἱ τότε Ἴωνες, διὰ νὰ καταλαμβάνεται ἀπ᾽ αὐτούς. Ἡ γλῶσσα τότε ἦτον ἐν τῷ γίγνεσθαι, καὶ σχεδὸν εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται σήμερον ἡ Γραικική· ἔπρεπεν ἑπομένως νὰ ἔχῃ πολλὰς ἀνωμαλίας· καὶ τοῦτο, φίλε μου, εἶναι τόσον βέβαιον, ὥστε ἀπὸ τὰ δύο ποιήματα τῆς Ὀδυσσείας καὶ τῆς Ἰλιάδος, μολονότι ἱκανῶς ἐκτεταμένα, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ συνθέσῃς γραμματικήν. Ταύτας τὰς ἀνωμαλίας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης ἐνόμισαν οἱ καλοί σου γραμματικοὶ, ὅτι ἦσαν λέξεις διαφόρων διαλέκτων. Θέλεις, φίλε μου, νὰ τὸ πληροφορηθῇς ἀδιστάκτως; Εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν τοῦ Λέγω ῥήματος τὸ πληθυντικὸν σχηματίζεται

Λέγομεν, Λέμεν } εἰς δύο τρόπους.
Λέγετε, Λέτε }

Λέγουσιν, Λέγουν, Λέσιν, Λέν· εἰς 4 τρόπους.

καὶ μὴ μὲ εἰπῇς ὅτι ὁ Α. καὶ ὁ Κ. δὲν μεταχειρίζονται τοιαύτας βαρβάρους λέξεις (ἐγὼ δὲν ἀπετόλμησα ἀκόμη νὰ ἐξορίσω τὸ Λέγουν, ἐπειδὴ τὸ εὑρίσκω ἀναγκαῖον καμμίαν φορὰν εἰς ἀποφυγὴν τοῦ κόρου, μάλιστα, ὅταν ἦναι συνδρομὴ πολλῶν καταλήξεων *ουσι* εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον)· ὑπόθες, ποιητὴν, ὅστις γράφει εἰς τὸν βάρβαρον τρόπον τῶν ὁμοιοκαταλήκτων στίχων· αὐτὸς ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τοὺς τέσσαρας τελευταίους τρόπους τοῦ τρίτου προσώπου, ὡς τὸν ὁδηγήσει τὸ ὁμοιοκατάληκτον, ἢ τὸ μέτρον τῶν πεντεκαιδεκασυλλάβων στίχων· ἀλλὰ τί σὲ λαλῶ γενι-

κῶς, καὶ δὲν σὲ λέγω νὰ ἀναγνώσῃς τὸν Ἐρωτόκριτον, ἢ τὸν ποιητὴν τῆς Βοσπορομαχίας; Εἰς αὐτοὺς θέλεις εὑρεῖν ἄλλας ἀναρίθμους ἀνωμαλίας, αἱ ὁποῖαι βέβαια δὲν εἶναι διαφόρων διαλέκτων, ἀλλὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης ἢ διαλέκτου (εἰς τὸν πρῶτον, τῆς Κρητικῆς, εἰς τὸν δεύτερον τῆς Κωνσταντινουπολιτικῆς) διάφοροι σχηματισμοί. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἔκαμεν ὁ Ὅμηρος, τὸ ὁποῖον δὲν ἐτόλμησαν νὰ κάμωσι μήτ' ὁ Ἐρωτόκριτος, μήτ' ὁ ποιητὴς τῆς Βοσπορομαχίας;

ΟΓʹ.

Μὴ στοχασθῇς, φίλε μου, ὅτι ταῦτα λέγων κινοῦμαι ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν, συλλογιζόμενος, ὅτι τοιαῦτα κομπώδη καὶ ληρώδη συγγράμματα ἄλλο δὲν ἀποτελοῦν, παρὰ τὸ νὰ δίδωσιν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ψευδῆ ἔννοιαν, καὶ τῆς κοινῆς γλώσσης καὶ τῶν λαλούντων αὐτήν. Τοιοῦτον εἶναι καθ' ὑπόθεσιν τὸ Loin que τῶν Γάλλων, τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μεταφρασθῇ εἰς τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν ἄλλως, παρὰ διὰ τοῦ γλαφυροῦ Ἀττικισμοῦ *Κοντὰ ὁποῦ*. Δὲν ἐξεύρω πῶς οὗτοι ἤθελαν τὸ μεταφράσειν· ἐγὼ ὅμως (καὶ περὶ τῆς βαρβαρωθείσης ἡμῶν γλώσσης δὲν βλάπτω ποσῶς τὴν μετριοφροσύνην, ἐὰν εἴπω τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ed io son pittore) τὸ ἐξέφρασα εἰς τὴν δεκάτην σελίδα τοῦ Προοιμίου εἰς τὸν Βεκκαρίαν οὕτως: « Ὁ πλοῦτος χωρὶς παιδείαν καὶ ἀρετὴν *τόσον* » *εἶναι μακρὰν* ἀπὸ τὸ νὰ στολίζῃ τὸν ἔχοντα, *ὥστε* καὶ » κάμνει φανερωτέραν αὐτοῦ τὴν γυμνότητα »· ἐδυνάμην ἀκόμη νὰ εἴπω « Τόσον ἀπέχει ἀπὸ τὸ. . . ὥστε » Τόσον λοιπὸν ἀπέχει ἡ κοινὴ ἡμῶν γλῶσσα τοῦ νὰ ἦναι πτωχὴ κατὰ τοῦτο, ὥστε

ἐκφράζει εἰς δύο τρόπους τὸ Γαλλικὸν Loin que, ἢ Loin de, (Loin d'être pauvre, ἢ Loin qu'elle soit pauvre à cet égard, elle possède deux manières d'exprimer le loin que des Français)· ὅτι δὲ οἱ δύο τρόποι οὗτοι δὲν εἶναι Κινέζικοι, μάρτυς ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, χωρὶς τὴν ἀκριβεστάτην εἴδησιν τῆς ὁποίας, ὅστις καταγίνεται εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ τὴν κοινὴν, ἢ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν κανόνας, ἢ νὰ τὴν κρίνῃ καθ' ὁποιονδήποτε ἄλλον τρόπον, περιπατεῖ εἰς τὴν σκοτίαν καὶ δὲν ἐξεύρει, μήτε ποῦ ὑπάγει, μήτε τί κάμνει. Ἰδοὺ λοιπὸν, φίλε μου, τὶ λέγει ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὸν ἐπιγραφόμενον *Ἀρχίδαμος* (Τομ. β. σελ. 58, ἔκδοσις τοῦ Auger) « Τοσοῦτον δὲ » ἀπέχω τοῦ ποιεῖν τι τῶν προσταττομένων, ὥστ' εἰ μηδὲν γίγνοιτο τούτων . . . οὐδ' ἂν οὕτω μεταγνοίην. Loin que je consente à rien faire de ce qu'on nous ordonne, je ne changerais point d'avis, quand même nous serions frustrés de toutes nos espérances. Ἰδοὺ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλο παράδειγμα ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ἰσοκράτην εἰς τὸν *ἐπιγρ'* Εὐαγόρου ἐγκώμιον. Τ. αὐτ. σελ. 282.

. Τοσούτου δέω πλασάμενος εἰπεῖν τι περὶ τῶν ἐκείνῳ πεπραγμένων, ὥστε καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀφίημι τὰ τοιαῦτα, περὶ ὧν ὀλίγοι τινὲς ἐπίστανται. Loin de flatter mon Héros par le recit des actions imaginaires, je retranche de ses faits réels tous ceux qui ne sont connus que de peu de personnes.

Ἡ ὑγεία μου, φίλε, εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν,

— Βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ με γῆρας ὀπάζει.

Καὶ τώρα χρειάζομαι ἀνάπαυσιν καὶ ὄχι σχολαρχίας, καὶ μάλιστα ἀναστροφὰς μὲ τοὺς κραταιοὺς τῆς γῆς, Ἀρχιερεῖς, Ἄρχοντας, πολιτειῶν προεστῶτας, τῶν ὁποίων καὶ μόνον τὸ

ὄνομα μὲ παγόνει. Ἡ ἐξ ἐμοῦ προσδοκωμένη ὠφέλεια εἶναι πολλὰ μικρά· ἀλλ᾿ ἂν ὑπάγω ἐκεῖ ὅπου προσκαλοῦμαι, θέλει καταντήσειν εἰς τὸ οὐδέν· ἡ τέχνη τὴν ὁποίαν κρατῶ, ἔχει χρείαν κατοικίας εἰς πόλεις, ὅπου εὑρίσκονται βιβλιοθῆκαι καὶ τυπογραφίαι.

Πότε κατήργησαν (οἱ Ῥωμαῖοι) τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα; ὁπόταν ὁ Κικέρων, ὁ υἱὸς τοῦ Κικέρωνος καὶ ἄλλοι εὐπατρίδαι τῆς Ῥώμης ἔτρεχον εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ φωτισθῶσιν, ἢ ὁπόταν ὁ Ἰουλιανός; ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ ἐμβῇ εἰς τὰ κριτήρια, διότι καὶ οἱ νόμοι καὶ οἱ Κριταὶ ἦσαν Ῥωμαϊκοί· ἀλλ᾿ ἔπειτα οἱ νόμοι μετεφράσθησαν οἱ περισσότεροι, καὶ δὲν ἔμειναν ἐν χρήσει παρὰ οἱ νομικοὶ ὅροι (les termes techniques de la Jurisprudence) ἐξελληνισθέντες καὶ αὐτοὶ μέρος, καὶ μέρος γραφόμενοι μὲ στοιχεῖα Ἑλληνικά· δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἐμβῆκεν ἡ γλῶσσα ἡ Λατινικὴ εἰς τὰ σχολεῖα, δι᾿ ἐκείνους ὅμως μόνον, ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὸ δικανικὸν ἐπάγγελμα· οἱ δὲ ἀρχαιότεροι Ἕλληνες, οἱ ἐπὶ τῶν Καισάρων μάλιστα, εἶχαν τόσην ὑπεροψίαν κατὰ τῆς Λατινίδος, ὥστε ἂν ἐξαιρέσῃς δύο, ἢ τὸ πολὺ τρεῖς, κανεὶς δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν μάθῃ, μήτ᾿ ἐκαυχήθη ποτὲ ὅτι τὴν ἔξευρε.

Φίλε μου, δὲν ἐμάντευσας τόσον σφαλερά, ὑποπτευθεὶς ὅτι εἶμαι ἄῤῥωστος. Ἀληθῶς ἠῤῥώστησα καὶ ἀῤῥωστῶ ἀκόμη, ἀλλ᾿ ὄχι ἀπὸ τὴν ἐπιδημικὴν νόσον καθ᾿ αὐτό. Ἡ αὐτὴ αἰτία τῆς ἐπιδημίας ἐξύπνισεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παρώξυνε καὶ τὴν ἀρθριτικήν μου νόσον, καὶ τὴν ἐσώρευσεν ὅλην εἰς τὸ στῆθός μου. Ἐβασανίσθην καὶ βασανίζομαι ἀκόμη ἀπὸ σπασμωδικὸν βῆχα ὑπερβολικόν· ὅθεν ἀπεφάσισα μὲ τὴν εὐχήν σου, διὰ νὰ μὴν ἀποθάνω ὡς ἰδιώτης καὶ ἄπειρος παντάπασι τῆς Ἱπποκρατικῆς διδασκαλίας, σήμερον χωρὶς ἄλλο τὸ ἑσπέρας νὰ

ἐπιθέσω εἰς τὰς δύο κνήμας δύο πλατεῖς συναπισμούς· καὶ ἂν αὐτοὶ κάμωσι τὸ ἀποτέλεσμα, διὰ τὸ ὁποῖον τοὺς μεταχειρίζομαι, ἐλπίζω καὶ ἀπὸ τὸν βῆχα νὰ ἐλευθερωθῶ, καὶ τὴν ἀρθρίτιδα νὰ μεταφέρω εἰς τὸν φυσικὸν αὐτῆς τόπον. Τὸ πάθος μου, βλέπεις, εἶναι ἀρχοντικὸν, καὶ δὲν καταδέχεται νὰ καταβῇ εἰς τοὺς πόδας.

Περὶ δὲ τοῦ Σεβὰχ θαλασσινοῦ, αὐτὸς, καλέ μου φίλε, εἶναι τερατολόγος θαυμάσιος, καὶ πρὸς τούτοις ἐραστὴς ἐνεργότατος τῆς Ἀργίας· καὶ ἐξεύρεις « τὰς μὲν ἀπορίας διὰ τὰς ἀρ» γίας γινομένας, τὰς δὲ κακουργίας διὰ τὰς ἀπορίας » καθὼς λέγει ὁ φρονιμώτατος Ἰσοκράτης. Ἡ διδομένη χρηματικὴ βοήθεια εἰς τοὺς τοιούτους τρέφει καὶ αὐξάνει, δὲν θαραπεύει, τὴν ἀργίαν των.

ΟΔ΄.

Ἐγκεκλεισμένην εἰς τὴν παροῦσαν σὲ ἐπιστρέφω τὴν ἐπιστολὴν τοῦ δαιμονοῦντος· ἠπόρησα ὄχι ὅτι ἦτον τόσον ἀχρεῖα, ἀλλ' ὅτι δὲν ἦτον ἔτι ἀχρειεστέρα. Ἀπὸ πρώτης ἐντεύξεως ἐκατάλαβα πολλὰ καλὰ τὴν φύσιν τοῦ ἀνδρὸς « καὶ νόον ἔγνων ». Δὲν ἐξεύρω ἂν ἦσουν εἰς τὴν Γαλλίαν πρὶν νὰ καταργηθῇ ὁ Ἰακωβινισμός. Τὸν παρομοιάζω, φίλε μου, μ' ἕνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους Ἰακωβίτας, ὅσους ἐξ ἀτυχίας ἐγνώρισα. Ἤθη θηριώδη, καὶ χαρακτὴρ ἀπάνθρωπος, κατάδηλος καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν φυσιογνωμίαν· ἀποστροφὴ τῆς ἐργασίας, καὶ προσδοκία τῆς παρὰ τῶν ἄλλων χρηματικῆς συντελείας, τόσον ἐπιδήλως ἀναίσχυντος, ὥστε καὶ τὸν διδόντα στοχάζεται ὡς ὀφείλοντα, καὶ τὸν μὴ διδόντα, ὡς ἀδικοῦντα. Ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ « Μέμνασ' ἀπι-

στεῖν» ἀλλ᾽ ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὡς φρόνιμος, μήτε τὴν ἀπιστίαν μὲ ὑπερβολήν:

Πίστεις δ᾽ ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας.

πολὺ μὲ ἄρεσε πάντοτε ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Ἡσιόδου.

Ἐνθυμοῦ τὸ « Ἐγγύα, πάρα δ᾽ ἄτα ». Μὴ συστάσεις, μὴ ὑποσχέσεις καὶ ἐπαγγελίας ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πρὸς κανένα περὶ κανενός.

« Πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα ».

ΟΕ.

Ἔλα τώρα, φίλε, ὅστις ὀνομάζεις τὰς ἐπιστολάς σου μωρολογίας, νὰ μάθης καὶ νὰ πληροφορηθῆς τί πρᾶγμα εἶναι ἡ μωρολογία· ἐὰν ὅμως ἦναι δίκαιον νὰ ὀνομασθῇ μωρολόγος, ὅστις ἀποκρίνεται μὲ μίαν εἰς ἓξ ἐπιστολὰς ἐνταυτῷ· ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, δίκαιον ἦτον νὰ σὲ προκαταλάβω, διὰ νὰ ἐξοπλισθῇς μὲ τὴν ὑπομονήν.

Δὲν σ᾽ ἔγραψα ἕως τώρα, διότι ἐπρόσμενα πρῶτον νὰ μάθω τὴν ἀποκατάστασίν σου εἰς Βιέννην, καὶ τὴν κατάπαυσιν τῆς τοσαύτης σου πλάνης, ἥτις σ᾽ ἔκαμε νὰ ἰδῇς καὶ νὰ γνωρίσῃς, « Πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα καὶ νόον ».

Ὁ Χρυσολωρᾶς μήτ᾽ ἐκκλησιαστικὸς ἦτον, μήτε μετὰ τὴν ἅλωσιν ἤκμασεν. Αὐτὸς ἀπέθανεν εἰς τὴν Κωνσταντίαν, κατὰ τὸ 1415 ἔτος: ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ Οἰκουμενικὴ (καθὼς τὴν ὀνομάζουν) σύνοδος συνεκροτήθη κατὰ τὸ 1414, κατὰ τῶν αἱρέσεων τοῦ Βικλέφου (Wiclef) καὶ Ἰωάννου Οὐσίου (Jean Hus), καὶ παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ ζῶντας τὸν Οὔσιον τοῦτον, καὶ τὸν μαθητήν του τὸν Ἱερώνυμον τὸν ἐκ Πράγας. Μία ἀπὸ τὰς φρικώδεις αἱρέσεις τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦτον,

καὶ αὕτη « Οἱ πιστοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὸν » Πάππαν καὶ τοὺς περὶ τὸν Πάππαν, παρὰ μετὰ λόγου· » ὅταν οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ ἀφορίζωσι καὶ ἐξεκκλησιάζωσιν » ἀλόγως, ὁ ἀφοριζόμενος ἢ ἐξεκκλησιαζόμενος, πρέπει νὰ ἦναι » ἥσυχος καὶ ἀμέριμνος »· ὑπέμειναν, ὡς λέγει ἡ ἱστορία, καὶ οἱ δύο τὸν θάνατον μὲ ἡρωϊκὴν μεγαλοψυχίαν. Ὁ θάνατος τοῦ Ούσίου ἐπροξένησε μετ᾽ ὀλίγον, εἰς ὅλην τὴν Βοεμίαν, φοβερὰν αἱματοχυσίαν· διότι οἱ ὀπαδοὶ καὶ ὁμόφρονες τοῦ ἀνδρὸς, ὑπὲρ τὰς 40 χιλιάδας, περιήρχοντο φονεύοντες, δι᾽ ἐκδίκησιν, τοὺς ἀντίφρονας, καὶ μάλιστα τοὺς Παππικοὺς ἱερεῖς. Ὁ Αἰνείας Σύλβιος, ὁ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ Χρυσολωρᾶ γράψας, ἔγινεν ἔπειτα Πάππας, μετονομασθεὶς Πῖος δεύτερος. Αὐτὸς, ἐπιθυμῶν νὰ διώξῃ τοὺς Ταύρκους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, γέρων ἤδη, ἠθέλησε μὲ τὸ παράδειγμά του νὰ διεγείρῃ καὶ τοὺς λοιποὺς Ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης. Ἐτοίμασε λοιπὸν στόλον, καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν Ἀγκῶνα, διὰ νὰ περάσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀσίαν· ἀλλ᾽ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1464. Ὁ Ἐμμανουὴλ Χρυσολωρᾶς εἶναι σχεδὸν ὁ πρῶτος Γραικὸς, ὅστις ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, συνωδευμένος ἀπὸ τὸν Δημήτριον τὸν Κυδώνιον· αὐτὸς ἔφερε τὰ πρῶτα φῶτα, καὶ ἔκαμε πολλοὺς μαθητὰς ἀξιολόγους ἄνδρας· μετ᾽ αὐτὸν ἐδίδαξε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ ἀνεψιός του Ἰωάννης ὁ Χρυσολωρᾶς, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα ἔλαβεν εἰς γυναῖκα ὁ Φίλελφος, ὅταν ὑπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν πρώτην φορὰν, σταλμένος ἀπὸ τὸν Κοσμᾶν Μέδικον, εἰς ἀναζήτησιν καὶ συνάθροισιν Ἑλληνικῶν βιβλίων.

Ὁ τόνος, φίλε μου, ἔκαμε πολλάκις θαύματα· ἀρκεῖ νὰ σὲ ἀναμνήσω ἓν μόνον παράδειγμα διὰ νὰ καταλάβῃς, ἐὰν δὲν ἐξηγῶ σαφῶς τὴν ἰδέαν μου, τί ἐννοῶ διὰ τοῦ τόνου. Ὁ Γέλων ἦτον τύραννος τῆς Σικελίας, τύραννος ὅμως ἀπ᾽ ἐ-

κείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔμεινε κάποια συνείδησις ἀνθρωπότητος καὶ ἀρετῆς· μ' ὅλον τοῦτο, πληροφορημένος ὅτι μισεῖται, καὶ μὴ θέλων νὰ τυραννῆται αὐτὸς ἀπὸ τὸν καθημερινὸν φόβον τῆς ἐπιβουλῆς, ἐφάνη ἀπροσδοκήτως μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, ὄχι μόνον χωρὶς σωματοφυλάκων, ἀλλὰ καὶ ἄοπλος, καὶ εἶπε πρὸς τὸν δῆμον, ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀφήσῃ τὴν μοναρχίαν, ἐὰν δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπ' αὐτόν· ἀλλὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια τὰ ἐπρόφερε μὲ τόσον τόνον τῆς φωνῆς, καὶ μὲ τοιοῦτον σχῆμα τοῦ προσώπου, ὥστε οἱ καλοί σου Σικελιῶται, ἀντὶ τοῦ νὰ τὸν κατακόψωσιν, τὸν ἐπέστρεψαν δορυφοροῦντες εἰς τὸν οἶκον του, καὶ ἐπεκύρωσαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν.

Ἴδον τὴν ἐπανέλευσιν αὐτοῦ τοῦ νέου Ὁμήρου, καὶ ὅτι μέλλει νὰ μᾶς καταπλουτίσῃ μὲ νέα γεννήματα τῆς πολυτόκου Μούσης του. Τοῦτο μοῦ ἔφερεν εἰς νοῦν τὰς τρεῖς τάξεις, εἰς τὰς ὁποίας διαιρεῖ ὁ Ἡσίοδος τοὺς ἀνθρώπους:

Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει·
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.
Ὃς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων
Ἐν θυμῷ βάλληται, ὃδ' αὖτ' ἀχρήϊος ἀνήρ.

Συγκαταρίθμησον αὐτὸν λοιπὸν εἰς ὅποιον εἶναι δίκαιον ἀπὸ τὰς τρεῖς νὰ ἐνθρονισθῇ. Ἐνθυμήθην καὶ τὸν θεῖον Πλάτωνα, ὅστις ἔκαυσε πολλὰ ποιήματα, ὅσα εἶχε γράψειν εἰς τὴν νεότητά του, ἀναγνοὺς μετὰ προσοχῆς τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδ. Ρ. 263.)

Ὡς δ' ὅτ' ἐπὶ προχοῇσι Διϊπετέος ποταμοῖο
Βέβρυχεν μέγα κῦμα ποτὶ ῥόον, ἀμφὶ δέ τ' ἄκραι
Ἠϊόνες βοόωσιν ἐρευγομένης ἁλὸς ἔξω·
Τόσσῃ ἄρα Τρῶες ἰαχῇ ἴσαν.....

ὡς λέγουσιν οἱ συναξαρισταί του· καὶ μ' ὅλον τοῦτο, ἂν αὐτὰ

ἦσαν ἄνοστα, θέλεις τὸ καταλάβειν ἀπὸ τὸ εἰς τὴν ἐρωμένην αὐτοῦ ἐπίγραμμα, ἤδη γηραλαίαν οὖσαν, περὶ τῆς ὁποίας λέγει:

Ἧς καὶ ἐπὶ ῥυτίδων ἕζετο δριμὺς ἔρως.

L'amour qui se tient toujours niché dans les rides d'une vieille, est une idée charmante.

Θέλεις ἄλλο;

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς ἀστὴρ ἐμός. Εἴθε γενοίμην
Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σε βλέπω.

Θέλεις καὶ τρίτον, τὸ ὁποῖον, κατ᾽ ἐμὲ κριτὴν, εἶναι τὸ θαυμασιώτερον; Ἔχε τὸ εἰς τὸν χαριέστατον Ἀριστοφάνην τὸν Κωμικὸν ἐπίγραμμα:

Αἱ Χάριτες τέμενός τι λαβεῖν, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται,
Ζητοῦσαι, ψυχὴν εὗρον Ἀριστοφάνου.

Τούτων ἀδελφὰ, ἂν καὶ ἴσως ὄχι τόσον ὡραῖα ποιήματα ἔκαιεν ὁ Πλάτων· ἀλλ᾽ ὁ Πλάτων ἦτον τῆς πρώτης κλάσεως ἄνθρωπος, « Ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει. Ὁ δὲ νέος Ὅμηρος ἢ δὲν ἔχει *ὁλονκαιπᾶν* εἴδησιν ἀπὸ ταῦτα, ἢ ἂν τὰ ἀνέγνω, δὲν ἴσχυσεν ὁ ταλαίπωρος νὰ τὰ κρίνῃ καὶ νὰ τὰ νοστιμευθῇ· ἀλλέως πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ παραλύεται ἡ δεξιά του ὁσάκις πιάζει τὸν κάλαμον; Εἶναί τινες ἐκ φύσεως κακόμοιροι καὶ κακόκληροι ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων τὸ τύμπανον τῆς ἀκοῆς φαίνεταί σε νὰ ἦναι κατασκευασμένον ἀπὸ χαλκόν. Τί προσμένεις ἀπὸ ταλαίπωρον ψυχὴν, τῆς ὁποίας ὁ οἶκος δὲν εἶναι σάρκινος;

Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἔλεγαν Ἆ, ἐπὶ λύπης, οἴκτου, καὶ καμμίαν φορὰν θαυμασμοῦ ἢ καὶ ἀπειλῆς.

Ἆ δειλοὶ Δαναῶν ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες·
Ὣς ἄρ' ἐμέλλετε τῆλε φίλων καὶ πατρίδος αἴης
Ἄσειν ἐν Τροίῃ ταχέως κύνας ἀργέτι δημῷ.
(Ἰλιάδ. Λ., 815—817.)

« Ἆ κακόμοιροι στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων· μελλόμενον σᾶς » ἦτον, ὡς φαίνεται, μακρὰν ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ τὴν πα» τρίδα, νὰ χορτάσετε μὲ τὰς σάρκας σας τῆς Τρωάδος τοὺς » σκύλους ».

ΟϚ΄.

Σ' εὐχαριστῶ μάλιστα διὰ τὰ βιβλία, γραμμένα εἰς τὴν πεζὴν γλῶσσαν· αὐτὰ μὲ ὠφελοῦσιν, ἐπειδὴ, ἂν καὶ γραμμένα μὲ μεγαλωτάτην ἀνωμαλίαν καὶ ἀγραμμάτευτον ἀσκεψίαν, ποτὲ μὲν μὲ διδάσκουσι καμμίαν νέαν λέξιν ἢ φράσιν, τὴν ὁποίαν ἢ δὲν ἤξευρον, ἢ ποτὲ δὲν ἐσυλλογίσθην· ποτὲ δὲ μοῦ γίνονται νύξις καὶ διέγερσις εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύψω τὰ πρὸ πολλοῦ ἀγνοούμενα εἰς ἐμέ· καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγνοουμένων τούτων εἶναι, φίλε, τόσον πολὺς, ὥστε πολλάκις μὲ ῥίπτει εἰς ἀπόγνωσιν. Τοῦτο μόνον ἐπληροφορήθην, καὶ τὸ ἔχω ὡς ἀξίωμα ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον σκέψιν, ὅτι ἡ τελείωσις τῆς πεζῆς ταύτης, καὶ καταφρονουμένης ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους γλώσσης, εἶναι ἀναγκαιοτέρα εἰς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῆς Ἑλληνικῆς, ἀφ' ὅ, τι εἶναι ἡ εἴδησις τῶν διαλέκτων Δωρίδος, Αἰολίδος, καὶ Ἰωνικῆς. ; Δὲν ἤθελε λογισθῆ μωρὸς, ὅστις ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἐξεύρει τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, χωρὶς νὰ σπουδάσῃ ὅλας της τὰς διαλέκτους; Μωρότερον κρίνω, φίλε μου, τὸν καυχώμενον νὰ τὴν ἐξεύρῃ καλῶς, ἐὰν δὲν ἔκαμε σκέψιν εἰς τὴν πεζὴν τῶν Γραικῶν γλῶσσαν. Ὅσον μωροὶ ἤθελαν εἶσθαι οἱ ἐξουθενηταὶ τῆς κοινῆς γλώσσης, δὲν ἐμποροῦν νὰ τῆς ἀφαιρέσωσι τοῦτο, ὅτι εἶναι καὶ αὐτὴ τουλάχιστον μία διά-

λεκτος τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ διάλεκτος ἀναμφιβόλως ἡ πλουσιωτέρα, ἐπειδὴ ἔχει τόσα συγγράμματα, εἰς καιρὸν, ὅταν ἀπὸ τὴν Ἰωνικὴν δὲν ἔμειναν πλὴν ὀλίγα τινὰ, καὶ ἀπὸ τὴν Δωρικὴν καὶ Αἰολικὴν ἔτι ὀλιγώτερα. Ἐὰν αὐτοὶ δὲν εὑρίσκουσι βοηθήματα εἰς τὰ βάρβαρα συγγράμματα τῶν Γραικῶν, δι᾽ αὐτὸ τοῦτο δὲν τὰ εὑρίσκουσιν, ὅτι ἡ πρόληψίς των ἢ τοὺς ἐμπόδισεν ὁλότελα νὰ τὰ ἀναγνώσωσιν, ἢ τοὺς ἔκαμε νὰ τ᾽ ἀναγνώσωσι χωρὶς σκέψιν. Ὁμολογῶ, ὅτι δὲν εἶναι νόσιμος διατριβὴ ν᾽ ἀναγινώσκῃ τις τὸν Ἐρωτόκριτον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐξαμβλώματα τῆς ταλαιπώρου Ἑλλάδος: ἀλλ᾽ ὅςις ἀγαπᾷ τὴν εὐειδεστάτην δέσποιναν, δὲν πρέπει νὰ ἀμελῇ νὰ κολακεύῃ καὶ τὴν δυσειδῆ θεράπαιναν, ἐὰν ἡ πρὸς τὴν δέσποιναν εἴσοδος εὐκολύνεται ὅπως δήποτε δι᾽ αὐτῆς.

Ἂν ζητῶσι Λεξικὸν ἐντελὲς καὶ λελογισμένον, ζητοῦσι σῦκα τὸν χειμῶνα· τοιούτου λεξικοῦ ὁ καιρὸς ἀκόμη δὲν ἦλθεν· ἐὰν θέλωσι λεξικὸν ἀνεκτὸν καὶ τοιοῦτον, ὁποῖον εἶναι ἀναγκαιότατον εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸ δὲν χρειάζεται μεγάλην σοφίαν· μὲ μικρὸν κόπον ἀκολουθοῦντες τὸν Στέφανον, δύνανται νὰ τὸ κάμωσι καὶ πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ τοῦ Στεφάνου. Εἶναι πρᾶγμα γελοῖον, ὅτι ὁ παντάπασι γυμνὸς, νὰ ζητῇ νὰ σκεπάσῃ τὴν γύμνωσίν του μὲ ὀθόνας τῆς Ἰνδίας· ἱκανὴ εἶναι εἰς αὐτὸν διὰ τὴν κατεπείγουσαν περίστασιν καὶ μηλωτὴ προβάτου· ἔπειτα μὲ τὸν καιρὸν ἀποκτᾷ καὶ τὰ ἰνδικὰ φορέματα.

ΟΖ′.

Σήμερον λαμβάνω τὴν ἐπιστολήν σου, ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνω τὸν γάμον σου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ προτέλεια τοῦ γάμου σου. Τί νὰ εἴπω τὴν τύχην, ἡ ὁποία δὲν μ᾽ ἔκαμε ποιη-

τήν; Τώρα ἦτον ὁ καιρὸς νὰ γυμνάσω τὴν μοῦσάν μου εἰς κανένα ἐπιθαλάμιον. Ἀλλὰ μὴ στενοχωρεῖσαι. Ἀντὶ τῆς βαρβάρου μου Μούσης, εὔχομαι ἀπὸ βάθους ψυχῆς, μὲ τὴν Ἀττικὴν τοῦ Ἀριστοφάνους Μοῦσαν, καὶ εἰς τὴν νύμφην καὶ εἰς τὸν γαμβρὸν,

> Αὐτοῖς, παισὶν, παίδων παισὶν,
> Πλουθυγείαν, εὐδαιμονίαν,
> Βίον, εἰρήνην, νεότητα, γέλωτα,
> Χοροὺς, θαλίας, γάλα τ' ὀρνίθων.

Ταῦτα εὔχομαι, καὶ ὄχι τὸ προστιθέμενον εἰς αὐτὰ ἀμέσως ἀπὸ τὸν νοστιμώτατον Κωμικὸν,

> Ὥστε παρέσται κοπιᾶν ὑμῖν
> Ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν·

διότι ὁ κόπος φυσικὰ παύει τὴν εὐδαιμονίαν. Αὐτὴ ἀκολουθεῖ τὴν φύσιν τῶν ὑγρῶν· ὅπου πλημμυρίσει πνίγει, ἂν ὁ φρόνιμος εὐδαίμων δὲν προετοιμάσῃ εἰς αὐτὴν ῥύακας νὰ δέχωνται τὸ περιττόν. Οἱ ῥύακες εἶναι οἱ περὶ αὐτὸν, τέκνα, θεράποντες, καὶ ἐπὶ πᾶσι καὶ πρὸ πάντων ἡ ΠΑΤΡΙΣ.

Χαίρω ἀληθινὰ, φίλε, ὅτι ἐτελειώθης (Τελείους ὠνόμαζουν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τοὺς γεγαμηκότας, καὶ Τέλος, τὸν Γάμον).

Παρὰ τὰ ἐπιθαλάμια ᾄσματα συνηθέστερα εἶναι εἰς τοὺς γάμους τὰ δῶρα· ὅτι καὶ οἱ δωρηταὶ εἶναι περισσότεροι παρὰ τοὺς ποιητάς. Ἀλλὰ καθὼς ὁ Ἀπόλλων, οὕτω καὶ ὁ Πλοῦτος μὲ ὠργίσθη. Μετὰ πολλοὺς λογισμοὺς, ἐνθυμήθην ὅτι ὁ Κλαυέριος μ' ἐχάρισε δύο Ἀπολλοδώρους, τὸν ἕνα εἰς χαρτίον κοινὸν, καὶ τὸν ἄλλον εἰς ἐκλεκτὸν (papier velin). Τοῦτον λοιπὸν τὸν ἐκλεκτὸν ἔβαλα εἰς τὸ Σανδύκιον, ὡς δῶρον παρὰ τοῦ Κοραῆ εἰς τὸν φίλον μου, μικρὸν μὲν, ἀλλὰ μετὰ χαρᾶς προσφερόμενον.

ΟΗ.

Ἔχεις, φίλε μου, μέγα δίκαιον λέγων, ὅτι δὲν ἐνοστιμεύθης ἀκόμη μετάφρασιν. Ὅθεν συλλογίσθητι πόσην ἀηδίαν δοκιμάζω ἐγὼ, ἀναγκαζόμενος πολλάκις ὁ ταλαίπωρος νὰ τὰς ἀναγινώσκω ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, μὲ μόνην τὴν (πολλάκις ἀπατωμένην) ἐλπίδα, ὅτι εἰς τὰ πολλὰ κόπρια ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ εὕρω κανένα μαργαρίτην, νὰ τὸν μεταχειρισθῶ ἐν καιρῷ πρὸς ἰδικήν μου (ἴσως καὶ πρὸς ἄλλων) ὠφέλειαν. Οἱ Ἰταλισμοὶ καὶ Γαλατισμοὶ πολιορκοῦσι πανταχόθεν τὴν δυστυχεστάτην ἡμῶν γλῶσσαν· καὶ μήτ' ἐγὼ δὲν δύναμαι μήτε νὰ κρίνω, μήτε νὰ προβλέψω ποῦ ἔχει νὰ καταντήσῃ ἡ Βαβελικὴ αὕτη ἀκρισία καὶ σύγχυσις. Ἀκρισία τόσον μεγάλη, ὥστε ζητοῦσι νὰ προσκολλήσωσιν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν ἀντωνυμίαν je, tu, il, χωρὶς νὰ κάμωσι τὴν μικρὰν καὶ πολλὰ εὔκολον ταύτην παρατήρησιν, ὅτι εἰς τοὺς Γάλλους εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαία διὰ τὴν ὁμοίαν ἢ κατάληξιν ἢ ἐκφώνησιν τῶν ῥηματικῶν προσώπων (j'aime, tu aimes, il aime), ἥτις χωρὶς τῆς ἀντωνυμίας ἤθελε προξενήσειν ἀσάφειαν. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἡ διάκρισις τῶν προσώπων, καὶ ἀπὸ τὴν γραφὴν καὶ ἀπὸ τὴν προφορὰν (Ἀγαπῶ, Ἀγαπᾷς, Ἀγαπᾷ), γίνεται τόσον φανερὰ, ὥστε ἀποβαίνει ὁ πλεονασμὸς (Ἐγὼ Ἀγαπῶ, Σὺ ἀγαπᾷς, Ἐκεῖνος Ἀγαπᾷ) ὄχι μόνον ἀηδὴς εἰς τὴν ἀκοὴν, ἀλλὰ καὶ σόλοικος· διότι τὸ *Ἐγὼ* εἰς ἡμᾶς, καὶ τοὺς παλαιοὺς καὶ τοὺς νέους Ἕλληνας, εἶναι ἀντιδιασταλτικὸν προσώπων, ἤγουν σημαίνει ὄχι τὸ je τῶν Γάλλων (καθὼς φαντάζονται), ἀλλὰ τὸ moi.

Δίκαιον ἔχεις ὡσαύτως εἰς ὅσα εἶπας (ἢ κατ' αὐτοὺς ΣΥ ΕΙΠΑΣ) τὸν ἀδελφόν σου περὶ Ὁμήρου. Δικαίως κρίνει καὶ αὐτὸς, ὅτι πρῶτον γεννῶνται οἱ συγγραφεῖς, ἔπειτα αἱ γραμ-

ματικαὶ καὶ οἱ γραμματικοί: ἀλλ᾽ ἔπρεπε νὰ προσκρίνῃ καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ γραμματικαὶ ἔγιναν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν καὶ συλλογὴν τῶν ὀρθῶς λεχθέντων, καὶ ἀναλόγως συνταχθέντων ἀπὸ τοὺς καλοὺς συγγραφεῖς. Ὅθεν συμπεραίνεται, ὅτι ἡ γραμματικὴ περιείχετο δυνάμει εἰς τὰ βιβλία τῶν δοκίμων συγγραφέων· καὶ οἱ δόκιμοι οὗτοι συγγραφεῖς ἦσαν ἀληθῶς καὶ γνησίως οἱ πρῶτοι Γραμματικοὶ τὰς γλώσσης, ἂν καὶ δὲν ὠνομάζοντο ῥητῶς οὕτως. Τὸ αὐτὸ ἔχει νὰ εἴπῃ τις καὶ περὶ τῆς Ῥητορικῆς, ἡ ὁποία ἄλλο δὲν εἶναι πλὴν παρατήρησις καὶ συλλογὴ τῶν πειστικῶς λεχθέντων ἀπὸ τὸν Δημοσθένην καὶ τοὺς ἄλλους συγχρόνους αὐτοῦ ῥήτορας. Τόσον εἶναι ἀληθὲς (ἐκ δυστυχίας) ὅτι οἱ καλοὶ συγγραφεῖς τῆς γλώσσης (λέγω ὅταν ἦναι εἰς τὴν ἀκμήν της), εἶναι οἱ γνήσιοι γραμματικοὶ τῆς γλώσσης, καθὼς οἱ δεινοὶ ῥήτορες, οἱ γνήσιοι ῥητοροδιδάσκαλοι, ὥστε εἰς δεκαπέντε ἑκατονταετηρίδων διάστημα, ἀφ᾽ οὗ εἰς τῶν Ἑλλήνων τὰ σχολεῖα διδάσκεται ἡ Γραμματικὴ καὶ ἡ Ῥητορικὴ, μήτε συγγραφεὺς ἐγεννήθη ὅμοιος τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πλάτωνος κ. τ. λ., μήτε ῥήτωρ ὅμοιος τοῦ Δημοσθένους. Εἰς ὀλίγα λόγια, Γραμματικὴ καλὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συντεθῇ, ἂν δὲν ἦναι ἐρανισμένη ἀπὸ καλοὺς συγγραφεῖς· συγγραφεὺς καλὸς νὰ γένῃ δὲν ἐμπορεῖ, ἂν δὲν ἀκολουθῇ, ὅσον εἶναι δυνατὸν, τὴν φυσικὴν γραμματικὴν, ἤγουν τὴν ἀναλογίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γεννᾶται ἡ πρώτη ἀρετὴ τοῦ λόγου, ἡ σαφήνεια· ἂν δὲν γράφῃ εἰς τρόπον (λέγω πάλιν «ὅσον εἶναι δυνατὸν» ἐπειδὴ γενικοὶ κανόνες, χωρὶς ἐξαιρέσεις καὶ ἀνωμαλίας, δὲν εἶναι εἰς καμμίαν γλῶσσαν), ὥστε ἀπὸ τὸ σύγγραμμά του νὰ συντάσσεται μία, καὶ ὄχι ἓξ ἢ ἑπτὰ γραμματικαί· ἂν δὲν σπουδάζῃ καὶ πρὸς τούτοις νὰ συμπλέκῃ τὰς λέξεις του, καὶ νὰ τὰς συντάττῃ εἰς ἐκεῖνον τὸν τρόπον, ὅστις προξενεῖ περισσοτέραν ἡδονὴν εἰς τὴν ἀκοήν.

Ὁ δεύτερος οὗτος κανὼν ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ζητεῖ πανταχοῦ τὴν ἡδονήν; τὴν ζητεῖ εἰς τὴν τράπεζαν, τὴν ζητεῖ εἰς τὴν μαλακὴν κλίνην, εἰς τὰ φορέματα, εἰς τὸ θέατρον, εἰς τὴν μουσικήν; « καὶ πῶς θέλεις νὰ μὴ τὴν ζητῇ, καὶ εἰς τὴν διὰ λόγου μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀναστροφὴν, ἥτις συμπληροῖ τὸ περισσότερον σχεδὸν μέρος τῆς ζωῆς του; Παρὰ τούτους τοὺς κανόνας, τοὺς ὁποίους ἐγὼ στοχάζομαι ὡς ἀπαραιτήτους, εἰς τὴν ἡμετέραν περίστασιν, ὅστις προσπαθεῖ νὰ γράφῃ ὀρθῶς, πρέπει νὰ φυλάττῃ καὶ τοῦτο. Ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν σπουδάζομεν νὰ καλλύνωμεν καὶ νὰ διορθώσωμεν, εἶναι θυγάτηρ ὀρφανὴ καὶ δυστυχὴς ἄλλης γλώσσης ἐντελεστέρας, πρέπει νὰ προθυμούμεθα (ὅσον εἶναι δυνατὸν, λέγω πάλιν, καὶ χωρὶς βίας) νὰ ἀναπληροῦμεν τὰ ἐλλείμματά της ἀπὸ τὰ μητρικά της πλούτη, καὶ ὄχι νὰ μιμώμεθα τὰς φρασεολογίας καὶ συντάξεις τῶν ἀλλοτρίων ἐθνῶν. Ἀρκοῦν ὅσα αἴσχη ἐπροσκόλλησεν ἀπὸ τὰ ξένα ἔθνη ἡ δυστυχία καὶ βαρβαρότης τοῦ γένους εἰς αὐτήν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀνώμαλος Ἰταλισμὸς τοῦ *Ὁποῦ*. Ὁ Πρωτεὺς οὗτος εἰς ἡμᾶς εἶναι ἀκόμη βαρβαρότερος παρὰ εἰς τοὺς Ἰταλούς. « Εἰς τὸν τόπον ὁποῦ σὲ ἀπάντησα, ἡ βαρβαρότης εἶναι ὑποφερτὴ, ἐπειδὴ εὑρίσκεται εἰς μόνον τὸν τονισμὸν (*ὁποῦ* ἀντὶ τοῦ *ὅπου*)· ἡ δὲ σημασία εἶναι ἡ τοπικὴ καὶ γνησία τῶν παλαιῶν. Ἀλλ' *εἰς καιρὸν* ὁποῦ, *ὁ ἄνθρωπος* ὁποῦ, *ἡ γυναῖκα* ὁποῦ, *τὸν ἄνθρωπον* ὁποῦ, *τὸ δένδρον* ὁποῦ, *οἱ ἄνθρωποι* ὁποῦ, Ἄλλοτε πάλιν σημαίνει τὸ *Ὥστε*, οἷον *τόσον* ὁποῦ. Εἰς τὰς φράσεις ταύτας ὁ Πρωτεὺς μετασχηματίζεται εἰς χρονικὸν ἐπίρρημα, ἔπειτα εἰς ἄρθρον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀντωνυμίαν, ἡ ὁποία παριστάνει ὅλα τὰ γένη, ὅλας τὰς πτώσεις καὶ ὅλους τοὺς ἀριθμούς. Μ' ὅλας ταύτας τὰς δικαίας παρατηρήσεις, δυνατὸν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν,

πιθανώτατον εἶναι, ὅτι θέλει μένει εἰς τὴν γλῶσσαν τὸ κατάρατον ῾ΟΠΟΥ̃, ἐπειδὴ ἐκ δυστυχίας καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται ψῶραι ἔχουν νὰ μείνωσι, καὶ νέαι ἄλλαι (καθὼς γίνονται σήμερον αἱ μεταφράσεις) θέλουν προσκολληθῆν. Ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο ὁ πεπαιδευμένος φίλος καὶ τοῦ γένους καὶ τῆς γλώσσης του πρέπει νὰ μὴ τὰς ἐλέγχῃ, ὅταν ἐρωτᾶται, ἢ νὰ μὴ τὰς ἀποφεύγῃ, ὅταν γράφῃ.

Περὶ δὲ τῶν μεταφράσεων τοῦ Κ. καὶ ἄλλων τοιουτοτρόπων προβλημάτων, ἀποκρίνομαι φίλε, τοῦτο. Ἡ στάμνος τῶν πόνων μου εἶναι τόσον πλήρης, ὥστε μόνον ἕνα σταλαγμὸν δὲν δύναται νὰ προσλάβῃ, χωρὶς νὰ ἐκχυθῇ καὶ νὰ μὲ πνίξῃ. Ὅθεν,

« Πρὸς δέ με τὸν δύστηνον ἔτι φρονέοντ' ἐλέαιρε »

ἂν ὄχι δι' ἄλλο, διὰ χάριν κἂν τοῦ Ὁμηρικοῦ τούτου στίχου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Γραμματικοὶ (οἱ περισσότεροι τουλάχιστον) ἄλλο παρατηρήσεως ἄξιον δὲν εὑρήκασι, πλὴν ὅτι περιέχει σωστὰ καὶ ἀνελλιπῆ τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου ni plus ni moins.

Φλυαρεῖ λοιπὸν, ὅςις ὀνομάζει φιλοζοφίαν τὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία μόλις ἔμβασε τὸν πόδα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἤρχισε νὰ κάμνῃ τὸ γένος ζηλωτόν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξαλείψω καὶ τὰ κατὰ τῶν καρκίνων, ὡς βλέπω, διὰ τοῦ Κωμικοῦ,

. . . . . Τὸ γένος, ἤν τις ὀργίσῃ
Τὸ τῶν γερόντων, ἔσθ' ὅμοιον σφηκιᾷ·
Ἔχουσι γὰρ καὶ κέντρον . . . . .
Ὀξύτατον, ᾧ κεντοῦσι, καὶ κεκραγότες
Πηδῶσι, καὶ βάλλουσιν ὥσπερ φέψαλοι.

Μία μόνη ὥρα ἂν μ' ἐπερίσσευε καθ' ἡμέραν, ἤθελα μετὰ χαρᾶς τὴν δώσειν εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Θρηνῶ ὁσάκις τὸν βλέ-

πω ἀτελῆ, τὸν ὁποῖον ἤρχισα μὲ τοσαύτην προθυμίαν, καὶ μετέφρασα ὑπὲρ τὸ ἥμισυ. Ὁ Ἡρόδοτος μὲ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ὁμοῦ καὶ μὲ ὀλίγας σημειώσεις, ἤθελεν εἶσθαι ἀληθὲς κειμήλιον διὰ τὸ γένος, ὄχι διὰ τὴν μετάφρασίν μου, ἀλλ᾽ ὅτι εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν παλαιῶν συγγραφέων. Τί νὰ κάμω; Καὶ πράττομεν καὶ «ζῶμεν οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ᾽ ὡς δυνάμεθα» malgré notre libre arbitre.

ΟΘ΄.

Καλὴν ἡμέραν! Δὲν ἐνθυμοῦμαι, φίλε, εἰς ὅλην μου τὴν παρελθοῦσαν ζωὴν νὰ εὑρέθην ποτὲ εἰς τόσην ἀμηχανίαν, εἰς ὅσην μ᾽ ἔῤῥιψεν ἡ παροῦσα περίστασις. Ἐπέρασα τὴν νύκτα ὅλην ἄγρυπνος· ὅθεν μὴ σὲ φανῇ παράξενος ἡ ἀταξία τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν λόγων μου. Δὲν σὲ ἀνήγγειλα εἰς τὸν καιρὸν, ὅτι ὁ περίφημος Villoison, ὅστις ἦτον, καθὼς ἐξεύρεις εἰς τὴν βιβλιοθήκην διδάσκαλος τῆς κοινῆς τῶν Γραικῶν γλώσσης, ἐκίνησε πάντα λίθον διὰ νὰ μεταφέρῃ τὸν Προφεσσορικόν του θρόνον, ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην εἰς τὸ Γαλατικὸν φροντιστήριον (college de France), καὶ τὸ ἐπέτυχεν, ἂν πρέπῃ νὰ ὀνομασθῇ ἐπιτυχία ὅ,τι κατορθοῦσιν οἱ ταλαίπωροι ἄνθρωποι εἰς ἴδιον αὐτῶν ὄλεθρον. Εἶναι δύο, ἢ τὸ πολὺ τρεῖς μῆνες ἀφ᾽ οὗ ἔλαβε τὸ Αὐτοκρατορικὸν δίπλωμα νὰ ἦναι αὐτὸς τρίτος διδάσκαλος (εἶναι δύο εἰς τὸ Φροντιστήριον ὁ Bosquillon καὶ ὁ Gall), τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς κοινῆς γλώσσης τῶν Γραικῶν, μὲ μισθὸν 6000 φράγκων. Ἀλλ᾽ ὁ ταλαίπωρος δὲν τὸ ἐχάρη πολὺ, ἐπειδὴ μόλις ἐθρονίσθη εἰς τὸ φροντιστήριον (μὲ θλῖψιν ἀπαραμύθητον τοῦ Gall), καὶ ἠῤῥώστησε νόσον ἡπατικὴν, τὴν ὁποίαν, ἀδήλως ἐμφωλεύουσαν πρὸ πολλοῦ, ἠγρίω-

σεν, φαίνεται, ἡ φιλοτιμία καὶ ἴσως τὸ βάρος καὶ ἡ φροντὶς τῆς νέας ἐπιστασίας, καὶ ἀπέθανε προχθές.

Μέγα συμβούλιον τῶν προφεσσόρων ὅλων (εἶναι 15 ἢ 20) τοῦ Φροντιστηρίου, πῶς νὰ διαθέσωσι τὸν νεωστὶ δημιουργηθέντα θρόνον τοῦτον, τὸν ὁποῖον καὶ πρὶν ἀποπνεύσῃ ὁ ἄῤῥωστος, ἔτρεχαν ἐπάνω κάτω ἀναιδέστατα ζητοῦντες πολλοί. Πολλὰ ὀλίγων διδασκάλων, ἴσως ἑνὸς μόνου (καταλαμβάνεις ποίου) γνώμη ἦτον νὰ καταργηθῇ ὁ περιττὸς οὗτος θρόνος. Τῶν περισσοτέρων ἡ ψῆφος ἦτον, ὄχι μόνον νὰ φυλαχθῇ, ἀλλὰ ἐξ ἑνὸς στόματος ὅλοι εἶπαν ὅτι πρέπει νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα, διάδοχον τοῦ Villoison ἐμὲ τὸν ἀθλιέστατον, ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ παραδίδῃ καὶ τὰς δύο γλώσσας. Τοῦτο τὸ συμβούλιον ἔγινεν ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔπνεε τὰ λοίσθια. Πολλοὶ φίλοι, ἐξαιρέτως ὁ Κλαυέριος, μαθόντες το, ἔδραμαν πρὸς ἐμὲ διὰ νὰ μὲ προδιαθέσωσιν εἰς τὴν ἀποδοχήν. Ἀπεκρίθην στερεῶς ὅτι μήτ' ἡ ὑγεία μου, μήτ' αἱ λοιπαί μου ἀσχολίαι μ' ἐσυγχώρουν νὰ ἀναδεχθῶ νέον ἄλλο βάρος. Τοῦτο, ὡς φαίνεται, ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν Προφεσσόρων· καὶ χθὲς τὸ ἑσπέρας ἀπροσδοκήτως περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν, ἦλθεν εἰς ἐμὲ εἷς ἐξ αὐτῶν (ὁ διδάσκαλος τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης), φανερὸν πεμφθεὶς ἀπὸ τοὺς λοιποὺς, διὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν γνώμην μου. Ἀπεκρίθην καὶ εἰς αὐτὸν τὰ αὐτά. Ἀλλ' ὅμως ἐπέμεινε πολὺ, λέγων ὅτι θέλω γενῆν αἴτιος τῆς καταργήσεως τοῦ θρόνου, καὶ ἀνεχώρησε παρακαλῶν με νὰ κάμω ἀκριβεστέραν καὶ ὡριμωτέραν σκέψιν περὶ τούτου.

Λέγω πάλιν, φίλε, τοιαύτη ἀμηχανία δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ μὲ κατέλαβε ποτέ. Ἦσο βέβαιος, ὅτι μήτε ἡ φιλοτιμία μὲ βασανίζει, μήτε ἡ ἀπόλαυσις τῶν 6000 φράγκων μὲ δελεάζει. Οἱ πολεμοῦντες με λογισμοὶ εἶναι οὗτοι. Ἐξ ἑνὸς μέρους

τὸ πρᾶγμα εἶναι ἔνδοξον διὰ τὸ γένος· ἴσως δὲ καὶ ὠφέλιμον διὰ δύο αἰτίας τὰς ἑξῆς. Πρῶτον ἡ ἀφορμὴ αὕτη τῆς παραδόσεως τῆς κοινῆς γλώσσης, ἐνδέχεται νὰ συνεργήσῃ εἰς τὸ νὰ ἐκδώσω ὀλίγον κατ᾿ ὀλίγον τὰς διαφόρους παρατηρήσεις, ὅσας ἔκαμα εἰς αὐτὴν, καλὰς ἢ κακὰς δὲν ἐξεύρω, ἀλλ᾿ ὅμως τοιαύτας, ὁποῖαι νὰ δώσωσι νύξιν νὰ κάμωσιν ἄλλοι καλλιωτέρας. Δεύτερον, ἐὰν εὐχαριστηθῶσιν ἀπὸ μὲ, ἐνδέχεται νὰ μείνῃ ὁ θρόνος κληρονομία τῶν Γραικῶν, ἤγουν νὰ μὴ τὸν κατέχῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἄλλος παρὰ Γραικὸς τὸ γένος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πρᾶγμα ἄδοξον εἰς τοὺς ταλαιπώρους Γραικούς. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἐὰν δεχθῶ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα τοῦτο, πρέπει νὰ παραιτήσω τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων, τὴν ὁποίαν στοχάζομαι ὡς πρᾶγμα πολὺ ὠφελεμώτερον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀναγκαῖον εἰς ἡμᾶς. Δεύτερον, ἐνδεχόμενον, καὶ ἡ περισσοτέρα σύντασις τῆς ταλαιπώρου κεφαλῆς μου (contention d'esprit), καὶ ἡ ἐπαινετὴ φιλοτιμία τοῦ νὰ μὴ φανῶ ἀνάξιος τῆς ἐκλογῆς, καὶ τὸ ἀσύνηθες νὰ λαλῶ δημοσίᾳ, ὅστις ἕως τώρα ἐπέρασα ζωὴν μοναδικὴν, ψοφοδεῆ καὶ σχεδὸν θηριώδη, νὰ μὲ στείλωσιν ἐγρήγορα ὅπου εὑρίσκεται ὁ Villoison. Βλέπεις, φίλε, εἰς ποίαν βάσανον εὑρίσκομαι· αὕτη εἶναι ἡ εἰλικρινὴς ἐξομολόγησις τῆς καρδίας μου· οὗτοι οἱ λογισμοὶ τὴν ταράττουσιν· *μήτε φιλοκέρδεια*, *μήτε φιλοδοξία*, δὲν ἔχουσι (ταύτην τὴν ὥραν) καμμίαν χώραν εἰς αὐτήν. Ὑγίαινε! Περισσότερα δὲν σὲ λέγω, ὅτι εἶμαι κοπωμένος ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν.

Π′.

Ἡ περίεργος θεωρία τῆς γλώσσης εἶναι καὶ καθ᾿ ἑαυτὴν δεινὴ, καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτι δεινοτέρα, διότι εὑρέθημεν (κατ᾿ εὐ-

τυχίαν ἢ δυστυχίαν, δὲν ἐξεύρω) κατ᾽ ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γλῶσσα εἶναι συμπεφυρμένη, κατὰ τὴν παροιμίαν, ὡς τῆς τρελῆς τὰ μαλλία. Πρόσθες ἄλλην δυσκολίαν μεγαλητέραν, ὅτι καὶ ἡ θεωρία αὕτη εἶναι πρᾶγμα νεοφανὲς εἰς τοὺς Γραικούς. Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι, καθὼς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ νέα, νὰ ἀλογιστήσωμεν ὅλοι πολλὰ, πρὸ τοῦ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ὀρθῶς συλλογίζεσθαι. Ὁ Ἀναξαγόρας ἐπίστευεν ὅτι ὁ Ἥλιος ἦτον μεγάλος ὅσον ἡ Πελοπόννησος. Οἱ σημερινοὶ ἀστρονόμοι γελῶσι· καὶ ἔχουσιν ἄδικον. Ἂν ἤκμαζαν αὐτοὶ εἰς τοὺς χρόνους του, ἤθελαν ἴσως εἰπεῖν καὶ πιστεύσειν γελοιότερα παρ᾽ ἐκεῖνον. Ἦσο λοιπὸν ἥσυχος, καθὼς εἶσαι καὶ ἄτρωτος ἀπὸ τοιαύτην κρίσιν. Ὅλος ὁ φόβος μου εἶναι περὶ τοῦ Α., διότι πολεμεῖται ἀπὸ δεινότερον ἐχθρὸν, τὸν ἔΠΑΙΝΟΝ· Εἰπέ τον νὰ προσέχῃ, καὶ νὰ φράσσῃ τὰ ὦτά του εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν Σειρήνων, καθὼς ἔκαμεν ὁ φρόνιμος Ὀδυσσεύς. Πρόσεχε ὅμως, φίλε μου, μὴ μ᾽ ὀνομάσῃς· διότι δὲν ἔχω ὄρεξιν νὰ ἐμπλεχθῶ εἰς ἔριδας καὶ φιλονεικίας μήτε μὲ τὸν Σ, μήτε μὲ τὸν Τ, μήτε μὲ κἀνὲν στοιχεῖον τοῦ Ἀλφαβήτου. Ἔπειτα εἶναι καὶ γελοῖον πρᾶγμα νὰ φιλονεικῇ τις, καὶ νὰ ἰσχυρίζεται περὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ κριθῇ κατὰ τὸ 1950 ἔτος, καιρὸν, κατὰ τὸν ὑπολογισμόν μου, ὅτε θέλει διδαχθῆν εἰς Γραικικὸν Θέατρον ἡ πρώτη καλὴ κωμῳδία ἢ τραγῳδία. Ὑγίαινε!

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ περὶ Ἡλιοδώρου ἔπεσε λόγος, ἐνθυμοῦ μετὰ τὸν θάνατόν μου, νὰ ζητήσῃς καὶ τὸ ἀντίτυπον τὸ ὁποῖον μεταχειρίζομαι· ηὔξησα εἰς τὸ περιθεώριον τὰς σημειώσεις, καὶ τὰς αὐξάνω, ὁσάκις εὕρω τίποτε εἰς τὰς ἀναγνώσεις μου, διὰ νὰ ἦναι ἕτοιμος εἰς δευτέραν ἔκδοσιν. Αἱ νέαι σημειώσεις δὲν εἶναι ὅλαι προσθῆκαι, ἀλλὰ καὶ ἀφαιρέσεις ἢ με-

παῤῥυθμίσεις τῶν ἡμαρτημένων. Ἀνεκάλυψα καὶ νέας ἄλλας παρῳδίας καὶ κλοπὰς τοῦ Μυθιστοριογράφου· ἔκαμα καί τινας ἐπανορθώσεις εἰς τὸ κείμενον. Εἰς τρόπον ὥστε, ἡ δευτέρα ἔκδοσις, ἂν δὲν εἶναι καλλιωτέρα, θέλει εἶσθαι allerdings ὀλιγώτερον κακὴ παρὰ τὴν πρώτην.

Μ' ἐρώτας (ἐνθυμοῦμαι) καὶ διὰ μέλλοντάς τινας ἀνωμάλου τονισμοῦ, Θέλω ἔλθειν κ.τ.λ. ἀντὶ τοῦ *ἐλθεῖ* (ἤγουν ἐλθεῖν). Πρὸ πολλοῦ ἔκαμα σκέψιν περὶ τούτου, καὶ παρετήρησα, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦτο συμβαίνει εἰς ἐκεῖνα τὰ ῥήματα, τὰ ὁποῖα οἱ Γραμματικοὶ ὀνομάζουν Αὐθυπότακτα. Θέλω ἔλθει, εὕρει, κάμει, φάγει, πίει, ἀποθάνει, τύχει, λάβει, πάθει, βάλει, ψάλει, λάχει, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μωρολογήματα. Ὀλίγα ἀπὸ αὐτὰ εὔκολον εἶναι νὰ διορθωθῶσι, οἷον θέλω ἐλθεῖ, εὑρεῖ· ἀλλ' εἶναι σκληρὸν εἰς τὴν ἀκοὴν τὸ θέλω καμεῖ, φαγεῖ κ.τ.λ. Que voulez-vous que je fasse à tout celà? Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, ὁ ἀνώμαλος τονισμὸς δὲν ἀλλάσσει τὴν φύσιν των. Εἶναι ἀληθινοὶ δεύτεροι ἀόριστοι. Μὴ δὲν εἶχαν καὶ οἱ παλαιοὶ τοιαύτας ἀνωμαλίας; Τοιαύτη ἀντίστροφος ἀνωμαλία ἦτον, εἰς τοὺς Ἀττικοὺς, οἱ δεύτεροι ἀόριστοι οὗτοι οἱ ἐξ τοῦ προστακτικοῦ. Ἐπειδὴ ἔλεγαν Εἰπὲ, ἐλθὲ, εὑρὲ, λαβὲ, φαγὲ, ἰδὲ, ἀντὶ τοῦ Εἶπε, ἔλθε, εὗρε, λάβε, φάγε, ἴδε. Καὶ σημείωσε (ὡς περίεργον) ὅτι καὶ τὰ εἰς αὐτοὺς ἀνώμαλα ταῦτα συνέβησαν εἰς τὰ Αὐθυπότακτα. Τί εἶναι αὐθυπότακτον, θέλει σὲ διδάξει ὁ Λάσκαρις, ἂν τὸ ἐλησμόνησες. . . . . Ἡ μόρφωσις, φίλε, τῶν γλωσσῶν κρέμαται ἀπὸ διαφόρους καὶ ἀλλοκότους περιστάσεις. Ὀλίγον τι ἀρκεῖ νὰ κλίνῃ εἰς τὸ ἓν ἢ τ' ἄλλο μέρος τὴν πλάστιγγα· ἀλλ' ἀφ' οὗ μίαν φορὰν ἡ ῥοπὴ γένῃ, δὲν ἐμπορεῖ πλέον νὰ τὴν ἀλλάξῃ ὀλίγων τινῶν δύναμις· ἡ φωνὴ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ εἶναι φωνὴ καὶ γλῶσσα Θεοῦ.

Ἦσο βέβαιος, ὅτι καὶ τὴν δοτικὴν καὶ τὰ ἀπαρέμφατα, καὶ ἄλλα τῆς παλαιᾶς γλώσσης ἰδιώματα πολλὰ, ἐπεθύμουν, καθὼς ἐπιθυμεῖς καὶ σὺ, νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς τὴν γλῶσσαν, διότι ἤθελαν δώσειν εἰς αὐτὴν τόνον καὶ ψυχὴν περισσοτέραν.

Ἀλλ' ὅταν στοχασθῶ, ὅτι γράφων, γράφω ὄχι διὰ μόνους Α. καὶ Π. καὶ ἄλλους τινὰς ὀλίγους τοιούτους, ἀλλὰ πρῶτον διὰ τὸν Α. Β. Γ. Δ. καὶ τοὺς λοιποὺς, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὸ μέγα μέρος τοῦ ἔθνους, ἔπειτα καὶ δι' ὀλίγους τινὰς, οἱ ὁποῖοι κολακεύουν (δὲν ἐξεύρω διὰ τί) τὴν χυδαιότητα τοῦ ἔθνους· ὅταν (λέγω) συλλογισθῶ ταῦτα, δοκιμάζω νάρκην καὶ σχεδὸν νέκρωσιν καὶ εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ εἰς τὴν χεῖρα. Εἶναι πρὸς τούτοις καὶ στοχασμὸς ἄλλος ἁπλούστερος οὗτος: λέγεις ὅτι εὑρίσκεις μαγείαν τινὰ εἰς τὸν χαρακτῆρά μου· τοῦτο εἶναι γνώμη σου εἰλικρινὴς δὲν ἀμφιβάλλω· ἐὰν ὅμως ἦναι καὶ κρίσις ὀρθὴ, ἡ πρὸς ἐμέ σου φιλία μὲ συγχωρεῖ νὰ διστάζω. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, τὸ ὂν, ἢ φαινόμενον, τοῦτο καλὸν ἐσπούδασα πολλάκις νὰ τὸ κατορθώσω μὲ τὰς δοτικὰς, καὶ μὲ τὰ ἀπαρέμφατα, καὶ δὲν ἐστάθην ποτὲ καλός. Διὰ τί; διότι (πάλιν τὸ λέγω), ἂν δὲν πρέπῃ νὰ κολακεύωμεν τοῦ ἔθνους τὴν χυδαιότητα, δὲν πρέπει ὅμως πάλιν νὰ μακρυνώμεθα τόσον πολὺ ἀφ' ὅ,τι ἐσυνείθισαν παιδιόθεν ν' ἀκούωσι τ' αὐτία του.

Εἰς τοιαύτας λοιπὸν περιστάσεις, τί ἄλλο μένει εἰς τοὺς λογίους τοῦ ἔθνους παρὰ τὴν μέσην ὁδὸν, ἤγουν μακρὰν καὶ τοῦ χυδαϊσμοῦ, διότι εἶναι πιθανὸν ὅτι μήτ' οἱ Πλάτωνες, μήτ' οἱ Ἰσοκράται δὲν ἔγραφαν ὡς οἱ κωπηλάται τῶν Ἀθηνῶν· μακρὰν καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἢ τοῦ Ἑλληνικοῦ μακαρονισμοῦ, διότι ὡσαύτως πιθανὸν εἶναι, ὅτι καὶ οἱ Πλάτωνες καὶ οἱ Ἰσοκράται ἔγραφον εἰς τρόπον, ὥστε νὰ καταλαμβάνωνται καὶ ἀπὸ τοὺς κωπηλάτας.

Θέλεις τὴν δοτικήν; « κἀγὼ νὴ τοὺς θεοὺς » τὴν ἐπιθυμῶ πολύ· ἀλλ' ὁ τρόπος τοῦ νὰ τὴν υἱοθετήσῃς εἰς τὸ ἔθνος..... δὲν εἶναι νὰ τὴν μεταχειρίζεσαι κατακόρως, μήτε ν' ἀρχίσῃς τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης ἀπ' αὐτὴν, ὁπόταν εἶναι ἄλλα τόσα, τῶν ὁποίων ἡ διόρθωσις εἶναι ἀναγκαιοτέρα, καὶ πλέον εὐπαράδεκτος. Εἰς τὸ σύστημα τῶν φιλοχυδαϊστῶν, ἢ δὲν εὑρίσκονται ποσῶς, ἢ εἶναι ὀλιγώτεραι αἱ ἀντιφάσεις. Ὄνειδος ἄλλο δὲν ἔχει, κατ' ἐμὲ, τὸ σύστημα τοῦτο, πλὴν ὅτι δὲν εἶναι καλὸν νὰ ἐμπνεύσῃ ἔρωτα τῆς προγονικῆς γλώσσης καὶ δόξης· καὶ εἶναι βέβαια μέγα τὸ ὄνειδος τοῦτο· ὅτι ἂν ἦναι ἀδύνατον εἰς τὸν ἐραστὴν νὰ συγκατοικήσῃ τὸν αὐτὸν οἶκον μὲ τὴν ἐρωμένην, πρέπει κἂν νὰ ζητῇ οἶκον τὸν πλησιέστερον ὍΣΟΝ ΕἾΝΑΙ ΔΥΝΑΤῸΝ εἰς αὐτὴν, διὰ νὰ μὴ σβεσθῇ τὸ πῦρ τοῦ ἔρωτος καὶ παγωθῇ. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ πλησιέστερον χρειάζεται πολλὴν σκέψιν, καὶ (διὰ νὰ μὴν ἀφήσω τὴν παραβολήν μου) κάποιαν σεμνότητα, ἡ ὁποία πρέπει νὰ συνοδεύῃ πάντοτε τὸν ἀληθινὸν ἔρωτα. Τὸ μιξοσόλοικον ἢ μακαρονιστικὸν, τὸ ὁποῖον τόσον θέλγει τὰς Ν. ἀκοὰς, τί ἄλλο εἶναι εἰς τὴν κρίσιν ὅσων ὁ νοῦς δὲν τυραννεῖται ἀπὸ δόξας ὀνομάτων, παρὰ πορνικὴ καὶ ἀσελγὴς ἐπικώμασις εἰς τὴν ἐπαφρόδιτον γλῶσσαν τῶν προγόνων;

Ἔχε χάριν, φίλε μου, τὸν Ἰσοκράτην, ἂν δὲν μακρύνω περισσότερον τὴν τόσον μακρὰν μωρολογίαν. Πρέπει ὅμως ἔτι νὰ σὲ εἴπω τι περὶ τῆς δοτικῆς. Λέγεις « Μοὶ λείπει » καὶ « Τοῖς λείπουσι »· τοῦτο εἶναι ἐναντίον καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας· εἰς τὴν κοινὴν, ὅτι εἶσθε χίλιοι, ἢ τὸ πολὺ δισχίλιοι εἰς τοσαύτας μυριάδας τοῦ Γραικικοῦ σημερινοῦ ἔθνους, ὅσοι μεταχειρίζεσθε τὴν σύνταξιν ταύτην· εἰς τὴν ἀρχαίαν, ὅτι τὸ *λείπω* εἰς ἐκείνους ἐσυντάσσετο καὶ μὲ τὰς τρεῖς πλαγίας· ἀλλ' εἰς τὴν μετὰ δοτικῆς σύνταξιν δὲν σημαίνει ἄλλο παρὰ

τὸ *ἀφίνω* εἰς *ἄλλον τι κατὰ δόσιν*, δάνειον, ἢ παρακαταθήκην, ὡς εἶναι τὸ (Ἰλιάδ. Β, 106),

Ἀτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπε πολύαρνι Θυέστῃ.

Λείπω μὲ αἰτιατικὴν, εἶναι ἁπλῶς τὸ *Ἀφίνω*, καθὼς λέγομεν « *Λείπε με* » ἀπαραλλάκτως ὡς τὸ ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ, ἤγουν σημαίνει χωρισμὸν καὶ διάστασιν προσώπου ἀπὸ πρόσωπον, ἢ πράγματος ἀπὸ πρᾶγμα. « Ἐπιλείψει με ὁ χρόνος « διηγούμενον, ἢ ἐπέλιπον αὐτὸν τὰ ἐπιτήδεια » *Λείπομαι* μέσον ῥῆμα μὲ γενικὴν, σημαίνει *Μένω ἐξωπίσω*, καὶ κατὰ μεταφορὰν, *εἶμαι ὑποδεέστερος κατώτερος* κ. τ. λ. « Πολὺ » ἀπολελειμμένος ἐκείνου » λέγεται καὶ διὰ τὸν παρατρέχοντα, καθ' ὑπόθεσιν, ὅταν μείνῃ ὀπίσω ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστήν του, καὶ διὰ τὸν ἐνδεέστερον ἄλλου, εἰς πλοῦτον, σοφίαν, φρόνησιν, κ. τ. λ. Βλέπεις λοιπὸν, ὅτι εἰς τὴν πρώτην χρῆσιν, ὄχι μόνον ἡ μετὰ δοτικῆς σύνταξις εἶναι ἀλλοτρία τῆς γλώσσης ἡμῶν, ἀλλὰ ἀντὶ τοῦ λείπω, ἀναγκαζόμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ *ἀφίνω*. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἔννοιά σου δὲν ἦτον ἐπὶ τοῦ *ἀφίνω κατὰ δόσιν* κ. τ. λ. ἔπρεπε νὰ εἰπῇς *μὲ λείπει, τοὺς λείπουσι*, ἢ κἂν *μοῦ λείπει, τῶν λείπουσι*. Ταῦτα φιλικῶς ἐτόλμησα νὰ σὲ εἰπῶ, ὡς χρήσιμα εἰς τὴν μέλλουσαν μετάφρασιν τοῦ Ε. Πλησίαζε ὅσον συγχωρεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος εἰς τὴν ἐρωμένην, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἰδική μου, καὶ πρέπει νὰ ἦναι πάντων, ὅσοι ἔχουσιν εἰς τὴν καρδίαν τυπωμένα τὰ κάλλη της· ἀλλ' ἄφες τοὺς κώμους τῶν μακαρονιστῶν (οἱ ὁποῖοι θέλουν ἐξάπαντος παύσειν), καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ ἀνέραστον ὕφος τῶν φιλοχυδαϊστῶν, τὸ ὁποῖον ἀλλέως νὰ παύσετε δὲν εἶναι δυνατὸν, παρὰ προθυμούμενοι νὰ παύσετε τὸ γρηγορώτερον τοὺς κώμους. Καλὸν ἦτο νὰ εἶχες λεξικὸν ἑλληνικὸν μετὰ τῆς φρασεολογίας, διὰ νὰ τὸ ἐξετάζῃς κἄνποτε εἰς

αύτας περιστάσεις. Καλὸν ἦτο ν' ἀναγινώσκῃς καὶ συχνὰ τὸν Ὅμηρον, καὶ ἀπὸ τοὺς πεζογράφους τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἰσοκράτην· τοῦτον δὲ μάλιστα διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλας θέσιν καὶ τάξιν τῶν λέξεων. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀληθινοὶ μάγοι, ἐπειδὴ σὲ θέλγουσι καὶ σὲ ἀπατῶσι πολλάκις διὰ μόνης τῆς τάξεως τῶν λέξεων, χωρὶς νὰ σὲ δώσωσι καιρὸν νὰ καταλάβῃς τῶν ἐννοιῶν τὴν κοινότητα, ἢ καὶ τὴν παντελῆ ματαιότητα. Ἄλλος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς παρὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσέα, καὶ ἀπὸ τοὺς νέους παρὰ τὸν Βυφῶνα (Bufon), δὲν ἐκατάλαβε τόσον καλὰ τὴν δύναμιν ταύτης τῆς τάξεως, μήτε πόσην ἐπιῤῥοὴν ἔχει εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου. Οὗτος εἶπε le style est l'homme. Ἐκεῖνος εἰς τὸ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων (βιβλίον ἄξιον ἀναγνώσεως καὶ μελέτης) ὁμοιάζει, μὲ παραβολὴν πολλὰ ὡραίαν, τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων, μὲ τῆς Ἀθηνᾶς τὴν μαγικὴν ῥάβδον, ἥτις ἐγγίζουσα μόνον τὸν Ὀδυσσέα, τὸν ἔκαμνεν ἄλλοτε γέροντα ἄμορφον καὶ ῥυτιδωμένον, ἄλλοτε παλλικάριον πολλὰ ὡραῖον.

ΠΑ.

Εἶναι ὅμως γραμμμένον μὲ μεγαλωτάτην σύγχυσιν τῶν ἐννοιῶν, καὶ ἐπαναλήψεις, καὶ ταυτολογίας, et avec beaucoup de bavardage. Ὢ ποία χαρὰ, ἐὰν ἦτον συνθεμένον ὅλον ὡς τὸ προοίμιόν του! « Ἄλλοις μὲν ἄλλα ἴδια, ἀνθρώ» πῳ δὲ λόγος κ. τ. λ. !» Τοιοῦτον θαυμαστὸν προπύλαιον πλήττει τὸν ἀναγνώστην, καὶ τὸν βάλλει εἰς ἐλπίδα νὰ ἐμβῇ εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν, ἢ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος· ἔπειτα δὲν τὸν δείχνει παρὰ μίαν κοινὴν κατοικίαν.

Περὶ τοῦ Ἵνα ἢ Νὰ δὲν ἐνθυμήθης τὸν Ὁμηρικὸν στίχον, Ὀδυσσ. Γ, 327.

Λίσσεσθαι δέ μιν αὐτὸν ἵνα νημερτὲς εἴπῃ.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Κορίνθου ἔγραψε περὶ διαλέκτων τῆς ἀρχαίας γλώσσης· ἀλλ᾽ εἰπέ με διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ, ἐπίστευες τίποτε ἀφ᾽ ὅσα λέγει ὁ Γρηγόριος (μ᾽ ὅλον ὅτι ἦτον καὶ Πανιερώτατος), ἐὰν δὲν ἔφερε καὶ τὰς μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου διὰ τὴν Ἀττικὴν, τοῦ Ἡροδότου διὰ τὴν Ἰωνικὴν κ.τ.λ.; » Ὅτι εἶναι καὶ σήμερον διάλεκτοι ὅςις ἀμφιβάλλει, ἂς ὑπάγῃ εἰς τὴν Χίον ἢ τὴν Κρήτην· ἀλλὰ πόσαι τὸν ἀριθμὸν, καὶ κατὰ ποῖον γεωγραφικὸν τρόπον περιωρισμέναι, τοῦτο, φίλε μου, χρειάζεται πολλῶν χρόνων περιήγησιν καὶ μελέτην, καὶ συνάθροισιν ἂν ὄχι διαφόρων συντάξεων (ἐπειδὴ συγγραφεῖς δὲν εἶναι), τουλάχιστον διαφόρων λέξεων, ἰδιαζόντως λαλουμένων εἰς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν τόπον. Ποῦ τὰ εἶδε; ποῦ τὰ ἔμαθε τὰ τοιαῦτα; πότ᾽ ἔλαβε καιρὸν νὰ περιέλθῃ, νὰ τὰ περιεργασθῇ, καὶ νὰ τὰ τοπογραφήσῃ τόσον ἀκριβῶς; Ταῦτα, φίλε, εἶναι τερατολόγων ἀποφάνσεις τολμηραὶ, καὶ ψηφοπαίκτων (joueurs de gobelets) παίγνια.

Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ γένῃς αὐτόπτης, καὶ τῆς σωματικῆς μου ἀσθενείας, καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀσχολιῶν, αἱ ὁποῖαι κυλιόμεναι καὶ ἀνακυκλούμεναι καθ᾽ ἡμέραν, ὡς κύματα θαλάσσης, φοβερίζουν νὰ μὲ πνίξωσιν· ἂν ἦτο, λέγω, δυνατὴ ἡ τοιαύτη αὐτοψία, εὔκολα ἤθελες μὲ συγχωρήσειν, διὰ κἂν τοῦτο, ὅτι δὲν σὲ συγκαταριθμῶ μὲ τοὺς εἰς τοὺς ὁποίους μήτ᾽ ἀποκρίνομαι παντάπασι. Τὸ τραπεζίδιόν μου εἶναι φορτωμένον μὲ τοιαύτας ἐπιστολὰς, ἡ πρὸς τὰς ὁποίας σιωπή μου λυπεῖ περισσότερον ἐμὲ παρὰ τοὺς γράψαντας· ἀλλὰ τί νὰ κάμω; Ἐξεύρεις τὴν παροιμίαν; « Οὐδ᾽ Ἡρακλῆς πρὸς δύο ». Μήτε Ἡρακλῆς εἶμαι, μήτε πρὸς δύο μόνους ἢ τρεῖς εἶναι ὁ πόλεμός μου.

Ἡ πρὸς ἐμέ σου ἀγάπη καὶ μὲ εὐφραίνει, καὶ τρόπον τινὰ

μὲ φουσκόνει, καὶ μὲ παρακινεῖ νὰ φαντάζωμαι, ὅτι δὲν εἶμαι ὁλότελα ἄχρηστος, ἐπειδὴ ὁ Ṗ., καὶ ὅσοι εἶναι κατὰ τὸν Ṗ. μὲ τιμῶσι. Τὸ χρήσιμον τοῦτο, συμμαθητά μου Ṗ., καὶ σὺ κ᾽ ἐγὼ τὸ χρεωστοῦμεν (μὴν ἀμφιβάλλῃς) εἰς ἐκεῖνα τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς παιδείας, τὰ ὁποῖα ὁ φιλανθρωπότατος Δόμινος Κεῶνος ἔσπειρεν εἰς τὰς ἔτι ἁπαλὰς ἡμῶν ψυχάς. Ἦτον ὁ μακαρίτης διδάσκαλος ἡμῶν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀλίγων ἐκείνων θείων ἀνδρῶν, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ θεῖος Πλάτων, « Μακαρίως μὲν αὐτὸς ζῇ, μακάριοι δὲ οἱ ξυνήκοοι τῶν ἐκ » τοῦ σωφρονοῦντος στόματος ἰόντων λόγων ».

Μηγαρὶ μόνος ἕνας τρόπος ὠφελείας εἶναι; ἢ τῆς Ἑλλάδος αἱ πληγαὶ εἶναι τόσον ὀλίγαι, ὥστε νὰ μὴν ἔχῃ χρείαν, πλὴν ἀπὸ μόνον ἓν εἶδος ἰατρῶν, μόνον ἓν εἶδος ἐμπλάσρων; Ὅλη πληγὴ εἶναι ἀκόμη ἡ ταλαίπωρος· καὶ τοῦτο μόνον διαφέρει ἀπὸ τὴν πρὸ τριάκοντα χρόνων Ἑλλάδα, ὅτι ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὰς πληγάς της καὶ νὰ ζητῇ θεραπείαν. Οἱ Ζωσιμάδαι βέβαια δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ γράφωσι σημειώσεις εἰς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς· μὴ διὰ τοῦτο εἶναι ὀλιγώτερον ὠφέλιμοι παρ᾽ ἐμέ; ἤ, νὰ εἴπω ὅ,τι ἀπαιτεῖ τὸ ἀκριβοδίκαιον, μὴ δὲν εἶναι πολὺ πλέον ὠφελιμώτεροι ἀφ᾽ ὅ,τι εἶμαι ἐγώ; Κατ᾽ ἐμὲ εὑρίσκονται καὶ ἄλλοι· οἱ κατ᾽ αὐτοὺς εἶναι σπανιώτατοι, ἢ μᾶλλον δὲν βλέπω ἀκόμη κανένα κατ᾽ αὐτούς. Παράδειγμα οἱ γεννάδαι ἄρχοντες τῆς Σ. Δεξιόθεν ἔχουσι τὰς Κ. ἀριστερόθεν τὴν Χ. Μεταξὺ τῶν δύο σαλπίγγων τούτων, κάθηνται κωφοὶ καὶ ἀπολιθωμένοι ὡς στήλη ἁλός, χαίροντες εἰς τὰ *καλά των γραμματικά*. Que le bon dieu les bénisse !

. . . . παίδευσις δ᾽ ὅπως
Ἔσται, προτιμῶσ᾽ οὐδέν. Ὦ πόλις, πόλις!

Ἀλλ᾽ ἐὰν οἱ γέροντες ἐξεμωράνθησαν, δὲν εὑρίσκονται κἂν

εἰς τὴν ἀθλιεστάτην ταύτην πόλιν νέοι ἀπὸ τοὺς μυρίους καλοὺς νέους τοὺς εὑρισκομένους, ὡς μὲ λέγεις, εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ σχίσωσι τὰ φορέματά των, ὀδυρόμενοι τὴν ἀπαιδευσίαν των; Δὲν εὑρίσκεται εἰς αὐτοὺς εἰδήμων τῶν ἀλλογενῶν γλωσσῶν κανεὶς, νὰ ἀναγνώσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς ἀπολιθωμένους προεστῶτας, τὰ φρικτὰ κατὰ τοῦ γένους ὀνείδη τῶν ἀλλοφύλων;

ΠΒ΄.

Η δευτέρα της ἀνάγνωσις, φίλε, μ' ἐπροξένησε τόσην ἡδονὴν, ὅσην καὶ ἡ πρώτη, καὶ δοξάζω μὲ δακρυμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν πρόνοιαν, ὅτι μοῦ ἐφύλαξε τὴν ζωὴν, ἕως νὰ ἴδω καὶ νὰ πληροφορηθῶ, ὅτι ἡ ἀγάπη τῆς παιδείας ἐπροχώρησε καὶ εἰς τοὺς οἴκους αὐτοὺς τῶν πραγματευτῶν καὶ τραπεζιτῶν τοῦ ταλαιπώρου ἡμῶν γένους.

Τὰ περὶ τοῦ φίλου μου Κούμα, καὶ τῶν σοφῶν αὐτοῦ συνεργατῶν, μ' ἐχαροποίησαν, ἀλλὰ δὲν μὲ ἐξέπληξαν· ἐνεργοῦν καὶ θέλουν ἐνεργήσειν ὅσα ἤλπιζα ἀπ' αὐτούς. Παρόμοια καὶ τῶν νέων ὁ ζῆλος καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἡ προθυμία χαρᾶς ἄξια, ἀλλ' ὄχι ἀπορίας μ' ἐφάνησαν. Τὸ γένος ἡμῶν ἀῤῥώστησε κακὴν ἀῤῥωστίαν· δὲν ἐνεκρώθη ὅμως. Ὁ βρασμὸς τῶν πνευμάτων, τὸν ὁποῖον, φίλε μου, βλέπεις σήμερον, ἄρχισεν ἀπὸ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα, καὶ χωρὶς τοῦ Ὀθωμανικοῦ ἔθνους τὴν ἔφοδον, ἤθελεν ἀκολουθεῖν καθὼς καὶ εἰς τούτους ἐδῶ, ἕως νὰ ἐψήσῃ τὴν ὠμότητα τῶν Γραικῶν. Ὅ,τι σὲ λέγω περὶ τούτου εὔκολον εἶναι νὰ τὸ πληροφορηθῇς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ τὴν ἑνδεκάτην ἕως τὴν δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα, τὸ σκότος τῆς Ἑλλάδος ἐπαχύνθη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον· οἱ Αὐτοκράτορες ἡμῶν δὲν

ἔκβαιναν ἀπὸ τὸ Παλάτιον, ἂν δὲν ἐσυμβουλεύοντο πρῶτον τὸν ἀστρολόγον, καὶ οἱ Πατριάρχαι ἔγραφαν ὀνειροκριτικὰ συγγράμματα. Τοιοῦτον σκότος φυσικὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἔπρεπε νὰ γένη ψηλαφητὸν, ὡς τὸ σκότος τῆς Αἰγύπτου· καὶ ὅμως (ὅλον τὸ ἐναντίον) ἄρχισε νὰ διαλύεται.

Τὸ πλῆθος τῶν σοφῶν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἁλώσεως πολλὰ ὀλίγον, ἦτον ὅμως ἀσυγκρίτως περισσότερον, παραβαλλόμενον πρὸς τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας, καὶ εἶναι πιθανὸν, ὅτι βοηθούμενον ἀπὸ τὴν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εὑρεθεῖσαν τυπογραφίαν, ἤθελε φέρειν τὸ γένος εἰς κατάστασιν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἅλωσιν, ἂν μόνον πεντήκοντα χρόνους ἀργότερα ἤρχοντο οἱ χαμάλιδες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅ,τι συνέβη ὅμως τότε, φόβος νὰ συμβῇ τώρα πλέον δὲν εἶναι.

Ἐπαινῶ τὸν περὶ τοῦ Keun λογισμόν σου· ἀλλὰ δὲν εὑρίσκω λαβὴν τοῦ πράγματος, ὅθεν ν' ἀρχίσῃ καὶ πῶς νὰ πλεχθῇ. Καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς εἶμαι μάρτυς αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος. Ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἀνδρὸς, φίλε μου, εἶναι ἀρεταὶ ἰδιάζουσαι (ὡς λέγουν οὗτοι vertus privées) καὶ οἰκιακαὶ, ὠφελιμώτεραι πολλάκις ἀπὸ τὰς ὀνομαζομένας δημωφελεῖς ἀρετὰς, ἀλλ' ὄχι τοιαῦται, ὁποῖαι νὰ καταχωρισθῶσιν εἰς Βιογραφικὸν Λεξικόν. Εἰς τοιοῦτον Λεξικὸν ἐμβαίνουσιν ἀρεταὶ Ἡρωϊκαὶ, κακίαι μεγάλαι, συγγράμματα ἐπίσημα, ἢ διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἢ διὰ τὴν βλάβην, ὡς εἶναι, παραδείγματος χάριν, τὸ σύστημα τοῦ Spinosa, τοῦ Hobbes καὶ τῶν τοιούτων. Εἰς βραχυλογίαν ἐμβαίνουν εἰς τοιαῦτα λεξικὰ, ὅσα ὀνόματα κάμνουν ὁπωσδήποτε ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν, ἢ καθ' αὐτὰ, ἢ διότι εἶναι συνδεμένα μὲ ἄλλα ὀνόματα λαμπρότερα.

Χαίρω ὅτι ὁ Π. εἶναι σύντροφός σου. Εἶναι πλέον ἀδελφός μου παρὰ ἐξάδελφος· ἐσυζήσαμεν ἐντάμα μέγα μέρος τῆς παιδικῆς, ὄχι πολλὰ φρονίμου, ἀλλ᾽ εὐδαίμονος ὅμως ἡλικίας.

Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος,
Ἕως τὸ χαίρειν καὶ τὸ λυπεῖσθαι μάθῃς.

ΠΓ΄.

Ἐγέλασα, φίλε, διὰ τὴν ἀμηχανίαν σου περὶ τῆς συστάσεως τοῦ Σμαριδοκεφάλου (τὸν ὀνομάζω οὕτως, διότι μ᾽ ἐφάνη προσφυὲς τὸ κολληθὲν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Β. ἐπωνύμιον) διότι ἔπεσα κ᾽ ἐγὼ κἄποτε εἰς τοιαύτας ἀμηχανίας. Ἴσως δὲν ἐνθυμᾶσαι πῶς ἐσύστενεν ὁ κυνικὸς Διογένης τοὺς ζητοῦντας συστατικὰς ἀπ᾽ αὐτόν. Ἰδοὺ τὸ νόημα μιᾶς συστατικῆς του· « Ὁ Γραμματοκομιστὴς, ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, σὲ τὸ φανερόνει » τὸ πρόσωπόν του· ὁποῖος δὲ ἄνθρωπος εἶναι, θέλεις τὸ μά» θειν ἀπὸ τὴν συναναστροφήν του. Ὑγίαινε ».
Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πολλὰ κυνικὸν καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ βαλθῇ εἰς πρᾶξιν. Ὁ σύγχρονός του Πλάτων, πολιτικώτερος καὶ πλέον Τσελεπῆς παρὰ τὸν Διογένην, καθημέραν ἐνοχλούμενος ἀπὸ τοὺς ζητοῦντας συστατικὰς πρὸς τὸν Διονύσιον τῆς Σικελίας, ἐπενόησεν ἄλλον τρόπον· ἔγραψε πρὸς τὸν τύραννον, ὅτι ὅσαι ἐπιστολαί του εἶχαν τὸ ὄνομα *Θεὸς* εἰς τὸ ἑνικὸν, ἦσαν γραμμέναι ἐξ ὅλης ψυχῆς εἰς σύστασιν φίλου, τιμίου ἀνδρὸς· ὅσαι εἰς τὸ πληθυντικὸν *Θεοὶ*, ἐγράφοντο εἰς σύστασιν ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον δὲν ἐτίμα πολὺ, δὲν ἐτόλμα ὅμως νὰ τὸν ἀποβάλῃ.

« Ἐννόει καὶ πάνυ πρόσεχε τὸν νοῦν. Πολλοὶ γὰρ οἱ κε» λεύοντες γράφειν, οὓς οὐ ῥάδιον φανερῶς διωθεῖσθαι. Τῆς » μὲν γὰρ σπουδαίας ἐπιστολῆς *Θεὸς* ἄρχει, *Θεοὶ* δὲ τῆς

» ἧττον ». Οὐδὲ τοῦτο μ' ἀρέσκει· τὸ μόνον ἐπαίνου καὶ παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι, ὅτι ὁ θεῖος Πλάτων, δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς γνησίους φίλους του ἐφύλασσε τὸν ἕνα μόνον Θεὸν, καὶ ἄφινεν εἰς τοὺς Σμαριδοκεφάλους, ὁποίους ἔπρεπε νὰ ἔχωσι πολλοὺς θεούς.

ΠΔ'.

Πρὸς τὸν κύριον Νικόλαον Ζωσιμᾶν, εἰς Νίσαν.

. . . . . Ἂς ἔλθωμεν, φίλε, τώρα εἰς τὰ σπουδαιότερα, τὰ ὁποῖα παρακαλῶ καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς ν' ἀκούσετε μὲ προσοχὴν εὐνοϊκήν. Ἕως τώρα ἐπέμψετε εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία καὶ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖα· καὶ ἡ Ἑλλὰς θέλει σᾶς χρεωστεῖν ἀείμνηστον τὴν χάριν. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰς πρὸ μικροῦ δυστυχίας, γεννηθείσας ἀπὸ τὰς μωρὰς διχονοίας τῶν προεστώτων, ἐγεννήθησαν νέαι ἀνάγκαι, ἀνάγκαι ζωῆς ἢ θανάτου, καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν τροφῶν, καὶ διὰ τὸν ἀπειλούμενον ἀπὸ τοὺς τυράννους ἐξολοθρευμόν. ¿ Δὲν ἦτον ἄρα ἅγιον καὶ ἱερὸν ἔργον, νὰ κατασταθῶσιν οἱ Ζωσιμάδαι ἀρχηγοὶ καὶ σύμβουλοι Ἑταιρίας βοηθητικῆς, συνταγμένης ἀπὸ ὅλους τοὺς εὑρισκομένους εἰς Μόσχαν, Πετρούπολιν, Ὀδησσὸν καὶ ὅπου ἀλλοῦ γνωρίζετε ὁμογενεῖς πλουσίους καὶ εὐεργετικοὺς (ὡς οἱ Ζωσιμάδαι), νὰ συναθροίσετε συνεισφορὰν πλουσίαν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ τροφὰς νὰ πέμψετε εἰς τὴν πεινῶσαν πατρίδα, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας φρεγάτας νὰ κατασκευάσετε, ἢ κατασκευασμένας ν' ἀγοράσετε διὰ τὴν κινδυνεύουσαν νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς πατρίδα; Οἱ ἀλλογενεῖς καὶ ἑτερόθρησκοι (τὸ ἐμάθετε βέβαια ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας) ἐσύστησαν εἰς πολλὰς τῆς Εὐρώπης πόλεις ἑταιρίας, καὶ ἔστειλαν καὶ στέλλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ

σιτάρια καὶ πολέμου ἐφόδια. Τοῦτο μόνον ἔφθανε νὰ κινήσῃ καὶ ἡμᾶς εἰς ζῆλον (ἢ μᾶλλον ἐντροπὴν) νὰ δείξωμεν, ὅτι βοηθοῦμεν καὶ ἡμεῖς καθεὶς τὸ κατὰ δύναμιν, καὶ δὲν προσμένομεν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν ξένων. Ἂς γενῇ τοῦτο τὸ ἱερὸν ἔργον τῶν Ζωσιμάδων! Δὲν ζητῶ, οὔτε δίκαιον εἶναι νὰ ζητήσω, ἀπὸ σᾶς μόνους τοιαύτην ἀναγκαίαν βοήθειαν· διότι καὶ ἀρκετὰ ἕως τώρα ἐπληρώσατε τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέη, οὐδὲ σεῖς μόνοι εἶσθε χρεῶσται τῆς πατρίδος. Ἀλλ᾽ ἐὰν ἐσεῖς δειχθῆτε ἀρχηγοὶ τούτου τοῦ νέου χρεωστουμένου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαραιτήτου χρέους, γράφοντες εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ γνωστοὺς καὶ φίλους σας, νὰ ἀνοίξωσι καὶ τὰς ἀκοάς των εἰς τὰς γοερὰς φωνὰς τῶν σφαζομένων ἢ αἰχμαλωτιζομένων καὶ, τὸ ἐλεεινότερον, τουρκιζομένων Ἑλλήνων, καὶ τοὺς θησαυρούς των εἰς τὴν τόσον φρικτὴν δυστυχίαν· ἐὰν ἐσεῖς, λέγω, δειχθῆτε ἀρχηγοὶ καὶ σύμβουλοι τοιούτου καὶ τοσούτου καλοῦ, τοῦτο μόνον, σᾶς βεβαιόνω, ἀρκεῖ νὰ ὑπερβάλῃ ὅσα ἕως τώρα ἐδαπανήσετε εἰς ὠφέλειαν τοῦ γένους· τοῦτο μόνον ἀρκεῖ νὰ δοξάσῃ τοὺς Ζωσιμάδας, φημιζόμενον εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, καὶ νὰ τιμήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα.

Συλλογίσθητε, φίλοι, ὅσα γράφω, καὶ ὅσα χρεωστεῖτε νὰ γράψετε πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ φίλους σας· λάβετε περὶ τούτου σύμβουλον καὶ συνεργὸν τὸν φ. . . . . φίλον μας Ι. Ρ, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλετε τὸ κατορθώσειν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς πλουσίους μας δὲν θέλει φανῆν τόσον ἄσπλαγχνος, τόσον λίθινος, ὅστις ἀπαιτούμενος ὄχι τὸν πλοῦτον του, ἀλλὰ μικρόν τι μέρος τοῦ πλούτου, νὰ παύσῃ τὰς σφαγὰς, τοὺς αἰχμαλωτισμοὺς, καὶ τὸ φρικωδέστερον, τοὺς ἀναγκασμένους τουρκισμοὺς τῶν ἀδελφῶν του, κανεὶς λέγω δὲν θέλει δειχθῆν τόσον λίθινος, ὥστε νὰ μὴ συνδράμῃ εἰς τὴν πλήρωσιν τόσον ἱεροῦ χρέους.

Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν εὑρεθῇ καὶ τοιαύτης ἀσπλάγχνου ψυχῆς ἄνθρωπος κανένας, μὴ διὰ τοῦτο ψυχρανθῇ τῶν λοιπῶν ὁ ζῆλος· κάμετε σεῖς τὸ χρέος σας, καὶ ἀφήσετε αὐτὸν νὰ συλλογίζετε, ἂν δὲν ἐμωράνθη καὶ ἡ κεφαλή του, ὡς ἐλιθώθη ἡ καρδία του, τὰ φοβερὰ ταῦτα λόγια τοῦ Εὐαγγελίου, « Ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· » ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνι ἔσται; »

Ὑγιαίνετε! Ὁ Θεὸς τῶν οἰκτιρμῶν νὰ εὐλογήσῃ τοὺς ὅσοι οἰκτείρουν τὸ γένος των!

Ἐκ Παρισίων, 29 Σεπτεμβρίου, 1826.

Εἰς τὰς προσταγάς σας ἕτοιμος

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

ΠΕ.

Σοφολογιώτατε κύριε Ψαλίδα!

. . . . . Χαίρων ἐπαινῶ τὸν ζῆλον καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν εὐεργετῶν τῆς σχολῆς. Ἓν μόνον ἐπεθύμουν καὶ ἀπὸ τοὺς εὐεργέτας καὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους, ἂν ἦτο τρόπος (καθὼς τὸ ἔγραψα καὶ πρὸς τὸν κύριον Ζώην, καὶ πολλοὺς μῆνας ἀρχήτερα πρὸς τὸν κύριον Ζωσιμᾶν) νὰ ἑνώσετε τὰ δύο φροντιστήρια εἰς ἓν ἰσχυρὸν γυμνάσιον. Ἡ πτωχεία τοῦ ταλαιπώρου τῶν Ἑλλήνων γένους δὲν συγχωρεῖ (κατ' ἐμὲ κριτὴν) τοιούτους διασπασμούς. Εἶναι συγχωρημένον εἰς τοὺς πλουσίους νὰ κατακερματίζωσι τὸν πλοῦτον εἰς πολλὰς χωριστὰς ἐπιχειρήσεις καὶ συντροφίας· ἀλλ' ὁ πτωχὸς πραγματευτὴς, ἂν θέλῃ νὰ τελεσφορήσῃ, μὲ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ συμμαζώνῃ καὶ νὰ συμπυκνοῖ, ὅσον εἶναι δυνατὸν, τὰ καπιτάλιά του. Τίς εἶναι ὁ καθαυτὸ σκοπὸς τῶν διδασκάλων

καὶ τῶν εὐεργετῶν; δὲν πιστεύω ἄλλος, εἰμὴ ἡ κοινὴ τοῦ γένους ὠφέλεια. Ὅταν εἰς τὸν σκοπὸν ὁμονοῆτε καὶ συμπνέετε, τί ἄλλο κώλυμα εἶναι δυνατὸν νὰ σᾶς κρατῇ οὕτω διασπασμένους;

Ἃς ἔχω συγχώρησιν, ἐὰν, ζητηθεὶς βιβλία, πέμπω μετὰ τῶν βιβλίων καὶ συμβουλὴν, τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν μ' ἐζήτησε. Κανὲν ἄλλο τέλος δὲν ἔχω εἰς αὐτὸ παρὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἕνωσις ὅταν γένῃ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἦναι διωρισμένη ἡ ἡμέρα καὶ ὥρα ἑκάστου μαθήματος, εἶναι ὠφέλιμος ὄχι μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους, ἐπειδὴ τέλος πάντων εἶναι ἀληθέστατον τὸ τοῦ Σόλωνος.

« Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. »

Ἐνθυμοῦμαι, ὅταν ἐσπούδαζον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονπελλιὲρ τὴν ἰατρικὴν ὑποκάτω εἰς ὀκτὼ Προφέσορας, ὅτι εἶδον πολλάκις τὸν διδάσκαλον τῆς φυσιολογίας, φέρ' εἰπεῖν, ἀφ' οὗ ἐτελείωνε τὸ μάθημά του, νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸν θάλαμον, ὅπου παρεδίδετο ἡ χημεία, καὶ νὰ γίνεται εἰς ὀλίγον ὥρας διάστημα συνακροατὴς καὶ συμμαθητής μου ὁ πρὸ μικροῦ διδάσκαλός μου.

Καὶ ἄλλα πάμπολλα ἐμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ περὶ τούτου· ἀλλὰ τίς ἡ χρεία νὰ τὰ λέγω πρὸς σὲ, ὅστις τὰ ἐξεύρεις καθὼς κ' ἐγὼ, καὶ ἴσως ἀκριβέστερον παρ' ἐμέ; Ἔῤῥωσο!

ΠϚ'.

Ἐκ Παρισίων, 29 Μαρτίου, 1803.

Τιμιώτατε καὶ φιλογενέστατε κύριε Καπλάνη, ἀσπάζομαί σου τὴν ἐντιμότητα.

. . . . Καὶ τὸ γένος ὅλον τῶν Ἑλλήνων, φίλτατε, καὶ

ἐξαιρέτως οἱ συμπατριῶται σου πρέπει νὰ σὲ γνωρίζωσι χάριν, διὰ τὸ καλὸν, τὸ ὁποῖον ἡ γενναία σου διάθεσις προξενεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μεγαλητέρα ὅμως ἀμοιβὴ καὶ εὐχαριστία εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν γεννᾷ ἡ εὐχαρίστησις τῆς ψυχῆς ἑνὸς τιμίου ἀνθρώπου, ὅστις δαπανᾷ μὲ προθυμίαν εἰς ὠφέλειαν τῆς πατρίδος του μέρος ἀφ᾽ ὅσα τὸν ἐχάρισεν ἡ πρόνοια. Ἐγὼ σὲ εὐχαριστῶ καὶ δι᾽ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως διὰ τὸν ἑαυτόν μου, ὅτι ἀπέδειξας ἀληθινὰ ὅσα ἔγραψα καὶ ἐκήρυξα πέρυσιν εἰς τοὺς ἀλλοεθνεῖς τούτους, εἰς ἔπαινον τῶν πλουσίων τοῦ γένους μου. Ἡ πλέον ἰσχυρὰ ἀπολογία πρὸς τοὺς ὅσοι μισοῦν τὸ ταλαίπωρον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἀπὸ κακίαν, ἢ ἀπὸ ἀγνωσίαν, εἶναι τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα κάμνετε σήμερον, ὅσοι ἔχετε τὸν τρόπον νὰ βοηθῆτε τὴν πατρίδα.

Καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα, καὶ πάλιν τὸ λέγω· πρέπει νὰ εὐχαριστῆτε τὸν Θεὸν, ὅτι σᾶς ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον εἰς καιροὺς τοιούτους, εἰς τοὺς ὁποίους δύνασθε νὰ ἀποκτήσετε ὄνομα ἀθάνατον, θυσιάζοντες μέρος τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν βωμὸν τῆς πολυδακρύτου πατρίδος, ἡ ὁποία, ὅταν φωτισθῇ, θέλει ἀνταμείψειν καθένα, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας του. Καὶ καλήτερα δὲν ἐμπορεῖτε νὰ ἀποδείξετε εἰς τὴν παροῦσαν, καὶ τὴν ἐπερχομένην γενεὰν, ὅτι δικαίως σᾶς ἐπλούτισεν ἡ πρόνοια, παρὰ μεταχειριζόμενοι τὸν πλοῦτον εἰς τὸ νὰ θεραπεύετε τὰς πληγὰς τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ τὴν ἀνακαλέσετε εἰς τὴν προτέραν ὑγείαν καὶ εὐρωστίαν της.

Ταῦτα σὲ λέγω, φίλτατε, ὄχι ὡς συμβουλὰς, ἐπειδὴ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ σου, χωρὶς συμβουλῆς, ἔκαμες ὅ,τι ἄλλοι μήτε μὲ συμβουλὴν δὲν πείθονται νὰ κάμωσι. Σὲ τὰ λέγω ὡς χρεωστουμένας εὐχαριστίας διὰ τὴν καλὴν καὶ φιλογενῆ σου διάθεσιν. Ἂν ἡ πατρὶς ἔχῃ χρείαν ἀπὸ πλουσίους, ἔχει χρείαν

καὶ ἀπὸ τοὺς δραγομάνους, διὰ νὰ λαλῇ διὰ μέσου τούτων πρὸς τοὺς πλουσίους· νὰ εὐχαριστῇ ἐκείνους, ὅσοι μετὰ προθυμίας τὴν βοηθοῦσι, νὰ παρακινῇ τοὺς μὴ βοηθήσαντας ἀκόμη, καὶ νὰ ἐλέγχῃ, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, ἐκείνους ὅσοι μήτε κλίσιν μήτ' ὄρεξιν κἂν μίαν δὲν ἔχουν νὰ τὴν βοηθήσωσιν. Ἀπὸ τούτους τοὺς δραγομάνους ἕνας εἶμαι κ' ἐγώ. Τοῦτο εἶναι τὸ ἐπάγγελμά μου, τοῦτο τὸ χρέος μου. Μήτε τρόπον, μήτε μέσον ἄλλο ἔχω νὰ ὠφελήσω τὴν πατρίδα μου παρὰ τοῦτο. Ἄκουσον λοιπὸν τί σὲ λέγει ἡ πατρὶς δι' ἑνὸς τῶν δραγομάνων της.

Ἀγαπητόν μου τέκνον Καπλάνη, εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν ὁποίαν ἔδειξες προθυμίαν νὰ συνδράμῃς εἰς βοήθειαν τῆς δυστυχοῦς μητρός σου. Εὐχαριστῶ σε ὅτι δὲν ἐλησμόνησες μήτε τὴν γέννησιν, μήτε τὴν ἀνατροφὴν τὴν ὁποίαν σὲ ἔδωκα, ὅτι δὲν ἐλησμόνησες ὅτι εἶσαι τέκνον μου. Βοηθῶν τὴν μητέρα σου, ἔδειξες ὄχι μόνον τὴν εὐγνωμοσύνην σου, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶσαι νόθος, ἀλλὰ γνήσιος υἱός μου, ἀληθινὸς Ἕλλην. Ἔχω, ὅμως, τέκνον μου, καὶ ἄλλας χρείας πολλὰς, τὰς ὁποίας εἶσαι δυνατὸς νὰ πληρώσῃς, ἂν ἑνωθῇς μὲ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς σου, τὰ τέκνα μου. Ἐκεῖνα λέγω τὰ γνήσια τέκνα, ὅσα ἔχουν τὴν ἰδικήν σου προαίρεσιν.

Καὶ πρῶτον πρέπει νὰ κάμετε τρόπους παντοίους νὰ ἑνώσετε εἰς ἓν τὰ δύο σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις δὲν εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ἔχῃ χρείαν ἀπὸ δύο σχολεῖα. Ἂν ἡ ὠφέλεια τῶν δύο σχολείων χωρισμένων ἦναι, καθ' ὑπόθεσιν, ὡς 20, (ἤγουν 10 καθ' ἑνὸς), γίνεται ὡς ἑκατὸν, ὅταν ἑνωθῶσιν εἰς ἕν. Καθὲν χωριστὸν δὲν εἶναι παρὰ μικρὸν λαμπάδιον, καὶ ἑνωμένα γίνονται κάμινος, τῆς ὁποίας ἡ θέρμη καὶ ἡ λαμπρότης θέλουν σύρειν μαθητὰς ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν λέγω ἑνωμένα, δὲν ἐννοῶ ν' ἀνακατω-

θῶσιν οἱ διδάσκαλοι· ἡ διοίκησις μόνη πρέπει νὰ ἦναι μία. Ἀλλ' οἱ διδάσκαλοι χωριστὰ, καθεὶς νὰ παραδίδῃ ὅ,τι ἐξεύρει καλλιώτερον, χωρὶς ν' ἀνακατώνεται εἰς τοῦ ἄλλου τὸ ἔργον. Ἡμέραι καὶ ὧραι διωρισμέναι διὰ τὸ μάθημα καθενὸς χωρισταὶ, ἀπὸ τὰς ἡμέρας καὶ ὥρας τοῦ μαθήματος τῶν ἄλλων. Αἱ δύο βιβλιοθῆκαι νὰ γενῶσιν ἓν, καὶ νὰ διορισθῇ ἐξαιρέτως βιβλιοφύλαξ, διὰ νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὸ νὰ μὴ σκορπίζωνται, μήτε νὰ διαφθείρωνται τὰ βιβλία.

Δεύτερον, νὰ διορισθῇ ἕνας ἀριθμὸς ἐτήσιος ἀργυρίου (ὄχι πολὺς) διὰ ν' ἀγοράζωνται κατ' ἔτος τὰ ἀξιολογώτερα, ἀφ' ὅσα ἐκδίδονται νέα βιβλία εἰς τὴν Εὐρώπην. Τοιουτοτρόπως εἰς ὀλίγων χρόνων διάστημα, ἡ βιβλιοθήκη αὐξάνεται, καὶ μ' αὐτὴν ὁμοῦ αὐξάνονται καὶ τὰ φῶτα.

Τρίτον, νὰ κινήσετε πάντα λίθον νὰ προξενήσετε δύο διδασκάλους τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἢ τουλάχιστον ἕνα τῆς Λατινικῆς, ἡ ὁποία εἶναι σχεδὸν τόσον ἀναγκαία, ὅσον καὶ ἡ Ἑλληνική.

Τέταρτον, οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ κάμνωσι κατ' ἔτος μίαν γενικὴν σύνοδον, διὰ νὰ ἐξετάζωνται οἱ μαθηταὶ, καὶ νὰ βραβεύωνται δημοσίᾳ εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὸ διάστημα τοῦ χρόνου ἐκρίθησαν, ὅτι ἔκαμαν μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειαν παρὰ τοὺς ἄλλους τὸ ἔργον των. Ἡ κρίσις πρέπει νὰ γίνεται ὕστερον ἀπὸ μίαν ἀκριβῆ καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐξέτασιν, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν συμμαθητῶν. Καὶ ὁ νικήσας ἂς ἐπαινῆται παῤῥησίᾳ, καὶ ἂς λαμβάνῃ τὸ βραβεῖον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἦναι ἓν, ἢ δύο, ἢ καὶ τρία (κατὰ τὴν περίστασιν) βιβλία λαμπροδεμένα τοιαύτης ὕλης, ὁποία ἦτον ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεκηρύχθη νικητής.

Ταῦτα σὲ λέγει, φίλτατε ἡ πατρὶς διὰ τοῦ δραγομάνου της, καὶ μὲ τόσον περισσοτέραν προθυμίαν, ὅσον αὐτὸς ὁ

ἴδιος τὸν ἐρωτᾷς εἰς τὴν ἐπιστολήν σου τὰς χρείας τῆς πατρίδος. Ἔχει καὶ ἄλλας χρείας· ὅλα δὲν γίνονται παρευθύς. Ὁ ζῆλος καὶ ἡ φρόνησις, τόσον ἡ ἰδική σας, ὅσον καὶ ἡ τῶν διδασκάλων σας, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ αὐτοὶ δραγομάνοι τῆς πατρίδος, θέλουν σᾶς διδάξειν, καθόσον προκόπτει ἡ ἐπιχείρησίς σας, τὶ λείπει ἔτι, διὰ νὰ τὴν φέρετε εἰς τὴν ποθουμένην τελειότητα.

Ὁ μισθαποδότης Θεὸς, φίλτατε κύριε Ζώη, νὰ σὲ κάμῃ Πολυζώην, καὶ νὰ βρέξῃ ἐπάνω σου ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ εὕρηκες τὸν τρόπον νὰ τὰς βρέχῃς καὶ σὺ εἰς τὴν διψῶσαν πατρίδα σου. Ταῦτα σὲ εὔχεται ὁ ἀπὸ τοῦ νῦν φίλος σου

ΚΟΡΑΗΣ.

ΠΖ΄.

Ἐκ Παρισίων, 21 Νοεμβρίου, 1816.

Φίλτατοι καὶ τιμιώτατοι Ἐπίτροποι τοῦ Γυμνασίου τῆς Χίου.

. . . . . Ἕως τώρα μ᾿ ἐτιμήσατε, δίδοντες κάποιαν προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους μου. Φαντάσθητε ὅτι μὲ βλέπετε γονυκλιτὸν ἑβδομηκονταετῆ γέροντα νὰ σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὲ κάμετε καὶ ταύτην τὴν τιμὴν, πρὶν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ γνῶσις μου δὲν εἶναι πολλή· ἀλλ᾿ αἱ λευκαί μου τρίχες μ᾿ ἔδωκαν πεῖραν τοῦ πῶς φωτίζονται ἢ πλουτίζονται τὰ ἔθνη. Καὶ ἐδῶ, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ἐγνώρισα ταπεινὰς Κώμας, μεταβληθείσας εἰς λαμπρὰς πόλεις, εὐθὺς ἀφ᾿ οὗ ἔλαβαν τὸ θεῖον δώρημα τῆς τυπογραφίας. Καὶ ἂν αὐταὶ ὠφελήθησαν ἀπ᾿ αὐτὴν, πόση θέλει εἶσθαι ἡ ὠφέλεια εἰς τὴν

Κίαν πόλιν, ἥτις καὶ τώρα εὑρίσκεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισήμων πόλεων; Ἡ παροῦσα τῆς Ἑλλάδος κατάστασις εἶναι μάλιστα τοιαύτη, ὥστε ἀνάγκη εἶναι νὰ ταχύνετε τὴν εἴσοδον τῆς τυπογραφίας, διὰ τὸν κίνδυνον μὴ σᾶς προλάβωσιν ἄλλοι, καὶ διὰ τὴν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος ἀτιμίαν, ἐὰν οἱ ἄλλοι οὗτοι τύχωσι καὶ ἀλλογενεῖς! Μὴ διὰ τὸν Θεὸν! τοιαύτη ἀτιμία. Ὡς ἐστάθητε πρῶτοι εἰς συνάθροισιν βιβλίων, παρόμοια πρῶτοι πρέπει νὰ φέρετε καὶ τυπογραφίαν. Ἡ τυπογραφία χωρὶς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ τοὺς σοφούς σας διδασκάλους, ἦτο βέβαια περιττή. Ἀλλὰ τώρα καὶ ἡ βιβλιοθήκη σας γίνεται τρόπον τινὰ ἀργὴ, καὶ οἱ διδάσκαλοί σας εἶναι στερημένοι ἀπὸ τὰ δραστικώτατα ὄργανα τῆς διδασκαλίας. . . . . .

Πιστεύσατέ με, φίλοι, ὅ,τι γίνεται σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, κινεῖται ἀπὸ δάκτυλον Θεοῦ, τὸ ὁποῖον αἱ λεγεῶνες ὅλαι τῆς κολάσεως νὰ μετακινήσωσι δὲν εἶναι δυναταί.

ΠΗ.

Ἀπορεῖς ἴσως, φίλε Β, διὰ τὶ, ἀποκρινόμενος εἰς τὴν προτέραν σου ἐπιστολὴν, δὲν σὲ εἶπα οὐδὲ γρὺ, περὶ τῆς φροντίδος σου ν' ἀπολογηθῇς δἰ ἐμέ. Celà valait au moins un bien obligé. Δὲν εἶμαι, φίλε, ἀχάριστος· ἀλλὰ τὸ κίνημά σου μ' ἐφάνη τοιοῦτον, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔξευρα, ἂν ἔπρεπε νὰ χαρῶ ἢ νὰ λυπηθῶ. Ὡριμώτερα ἐξετάσας τὸ πρᾶγμα, κρίνω τώρα, ὅτι δὲν συμφέρει διὰ πολλὰς αἰτίας νὰ ἀπολογῆσαι ὑπὲρ ἐμοῦ. Βλέπε εἰς τὸ ἑξῆς τὸ ἔργον σου μόνον, καὶ ἄφες τοὺς σχολαστικοὺς νὰ σπαράττωσι τὰς πολιάς μου τρίχας. Οὔτε τότε τοὺς ἐφοβήθην, διότι φόβου αἰτίαν δὲν εἶχα καμμίαν, καὶ ἐγνώριζα ἐκ φήμης τὸν νῦν εὐκλεῶς Πα-

τριαρχεύοντα, ὄντα ἄνδρα μεγάλης φρονήσεως, καὶ ἱκανὸν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ εὐσεβεῖς. Οὔτ' εἰς τὸ ἑξῆς θέλω τοὺς φοβηθῆν, πλὴν ἂν ἐπινοήσωσι καινὸν ἄλλον τρόπον Νερωνικὸν νὰ παρεξηγῶσι τὴν σιωπήν.

Κακόν τι ἐναντίον τῆς θρησκείας, οὔτ' ἀπὸ τὸ στόμα μου τις ἤκουσε ποτὲ, οὔτε γραμμένον ἀνέγνωσεν. Ἀλλ' εἰς τὸ ἑξῆς ἀρκούμενος νὰ τὴν σέβωμαι, θέλω σιωπήσειν παντάπασιν περὶ αὐτῆς. Χρεία τῶν ἰδικῶν μου ἐπαίνων ἡ θρησκεία δὲν ἔχει. Τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ ἱεροὶ αὐτῆς ὑπηρέται φράσσουσι τὰς ἀκοὰς κατὰ τῆς συκοφαντίας, ἀρκεῖ νὰ τὴν δείξῃ ἀληθινὴν καὶ ὄντως θείαν. Ἤσο βέβαιος, φίλε, ὅτι ὁ Κοραῆς τοὺς ταράττει, ὄχι διὰ τὴν ἀσέβειάν του· ἀλλ' ὅτι δὲν παύει νὰ φωνάζῃ καθημέραν « Δράξασθε παιδείας ». Τοῦτο μόνον λυποῦμαι, ὅτι ἡ καταδρομή των κινδυνεύει νὰ μὲ ῥίψῃ εἰς ὑπερηφανίαν, ὄχι τὴν ὁποίαν ἔλεγα ἀνωτέρω καλὴν περὶ τῆς δόξης τοῦ γένους ὑπερηφανίαν, ἀλλὰ τὴν Ἑωσφορικὴν, φίλε μου. Ἐπειδὴ οἱ διῶκται μου εἶναι μισηταὶ τῶν καλῶν, πῶς νὰ μὴν ὑποπτευθῶ, ὅτι ἤθελαν μ' ἀφήσειν ἥσυχον, ἂν δὲν ἔκαμνά τι καλὸν εἰς τὸ γένος; Ὅπως ἂν ἦναι, πάλιν σὲ παρακαλῶ, βλέπε τὸ ἔργον σου, καὶ μὴ δίδῃς λαβὴν εἰς τοὺς σπουδάζοντας νὰ πιάνωσι καὶ τὰ μὴ ἔχοντα λαβήν. Ἂν ἀφανίσωσιν ἐμὲ, εἶναι ἀνεπαίσθητος ἡ βλάβη. Ἂν ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν σου, βλάπτεται πολὺ ἡ Ἑλλάς.

Ὅτι καὶ σὺ εἶσαι ὑπερήφανος, ὡς τὸν φίλον σου, δὲν ἔχω δισταγμὸν οὐδένα. Πάσχισε, διὰ τὰς Μούσας! νὰ ἐμπνεύσῃς ταύτην τὴν ὑπερηφανίαν καὶ εἰς ὅλους μας τοὺς συμπατριώτας. Ἕως τώρα ὑπερηφανευόμεθα, ἄλλος εἰς τὸν πλοῦτον, ἄλλος εἰς τὴν ἀρχοντείαν του, οὗτος εἰς τὰ καλά του γραμματικὰ, ἐκεῖνος εἰς τὰ καλήτερά του φιλοσοφικά! Καὶ ὅμως ὅλαι αὗται αἱ ὑπερηφανεῖαι μᾶς ἔφεραν εἰς τὴν ἐσχάτην

ταπεινότητα. Ἂς δοκιμάσωμεν καὶ τὴν περὶ τῆς καλλιεργήσεως τοῦ λογικοῦ μας ὑπερηφανείαν!

« Ἀραία καὶ πλατέα, στατὰ καὶ σταυρωτὰ, νὰ φαινώμε-» θα πολλοί ». Εἰς γάμον Πελοποννησιακὸν εἶναι γελοῖα τοιαύτη ἀλαζονεία. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς εἶναι συγχωρημένη, ἐπειδὴ σκοπὸν ἔχει, ὄχι νὰ ἀπατήσῃ κανένα, ἀλλὰ νὰ σκεπάσῃ τὴν γύμνωσιν τῆς μητρός μας, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ γύμνωσις ἔπαυσε πλέον νὰ ἦναι ἔργον τῆς ἀμελείας τῶν τέκνων. Κατευθύνει κύριος τὰ διαβήματά σου! Γράφε με ὅσον σὲ συγχωρεῖ ἡ περὶ τοῦ στολισμοῦ τῆς πατρίδος φροντίς. Τὴν ὥραν ταύτην πιθανὸν ὅτι ἔχεις αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ φίλου μας Ἀλεξάνδρου. Ἂν καὶ παράξενον νὰ τὸν συστήσω πρὸς σὲ, ὅστις, καὶ ἂν δὲν ἦτον υἱὸς τοῦ Α., δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θέλεις προνοήσειν τὴν προκοπήν του, κρίνω ὅμως συμφέρον διὰ πολλὰς αἰτίας, νὰ δείξῃς ἐξαίρετον φροντίδα καὶ φιλοτιμίαν διὰ τὸ μειράκιον. Ἐπειδὴ ἡ βάσις τῆς ἀνατροφῆς του εἶναι καλὴ, τί παράδοξον, ἂν εἰς τοιαύτην βάσιν ἐπάνω κτίσῃς κανὲν ἔργον κολοσσαϊκόν· τιμὴν εἰς τὸν κτίστην, καὶ μεγάλης ὠφελείας πρόξενον εἰς τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν, ἂν μάθωσιν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ πρῶτοι καὶ ὠφελιμώτεροι διδάσκαλοι τῶν νέων, πρέπει νὰ ἦναι αὐτοὶ οἱ γονεῖς.

Καὶ ἐπειδὴ πλὴν εὐχῶν ἄλλο τι δὲν ἐμποροῦν οἱ γέροντες, σᾶς εὔχομαι εἰς μὲν τοὺς νέους ἔργα πολλὰ καὶ καλὰ, εἰς δὲ τοὺς μέσους βουλὰς φρονίμους, εἰς δὲ τοὺς κατ' ἐμὲ γέροντας, νὰ σᾶς εὔχωνται καὶ αὐτοὶ, καθὼς ἐγώ! Τοιαύτη συνεισφορὰ, ἂν καὶ σμικρὰ, ἔχει ὅμως καλὸν τοῦτο, ὅτι τοὺς χωρίζει ἀπὸ τὴν κακὴν συντροφίαν τῶν ἀκόμη διὰ δυστυχίαν τῆς Ἑλλάδος ζώντων ὀλίγων ἀνδραρίων, οἱ ὁποῖοι « οὔτ' αὐτοὶ » εἰσέρχονται, καὶ τοὺς εἰσερχομένους κωλύουσι ».

Εἶναι χονδρὸν τὸ πετζί του· ἡ φράσις αὕτη εἶναι ἰσοδύναμος μὲ τὸ εἶναι εὐήθης, ἢ δύσνους;

Τῶν χαμάλιδων ἡ νομοθεσία ἀπαγορεύει τὸν οἶνον· καὶ εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἐκ τῆς μέθης δύνανται νὰ γεννηθῶσι φόνοι. Ἀπαγορεύουν ὡσαύτως καὶ τὸ νὰ βλέπῃ τις τὰς γυναῖκας (νεμεχρὰμ)· ἀλλ᾽ εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐκ τοῦ ὁρᾷν γεννᾶται τὸ ἐρᾷν.

. . . . . Εἰς τὴν Λοταρίαν ἐδῶ συνεθίζουσι νὰ παίζουν ὁδηγούμενοι καὶ σοφιζόμενοι οἱ ἄσοφοι καὶ ἀσύνετοι ἀπὸ ἐνύπνια. Ἀφ᾽ ὅσα ἔπραξεν ὁ φίλος, ὡς λέγει, ἐπὶ ζωῆς του, ὁδηγούμενος ἀπὸ κανόνας φρονήσεως, πολλὰ ὀλίγα ἔλαβαν χρηστὴν ἔκβασιν. Τί κωλύει, λέγει, νὰ δοκιμάσῃ καὶ τὰ ἐνύπνια;

Οἱ πεπαιδευμένοι Ἕλληνες μάλιστα σπουδάζουν νὰ σεμνύνουσι τὰ κακέμφατα δι᾽ εὐφημοτέρων λέξεων.

ΠΘ΄.

Κοραῆς πρὸς Πρωΐον.

Χαίρω ὅτι καταγίνεσθε εἰς Λεξικὸν Ἑλληνικῆς γλώσσης. Στοχάζομαι ὅτι ἔχετε ὅλα τὰ ἀναγκαῖα εἰς τελείωσιν τοιούτου ἔργου. Τοιαῦτα εἶναι,

Δανιὴλ Σκότου τὸ ἀναπλήρωμα εἰς τὸν Στέφανον,
Ὁμήρου, ὁ διεξοδικὸς Λεξικὸς πίναξ,
ὁ Ἡσύχιος εἰς 2 τόμους,
ὁ Πολυδεύκης εἰς 2 τόμους,
ὁ Σουΐδας εἰς 3 τόμους,
Θωμᾶς Μαγίστρος,
Μοῖρις,
Ἁρποκρατίων,
Ἀμμώνιος,

Ἐτυμολογικὸν μετὰ τοῦ πίνακος τοῦ Σιλβουργίου,

Ἐρωτιανοῦ } γλῶσσαι εἰς τὸν Ἱπποκράτην,
Γαληνοῦ }

Λεξικὸν Φοεσίου,

τὰ 2 Λεξικὰ Πύρτου { Ἰωνικὸν
Δωρικὸν

Πλατωνικὸν Λεξικὸν τοῦ Τιμαίου,

τὸ Κοινὸν Λεξικὸν Γραικιταλικὸν τοῦ Καπουκίνου Sumavera,

Ducange Glossarium,

Λεξικὸν Γραικολατῖνον Κωνσταντίνου,

Ἐκκλησιαστικὸς Θησαυρὸς Σουΐκήρου,

Συμφωνία παλαιᾶς Διαθήκης παρὰ τοῦ Τρομμίου } ὄχι ὡς κανόνας τῆς γλώσσης, ἀλλὰ πρὸς δήλωσιν τῆς φθορᾶς, ἀρξαμένης ἀπὸ τῶν Πτολομαϊκῶν χρόνων.
ὁμοία τῆς νέας Στεφάνου }

Budeo,

Camerario.

Ὅλας τὰς νέας ἐκδόσεις τῶν Συγγραφέων, μετὰ διεξοδικῶν πινάκων, οἷον

τοῦ Πλουτάρχου, παρὰ τοῦ ἰατροῦ Reiske,

τῶν 10 Ῥητόρων } τοῦ αὐτοῦ
τοῦ Θεοκρίτου }

Πολυβίου,

Ἀππιανοῦ,

Εὐριπίδου,

τὸν πίνακα τοῦ Ξενοφῶντος εἰς 3 τόμους,

Ἀριστοφάνους Λεξικόν,

Λεξικὸν Σνεϊδέρου, ϐ' καὶ γ' ἔκδοσιν.

Οἱ Λεξικογράφοι ἂς μὴ βιάζωνται. Εἰς λεξικὸν μάλιστα,

ἢ εἰς ἄλλο τι, χρησιμεύει τὸ « Σπεῦδε βραδέως » ἂν θέλωσι νὰ προξενήσωσιν ὠφέλειαν εἰς τὸ γένος, καὶ τιμὴν πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς. Λεξικὸν καλὸν εἶναι μεγάλου κόπου, καὶ μεγάλης κρίσεως ἔργον. Ἂς προσέχωσιν μάλιστα εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν λέξεων εἰς κοινὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ γίνεται ὁμοειδὴς, ἤγουν οἱ σχηματισμοὶ καὶ αἱ μορφαὶ τῶν λέξεων νὰ μὴ ποικιλύνωνται παραλόγως. Εἶναι ποικιλίαι ἀναπόφευκτοι, καὶ αἱ τοιαῦται εἶναι εὔλογοι. Δὲν μὲ φαίνεται τοιαύτη ἡ τοῦ Βάλλω, καὶ βάνω, καὶ βάζω.

Μέσον ἐπιτήδειον εἰς ἀποφυγὴν τοῦ τοιούτου διὰ τοὺς λεξικογράφους μὲ φαίνεται, τὸ νὰ σημειῶσιν εἰς χώριστὰ φύλλα, σημειωμένα κατ᾽ ἀλφάβητον, πᾶσαν λέξιν, ἢ φράσιν ἁπλὴν, εὐθὺς ὅταν πρῶτον τὴν μεταχειρισθῶσιν. Ὅταν δεύτερον χρειασθῇ, τότε νὰ προσέχωσιν εἰς τὸ Ἀλφάβητον, καὶ νὰ βλέπωσι πῶς τὴν μετεχειρίσθησαν, καὶ εἰ μὲν καλῶς, νὰ ἀκολουθῶσι τὸν αὐτὸν τρόπον· εἰδὲ κακῶς, νὰ διορθόνωσιν ἐνταυτῷ καὶ τὸν πρῶτον τόπον, ὅπου τὴν μετεχειρίσθησαν.

Δεύτερον, εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως ἢ φράσεως, νὰ μεταχειρίζωνται τὴν γνησίαν ἀδελφὴν καὶ συνώνυμον λέξιν ἢ φράσιν κοινὴν, καὶ ὄχι ἄλλην, ἂν καὶ ἐπίσης ἑρμηνευτικὴν τῆς ἐννοίας. Τοῦτο συμφέρει πολὺ εἰς τὴν ἀκριβῆ κατάληψιν τῆς παλαιᾶς, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς μετ᾽ αὐτῆς συγγενείας, καὶ τὴν διόρθωσιν τῆς νέας. Παραδείγματος χάριν ἡ λέξις *Ἐκνομίως*, δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς κοινῆς λέξεως *Ὑπερβολικά*. Ἡ ἐξήγησις αὐτη δὲν εἶναι κυρίως κακὴ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκριβής. Διότι ἡ κοινὴ γλῶσσα ἔχει ἄλλην φράσιν ἀδελφὴν καὶ συνώνυμον, τὴν *Ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον*, ἡ ὁποία σημαίνει τὸ *ὑπερβολικά*.

Τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλοῦτος, 981), ὅπου τὸ κακὸν γραΐδιον λέγει περὶ τοῦ ἐραστοῦ της,

. . . . « καὶ γὰρ ἐκνομίως μ' ἠσχύνετο »

ὅστις τὴν μετάφραση *μ' ἐντρέπετο ὑπερβολικὰ*, ἐκεῖνος οὔτε τὴν Ἑλληνικὴν ἐξεύρει, οὔτε εἰς τὴν μητρικήν του ἔκαμε ποτὲ σκέψιν. Κυριολεκτικῶς πρέπει νὰ εἴπῃ *μ' ἐντρέπετο ἔξω ἀπὸ τὸν νόμον*.

Εἰς τὰ ἐπιγράμματα τῆς Ἀνθολογίας εὑρίσκεται *Ὑαλέη ὄψις*, καὶ *ὑαλόεσσα παρειά*. Λοιπὸν εἰς τὴν λέξιν *ὑαλόης*, καὶ τὸ ἐπίγραμμα πρέπει νὰ μνημονευθῇ, καὶ ἡ συγγένεια τῆς κοινῆς γλώσσης νὰ σημειωθῇ, καθ' ἣν λέγομεν *ὑαλίζει*, ἀντὶ τοῦ *εἶναι ὡραία*.

Τὸ *ἀνάξιος*, εἰς τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου εἶναι πάντοτε μετὰ γενικῆς συνταγμένον, καθὼς εὑρίσκεται εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς. Ἡ κοινὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται τὸ *ἀνάξιος* καὶ ἀπολύτως, ἀντὶ τοῦ *ἀχρεῖος*, καθὼς καὶ τὸ *ἄξιος*, ἀντὶ τοῦ χρήσιμος. Ἄξιος ἄνθρωπος. Ἀνάξιος ἄνθρωπος.

Τοιαύτης χρήσεως παραδείγματα εὑρίσκονται εἰς τὸν Σοφοκλέα (Φιλοκτ. 439), ὅστις ὀνομάζει τὸν Θερσίτην « Ἀνάξιον φῶτα ».

Εἰς Λεξικὸν λοιπὸν συνταγμένον ἀπὸ Ἕλληνας, καὶ δι' Ἕλληνας, πρέπει νὰ σημειωθῇ, διὰ νὰ φανῇ πόθεν ἔλαβεν ἀρχὴν τὸ τῆς κοινῆς γλώσσης, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς χρήσεως εἰς τὸν Στέφανον, καὶ διότι εἰς τὸν Ἀριστοφάνην θεραπεύεται ἡ φράσις . . . . Ἀναξίου μὲν φωτὸς ἐξερήσομαι· ἐξηγουμένη, « θέλω σ' ἐρωτήσειν περὶ ἀνθρώπου, ὅστις δὲν εἶναι ἄξιος τοῦ νὰ ἐρωτᾷ τις δι' αὐτόν.

Τοῦ *ἄξιος* (ὡς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν « ἄξιος ἄνθρωπος ») εὑρίσκεται τὸ οὐδέτερον εἰς τὸν Ξενοφῶντα, ἀντὶ τοῦ *Πολυτελές*· καὶ κοινότερον καὶ παραδοξότερον εἰς ὅλους τοὺς Ἀττικούς, εἰς τὴν ἐναντίαν σημασίαν, ἀντὶ τοῦ εὔωνον (κοινῶς

εὔθηνὸν, χυδαιότερον φθηνά). Λέγει καὶ ὁ Βυζάντιος Στέφανος (λέξις Ἀμοργὸς) « ἥντινα Καρκήσιος ἀνὴρ *Ἄξιος* ᾤκισε». Καὶ ὁ καλός σου Μελέτιος εἰς τὴν Γεωγραφίαν του (σελ. 490) εἶπεν « ἀπὸ Καρκησίου ἀνδρὸς ἀξιολόγου» Ἀλλ' εἶναι πιθανώτατον, ὅτι ὁ Στέφανος εἶπεν, « ἀνὴρ Νάξιος» ἐπειδὴ τῷ ὄντι ἡ Νάξος εἶναι πλησιεστάτη εἰς τὴν Ἀμοργόν. Ἴσως ἐκ τοιούτων παροραμάτων ἔλαβεν ἀρχὴν καὶ ἡ κοινὴ ὀνομασία Ἀξία· ἀντὶ Νάξος.

Ἡ μελέτη τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ποτὲ δὲν θέλει εἶσθαι ἐντελὴς, χωρὶς τῆς μελέτης τῆς κοινῆς. Οἱ παλαιοί μας ἔρημοι καὶ σκοτεινοὶ διδάσκαλοι ἐπροτίμουν νὰ βαρβαρίζωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ὄχι νὰ βοηθῶνται ἐκ τῆς κοινῆς εἰς κατάληψιν ἐκείνης. Εἰς ἔνδειξιν τοῦ λόγου μου φέρω ἓν παράδειγμα ἀντὶ πολλῶν. Ὅτι τὸ *Καταλύω*, ἀντὶ τοῦ τουρκικο χυδαϊκοῦ *Κονεύω*, (ἐξ οὗ *κατάλυμα, κονάκι*) εἶναι ἐλλειπτικὸν, οὐδεὶς πλέον ἀμφιβάλλει. Ὁποῖον δέ τι τὸ προσυπονοούμενον, ὁ μὲν Σχνεϊδέρος, εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ Λεξικοῦ του, δὲν ἐνόησε· ὁ δὲ Στέφανος, καὶ ἐξεύρων τὸ Ὁμηρικὸν Καταλύσω ἵππους, ὅμως δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκφωνήσῃ, ὅτι, ὅταν λέγωμεν « Καταλύω εἰς Πανδοχεῖον» νοοῦμεν « λύω » τὰ ἄλογά μου ἀπὸ τῆς ἁμάξης εἰς τὸ πανδοχεῖον». Ἡ κοινὴ γλῶσσα ὅμως οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφίνει, λέγουσα, ἀποζεύγω (κατὰ τὸν Καπουκίνον, ἀποζεύω) ἤγουν ἀπολύω τοῦ ζυγοῦ τοὺς ἵππους. Ὄχι δὲ μόνον τὸ *Καταλύω*, ἀλλὰ καὶ τὸ *λύω* εἶχε τὴν αὐτὴν σημασίαν.

Αἰσχύλος δὲ, ἐν Χοηφόροις (στ. 291) ἔπλασεν ἄλλο σύνθετον, *Συλλύειν*, ἀντὶ *συγκαταλύειν*, καὶ ἐκ τοῦ παρεπομένου *συνοικεῖν*· Τὸ *συλλύειν* εἰς ταύτην τὴν σημασίαν εἰς οὐδὲν λεξικὸν ἔτι εὑρίσκεται, οὔτε τις τὸ ἐνόησε. Μόνος ὁ σχολιαστὴς τοῦ Αἰσχύλου τὸ ἐμάντευσεν, ὡς λέγει, συγκλύειν

(ἐσφαλμένως ἀντὶ τοῦ συλλύειν) συνοικεῖν. Οἱ δὲ ἀλλογενεῖς Ἑλληνισταὶ, καταφρονοῦντες τοὺς σχολιαστὰς πολλάκις δικαιότατα, πολλάκις διὰ τὴν ἄλογον κατὰ τῶν Γραικίσκων πρόληψιν, λέγουσιν, ὅτι ἀντὶ τοῦ *συλλύειν*, πρέπει νὰ γράφῃ συλλούειν, ἐν ᾧ καὶ τὰ ἡγούμενα, καὶ τὰ ἑπόμενα εἰς τὸν στίχον φωνάζουσιν, ὅτι τὸ *συλλύειν* σημαίνει συγκαταλύειν, συνοικεῖν. Εἰς Λεξικὸν Γραικίσκων λοιπὸν εἰς τὸ *Συλλύειν*, πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν αἱ δύο σημασίαι, τοῦ *συναποζευγνύειν* καὶ *συγκατοικεῖν*. Εἰς ὅλα τὰ λεξικὰ εὑρίσκεται Κώθων, ἀντὶ *ποτήριον*, καὶ μεταφορικῶς ἀντὶ οἰνοποσίας. Εὑρίσκεται καὶ ῥῆμα Κωθωνίζω, Κωθωνίζομαι, ἀντὶ τοῦ οἰνοποτῶ, καὶ ῥηματικὸν Κωθωνιστὴς, οἰνοπότης· Κωθωνιστήριον (εἰς τὸν Σικελιώτην Διόδωρον) ἀντὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἔπινον ἔξω τῆς πόλεως, ὁποῖα εἶναι τὰ λεγόμενα ἀπὸ τοὺς Γάλλους, Guinguettes. Εἰς Γραικικὸν λεξικὸν ἡ δευτέρα σημασία πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ, Κώθων, γαβάθι, κωθωνίζω γαβαθίζω, Κωθωνιστὴς, γαβαθιστής. Τὸ δὲ Γαβάθι δὲν ἦτον ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀρχαίους· ἐπειδὴ εὑρίσκομεν εἰς τὸν Ἡσύχιον· Γαβαθὸν, Τρυβλίον. Ὁ Στέφανος ἐσημείωσε τὸ Γαβαθόν· πολλὰς δὲ ἄλλας λέξεις τοῦ Ἡσυχίου, καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ λοιποὶ Λεξικογράφοι παρέλιπον, ἢ διότι εἶναι διεφθαρμέναι, ἢ διότι δὲν εὑρίσκονται εἰς σωζομένους συγγραφεῖς, ἢ διότι δὲν παρετηρήθησαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν.

Εἶναι καὶ σπάνιαι λέξεις, ἄξιαι διὰ τοῦτο, καὶ διὰ τὴν κοινὴν παράθεσιν, νὰ μὴ παραλειφθῶσι. Τοιαύτη εἶναι ἡ Ὄψις, ἀντὶ χρώματος εἰς τὸν Αἰλιανόν.

Θέα, εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν, εἰς τὸν Ἀπολλόδωρον.

Ἡ κοινὴ συνήθεια λέγει *θεωρία* (ἢ χυδαϊκώτερον *Θωριά*).

Τὰ σφάλματα τῶν προγενεστέρων Λεξικογράφων, μάλισα τῶν ἀλλογενῶν, πρέπει νὰ ἐλέγχωνται, ὄχι ὅμως εἰς τρόπον θεριστοῦ.

Προσοχὴ εἰς τὴν χρονολογίαν τῶν λέξεων, ὅτι εἶναι γελοῖον νὰ ἀναφερθῇ ὁ Λιβάνιος, ὅπου προηγεῖται ὁ Δημοσθένης. Οἱ μετὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, τότε μόνον ἀναφέρονται, ὅταν ἦναι λόγος περὶ λέξεως, ἢ σημασίας λέξεως, μὴ εὑρισκομένης εἰς χρῆσιν τῶν ἐνδόξων προγενεστέρων·

Οἷον Ἰάζω, κατὰ Ἴωνας λαλῶ (Ἑρμογένης) τῆς β'. ἑκατονταετηρίδος.

Ἰάζω, χρωματίζω, χρωμάτων Ἴαν (Ἡλιόδωρος) 4. ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ συνθέσεως Λεξικοῦ,

Κανών. ά.

Μαρτυρίας ὀλίγας, καὶ ταύτας ἐκ τῶν Κλασικῶν συγγραφέων. Τοιούτους ὀνομάζω τοὺς μέχρι τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων προηγουμένως, καὶ μετὰ τούτους κατὰ συγκατάβασιν, τοὺς μέχρι τῆς δευτέρας ὅλης ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ Χριστοῦ. Τοὺς ἐντεῦθεν καὶ κάτω δὲν ἤθελα φέρειν εἰς παράδειγμα, πλὴν ὁσάκις δὲν εὑρίσκεται παράδειγμα τῆς φράσεως εἰς τοὺς κλασικούς· καὶ τοῦτο ὄχι ὡς κανόνα Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ πρὸς ἱστορικὴν γνῶσιν τῶν διαφόρων ἐποχῶν καὶ μεταμορφώσεων τῆς γλώσσης.

β'.

Γραμματικαὶ παρατηρήσεις ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ τὰς ἀπαραιτήτως ἀναγκαίας. Πρῶτον, διότι οἰκειότερος τόπος τῶν τοιούτων εἶναι ἡ κυρίως λεγομένη Γραμματική. Δεύτερον, διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι ἀξιόπιστοι. Ὁμολογῶ, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος εἶναι ὁ δυσκολώτερος, διότι δὲν εἶναι ἀκόμη ἀκριβῆ τὰ ἀληθινὰ ὅρια, τὰ χωρίζοντα τὴν Γραμματικὴν ἀπὸ τὸ Λεξικόν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, ἂς λαμβάνωνται κἂν οἱ κανόνες ἀπὸ δοκίμους Γραμματικούς, παραβαλλόμενοι μὲ

τὰς παρατηρήσεις τῶν νεωτέρων ἀλλοφύλλων Ἑλληνιστῶν, καὶ ὄχι ἀπὸ Γραμματικοὺς, τοὺς ὁποίους ἡ παρερχομένη τοῦ γένους δυστυχία ἔκαμεν ἐνδόξους.

γ'.

Ἡ ἐξήγησις, ἂν ἦναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, πρέπει νὰ ἦναι ἀκριβὴς, ἤγουν δι' ἀληθινῶν συνωνύμων λέξεων, εἰς τὸν τρόπον τοῦ Ἡσυχίου, καὶ ὄχι τοῦ Σουΐδα.

δ'.

Ἐὰν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἀσυγκρίτως πλέον ἀναγκαία, διότι συνεργεῖ καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς, καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς νέας· ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀσυγκρίτως δυσκολωτέρα, διότι κατὰ δυστυχίαν μᾶς λείπουσιν ἀκόμη παρατηρήσεις εἰς τὴν μητρικὴν ἡμῶν γλῶσσαν.

έ.

Τὸ ὕφος τῆς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἐξηγήσεως πρέπει νὰ ἦναι ὁμαλὸν, ἤγουν τοιοῦτον, ὥστε ἐξ αὐτοῦ νὰ συντίθεται μία ὁπωσοῦν σύμφωνος, ἀλλ' ὄχι πολλαὶ, καὶ ποικίλαι καὶ ἀντιφατικαὶ Γραμματικαὶ, καὶ κανόνες τῆς γλώσσης ἀνατρεπτικοὶ ἀλλήλων.

Ἴσως εἶναι καὶ ἄλλοι περισσότεροι κανόνες, τοὺς ὁποίους τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι. Οἱ προειρημένοι ὅμως μὲ φαίνονται οἱ πλέον ἀναγκαῖοι.

Κρίσις τῆς τοῦ *Ἔχω* ἐξηγήσεως.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Εὐσταθίου περὶ τῆς ψιλώσεως τοῦ *ἔχω*, διὰ τὸ ἐπιφερόμενον δασὺ χ, ἔχει πιθανότητα. Ἀλλὰ δὲν ἦτον οἰκειότερος αὐτῆς τόπος εἰς τὸ περὶ πνευμάτων τῆς Γραμματικῆς κεφάλαιον;

Εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Ἔχω, ἀντὶ τοῦ πιάνω, *βάνω* εἰς τὸ χέρι. Πρῶτον, διὰ τί ὄχι *Βάλλω*, τοῦ ὁποίου τὰ σύν-

θετα παραβάλλω, ἀναβάλλω, διαβάλλω, καταβάλλω, μεταβάλλω, ἐπιβάλλω, προσβάλλω, ἀμφιβάλλω, εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν; (διότι καὶ ἡ ὅλη ἔκφρασις εἶναι βαρβαρικὴ ἐκ τοῦ *ἐλὲ κοδοὺμ*, mettere in mano). Ἔπειτα διὰ τί ἐδῶ εἰς τὸ χέρι, καὶ μετ' ὀλίγους στίχους, εἰς τὰς χεῖρας; Δὲν εἶναι ὁ λόγος περὶ τῆς προτιμήσεως τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τύπου· ἡ τοιαύτη φιλονεικία ἤθελεν εἶσθαι ἀργολογία, ἐπειδὴ εἶναι περὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ κριθῇ εἰς τὸ 1950 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, ὅτε πιθανὸν θέλει παρασταθῆ καὶ ἡ πρώτη καλὴ Ἑλληνικὴ κωμῳδία. Ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς ἀνωμαλίας εἰς σύνθεσιν Γραμματικῆς. Τῆς φράσεως « Ἔχω σὲ τὸν διώκτην » ἡ ἀκριβὴς ἐξήγησις (precise) δὲν εἶναι « σ' ἔπιασα ἐχθρέ· ἀλλὰ, σὲ κρατῶ, σὲ ἔχω εἰς τὰς χεῖρας· » τὸ σὲ ἔπιασα, εἶναι ἐκ τοῦ προηγουμένου παράρτημα τρόπον τινὰ τῆς ἐννοίας (ἐπειδὴ πρῶτον πιάνει, ἔπειτα κρατεῖ τις), ἀλλ' ὄχι αὐτὴ ἡ ἔννοια. Παρατηρεῖται προσέτι τὸ προειρημένον παράδειγμα, ὅτι φέρεται ἀπὸ τὸν Α΄ τόμον τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ἐὰν ἦναι ἀπὸ δόκιμον συγγραφέα, περιεχόμενον εἰς τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν, ἔπρεπεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Λεξικὸν νὰ ὀνομασθῇ ὁ συγγραφεύς. Πρόσθες ὅτι ἡ σημασία αὕτη μὲ φαίνεται περιττὴ, διότι δὲν παραλάσσει ποσῶς ἀπὸ τὴν ἀκόλουθον· « Ἐξουσιάζω, ἢ ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου. » « Ἔχωσε τὸν διώκτην » τί ἄλλο σημαίνει παρὰ τὸ, σὲ ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου;

Ἄλλη σημασία, « δι' ὅπλων κυριεύω » καὶ παράδειγμα, « ὡς ἔσχον τὴν πόλιν· » διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐξηγήσεως ἔπρεπε νὰ λείπῃ τὸ Δι' ὅπλων, ἢ νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ κυριεύω τὰ πράγματα τοῦ ἐχθροῦ, ἢ ἄλλου τινὸς γενικωτέρου, ἐμφαίνοντος ὄχι μόνον τὴν δι' αἰχμαλωσίας γενομένην κατάληψιν πόλεως, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ στρατηγήματος, ἢ διὰ προδοσίας, κ.λ.

Εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Ἔχω, ἀντὶ τοῦ ἐμποδίζω, φέρεται συνώνυμον τὸ *διείργω*. Ἴσως εἶναι τυπογραφικὸν σφάλμα, ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ εἴργω· διότι τὸ *διείργω* σημαίνει βέβαια τὸ ἀποχωρίζω, ὡς τὸ, Διείργω τοὺς μαχομένους, Θεοφρ. Χαρακτ.

Εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Ἔχω, ἀντὶ τοῦ Ἐλαύνω, προστίθεται τὸ κτυπῶ, τὸ ὁποῖον μήτ' ἀκριβὲς μὲ φαίνεται, μήτε κύριον. Ἐδῶ ἥρμοζε τὸ *διόχνω*, ὄχι μόνον διότι εἶναι φράσις γνωστὴ τῆς κοινῆς γλώσσης, οἷον, « διόχνω τὸ ἄλογον » ἀλλ' ὅτι εἶναι καὶ λείψανον σεβάσμιον ἀρχαίας χρήσεως τῆς Ὁμηρικῆς. Καθὼς ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται τὸ « Ἔχειν ἵππους » ἀντὶ τοῦ Ἐλαύνειν, οὕτω μεταχειρίζεται συνωνύμως καὶ τὸ « Διώκειν ἵππους. »

Ἰλ. Θ. 439. Ζεὺς δὲ πατὴρ Ἴδηθεν ἐΰτροχον ἅρμα καὶ ἵππους
Οὔλυμπόνδ' ἐδίωκε . . . . .

Ἐξηγεῖται τὸ Ἔχω, ὁρμίζω, ἀράζω· τὸ ὁρμίζω εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν δὲν εἶναι εἰς χρῆσιν· ὡς Ἑλληνικὸν δὲν εἶναι ἀκριβὲς, ἐπειδὴ ἔπρεπε κατὰ τὴν μέσην διάθεσιν ὁρμίζομαι, ἢ κἂν ὁρμίζω τὴν ναῦν. Τὸ ἀράζω εἶναι καλὸν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανόν. Ἔπρεπε νὰ προστεθῇ τὸ *πιάνω*, ἢ *πιάζω*, καὶ εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς παλαιᾶς λέξεως, καὶ εἰς τιμὴν τῆς κοινῆς γλώσσης. Τοῦ Θουκυδίδου τὸ Ἔσχον εἰς Ἱμέραν, εἶναι ἀπαράλλακτον, ὡς τὸ τῆς κοινῆς γλώσσης, Ἐπίασαν εἰς τὴν Ἱμέραν. Μήτε τὸ ἓν, μήτε τὸ ἄλλο εἶναι ἀμεταβάτως, ἀλλ' ἐλλειπτικῶς, εἰς τὸ παλαιὸν τοῦ *ναῦν*, εἰς τὴν κοινὴν τοῦ *γῆν*, ὡς ἂν ἐλέγετο, ἐπίασαν γῆν εἰς τὴν Ἱμέραν.

Εἰς δὲν ἐνθυμοῦμαι ποίαν τοῦ Ἀριστοφάνους Κωμῳδίαν ἐρωτᾷ τις Καραβοκύριον, « Ποῦ σχήσειν δοκεῖς; » Τὸ αὐτὸ

ἐρώτημα γίνεται καθημέραν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Καραβοκύριε, ποῦ μελετᾷς νὰ πιάσῃς; Μετὰ τὰ δύο παραδείγματα ταύτης τῆς φράσεως τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Θουκυδίδου, τὸ παράδειγμα τοῦ Παυσανίου εἶναι περιττὸν, ὡς δίδον κόπον περισσότερον, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον μὴ διδάσκον. Ἔπειτα μήτε καταδέχονται ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Θουκυδίδης νὰ συναυλίζωνται μὲ τοιούτους συγγραφεῖς.

Τὸ Ἔχω, ἀντὶ τοῦ Ἐπίσταμαι, εἶναι λεπτολογία τῶν Γραμματικῶν μᾶλλον, ἢ ἀληθὴς ἐννοίας, ἢ σημασίας διαφορά· εἶναι καθ᾽ αὐτὸ μεταφορά· ἡ λέξις ἐσήμαινε πρῶτον τὴν κατοχὴν καὶ κτῆσιν τῶν ὑλικῶν καὶ συγκεκριμμένων, ἔπειτα μετεφέρθη καὶ εἰς τὰς ἀφῃρημένας ἐννοίας. Τοιαῦτα εἶναι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας· « οἱ πολλοὶ τῶν τὰς τέχνας ἐχόντων. » Εἶναι καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ αὐτὸ, οἷον « ἔχει καλὴν τέχνην, καὶ κερδαίνει πολλὰ » Ἔχεις τίποτε νέον; Τὸ ἔχω ἐξ ἀκοῆς, καὶ ἄλλα μυρία.

Εἰς τὴν μετ᾽ ἀπαρεμφάτου σύνταξιν, εἰς τὸ Ξενοφόντειον παράδειγμα, « οὐκ ἔχοιμι ἀπὸ στόματος εἰπεῖν » ἐλησμονήθη ὁ *ἂν*, (οὐκ ἂν ἔχοιμι) ὅστις εἶναι ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖος.

Εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ « Καλῶς ἔχω τοῦ σώματος » βλέπω τρία ὀνόματα, τοῦ Ἰουλιανοῦ, τοῦ Χρυσολωρᾶ, καὶ τοῦ Νεοφύτου. Εἰς Ἑλληνικὸν Λεξικὸν μόλις εἶναι ἀνεκτὸν τοῦ Ἰουλιανοῦ τὸ ὄνομα· καὶ τοῦτο εἰς ὅσας φράσεις (ὡς εἶπον ἀνωτέρω) δὲν εὑρίσκονται παραδείγματα εἰς τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς (καν. ά). Εἰς τὸ προκείμενον εὑρίσκονται μυρία παραδείγματα καλῶν συγγραφέων. Τί κοινότερον παρὰ τὸ προσδιοριστικῶς λαμβανόμενον *Ἕνεκα*, εἰς τὸν Ἀριστοφάνην, Ξενοφῶντα, καὶ ἄλλους τοιούτους; Τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Quant à τῶν Γάλλων, καὶ τὸ *ὅσον διὰ*, τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, τὸ ὁποῖον δὲν ἔπρεπε νὰ λείψῃ, διότι ὁ τα-

λαίπωρος μαθητὴς δὲν δύναται νὰ νοήσῃ τὸ προκείμενον. Ὁ καθείς μας ἐνθυμᾶται ἴσως πόσην δυσκολίαν ἐδοκίμασεν νὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του, ὁ ὁποῖος μήτ' αὐτὸς δὲν τὸ ἔξευρεν. Ὁ Ἀγαμέμνων λέγει πρὸς τὴν γυναῖκα του (Εὐριπ. Ἰφ. ἐν Α. σ. 1621),

Γύναι, θυγατρὸς Ἕνεκ' ὄλβιοι γενοίμεθ' ἄν,

ἤγουν, ὅσον διὰ τὴν θυγατέρα, ἢ ὅσον ἐκ μέρους τῆς θυγατρὸς, θέλομεν εἶσθαι εὐτυχεῖς.

Ἐὰν τοιοῦτον παράδειγμα δὲν εὑρίσκετο, εἰμὴ εἰς τὸν Ἰουλιανὸν, ἔπρεπεν ὁ Ἰουλιανὸς ἀμέσως νὰ ὀνομασθῇ, ὄχι ὁ Χρυσολωρᾶς, ὁ ἐκδότης μέρους τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ. Διότι τοῦτο μηνύει εἰς τοὺς ἀλλοφύλλους, ἢ παντελῆ βιβλίων στέρησιν, ἢ ἀμέλειαν ἐρεύνης. Ὅσον διὰ τὸν Νεόφυτον, ἡ μαρτυρία του δὲν ἦτον ἀναγκαία εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ *ἕνεκα*, τὴν ὁποίαν πρὸ αὐτοῦ ἔξευρεν ὁ Στέφανος, καὶ πρὸ τοῦ Στεφάνου ὁ Κερκυραῖος Γραικὸς Δευάριος, ὁ μαθητὴς τοῦ Λασκάρεως, καὶ πρῶτος γράψας περὶ μορίων.

Εἰς τὴν μετὰ προθέσεως σύνταξιν τοῦ Ἔχω, εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *καταγίνομαι*, φέρονται ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Ξενοφῶν. Ἱκανὸς ἦτον ὁ Ξενοφῶν. Ἐὰν ὅμως διὰ τὴν διαφορὰν τῶν Προθέσεων ἐκρίθησαν ἀναγκαῖοι καὶ οἱ δύο, ἔπρεπε κἂν νὰ προηγῆται ὁ Ξενοφῶν, διὰ τὴν χρονικὴν τάξιν, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ λόγου.

« Ἐν νῷ ἔχω ἀπιέναι » ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῇ κατὰ λέξιν « ἔχω εἰς τὸν νοῦν μου νὰ ὑπάγω » διὰ νὰ γίνεται κατὰ πάντα τρόπον κατάδηλος ἡ συγγένεια τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γλώσσης. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τὸ « ἐν αἰσχύνει ἔχειν » ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῇ μὲ τὴν κοινὴν εὔχρηστον φράσιν, « τὸ ἔχω εἰς ἐντροπήν. »

« Ἐπιμέσως δὲ, εἴτ' οὖν ἐπικρατητικῶς » ἦτον καλὸν νὰ λείψωσιν ὁλοτελῶς οἱ τοιοῦτοι γραμματικοὶ ὅροι· πρῶτον ὅτι εἶναι ἀνοίκειοι Λεξικοῦ· δεύτερον ὅτι καὶ σφαλμένοι. Τὰ ἐπίμεσα τοῦ Θεοδώρου, εἶναι τὰ Ἀποθετικὰ τοῦ Λασκάρεως. Εἰς τοῦτο μόνον συμφωνοῦσιν, ἀλλὰ, μηδὲ τοῦτο πάντοτε καὶ οἱ δύο, ὅτι βάλλουσιν εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον ὅσα δὲν ἔχουσιν ἐνεργητικὸν τύπον· οἷον Μέμφομαι, Μάχομαι, κ.τ.λ., τῶν ὁποίων δὲν εὑρίσκεται τὸ Μέμφω, Μάχω· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν μήτε ὁ εἷς μήτε ὁ ἄλλος ἐννόησε τὴν γνησίαν αὐτῶν φύσιν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ παράδειγμα « Ἕπου ἐχόμενος τῆς χλαμύδος » τὸ Ἐχόμενος μήτε κατ' αὐτοὺς δὲν εἶναι ἐπίμεσον ἢ ἀποθετικὸν, ἐπειδὴ ἔχει ἐνεργητικὸν τὸ ἔχω, ἀλλ' εἶναι ἀληθῶς μέσον ῥῆμα, διότι ἀναλύεται εἰς τὸ « Ἕπου ἔχων σαυτὸν ἐκ τῆς χλαμύδος. »

Τὸ « Σεῦ δ' ἔχεται » κάλλιον, νομίζω, ἤθελεν ἐξηγηθῆν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, « ἀπ' ἐσὲ κρέμαται. »

Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ Ἔχω ἐλησμονήθη ἡ σπάνιος σημασία, τὴν ὁποίαν κατεχώρησεν ὁ Στέφανος εἰς τὴν σ. 1319, ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτην. « Τίνας οὖν ἔχει πεπαιδευμένους » ὅπου τὸ ἔχω ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νομίζω, ὑπολαμβάνω. Ἡ σπανιότης αὕτη τῆς σημασίας ἐτάραξε τὸν Στέφανον, διότι δὲν ἐγνώριζε τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν σώζεται· οἷον « δὲν σ' ἔχω ἄνθρωπον, ἂν δὲν τὸ κάμῃς· » « Τὸν ἔχω διὰ μεγάλον ἄνθρωπον » καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐὰν ἦναι χρεία καὶ συγγραφέως, ἢ ποιητοῦ, δύναμαι νὰ φέρω τὸν Ἐρωτόκριτον· (καὶ ἄς μὴ γελάσῃ τις, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ μέχρι τοῦδε Ὅμηρος τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας)

Ἐγροίκατ' ὁ Ῥωτόκριτος, δὲν τ' ἄχε παραμύθια,
Ἐγνώριζε κ' ἐθώρει τα πῶς ἦσαν ὅλ' ἀλήθεια.

ἤγουν δὲν τὰ ἐνόμιζε παραμύθια. Τὴν αὐτὴν σημασίαν ἔλαβεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ συνώνυμον κρατῶ· οἷον, « ὅλοι σὲ κρατοῦν γνωστικόν. »

Εἶναι καὶ ἄλλα σημειώσεως ἄξια, τὰ ὁποῖα μήτ' ὁ Στέφανος δὲν ἔχει· ἀλλ' ἐπειδὴ, μήτε καιρὸν ἔχω, μήτε σκέψιν ὥριμον ἀκόμη ἔκαμα περὶ αὐτῶν, ἀρκοῦμαι εἰς τὰ προειρημένα, ἱκανὰ πρὸς ὅντινα δὲν ἔχει χρείαν μήτε τῶν ὀλίγων τούτων, ἐὰν ἀκολουθήσῃ τὰ ἑξῆς ὁ κατὰ τὸ παρὸν λεξικὸν συγγράφων Ἕλλην.

Ἡ εἰλικρίνεια δὲν πρέπει νὰ ψυχράνῃ τινὰ, οὔτε νὰ τὸν κάμνῃ νωθρέστερον εἰς τὸ ἔργον. Τὸ ἔργον εἶναι φοβερὸν, καὶ καθ' αὑτὸ δυσκολώτατον. Καὶ διὰ ζῆλον δὲν πρέπει νὰ καταντήσῃ εἰς Λαβύρινθον. Καθὼς ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ λεξικὸν, καὶ καθὼς, ἂν ἐγίνετο, ἤθελεν εἶσθαι μέγα εὐτύχημα, δὲν εἶναι τὸ ἔθνος εἰς καιρὸν ἀκόμη νὰ τὸ κατορθώσῃ. Ὄχι μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τεσσάρων ἢ πέντε βοηθῶν δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ συγγράψῃ ἐντελὲς Λεξικόν. Τὸ σφάλμα δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ τῶν περιστάσεων, καὶ τῆς χρονικῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν καὶ ζῶμεν. Ἄλλην θεραπείαν τοῦ πράγματος δὲν βλέπω, πλὴν νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ συγγράφων κατὰ πόδας τὸν Στέφανον, προσθέτων ἐκ τοῦ Σνεϊδέρου ὅσα εἰς ἐκεῖνον λείπουσι. Ἐλλείμματα εὑρίσκονται βέβαια καὶ εἰς τοὺς δύο ὄχι ὀλίγα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναπληρώσεως τῶν ἐλλειμμάτων, δὲν πρέπει νὰ γένῃ τώρα λεξικὸν καὶ ἐκείνων πολὺ ἐλλειπέστερον, ἢ διὰ μικροψυχίαν νὰ παραιτηθῇ παντάπασι. Τὸ γένος ἔχει χρείαν, καὶ χρείαν μεγάλην, τοιούτου βιβλίου. Ὅστις προσφέρει Λεξικὸν, ὡς τὸ τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Σχνεϊδέρου, προσφέρει μέγα Λεξικὸν εἰς τὸ γένος· καὶ μὲ θάῤῥος δύναται νὰ εἴπῃ, « ὃ ἔχω » τοῦτο σοὶ δίδωμι » εἰς ὅλους τοὺς μωροὺς καὶ ἀχαρίστους,

ἂν κατὰ τύχην ἤθελαν εὑρεθῆν καὶ τοιοῦτοι. Ἂν ἀληθεύῃ, ὅτι καταγίνονται φιλογενεῖς εἰς σύνταξιν λεξικοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν Μολδαυίαν, ἢ ὅτι σώζονται τοιαῦτα πονήματα, εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι, νὰ γένῃ ἐκ τῶν ὅλων ἓν, διὰ νὰ μὴ φαίνεται, ὅτι σπαταλᾷ, ὁ μέχρι χθὲς καὶ πρώην λιμοκτονῶν. Καὶ ὁ κόπος ἤθελεν οὕτως ἐλαττωθῆν, καὶ τὸ ἔργον ἐντελέστερον ἤθελεν ἀποκατασταθῆν, καὶ οἱ ἐκδόται ἤθελαν ὠφεληθῆν, ὡς καὶ οἱ ἀγορασταὶ καὶ οἱ σπουδαῖοι.

Ἀμφέσταν, ἐστάθησαν ὁλόγυρα.

Ἀμφιπέλεται, Ὀδ. Α. σ. 352. ἀμφιστρέφεται, περιᾴδεται, περιηχεῖται, ἐκ τοῦ πέλω, τὸ στρέφω, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ῥηματικοῦ πόλος, καὶ τοῦ συνθέτου ἀμφίπολος, ἡ θεράπαινα, ἡ περὶ τὴν δέσποιναν στρεφομένη, καὶ ἐκ τοῦ Ὁμηρικοῦ ἄλλου ῥήματος Ἀμφιπολεύω.

ζ'.

Δὲν εἶναι τῆς θρησκείας ὁ ζῆλος, ὅστις τοὺς διεγείρει κατὰ τῆς κινήσεως τῆς γῆς· ἀλλὰ φοβοῦνται μὴν ἡ περιστροφὴ τῆς σφαίρας συγκινήσῃ καὶ ἀνατρέψῃ τὴν ὁποίαν ἀναξίως ἔλαβαν ὑπόληψιν. Ἔλαβον τὰ στοιχεῖα Γεωγραφίας Θεοτόκη, εἰς τὰ ὁποῖα ὁμολογεῖται τῆς γῆς ἡ κίνησις. Ἡ ἐπιστολή σου μ' ἔφερεν εἰς μνήμην τὴν διάλεξιν Καπουκίνου τινὸς, μετά τινος ἀπὸ τοὺς ἀστείους καὶ σκωπτικοὺς Γαλάτας τούτους. Ὁ αἰδεσιμώτατος Καπουκῖνος, διὰ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ ἥλιος περιφέρεται περὶ τὴν γῆν, ἔφερε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μαρτύριον τὸ πολυθρύλλητον « Στῆθι ἥλιε κατὰ Γαβαὼν » τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ ὁ φιλοσκώπτης Γάλλος πρὸς ταῦτα. Eh! mon reverent père, c'est précisement depuis cette

époque, que le soleil obéissant à la voix du Prophète a cessé de tourner. Δὲν εἶναι νόστιμον;

Οὖλέ τε καὶ μέγα χαῖρε, Θεοὶ δέ τοι ὄλβια δοῖεν!

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Μ. εἶναι μία κάμινος ῥιπιζομένη καὶ καιομένη ἀδιαλείπτως ἀπὸ τὰς αὔρας τῆς ἐλευθερίας, ἤγουν τοιαύτη κεφαλὴ, ὁποῖαι χρειάζονται εἰς τοιαύτας περιςάσεις. Ἔξω ἀπὸ τὴν λακωνικήν του μεγαλοψυχίαν, φαίνεται ὅτι ἔχει καὶ κάποιαν πεῖραν τῆς στρατιωτικῆς ἐπιστήμης.

Ἀλλ' ἐξεύρω καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τοιαύτας ἐξετάσεις χρειάζεται παῤῥησία, τόλμη, ἑτοιμότης εἰς τὰς ἀποκρίσεις, χωρὶς τῶν ὁποίων κινδυνεύει πολλάκις ὁ ἀληθῶς ἄξιος ἰατρὸς νὰ κριθῇ ὑποδεέστερος ἀπὸ τὸν ἀνάξιον, ἀλλὰ ἀναίσχυντον τερατολόγον. Αὐτὸς ὁ Π., ἂν ἐξ ἀτυχίας εὑρίσκετο σήμερον χωρὶς ἐπάγγελμα, ἤθελε μὲ μεγαλωτάτην δυσκολίαν δυνηθῆν νὰ εὕρῃ τόπον ἀνάλογον μὲ τὴν ἀξιότητά του, διότι εἶναι παντάπασιν ἄτολμος, καθὼς εἶναι σχεδὸν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς εἰδήμονας. Ὅθεν ἂς συλλογισθῇ περὶ τούτου ὁ Φ., ἂς ἐρωτήσῃ τὴν καρδίαν του, καὶ ἂς τὴν ἐνδυναμώσῃ μὲ τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας του προκοπῆς:

« . . . . . Ἄγε νῦν, ὦ τάλαινα καρδία,
» Τόλμησον, ἴθι, χώρησον, ἄγ' ἐμὴ καρδία! »

Ἀπὸ τὰ πάμπολλα καὶ θαυμαστὰ τοῦ Δημοκρίτου συγγράμματα δὲν μᾶς ἔμεινε, φεῦ! τίποτε. Τὰ σωζόμενα εἰς ὄνομα αὐτοῦ εἶναι νόθα καὶ ψευδεπίγραφα. Εἰς τὰ τοῦ Ἱπποκράτους εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ Δημοκρίτου πρὸς τὸν Ἱπποκράτην, καὶ ἡ ἀπόκρισις τούτου πρὸς τὸν Δημόκριτον. Μήτε ἡ μία μήτε ἡ ἄλλη δὲν εἶναι γνησία. Παρὰ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, σώζεται καὶ βίβλος περὶ χυμίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν

Ἀλχυμίας, ἐπιγραφομένη *Φυσικὰ καὶ μυστικὰ*, καὶ τυπωμένη εἰς τὸ Παταύιον κατὰ τὸ 1572 ἔτος· ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον νὰ τὸ ἀναγνώσῃ τις, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὅτι εἶναι γέννημα τῆς Βυζαντινῆς ἀθλιότητος.

« Ἔχε πάντα κατὰ νοῦν τὸ τοῦ Ἐπιχάρμου:

« Νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα (ἢ ὡς ἄλλοι ν ε ῦ ρ α)
» ταῦτα τῶν φρενῶν ».

Ἡ ἐνθύμησις τοῦ παραγγέλματος τούτου εἶναι μάλιϛα ἀναγκαία εἰς τοὺς εὐπροαιρέτους· διότι αὐτοὶ μάλιστα εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὴν εὐπιστίαν.

Ὑγίαινε, φίλε, καὶ λάβε μίαν ἀπόφασιν θαῤῥαλέαν

— Θαρσαλέως γὰρ ἀνὴρ ἐν πᾶσιν ἀμείνων
Ἔργοισι τελέθι. . . . .

Τοιοῦτοι ἐπιμελεῖς καὶ περίεργοι ἦσαν τοῦ αἰῶνος ἐκείνου οἱ Ἑλληνισταί· ὄχι κατὰ τοὺς

. . . . Διομειαλαζόνας
Τοὺς ἐν Καμαρίνῃ, κἂν Γέλᾳ, κἂν Καταγέλᾳ.

Καθὼς ὁ Ὅμηρος λέγει « Ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω ».

Ὑπόθες, φίλε μου, ὄνον καταστολισμένον μὲ ἐφίππειον καὶ φάλαρα ἵππου κατάχρυσα. Φάλαρα ὅμως ὡραιότατα καὶ ἄξια κρείττονος τύχης.

Ἡ ὑγεία μου, φίλε, εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν,

. . . . . Βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ με γῆρας ὀπάζει.

Ἴσως διὰ τοῦτο ἐῤῥέθη τὸ « Μέχρι βωμοῦ φίλος » διότι ὀλιγάκις εὑρίσκεται φιλία ἀληθὴς εἰς τοὺς περὶ τὸν βωμόν· que voulez-vous faire à celà?

Αἱ ἀλγηδόνες τῆς ἀρθρίτιδος μοῦ κρατοῦν ταύτην τὴν ὥραν τὸ στῆθος, καὶ μὲ σείουσιν μὲ βῆχα πολύν· ἂν ἀναβῶσιν ἀνωτέρω, je ne réponds plus de moi.

Ἂς μεταβῶμεν εἰς ἄλλα, ὄχι χαριέστερα, ἀλλὰ κωμικώτερα. Ὁ ἀστρονόμος δὲν ἐκατέβη ἀκόμη ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν πενιχράν μου κατοικίαν· ὅθεν κινδυνεύω ν' ἀποθάνω χωρὶς νὰ τὸν γνωρίσω· ὅτι ἐγὼ ν' ἀναβῶ πρὸς αὐτὸν εἶναι τῶν ἀδυνάτων, ἂν καὶ ἴσως προσμένῃ νὰ ὑπάγω ἐρευνῶν ποῦ κατοικεῖ, ὡς οἱ Μάγοι τὸν Χριστόν μας, « Ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; » Ἔπειτα παραπονούμεθα περὶ τοῦ Λ. Γ! Εἶναι καὶ τοῦτο παρατηρήσεως ἄξιον, ἡ ἔμφυτος λέγω φιλαρχία τῶν Κ., τὴν ὁποίαν ἡ παιδεία, ἀντὶ νὰ διορθώσῃ, μεταβάλλει εἰς ὕβριν (insolence). Τοῦτο μὲ φέρει εἰς μνήμην τὴν θυσίαν τῶν Γαδάρων, τοὺς ὁποίους ἐθυσίαζαν οἱ Ὑπερβόρειοι εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Δὲν ἐξεύρω τί τὸν ἦλθε τὸν Πίνδαρον (ἴσως διὰ νὰ κάμῃ γελοιοτέραν τὴν θυσίαν) νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἔχαιρε καὶ ἐγέλα, βλέπων τὰ ὑβριστικὰ σκιρτήματα τῶν σφαζομένων ὄνων.

> Κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας
> . . . .
> . . . .
> Εὐφαμίαις τε μάλιστ' Ἀπόλλων
> Χαίρει, γελᾷ θ' ὁρῶν Ὕβριν
> Ὀρθιᾶν κνωδάλων.

Καταλαμβάνουν οἱ καλοί μας Π. ὅτι σφάζονται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν· ὅθεν ἐπρόσδραμαν τινὲς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν παιδείαν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λησμονήσωσι τὰ σκιρτήματα καὶ λακτίσματα. Μηδὲ συλλογίζονται, ὅτι ὅσον αὐτοὶ σκιρτῶσιν, τόσον περισσότερον γέλωτα προξενοῦν εἰς τὸν προστάτην

τῆς παιδείας τὸν φωτεινὸν Ἀπόλλωνα, καὶ εἰς τοὺς ἀδόλους αὐτοῦ προσκυνητὰς καὶ ὀπαδούς.

Τὸ *κατακαθίζω* σημαίνει τὸ ἀπὸ ὀρθὸν καὶ ὑψηλὸν κατασταίνω *χαμηλὸν* καὶ *πλησίγειον*.

Τὰ νῦν ἐναντία, ἀντὶ νὰ φοβίσωσιν, εἶναι λαμπρὰ ἀπόδειξις ὅτι τὸ θηρίον τῆς ἀπαιδευσίας πνέει τὰ λοίσθια.

Τὸ ὡραιότερον ἀφ' ὅσα θέλεις ἰδεῖν εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰσοκράτους χαλκογραφημένη ἀπὸ γνησίαν παλαιὰν προτομὴν τοῦ Ῥήτορος.

Καὶ ὁ Ἕλλην ἀγαλματοποιὸς θαυμαστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Γαλάτης χαλκογράφος, τὸν ὁποῖον εὐτύχησα νὰ εὕρω, τοιοῦτος, περὶ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ εἴπῃ μὲ τὸν Αἰσχύλον,

Ὁ σημαντουργὸς δ' οὔτις εὐτελὴς ἄρ ἦν,
Ὅστις τόδ' ἔργον ὤπασε . . . .

Ὑπομονή!

Θαρσεῖν χρὴ, φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον.

Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι δι' αὐτὸν πολλὰ *αὔριον* δὲν ἔμειναν. Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος ἐκατήντησε καὶ ὁ Α., ὡς μανθάνω, εἰς πενίαν· ἴσως ἐξ αἰτίας τῶν *καλῶν γραμματικῶν*. Ἐὰν τὰ σκυθικὰ ξυλοκοπήματα τοῦ Χρ. δὲν εἶχαν τὸν ἀγανακτήσειν τόσον, ὥστε νὰ ἀποσκιρτήσῃ καὶ ἀκόντων τῶν γονέων, ἀπὸ τὸ σκολιὸν σχολεῖον, ἤθελε καὶ αὐτὸς εἶσθαι τώρα εἰς τὸν ὀλίγον ἀριθμὸν τῶν φωτισμένων τοῦ γένους, καὶ πιθανὸν ὅτι, καὶ πόρον βίου χρηστὸν ἤθελεν εὑρεῖν.

. . . . . Τὸν οἶνον, τὸν ὀνομασθέντα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς « *Νοῦ κάτοπτρον*. »

Εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ περισσότερον ἐλέους παρὰ μομφῆς εἶναι ἄξιοι.

Δὲν ἐτόλμησε ποτὲ μηδὲ κἂν νὰ συλλογισθῇ, ὄχι νὰ προφέρῃ, ἢ νὰ καταλάβῃ τί σημαίνει τὸ,

Τοιοῦτός εἰμι καὐτὸς, εὐθεῖαν λόγων
Τέμνων κέλευθον, κ' οὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸν νικήσῃς ποῖον ἀριστεῖον ἐλπίζεις νὰ λάβῃς ἀπὸ τοιαύτην νίκην; Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ γελάσῃ, ὅστις ἐνθυμηθῇ εἰς τοιαύτην περίστασιν τοῦ διαβολοαριστοφάνους τὸ,

Τούτου πάνυ τ' οὖργον· οὗτος ὁ τρόπος πανταχοῦ.

Εὕρηκαν ἄλλον τρόπον ἀπάτης, ἴσως χειρότερον, τὴν ἀσκητικὴν καὶ πιναρὰν ζωήν.

. . . . τοὺς ἀλαζόνας
Τοὺς ὠχριῶντας, τοὺς ἀνυποδήτους λέγω,
Ὧν ὁ κακοδαίμων . . . .

Τῶν μὲν πιναρῶν τερατολόγων ἡ βασιλεία σιμόνει εἰς τὸ τέλος της· τῶν δὲ εὐπαρύφων τούτων νέων σοφιστῶν, οἱ ὁποῖοι βλέποντες ὅτι ἡ πιναρότης δὲν εἶναι πλέον μέσον πρόσφορον τιμῆς, ἔλαβαν τὴν Εὐρωπαϊκὴν κομψείαν καὶ καθαριότητα, δὲν θέλει κρατήσειν πολὺν καιρόν· καθόσον αὐξάνονται τοῦ γένους τὰ φῶτα, φυσικὰ θέλει ἐλαττοῦσθαι καὶ ἡ ἀναισχυντία τῶν τοιούτων. « Καὶ γνωσθήσονται ποτὲ » τοῖς κρίνειν μαθοῦσιν, οἷα διδάσκουσι τοὺς ἀνοήτους. »

Καλὸν ἦτο βέβαια νὰ εὑρίσκετο κανεὶς, νὰ τρυπᾷ ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν μὲ τὴν βελόνην τῆς δικαιοσύνης τὴν γεμισμένην ἀέρα κεφαλὴν τῶν τοιούτων.

Ἡ πανίερός του καταγραφὴ « Ποιήσει τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ τὴν τραχεῖαν εἰς πεδία. »

ζΆ.

Ἐμακάρισα τὸν εὑρετὴν τῆς τυπογραφίας, ὡς ἐταλάνισα τοὺς ἠλιθίως μεταχειριζομένους τὸ θεῖον εὕρημα τοῦτο, χωρὶς νὰ τρέμωσι τὸν δι᾽ αὐτοῦ ἀπαθανατισμὸν τῆς μωρίας των. Ὁ Κρ. εἶναι ὁ ὑπάρξας (l'agresseur) καὶ ὁ Χρ. ὁ ἀμυνόμενος. Καὶ μ᾽ ὅλον τοῦτο ἀντὶ νὰ σιωπήσῃ, ἐμεταχειρίσθη τὸ σκληρότατον καὶ σκυθικὸν *ἐξ*. . . . ., καὶ τὸ μετεχειρίσθη εἰς καιρὸν, ὅταν δὲν εἶχε τι χρηστὸν νὰ ἀντιπροβάλλῃ εἰς ἀπολογίαν του· autant de lignes, autant de sottises. Καὶ πραγματικὸν καὶ λεκτικὸν μωρότερον σύνθεμα δὲν ἐγνώρισα εἰς τὴν ζωήν μου. « Τὸ Συκωτὸν κατὰ παλαιὰν *τέχνην* καὶ ἱστορίαν » Δὲν ἐκατάλαβε τὴν λέξιν *τέχνην*, διὰ τῆς ὁποίας σημαίνει ὁ Εὐστάθιος τὴν τέχνην τῶν λίχνων, ὅσοι ἔτρεφαν μὲ σῦκα τὰ ζῶα, τῶν ὁποίων ἐπεθύμουν νὰ ἔχωσι παχέα συκώτια.

Λατινιστὶ ficus σῦκον, ὅθεν ficatum εἰς τὸν παρακμάζοντα λατινισμὸν τὸ ἧπαρ.

Ἑλληνιστὶ καὶ Γραικιστὶ Σῦκον . . . . ὅθεν Συκώτιον εἰς τὸν παρακμάζοντα ἑλληνισμόν· τὸ αὐτὸ

Ἰταλιστὶ figo, ἢ fico τὸ σῦκον· ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐσχηματίσθη τὸ figato, τὸ αὐτό· ἀπὸ τὸ δεύτερον τὸ pan ficato, ἄρτος ζυμωμένος μὲ σῦκα.

Ἰσπανιστὶ higo τὸ σῦκον, higado τὸ ἧπαρ.

Γαλλιστὶ figue, τὸ σῦκον, foie τὸ ἧπαρ.

Τὴν σύμπτωσιν ταύτην καὶ συμφωνίαν εἰς πέντε γλώσσας, ὅστις τὴν νομίζει ἔργον αὐτομάτου, καὶ καταφεύγει εἰς τὴν ἡπατοσκοπίαν, διὰ νὰ παράξῃ τὸ *σκότιον*, τί ἄλλο δείχνει εἰς τοὺς ἀγαπῶντας τὰ λαμπρὰ καὶ καθαρὰ, παρὰ τὴν σκοτίαν καὶ τὸν βόρβορον τῆς κεφαλῆς του; Πάλιν τὸ

λέγω, ἂν ἐκαταλάμβαναν οἱ τοιοῦτοι τί λέγουν ἢ τί γράφουν, ἤθελαν φεύγειν τὴν τυπογραφίαν ὡς τὸν διάβολον. Ἄφες τους λοιπὸν, φίλε, νὰ στηλιτεύωνται μόνοι διὰ τῆς θείας τυπογραφίας. « Τί κοινὸν (λέγει σοβαρῶς) λεξιθήρᾳ καὶ φιλολογίῃ; » καὶ μᾶς διδάσκει νὰ θηρεύωμεν ἰδέας καὶ ὄχι λέξεις, ὡς νὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χωρισθῶσιν αἱ λέξεις ἀπὸ τὰς ἰδέας, ἢ νὰ μάθῃ τις ἰδέας χωρὶς λέξεων, ἢ νὰ κατανοήσῃ λέξεις, χωρὶς ἐν ταυτῷ νὰ καταλάβῃ καὶ τὰς ἰδέας..... Ἀλλὰ δὲν θέλει πείσειν κανένα, τῶν ὅσοι φιλολογοῦσι μὲ κανόνας, βεβαιωμένους ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔρευναν καὶ κρίσιν, καὶ θηρεύουσι τὰς λέξεις ὄχι δι' αὐτὰς, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐξ αὐτῶν γνώσεις καὶ ἰδέας. « Ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις, » ἀξίωμα τὸ ὁποῖον ἐβεβαίωσεν αὐτὸς, δείξας εἰς τὸ Λ. διὰ τῆς ἀνεπισκεψίας τὴν ἀπαιδευσίαν του. Διὰ τὴν αὐτὴν ἔλλειψιν τῶν ἰδεῶν, ἐσύγχυσε καὶ συνετάραξε τὰ πλουμιστὰ μὲ τὰ πολύμιτα, καὶ ταῦτα πάλιν μὲ τὰ Pluma τῶν Λατίνων, χωρὶς νὰ διακρίνῃ μήτε δύναμιν λέξεων, μήτε τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς χρήσεώς των. Ὁ Πλίνιος, τὸν ὁποῖον ψευδῶς φέρει εἰς μαρτυρίαν, ἔχει τὸ Polymèta, ἀλλ' ὄχι ὅμως καὶ τὸ Plumativa. Τὸ Pluma εἶναι ἀρχαία Ῥωμαϊκὴ λέξις, σημαίνουσα πτερὸν, τῆς ὁποίας τὴν ἐτυμολογίαν μηδ' αὐτοὶ τῶν Λατίνων οἱ Γραμματικοὶ δὲν ἀνεκάλυψαν. Ἕνα μόνον ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἔτυχα εἰκάζοντα μήπως εἶναι ἀπὸ τὸ Φλύω, πέφλυμαι, Φλῦμα ὅθεν Pluma· τόσον μόνον λέγει, προσθέτων « διὰ τὸ κυματῶδες τῆς κινήσεως » Τὰ ἑξῆς εἶναι εἰκασίαι ἰδικαί μου.

Ἐὰν ἐξετάσῃ τις τὸ μακρὸν ἄρθρον τοῦ *Φλέω* εἰς τὸ ἀξιόλογον Λεξικὸν τοῦ Σνεΐδέρου, καὶ τὴν πολυπληθῆ συγγένειαν τοῦ ῥήματος τούτου μὲ ἄλλα, καὶ ὅτι ὅλα ἐπιστηρίζονται εἰς τὴν αὐτὴν θεμελιώδη ἰδέαν τῆς ταχείας ῥεύσεως ἢ κινή-

σεως, γίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ Pluma, εἶναι φλῦμα, καθὼς καὶ τὸ Pluit τῶν Λατίνων (*βρέχει*, il pleut) εἶναι ἀπὸ τὸ Φλύει. Ἐὰν ἔπειτα προσθέσῃς εἰς ταῦτα ὅτι καὶ οἱ Γερμανοὶ λέγουσι fliessen τὸ ῥῆμα *ῥέειν*, fliehen τὸ *φεύγειν*, fliegen τὸ *ἵπτασθαι*, καὶ flügel τὴν πτέρυγα, ὅλα κινήσεως συντόνου σημαντικὰ, ἡ παραγωγὴ καὶ συγγένεια γίνεται ἔτι πιθανωτέρα. Τὸ fliegen, λέγει ὁ Ἀδελλούγγης (Τομ. 2. σελ. 206) ist mit fliehen, fliessen, flauen und hundert andere âhnlichen..... genau verwandt. Ἐκ τούτου τοῦ Λατινικοῦ Pluma ἔκαμαν οἱ Λατῖνοι τὸ Plumatilis τὸ σημαῖνον τὸ κεντητὸν, ἢ ὡς λέγομεν ἐξομπλιαστὸν, τὴν ἀρχὴν ἴσως διότι τὰ κεντούμενα εἶχαν ὁμοιότητά τινα μὲ τὰ πτερὰ τῶν ὀρνέων, εἶτα ἁπλῶς τὰ πάσης λογῆς σχήματα, ὁποῖα εἶναι τὰ ἄνθη, τὰ ζῶα κ.τ.λ. « Ἡ παρυφὴ (λέγει ὁ Εὐστά» θιος εἰς τὴν Ὀδύσσ. σ. 1436.) ἐστὶ κατὰ τὸν Ἀθήναιον » κόσμου εἶδος ἐν ἱματίῳ, οὐκ εὐδιάρθρωτον πάνυ σαφῶς, » ὁποῖα ἴσως τὰ λεγόμενα *Ἐξεμπλωτὰ* καὶ Πλουμιστά. » Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ἐξεμπλωτὰ, κεντητὰ καὶ πλουμιστὰ σημαίνουν τὸ αὐτὸ, ἤγουν σχήματα κεντημένα μὲ τὴν βελόνην, μὲ πορφυροῦς, ἀργυροῦς ἢ χρυσοῦς κλωστῆρας ἐπάνω εἰς πανίον ἤδη ὑφασμένον.

Τὰ δὲ Πολύμιτα (ὡς καὶ ἡ λέξις τὸ φανερόνει) ἦσαν μὲν καὶ αὐτὰ ἄνθη, ζῶα, καὶ ἄλλα σχήματα, ἀλλὰ τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς ὑφάνσεως, μὲ πολλοὺς καὶ διαφόρως βαμμένους μίτους, ἢ κλωστῆρας, εἰς τρόπον ὥστε ἐκατέβαινε τὸ ὑφασμένον ἀπὸ τὴν κρεββατὴν, καὶ τελείως ζωγραφισμένον, χωρὶς νὰ ἔχῃ χρείαν ἄλλης κεντήσεως.

ζβ'.

. . . . . Ἀλλὰ χρειάζεται συλλογὴ ἐφημερίδων Γαλλικῶν, Γερμαν. Ἀγγλ. Ἰταλ., διὰ νὰ γένῃ ἐξ αὐτῶν ἀπάνθισμα κριτικὸν, καὶ ἀληθὲς *Μετακένωμα* ἀπὸ τὰ σοφὰ καυκία τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὰ ἀπαίδευτά μας καύκαλα. Σὲ βεβαιόνω, φίλε, ὅτι τοιαύτη ἐφημερὶς καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν ἤθελε φωτίσειν, καὶ τὰ ἤθη ἡμερώσειν, καὶ πολλοὺς ἀγύρτας ἤθελε, καὶ πρὸ τοῦ *Κριτηρίου* τῆς *ἐπερχομένης γενεᾶς*, ἀναγκάσειν νὰ κρυφθῶσιν πάλιν εἰς τὸ σκότος τῆς φωλεᾶς των, ὅθεν τοὺς ἐθάῤῥυνε νὰ προκύψωσιν ἡ δυστυχία τοῦ γένους. Καὶ γελῶ καὶ κλαίω, ὅταν βλέπω Δ. καὶ Κ. νὰ διακροτῶσι καὶ νὰ κρίνωσι τὰ συμφέροντα τοῦ γένους (discuter les intérêts de la nation). Καὶ γελῶ καὶ κλαίω ὅταν βλέπω καυχωμένους ζῆλον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνθρωπίσκους, οἱ ὁποῖοι προτιμῶσι νὰ ληστεύωσιν ἀναιδῶς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συνεργάτας εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος, παρὰ νὰ ὁμολογήσωσιν εὐγενῶς ὅτι . . . .

. . . . . Εἰς ἀταξίαν καὶ σύγχυσιν φρικτὴν φαίνεται ὅτι χορεύουν εἰς τὴν κεφαλήν του αἱ ἰδέαι τῶν πραγμάτων, καὶ ὅταν ἀναγκασθῇ νὰ σύρῃ καμμίαν ἀπὸ τὸν χορὸν, διὰ νὰ τὴν ἐνδύσῃ μὲ γράμματα, σύρει τὴν τυχοῦσαν, χωρὶς ἔρευναν, ἂν ἔπρεπε νὰ σύρῃ αὐτὴν ἢ ἄλλην.

Ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, φίλε μου, πάλιν σὲ λέγω, προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀπαιδευσίαν τοῦ ἔθνους.

Ἀναθραμμένοι ἀπὸ ἀπαιδεύτους καὶ κακοθραμμένους γονεῖς, εὐθὺς ὅταν μάθωμεν μικρόν τι, φυσιοῦται καὶ μεγαθύνεται εἰς ὅλας τὰς διαστάσεις ὁ μικρὸς ἡμῶν ἐγκέφαλος τοσοῦτον, ὥστε δὲν μένει πλέον τόπος μήτε τὰς καλὰς μαθήσεις νὰ αὐξήσωμεν, μὲ προσθήκην ἄλλων μαθήσεων, μήτε τὰς κακὰς νὰ διορθώσωμεν.

Ἀ! φίλε μου, ὅταν ἐνθυμηθῶ τί λέγει ὁ Λογγῖνος περὶ τῆς δυσκολίας τῆς κρίσεως, « Ἡ γὰρ τῶν λόγων κρίσις πολ-» λῆς ἐστι πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα » καὶ βλέπω ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πεῖραν ἄλλην δὲν ἔχουσι παρὰ τὰ *καλά των γραμματικὰ*, νὰ κρίνωσι μὲ τοσαύτην ἀφοβίαν καὶ θάῤῥος τοσοῦτον περὶ πραγμάτων δυσκρίτων, δὲν ἐξεύρω τί νὰ συλλογισθῶ.

Καὶ ἀπὸ ταῦτα τοῦτο μόνον ἐκατάλαβα, ὅτι μέγα δίκαιον εἶχεν ὁ Πλάτων, λέγων ὅτι ἡ σοφία δὲν πρέπει νὰ παραδίδεται εἰς πᾶσαν ψυχὴν ἀνεξετάστως.

Πρόσεχε, διὰ κἂν τὸ Πινδαρικὸν

. . . . . Ἀρχομένους δ' ἔργου, πρόσωπον
Χρὴ θέμεν τηλαυγὲς. . . . .

Κανὼν γενικὸς καὶ λογικὸς (ἐπειδὴ στηρίζεται εἰς τὸ λογικὸν ἀξίωμα τοῦτο: « Ὁ φωτισμὸς τῶν ἀπαιδεύτων πρέ-» πει νὰ γίνεται διὰ τῶν εὐκολωτέρων καὶ συντομωτέρων μέσων ») οὗτος· ἀπὸ δύο συνωνύμους λέξεις ἐκείνη πρέπει νὰ διαλέγεται καὶ νὰ εἰσάγεται εἰς τὴν νέαν μας Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν ἐλπὶς ἢ ὑπόληψις εἶναι, ὅτι θέλει εὐκολώτερον καταλάβειν ὁ ἀπαίδευτος. Εἰς τὸν τοιοῦτον καὶ ἡ *Εὐκαμψία* καὶ ἡ *Εὐστροφία* εἶναι ἐπίσης ἄγνωστοι λέξεις· ἀλλ' ὅμως εἰς τὴν δευτέραν εὑρίσκει κἂν χειραγωγίαν, καὶ νὰ εἴπω οὕτως μίτον Ἀριάδνειον τὸ *Στρέφω*, τοῦ ὁποίου τὴν σημασίαν ἐξεύρει πολλὰ καλά. Τὸ *Κάμπτω* εἶναι εἰς αὐτὸν Κινέζικον.

Τί τοὺς θανόντας οὐκ ἐᾷς τεθνηκέναι;

Τί γεωργεῖς τὸν ᾅδην ταλαίπωρε Γ; καὶ ζητεῖς ὑπὸ γῆν δένδρα τόσον παράδοξα ὥστε νὰ φέρωσιν ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν καρπῶν, ὡς νὰ μὴν ἔμεινεν εἰς τὴν ἀπὸ σὲ καὶ

τοὺς συγχρόνους σου πατουμένην γῆν, κανὲν ἴχνος καρποφορίας;

Πολλὰ καλὸν εἶναι τοῦ Θεόγνιδος τὸ παράγγελμα

Οὐ χρὴ κιγκλίζειν ἀγαθὸν βίον, ἀλλ' ἀτρεμίζειν·
Τὸν δὲ κακὸν κινεῖν ἐς τ' ἂν ἐς ὀρθὰ βάλῃς.

Ἡ εὐχαριστία πρέπει νὰ ἦναι Λακωνικὴ, ἀλλὰ τοιαύτη, ὁποία νὰ δείχνῃ εὐγνωμοσύνην ἀνδρῶν, μεγάλα φρονούντων, καὶ μεγάλα μελετώντων νὰ κατορθώσωσι, δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος των, καὶ ὄχι τὸ, « Ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὸ πληρώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· » τῶν ζητούντων καὶ δεχομένων ἐλεημοσύνην.

Πῇ ἔβαν εὐχωλαὶ, ὅτε δὴ φάτε εἶναι ἄριστοι!

Ὅτι φυσικὰ οἱ τέσσαρες ὀφθαλμοὶ βλέπουν περισσότερα παρὰ τοὺς δύο· καὶ πίστευσε περὶ τούτου τὸν Ὅμηρον·

Σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν,
Ὅπως κέρδος ἔῃ· μοῦνος δ' εἴπερ τε νοήσῃ,
Ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις.

ϛΓ΄.

Κοινὴ ὑπόληψις opinion publique, τοῦ ὁποίου κυριωτέρα μετάφρασις ἤθελεν εἶσθαι *Νόμος*, ἐπειδὴ εἰς ταύτην τὴν ἔννοιαν τὸ ἐμεταχειρίσθη ὁ Πίνδαρος, ὅταν εἶπε, *Νόμος πάντων βασιλεύει*, l'opinion est la reine du monde. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Νόμος ἐστηρίχθη πλέον εἰς τὴν σημασίαν, ὄχι τοῦ νομιζομένου, ἢ ὑπολαμβανομένου, ἀλλὰ τοῦ γραπτοῦ δόγματος, τοῦ κολάζοντος τὰ πολιτικὰ ἁμαρτήματα, εἶναι πλέον ἀδύνατον νὰ προσαρμοσθῇ εἰς ἄλλην ἔννοιαν. Εἶναι ἄλλη λέξις κομψὴ τοῦ φιλοσόφου καὶ φιλανθρώπου βασι-

λέως, Μάρκου Αὐρηλίου, ἡ *Κοινονοημοσύνη*. Ἀλλ' αὐτὴν ἴσως πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν διὰ νὰ ἐκφράζωμεν τὸ Esprit public.

Ὅ,τι καὶ ἂν προσπαθήσῃς, τὸ ἀναθεματισμένον τζ, ἢ Τσ, ἐκολλήθη εἰς τὴν γλῶσσαν μας·

Ὥσπερ τὰ σῦκ' ἐπὶ τοῖσιν ὀφθαλμοῖς ἔφυ,

ὡς ἔλεγε περιγελῶν τινὰ σφάλματα, κολλημένα πάντοτε εἰς τὰς τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου, ὁ Ἀριστοφάνης. Ἄμποτε μὴν εἶχεν ἄλλα παρὰ ταῦτα! ἀλλ' εὑρίσκονται εἰς αὐτὴν ἄλλα χειρότερα σῦκα (feigwarzen), τὰ ὁποῖα τίς ἔχει νὰ τὰ θεραπεύσῃ, δὲν ἐξεύρω.

Περὶ τοῦ, *Τί ὥρα εἶναι*, εἶπα τί εἰς τὸν Ἡλιόδωρον (σελ. 208). Τώρα προσθέτω ὅ,τι τότε δὲν ἐνθυμούμην· ὅτι εἶπε καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (Εἰρήν. 693) *Τὰ τί; ἀντὶ τοῦ Τὰ τίνα;* πληθυντικοῦ. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Κωμικοὶ παραστένουσι πολλάκις τοῦ κοινοῦ λαοῦ τὴν γλῶσσαν, ἐνδεχόμενον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τὸ μετεχειρίζοντο εἰς τὴν κοινὴν ἀναστροφὴν, ὡς μόριον ἀόριστον, δεκτικὸν τῆς σημασίας παντὸς ἀριθμοῦ καὶ παντὸς γένους, ὡς τὸ che τῶν Ἰταλῶν: che ora è? Λέγομεν ἀκόμη, *Τί γυναῖκες εἶναι ἐκεῖναι; Τί ἄνθρωποι;* Que voulez vous faire? il faut se resoudre à admettre quelque bêtise dans les langnes.

Ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ « Πολυτελὲς ἀνάλωμα ὁ χρόνος » τοῦ Θεοφράστου.

ΛΔ'.

Ποτὲ δὲν μ' ἔμπνευσε πίστιν ὁ ἄνθρωπος. Κατ' ἄλλα ἐνδέχεται νὰ ἦναι ἄμεμπτος· ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ γένος ἡμῶν φιλία του μ' ἐφάνη (ἴσως λανθάνωμαι) ὅτι μυρίζει ὀλίγον τὴν λεγο-

μένην ἀπὸ τοὺς προγόνους μας *Λυκοφιλίαν*. Ἐνδέχεται παρὰ τοῦτο νὰ ἔχῃ καὶ τὴν μανίαν νὰ φαίνεται Selbsdenker (αὐτόφρων).

Διὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Θεοφράστου, « Πολυτελὲς κ.τ.λ.» δὲν σὲ λέγω περὶ τοῦ Ἀθ. ἄλλο, πλὴν ὅτι πάντοτε καὶ παντοῦ ἔδειξε *στρυφνὸν καὶ πρίνινον ἦθος*, ὡς πρέπει φυσικὰ νὰ ἦναι τὸ ἦθος τῶν δεσποτικῶν ψυχῶν.

Τὸν συγγραφέα τῆς ἰδεολογίας ἔκρινες δικαίως· δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ἈΠΟΥ̃ μ' ἔστειλε τὸν τελευταῖον τόμον, τὸν ὁποῖον ἀνέγνωσα μὲ ἴσην εὐαρέστησιν τῆς ἰδικῆς σου, καὶ ἐλυπήθην ἄκρως, ὅτι δὲν τὸν ἔμεινε πλέον δύναμις νὰ γράψῃ ὅσα ἔμελλεν ἀκόμη νὰ μᾶς διδάξῃ. Ἄρχισε νὰ τυφλόνεται ὁ ταλαίπωρος καὶ τὴν σωματικὴν ὄψιν.

Βλέπω πάλιν ὅτι μέλλει νὰ σὲ ταράξῃ τὸ *ΑΠΟΥ*, ὡς ἐτάραξε καὶ ἄλλους. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι εἶναι φιλαίτιοι (chicaneurs), καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τοὺς ἀκούῃς. Λέγομεν ἀδιαφόρως ἈΦ' ὍΤΙ (Ἀττικῶς) καὶ ἈΠ' ὍΤΙ (Ἰωνικῶς). Εἶναι τοῦτο ἀληθὲς, ἢ ὄχι; Διὰ τί λοιπὸν τὸ ἈΠΟΥ̃ ἢ ἈΠ' ΟΥ̃ (τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸν Ἡρόδοτον) δὲν εἶναι τόσον καλὸν ὅσον εἶναι καὶ τὸ ἈΦΟΥ̃; Ἔπειτα δὲν τὸ ἔπλασα ἐγὼ, ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς τῆς ιέ. καὶ ιϛ'. καὶ ιζ'. ἑκατονταετηρίδος. Ἄλλο δὲν ἔκαμα πλὴν νὰ ἀνανεόσω τὸ ἀπαρχαιωμένον. Διὰ τί; διὰ νὰ ἐξορίσω τὸ χυδαῖον ὉΠΟΥ̃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, ἂν ἦτο δυνατὸν, ἀνακαλύπτων τὰ γενέθλιά του. Μὴν ἀμφιβάλλῃς, ὅτι ἀπὸ τὸ ὀρθὸν *Πολὺς καιρὸς ἀπου*, ἐγεννήθη πρῶτον τὸ *πολὺς καιρὸς ὁπου*· ἔπειτα ἀπὸ τὸ στρεβλὸν τοῦτο ἄλλο στρεβλότερον, *Εἰς καιρὸν ὁπου* (ἀντὶ τοῦ *ὅταν*), καὶ τέλος ἐκατάντησε νὰ γένῃ καὶ ἄρθρον εἰς ὅλους τοὺς ἀριθμοὺς καὶ εἰς ὅλα τὰ γένη, *ὁ ἄνθρωπος ὁπου*, *ἡ γυναῖκα ὁπου*, *οἱ ἄνθρωποι ὁπου*, *αἱ γυναῖκες ὁπου*, καὶ εἰς ὅλας τὰς πτώ-

σεις, τῶν ἀνθρώπων, τῶν γυναικῶν, τοὺς ἀνθρώπους, τὰς γυναῖκας, ὁπου.

Ποῖοι λοιπὸν μεταχειρίζονται μέσα ἰατρείας μαλακώτερα καὶ κανονικώτερα, οἱ ἱδρόνοντες νὰ τὸ θεραπεύσωσι μειρακιωδῶς μὲ τὴν διαστολὴν ὅ,που, ἢ ἐγὼ, ὅστις ἐπενόησα τὴν ἀνάκλησιν τοῦ *ἀποῦ* (εἰς μόνον τὸ πρῶτον παράδειγμα *πολὺς καιρὸς ἀποῦ*) δι' ἐπιθυμίαν νὰ καθαρίσω τὴν γλῶσσαν ἀπ' ἕνα κἂν αἰσχρὸν χυδαϊσμόν;

Εἶπα *εἰς μόνον τὸ πρῶτον παράδειγμα*· ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι καὶ τὸ δεύτερον χρονικὸν, *εἰς καιρὸν ὁποῦ* δὲν ἐγεννήθη ἀμέσως ἀπὸ τὴν κατάχρησιν τοῦ πρώτου· ἀλλ' ἦτον *εἰς καιρὸν ἐποῦ* (ἤγουν καιρὸν, ἐφ' οὗ καιροῦ), καὶ οὕτως ἦτο βέβαια ὀρθόν. Τοῦτο τὸ *ἐποῦ*, ἂν ἐμεταχειριζόμην, ἤθελα δικαίως κατηγορηθῆν· ἀλλὰ σὲ ὁμολογῶ, ὅτι ἂν τὸ μεταχειρισθῇ τις ἄλλος (τὸ εἰς καιρὸν ἐποῦ) ἀποβλέπων εἰς τὸν σκοπόν του, θέλω τὸν ἀφήσειν ἥσυχον, καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ μὴν ἔχοντες ἱκανὰ κοινῆς γλώσσης συγγράμματα (τὰ ἀρχαιότερα δὲν ἀναβαίνουσι περαιτέρω τῆς ιγ΄. ἑκατονταετηρίδος) δὲν εἴμεθα βέβαιοι ἂν δὲν ἦτο καὶ τὸ *ἐποῦ*, ὁμοίως ὡς τὸ *ἀποῦ* εἰς χρῆσιν. Αἱ γλῶσσαι δὲν φθείρονται αὐθημερόν· ἀλλὰ μεταβαίνουσι κατὰ μικρὸν ἀπὸ μίαν διαστροφὴν εἰς ἄλλην, ὡς καὶ τὰ ἤθη τῶν λαλούντων αὐτάς.

Τοῦ *ἦτον* τὸ ἐφελκυστικὸν δὲν εἶναι οὐδ' αὐτὸ πλάσμα τῆς κεφαλῆς μου. Εἶναι τῆς γλώσσης, καὶ πολλάκις ὅπου δὲν πρέπει, καὶ ὅπου ἀληθῶς χυδαΐζει, ὡς τὸ *ἦτον τρελός*· ἄλλο δὲν ἔκαμα λοιπὸν παρὰ νὰ τὸ φυλάξω ὅπου, ἂν δὲν πρέπῃ, ἔχει κἂν τὴν αὐτὴν δικαιολογίαν τοῦ ἐφελκυστικοῦ τῶν παλαιῶν, τοῦτο μόνον διαφέρον, ὅτι ἐκεῖνοι δὲν τὸ ἐμεταχειρίζοντο εἰς τὸν παρατατικὸν τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος. Ἀρκεῖ ὅμως (μὲ φαίνεται) ὅτι τὸ ἐμεταχειρίζοντο εἰς τοὺς

ἄλλους παρατατικοὺς ὁμαλῶς, ὅλων (*ἔτυπτεν*, ἐποίεεν) πλὴν τῶν εἰς μι. Κανεὶς δὲν θέλει μὲ πείσειν, ὅτι τὸ *ἦτον ἀηδέστατον*, δὲν εἶναι εὐφωνότερον τοῦ *ἦτο ἀηδέστατον*.

Θέλω γράψειν. Τὸ νόστιμον εἶναι ὅτι οὐδὲ τοῦτο δὲν εἶναι ἰδικόν μου. Ἔφερα ἀρκετὰ παραδείγματα εἰς τοὺς αὐτοσχ. στοχ. τῆς κοινῆς του χρήσεως, κατὰ τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας. Ἐὰν τὸ ἀνανέωσα, ἰδοὺ τίνα σκοπὸν ἐπρόβαλα. Ἡ φρικτοτέρα χυδαιότης τῆς γλώσσης μας εἶναι ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀπαρεμφάτου. Ἀλλὰ τίς εἶναι τόσον τολμηρὸς, ὥστε νὰ βιάσῃ τὸ ἔθνος νὰ τὸ δεχθῇ; καὶ ἂν εὑρίσκετό τις τοιοῦτος, εἶναι πιθανὸν, ἢ ἐλπιστὸν ὅτι θέλει τὸν ἀκούσειν τὸ ἔθνος; Οἱ μικρὸν πρὸ ἡμῶν ζήσαντες (τοῦτο εἶναι ἀναμφίβολον) ἐφύλαξαν κἂν τὰ ἴχνη του εἰς τοὺς μέλλοντας *θέλω γράψειν*· ἡ πρόοδος τῆς χυδαιότητος ἐξάλειψε καὶ τὰ ἀμυδρὰ ταῦτα ἴχνη μὲ τὸ *θέλω γράψῃ*. Τὰ ἀνεκάλεσα ἐγὼ μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ συνήθεια νὰ τὸ βλέπῃ εἰς τοὺς μέλλοντας, ἴσως κατ' ὀλίγον φέρει τὸ ἔθνος νὰ τὸ μεταχειρίζεται καὶ ἁπλῶς ἀλλοῦ, ὅπου ἡ χρῆσις του εἶναι καὶ κομψὴ καὶ ἀναγκαία. Αἱ γλῶσσαι, καθὼς κατὰ μικρὸν διαστρέφονται, οὕτως καὶ κατὰ μικρὸν διορθόνονται. Καὶ τρόπον ἄλλον δὲν γνωρίζω, παρὰ τὸν ἤπιον καὶ γλυκύν. Ζητοῦν οἱ φιλαίτιοι νὰ μὲ καταστήσωσι γελοῖον, παρασταίνοντές με ὡς κυριευμένον ἀπὸ τὴν ὄντως γελοίαν φαντασίαν, νὰ γένω νομοθέτης τῆς γλώσσης, μ' ὅλον ὅτι καθὼς σὲ εἶπα καὶ ἄλλοτε, καὶ πάλιν σ' ἐξαναλέγω, δὲν πιστεύω, νὰ ἦναι ἄλλος τις τόσον πληροφορημένος, ὅσον ἐγὼ, ὅτι αἱ γλῶσσαι ἀποστρέφονται τὸν δεσποτισμόν.

Αἴ! Αἴ! εὔμορφα ἐφύλαξα τὸ παράγγελμα τοῦ Θεοφράστου· « Πολυτελὲς ὁ χρόνος ἀνάλωμα. » Ἀλλ' εἶσαι σὺ ὁ αἴτιος.

Τὸ « Πάντες ἄνθρωποι φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται » εἰς τοὺς νέους μάλιστα ἔχει τὴν δύναμίν του. Ὅταν μίαν φορὰν συναθροισθῶσιν ἐκεῖ βιβλία ἱκανὰ, μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι ἡ ἐκεῖ νεολαία θέλουν τρέξειν ἄλλος εἰς ἄλλο, ὡς αἱ ὄρνιθες, ὅταν σκορπίζῃς ἔμπροσθέν των τὴν κριθήν.

Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud, λέγουσιν οἱ Γάλλοι.

Ἡ Κιβωτὸς, ἂν ὁμοιάζῃ τὴν Κιβωτὸν τοῦ Νῶε, εἰς τὴν ὁποίαν μόνα ὀκτὼ λογικὰ ζῶα ἦσαν περικυκλωμένα ἀπὸ ὅλα τὰ γένη τῶν ἀλόγων, θέλει δώσειν ὕλην ἀρκετὴν νὰ γελῶσιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Ὅπως ἂν ἦναι, δὲν εἶναι ἐκείνη, ἥτις μέλλει νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν τῆς ἀπαιδευσίας, ἂς προσθέσω καὶ τῆς ἀνομίας.

Τὸ γένος μας, φίλε, εἶναι βαμμένον μὲ τὴν ἀδικίαν, καὶ ἂν δὲν ἦτον, ἤθελεν εἶσθαι θαῦμα ἀσυγκρίτως μεγαλήτερον ἀπὸ νεκρῶν ἀνάστασιν. Ὅστις γεννᾶται καὶ τρέφεται εἰς πολίτευμα ἄνομον καὶ ἄδικον, ἐξ ἀνάγκης ἄδικος, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, καὶ δεσποτικὴ πρέπει νὰ ἦναι ἡ ψυχή του. Ἀπὸ τὴν ἔκπλυσιν λοιπὸν τῆς βρωμισμένης ταύτης βαφῆς πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἡ παιδεία τοῦ γένους. Βλέπεις ὁποῖα εἶναι τὰ ψυχάρια πολλῶν ἀπὸ τοὺς ὀνομαζομένους καὶ νομιζομένους σπουδαίους μας, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἔπρεπε νὰ ἦναι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τῆς διαγωγῆς τοῦ ἔθνους. Ὀλίγην δύναμιν πολιτικὴν ἢ χρηματικὴν ἂν ἀποκτήσῃ τις ἀπὸ μᾶς, γίνεται πάραυτα δεσπότης τῶν ὁμοίων του, καὶ φέρεται πρὸς αὐτοὺς μὲ τὸ *Ἀβραντινὶ*, καὶ στοχάζεται (τὸ χειρότερον) τὴν τοιαύτην διαγωγὴν, ὡς ἀχώριστον δικαίωμα τῆς καταστάσεώς του, καὶ λέγει εἰς ἑαυτὸν, « Πῶς ἁρμόζει νὰ ἰσηγορῇ ὁ δεῖνα μ' ἐμέ! »

Τὸ *Μόνοικον* εἶναι ὄνομα πόλεως ἢ πολίχνης Monaco,

κειμένης εἰς τὴν παραλίαν τῆς Γένουας (Genova), καὶ ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τὸ ἐκεῖ εὑρισκόμενον Ἱερὸν Ἡρακλέους Μονοίκου. Ὁ Στράβων ἁπλῶς τὴν ὀνομάζει Λιμένα Μονοίκου (τομ. Α, σελ. 267—269 τῆς ἐκδοσ. μου), καὶ εἰκάζει ὀρθῶς, ὅτι καὶ ὁ τόπος καὶ τὸ ἱερὸν ἦσαν ἀποικία τῶν Μασσαλιωτῶν. Διὰ τί δὲ ὁ Ἡρακλῆς ἐπωνομάσθη *Μόνοικος*, ἴδε τὴν σημείωσίν μου εἰς τὸν Γαλλικὸν Στράβωνα τόμ. Β', σελ. 88. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Μονοίκου. Τὸ δὲ Münich τῆς Βαυαρίας εἶναι Μονάχιον. Οἱ Ἰταλοὶ τὰ ὀνομάζουν κακῶς καὶ τὰ δύο μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα Monaco.

Δὲν εἶναι *Παρίσια*, ὡς *Ἰωάννινα*, ἀλλ' οἱ *Παρίσιοι*, ὡς οἱ *Δελφοὶ*, οἱ *Λεοντῖνοι* καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Μὲ ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν, ὅτι τῶν Δελφῶν καὶ Λεοντίνων ἡ πόλις δὲν εἶχεν ἄλλο ὄνομα, παρὰ τὸ τῶν κατοίκων· τῶν δὲ Παρισίων ἡ πόλις ἐλέγετο παλαιὰ *Λυτέκια* (Lutecia) τὴν ὁποίαν ὁ Στράβων ἢ ὁ ἀντιγραφεύς του διέστρεψεν εἰς τὴν *Λουκοτίκιαν*. Μὲ τὴν πρόοδον δὲ τοῦ χρόνου ἀπηρχαιώθη τὸ ὄνομα, καὶ ἐπεκράτησεν ἀντ' αὐτοῦ τὸ Παρίσιοι (ὅθεν καὶ τὸ σήμερον Paris). Μόνος ὁ ἱστορικὸς Ζώσιμος τὴν ὀνομάζει οὐδετέρως (ἀλλ' ὄχι πληθυντικῶς) τὸ Παρίσιον.

Pagus εἰς τὴν Λατινίδα σημαίνει *χώραν* (ὅθεν τὸ Paese τῶν Ἰταλῶν καὶ τὸ Pays τῶν Γάλλων), καὶ κώμην ἢ χωρίον (ὅθεν τὸ Paesano ὁ τῆς χώρας κάτοικος, ἢ ἐγχώριος, καὶ τὸ Paysan ὁ χωριάτης, ἢ κωμήτης, ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων). Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἔλαβε χώραν πρῶτον εἰς τὰς πόλεις, οἱ δὲ κωμῆται ἢ χωρικοὶ ἔμειναν οἱ τελευταῖοι νὰ φωτισθῶσι, πολλὰς ἑκατονταετηρίδας μετὰ τοὺς πολίτας ὕστερον· ὅθεν ἐπειδὴ ἐφύλατταν τὴν πάτριον θρησκείαν, ὅταν αἱ πόλεις ἐχριστιάνιζον, ἐκατάντησε τ' ὄνομα Paganus (καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγ-

γραφεῖς *Παγανὸς* κωμήτης, χωριάτης paysant) νὰ γένῃ συνώνυμον τοῦ *εἰδωλολάτρης*. Ἀφοῦ μίαν φορὰν ἔλαβε τὴν σημασίαν ταύτην μετεφέρθη εὔκολα, καὶ εἰς τοὺς ἀνοήτους καὶ τρελούς. Τὰ ὁποῖα φέρει εἰς μαρτυρίαν Ῥωσσικὰ λεξικὰ, *ἀμύητος*, *βέβηλος* κ.τ.λ. βεβαιοῦσι μάλιστα ὅ,τι αὐτὸς ἀρνεῖται. Ὁ βέβηλος καὶ ἀμύητος εἶναι ὁ ἀβάπτιστος, ἤγουν ὁ εἰδωλολάτρης. Οἱ Ῥῶσσοι, λαμβάνοντες τὴν θρησκείαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, φυσικὰ ἔλαβαν καὶ ὅλα τὰ ὑβριστικὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι ἐστόλιζαν τοὺς ἑτεροδόξους. Εἶναι πιθανὸν, ἢ μᾶλλον βέβαιον, ὅτι τὰ *Παγανόμερα* ἔλαβαν τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἑορτὰς βακχικὰς καὶ κωμαστικὰς τῶν κατὰ κώμας εἰδωλολατρῶν, ὁποίας ἔπειτα ἐμιμήθημεν καὶ ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι, εἰσάξαντες ἀντ' ἐκείνων τὰ δωδεκαήμερα, καὶ τὴν ἀπόκρεων, ἥτις εἶναι ἀληθὴς βακχικὴ ἑορτή.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ἦναι ὁ Κικέρων ὅστις εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι βιβλίον, οὐδὲ τὸ κάκιστον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ νοήμων ἀναγνώστης δὲν εὑρίσκει τι ὠφέλιμον.

Τὸ βάρος εἶναι μέγα καὶ φοβερόν· καὶ οἱ ὦμοί μου, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἦσαν δυνατοὶ, ἔγιναν τώρα ὦμοι βρεφικοί. *Δὶς παῖδες οἱ γέροντες*. Ἀσχολοῦμαι ὅμως, πρὶν ἐξασθενήσωσι παντάπασι.

Ἐγὼ ἐβάπτισα τοῦτον *Κλεάνθην*· τὸ ἐκ τοῦ πρώτου βαπτίσματος ὄνομα εἶναι *Βασίλειος*, καὶ τὸ ἐπώνυμον *Κοντός*.

Τὸν δὲ Φ. ἐμποροῦν νὰ δώσωσιν ἄξιον ἐπίθετον αὐτοῦ καὶ τὸ *Χαλκοπρόσωπος*, μὲ τὸ ὁποῖον ὡς λέγει ὁ Χρυσόστομος (Ὁμιλ. γ'. εἰς τὸν Ἠσαΐαν) ὠνόμαζαν οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς ἀναισχύντους· « Οὕτω γοῦν καὶ ἡμῖν ἔθος πολλάκις τοὺς » ἐρυθριᾷν μὴ εἰδότας χαλκοπροσώπους καλεῖν. »

Ἄξιον εἶναι καὶ τοῦτο τοῦ ἀειμνήστου Βολταίρου:

Les vieux livres sont des trésors.

Dit la sotte et maligné envie.
Ce n'est pas qu'elle aime les morts;
Elle hait ceux qui sont en vie. (Diction. philosophique, au mot, Anciens et modernes).

Περὶ τῆς λέξεως τοῦ Μακαρονισμοῦ, ἰδοὺ τί λέγει ὁ αὐτὸς Βολταῖρος (Diction. philosoph. au mot Allegories) (ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἔθνη ἤρχισαν τὴν γλῶσσαν των ἀπὸ τὸν μακαρονισμόν): Les sermons de Barlet et de Maillard... étaient prononcés moitié en mauvais latin, moitié en mauvais français: les sermons en Italie étaient dans le même goût. C'était encore pis en Allemagne. De ce mélange monstrueux naquit le style macaronique; c'est le chef-d'œuvre de la barbarie; Cette espèce d' éloquence, digne des Hurons et des Iroquois, s'est maintenu jusque sous Louis XIII. Le Jésuite Garasse, un des hommes les plus signalés parmi les ennemis du sens commun, ne prêcha jamais autrement.

Ἐὰν οἱ ἐκδόται τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ προσκαλέσωσι τοὺς ἑκασταχοῦ λογίους Ἕλληνας νὰ πέμπωσιν εἰς τὸν Λ. Ε. ἕκαστος τὰς ἰδιαζούσας εἰς τὴν πατρίδα του λέξεις ἢ φράσεις, μόνας ἐκείνας, ὅσαι δὲν εὑρίσκονται εἰς τὰ κοινά μας λεξικὰ, καὶ καθόσον πέμπονται, νὰ τὰς καταχωρίζωσιν οἱ ἑρμογράφοι κατὰ στοιχεῖον εἰς κάθε τετράδιον (μία μόνη σελὶς κάθε τετραδίου εἶναι ἱκανὴ εἰς τοῦτο), σὲ βεβαιόνω ὅτι τοιαύτη συλλογὴ, ὄχι μόνον θέλει χορηγήσειν μετ' ὀλίγους χρόνους ὕλην ἀρκετὴν εἰς σύνταξιν Λεξικοῦ, ἀλλὰ καὶ συνεργήσειν πολὺ εἰς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πρόσθες καὶ τρίτον, ὅτι θέλει καταστήσειν τὸν Λ. Ε. ὄντως κλασσικὴν ἐφημερίδα, καὶ ἑλκύσειν πολλοὺς ὑπογραφέας. Διότι ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς φιλολόγους δὲν εἶναι ὅστις

δὲν θελήσει νὰ τὴν ἔχῃ, διὰ νὰ παραβάλλῃ τὰ νέα μὲ τὰ παλαιά.

Κυματωγὴ εἶναι, καθὼς ἐξηγεῖ ὁ Εὐστάθιος (εἰς τὸ Ε. τῆς Ὀδυσσ.) ἡ ἀκτὴ ἔνθα δηλαδὴ τὰ κύματα ἄγνυνται. Ὁ Ἡσύχιος τὴν ἐξηγεῖ Ῥαχία, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτό. Οἱ Ἴωνες τὴν ὠνόμαζαν Ῥηχία, διὰ τοῦ Η· ὅθεν κατάγονται τῆς κοινῆς γλώσσης τὰ Ῥηχὰ, ἤγουν τὰ ἀνάβαθα νερὰ, καθὼς λέγουν ἄλλοι. Ὅπου εἶναι ἀκτὴ, ἢ Αἰγιαλὸς, ἐκεῖ ἀναγκαίως εἶναι καὶ τὰ ὕδατα ῥηχά.

« Μετωπωρινῆς τρύγης » εἶναι καθὼς ὅλα τῶν ὡρῶν τὰ ὀνόματα, Χειμῶνος, Ἔαρος, Θέρους, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται ἐλλειπτικῶς τῆς προθέσεως.

Αἱ δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι συντάσσονται ἐνάρθρως μὲ τὰ ὀνόματα, ὅταν τὸ ὄνομα δὲν εἶναι, παρὰ ἁπλὴ ἐπεξήγησις τῆς δείξεως. Αὕτη εἶναι ἡ κοινὴ χρῆσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία, μὴν οὖσα κοινὴ εἰς τὰς ἄλλας (οἱ Γάλλοι λέγουσι cet homme et cet Endrome), ἔλαβε μὲ φαίνεται τὴν αἰτίαν ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἀμφιβολογίας. Οὗτος Εὔδρομος, καὶ, Οὗτος ὁ Εὔδρομος εἶναι βέβαια δύο φράσεις διάφοροι· ἡ πρώτη εἶναι πρότασις λογικὴ ἐλλειπτικὴ, ἰσοδυναμοῦσα μὲ τὴν Οὗτος ἐστὶν Εὔδρομος· ἡ δευτέρα δὲν εἶναι πλὴν μέρος προτάσεως τὸ λεγόμενον Ὑποκείμενον. Μ᾽ ὅλον τοῦτο, εὑρίσκονται καὶ παραδείγματα τῆς ἐναντίας χρήσεως.

Τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔεργε·

λέγει ὁ Ὅμηρος (Ὀδύσσ. Μ. 209). Ὀλίγον ἀνωτέρω (Αὐτόθ. 214) εἶπε,

Δφὴ Τόνδε γ᾽ ὄλεθρον ὑπεκφυγέειν καὶ ἀλύξαι.

Λουκιανὸς (εἰς τὸν Νιγρῖνον τμ. 12)

« Οὗτος ἀνὴρ οὐ παύσεται τήμερον »

ὅτι βέβαια ἐξ αὐτῶν εἶναι τινὰ γεννήματα κακογραφίας, τὸ ὁμολογῶ· καὶ ἰδοὺ ἓν παράδειγμα ἀπ' αὐτὸν τὸν Λουκιανὸν (Δημοσθ. ἐγκώμ. 41), τόσον μᾶλλον ἀξιοσημείωτον, ὅσον ὁ μὲν Λατῖνος μεταφραστὴς ἠπατήθη, οἱ δὲ Κριτικοὶ μήτε περὶ τοῦ κειμένου μήτε περὶ τῆς μεταφράσεως δὲν ἐσημείωσαν τίποτε. Ὁ λέγων εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Δημοσθένους. « Καὶ ὑμεῖς πει-» ρᾶσθε δώροις καὶ τοῦτον ἀναπείθειν ἄνθρωπον, καὶ τὴν » πατρῴαν οὐσίαν εἰς Ἀθηναίους... κατηναλωκότα » Ἄλλαξον μόνην τὴν στίξιν, καὶ ὅλον γίνεται κομψότατον καὶ θαυμαστόν. « Καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε δώροις καὶ τοῦτον ἀναπείθειν, » ἄνθρωπον καὶ τὴν κ.τ.λ. » Et vous essayez de corrompre encore celui-ci; un homme qui a dépensé son patrimoine au profit des Athéniens!

Τὸ Einschmeicheln (sich) εἶναι τὸ Καθομιλεῖν τῶν παλαιῶν.

Τὸ Imposer κατὰ λέξιν εἶναι τὸ *Ἐπιτιθέναι*, ὅθεν Imposteur ὁ Πλάνος. Τὸ ῥῆμα *Ἐπιτιθέναι* εἰς σημασίαν τοῦ ἀπατᾷν· εἶναι βέβαιον ὅτι ἔλεγαν *Ἐπιθέτην* τὸν Imposteur. Ὁ Χρυσόστομος (Ὁμιλ. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ἐπιστολὴν) λέγει, « Εὐθέως τὸν Ἐπιθέτην, τὸν ἀπατεῶνα, τὸν εἴ-» ρωνα καλοῦμεν κ.τ.λ.

Καὶ ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, Λατῖνος πατὴρ (τῆς αὐτῆς δ'. ἑκατονταετηρίδος μὲ τον Χρυσόστομον) ἱστορεῖ ὅτι, οἱ Εἰδωλολάτραι, εὐθὺς ὅταν ἔβλεπαν κανένα ἀπὸ τοὺς μοναχούς μας, ἐφώναζαν, « Ὁ Γραικὸς Ἐπιθέτης » un bel éloge vraiment.

ϛΕ.

Πρὸς τὸν φιλέλληνα Πολίτην Μαυροκορδάτον.

Καὶ ἐδῶ ἔτι εὑρισκόμενος, καὶ δι' ἐπιστολῶν ἀφ' οὗ ἀνεχώρησεν ὁ φίλος Π. μοῦ ἐξεφώνησε τὰς ἀκοὰς μὲ τὰ ἐγκώμιά σου. Τὰ αὐτὰ ἤκουα μετέπειτα καὶ ἀπὸ τὴν φήμην τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα πολιτικῆς διαγωγῆς σου. Τὴν φήμην ἔπρεπε νὰ πιστεύσω ὡς Θεόν· τὸν Π. ὡς ἄνδρα, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς λοιποὺς λόγους δὲν ἠπίστησα ποτέ· καὶ μ' ὅλα ταῦτα, ἐντρέπομαι τοιαύτην ἐξομολόγησιν, διὰ τὰς λευκάς μου τρίχας ἀναγκάζομαι ὅμως νὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ, ὅτι δὲν ἠμποροῦσα νὰ ἐλευθερώσω τὴν γηραλαίαν μου κεφαλὴν ἀπὸ τό, « Ἐκ » Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι;

Ὢ πόσην χάριν σὲ γνωρίζω, ὅτι μ' ἐλευθέρωσεν ἡ ἐπιστολή σου ἀπὸ τόσον ἀνόητον πρόληψιν· ἂν καὶ ὄχι ἰδίαν εἰς μόνον ἐμέ! Ἡ ἀποδοχὴ τῶν περιεχομένων εἰς τὰ Προλεγόμενα φιλοσοφικῶν παραγγελμάτων (εἰς τὰ ὁποῖα ἄλλο τι δὲν ἐσυνείσφερα ἐγὼ παρὰ τὸν κόπον νὰ τὰ συναθροίσω) μ' ἀναγκάζει νὰ πιστεύσω ὅτι δὲν εἶναι ὅλοι Ναζαρινοί, ὅσους γεννᾷ ἡ Ναζαρέτ. Σ' ἐπαινῶ τόσον προθυμώτερα, ὅσον εἶναι ἰσχυρώτερα τὰ ὁποῖα πολεμεῖς πάθη τῆς ἀνατροφῆς, καὶ προσμένω ἀπὸ τὴν φρόνησίν σου νὰ ἀναφανῇς καὶ μέχρι τέλους νικητής, καὶ ἀληθῶς τετράγωνος ἀνήρ.

Ὁ ἕως τώρα δρόμος σου εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀγώνων σ' ἔκαμεν ἐπαινετόν, καὶ δὲν σοῦ μένει πλέον ἄλλο παρὰ νὰ κατασταθῇς καὶ μακαριστός. Εἰς ὅλους τοὺς τρέχοντας προθύμως χρεωστεῖται ἔπαινος· ἀλλὰ μόνοι οἱ ἀποτρέξαντες καὶ στεφανωθέντες μακαρίζονται. Τὸ στάδιον εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεδύθης εἶναι μακρὸν καὶ πολύπονον καὶ πολυκίνδυνον· ἐπειδὴ

εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ σπανίως εἰς τὸν μακρὸν χρόνον ἀνοιγόμενα στάδια, καὶ κατὰ δυστυχίαν ὄχι πάντοτε εἰς καιρὸν, ὅταν εὑρίσκωνται καὶ σταδιοδρόμοι ἄξιοι νὰ τὰ τρέξωσιν· ἀλλ' εἶναι καὶ τὰ ἄθλα του λαμπρά· ὄχι χρυσοῦς ἢ ἀδαμάντινος στέφανος, ἀλλ' ὁλοκλήρου ἔθνους εὐγνωμοσύνη, δι' ἀπόκτησιν εὐδαιμονίας καὶ δόξης, τῆς ὁποίας ὄχι μικρὰν μερίδα μέλλεις σὺ πρῶτος νὰ ἀπολαύσῃς. Ταῦτα μὲ κάμνουν νὰ ἐλπίζω ὅτι θέλεις τελειώσειν τὸν δρόμον σου ὡς τὸν ἄρχισες.

Διὰ νὰ μὴν ἀποκάμῃς εἰς τὸ μακρὸν διάστημα καὶ τοὺς μακροὺς κόπους, θάῤῥυνε τὴν ψυχήν σου μὲ τοῦ Ἀποστόλου τοὺς λόγους, προσαρμόζων εἰς τῆς παρούσης Πολιτείας τὰς περιστάσεις, ὅ,τι ἔλεγεν ἐκεῖνος περὶ τῆς μελλούσης. « Οὐκ » ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν » δόξαν ἀποκαλυφθῆναι ἡμᾶς. » Ἡ μέλλουσα μὲ τὴν παροῦσαν εἶναι τόσον σφικτὰ δεμέναι, ὥστε ματαίως ἐλπίζουν τὴν ἐν οὐρανοῖς Πολιτείαν, ὅσοι δὲν σπουδάζουν νὰ πολιτευθῶσι πρῶτον εὐνόμως εἰς τὴν γῆν.

Διὰ νὰ καταστήσῃς τοιαύτην πολιτείαν, σπούδασε νὰ λάβῃς συνεργοὺς ὁμοίους σου, καὶ ἀπομάκρυνε ἀφ' ἑαυτοῦ σου, ἢ μᾶλλον ἀποκοίμιζε τοὺς ἀντιπολιτευομένους, ἕως νὰ πίξῃ ἡ οἰκοδομὴ τῆς πολιτείας. Τίποτε μὴ πράσσῃς, χωρὶς νὰ ἔχῃς πάντοτε εἰς τὸν λογισμὸν, ὅτι, παρόντες ἀοράτως οἱ ἀρχηγέται τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρόγονοί μας, βλέπουν καὶ τὰς πράξεις καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν πράξεών σου· ἂν θέλῃς καὶ ζώντων ὀφθαλμοὺς, νόμιζε ὅτι σὲ βλέπει καὶ τὸ ὑγιὲς μέρος τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅλον τὸ μακάριον ἔθνος τῶν Ἀγγλο-μερικανῶν.

Τούτων μάλιστα τῶν Ἀγγλο-μερικανῶν τὴν πολιτείαν κατάπεισε τοὺς ὁμογενεῖς νὰ δεχθῶσι. Μὴ τοὺς ἀπατήσωσιν ὅσοι λέγουν ἢ νομίζουν ἁπλῶς, ὅτι πρέπει νὰ ἦναι πρόσφορος

εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰ ἤθη τοῦ ἔθνους· τοῦτο χρειάζεται διαίρεσιν. Ἐὰν νοῶσι τοὺς λεγομένους ἀστικοὺς νόμους (Loix civiles) ἔχουν δίκαιον· πλανῶνται ἐξ ἐναντίας ἂν τοὺς συγχέωσι μὲ τοὺς ἀρχικοὺς καὶ θεμελιώδεις, τοὺς περιεχομένους εἰς τὸν συντακτικὸν χάρτην. Οὗτοι διὰ νὰ ἦναι δίκαιοι, καὶ ἀληθῶς ἐλευθερίας νόμοι, πρέπει νὰ συμφωνῶσι μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἢ μᾶλλον νὰ μὴν ἦναι πλὴν ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν, δυνατὴ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ καὶ ὅλα τὴν αὐτὴν ἀνθρώπινον φύσιν ἔχουν. Τὰ πάθη ἰσχύουν πολλάκις νὰ μᾶς ἐμπνεύσωσι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δεσποτείας, ἀλλὰ δὲν ἴσχυσαν ἀκόμη νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς κανένα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δουλείας. Διὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ λοιπὸν καθεὶς ἐξ ἡμῶν, ἄλλην καταφυγὴν δὲν ἔχει παρὰ τὴν Ἰσονομίαν. « Ἀνθρώπων μηδενὸς μήτε τύραννον, μήτε δοῦλον ἑαυτὸν καθιστάς· » εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια τοῦ Ἀειμνήστου Αὐτοκράτορος, μεταφρασμένα τόσον ζωηρὰ ἀπὸ τὸν Μονταίγνην, Je suis desgousté de maistrise et actife et passifve, περιέχεται ὅλη ἡ ἀληθὴς πολιτική. Εἰς ἄλλο παρὰ τὴν ἰσονομίαν ὅστις θεμελιόνει πολιτείαν, δὲν κτίζει πῦργον Ἐλευθερίας, ἀλλὰ σχεδιάζει καλύβην, ἀδύνατον νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς πρώτους ἀνέμους, ἢ εἰς τὰς πρώτας βροχάς. Καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτικαὶ βροχαὶ, καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ ἄνεμοι θέλουν εἶσθαι τόσον σφοδρότεροι, ὅσον εἶναι ζωηρότερον καὶ νοημονέστερον τὸ ἔθνος. Ὁ ἀληθὴς πολιτικὸς προβλέπων τὰ ἐξ αὐτῶν ἐνδεχόμενα μεγάλα κακὰ, ἐμποδίζει ἐξ ἀρχῆς καὶ τὰ φαινόμενα μικρότατα. Τούτων ἡ ἀμέλεια ἐγέννησε πάντοτε τὰ μεγάλα, καὶ ἡ εἰς αὐτὰ προσοχὴ χαρακτηρίζει μάλιστα τὸν πιλιτικὸν ἄνδρα. « Τὸ ἐν ἀρχῇ γιγνόμενον κακὸν γνῶναι, » οὐ τοῦ τυχόντος, ἀλλὰ τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. »

Τὸ προσωρινὸν Πολίτευμα ἔχει (λέγεις) παρὰ τὰς σημειω-

θείσας εἰς τὰ προλεγόμενα καὶ ἄλλας ἀτελείας. Οὐδ' ἐγὼ τὰς παρέβλεψα· ἀλλὰ τῆς περὶ αὐτῶν σκέψεως τόπος οἰκεῖος δὲν ἦσαν τὰ Προλεγόμενα. Εἷς ἐκ τῶν φίλων μου ἀσχολεῖται νὰ τὸ ἀναθεωρήσῃ ἀκριβέστερον, καὶ νὰ τὸ ἐκδώσῃ μὲ ὀλίγας ἐπικρίσεις. Εἴθε νὰ μὴν ἀποσταθῇ! Ὅπως ἂν ἦναι, μὴ σὲ λυπῇ· ἡ ἀτέλειά του ἦτον ἄφευκτος εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις καὶ προλήψεις τοῦ ἔθνους. Προλήψεις τόσον βαθέα ῥιζωμένας, ὥστε πολλάκις μὲ ἠνάγκασαν νὰ εἴπω· « ἂν δὲν » θερίσῃ ὁ θάνατος ὅλους ἡμᾶς τοὺς γηραλαίους, δὲν εἶναι » δυνατὸν νὰ εὐδαιμονήσῃ ἡ Ἑλλάς. » Εἰς σᾶς τοὺς νέους μένει ἡ φροντὶς νὰ διορθώσετε τὸ πολίτευμά σας, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ μέλλετε νὰ ζήσετε, καλὰ, ἂν ἦναι καλὸν, κάκιστα, ἂν δὲν φροντίσετε τὴν διόρθωσίν του. Ἀρκεῖ ὅτι εὑρίσκονται εἰς αὐτὸ τὰ κυριώτερα, ἡ διαίρεσις, λέγω, καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτησία τῶν τριῶν ἐξουσιῶν, καὶ ἡ κατ' ἔτος ἐκλογὴ τῶν ἀντιπροσώπων. Εἰς αὐτὰ κατὰ τὸ παρὸν συμβούλευε τοὺς ἡμετέρους νὰ μένωσιν ἀμετάθετοι, ὅτι ἐξ αὐτῶν κρέμεται ἡ σωτηρία των. Τὰ λοιπὰ διορθόνονται μὲ τὸν χρόνον, ὅστις ὅμως δὲν συμφέρει μήτε νὰ συντμηθῇ, μήτε νὰ μακρυνθῇ πολύ. « Σπεῦδε βραδέως. »

Ἀνέγνωσα μὲ εὐχαρίστησιν εἰς τὰς τελευταίας διαβουλεύσεις τῶν ἀντιπροσώπων, εὑρισκομένων τότε εἰς τὸ Ἄστρος, ἢ Ἄστρον, ὅτι φροντίζουν καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀναγκαιότατον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἁρμόζει τὸ « Σπεῦδε βραδέως. » Μὴ περιεργάζωνται κατὰ τὸ παρὸν πολλά· ἀρκεῖ νὰ νομοθετήσωσι νὰ γίνεται ἡ ἐκλογὴ τῶν ἱερατευόντων ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς, καὶ νὰ περιορισθῶσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς μόνην τὴν ἐκκλησιαστικὴν στρατείαν, ἀποκλειόμενοι ἀπὸ ὅλα τὰ πολιτικὰ ὑπουργήματα. Ἂν ἕως τώρα ἐκλέχθησαν τινὲς ἐξ αὐτῶν εἰς αὐτὰ,

τοῦτο ἦτον ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα ἐξ ἀνάγκης εἰς ὅλους τοὺς ἐμβαίνοντας ἀπροσδοκήτως εἰς νέαν βίου κατάστασιν· ἀλλ' εἰς τὸ ἑξῆς δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι πρέπει νὰ παραιτῶνται τὰς πολιτικὰς ὑπουργίας, μιμούμενοι τοὺς Ἀποστόλους, τῶν ὁποίων παράγγελμα εἶναι καὶ τὸ « Οὐδεὶς » στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις. »

Ἔχω ἀκόμη πολλὰ νὰ σὲ εἰπῶ, καὶ ἤθελα λυπηθῆν ἀπαρηγορήτως, ὅτι δὲν μὲ συγχωρεῖ τὸ ἀσθενέστατόν μου γῆρας νὰ τὰ εἴπω, ἂν ἔγραφα εἰς ἄλλον παρὰ σέ. Ἄλλα δὲν ἔχεις χρείαν νὰ μάθῃς ἀπ' ἄλλους, καὶ ἄλλα εἶσαι ἱκανὸς νὰ μαντεύσῃς· δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραδράμω, πρὶν τελειώσω τὴν ἐπιστολὴν, μίαν ἀκόμη ἐπιθυμίαν, ἥτις μοῦ βασανίζει τὴν ψυχὴν, καὶ τῆς ὁποίας τὴν πλήρωσιν μόνος σου δύνασαι νὰ ταχύνῃς.

Ἡ ἀξιοθρήνητος τῆς ποτὲ λαμπρᾶς Χίου κατάστασις ἔγινεν ἔργον τῆς ἀβουλίας τῶν πρὸ σοῦ. Τίς ἄλλος παρὰ σὲ δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς τῆς Χίου; Χρεωστεῖς λοιπὸν νὰ μεταχειρισθῇς ὅσην ἔχεις ἐπιῤῥοὴν καὶ εἰς τὸ Νομοθετικὸν καὶ εἰς τὸ Νομοτελεστικὸν συνέδριον, διὰ νὰ ταχύνωσι τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτῆς, πρὸ τοῦ χειμῶνος, ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν αἱμοβόρων τυράννων, καὶ τὸ χρεωστεῖς διπλῶς. Ἡ Χίος εἶναι πατρὶς τῶν προπατόρων σου, πρῶτον χρέος· τὸ δεύτερον συνάγεται ἀπ' ὅ,τι σ' ἔλεγα ἀνωτέρω, περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ προσλάβῃς εἰς τὸ πολύπονόν σου ἔργον συνεργοὺς ὁμοίους σου. Τοιούτους συνεργοὺς δύσκολα τοὺς εὑρίσκεις ἀλλοῦ, παρὰ μεταξὺ τῶν Χίων· ὄχι διότι εἶναι σοφώτεροι τῶν λοιπῶν Γραικῶν, ἀλλὰ διότι ἔδειξαν μ' ὅ,τι ἔπραξαν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεώς των ὄντες δοῦλοι, πόσον εἶναι ἱκανοὶ νὰ συνεργήσωσιν εἰς κοινὴν τῆς Ἑλλάδος ὠφέλειαν ὄντες ἐλεύθεροι. Ἔχουν καὶ ὁμόνοιαν, ἔχουν καὶ « τὸ ἐκ

τῆς ἐμπειρίας ὄμμα » ὡς τὸ ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης. Εἶναι καλοὶ καὶ τὴν ὁμόνοιάν των νὰ ἐμπνεύσωσιν, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἀγαθὰ νὰ κοινωνήσωσιν εἰς τοὺς λοιπούς των ἀδελφοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' ἐν ὅσῳ θρηνοῦν τὰς ἰδίας των συμφορὰς, δὲν τοὺς μένει καμμία δύναμις νὰ θεραπεύωσι τὰς κοινάς. Φρόντισε νὰ παύσῃς τὰς συμφοράς των, ἂν ἐπιθυμῇς νὰ αὐξήσῃς τὸν ἀριθμὸν τῶν δυνατῶν νὰ ὠφελήσωσι τὴν Ἑλλάδα.

Ἐτελειώθη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἡ δευτέρα ἔκδοσις τοῦ Περὶ Ἀδικημάτων καὶ Ποινῶν συγγράμματος τοῦ Βεκκαρίου. Τὴν ηὔξησα μὲ νέα Προλεγόμενα, καὶ νέας σημειώσεις. Θέλω σὲ τὴν πέμψειν διὰ τοῦ φίλου Ῥοδοκανάκη, ὅταν ἑτοιμασθῇ ἡ κιβωτὸς τῶν ὁποίων μέλλω νὰ στείλω πρὸς αὐτὸν βιβλίων. Εὐδαιμόνει!

Ἐκ Παρισίων, 4 Ἰουλίου, 1823.

Ὁ εὐχέτης τῶν ἐλπιζομένων ἀπὸ σὲ καλῶν, καὶ φίλος

ΚΟΡΑΗΣ.

ϞϚʹ.

Ἐντιμότατε κύριε Ἀγράτη!

Μὲ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν μεγάλην λαμβάνω τὸ δίπλωμα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ἥτις μέλλει νὰ ὀνομασθῇ εἰς τὸ ἑξῆς Μήτηρ τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς νέας Ἑλλάδος.

Ἐὰν ἡ πολλή μου ἡλικία, βεβαρυμένη ἀπὸ φιλολογικὰς ἀσχολίας, καὶ σωματικὰς ἀσθενείας, δὲν μὲ συγχωρῇ πλέον νὰ ἦμαι ὠφέλιμος εἰς τὴν νέαν ταύτην Ἀκαδημίαν, θέλω ὅμως διπλώσειν τὴν προθυμίαν εἰς τὴν ὁποίαν καταγίνομαι τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων ἔκδοσιν, διὰ νὰ τὴν κάμω, ὅσον εἶναι δυνατὸν, ὠφέλιμον εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν γένος, τοῦ

ὁποίου τὸ ἀξιολογώτερον μέρος (ὡς τὸ πρῶτον φωτιζόμενον) εὐτυχήσατε νὰ ἦσθε σεῖς. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τῆς ἐπιστολῆς σου τὰ χαροποιὰ πρὸς ἐμὲ μηνύματα.

Παρακαλῶ δὲ μὲ τὸ χρεωστούμενον σέβας τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν διὰ σοῦ, νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν μου νὰ ἐξομολογηθῶ καὶ ὅ,τι μ' ἐλύπησεν εἰς αὐτήν. Τὴν ἀπὸ τὸν Ἐνετικὸν ζυγὸν ἐλευθερίαν τῆς Ἑπτανήσου ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἐστοχάσθην ὡς εὐτύχημα καὶ δῶρον τοῦ οὐρανοῦ· διότι ἐὰν ἑκατὸν ἀκόμη ἔτη ἐμένετε ὑποκείμενοι εἰς αὐτὸν, ἠθέλατε καὶ σεῖς πάθειν ὅ,τι ἔπαθαν οἱ οἰκισταὶ τῆς Μασσαλίας Φωκαεῖς, ὅ,τι ἔπαθαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, οἰκισταὶ τῆς Σικελίας, καὶ τῆς ὀνομασθείσης μεγάλης Ἑλλάδος: ἤγουν ἠθέλατε παντάπασιν ἀπολέσειν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἑπομένως παύσειν νὰ ἦσθε καὶ νὰ ὀνομάζεσθε Ἕλληνες. Ἤλπιζα λοιπὸν ὅτι πρῶτον ἔργον τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Γραικῶν τῆς Ἑπτανήσου ἤθελεν εἶσθαι, ἡ ἐξαίρετος φροντὶς καὶ πρόνοια νὰ καταστήσωσι κοινὴν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προγόνων, καὶ τὴν βαρβαρωθεῖσαν αὐτῆς θυγατέρα, τὴν κοινῶς λαλουμένην Γραικικὴν, νὰ καθαρίσωσιν. Ἀντὶ τούτου, βλέπω μὲ μεγάλην θλίψιν τῆς ψυχῆς μου τὸ μὲν πρόγραμμα καὶ τὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν γραμμένα Ἰταλιστὶ, τοὺς δὲ θεσμοὺς τῆς Ἀκαδημίας Ἰταλιστὶ καὶ Γαλλιστί.

Καὶ ἡ μὲν Γαλλικὴ γλῶσσα ἦτον ἀναγκαία διὰ τοὺς κρατοῦντας, ἴσως καὶ ἡ Ἰταλικὴ (εἰς μόνον ὅμως τὸ πρόγραμμα καὶ εἰς μόνην τὴν ἐγκύκλιον), διὰ τὴν ἐλπιζομένην ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς συνδρομὴν καὶ βοήθειαν. Ἀλλὰ διὰ τί νὰ μὴ προστεθῇ ἡ Γραικικὴ τρίτη, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ πρώτη, ἐὰν διὰ τὴν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος δυστυχίαν δὲν ἐμπορῇ νὰ ἦναι ἡ μόνη; Τοῦτο ὄχι μόνον ἐμοῦ τοῦ Γραικοῦ τὴν καρ-

δίαν ἐπλήγωσεν, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς, εἰς ὅσους ἔδειξα τοὺς θεσμοὺς, Γάλλους ἤρεσε.

Μὴ, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος! φίλτατοι ὁμογενεῖς, τοιαύτη καταφρόνησις τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἡ ὁποία ἔμεινεν ἡ μόνη σχεδὸν μαρτυρία καὶ ἀπόδειξις τῆς εὐγενείας ἡμῶν· εὐγενείας τόσον ἐνδοξοτέρας, ὅσον εἶναι, ὄχι τοῦ δεῖνος, ἢ τοῦ δεῖνος, ἀλλ᾽ ὁλοκλήρου γένους εὐγένεια. Διότι, φίλτατοί μου ὁμογενεῖς, ὅστις συλλογισθῇ ὅτι ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Δημοσθένης, καὶ ὅλος ὁ χορὸς τῶν δοξασάντων τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἐνδόξων ἀνδρῶν, ἐὰν ἤρχοντο πάλιν εἰς τὸν κόσμον, μόνου μηνὸς ἑνὸς μελέτην ἐχρειάζοντο, διὰ νὰ καταλάβωσιν ὅ,τι λαλοῦμεν καὶ ὅ,τι γράφομεν τὴν σήμερον· ὅστις, λέγω, συλλογισθῇ τοῦτο, τί ἄλλο δύναται νὰ συμπεράνῃ, πλὴν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τῆς αὐτῆς μητρὸς καὶ πατρίδος, εὐτυχούσης ἐκεῖνοι, δυστυχούσης ἡμεῖς, τέκνα; Μὴν (σᾶς ἐξορκίζει διὰ τοῦ στόματός μου ἡ Ἑλλὰς) ἀφανίσετε τὴν εὐγένειαν τῆς πατρίδος, μηδὲ δώσατε, πρῶτοι φωτιζόμενοι σεῖς, πρῶτον εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας κακὸν παράδειγμα, τὴν καταφρόνησιν τῆς ἰδίας των γλώσσης. Ἀπὸ σᾶς ἡ Ἑλλὰς ὅλη προσμένει, καὶ τὰ σχολεῖα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς ὅλην τὴν Ἑπτάνησον νὰ πολλαπλασιάσετε, καὶ τὴν ὁποίαν κοινῶς λαλεῖτε νὰ καθαρίσετε ἀπὸ τὰς ξένας λέξεις. Τοῦ καθαρισμοῦ τούτου ἓν ἀπὸ τὰ μέσα εἶναι, καὶ ἡ καθημερινὴ μεταχείρισις αὐτῆς εἰς τὰ δημόσια γράμματα καὶ ψηφίσματα. Μὴ φοβεῖσθε ὅτι οἱ Γάλλοι, καὶ ὁ βασιλεύων εἰς αὐτοὺς ἥρως, θέλουν δυσαρεστηθῆν εἰς τὴν προτίμησιν τῆς ἐγχωρίου προγονικῆς γλώσσης· ἐξ ἐναντίας τόσον περισσότερον θέλουν σᾶς ἐπαινέσειν, ὅσον αὐτοὶ, διὰ τοῦτο ὑπερέβησαν καὶ εἰς δύναμιν καὶ εἰς σοφίαν τὰ ἄλλα ἔθνη, διότι πλέον παρὰ κανὲν ἄλλο ἔθνος ἐμιμήθησαν τῶν προγόνων ἡμῶν τὰ καλά.

Ἐὰν τὴν γεροντικήν μου ταύτην συμβουλὴν δὲν κρίνῃ τολμηρὰν ἡ Ἀκαδημία, ἐλπίζω ὅτι μηδὲ διὰ τὴν ἑξῆς μου ἀπορίαν θέλει μὲ κατακρίνειν.

Τὸ πρόβλημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν ζητεῖ εἰς τὸ πρόγραμμά της ἡ Ἀκαδημία, διαιρεῖται εἰς δύο κεφάλαια·

I. Quale Sia la causa principale per che gli abitanti delle Isole Ionie, benche forniti di talento e di forza d'ingegno, si occupino facilmente di ogetti frivoli e vani, trascurandone i più importanti e più utili al loro ben essere?

II. Quale sarebbe il modo di volgere la loro mente ed il loro interesse a quello Scopo che più loro conviene?

Ἐδῶ πλέον δὲν συμβουλεύω τολμηρῶς, ἀλλὰ μὲ ἀπορίαν ἐρωτῶ. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον δὲν εἶναι τάχα περιττόν; Εἶναι τάχα ἐξαιρέτως ἴδιον ἁμάρτημα τῶν Γραικῶν τῆς Ἑπτανήσου ἡ εἰς τὰ μάταια ἐνασχόλησις; καὶ ἂν ἦναι, ἔπρεπε νὰ ἐξομολογηθῶσιν καὶ νὰ θεατρίσωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην τὰς ἰδίας των ἁμαρτίας, ὁπόταν εἰς τοιαύτην ἐξομολόγησιν τίποτε δὲν τοὺς ἀναγκάζει;

Σοφοὶ δὲ συγκρύπτουσιν οἰκείας βλάβας,

εἶπεν εἷς, δὲν ἐνθυμοῦμαι τὶς, ἀπὸ τοὺς προγόνους ἡμῶν. Καὶ μὴν ἀπορήσετε, ὅτι ἰατρὸς ὢν δὲν συλλογίζομαι, ὅτι καὶ εἰς τὰ ἠθικὰ ἀῤῥωστήματα ἔχει τὴν προσαρμογήν του τὸ ἰατρικὸν ἀξίωμα τοῦτο· « Τῆς νόσου τὴν αἰτίαν πρέπει » ἀκριβῶς νὰ ἐρευνήσῃ, ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ ἰατρεύσῃ τὴν νόσον. » Τοῦτο εἶναι ἀληθὲς, ὅταν ἡ αἰτία ἦναι ἄγνωστος, ὅταν ἦναι σπάνιος. Ἀλλὰ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑπτανήσου ἠσχολήθησαν ἕως τώρα εἰς πράγ-

ματα μάταια, τὴν ἐφανέρωσεν, εἶναι σχεδὸν ἔτη τρισχίλια, ὁ Ὅμηρος· αἰτίαν ἀῤῥωστήματος ὄχι ἐξαιρέτου εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἀλλὰ κοινοῦ εἰς ὅλην τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα, εἰς ὅλα τὰ δουλωμένα ἔθνη.

Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὖ τ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσιν.

Δὲν ἦτο λοιπὸν μήτ' ἀναγκαῖον, μήτε δίκαιον (νομίζω) τὸ κοινὸν ἀῤῥώστημα καὶ γέννημα τῆς δουλείας, νὰ τὸ φορτωθῆτε σεῖς ἑκουσίως, ὡς ἐξαιρέτως ἴδιον τῆς Ἑπτανήσου.

Τὸ δεύτερον μόνον κεφάλαιον τοῦ προβλήματος ἤρκει ἐκφρασμένον εἰς τοῦτον τὸν τρόπον. « Ποῖα εἶναι τὰ μέσα νὰ κατευθύνῃ τις τὸν νοῦν τῶν κατοίκων τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὸν μάλιστα συμφέροντα σκοπὸν εἰς αὐτούς; ἢ ἀκόμη σαφέστερον (ἐπειδὴ ὅ,τι εἶναι συμφέρον δὲν εἶναι πάντοτε καὶ δίκαιον), ποῖα εἶναι τὰ μέσα νὰ κατευθύνῃ τις τὰς βουλὰς καὶ πράξεις τῶν κατοίκων τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὴν κοινὴν ἁπάντων εὐδαιμονίαν;

Ἴδιον εἰς σᾶς σφάλμα καὶ ἀῤῥώστημα, ἡ εἰς τὰ μάταια ἐνασχόλησις, τότε μόνον ἤθελε δικαίως νομισθῆν, ἐὰν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἢ τουλάχιστον μετὰ τὴν εἰς φωτισμένην ἡγεμονίαν ὑποταγὴν, ἐμένετε πάντοτε ἀσχολούμενοι εἰς μάταια· ἀλλὰ τοιοῦτον δυστύχημα μήτε τὰ σημερινὰ φῶτα, τῶν ὁποίων καὶ σεῖς δὲν θέλετε ἀργήσειν νὰ γενῆτε μέτοχοι, μήτ' ἡ εὐτυχὴς τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὸ πλέον πεφωτισμένον ἔθνος προσκόλλησις, θέλουν συγχωρήσειν νὰ συμβῇ πλέον εἰς ἐσᾶς. Ἐὰν ἄλλην φορὰν συνέβη ἡ τοιαύτη τῆς ἐλευθερίας κακὴ μεταχείρισις εἰς σᾶς, καθὼς ἱστορεῖ ὁ Στράβων, ὅστις μᾶς ἐφύλαξε καὶ τὴν ἀπὸ τοῦτο τὸ κακὸν γεννηθεῖσαν παροιμίαν,

Ἐλευθέρα Κέρκυρα χέζ' ὅπου θέλεις,

τοῦτο εἶναι πιθανὸν, ὅτι ἦτο σφάλμα τῶν Ῥωμαίων περισσότερον παρὰ τῶν Κερκυραίων.

Ὄχι! φίλοι ὁμογενεῖς, κανεὶς ἀπὸ σᾶς, εἶμαι βέβαιος, δὲν θέλει πλέον εἰς τὸ ἑξῆς μεταχειρισθῆν τὴν ἐλευθερίαν του εἰς πράγματα μάταια· ὅλοι κοινῶς, μιμούμενοι ὅλα τὰ εὑρισκόμενα καλὰ εἰς τὸ ἔνδοξον ἔθνος, τοῦ ὁποίου οἱ νόμοι σᾶς κυβερνῶσι τώρα, πρὸς τούτοις ἐνθυμούμενοι καὶ τῶν προγόνων ἡμῶν τὴν παλαιὰν ἀρετὴν καὶ δόξαν, θέλετε προθυμηθῆν νὰ γενῆτε τύπος καὶ παράδειγμα φρονίμου διαγωγῆς εἰς τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς σας τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μακράν.

Ταῦτα μὲ τὸ χρεωστούμενον σέβας σᾶς λέγει ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς κοινῆς τῶν Ἑπτανησιωτῶν εὐδαιμονίας, ὁ καιόμενος εἰς τὸ νὰ λέγεται καὶ νὰ γράφεται συμμέτοχος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας.

ϞΖ'.

Ἀγκῶνα, 20 Νοεμβρ. (2 Δεκεμβρ.) 1827.

Ἰ. Ἀ. Καποδίστριας, πρὸς Κοραῆν.

Σὲ ὁμολογῶ χάριτας, ἀγαπητέ μου Κοραῆ, διὰ τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ δι' ὅσα ἐνόμισες εὔλογα καὶ δίκαια νὰ εἴπῃς περὶ ἐμοῦ εἰς τὰ Προλεγόμενα. Ἔσο βέβαιος, ὅτι ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ σκοποὺς εὐθεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὅσον θέλουσι λάβειν τὴν συνδρομὴν τῶν ὁμογενῶν μας, καὶ ὀλίγον τι τῶν περιστάσεων, θέλουν ἀποδείξειν, ἐλπίζω, δικαίαν τὴν περὶ ἐμοῦ ἀγαθήν σου ὑπόληψιν. Σὲ εὔχομαι λοιπὸν, ἄνερ σεβάσμιε, ὑγείαν καὶ μακροβιότητα, διὰ νὰ

κρίνης περὶ τῶν τοιούτων μου σκοπῶν, καὶ τολμῶ νὰ εἴπω διὰ νὰ χαρῇς τοὺς καρποὺς των.

Ἐξεύρω ὅτι τὰ κατὰ σὲ χρηματικὰ εἶναι στενά· ἀλλ᾽ ἐλπίζω ὅτι εἰς ὀλίγον καιρὸν θέλει παύσειν ἡ τοιαύτη στενοχωρία σου.

Παύω τὸν λόγον, ζητῶν τὰς εὐλογίας σου, καὶ ἐπαναλαμβάνων τὰς πιστώσεις τῆς ἀπλάστου φιλίας μου, μένω.

ζΗ.

Σεβάσμιε Πρόεδρε!

Τὴν ἐπιστολὴν τῆς 2 Δεκεμβρίου τοῦ περασμένου ἔτους, ἀνέγνωσα μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, βλέπων ὅτι κατενόησες τὸν εἰλικρινῆ σκοπὸν τοῦ Διαλόγου. Ἡ πατρὶς ὅλη σ᾽ ἐπαρακάλει δι᾽ ἐμοῦ, νὰ ἔχῃς εἰς πᾶσαν σου πρᾶξιν καὶ βουλὴν, ἀκαταπαύστως πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν πρόγονον Τιμολέοντα, καὶ ἀπ᾽ αὐτὸν νὰ λαμβάνῃς συμβουλήν.

Τροχὸς ἅρματος γὰρ οἷα,
Βίοτος τρέχει κυλισθείς·
Ὀλίγη δὲ κεισόμεθα
Κόνις, ὀστέων λυθέντων.

Ὁ ἀκαταπαύστως κυλιόμενος οὗτος βίοτος ἄλλο δὲν ἀφίνει εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, παρὰ νὰ τρέξωμεν νομίμως τὸ ὁποῖον εἰς καθένα ἤνοιξεν ἡ Πρόνοια στάδιον μικρὸν ἢ μέγα· « Ὧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ᾽ αὐτοῦ. » Τὸ ἀνοιχθὲν εἰς σὲ ἀπὸ τὴν Πρόνοιαν στάδιον ὑπερβαίνει καὶ τὸ πολύ· ἐπειδὴ σοῦ ἐμπιστεύθη ὁλοκλήρου ἔθνους εὐδαιμονίαν. Εἶναι ἀπ᾽ ἐκεῖνα τὰ στάδια, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνοίγονται πλὴν μίαν φορὰν εἰς κάθε 500, ἢ 1000 ἔτη. Γνωρίζεις ἐκ τῆς

παλαιᾶς ἱστορίας πῶς τὸ ἔτρεξεν ὁ Τιμολέων, καὶ ἐκ τῆς νέας, πῶς ὁ Ναπολέων. Ὁ δυστυχὴς οὗτος μέγας ἄνθρωπος, ἀλλ' ὄχι μέγας ἀνὴρ, εἶχε πολὺ πλειότερα τοῦ Τιμολέοντος μέσα καὶ βοηθήματα νὰ τὸ τρέξῃ λαμπρῶς· ἀλλὰ τοῦ ἔλλειπεν ὁ θειότατος ἔρως τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας, ἥτις ἐπύρωνε τὴν γενναίαν ψυχὴν τοῦ Τιμολέοντος. Sapienti Satis. Συγχώρησε καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα εἰς γέροντα, ὅστις δὲν ἐκολάκευσεν οὐδὲ νέος ὢν ποτὲ κανένα.

Ἡ πενία μου (τὴν ὁποίαν βλέπω ὅτι γνωρίζεις) δὲν μὲ καταισχύνει, ἐπειδὴ δὲν ἐγεννήθη οὔτ' ἀπ' ἀργίαν οὔτ' ἀπ' ἀσωτίαν, ἀλλ' ἀπὸ περιστάσεις ἀπροσδοκήτους· μὲ θλίβει ὅμως, διότι μ' ἐμποδίζει νὰ συνεισφέρω κ' ἐγὼ ὅσον ἐπιθυμῶ εἰς τὰς πολλὰς χρείας τῆς πατρίδος. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἔλλειψα νὰ πέμψω δῶρα τινὰ εἰς τὴν ἐν Ναυπλίᾳ φιλάνθρωπον ὀνομαζομένην ἑταιρίαν, ἥτις δὲν μ' ἐφιλανθρωπεύθη οὐδὲ κἂν μὲ μίαν ἀπόκρισιν.

Περὶ τῶν ὁποίων ζητεῖς τριῶν ἀντιτύπων τῶν πονημάτων μου, ἐδίστασα μικρὸν, ἂν ἔπρεπε νὰ τὰ στείλω· διότι ἐξ αὐτῶν σχεδὸν ὅλων μέλλεις νὰ εὕρῃς, μέρος εἰς τὴν ῥηθεῖσαν Ἑταιρίαν, καὶ μέρος δῶρα τῶν Ζωσιμάδων, ἀμέσως σταλέντα δι' ἐμοῦ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλὴν, ἥτις οὐδ' αὐτὴ μὲ ἠξίωσεν ἀποκρίσεως, ἴσως δὲ οὐδὲ τοὺς Ζωσιμάδας. Ἀπὸ τὴν παράξενον ταύτην σιωπὴν, καὶ ἀπὸ τὰς λοιπάς των πράξεις, συμπεραίνω, ὅτι καὶ τὰ βιβλία, ἂν δὲν ἐσκορπίσθησαν κακὴν κακῶς (φεῦ!), κοιτάζονται ἀκόμη ἀμελημένα εἰς καμμίαν γωνίαν.

Διὰ τοῦτο περικλείω ἐδῶ ἀντίγραφα ὅλων τῶν σημειώσεων, παρακαλῶν θερμῶς νὰ ἐρευνήσῃς, νὰ τὰ παραλάβῃς ὅλα, καὶ νὰ τὰ οἰκονομήσῃς, ὡς κρίνεις συμφέρον εἰς τὴν παιδείαν τοῦ γένους. Αὐτὰ (τὰ σταλθέντα, λέγω, δῶρα κατὰ τὸ 1826 καὶ 27 ἔτος) εἶναι τὰ ἑξῆς.

Δῶρον τῶν Ζωσιμάδων, τόμοι διαφόρων συγγραφέων (τυπωμένων δι' ἰδίας των δαπάνης) . . 1008.

» Ἀνωνύμου ἐκ τῆς Ὀδησσοῦ, Ἐγχειρίδιον Ἐπικτήτου . . . . 300.

» τοῦ αὐτοῦ, Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους . 300.

» τοῦ Κοραῆ, Πολιτικὰ Πλουτάρχου . . 100.

» τοῦ αὐτοῦ, Διαλόγους . . . . 100.

τόμ. 1808.

Παρὰ τοῦτα καὶ πρὸ τούτων ἐστάλησαν (τὴν 12 Ἀπριλίου, 1825) ἐκ προσταγῆς καὶ πληρωμῆς τῶν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτρόπων Ὀρλάνδου καὶ Λουριότη, διάφοροι Συγγραφεῖς (τυπωμένοι διὰ δαπάνης μου), ἤγουν Στράβων, Ἀριστοτέλους Ἠθικὰ καὶ Πολιτικὰ, Βεκκαρίας, Ἰλιάδος αἱ τέσσαρες Ῥαψῳδίαι . . . . τόμ. 175.

Τὴν 10 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐκ δωρεᾶς καὶ προσταγῆς τοῦ ἐν Μόσχᾳ Γεωργίου Ῥιζάρι, οἱ αὐτοὶ σχεδὸν διάφοροι Συγγραφεῖς, ὡς ἀνωτέρω, πρὸς τὸν ἐν Λιβόρνῳ Πάλην, νὰ κατευθύνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα . . . . 348.

Τὴν 11 Δεκεμβρίου, ἐκ προσταγῆς καὶ πληρωμῆς τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα ἑνωμένα μὲ τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος, σώματα . . . . 300.

Εἰς τὸν Dufart παρέδωκα, κατὰ σ. 823.
τὴν διαταγήν σου, τρία ἀντίτυπα ἀπὸ (τὰ ἄνωθεν 1808.
καθὲν σύγγραμμα, τῶν ἐκδόσεών μου, σ. 2631.
τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ συμποσουμένη εἰς φρ. 277. 50 μοῦ ἐπληρώθη. Εἰς αὐτὰ λείπουν ὅσα ἐξεδόθησαν μὲ δαπάνην τῶν Ζωσιμάδων, ὄχι μόνον ὅτι προέστειλαν αὐτοὶ τόσα, ὥστε νὰ μὴν ἔχω πλέον ἐδῶ παρὰ σχεδὸν τὰ χρειαζόμενα διὰ τοὺς

βιβλιοπώλας, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδὲ κύριος ἤμην νὰ τὰ σημειώσω εἰς τὴν ὁποίαν καταβάζω τὰ μὲ δαπάνην μου ἐκδοθέντα. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐλπίζω νὰ σὲ στείλω καὶ ἄλλα ἐκ τῶν Διατριβῶν τοῦ Ἐπικτήτου, δωρημένα ἀπὸ Χίους, διὰ νὰ διαμοιράζωνται εἰς τοὺς Ἕλληνας πτωχοὺς σπουδαστὰς, καὶ ὄχι εἰς τοὺς δυνατοὺς νὰ τὰ ἀγοράζωσι.

Ἐπειδὴ περὶ Χίων ὁ λόγος, ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Χίου βεβαιοῦται ἀπ' ὅλα τὰ μέρη· τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ, ἀλλ' εἶναι χρεία καὶ ἡ φυλακή της νὰ κυρωθῇ, ὡς ἓν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα τῆς πραγματευομένης εἰρήνης ἄρθρα. Τοῦτο ἐλπίζουν οἱ ταλαίπωροι Χῖοι ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν μεσιτῶν ἡγεμόνων, καὶ παρακαλοῦν τὸν Ἕλληνα καὶ φιλέλληνα Πρόεδρον νὰ ἐνθυμήσῃ εἰς τοὺς ἡγεμόνας (ἂν καὶ ἐκεῖνοι τὸ παραβλέψωσι διὰ διπλωματικὰς προφάσεις) τὴν πρὸ χιλίων ἐννεακοσίων ἐτῶν συμφορὰν τῆς Χίου, μηδὲ νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ φανῶσιν ἀσυμπαθέστεροι παρὰ τὸν αἱμοβόρον Σύλλαν εἰς τοὺς ταλαιπώρους Χίους.

Περὶ δὲ τῶν ἔξω τῆς πατρίδος μειρακίων μας, τὸ συμφερώτερον μὲ φαίνεται, τὰ μὲν διασκορπισμένα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας νὰ περιμαζεύσῃς αὐτοῦ, νὰ διδαχθῶσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς Ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀπὸ διδασκάλους Ἕλληνας· τὰ δὲ καλεσθέντα ἐδῶ ἀπὸ ζῆλον φιλάνθρωπον μὲν, ἀλλ' ὄχι κατ' ἐπίγνωσιν, νὰ μετοικίσῃς εἰς Γενεύαν, ὡς ἐπεθύμεις, καὶ ὡς ἐπεθύμουν πρὸ πολλοῦ κ' ἐγώ. Δὲν μὲ λανθάνει ὅτι χρειάζεσαι πόρους « καὶ ἄνευ τούτων » οὐδέν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων. »

Κατευθύνοι Κύριος τὰ διαβήματά σου! Τοῦτο σ' εὔχεται ὁ μὲ σέβας καὶ ἀγάπην ὑπογραφόμενος.

Ἐκ Παρισίων, 5 Ἰανουαρίου, 1828.

Α. Κ.

Ἐκράτησα τὴν ἐπιστολὴν ἕως τὴν σήμερον, διὰ νὰ ἀναγγείλω καὶ τὴν δωρεὰν τεσσάρων χρηστῶν πολιτῶν τὴν εἰς τοὺς ἀπόρους σπουδαστὰς, τοὺς διδασκομένους τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πέμπω λοιπὸν εἰς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Θεόδωρον Πρασακάκην 4 κιβωτοὺς, περιεχούσας 200 σώματα τῶν Διατριβῶν Ἐπικτήτου, διὰ νὰ τὰς κατευθύνῃ εἰς Ναυπλίαν. Οἱ τέσσαρες δωρηταὶ εἶναι οἱ ἐν Λονδίνῳ ἀδελφοὶ Ῥάλλη, οἱ ἐν Τεργέστῃ Ζαννῆς Βλαστὸς, Ἀμβρόσιος Ῥάλλης (υἱὸς Στεφάνου Ῥάλλη) καὶ Ἰ. Ῥώτας. Μὲ παρεκάλεσαν νὰ τὰ στείλω ὑπ' ὀνόματός μου· ἀλλὰ δὲν ἦτο δίκαιον νὰ σφετερισθῶ τὴν χρεωστουμένην εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὸ γένος εὐγνωμοσύνην. Ἂν ἀγαπᾷς νὰ γνωρίσῃς καὶ τὸν ἀνώνυμον τῆς Ὀδησσοῦ, ἐκ τῆς χορηγίας τοῦ ὁποίου ἐστάλησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827 ἔτους τὰ ἀνωτέρω 300 σώματα ἐγχειριδίον Ἐπικτήτου, καὶ 300 σώματα Ἀπομνημ. Ξενοφῶντος, αὐτὸς εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Μαῦρος. Καὶ συμφέρον καὶ δίκαιον εἶναι νὰ γνωστοποιῶνται οἱ συντρέχοντες εἰς τὰς χρείας τῆς πατρίδος.

Καὶ πάλιν Κατευθύνοι Κύριος τὰ διαβήματά σου!

11 Ἰανουαρίου, 1828.

Ἀγνοῶν ἂν ἔλαβες τὴν εἰς τὴν (2 Δεκεμβρίου 1827) μακράν μου ἀπόκρισιν, πέμπω τὸ ἀνωτέρω ταύτης ἀντίγραφον, ὡς εἴδησιν ἀναγκαίαν τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς σταλέντων αὐτοῦ βιβλίων.

Μετ' ἐκεῖνα ἐστάλησαν εἰς τοὺς πένητας ὁμογενεῖς ἀπὸ τοὺς ἐν Λονδίνῳ Ἀδελφοὺς Ῥάλλη, διὰ τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ Πέτρου Σκυλίτζη 50 σώματα τοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἀτάκτων. Τὰ κατεύθυνα περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ παρελθόντος ἔτους πρὸς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Πέτρον Σκυλίτζην.

Τώρα δὲ (τὴν 15 Φεβρ. τοῦ παρόντος ἔτους) κατευθύνθη εἰς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Ἰωάννην Μαυροκορδάτον κιβωτὸς (Ε.

Π. N°. 1.) περιέχουσα ἄλλα 100 σώματα τοῦ αὐτοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἀτάκτων. Χαρίζονται καὶ ταῦτα εἰς τοὺς πένητας σπουδαστὰς ἀπὸ τοὺς Ἀδελφοὺς Ζωσιμᾶ, οἱ ὁποῖοι μοῦ τὰ ἐζήτησαν διὰ τοῦ ἐν Τεργέστῃ Ἰακώβου Ῥώτα. Πιθανὸν ὅτι ἔλαβες ἤδη, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Νικολάου Ζωσιμᾶ περὶ αὐτῶν εἴδησιν.

Παρακαλῶ νὰ φροντίσῃς νὰ γενῇ εἰς τὰς αὐτοῦ ἐφημερίδας ἡ ἀγγελία τῶν δωρητῶν, καὶ τῶν Ἀδελφῶν Ῥάλλη, καὶ τῶν Ζωσιμάδων. Ἡ δήλωσις τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐγνωμοσύνης ἀπὸ τοὺς εὐεργετουμένους, σιμὰ τοῦ δικαίου, καὶ συμφέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐξώλαμπρα ἐλπίζω, ὅτι θέλει σταλθῆν καὶ ὁ δεύτερος τόμος τῶν αὐτῶν Ἀτάκτων, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν πολύπονον ἔκδοσιν ἀσχολοῦμαι τώρα, καταπονούμενος ἀπὸ γεροντικοὺς ἀρθριτικοὺς πόνους.

Φρόντισε, παρακαλῶ, νὰ σύρῃς αὐτοῦ τὰ ἐδῶ εὑρισκόμενα, ἂν ἦναι δυνατὸν, καὶ τὰ ἀλλοῦ πανταχοῦ σκορπισμένα, ὁμογενῆ μειράκια, τὰ ἀπὸ δεκαπενταετοῦς καὶ κάτω, λέγω, νὰ διδαχθῶσιν αὐτοῦ πρῶτον εἰς Ἑλληνικὰ σχολεῖα, καὶ ἀπὸ Ἕλληνας διδασκάλους, τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀπὸ τόσην μαλακὴν νεότητα ἀναθραμμένην ἔξω, ἡ Ἑλλὰς κινδυνεύει νὰ λάβῃ Γάλλους, Ἄγγλους, Γερμανοὺς, Ἰταλοὺς, ἀλλ' ὄχι Ἕλληνας πολίτας. Συμβούλευσε καὶ τοὺς ἀπαιδεύτους γονεῖς των, νὰ μὴ στέλλωσιν ἔξω τὰ τέκνα των, πρὶν τὰ ἐφοδιάσωσιν αὐτόθεν μὲ τελείαν ἐπιστήμην τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, μόνης καὶ μόλις ἱκανῆς νὰ φυλάξῃ τὰ ἤθη των ἀμόλυντα.

Κατευθύνοι Κύριος τὰ διαβήματά σου! Ταῦτα καὶ πάλιν σ' εὔχεται ὁ μὲ σέβας ὑπογραφόμενος,

1. Μαρτίου, 1829. Α. ΚΟΡΑΗΣ.

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, Ἰ. Α. Καποδίστριαν, εἰς Ναύπλιον.

ϟθ'.

Τί λέγει, ἢ δοξάζει, ὁ Κιάμπης περὶ γλώσσης, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀνέγνωσα, οὐδὲ νὰ τὸν κρίνω καλὸς εἶμαι. Ἐὰν λέγῃ, ὅτι ὁ Πλάτων, ὁ Δημοσθένης καὶ ὅλος τῶν ἐνδόξων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ὁ χορὸς, γράφοντες ἢ στιχουργοῦντες, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρήκασι (ὄχι ἔπλασαν αὐτοὶ) γλῶσσαν τοῦ ἔθνους των, οὔτε καιρὸν, οὔτ' ἀφορμὴν, οὔτε χρείαν εἶχαν νὰ μεταχειρισθῶσι πέντε χιλιάδας λέξεων (ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπὸ τόσας λέξεις μόνον ἦτον ἡ γλῶσσα συνθεμένη), καὶ ὅτι ἀπὸ ταύτας, τὰς ὁποίας αὐτοὶ δὲν ἐμεταχειρίσθησαν, διαιωνίσθησαν εἰς τὸ ἔθνος πολλαὶ, ἕως νὰ μείνωσι καὶ εἰς τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν· ἐὰν τοῦτο λέγῃ, ἔχει δίκαιον νὰ τὸ λέγῃ, ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι καὶ τὸ καυχᾶται ὡς εὕρημα. Διότι οὔτε σοφίας πολλῆς, οὔτε κρίσεως ὀξείας, χρείαν ἔχει τις νὰ τὸ καταλάβῃ. Βέβαια ὅσαι σήμερον εἰς τὴν γλῶσσαν μας δὲν εἶναι προφανῶς λέξεις Τουρκικαὶ, ἢ Ἰταλικαὶ, εἶναι Ἑλληνικαὶ, καὶ ἂν δὲν εὑρίσκωνται εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς σωζομένους Ἕλληνας συγγραφεῖς, ἢ ποιητάς. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ διὰ τὴν Λατινικὴν, καὶ δι' ὅλας γενικῶς τὰς γλώσσας, ὅσαι ἔχουσι συγγραφεῖς.

Σὺ, φίλε, μόνος ἔμεινες τώρα, ὄχι διὰ νὰ μὲ σώσῃς ἀπὸ τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον προσμένω ὡς λιμένα σωτηρίας, ἀλλὰ νὰ μὲ βοηθήσῃς, νὰ φθάσω κἂν εἰς τοῦτον τὸν λιμένα, πρὶν συντριφθῇ τὸ πλοῖον μου ἀπὸ καμμίαν τῆς κεφαλῆς ἀποπληξίαν, ἥτις εἶναι τῶν ναυαγίων ὅλων τὸ δεινότατον ναυάγιον, ἐπειδὴ μεταβάλλει καὶ μεταμορφόνει τὸ Λογικὸν ζῶον εἰς κτῆνος.

Δὲν μ' ἔμεινε δύναμις νὰ γράψω πλειότερα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν θέλω νὰ παραδράμω ἓν ἄλλο διαβολικὸν ἐπι-

νόημα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ κακία των, φίλε μου, ἔφθασεν ἕως νὰ μὲ πέμπωσιν καὶ γράμματα ἀνώνυμα, διαβάλλοντες μὲ πρόσχημα φιλίας, ὡς ἐχθροὺς καὶ κατηγόρους μου, ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἕως τώρα ἔκρινα φίλους μου, καὶ εὐηργέτησα μὲ λόγον (μὴ δυνάμενος μὲ ἔργον). Εἷς ἐκ τούτων εἶναι σπουδαστὴς ὁμογενὴς πτωχίστατος, ὅστις, διὰ τὸν ἔρωτα τῶν Μουσῶν, ὑποφέρει νὰ ζῇ μὲ τὸν ἀέρα. Τούτου ἡ διαγωγὴ μ' ἐφάνη τόσον Κλεανθική, ὥστε μὴ δυνάμενος ἐγὼ νὰ τὸν βοηθήσω, τὸν ἐσύστησα θερμῶς εἰς τὸν Ἀποκρισιάριον τῆς Πόρτας, κύριον Μάνον, ὅστις μέρος διὰ χάριν μου, καὶ τὸ πλέον ἀπὸ καλὴν τῆς ψυχῆς του διάθεσιν, καὶ χρηματικῶς πολλάκις τὸν βοηθεῖ, καὶ εἰς τὴν τράπεζάν του συχνὰ τὸν καλεῖ. Βλέποντες οἱ καλοὶ ἄνθρωποι προσκολλημένον τὸν σπουδαστὴν εἰς ἐμέ, διὰ τὸ μικρόν μου πρὸς αὐτὸν ὑπούργημα, μὲ γράφουν ἀνωνύμως, μεταχειρισθέντες χεῖρα ἀπαιδεύτου παντάπασιν τῆς ὀρθογραφίας, παριστάνοντες, ὡς φίλοι μου δηλαδὴ καὶ φρονтισταὶ τῆς τιμῆς μου, τὸν σπουδαστὴν ἀκατάσχετον καταλαλητήν μου καὶ κατήγορον, καὶ θαυμάζοντες (φιλικῶς οἱ ἔχθιστοι!) πῶς καταδέχομαι νὰ συγχωρῶ τὴν εἴσοδον τοῦ οἴκου μου εἰς τοιοῦτον κακοαναθρεμμένον ἄνδρα καὶ *χωριάτην*. Οὕτω χωριάτην τὸν ὀνομάζουσιν. Ἴσως συλλογίζεσαι ὅτι τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ μὲ ταράξῃ. Βέβαια, ἂν σ' ἔγραφέ τις ἀνωνύμως ὅτι, ὁ νομιζόμενός σου φίλος Κοραῆς εἶναι ὁ πλέον ἀναίσχυντος καταλαλητής σου, δὲν ἤθελες δώσειν προσοχὴν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν μου, τολμῶ δ' εἰπεῖν, καὶ διὰ τὴν ὁπωσοῦν ἐκ χρηστῶν γένεσιν καὶ χρηστὴν ἀνατροφήν. Ἀλλὰ τὸ φαρμακερὸν τοῦτο γραμματεῖον ἔρριψε τὴν ταλαίπωρόν μου ψυχὴν εἰς τὴν ὀδυνηρὰν ἀμηχανίαν τοῦ

Καί φημι κ' ἀπόφημι, κ' οὐκ ἔχω τί φῶ.

Ἐξ ἑνὸς μέρους κρίνω ἀδύνατον, νὰ μὲ ἀποδώσῃ αὐτὸς ἀντὶ τιμῆς αἰσχύνην, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με νὰ μὲ διαβάλλῃ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο, κατὰ δυστυχίαν, ἡ γένεσις καὶ τροφή του (τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι αὐτοῦ σφάλμα τοῦ ταλαιπώρου) εἶναι παντάπασι χωριάτικη καὶ βαναυσική. Καὶ τοῦτο μάλιστα μ' ἐκίνησεν εἰς ἀγάπην καὶ θαυμασμόν του, ὅτι ἐζήτει, καὶ ζητεῖ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, νὰ διορθώσῃ τῆς τύχης τὰ σφάλματα μὲ τὴν προσωπικὴν ἀρετήν του.

Βλέπεις, φίλε, μὲ πόσα βέλη μὲ κεντοῦν, μὲ πόσα φαρμάκια μὲ ποτίζουν;

Χωρὶς πάθος σὲ λέγω, φίλε, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Α. εἶναι....! καὶ τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ γυμνασίου εἶναι ἀνυπέρβλητον. Ὅλα τὰ κακὰ εἶναι προσδόκιμα ἀπὸ τοιαῦτα ψυχάρια!

Εἶναι καὶ ἄλλοι ἀληθῶς χρηστοὶ, καὶ τοιοῦτοι, ὁποίους νὰ πιστευθῇς καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, καὶ χρήματα, ἀλλ' ὄχι βιβλία, διὰ τὴν κακὴν πρόληψιν, ὅτι τῶν βιβλίων ἡ ἀφαίρεσις δὲν λογίζεται κλοπή. Μοῦ λείπει, ζῶντος ἔτι (συλλογίσου πόσον εὐκολώτερον νεκροῦ) ἓν ἀπὸ τὰ βιβλία μου καταμουζαλωμένον μὲ διορθώσεις, καὶ σημειώσεις, δι' ἐλπίδα νὰ τὸ ἐκδώσω καμμίαν φορὰν, καὶ δὲν ἐξεύρω τί νὰ ὑποπτευθῶ.

Ρ'.

Ἐκ Παρισίων, 10 Φεβρουαρίου, 1819.

Φίλτατε Ἰ.

Συγχώρησέ με νὰ ἀναβάλω καὶ πάλιν πρὸς ὀλίγον τὴν εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστολάς σου ἀπόκρισιν. « Τὸ μὲν πνεῦμα πρό-» θυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. » Πρόσθες εἰς τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν φροντίδα νὰ τελειώσω τὸν τελευταῖον τόμον τοῦ

Ἑλληνικοῦ Στράβωνος, καὶ πολλὰς πολλαχόθεν ἄλλας ἐπιστολάς. Σήμερον τὸ πρωῒ ἠθέλησα νὰ τὰς ἐξετάσω πάλιν, καὶ εὕρηκα 17. Εἰς πολλὰς ἀναγκάζομαι νὰ κάμνω τὸν κωφὸν, ἢ τὸν ἀποθαμένον καὶ θαμμένον. Ἀλλ᾽ εἶναι καὶ τινὲς, πρὸς τὰς ὁποίας ἡ σιωπὴ εἶναι ἀσυγχώρητος. Τοιαύτη π. χ. εἶναι Ἄγγλου τινὸς ἀγνώστου παντάπασιν εἰς ἐμὲ (πρώτην φορὰν ἀκούω τ᾽ ὄνομά του Henry Tulk), ὅστις εὐχαριστημένος, λέγει, ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις μου, μὲ παρακαλεῖ νὰ ἐκδώσω τὸν Πλάτωνα. Ἕως ἐδῶ καταλαμβάνεις, ὅτι εἶναι μωρία ν᾽ ἀποκριθῶ, διὰ τὴν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομαι κατάστασιν, εἰς τοιαύτην ἐπιστολήν. Ἀλλὰ, διὰ δυστυχίαν μου, μὲ παρακαλεῖ μὲ τὴν αὐτὴν θερμότητα, ἂν ἔχω σκοπὸν νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Λόνδραν, νὰ φυλαχθῶ νὰ μὴ καταλύσω εἰς πανδοχεῖον, ἀλλὰ νὰ ὑπάγω κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὸν οἶκον του, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, γενναίας ψυχῆς φιλοφρονήματα. Τί λέγεις εἰς τοῦτο; τί ἄλλο παρὰ νὰ σχάσω γράφων προτιμώτερον, παρὰ νὰ σιωπήσω. Εὐτύχει, φίλε, καὶ λάμβανε ὑπομονήν! « Σπεῦδε βραδέως. » Ἡ μεγαλητέρα σου σπουδὴ πρέπει νὰ ἦναι τώρα, προπαρασκευὴ διὰ τῆς ἐμπορίας πόρων ἱκανῶν, νὰ δώσῃς χρηστοτάτην ἀνατροφὴν εἰς τὰ τέκνα σου. Δὲν λέγω νὰ ἀφεθῇς ἀπὸ βιβλίων ἀνάγνωσιν, ἄπαγε! καὶ νὰ περιορισθῇς εἰς ἀλλαγὴν νομισμάτων· ἀλλὰ νὰ περιορίσῃς τὸ παρὸν τὴν σπουδήν σου εἰς βιβλία ἀκόπου ἀναγνώσεως, ὁποῖα εἶναι τὰ γεωγραφικὰ, ἱστορικὰ, φυσικῆς ἱστορίας συγγράμματα, ἠθικὰ καὶ πολιτικά. Ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦτα πλουτοῦμεν σήμερον ἐδῶ πολλὰ, πνέοντα φρονήματα τῶν προγόνων μας, καὶ φρονήματα τελειοποιημένα διὰ τῆς μακρᾶς πείρας, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι δὲν εἶχαν, ὄντες οἱ πρῶτοι τοῦ πολιτισμοῦ δημιουργοὶ, καὶ τῆς τυπογραφίας (δυνατῆς νὰ ταχύνῃ τὴν πεῖραν), τὴν ὁποίαν τοὺς ἐστέρησεν ἡ τύχη. Ἂν

ἡ τυπογραφία, φίλε μου, εὑρίσκετο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους (καὶ τί ἄλλο πλὴν τῆς τύχης ἐμπόδισε τὴν εὕρεσίν της;) τὸ ταλαίπωρόν μας γένος, ὄχι μόνον δὲν ἤθελε πιέζεσθαι ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἤθελε, μὴν ἀμφιβάλλῃς, κρατεῖν καὶ τὸν πρῶτον τόπον μεταξὺ τῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Σήμερον τὸν κρατοῦν οἱ Γάλλοι, καὶ θαυματουργοῦν ὅλα τὰ παλαιὰ τῆς πατρίδος μας θαύματα. Δὲν τοὺς φθονῶ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄλλο ἔθνος κοινωνικώτερον, καὶ πλέον ἕτοιμον νὰ μεταδίδῃ ἀφθόνως εἰς ἄλλους τὰ καλά του παρὰ τούτους. Τὰ μεταδίδει ὅμως εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τὰ λάβωσι, καὶ διστάζω, ἂν τὰ τελώνειά σας συγχωροῦν τὰ τοιαῦτα· ἀλλέως ἤθελα σὲ στείλειν τὸν Censeur Européen, σύγγραμμα περιοδικὸν, τὸ ὁποῖον ηὐξήθη τὴν ὥραν ταύτην ἕως τὸν ἑνδέκατον τόμον, καὶ ἀκολουθεῖ νὰ ἐκδίδεται κατὰ μῆνα. Αὐτὸ περιέχει διαφόρων σοφῶν ἀνδρῶν διατριβὰς πολιτικὰς, ὄχι τόσον ἀρεστὰς εἰς ὦτα βασιλικά.

Ὁ Γλαράκης καὶ ὁ Βογορίδης ἐκατευωδόθησαν ἐδῶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. Καλοὶ κἀγαθοὶ μὲ φαίνονται καὶ οἱ δύο, καὶ μὲ δίδουσιν ἐλπίδας χρηστὰς, ὅτι θέλουν ὠφελήσειν τὸ γένος..!

: Βλέπεις ὅτι οἱ ἐκδόται τῆς Καλλιόπης ἐπιμένουν καὶ σπουδάζουν νὰ τὸν ἀποδείξωσιν ἄθεον (τὸν Πανταζῆ);

Εἰς ὅλα τὰ δουλωμένα ἔθνη (χωρὶς ἐξαίρεσιν, φίλε μου) βασιλεύει τὸ ἄνομον « Νόμῳ καλὸν, νόμῳ κακόν. »

Ἔμαθες ἴσως τοῦ Βαρβάκη τὰ νέα μεγαλοπρεπῆ δωρήματα. Ἀκούσας ὅτι ἡ πρώτη του εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Χίου δωρεὰ ἀπήντησε τινὰς δυσκολίας, τὸν ἔγραψα ἐπιστολὴν προτρεπτικὴν εἰς τελείωσιν τῆς δωρεᾶς του. Πρὶν ὅμως λάβῃ τὴν ἐπιστολήν μου, ὁ ἄνθρωπος εἶχε συγκατανεύσειν εἰς τὰ δικαιολογήματα τῶν Χίων, καὶ κυρώσειν τὴν δωρεὰν, ὡς

μὲ τὸ ἐφανέρωσεν αὐτὸς, ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἐπιστολήν μου. Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτο νὰ τὸν γράψω καὶ δεύτερον, νὰ τὸν εὐχαριστήσω, καὶ νὰ ἐνισχύσω τὴν εἰς τὰ καλὰ καλήν του κλίσιν καὶ διάθεσιν.

Εἰς τὴν δευτέραν μου ταύτην ἐπιςολὴν ἀποκρινόμενος, τὴν 11 Ἰουνίου, μὲ φανερόνει, ὅτι πέμπει καὶ πάλιν εἰς τὴν Χίον (βοήθειαν εἰς τὸ νοσοκομεῖόν των) εἴκοσι χιλιάδας γροσίων. Πέμπει προσέτι καὶ εἰς τὸν Λόγιον Ἑρμῆν 500 φιορίνια Αὐγούστης, καὶ τελειόνει τὴν ἐπιστολήν του ὁ γενναῖος Ἕλλην, λέγων, « Σᾶς παρακαλῶ δὲ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὲ γράφετε ὡς » ἀδελφὸς πρὸς ἀδελφὸν, συμβουλεύοντές με εἰς ὅ,τι κρίνετε » καλήτερον. » Ὦ πόσην καταισχύνην προξενεῖ εἰς τὸν Κλῆρον μας ὁ Βαρβάκης! Οἱ κοσμικοὶ ἐκινήθησαν καὶ κινοῦνται ἀκαταπαύστως εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ οἱ Πανιερώτατοί μας κοιμῶνται βαθύτατον ὕπνον!

Γαλλισμὸς εἶναι νὰ λέγῃς, « Μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθανθῶσι τὴν μωρίαν των, ἐξαγριόνονται περισσότερον » Loin de sentir leur sottise, etc. Κατὰ δύο τρόπους ἐκφράζει ἡ γλῶσσα μας τὰ τοιαῦτα, καὶ τοὺς δύο ὀρθούς. « Ὄχι μόνον δὲν αἰσθάνονται τὴν μωρίαν των, ἀλλὰ... κ.τ.λ. » Ἀντὶ νὰ αἰσθανθῶσι τὴν μωρίαν των, ἐξαγριόνονται περισσότερον.

Αἱ τοιαῦται συμβουλαὶ γίνονται (ἀπὸ φίλον εἰλικρινῆ) πρὸς τοὺς γράφοντας καλὰ, καθὼς αἱ παρακλήσεις πρὸς τοὺς τρέχοντας ταχέως, διὰ νὰ τρέξωσι ταχύτερον.

Ἔχεις δίκαιον νὰ λέγῃς ὅτι « ὁ ἀριθμὸς τῶν χρηστῶν νέων αὐξάνει. » Τοιούτους ἔκρινα κ' ἐγὼ τὸν Βογορίδην καὶ τὸν Γλαράκην. Ἐξ ἐναντίας οἱ μελανείμονες ἡμῶν φαίνεται ὅτι συνερίζονται (ἐξαιρουμένων πολλὰ ὀλίγων) νὰ βαδίζωσι τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τῶν κοσμικῶν. Μετ' ὀλίγους χρόνους ὅμως θέλουν καταλάβειν τὴν ἀφροσύνην των· « Ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω. »

Τὸ πλέον λυπηρὸν περὶ τῶν ταραχῶν τῆς Σμύρνης εἶναι, ὅτι αὐτὸς ὁ ἐκεῖ ἀρχιερατεύων εἶναι ὁ διώκτης τοῦ γυμνασίου· καὶ τὸ χειρότερον ὅτι ὁ Κ. . . . . μιμεῖται, ὡς μὲ λέγουσι, τὸ γραΐδιον τοῦ Ἀρχιλόχου « Τῇ μὲν πῦρ, τῇ δὲ ὕδωρ. » Ἔχομεν ὅμως καὶ ἡμεῖς οἱ καυχώμενοι τῆς ἀγαθῆς μερίδος τὰ σφάλματά μας. Ἐνθυμᾶσαι τί λέγει ἡ Μαρία εἰς τὸν Ἰησοῦν; « Εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός. » Καταλαμβάνεις τὴν προσαρμογὴν τοῦ λόγου.

Περὶ δὲ τοῦ ὁποίου ἴδες βιβλίου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Fremeaux, εἶμαι σχεδὸν βέβαιος, ὅτι ἴδες τὸ κατὰ Λατίνων βιβλίον διὰ στίχων ἰαμβικῶν τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου μου, Ἀδαμαντίου Ῥυσίου. Καὶ διὰ νὰ τὸ πληροφορηθῇς, γράψε τὸν Κωνσταντῖνον Πετρίτσην (κ᾽ ἐκεῖνον ἔγγονον τοῦ αὐτοῦ Πάππου) νὰ σὲ στείλῃ κανὲν ἀντίτυπον, ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ τὸ εὕρῃ. Πρὸ ὀκτὼ ἢ δέκα χρόνων μ᾽ ἔστειλεν ὁ ἀδελφός του Νικόλαος ἓν, ζητηθὲν διὰ τὸν Κλαυέριον.

Ὁ Ῥύσιος οὗτος, εἷς ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἑλληνιστὰς τοῦ γένους, ἴσως καὶ ὁ πρῶτος, κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους δυστυχεστέρους τῶν παρόντων, ὄχι μόνον τὸ ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐτύπωσε δι᾽ ἰδίας δαπάνης εἰς τὸ Ἀμστελδὰμ, ὅπου ἐπραγματεύετο. Ἀπέθανεν ἓν ἔτος πρὸ τῆς γεννήσεώς μου, καὶ ἀφῆκε κληρονόμον τῆς βιβλιοθήκης του ἐμέ. Ἀλλὰ πῶς; τὸν ἔτι ἀνύπαρκτον καὶ ἀγέννητον! Ἄκουσε φρόνησιν καὶ ζῆλον ἀνδρός. Υἱοὺς δὲν ἐγέννησεν, ἀλλὰ θυγατέρας τέσσαρας, τὰς ὁποίας ἐδίδαξεν ὅσον ἐδυνήθη καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὴν μίαν ἀπώλεσε τὸ θανατικόν· αἱ λοιπαὶ τρεῖς ἦσαν ὑπανδρευμέναι, ὅταν ἀπέθανεν. Ἐσύνταξε λοιπὸν τὴν διαθήκην του, χαρίζων τὰ βιβλία του εἰς τὸν ὅστις πρῶτος, ἀπὸ τοὺς μέλλοντας ἀρσενικοὺς ἐγγόνους, τελειώσῃ τὰ ἑλληνικά του μαθήματα, καὶ τοῦτο μὲ σκοπὸν νὰ θερμάνῃ μὲ

τὴν ἅμιλλαν τὰς ψυχάς μας, καὶ νὰ τὰς παρακινήσῃ εἰς τὴν μάθησιν τῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ὁ ἐνθουσιασμὸς ἦτον εἰς αὐτὸν τόσον σφοδρὸς, ὥστε μὴν εὐτυχήσας ἀρσενικὴν γονὴν, ἐπολέμει τὴν τύχην διδάσκων τὰς θυγατέρας του. Ἡ αὐτὴ τύχη ἔκαμε νὰ τελειώσω κ᾽ ἐγὼ πρῶτος τὰ μαθήματά μου, καὶ οὕτως νὰ παραλάβω τὰ βιβλία. Ἀπορεῖς ἴσως, διὰ τί καταβαρυμένος ἀπὸ ἀῤῥωστίας καὶ ἀσχολίας, ἐμωρολόγησα τόσον. Αἴ! φίλε, ἡ πρὸς τὸν πάππον εὐγνωμοσύνη ἐνδυνάμωσε τὸν κάλαμόν μου. Χωρὶς ἐκείνην τὴν φρόνιμον καὶ φιλόστοργον πρόνοιαν, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἐκείνης φροντίδα περὶ ἐμοῦ πατρικὴν καὶ μητρικὴν, ἤθελα εἶσθαι ἀπ᾽ ὅ,τι εἶμαι πολὺ δυστυχέστερος. Προνόησε λοιπὸν καὶ σὺ τὴν παιδείαν τῶν ἀγαπητῶν σου τέκνων, ἂν θέλῃς νὰ φυτεύσῃς εἰς τὰς ψυχὰς καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐγγόνων σου, εὐγνωμοσύνην καὶ μνήμην ἀνεξάλειπτον.

Περὶ δὲ τοῦ πρὸς πατρὸς συγγενοῦς, Ἀντωνίου Κοραῆ, αὐτὸς ἔγραψε διαφόρους ᾠδὰς εἰς Πινδαρικὸν ὕφος, ὡς βλέπεις εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόσθεσα μαρτυρίαν ἀπὸ τὸν Φαβρίκιον.

. . . .

Ἀδιακόπως πάσχω, ποτὲ πολὺ καὶ ποτὲ ὀλιγώτερον· καὶ μόνον εὐτύχημα κρίνω καὶ ποθῶ νὰ φυλάξω τοῦ λογικοῦ τὴν ὑγείαν, διὰ νὰ μὴ κατασταθῶ,

Δυσμεννέσιν μὲν χάρμα, κατηφείη δὲ σοὶ αὐτῷ

καὶ εἰς ὅλους τοὺς φίλους μου.

Ἔλαβα καὶ τὴν ὁποίαν ἔκαμ᾽ ὁ Βάμβας, εἰς τὴν ἄνοιξιν τοῦ γυμνασίου (τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον) ὁμιλίαν, τυπωμένην εἰς τὴν τυπογραφίαν τῆς Χίου. Ὅτι μ᾽ ἐπροξένησεν εὐφροσύνην ἐξαίρετον, περιττὸν εἶναι νὰ σὲ τὸ γράψω. Πρέπει ὅμως νὰ μάθῃς τί μάλιστα ηὔξησε τὴν εὐφροσύνην μου.

Ἐδῶ τώρα εὑρίσκονται ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα νέους ὁμογενεῖς σπουδαστάς. Ὅλοι τὴν ἥρπασαν ἀπὸ τὰς χεῖρας μου, καὶ τὴν διαδίδουσιν ἄλλος εἰς ἄλλον, συγχαιρόμενοι ἀλλήλους, καὶ δείχνοντές την εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, καὶ καυχώμενοι μεγαλοφρόνως, ὡς εἰς μέγα τῆς Ἑλλάδος εὐτύχημα. Ἂν ἦσο αὐτόπτης, φίλε, τοῦ τοιούτου ἐνθουσιασμοῦ τῶν νέων μας, ἤθελες ἐξάπαντος κινηθῆν εἰς δάκρυα τερπνότατα, ὡς ἐκινήθην ἐγώ.

ΡΑ.

20 Δεκεμβρίου, 1820.

Ἀγαπητὲ Ἰ.

Τὰ ἐλεεινὰ τῆς Σμύρνης τὰ ἔμαθες πρὶν ἐμοῦ. Δὲν θέλουν κατ' οὐδένα τρόπον διδασκάλους ἄλλους παρὰ τοὺς *Εὐαγγελικούς* των. Ἂν ἦναι καλήτερα ἄλλα μαθήματα παρὰ ταῦτα, ἢ μεθοδικώτεροι διδάσκαλοι, λέγουν, « Ἄλλῃ τε μετ' ἄλλων » καθὼς οἱ παλαιοὶ Ἐφέσιοι, ὅταν ἐξώριζαν τὸν Ἑρμόδωρον.

Τὴν περὶ τούτων λύπην ἐπαρηγόρησαν οἱ Χῖοι· ὅθεν ἔλαβα γράμματα καὶ ἀπὸ τὸν Βάμβαν, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἐπιτρόπους. Toujours en avant, καὶ νὰ τοὺς ὀπισθοποδίσωσι πλέον δὲν θέλουν δυνηθῆν οὔτε θεοὶ οὔτε δαίμονες. Ἔχουν 476 μαθητὰς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 400 εἶναι ἐγχώριοι, οἱ 74 ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος (οἱ πλειότεροι Κεφαλληνεῖς καὶ Πελοποννήσιοι) καὶ οἱ λοιποὶ 2. . . . . μάντευσε πόθεν· ἴσως δὲν τὸ ἐξεύρεις. — Ἀμερικανοί. Δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῇς πόσον μὲ εὔφρανε τοῦτο, συλλογιζόμενον καὶ ἀναλογιζόμενον τὰ ἐπακολουθήματα ταύτης τῆς περιστάσεως, ἥτις κάμνει ἐποχήν.

Ἡ πατρὶς ἔχει χρείαν εὐνομίας καὶ ἰσονομίας. Ὅσοι δύνασθε νὰ συνεργήσετε εἰς τοῦτο μὲ λόγον ἢ ἔργον, συνεργεῖτε εἰς τὴν ἰδίαν εὐδαιμονίαν σας, καὶ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀπογόνων σας. Ταῦτα λέγετε εἰς τοὺς ταξειδεύοντας ἐκεῖθεν αὐτοῦ, ἢ αὐτόθεν ἐκεῖ, ταῦτα γράφετε καὶ κηρύττετε εἰς τοὺς φίλους καὶ γνωρίμους σας,

Ὦ φίλοι, Ἀργείων ὅςτ' ἔξοχος, ὅςτε μεσήεις,
Ὅςτε χερειότερος· ἐπεὶ οὔπω πάντες ὁμοῖοι
Ἀνέρες ἐν πολέμῳ· νῦν ἔπλετο ἔργον ἅπασιν.
Καί δ' αὐτοὶ τό δε που γιγνώσκετε.....

Καὶ ὅστις δὲν τὸ γινώσκει, ἂς τὸ μάθῃ. Ἐν ὅσῳ ἐθλιβόμεθα ἀπὸ τὸν ἄνομον ζυγὸν, νὰ βοηθήσωμεν τὴν πατρίδα δὲν μᾶς ἦτον εὔκολον, οὐδ' ἡ βοήθειά μας μεγάλην ὠφέλειαν νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὴν ἐδύνατο. Τώρα ἐγεννήθη ἀπροσδοκήτως σταλμένος ἀπὸ τὴν ὕψιστον πρόνοιαν, « ὡς νυμφίος ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς » ὁ πολιτισμὸς τῆς εὐνομίας· καὶ « μακάριος ὁ δοῦλος ὃν εὑρήσει γρηγοροῦντα· » ἀνάξιος δὲ πάλιν καὶ τρισανάξιος ὅστις, ὄχι μόνον δὲν φέρει ἔλαιον μὲ τὰς λαμπάδας του, ἀλλὰ πάσχει νὰ σβέσῃ καὶ τῶν ἄλλων τὰς λαμπάδας. Κανεὶς ἀπὸ κανένα δὲν ζητεῖ τὸ ἀδύνατον· ἀλλὰ τίς ἐξ ἡμῶν εἶναι τόσον οὐτιδανὸς, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ συνεργήσῃ μικρὸν τίποτε;

Ἄριστον εἶναι, ὡς λέγεις, ἐπειδὴ εἶναι τοῦ ἀρίστου Ἀριστοτέλους. Ὅταν τὸ ἀναγνώσῃς καὶ τὸ μελετήσῃς μὲ προσοχὴν, θέλεις τὸ κρίνειν τῶν ἀρίστων ἄριστον. Ὅλα τὰ ἠρεύνησεν, ὅλα τὰ ἐζύγισε μὲ τὴν παράδοξόν του κεφαλὴν, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἐθνῶν τὰ αἴτια. Ὅθεν ἐσπούδασα νὰ τὸ φανερώσω ἐγρήγορα πρὸς τοὺς ἡμετέρους, πρὶν νικηθῶσιν ἀπὸ τὰ πολὺ τῶν Τούρκων ἀγριώτερά των

πάθη, τῶν ὁποίων ὁ πόλεμος ἤρχισεν, ὡς μανθάνω μὲ πολλὴν τῆς ψυχῆς μου ἀπελπισίαν.

Ἐὰν ὁ Μισαὴλ ἔχῃ (καὶ πρέπει ἐξάπαντος νὰ σὲ πιστεύσω ὅτι τὰ ἔχει) ὅσα λέγεις προτερήματα, ἀσυγκρίτως ὠφελιμωτέρα θέλει εἶσθαι ἡ παρουσία του εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα ἐὰν ἡ φύσις τὸν ἐχάρισεν ὀλίγην τινα εὐγλωττίαν.

Τῆς Χίου μόνον τὴν ἀπολύτρωσιν ν' ἀκούσω, καὶ κλείω τοὺς ὀφθαλμούς μου παρηγορημένος!

Ὁ περὶ τοῦ ὁποίου μ' ἐρωτᾷς Ω, εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, δυστυχέστατος κόλαξ τῶν δυνατῶν, ἀληθὴς Μεγαλόδουλος, εἴτε *Μεγάλον δοῦλον*, εἴτε *Δοῦλον τῶν μεγάλων* τὸν ἐτυμολογήσῃς. Ἤθελα συμβουλεύσειν νὰ κρατῆται μακρὰν τῆς Ἑλλάδος.

ΡΒ'.

Περὶ δὲ τῆς ἀϊδιότητος τῆς μνήμης μου μὴ φροντίζῃς, ἐπειδὴ οὐδ' ἐγὼ πλέον φροντίζω. « Ὀψὲ μὲν, ἀλλὰ νοῦν ἐσχήκαμεν. » Τὸ κακὸν εἶναι, ὡς ἔλεγεν ὁ Θεόφραστος, ὅτι ὁ νοῦς οὗτος μᾶς ἔρχεται τελευταῖος, ὅτε οὔτε νὰ συνεννοήσωμεν, οὔτε νὰ πράξωμεν τί νοητικὸν δυνάμεθα πλέον. Δὲν λέγω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς μετὰ τὴν τελευτὴν εὐδοξίας· ἄπαγε! Ἀλλὰ, καθὼς εἰς ὅλα, ὡσαύτως καὶ εἰς τοῦτο νὰ ἐνθυμώμεθα τὸ « Μηδὲν ἄγαν. » Ἡ καθ' αὑτὸ φροντὶς, ἐν ὅσῳ πνέομεν, πρέπει νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ κοινωνικοῦ βίου· τὴν δὲ ὑστεροφημίαν, νὰ τὴν κρίνωμεν, ὡς τὴν ἔκρινεν ὁ Μάρκ. Αὐρήλ. (σελ. 27—28.).

Χαίρομαι ὅτι μέλλεις ν' ἀποκτήσῃς ποτὲ καὶ Φαιναρέτην· μολονότι ὁ Π. μισεῖ τὰ τοιαῦτα ὀνόματα, χωρὶς νὰ συλλο-

γισθῇ ὅτι προσκυνοῦμεν τὸν Ἀρεοπαγίτην Διονύσιον, μεθυστοῦ θεοῦ τοῦ Διονύσου ἐπώνυμον.

Μέγα δίκαιον ἔχεις νὰ ἐντρέπεσαι περὶ τῆς παρὰ τῶν Α. βοηθείας. Ἡ εἰς τοὺς εὐεργέτας εὐγνωμοσύνη εἶναι χρέος ἀπαραίτητον· ἀλλ' ὅστις δυνάμενος νὰ εὐεργετήσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, βάλλει τὸν τράχηλόν του εἰς ζυγὸν εὐεργετῶν ξένων, γίνεται ἑκουσίως ἀνδράποδον.

Μάθε ὅτι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Θ. Καΐρη Εὐανθία μετέφρασεν, ἐκ συμβουλῆς μου, ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν τὸ συγγραμμάτιον τοῦ Φενελῶνος sur l'éducation des filles. Ἡ αὐτὴ νέα μετέφρασεν ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν τὸ Ἐγκώμιον τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Μ' ὅλα του τὰ σφάλματα, σὲ βεβαιόνω ὅτι πολλὰ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἀρσενικούς μας ἐδύναντο νὰ μεταφράσωσιν εὐφυέστερα.

Ὁ Βαρβάκης αὐτόκλητος μοῦ ἐπρόσφερε μίαν φορὰν 8000 φρ. καὶ δευτέραν 3500, διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, τὴν ὁποίαν κακῶς ἐνόμιζεν ὅτι ἔπαυσε. Καὶ τὰς δύο τὸν ἀπέβαλα, ὄχι δι' ἄλλο, πλὴν ὅτι δεχόμενος τὴν βοήθειαν, ἐχρεώστουν νὰ βάλω εἰς τὴν κεφαλίδα τῶν ἐκδόσεων τὸ ὄνομά του, εἰς τόπον τοῦ ὀνόματος τῶν Χίων· τὸ ὁποῖον δὲν ὑπέφερεν ἡ ψυχή μου, εἰς καιρὸν μάλιστα τῆς φρικτῆς δυστυχίας των.

Σοῦ εἶμαι ὑπόχρεως διὰ τὴν πρὸς τὸν L. ἐπιστολήν σου, ἥτις ἐπαρηγόρησε καὶ ἐλάφρυνε τὸ βάρος τῆς ἀνίας μου. Μ' ἐχαροποίησε καὶ ἡ ἀνάμνησις ὅσων σ' ἔλεγεν ὁ μακαρίτης χρηστὸς Keun περὶ ἐμοῦ. Καθημέραν ἐνθυμοῦμαι καὶ αὐτὸν, καὶ τὸν ἄλλον τὸν ἐν Ἄμστελδαμ Μινίστρον Buurt, πρὸς τὸν ὁποῖον μ' ἐσύστησεν. Εἰς αὐτοὺς τοὺς δύο χρεωστῶ ἂν ἔχω τι καλὸν καὶ τίμιον. Αὐτοὶ μ' ἔσωσαν ἀπὸ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς νεότητος. Ἡ φιλοτιμία νὰ φανῶ ἄξιος τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης των, μοῦ ἔγινεν ἀληθινὸς χαλινός·

Τοιοῦτον χαλινὸν φρόντισε νὰ βάλῃς σύνωρα εἰς τὰ σκιρτήματα τῆς ἡλικίας τῶν τέκνων σου, προσκολλῶν αὐτὰ εἰς συναναστροφὴν σεβασμίων ἀνδρῶν.

ΡΓ΄.

20 Ἰουνίου, 1818.

..... Ἔπειτα μοῦ ζητεῖς καὶ Ἡρόδοτον. Εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τὸν μεταφράζω, καὶ ἐκεῖθεν σὲ τὸν στέλλω. Ὡς τόσον, ἐπειδὴ ἔπεσε λόγος περὶ Ἡροδότου, πρέπει νὰ σὲ προκαταλάβω καὶ νὰ σὲ παρακαλέσω, νὰ μὴ μοῦ κάμῃς τὴν ἀδικίαν νὰ ἐκδώσῃς μετὰ τὴν ἀποβίωσίν μου, ὅσον εὑρεθῇ μεταφρασμένον. Αὐτὸ, φίλε, προβαίνει ἕως τὸ ἕκτον βιβλίον, καὶ μέρος τοῦ ἑβδόμου· ἀλλ' εἶναι ἡ πρώτη, πρωτίστη γραφὴ τῆς μεταφράσεως, καὶ χρειάζεται ὄχι ἀναθεώρησιν, ἀλλ' ἀναθεωρήσεις. Διὰ τὸν φόβον τοῦτον ἐβουλεύθην πολλάκις νὰ τὴν καύσω· ἔπειτα διὰ τὴν κατάρατον ἐλπίδα· ἐνθυμᾶσαι τὸ, « Ἐλπίδες βόσκουσι τοὺς κενοὺς βροτῶν· » διὰ τὴν ἐλπίδα, λέγω, ταύτην, ἂν εὐκαιρήσω ποτὲ νὰ ἐκδώσω, κἂν εἰς τόμον ἕνα, τὰ τρία πρῶτα βιβλία μὲ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον, ἐκράτησα τὰς χεῖρας μου ἀπὸ τὴν φθορὰν τῆς ἀτελοῦς κατὰ πάντα μεταφράσεως. Ἐξεύρω, ἢ μᾶλλον εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἡ μετάφρασις ἔμελλε νὰ πωληθῇ μὲ εὐκολίαν· ἀλλ' αὐτὴ μάλιστα ἡ εὐκολία, ἐκ μέρους τῶν ἀγοραστῶν, πρέπει νὰ κάμῃ τὸν πωλητὴν προσεκτικώτερον, νὰ μὴ τοὺς ἀδικήσῃ, πωλῶν εἰς αὐτοὺς δερμάτινα ἀντὶ μεταξωτῶν. Ἐπειδὴ εἶσαι πραγματευτὴς καὶ τίμιος, καταλαμβάνεις τί σὲ λέγω.

ΡΔʹ.

24 Φεβρουαρίου, 1819.

Μ' ἔγραψεν ἀπὸ Γοτίγγης διεξοδικωτάτην ἐπιστολὴν ὁ φίλος σου Ἀσώπιος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπεκρίθην καὶ διὰ χάριν σου, καὶ προσέτι, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἔκρινα ἐκ τῆς ὁποίας μὲ ζητεῖ συμβουλῆς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται εἰς ἀληθῆ λογισμῶν λαβύρινθον, μὲ κίνδυνον ν' ἀποτύχῃ τὸ ποθούμενον. Τὸν ἐπαράστησα εἰς τὴν φαντασίαν μου, ὡς λιμοκτονημένον πλησίον τραπέζης, φορτωμένης ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ (ὡς τὸ πάσχομεν ὅλοι οἱ ταλαίπωροι, ὅταν πρώτην φορὰν παραβάλωμεν τὰ πανεπιστήμια τῶν Εὐρωπαίων, μὲ τὰ καψοκαλυβίτικά μας πειναλέα σχολεῖα), καὶ κινδυνεύοντα νὰ μείνῃ νηστικὸς, διὰ τὴν ἀπορίαν, ποῦ πρῶτον ν' ἁπλώσῃ τὴν χεῖρα. Τὸν εἶπα συντόμως ὅσα ἔκρινα ἱκανὰ νὰ τὸν σύρωσιν ἀπὸ τὸν λαβύρινθον, ἐπειδὴ ἔκρινα τὴν ἐπιστολήν του εἰλικρινῆ περιγραφὴν τῆς ἀμηχανίας του. Ὅθεν, ἂν σὲ γράψῃ περὶ τούτου, μὴν ἀμελήσῃς, μηδὲ σὺ νὰ τὸν συμβουλεύσῃς τὸ « ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὰ » καὶ τὸ, « ζῶμεν οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα » καὶ νὰ ἐπαναλάβῃς τὸ δραστικὸν (κατὰ τὴν κρίσιν μου) μάθημα. Ποῖον; Νὰ διακρίνωμεν τὰ *Ἐφ' ἡμῖν* ἀπὸ τὰ *Οὐκ ἐφ' ἡμῖν*. Μόνον τὸ νὰ ὠφελήσωμεν εἶναι εἰς τὰς χεῖράς μας, καὶ τοῦτο μόνον ἀπαιτεῖ ἀδυσωπήτως ἡ πολιτικὴ κοινωνία, ὡς χρέος ἀπὸ καθένα μας· τὸ δὲ μέτρον τῆς ὠφελείας κρέμεται ἀπὸ διαφόρους περιστάσεις, ἀλλοτρίας τῆς προαιρέσεώς μας. Εὐτυχὴς ἀναμφιβόλως εἶναι ὅστις ὠφελήσῃ πολύ· ἀλλὰ δὲν χρεωστεῖται διὰ τοῦτο ὀλιγώτερος ἔπαινος εἰς τὸν ὠφελήσαντα ὀλίγον, ἐὰν ἔκαμεν ὅ,τι τὸν ἐσυγχωροῦσαν νὰ κάμῃ αἱ περιστάσεις.

ΡΕ.

Τοῦ ξυλοκόπου, ἔπειτα μαγείρου, ἡ ἱστορία, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐλαττώσῃ, μοῦ ηὔξησε πολὺ τὴν περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑπόληψιν. Τὸν προκρίνω ἀσυγκρίτως ἀπὸ τὸν Πλακουντοπώλην, ὅστις καταρχὰς μὲν ἔδειξέ τινα Ἑλληνικὰ φρονήματα, τώρα δ᾽ ἀκούω ὅτι συμβουλεύει τὸ γένος νὰ φεύγῃ τὰ Ἑλληνικὰ ὀνόματα. Ὅθεν πρέπει καὶ σὺ, φίλε, ὡς τέκνον εὐπειθέστατον, νὰ μεταβαπτίσῃς τὸν υἱόν σου Ξενοφῶντα εἰς Συμεών. Τί καλὸν ἔχει νὰ μιμηθῇ ἀπὸ τὴν διαγωγὴν καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντος; Ἀλλὰ Συμεώνων παραδείγματα θεαρέστου βίου δὲν μᾶς λείπουσι. Ἔχομεν τὸν Στυλίτην· ἔχομεν τὸν διὰ Χριστὸν σαλόν. Τὸ μέγα καὶ πρώτιστον τοῦ Θεοῦ δῶρον τὸ ΛΟΓΙΚΟΝ, ὁ πρῶτος, ἀντὶ νὰ τὸ τελειοποιήσῃ εἰς ὠφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν συγκοινωνῶν τῆς πολιτείας, τὸ κατέτριψεν τεσσαράκοντα ἔτη εἰς στύλον λίθινον· ὁ δεύτερος, ἁγιώτερος καὶ φρονιμώτερος, καὶ τὸ κατεπάτησεν εἰς τοὺς πόδας του, καὶ « παρεσυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις » διὰ τὸν Χριστὸν, ὡς νὰ ἠγάπα τοὺς μωροὺς, ὅστις μᾶς εἶπε τὸ « Γίνεσθε φρόνιμοι. » Δὲν σὲ λανθάνει ὅτι οἱ Τοῦρκοι σέβονται, ὄχι ὅμως τοὺς ὑποκρινομένους μωρίαν, ἀλλὰ τοὺς ἀληθῶς μωρούς. Ἡμεῖς τοὺς ὑπερβαίνομεν εἰς τοῦτο. Ταλαίπωρον γένος, « ἐξ οἵων εἰς οἷα! » Καὶ τοῦτο κατὰ τὴν δεκάτην ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα! ὁπότε μέγα μέρος τοῦ γένους κινεῖται εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψῃ, ἀνάπαλιν ἀπὸ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐλεεινὰ ΟΙ̃Α, εἰς τὰ προγονικὰ ΟΙ̃Α.

ΡϚ΄.

24 Ἀπριλίου, 1832.

. . . . . Μ' ὅλα ταῦτα τὴν ἔκρινα ἔκτοτε μὲ λύπην μου ὡς ὀλέθριον φυτευτήριον (pepinière) διὰ τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς Ἑλλάδος. « Ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν. »

Εἶπε καὶ ἄλλος ἀπὸ τοὺς προγόνους ἡμῶν

Πρὸς τὰς τύχας γὰρ τὰς φρένας κεκτήμεθα.

Ναὶ, φίλε, οἱ ταλαίπωροι ἄνθρωποι σχηματίζονται καὶ μορφόνονται ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ τύχας, εἰς τὰς ὁποίας εὑρεθῶσι· καὶ ὀλίγοι εἶναι οἱ δυνατοὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὰς τύχας, ἂν ἡ πρόνοια τὰς ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς σωτηρίους, ἢ νὰ τὰς ἀντισταθῶσιν, ἂν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ τοὺς ἔμπλεξεν εἰς τύχας ὀλεθρίους.

Ὁ Τ. ἐκολάσθη δικαίως (ἂν καὶ μὲ ἀδίκου φονέως χεῖρα) ἀπὸ τὸν ἔκδικον πάσης ἀδικίας Θεὸν, καὶ ἀκούω ὅτι εὑρίσκονται πανηγυρισταὶ τοῦ Τ. μονονόχι τολμῶντες νὰ τὸν παραβάλλωσι μὲ τὸν Μ. Α. Τὰ τοιαῦτα, φίλε μου, δὲν εἶναι οὔτ' Ἑλληνικὰ οὔτε χριστιανικὰ φρονήματα. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν γνωρίζεις τὴν ἱστορίαν, καὶ σὲ ἐνενθύμισαν ὅσα ἐλησμόνησες πολλαὶ καὶ μακραὶ ῥήσεις τῶν Προλεγομένων τοῦ Κ., καὶ συμπεραίνεις μὲ ποίους ὀφθαλμοὺς ἤθελαν ἰδεῖν, ἂν ἀνεφαίνετο εἰς τοὺς ἐνδόξους προγόνους μας κανὲν ἀνδράποδον, ἀναθραμμένον εἰς τοῦ μεγάλου βασιλέως τὴν Περσικὴν αὐλὴν, καὶ ἤρχιζε πρώτην του πρᾶξιν νὰ χαράξῃ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα μὲ τὸ . . . . . Μὲ ποίους ὀφθαλμοὺς ἤθελαν ἰδεῖν ἀνθρωπίσκον, τοῦ ὁποίου φροντὶς ἦτο νὰ σβέσῃ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ νὰ μεταβάλῃ τὸ ἔθνος εἰς Ἀρι-

στογείτονας, Ὑπερβόλους καὶ Δημάδας, ὠτακουστὰς, καταδότας, ἐπιστολοσπάστας καὶ συκοφάντας;

Περὶ δὲ χριστιανικῶν πραγμάτων, εἰς ταῦτα μάλιστα ἔχει χώραν τὸ ὁποῖον ἀκούομεν συχνὰ ἐπ' ἐκκλησίας ΠΡΌΣΧΩΜΕΝ!.... Ἢ πιστεύουν τὰ παραγγέλματα τῆς θρησκείας μας ὡς θεῖα, ἢ τὰ κρίνουν ὡς παραμύθια. Ἂν ἔφθασαν εἰς τόσην ἀσέβειαν, ὥστε νὰ μὴ τὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τὸ Κ., ἄς μὴ βαρύνωσι τὴν ἀσέβειαν μὲ τὴν ὑπόκρισιν, ἐπαγγελλόμενοι χριστιανοί. Ἂν τὰ πιστεύωσι (καὶ τοὺς εὔχομαι νὰ τὰ πιστεύωσιν!) ὡς θεῖα, ἄς τὰ μελετῶσι μὲ πλειοτέραν προσοχὴν, καὶ ἄς ἐρωτῶσιν ἑαυτοὺς, « Πῶς μέλλει νὰ κρίνῃ τοὺς τυράννους, ὅστις εἶπε « Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην; » καὶ μᾶς ἐπαράγγελλε νὰ ἀγρυπνῶμεν ὡπλισμένοι « Διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ τῶν ἀριστερῶν; »

Ἐπιθυμῶ νὰ σὲ γράψω πλειότερα, ἀλλὰ δὲν εἶναι χρεία νὰ σοῦ προφασισθῶ πάλιν τὴν γεροντικὴν ἀδυναμίαν μου· τὴν βλέπεις εἰς τὰ κλονούμενα σημεῖα τοῦ κονδυλίου μου. Εὐτύχει!

ΡΖ′.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε!

Δὲν εἶναι κακὸν νὰ οἰστρηλατῆσαι καμμίαν φορὰν, ὅταν γράφῃς. Ὁ οἶστρος, φίλε, ἐμψυχόνει πολὺ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου· καὶ ἡ ἐμψύχωσις αὐτη εἶναι ἀναγκαία μάλιστ' εἰς ἡμᾶς, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα εἶναι νενεκρωμένη ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα, ἡ ὁποία φθείρασα τὸ *πραγματικὸν* μέρος τῆς συνθέσεως, ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε ν' ἀφανίσῃ καὶ τὸ *λεκτικόν*. Τοὺς δοκίμους ἀναγίνωσκε συχνά· καὶ τὸν Ἁλικαρνασσέα Διονύσιον ἔχε ὁδηγὸν καὶ διευθυντὴν τῆς περὶ τῶν τοιούτων

κρίσεώς σου. Ἔχεις καὶ φυσικὰ κεφαλὴν ὠργανισμένην εἰς τοῦ καλοῦ τὴν κρίσιν· χωρὶς τοῦ ὁποίου μάταιαι ὅλαι αἱ γνώσεις καὶ γυμνασίαι. Τῆς τοιαύτης ματαιότητος παράδειγμα ἔχεις πρὸ ὀφθαλμῶν σου τὸν μεταφραστὴν τοῦ..... Χ. καὶ τοῦ.... Χ. καὶ ποίου ὄχι; Τοιαύτην ἀναισθησίαν δὲν ἔτυχα ἄλλοτε εἰς κανένα. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι πάθη ἀνίατα, ὅταν ἦναι μάλιστα συνωδευμένα μὲ τὸν τύφον.

Τὸν Α. μὲ φαίνεται ὅτι ἔκαμνες καλὰ νὰ συμβουλεύσης, νὰ μὴ συνδιατρίβεται πολὺ μὲ δεσπότας. Ἡ μετὰ τοῦ Χ. συνοδεία του μ' ἔφερεν εἰς μνήμην παμπάλαιον γνωμικὸν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀκούσειν ἀπὸ τὸν πατέρα της ἡ μήτηρ μου, ὅστις εἶχε τὸ μάθειν κ' ἐκεῖνος εἰς τὴν Χίον, ὁπόταν διέτριβεν ἐκεῖ, ἐπαγγελλόμενος τὸν διδάσκαλον.

Ταῦτα μ' ἔλεγεν ἡ νόννα
Ποῦ τον γρῃᾶ πολλῶν καυκάλων,
Λεῖπε πόρταις τῶν μεγάλων·
Γιατ' ἐκεῖ παιδί μου χάνεις
Τὴν ψυχήν σου, τὴν ζωήν σου
Συχν' ἀκόμη τὸ πουγγίν σου.

Αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τὸ παράδειγμα τῆς τοιαύτης κενοδοξίας, ὡς νὰ ἦτον ἆθλος Ἡράκλειος τὸ νὰ μεταγλωττίζῃ τις τὰ ξένα. Ἂν δὲν ἦτον ἆθλος, ἤθελε βέβαια εἶσθαι μεγάλη εὐεργεσία πρὸς τὸ γένος ἡ καλὴ μετάφρασις, καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ὠφέλειαν, καὶ διὰ τὴν ἐν ταὐτῷ καὶ τῆς γλώσσης τρίψιν καὶ τελείωσιν. Ἀλλὰ τὸ νὰ βάλῃ ὁ εὐεργετῶν τὴν εἰκόνα του εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ πληρόνεται sans façons μόνος του, καὶ πρὸς τούτοις νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς εὐεργετουμένους, c'est moi qui vous ai procuré ce bien, regardez-moi, et reconnaissez votre bienfaiteur.. Ἄλλην ἐξήγησιν τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται, ἢ εἶμαι κακὸς σχολιαστής.

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸν νέον. Καὶ χωρὶς τὴν μαρτυρίαν τοῦ διδασκάλου του, ἐμάντευσα ὅτι μέλλει νὰ προκόψῃ τὴν ἀληθινὴν προκοπὴν, ἤγουν πραγμάτων ἐπιστήμην, συνωδευμένην μὲ ἤθη. Γράφε λοιπὸν εἰς τοὺς προστάτας του νὰ συνδράμωσιν εἰς τὴν προκοπὴν τοῦ νέου, καὶ νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείπωσιν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ στείλῃ εἰς κόρακας τὰ μαθήματα, καὶ τὸν ἑαυτόν του τέλος πάντων. Τοιαύτη εἶναι, καθόσον παρετήρησα, ἡ σύγκρασις καὶ σωματικὴ κατασκευὴ τοῦ νέου, ὥστε εἶναι κίνδυνος, ἂν δὲν ἀσχολεῖται εἰς τὰ καλὰ, μὴν ἐκτραχηλισθῇ, καὶ μὴ θέλων, εἰς νεανικὰς ἐπιθυμίας· καὶ τότε θέλουν εἶσθαι ἔνοχοι τῆς πτώσεώς του, οἱ ὁποῖοι ἀφ᾽ οὗ τὸν ἔμβασαν εἰς τὸν Λαβύρινθον, τοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὰς χεῖρας τὸν μίτον, ὅστις ἔμελλε νὰ τὸν χειραγωγήσῃ. Ταῦτα σὲ γράφω, φίλε, ἐξ ἰδίας μου πείρας.

Ἐὰν ἡ πολυκύμαντός μου νεότης δὲν μ᾽ ἔπνιξε, χρεωστῶ τὴν χάριν τῆς σωτηρίας μου πρῶτον εἰς τοὺς γονεῖς μου, ἔπειτα εἰς τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν Δόμινον τῶν Ὀλλανδῶν, ὅστις ἔμπνευσεν εἰς τὴν ψυχήν μου σύνωρα τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας.

ΡΗ.

Φίλε μου Πρωτοψάλτα.

Πότε καὶ ποῦ, μὴ γινώσκων τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον, ἀνέγνωσες τὸν Στέρνιον ἡ Λογιότης σου; Ὁ κωμικώτατος συγγραφεὺς οὗτος λέγει ῥητῶς εἰς τὰς μυθιστορίας του, ὅτι κάθε τίμιος ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ κάμῃ τέσσαρα πράγματα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον· νὰ συνθέσῃ βιβλίον, νὰ οἰκοδομήσῃ οἶκον, νὰ γεννήσῃ τέκνον, καὶ νὰ φυτεύσῃ δένδρον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἔπραξας τὰ τρία, καὶ δὲν σὲ λείπει ἄλλο, παρὰ νὰ

φυτεύσης δένδρον έμπρὸς εἰς τὸν νέον σου οἶκον. Πρόσεχε ὅμως, μὴ φυτεύσης τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· ἀλλὰ φύτευσον ἁπλοῦν δένδρον καὶ ἀπονήρευτον, διὰ νὰ ἀνατραφῶσιν ὑπὸ τὴν σκιάν του τὰ τέκνα σου, καὶ νὰ ἀναγινώσκωσιν κανένα καιρὸν τὰ συγγράμματα τοῦ πατρός των, καὶ νὰ βλέπωσι τὰς οἰκοδομάς του.

Ὅστις προτιμᾷ τὴν αἰσχρὰν ζωὴν ἀπὸ τὸν ἔνδοξον θάνατον, εἴτε Γάλλος, εἴτε Ἕλλην, εἶναι ἀνάξιος καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τοῦ νὰ ὀνομάζεται ἄνθρωπος.

> Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
> Ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται·
> Ἀλλ' εἰ καλῶς ζῆν, ἢ τεθνηκέναι
> Τὸν εὐγενῆ χρή.....

Τοιαῦτα παρασταίνει λέγοντα τὸν Αἴαντα εἰς τὴν τραγῳδίαν ὁ Σοφοκλῆς· καὶ τοιαῦτα ἦσαν τῶν Ἑλλήνων τὰ φρονήματα, τὰ ὁποῖα ἐν ὅσῳ εἶχαν, τοὺς ἔτρεμεν ἡ φοβερὰ βασιλεία τῶν Περσῶν. Ἀφοῦ τὰ ἔχασαν, ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ αὐτὸ μολοντοῦτο δὲν ἦτο τόσον δεινὸν, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἔθνος γενναῖον καὶ φωτισμένον ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας· ἀλλὰ νὰ δουλωθῶσι τέλος πάντων ἀπὸ Μουσταφάδες, Χασάνιδες, Ἰμπραΐμιδες, καὶ ἄλλους τοιούτους ἠλιθίους ἀγενεῖς καὶ ῥυπαροὺς διαβόλους, τοῦτο βέβαια..... Ἀλλ' ὁ κάλαμος πίπτει ἀπὸ τὰς χεῖρας μου· αἱ δυνάμεις τοῦ σώματος καὶ τοῦ νοός μου παραλύονται, καὶ δὲν ἐξεύρω πλέον τί νὰ εἴπω, ὁσάκις συλλογισθῶ τὴν ἀξιοθρήνητον τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ταύτην περιπέτειαν..... Τὴν κατάρατον πενίαν, «..... ἧς οὐδαμοῦ

« Οὐδὲν πέφυκε ζῶον ἐξωλέστερον. »

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ.

		Σελ·
Ά.	Ἐπιστολὴ Κοραῆ, πρὸς τοὺς προεστῶτας τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς λοιπῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος	1.
Β΄.	Πρὸς τὸν Στρατηγὸν Ὀδυσσέα	14.
Γ΄.	Πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὴν Ἀποστολήν	20.
Δ΄.	Ἐπιστολὴ Πλάτωνος Μητροπολίτου τῆς Χίου	
Έ.	Ἐπιστολὴ Κοραῆ πρὸς τὸν ἴδιον Μητροπολίτην	27.
Ϛ΄.	Πρὸς τοὺς ἐν Σμύρνῃ ἐμπορευομένους Χίους	29.
Ζ΄.	Πρὸς τοὺς πανταχοῦ εὑρισκομένους Χίους	42.
Ή.	Πρὸς τὸν Σπυρίδωνα Καλογερόπουλον	53.
Θ΄.	Πρὸς φίλον του, περὶ Θεοσεβείας, κ.λ.	57.
Ί.	Ἐπιστολὴ Εὐανθίας πρὸς Κοραῆν	62.
ΙΆ.	Ἐπιστολὴ Κοραῆ πρὸς τὴν Εὐανθίαν	63.
ΙΒ΄.	Πρὸς τὸν Θεόφιλον Καΐρην	69.
ΙΓ΄.	Πρὸς τοὺς Διοικητὰς τοῦ Κυδωνιῶν Γυμνασίου	71.
ΙΔ΄.	Πρὸς τὴν Εὐανθίαν	74.
ΙΈ.	Πρὸς τὸν Θ. Καΐρην	75.
Ιϛ΄.	Πρὸς φίλον του, περὶ τῆς δεκαετοῦς ἀμοιβῆς	77.
ΙΖ΄.	Φιλολογικαὶ παρατηρήσεις, κ.λ.	79.
ΙΉ.	Περὶ Μουσικῆς κ.λ.	80.
ΙΘ΄.	Φιλολογικαὶ παρατηρήσεις, κ.λ.	81.
Κ΄.	Περὶ γεροντικῆς ἡλικίας μεταφορὰ	83.
ΚΆ.	Ἠθικαὶ παρατηρήσεις, κ.λ·	83.
ΚΒ΄.	Περὶ ἀνατροφῆς τέκνων, κ.λ.	85.
ΚΓ΄.	Περὶ τοῦ ὀργασμοῦ τῶν Ἑλλην. πνευμάτων	86.
ΚΔ΄.	Περὶ τῆς κακῆς χρήσεως τῆς παιδείας	87.

Σελ.
ΚΕ΄. Περὶ ἐπαίνου καὶ μακαρισμοῦ 88.
Κϛ΄. Περὶ Ἠθικοπολιτικῆς Ἐφημερίδος 89.
ΚΖ΄. Πρὸς φίλον του, ψυχῆς ταραττομένης εἰκών 90.
ΚΗ΄. Λυπηρῶν καὶ Χαρμοσύνων συγκερασμὸς 91.
ΚΘ΄. Περὶ οἰκονομίας, κ.λ. 91.
Λ΄. Τοῦ ἀρότρου ἀξιόλογος παραβολὴ 93.
ΛΑ΄. Πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ φίλον του Πρωτοψάλτην Δημ. Λῶτον 94.
ΛΒ΄. Πρὸς τὸν ἴδιον 98.
ΛΓ΄. Πρὸς τὸν ἴδιον 103.
ΛΔ΄. Πρὸς τὸν φίλον του Βάμβαν 106.
ΛΕ΄. Πρὸς φίλον του περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κ.λ. 107.
Λϛ΄. Περὶ συκοφαντίας 108.
ΛΖ΄. Πολιτικαὶ παρατηρήσεις, κ.λ. 108.
ΛΗ΄. Φιλολογικαὶ παρατηρήσεις, κ.λ. 109.
ΛΘ΄. Περὶ τοῦ Κάντ, κ.λ. 110.
Μ΄. Διάφοροι παρατηρήσεις 114.
ΜΑ΄. Ὁμοίως 117.
ΜΒ΄. Περί τινος χειρογράφου 118.
ΜΓ΄. Φιλολογικαὶ παρατηρήσεις 120.
ΜΔ΄. Κατὰ τοῦ Βερτόλδου 122.
ΜΕ΄. Περὶ τοῦ ἐν Τεργέστῃ φίλου του 127.
Μϛ΄. Διὰ τὸν Πολυδεύκην, κ.λ. 128.
ΜΖ΄. Περὶ κομποδέματος, κ.λ. 130.
ΜΗ΄. Κακὴ τῆς μαθήσεως χρῆσις 132.
ΜΘ΄. Περὶ τοῦ Φραντζῆ 133.
Ν΄. Περὶ τοῦ Θεοφίλου Καΐρη 134.
ΝΑ΄. Περὶ τῆς εἰς τὸν Ναπολέοντα κωμικῆς παρουσιάσεώς του 134.
ΝΒ΄. Περὶ ἀτολμίας, κ.λ. 135.

		Σελ.
ΝΓ΄.	Περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν	138.
ΝΔ΄.	Πρὸς φίλον του, περὶ Ἀλλάντων, κ.λ.	139.
ΝΕ΄.	Περὶ τοῦ Ἀρχιλόχου, κ.λ.	140.
Νς΄.	Τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης τὰ θέλγητρα	141.
ΝΖ΄.	Νέον σύστημα γλώσσης, μῦθος Νασστραντῆ Χότζα, κ.λ.	143.
ΝΗ΄.	Περὶ Λεξικοῦ ἱστορικοῦ	146.
ΝΘ΄.	Πλάτωνος λεκτικὸς χαρακτὴρ, κ.λ.	147.
Ξ΄.	Ἀπολογία Σωκράτους, κ.λ. Νόστιμον ἀνέκδοτον περὶ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ Τ συμφώνου	151.
ΞΑ΄.	Περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης	154.
ΞΒ΄.	Περὶ τῶν ἀκρίτως γραμμένων συγγραμμάτων, κ.λ.	156.
ΞΓ΄.	Περὶ τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης	157.
ΞΔ΄.	Περὶ τῆς διὰ βίου συντάξεως ἀπὸ τὸν μέγαν Ναπολέοντα	159.
ΞΕ΄.	Περί τινος Δανοῦ	162.
Ξς΄.	Περὶ πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος μεταβολῆς κ.λ.	164.
ΞΖ΄.	Περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, κ.λ.	166.
ΞΗ΄.	Φιλολογικαὶ παρατηρήσεις, κ.λ.	170.
ΞΘ΄.	Περὶ ἐλπίδος, Γαλλικὸν ποιημάτιον	171.
Ο΄.	Παροιμιῶν συλλογὴ, κ.λ.	172.
ΟΑ΄.	Ὑπόμνημα περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος	173.
ΟΒ΄.	Περὶ Διαλέκτων	176.
ΟΓ΄.	Περὶ τοῦ Loin que, κ.λ.	278.
ΟΔ΄.	Περὶ Ἰακωβίτων, κ.τ.λ.	181.
ΟΕ΄.	Περὶ Χρυσολωρᾶ, κ.λ.	182.
Ος΄.	Περὶ βιβλίων εἰς τὴν πεζὴν γλῶσσαν	186.
ΟΖ΄.	Εὐχαὶ περὶ γάμου	187.

		Σελ.
ΟΗ΄.	Φιλολογικαὶ παρατηρήσεις	189.
ΟΘ΄.	Περὶ Γαλατικοῦ Φροντιστηρίου	193.
Π΄.	Περὶ τῆς θεωρίας τῆς γλώσσης	195.
ΠΑ΄.	Παρατηρήσεις διάφοροι	201.
ΠΒ΄.	Πρὸς φίλον του, περὶ τοῦ Κούμα, κ.λ.	204.
ΠΓ΄.	Περὶ συστατικῶν ἐπιστολῶν	206.
ΠΔ΄.	Πρὸς τὸν Νικόλαον Ζωσιμᾶν	207.
ΠΕ΄.	Πρὸς τὸν Ψαλίδα	209.
Πϛ΄.	Πρὸς τὸν Καπλάνην	210.
ΠΖ΄.	Πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους τοῦ ἐν Χίῳ Γυμνασίου	214.
ΠΗ΄.	Πρὸς τὸν φίλον του Βάμβαν	215.
ΠΘ΄.	Πρὸς τὸν Πρώϊον, περὶ συντάξεως Λεξικοῦ	218.
ϟ΄.	Νόστιμον ἀνέκδοτον περὶ τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς, παρατηρήσεις διάφοροι, κ.λ·	232.
ϟΑ΄.	Διάφοροι παρατηρήσεις	238.
ϟΒ΄.	Ὁμοίως	241.
ϟΓ΄.	Ὁμοίως	243.
ϟΔ΄.	Ὁμοίως	244.
ϟΕ΄.	Πρὸς τὸν φιλέλληνα Πολίτην Μαυροκορδάτον	254.
ϟϛ΄.	Πρὸς τὸν κύριον Ἀγράτην, μέλος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας	259.
ϟΖ΄.	Ἐπιστολὴ Ἰ. Α. Καποδίστρια πρὸς Κοραῆν	264.
ϟΗ΄.	Ἀπάντησις Κοραῆ	265.
ϟΘ.	Ἐπιστολὴ Κοραῆ πρὸς φίλον του. Διάφοροι παρατηρήσεις	271.
Ρ΄.	Περὶ ἀποκρίσεως ἐπιστολῶν	273.
ΡΑ΄.	Περὶ τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γυμνασίου	279.
ΡΒ΄.	Περὶ τοῦ ΜΗΔΕΝ ἌΓΑΝ	281.
ΡΓ΄.	Περὶ Ἡροδότου	283.
ΡΔ΄.	Περὶ τοῦ Ἀσωπίου	284.

		Σελ.
ΡΕ.	Περὶ Ἑλληνικῶν ὀνομάτων	285.
Ρϛ΄.	Περὶ τοῦ ΠΡΟΣΧΩΜΕΝ	286.
ΡΖ΄.	Α. Βασιλείου, νόστιμον Ἀπόφθεγμα	287.
ΡΗ΄.	Πρὸς τὸν Πρωτοψάλτην, νόστιμον Γνωμικόν	289.

ΤΩΝ ἩΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. ή. στίχῳ 3. γράφε Μοντπελλιὲρ — ιϐ΄. στ. 9. γρ. Ἀπαριθμῶ — ιγ΄. στ. 29. γρ. Θυρώτου — 57. στ. 22. γρ. θρησκείαν — 76. στ. 15. γρ. ὀνομάσαντες — 105. στ. 17. γρ. ἐχαιρέτησαν — 113. στ. 1. γρ. δύνανται — 142 στ. 1. γρ. ὁποίων — 164. στ. 2 γρ. ὁπόταν — 180. στ. 17. γρ. ἐπεθύμουν — 185. στ. 14. γρ. Ἀριστοφάνους — 201. στ. 1. γρ. τοιαύτας — 216. στ. 8. γρ. χρείαν — 216. στ. 10. γρ. συκοφαντίας — 227. στ. 11. γρ. ἵππους — 234. στ. 12. γρ. Θαρσαλέος — 251. στ. 1. γρ. maligne.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΑΘΗΝΩΝ.

Α. Παΐκος.	3
Βέλλιος.	1
Κ. Παπαρηγόπουλος.	1
Σ. Γαλλάτης.	1
Π. Γαλανόπουλος.	1
Μ. Π. Γλιγκῆς.	1
Ε.. Ἰγγλέσης.	1
Στ. Α. Κοντογούρης.	1
Δ. Μεταξᾶς.	1
Χ. Ζούκης.	1
Χ. Ν. Τζίνος.	1
Ἀλεξανδρόπουλος.	1
Σωτηριάδης.	1
Π. Ι. Χαλικιόπουλος.	1
Μ. Δημητριάδης.	1
Α. Κοντολέων.	1
Α. Κοντόσταυλος.	5
Ὀλύμπιος.	1
Σ. Θ. Μαντραβίνου.	1
Γ. Ι. Παππαδόπουλος.	1
Δ. Πολυζωΐδης.	1
Τ. Σάββας.	1
Γ. Θ. Τζιντόπουλος	1
Ι. Τζεφατζῆς.	1
Χ. Α. Γερογιάννης.	1
Σταμάτης Ἀποστόλου.	1
Ἀμφίλοχος Σγαρδέλης.	1
Π. Νικολαΐδης.	5
Κ. Χρυσούλης..	2
Χ. Αὐγερινός.	1
Θ. Κ. Μιχαλόπουλος.	1
Χ. Ζαχαριάδης.	1
Γ. Αἰνιάν.	1
Χ. Αἰνιάν.	1
Π. Κένταυρος.	1
Κ. Μαργαρίτης.	3
Κ. Ῥάμφος.	1
Ε. Ν. Πρασακάκης.	1
Α. Βαλλῆς.	1
Ι. Σαμιωτάκης.	1
Κ. Πολιάδης.	1
Φλογαΐτης.	1
Ἀνώνυμοι.	4
Ἐμ. Μαουρίτζης.	1
Α. Τολμίδης.	1
Σ. Δ. Ἀγέλαστος.	10
Κ. Μελᾶς.	1
Α. Ν. Μόστρας.	1
Ε. Τζῖφοςς.	1
Α. Τάκης.	1

Ν. Ἰωαννίδης.	1
Ε. Οἰκονομίδης.	2
Ι. Μ. Μαυρογορδάτος.	1
Ἐμμ. Βλαχάκης.	1
Τριαντάφυλος Λαζαρέτος.	1
Κ. Βέϊκος.	1
Π. Π. Μπενεδούτζης.	1
Γ. Ἀργυρόπουλος.	1
Ἐμμ. Γ. Ἀργυρόπουλος.	1
Ι. Λ. Μεταξᾶς.	1
Ι. Καρατζᾶς.	1
Σπ. Ξανθόπουλος.	1
Ν. Φλέγκας.	1
Ι. Ἀξελός.	1
Δ. Παπαδιαμαντόπουλος.	1
Ἀγγελόπουλος.	1
Δ. Χρυσανθόπουλος.	1
Κωσαντέλης.	1
Ι. Κασσιέρης.	1
Π. Κορωναῖος.	1
Χάϊτζ.	1
Ε. Ζ. Ψύχας.	1
Χ. Βερνάρδος.	1
Σ. Γαλάτης.	1
Σ. Αἰμύλιος.	1
Β. Γ. Γλαράκης.	1
Γ. Πετρίδης.	1
Μεθ. Ἰωαννίδης.	1
Εὐστρ. Ῥοῦπας.	1
Κ. Φαβρίκιος.	1
Φ. Μιχαλόπουλος.	1
Χότζ.	1
Πιττακός.	1
Πολυμέρης.	1
Δ. Ἡσαΐας.	1
Δ. Α. Ι. Κλάδος.	1
Μ. Δραγούμης.	1
Ι. Βιζούλας.	1
Π. Ἀργυρόπουλος.	1
Ι. Βοῦρος.	1
Κοτζᾶς.	1
Ἀνδρέας Ζαΐμης.	1
Ε.	1
Ῥόσνερ.	1
Α. Πολυζωΐδης.	1
Κ. Ν. Δόσιος.	1
Α. Μοναρχίδης.	1
Φ. Κ. Μαῦρος.	1
Κ. Τ. Οἰκονομίδης.	1
Γ. Γεννάδιος.	5
Σ. Ἀντωνιάδης.	1
Α. Λόνδος.	1
Κ. Μ. Κούρτης.	1
Λ. Σταματόπουλος.	1
Σαεφανόπουλος.	1
Σ. Δάρας.	1
Ι. Σκαναβῆς.	1
Κ. Κοντογόνης.	1
Γ. Σοῦτζος.	1
Π. Σκοῦφος.	1
Ν. Φ. Μακρῆ.	1
Ν. Σ. Κωστόπουλος.	1
Γ. Γρυπάρης.	1
Γ. Βλαχούτζης.	1
Κωνσταντῖνος Δημητρίου.	1
Π. Κατζιμίρης.	1
Θ. Χρονόπουλος.	1
Γ. Δοῦκας.	1
Ν. Θ. Κάρολος.	1
Α. Γ. Κουντουριώτης.	1

Α. Μαυροκέφαλος.	1
Τριαντ. Γεωργίου.	1
Βιλχέλμος Σίροδ.	1
Δ. Σιλήβεργος.	1
Π.	1
Γ.	1
Π. Σοῦτζος.	1
Σ. Μ. Ν. Οἰκονόμου.	1
Α. Βενιζέλος.	1
Γ. Φέδερ.	1
Ν. Κωστῆς.	1
Π. Καλλιγᾶς.	1
Χ. Κλονάρης.	1
Π. Καραμέλας.	1
Θ. Κουτζοῦκος.	1
Ἀγγελικὴ Ν. Στράτου.	1
Α. Δ. Ἰωαννίδης.	1
Α. Κῦρος.	1
Τ. Σαχίνης.	1
Μ. Βιτάλης.	1
Σ. Ι. Ῥάλλη.	1
Α. Δ. Δενδρινός.	1
Β. Βέῤῥοιος.	1
Γ. Σταύρου.	1
Σ. Κ. Βαλτινός.	1
Σ. Ν. Κυδωνάκης.	1
Δελιγιάννης.	1
Μ. Ῥενιέρης.	1
Γ. Μ. Καρατζᾶς.	1
Κ. Ι. Πιζάνης.	1
Α. Ῥάλλης.	1
Ν. Ῥενιέρης.	1
Θ. Κ. Καβάκος.	1
Μ. Παλλῆς.	1
Π. Θ. Στεφανίτζης.	1
Α. Ζυγομαλᾶς.	1
Δ. Ὀρφανός.	1
Π. Τζαγκαρόγλου.	1
Κ. Ν. Πλέσας.	1
Ε. Γεωργαντόπουλος.	1
Κ. Στεκούλης.	1
Στ. Κανέλης.	1
Θ. Σπανόπουλος.	1
Δ. Κοῦδας.	1
Α. Χαραλάμπη.	1
Σ. Λ. Νάκος.	1
Μ. Ε. Γεωργιάδης.	1
Μ. Μοναστηριώτης.	1
Δ. Καλλιφρονᾶς.	1
Δ. Σκουζές.	1
Κ. Βράκος.	1
Χ. Χριστόπουλος.	1
Σ. Σπιλιοτάκης.	1
Ν. Δωΐλας.	1
Κ. Κολοκοτρώνης.	1
Χ. Ζαχαριάδης.	1
Ζ. Α. Ζαφειρόπουλος.	1
Ε. Ι. Κριεζῆς.	1
Γ. Μανοῦσος.	1
Γ. Μαργαρίτης.	1
Α. Κωνσταντινίδης.	1
Γ. Βοχαλόπουλος.	1
Ν. Π. Γεωργόπουλος.	1
Η. Ν. Λαμπύρης.	1
Τ. Σταθακόπουλος.	1
Τ. Λάσκαρης.	1
Κ. Τζηρικόπουλος.	1
Δ. Α. Γραμματίκας.	1
Γ. Συρίγος.	1
Γ. Π.	1

Μ. Μπονοφᾶς.	1	Ι. Δ. Οἰκονόμου.	1
Γ. Κανδυλιώτης.	1	Δ. Σπανόπουλος.	1
Ν. Κοντόπουλος.	1	Α. Ζ. Μάμουκας.	1
Λ. Βλαβιανός.	1	Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς.	1
Γ. Νικολαΐδης.	1	Ν. Δραγούμης.	1
Γ. Χριστόπουλος.	1	Μ. Β. Ξανθόπουλος.	1
Χ. Α. Ἀρχιγενίδης.	1	Γ. Κουτζαλέξης.	1
Α. Π. Κουφομερίτης.	1	Θ. Κωσταδῆμος.	1
Π. Π. Γεωργαντόπουλος.	1	Εὐφροσύνη Ῥουσόπουλο.	1
Διονύσιος Πύῤῥος.	1	Ταρσίτζα Ῥουσόπουλυ.	1
Μ. Ἰωαννίδης.	1	Π. Κ. Ὀθωναῖος	1
Γ. Π. Νακάσης.	1	Ν. Γρυπάρης.	1
Ι. Χρύσανθος.	1	Γεώργιος Ἰωάννου.	1
Σ. Νάκος.	1	Ι. Φενερλῆς.	1
Ὑ. Δράκος.	1	Ν. Δημητριάδης.	1
Κ. Μικρούδης.	1	Α. Γ. Δουρούτης.	1
Ε. Μαγκάκης.	1	Γ. Λεβίδης.	1
Π. Νεγρεπόντες.	1	Γ. Μ. Χρυσοχός.	1
Κ. Α. Βάστας.	1	Μ. Μοδινός.	1
Ι. Κόκκινος.	1	Α. Α. Κονδάκης.	1
Π. Παπιολάκης.	3	Κῶστας Π. Ἀγγέλου.	1
Β. Φώτειος.	1	Κ. Κριτοβουλίδης.	1
Δ. Παπιολάκης.	2	Α. Κ. Ὀθωναῖος.	1
Μισαὴλ Ἀποστολίδης.	3	Ι. Σακελλαρίδης.	1
Διομήδης Γ. Κυριακός.	1	Π. Ι. Σμυρνάκης.	1
Π. Καλογερόπουλος.	1	Π. Ρ. Τριανταφυλλίδης.	1
Δ. Α. Ι. Κλάδος.	1	Γ. Ν. Γουδῆς.	1
Ι. Μ. Καλλιόπουλος.	1	Α. Μ. Σακελλαρίου.	1
Χ. Καρπούκης.	1	Ἀδρ. Α. Γεωργίου.	1
Α. Κυπριάδης.	1	Σπυρ. Π. Γ. Μανούσου.	1
Α. Λεονάρδος.	1	Α. Γ. Λίμνιος.	1
Δ. Δαρατζῆς.	1	Ι. Α. Λεμπέση.	1
Ι. Π. Κοκκώνης.	1	Χρ. Ν. Λιώσση.	1
Π. Ι. Κλάδος.	1	Τ. Α. Πολυγιαννήτου.	1
Ι. Βλαχούτζης.	1	Ζ. Παναγιωτίδης.	1

Γ. Τολμίδης.	1	Σῖμος.	1
Α. Διαμαντῆς.	1	Ν. Ὀλλανδός.	1
Δ. Οἰκονομίδης.	1	Α. Λογοθέτης.	1
Γ. Φ. Βελέντζας.	1	Μ. Βαρλαάμ.	1
Ι. Γεωργιάδης.	1	Τ. Μαγκίνας.	1
Κ. Π. Ἰωάννου.	1	Μ. Παγανέλης.	1
Κ. Καρκαβῆς.	1	Ν. Σκουμπουρδῆ.	1
Δ. Κριεζῆς.	1	Π. Κ. Ἠπίτης.	1
Ι. Β. Γλαράκης.	1	Ἀχελωΐδης.	1
Ι. Ν. Καμπάνης.	1	Κ. Λέλης.	1
Α. Νικολόπουλος.	1	Α. Λουριώτης.	1
Α. Ἄννινος ἰατρός.	1	Α. Γλαράκης.	1
Ν. Παππάζογλους.	1	Α. Ἀφθονίδης.	1
Γ. Κ. Τυπάλδος.	1	Γ. Σκοῦφος.	1
Α. Γ. Μαυρομάτης.	1	Σκαραμαγκᾶς.	1
Ἐμμ. Δ. Μανούσης.	1	Θεόκλητος Φαρμακίδης.	1
Ζ. Κωνσταντίνου.	1	Μ. Ῥοῦφος.	1
Δ. Γ. Σοῦτζος.	1	Ν. Λαμπίκης.	1
Δ. Σκορδίλης.	1	Ἀναστάσιος Λοιδορίκης.	1
Α. Πετσάλλης.	1	Ἀθανάσιος Λοιδορίκης.	1
Ῥίζος Ῥαγκαβῆς.	2	Ν. Χορτάκης.	1
Δ. Χαρβούρης.	1	Κλεομένης.	1
Μ. Μ.	1	Α. Κ. Ῥουζοῦ.	1
Γ. Μάνδρας.	1	Κλεάνθης.	1
Δ. Α. Κατζικούλης.	1	Ν. Βουδούρης.	1
Μ. Ποτλῆς.	2	Δ. Βουδούρης.	1
Γ. Βλαχόπουλος.	1	Ι. Τυπάλδος.	1
Ν. Χαριτίδης.	1	Πέτρος Μαυρομιχάλης.	1
Γ. Ψύλλας.	1	Α. Μαυρομιχάλης.	1
Α. Α. Ἡσαΐας.	1	Δ. Μαυρομιχάλης.	1
Γ. Α. Βασιλείου.	3	Κράνιος.	1
Ε. Ν. Λουριώτης.	1	Ε. Ὀλερίχος.	1
Ζ. Χαρμόλαος.	1	Κομπατῆς.	1
Κίτζος Τζαβέλας.	1	Σ. Εὐκλείδης.	1
Π. Ρ. Παγώνης.	1	Χ. Δεληγιάννης.	1

Ν. Ἰωαννίδης	1
Δ. Σκαλτζοδῆμος	1
Γ. Λασσάνης	1
Γ. Καρακατζάνης	1
Σ. Βάρβογλους	1
Σ. Βαλλέτας	1
Π. Κένταυρος	1
Στ. Ῥάλλης	1
Σ. Χόρτης	1
Γ. Τζούρτζ	1
Λ. Ἀργυρόπουλος	1
Δ. Κ. Βυζάντιος	1
Σ. Ἀνσέλμος	1
Γ. Καραμάνος	1
Κ. Καρατζᾶς	1
Πήλικας	1
Μ. Γεωργαντᾶς.	1

ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

Ἰωάννης Σέῤῥος	1
Δ. Γεωργαντᾶς	1
Ι. Ὀθώνιος	1
Δ. Γρυπάρης	1
Ν. Β. Μπουδούρης	1
Λ. Βάδεν	1
Δ. Μπουρανδῆς	1
Γ. Γαϊμύλερ	1
Κ. Καζούρης	1
Σεχόρτης	1
Λορέντζος	1
Λ. Ῥάλλης	2
Δ. Δεσποτόπουλος	1
Β. Κατζιφός.	1

ΜΕΓΑΡΩΝ.

Α. Ζ. Μέσερ	1
Εὐ. Πετροκόκκινος.	1

ΑΙΓΙΝΗΣ.

Ἰ. Γέροντας	1
Σ. Τ. Γενάδης	1
Γ. Ἰωάννου	1
Π. Π. Πέπας	1
Χρύσανθος	1
Π. Νέγρης	1
Σαμουήλ	1
Μ. Σέῤῥος	1
Ι. Ε. Κυταριόλος	1
Διονύσιος	1
Δ. Χρήστου.	1

ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ.

Ι. Β. Κεφάλας	1
Ζ. Ῥάγκος	1
Δ. Καμπούρης	1
Ι. Φεκάνης	1
Ι. Κορωνετόπουλος	1
Α. Δ. Ἀντωνόπουλος	1
Π. Παπαδάκης	1
Ι. Εὐσταθίου	1
Κ. Χ. Νικολάου	1
Δ. Ἀρσενιάδης	1
Σ. Θαλασσινός	1
Σ. Μανσόλας	1
Ν. Ἰωαννίδης	1
Ν. Ι. Κορδίας	1
Α. Κασκανδέλης	1
Π. Μερίκας	1

Ε. Κρομμύδη	1
Σ. Γαλάτης	1
Λ. Μπονέλος	1
Ν. Βορόντζης	1
Φ. Γεωργίου	1
Α. Γουζούκης	1
Κ. Παππαδρικούλης	1
Ἀναγνώστης Βασιλείου	1
Ι. Π. Φαρεός	1
Ι. Κανελόπουλος	1
Α. Στ. Ἀντωνόπουλος	1
Β. Παυλίδης	1
Δ. Ἀμπελᾶς	1
Δ. Παπαθανασόπουλος	1
Α. Κροκίδης	1
Γ. Σπανόπουλος	1
Μ. Παπαρήτωρ	1
Π. Γρηγορόπουλος	1
Ι. Γ. Μπλοῦκος	1
Β. Λ. Βαδᾶς	1
Π. Χριστοφίλου	1
Η. Βάβουλας	1
Ν. Ἀργύρι	1
Κ. Παπαπαύλου	1
Ε. Ν. Δανδρέος	1
Ζ. Μέρικας	1
Π. Σαραντάρης	1
Δ. Ψαρόπουλος	1
Η. Κοτζονόπουλος	1
Α. Πατεράκης	1
Ε. Πανταζῆς	1
Δ. Οἰκονόμος	1
Σπῦρος Θαλασσόπουλος	1

ΚΟΡΙΝΘΟΥ.

Ε. Οἰκονόμου	1
Ν. Μπατζῆς	1
Γ. Πανοπριφτόπουλος	1
Γ. Πετρουτζόπουλος	1
Ἀλ. Γ. Παπαδόπουλος	1
Α. Μιχόπουλος	1
Ν. Μαρκέλος	1
Α. Χ. Σάββας	1
Κ. Ῥοδόπουλος	1
Χ. Ι. Μεστίλλος	1
Γ. Νοταρᾶς	1
Π. Κοριδογιαννόπουλος	1
Εὐθ. Κανελόπουλος	1
Ρ. Καγιᾶς	1
Φ. Γιουροῦκος	1
Α. Ἀλεξόπουλος	1
Γ. Κυπριανός	1
Α. Χ. Ἰωάννου	1
Χ. Χρῆστος Γκούμης	1
Μ. Θεοχαρόπουλος	1
Ἀλ. Θεοδοσιάδης	1
Γ. Νικολαΐδης	1
Ι. Σπυριδιάδης	1
Α. Νόρδης	1
Ι. Γραμματικόπουλος	1
Δ. Κωλετόπουλος	1
Α. Λυσάρας	1

ΑΙΓΙΟΥ.

Π. Γ. Μέγαρης	1
Ν. Ι. Μέγαρης	1
Λ. Γ. Πασιάδης	1
Ζ. Παπαζαφειρόπουλος	1

Ι. Ζαΐμης	1
Χ. Σ. Σαρδελιάνος	1
Γερμανὸς Μεγασπηλιότης	1
Δ. Κληδόπουλος	2
Γ. Π. Γιαννόπουλος	1
Δ. Πανταζόπουλος	1
Ι. Γ. Οἰκονομόπουλος	1
Α. Πετιμεζᾶς	1
Γ. Παπαδαῖος	1
Κ. Δεληγιάννης	1
Μ. Δοῦκας	1
Γ. Παπαζαφειρόπουλος	1
Χ. Νικολαΐδης	1
Π. Μπογιατζῆς	1
Φωτύλας	1
Π. Χρυσανθόπουλος	1
Ν. Π. Μότης	1
Λ. Μοσκονίτζης	1
Παρ. Ὀρκάς	1
Κ. Στερεόπουλος	1
Η. Χαραλάμπη	1
Α. Δεσποτόπουλος	1
Α. Χαραλάμπου	1
Κίμων Δενδρινός	1
Ν. Χαραλάμπου	1
Β. Λαμψία	1
Π. Κομπογιάννης	1
Κ. Ἀθανασίου	1
Ν. Μοραΐτης	1
Π. Δ. Πολιτόπουλος	1
Ν. Θεοπουλόπουλος	1
Σ. Χαραλάμπης	1
Λ. Γεωργιάδης	1
Α. Λαδῆς	1
Κ. Ἰ. Ὀρφανός	1
Χρῆστος Πολυδώρου	1
Α. Ἀλεξανδρόπουλος	1
Σπ. Παναγιωτόπουλος	1
Α. Σίστας	1

ΠΥΡΓΟΥ.

Π. Ε. Γιανόπουλος	1
Διογένης Λεονταρίτη	1
Ν. Γρετζαλιάς	1
Γ. Πεταλός	1
Ι. Ἀναγνωστόπουλος	1

ΠΑΤΡΩΝ.

Κύριλλος Κατελανάκης	2
Ν. Χρυσανθόπουλος	1
Μ. Χρυσανθόπουλος	1
Ι. Χρυσανθόπουλος	1
Ζαχαρίας Ἱερεύς	1
Ἀναγνώστης Χαρώνης	1
Τ. Παχύς	1
Σπ. Παμπούκη	1
Ι. Ζωγράφος	1
Πανόπουλος	1
Α. Ἰακωβάκης	1
Γ. Δημόπουλος	1
Α. Ἀλεξόπουλος	1
Γ. Χήτης	1
Α. Ἀναστασόπουλος	1
Α. Κτοῦλας	1
Α. Ἀναγνωστόπουλος	1
Β. Π. Νικολάου	1
Γ. Σ. Καραβελόπουλος	1
Ζ. Ι. Ἀντωνόπουλος	1
Π. Δ. Παντζόπουλος	1

Σ. Γεωργίου	1	Κ. Μπογιαζόγλους	1
Ι. Σταματόπουλος	1	Δ. Ι. Μεταξᾶς	1
Γ. Θεοτόκης	1	Σ. Κ. Βένετος	1
Π. Δ. Πολιτόπουλος	1	Γ. Ι. Φωτόπουλος	1
Φ. Γ. Οἰκονόμου	1	Χ. Δημητριάδης	1
Σ. Πακάλογλους	1	Α. Ῥαδινός	1
Ν. Τζορτζόπουλος	1	Γ. Κ. Κανέλος	1
Π· Σαραντόπουλος	1	Ι. Ζαΐμης	1
Π. Π. Ζαφειρόπουλος	1	Γ. Κανέλος	1
Θ. Λαμπερόπουλος	1	Α. Κ. Κανέλος	2
Α. Ζῖνος	1	Κ. Ι. Βίζης	1
Α. Σπηλιοτόπουλος	1	Π. Ζ. Μηταράκης	1
Σπυρίδων Βραῆς	1	Χ. Γ. Ἀντωνιάδης	1
Παπᾶ Γεωργάκης	1	Π. Ν. Φακίρης	1
Δ. Νταλτάκης	1	Θ. Σιατιστεύς	1
Ν. Πατεράκης	1	Ν. Καλλιστάρχης	1
Π. Κολπονδῖνος	1	Ζ. Μαδᾶς.	1
Π. Καλέργης	1	Ἀνανίας	1
Α. Ι. Χαραλάμπου	1	Δ. Π. Σακελλαρίου	1
Π· Χρυσανθόπουλος	1	Γ. Κοντογιανόπουλος	1
Σ. Βλαχοπαπαδόπουλος	1	Χ. Βαρδάκας	1
Ι. Σωτηριάδης	1	Δ. Λέλοβας	1
Ν. Ζ. Μηταράκης	1	Παπακωσταντινόπουλος	1
Ι. Παξιμάδης.	1	Παπαδομέτιος	1
Γ. Ν. Ῥαφτάκης	1	Δ. Καρατζᾶς	1
Δ. Ι. Πουδάκης	1	Κωνσταντινίδης	1
Κ. Μαργαρίτης.	1	Α. Π. Σταθόπουλος	1
Λ. Λαζάρου	1	Α. Χρυσικόπουλος	1
Σ. Οἰκονόμου	1	Α. Μπουρδανεώτης	1
Γ. Ἀποστολίδης	1	Σ. Σταυρόπουλος	1
Σ. Μποκαούρης	1	Σ. Παπαδόπουλος	1
Κ. Κρίτζου	1	Δ. Μελετόπουλος	1
Γ. Γιαννόπουλος	1	Α. Δῶτος	1
Λ. Θεοχαρόπουλος	1	Π. Ἀλεξανδρόπουλος	1
Θ. Τζῆς	1	Α. Ἀνδριόπουλος	1

Δ. Ὀρινός 1
Π. Κωσταντίου 1
Β. Μελετόπουλος 1
Κ. Στερεόπουλος 1
Α. Ἰγγλέσης 1
Δ. Μπιλόκης 1
Π. Βασιλείου 1
Ν. Θ. Μοῦτζος 1
Ν. Γεωργόπουλος 1
Γ. Παναζώπουλος 1
Γ. Βασιλόπουλος 1
Γ. Παπαχρηστόπουλος 1
Π. Μαυρίκας 1
Γ. Σπυρόπουλος 1
Α. Μπαλασόπουλος 1
Γ. Ἀλεξανδρόπουλος 1

ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ.

Δ. Ν. Στανοῦδος 1
Χ. Μιλιάτης 1
Α. Γοῦτας 1
Μ. Μαρούδης 1
Τ. Βαλτατζῆς 1
Π. Κοκάλης 1
Κ. Μιχαλόπουλος 1
Χ. Γ. Χαραλαμόπουλος 1
Δ. Α. Κωλόκας 1
Α. Γετίμης 1
Α. Καλλιγάρης 1
Α. Ἀλεξανδρόπουλος 1

ΚΑΡΥΤΑΙΝΗΣ.

Χ. Οἰκονομίδης 1
Γ. Οἰκονομόπουλος 1
Δ. Σακελλαρίου 1
Α. Παπαγιανόπουλος 1
Γ. Κωσταντινίδης 1
Α. Χορεπισκόπου 1
Χ. Ζωρζόπουλος 1
Α. Ἀντωνόπουλος 1
Ι. Ἀναγνώστης 1

ΚΑΛΑΜΩΝ.

Γ. Α. Δεπάστες 1
Π. Δαλωνᾶς 1
Ι. Ζηλήμων 1
Π. Κτησιμάδης 1
Δ. Βλασσόπουλος 1
Π. Ι. Κλάππα 1
Α. Σκανδαλίδης 1
Χ. Σκανδαλίδης 1
Χ. Παπαντωνόπουλος 1
Π. Μ. Βαρλάνδης 1
Ι. Α. Πουλόπουλος 1
Ν. Κ. Λαχανᾶς 1
Ι. Δ. Τομαρόπουλος 1
Γ. Κουμπουρδάκης 1
Α. Πανταζόπουλος 1

ΠΥΛΟΥ.

Δ. Κανελόπουλος 1
Α. Βέῤῥοιος 1
Β. Βέῤῥοιος 1
Δ. Γ. Θωμόπουλος 1
Ν. Κρεκοκίδης 1
Π. Δ. Οἰκονομόπουλος 1
Σ. Βέῤῥοιος 1
Π. Α. Κονδάκης 1
Η. Λ. Στραβοσκιάδης 1
Δ. Σισήνης 1

Φ. Ἀντζολὴν 1
Φ. Γρινῆς 1
Ν. Παναγιωτόπουλος 1
Χ. Χριστοδουλόπουλος 1
Ζ. Μπαγιανᾶς 1
Δ. Ζ. Κιπερίσης 1

ΚΥΠΑΡΙΣΣΕΙΑΣ.

Π. Ἀθανασόπουλος 1
Ι. Σωλομονίδης 1
Ι. Ν. Σαραντόπουλος 1
Γ. Π. Ζαφειρόπουλος 1
Π. Στασινόπουλος 1
Γ. Χριστόπουλος 1
Λ. Δ. Δημητρακόπουλος 1

ΣΠΑΡΤΗΣ.

Δ. Ζώρζης 1
Ν. Π. 1
Α. Ν Πετραδονάκης 1
Α. Πετρόπουλος 1
Η. Λεβέντης 1

ΜΕΓΑ - ΣΠΗΛΑΙΟΥ.

Π. Ἀντωνιάδης 1
Γερμανός 1
Πανόπουλος 1
Νεκτάριος 1
Γ. Μπαρλὲν 1
Β. Ἀγγελίδης 1
Α. Γεδεών 1
Π. Ἀθανασιάδης 1

ΠΟΡΟΥ.

Κ. Καπνάρης 1
Κ. Α. Μπράσκας 1
Κ. Γ. Πάνου 1
Κ. Ι. Σαρεγγάννης 1
Α. Θ. Ἀνδρεάνης 1
Ι. Νεγρεπόντες 1
Π. Α. Μπούμιλας 1
Α. Γ. Κόρτα 1
Ν. Γλήτζης 1
Π. Ψάθης 1
Δ. Διβάρης 1
Δ. Κ. Παπαδῆμος 1
Δ. Στ. Οἰκονόμου 1
Δ. Ι. Κιζάνης 1
Σ. Γ. Πραγματευτάκης 1
Γ. Π. Κυριάκου 1
Δ· Πασινός 1
Κ. Οἰκονομίδης 1

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Κ. Π. Ἠπειρώτης 1
Π. Στερόπουλος 1
Χ. Παπαγιανόπουλος 1
Σ. Ἱερεύς 1
Ι. Κοτζᾶς 1
Κ. Τζορτζόπουλος 1
Θ. Τζαγκάλης 1
Γ. Σταμάτης 1
Α. Περιβολαρόπουλος 1
Γ. Γουλιμές 1
Ι. Σπύρου 1
Ν. Κοκολάκης 1
Μ. Μελαχρινός 1
Κ. Ἀλφιέρης 1
Ι. Μπουκιολάλας 1
Παπαλιβέρης 1

Σ. Ἀνδρέου	1
Παπανδρέας Καλιαμπάκου	1
Γ. Γιανάκου	1
Α. Π. Τράμπα	1
Γ. Μπέλος	1

ΓΑΛΑΞΕΙΔΙΟΥ.

Κ. Τζῖτζος	1

ΛΑΜΙΑΣ.

Χ. Ζαχαροκομόπουλος	1
Ν. Κ. Βέδας	1
Μ. Κανάρης	1
Α. Ἀνδροῦτζος	1
Σ. Α. Μάης	1
Κ. Χριστοδούλου	1
Κ. Γεωργιάδης	1
Κ. Ζήσης	1
Γ. Στενός	1
Γ. Ν. Οἰκονόμος	1
Ν. Βολατής	1
Δ. Πολυζωΐδης	1
Γ. Παπαδόπουλος	1
Κ. Γαβαθᾶς	1
Γ. Ξοντόσης	1
Ι. Τζεφατζῆς	1
Χ. Α. Γερογιάννης	1
Σ. Α. Βουβάλης	1
Σγαρδέλης	1
Γ. Κλήρης	1
Ι. Α. Πολυχρονιάδης	1
Α. Φαρδῆς	1
Σ. Καμπρέκος	1
Χ. Ι. Δροσινός	1
Ι. Γαβαθός	1
Α. Αἰνιάν	1
Μ. Κερκυρόπουλος	1
Κ. Γ. Ἀντωνόπουλος	1
Γ. Πέρβαλης	1
Β. Δ. Σπορίτης	1
Γ. Χοντζόπουλος	1
Κ. Φαρμακόπουλος	1
Ι. Δοξαρᾶς	1
Γ. Ζορμπᾶς	1
Ι. Γ. Φράγκος	1
Ι. Πέτρου	1
Δ. Ε. Γουριώτης	1
Α. Μιλτιάδης	1
Ι. Ἀγγελίδης	1
Δ. Σκουμπουρδῆς	1
Μ. Τολμίδης	1
Λ. Πάνος	1
Π. Κεφαλᾶς	1

ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ.

Γ. Ν. Μῖχος	1
Α. Π. Νάκος	1
Λ. Ο. Τζηκούρας	1
Α. Πασπάλης	1
Κ. Παλάσκας	1
Γ. Σ. Καλός	1
Μ. Καλμοῦχος	1
Λ. Νάκος	1
Ν. Καλογερόπουλος	1
Δ. Ι. Νάκος	1
Δ. Λ.	1
Λ. Λαπουσιάδης	1
Π. Γ. Καλπανδῆς	1
Σ. Δεσποτόπουλος	1
Γ. Φωτιάδης	1
Ι. Διστομίτης	1

Ν. Ι. Κόλιας 1
Α. Σφοντούρης 1
Φ. Ι. Φίλωτος 1
Δ. Σκοτίδης 1
Γ. Διοβουνιώτης 1
Α. Γιωργαντᾶς 1
Α. Μπούφης 1
Α. Μπουρνάζος 1
Ι. Νικολάου 1
Ἐμμ. Σπυρίδωνος 1
Β. Σαράζογλου 1
Δ. Θ. Τσιμσίτης 1
Π. Καρατζολόπουλος 1
Ν. Π. Ἀναστασίου 1
Λ. Π. Ἰωάννου 1
Α. Νικολάου 1
Δ. Α. Τζάθας 1

ΑΜΦΙΣΣΗΣ.

Γ. Βίτης 1
Γ. Γκίκας 1
Γ. Καλποῦτζος 1
Π. Κομποθέκλας 1

ΚΥΛΛΗΝΗΣ.

Δ. Αὐγερινός 1
Σ. Ι. Θαλασσόπουλος 1
Χ. Νικολάου 1
Σ. Α. Κουβαρᾶ 1

ΙΤΑΜΟΥ.

Γ. Γιαπαλίδης 1
Γ. Γ. Τζαπλάκογλου 1
Δ. Χ. Ἀναγνώστου 1
Δ. Ἀναγνωστίδης 1

Δ. Κ. Γούζικος 1
Χριστόφορος Ἱερομόναχος 1

ΑΤΑΛΑΝΤΗΣ.

Α. Ἀλεξάνδρου 1
Χ. Ἀλεξάνδρου 1

ΧΑΛΚΙΔΟΣ.

Δ. Μ. Μητζάκης 1
Σ. Τ. Σβὰρτζ 1
Α. Βινάρης 1
Δ. Παγιάννης 1
Δ. Γ. Ἀντωνιάδης 1
Α. Λευκάδιος 1
Γ. Χὰν 1
Ν. Βαλινός 1
Π. Ζαβογιάννης 1
Ι. Βοῦλτζος 1
Δ. Καφεζόγλους 1
Π. Κουμελᾶς 1
Β. Δρόσος 1
Ι. Μ. Μαυρομάτης 1
Ι. Μ. Μιλαΐτης 1
Σμαραγ. Α. Δούμα 1
Α. Ἀντύπας 1
Δ. Βάλβη 1
Στ. Παππᾶ 1
Γ. Βελισσάριος 1
Α. Ἀβαντινός 1

ΚΥΜΗΣ.

Εὐστ. Μ. Στεφάνου 1
Ν. Α Κομπαροῦτζος 1
Δ. Παρθενόπουλος 1
Δ. Φ. Ταμπάκος 1

Μ. Σέῤῥος	1	Π. Γεραρόπουλος	1
Ι. Φραγκίσκου	1	Ζ. Γ. Μαυριδόγλους	1
Κ. Ν. Τζαννῆς	1	Κ. Πυλίδης	1
		Ι. Γ. Ἀσλαΐ	1
ΣΥΡΑΣ.		Θ. Μυχίνης	1
Ι. Α. Ῥάλλης	1	Ν. Καλάγκας	1
Π. Α. Ῥάλλης	1	Γ. Πινιατέλης	1
Α. Σ. Μικρουλάκης	1	Π. Λαοκάρδης	1
Ζ. Ν. Λαγώνικος	1	Ι. Γ. Καράλης	1
Ι. Κορίσης	1	Μ. Κασσιέρης	1
Λ. Κορίσης	1	Ν. Φραγκόπουλος	2
Στ. Κ. Γαλάτης	1	Α. Κεφάλας	1
Ν. Ζ. Βλαστός	2		
Π. Γαλάτης	1	ΚΕΑΣ.	
Μ. Ῥάλλης	1	Σ. Πάγκαλος	1
Ν. Μεταξᾶς, Α. Οἰκονόμου		Α. Σοφιανός	1
καὶ Σ.	1	Ν. Σπ. Πάγκαλος	1
Σ. Νικολαΐδης	1	Ι. Πάγκαλος	1
Α. Δαβίδ	1	Ι. Μελισινός	1
Α. Θ. Ῥάλλης	1	Χ. Κοζαδῖνος	1
Στ. Π. Τζιτζίνιας	1	Α. Δ. Δεάγγελης	1
Ζ. Ζ. Κορονιός	1	Ζ. Ν. Δεπάστε	1
Δ. Μάνιαρης	1	Λ. Γ. Χωματιανός	1
Σ. Τ. Λεβίδης	1	Δ. Ν. Γιαβρούδη	1
Ν. Μέρτης	1	Α. Κουβαρᾶς	1
Β. Ν. Παγκώστας	1	Γ. Δικαιοφύλαξ	1
Φ. Ρ. Μ. Κριεζῆς	1	Σ. Μ. Σαλομίδης	1
Ν. Συνοδινός	1	Γ. Ν. Ῥώτας	1
Ι. Πετρῆς	1		
Α. Μαχαιρᾶς	1	ΝΑΞΟΥ.	
Ι. Δημητρίου	1	Τὸ ἐν Νάξῳ Ἀναγνωστήριον	
Μ. Δ. Βικέλας	1	Ν. Α. Σαράκης	1
Γ. Παΐκος	1	Δ. Ι. Μινακούλης	1
Α. Θ. Ῥάλλης	1	Κ. Λεντούδης	1
Ι. Κ. Νεγρεπόντες	1	Σοφία Γουσίου	1

Σ. Ι. Σαραντινὸς	1
Χρ. Χρύσης	1
Α. Βελάστης	1
Α. Ν. Πελέζης	1
Α. Ἀναπλιώτης	1
Ι. Χρ. Φραγκόπουλος	1
Ι. Γ. Φραγκόπουλος	1
Ι. Μ. Ῥόκκος	1
Ι. Ν. Φραγκόπουλος	1
Ε. Σταματέλας	1
Ι. Α. Μαρμαρᾶς	1
Ι. Δ.	1
Α. Ῥιοτόπουλος	1
Ι. Κνρνήλιος	1
Σ. Μελισσουργὸς	1
Φ. Μπίννερ	1
Δ. Ι. Ἰσώτης	1
Ν. Σ. Σκορδίλλης	1
Α. Δοβλέτης	1
Σ. Μαραγκουδάκης	1

ΜΗΛΟΥ.

Σ. Π. Ταταράκης	1
Ε. Κορτέσης	1
Α. Χ. Ἀνδρέα	1
Α. Χαιρόνης	2
Ι. Γ. Κριεζῆς	1

ΣΚΟΠΕΛΟΥ.

Γρηγόριος	1
Ἐμμανουὴλ	1
Μ. Ι. Εὐαγγελινοῦ	1
Δ. Α. Κακίδης	1
Σ. Παππαδόπουλος	1
Ε. Μπλέσας	1
Φάλκος Ν.	1
Κ. Χρήστου	1
Φ.	1

ΥΔΡΑΣ.

Μ. Ν· Νέγκας	1
Χ. Λοδοτζοκίρης	1
Κ. Μανρουζῆς	1
Π. Σχίζας	1
Π. Δημητριάδης	1
Π. Π. Μανοῦσος	1
Α. Τριτζιμπίδης	1
Σ. Α. Παππαδόπουλος	1
Σ. Ν. Πετζοπούλης	1
Κ. Ἀντωνόπουλος	1
Κ. Ἀναστασίου	1
Παῤῥασία Ἀνδρίτζηνα	1
Μ. Ν. Γιανακόπουλος	1
Ι. Δημητριάδης	1

ΝΙΖΝΑ.

Ἡ Ζωσιμαία Ἀδελφότης	30
Σύγγελος Γρηγόριος	5
Ἰωάννης Ἀποστολείυυ	1
Χρ. Μαυρομάτης	1
Γρ. Μάντζος	1
Χρ. Ἱερόπαις	1
Π. Ἱερόπαις	1
Δ. Παναγιώτου	1
Γ. Μ. Κουνελάκης	1

ΠΑΡΙΣΙΩΝ.

Κυρία Θυρώτου	1
Α. Φ. Διδάτος	1

MΑΣΣΑΛΙΑΣ.

Καλλίνικος Κρεατζούλας 4
Ζωρζῆς Τζιτζίνιας 5
Π. Σικιάρης 2
Θ. Ῥάκος 1
Μ. Ῥοδοκανάκης 3
Μ. Πετροκόκκινος 2
Μ. Ἀγέλαστος 2
Αὐγ. Σ. Ῥάλλης 5
Στ. Ῥοδοκανάκης 2
Ζ. Δ. Τζιτζίνιας 2
Αὐγ. Ἀργέντης 2
Ἀμ. Β. Ἀργέντης 2
Ἀνδ. Ν. Ἀργέντης 2
Ν. Βαφιάδης 2
Π. Παλαιολόγος 1
Δ. Ε. Πετροκόκκινος 1
Ν. .Ι Σαρίκογλους 1
D. F. Dehègne 1

ΛΙΒΟΡΝΟΥ.

Π. Πάλλης 2
Ἀγγελικὴ Π. Βαρθολομαίου 1
Ζ. Ῥοδοκανάκης 1
Α. Μ. Βλαστός 1
Εὐγένιος Καίρης 1
Μ. Θεοδωρίδης 1
Γ. Χ. Μπαχώμης 1
Α. Μαργαρίτης 1

ΤΡΙΕΣΤΙΟΥ.

Ἄγγελος Γιαννικέσης 6
Ζώης Μαρούλης 10
Γεώργιος Παπιολάκης 5
Νικόλαος Μοροζίνης 5
Ι. Σαριγιάννης 2
Κ. Γιαλούσης 3
Α. Γιαλούσης 2
Κυρ. Βαρδάκας 2
Ἕνικστάϊν 2
Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολή 5
Ἀγαθάγγελος 2
Ἰγνάτιος Θεολογίτης 1
Ι. Παλάδης 1
Γρ. Ψαλτάκης 1
Ι. Μπαζάκας 1
Α. Ὀλύμπιος 1
Γ. Διαζῶς 1
Ι. Σαραντάρης 1
Γ. Βλισμᾶς 2
Α. Τσατσαράγκος 2
Γρ. Τζανὸς 2
Π. Κουβαρᾶς 2
Α. Σεμενλῆ 1
Δ. Σεμτέλλος 2
Θ. Δούμας 2
Γ. Εὐσταθειάδης 1
Π. Μπαχατώρης 1
Π. Ἰουσοὺφ 5
Α. Παλαιολόγος 1
Ν. Μοροζίνης 3
Ι. Ὅμηρος 2
Δ. Χασάπης 1
Λ. Μ. Ἀντωνόπουλος 3
Α. Ῥάλλης 1
Α. Σεβαστόπουλος 1
Δ. Κοκκινάκης 1
Γ. Χ. Κωστῆ 3
Δ. Τζόρτζη 3

Γ. Σαριδάκης	2	Δ. Κελαϊδίτης	1
Λ. Γαλλάτης	1	Φ. Σκουλούδης	1
Δ. Γαλλάτης	1	Μιχ. τοῦ Μιχαὴλ	1
Κ. Γαλλάτης	1	Δ. Δαμύλος	1
Α. Δ. Γαλλάτη	1	Κ. Μπερτουμῆς	1
Δ. Γαλλάτης	1	Α· Μ. Ῥάλλης	1
Στ. Τζίφου	1	Α. Θ. Ῥάλλης	2
Μ. Ἀγέλαστος	1	Ἀμϐ. Σ. Ῥάλλης	2
Λ. Κ. Βοῦρος	1	Ἀνδ. Α. Ῥάλλης	1
Μ. Πυριόϐολος	1	Η. Περϐάνογλου	1
Ν. Βριάκος	1	Ι. Κοπεζόγλου	1
Ι. Ἀνδρεάδης	3	Α. Δημητρίου	2
Π. Μ. Δαμύλος	1	Κ. Ταποῦρος	1
Α. Καλογεῶργος	1	Α. Μίλιος	1
Α. Λιϐαδίτης	1	Ι. Φαρισσαῖος	1
Σταῦρος Λιϐαδίτης	1	Ι. Σκυλίτζης	1
Σπ. Λιϐαδίτης	1	Μ. Ῥοδοκανάκης	2
Γ. Λιϐαδίτης	1	Π. Ῥίζος	2
Β. Λιϐαδίτης	1	Ν. Μ. Ἡσαΐου	2
Π. Γεωργούλης	1	Ι. Ἀνδρουλάκης	1
Χρ. Ῥενιέρης	1	Μ. Μπογιατζόγλου	1
Γ. Ξένης	1	Β. Σάϐϐας	1
Π· Κ. Μαυρογορδάτος	3	Γ. Σάϐϐας	1
Κ. Π. Μαυρογορδάσος	1	Β. Μικρύνης	1
Ι. Κ. Μαυρογορδάτος	1	Ρ. Νιότης	1
Π. Σ. Μαυρογορδάτος	1	Μ. δε. Ν. Μαυρογορδάτος	2
Χρ. Γραμμάτου	1	Γ. Κλήμης	1
Ι. Μανιάρη	1	Ι. Κάπαρης	1
Σπ. Παπαρήτωρ	1	Γ. Κάπαρης	1
Δ. Π. Καρτζιότης	3	Ν. Κούρτοϐικ	1
Ἀδελφοὶ Ῥωμάνοι	1	Ν. Γλυκοφρύδης	1
Κεφαλᾶς καὶ Ἀντύπας	1	Ι. Τσιγκιρλάρας	1
Ι. Μποζίκης	1	Σ. Γκενάκας	1
Α. Μποζίκης	1	Ι. Σακελλάριος	1
Θ. Μποζίκης	1	Δ. Καγκάδης	3

Π. Παξιμάδης	1	Α. Ῥοΐδης	1
Δ. Κατράρος	2	Κ. Δημόπουλος	1
Σ. Κατράρος	1	Ν. Μπενάκης	1
Ν. Χ. Καλογιάννης	1	ΛΟΝΔΙΝΟΥ.	
Μ. Δέλτας	2		
Π. Κεσσίσογλους	1	Π. Ῥάλλης	3
Δ. Πλατυγένης	1	ΣΜΥΡΝΗΣ.	
Ι. Ἀποστολόπουλος	2		
Μ. Δ. Ἀποστολόπουλος	2	Π. Μ. Κλάδος	1
Δ. Ν. Ἀποστολόπουλος	2	Ν. Π. Πετροκόκκινος	2
Μ. Ῥοδοκανάκης τοῦ Α.	2	Δ. Τέμπλης	2
Ι. Μ. Ῥοδοκανάκης	1	Α. Ι. Δαλέσιός	1
Ν. Σεβαστόπουλος	2	Στ. Γαλάτης	1
Υἱοὶ Ι. Μπέσου	2	Γ. Κ. Πετρίτζης	1
Στ. Μ. Βλαστὸς	1	Κ. Δαμιανὸς	1
Α. Μ. Βλαστὸς	1	Γ. Σπορίδης	1
Α. Α. Βλαστὸς	1	Μ. Σπορίδης	1
Στ. Τσιτσίνιας	3	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.	
Λ. Τσιτσεκλῆς	1	Τ. Ῥάλλης	3
Σ. Θ. Γαλλάτης	1	Γ. Σταυρινάκης	2
Ι. Παντζήρης	1	ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.	
Ὑ. Αὐγερινὸς	1		
Ἀδελφοὶ Καράλλη	1	Θ. Φούλης	1
Ε. Ἡσαΐου	1	Γ. Κορωναῖος	1
Γ. Ἡσαΐου	1	Ἐμμ. Α. Σωμαρίππας	1
Ὀνούφριος Γεωργίου	5	Ν. Στορνάρης	2
Ι. Σαλβάγος	1	Κ. Τζαμπέκος	1
Δ. Μανέτας	1	Ι. Γ. Ἴβος	1
Σ. Δαμιανὸς	1	Γ. Στέριου	1
Γ. Κούρτοβικ	1	Α. Σωτήρη	1
Γ. Μπαλλῆς	1	Ι. Ἰδομενεὺς	1
Μ. Δελμπένε	1	Ο. Μπενεδούτζης	1
Α. Δρακόπουλος	1	Ι. Στέριος	1
Κ. Δημητρίου	1	Στ. Κ. Πρώϊος	1
Α. Κολέας	1	Δ. Π. Μαυρογορδάτος	1

ΚΑΪΡΟΥ.

Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρ.	5
Π. Κωτζαΐτης	1
Κ. Καλλαγιάννης	1
Κ. Θ. Νάνζιο	1
Α. Σερεμέτης	1
Α. Ι. Κασαβέτης	1
Χ. Βασιλειάδης	1
Στ. Κόσσιφας	1
Στ. Δ. Κόσσιφας	1
Κ. Μιστροβράκης	1
Κ. Μπογιαζόγλους	1
Φ. Κεσίρκας	1
Δ. Νικολαΐδης	1
Στ. Σέφερ	1
Α. Δαλαρέτας	1
Δ. Ῥεμπακάκης	1
Ε. Α. Διαμαντίδης	1
Γ. Καλλιγᾶς	1
Π. Καβάκης	1
Ναοὺμ Ζωγράφος	1
Χ. Θ. Χ. Δημητρίου	1
Κ. Παλαιολόγος	1
Ι. Παρασκευᾶς	1
Ι. Γ. Καττᾶ	1
Θ. Δημητρίου	1
Α. Ἀντωνίου	1
Ν. Κυριάκου	1
Γ. Κ. Μπιχιάρης	1
Ν. Βογιαζόγλους	1
Χ. Ἀνωστίδης	1
Δ. Παλαιολόγου	1
Α. Ἄββετ	1
Ι. Δρόσος	1
Ι. Θεοχάρη	1
Θ. Ν. Κοδενίκου	2
Π. Χριστοδούλου	1
Ε. Γ. Τζιγαδᾶ	1
Ε. Τιβέριος	1
Ι. Μ. Λιμπούση	1
Θ. Ἐμμανουὴλ	1
Δ. Μαυρογένη	1
Α. Ἰωάννου	1
Δ. Μιχαὴλ	1
Χ. Ε. Μοῦκα	1
Θ. Τζοβαερτζῆς	1
Γ. Στ. Τζάτας	1
Ι. Κ. Νικολάου	1
Δ. Σταμάτη	1
Π. Χ. Ζήσιμου	1
Ναοὺμ Δημητρίου	1
Δ. Φιλίππου	1
Κ. Ἐμμανουὴλ	1
Α. Πελαΐτης	1
Ι. Μεταξᾶς	1
Χ. Γ. Νικολάου	1
Π. Α. Μάρκου	1
Α. Ε. Βαφέα	1

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
007000024954